PHILIPPI ECCLESIÆ EYSTETTENSIS XXXIX. EPISCOPI.

De EIVSDEM ECCLESIÆ DIVIS TVTELARIBVS.

S. RICHARDO. S. WILLIBALDO.
S. WVNIBALDO. S. WALPVRGA.

Commentarius nunc primum euulgatus:

Vnâ cum duobus Obſeruationum libris & Catalogo Hiſtorico, omnium Epiſcoporum Eyſtettenſium,

Editore & Auctore

IACOBO GRETSERO, Societatis IESV Theologo.

AD

Reuerend.mum & Illuſt.mum Principem ac Dominum, Dn̄m IOANNEM CHRISTOPHORVM Epiſcopum Eyſtettenſem, &c.

Ex Legato — Cum gratia & priuilegio Cæſ. Maieſt. — Ill.mi Cocciani

INGOLSTADII,
Ex Typographia Ederiana, apud Eliſabetham Angermariam, viduam.
Anno Domini M. DC. XVII.

PHILIPPI ECCLESIÆ EYSTETTENSIS XXXIX. EPISCOPI.

De

EIVSDEM ECCLESIÆ DIVIS TVTELARIBVS.

S. RICHARDO. S. WILLIBALDO. S. WVNIBALDO. S. WALPVRGA.

Commentarius nunc primum euulgatus:

Vnâ cum duobus Obseruationum libris & Catalogo Historico, omnium Episcoporum Eystettensium,

Editore & Auctore

IACOBO GRETSERO, Societatis IESV Theologo.

AD

Reuerend.mum & Illust.mum Principem ac Dominum, Dñm IOANNEM CHRISTOPHORVM Episcopum Eystettensem, &c.

Cum gratia & priuilegio Cæs. Maiest.

INGOLSTADII.

Ex Typographia Ederiana, apud Elisabetham Angermariam, viduam.

Anno Domini M. DC. XVII.

REVERENDISSIMO ET ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, D.no IOANNI CHRISTOPHORO EPISCOPO EYSTETTENSI, &c.

IACOBVS GRETSERVS Societatis IESV.

EPiscopatum Eystettensem, *Reuerendissime & Illustrissime Antistes*, duas potissimum ob caussas felicem & admirãdum esse arbitror, primò, propter ipsos Episcopos, quorum plerique sanctitate, morum integritate, & pia solicitudine pro grege sibi commisso spectatissimã vitam egerunt, vt intelliget, qui Indicem historicum omnium Præsulum Eystettensium percurrere voluerit, vt, proinde, S. WILLIBALDVS cum throno, pedo, & insula, probitatem

 quo-

quoq; ad ſucceſſores ſuos tranſmittere videatur, præcipuè pacis, & publicæ quietis ſtudium, de quo Caſpar Bruſchius in Catalogo ſuo, hæc obſeruatione prorſus digna ſcripſit; Laudans enim Albertum hoc nomine ſecundum Epiſcopum, ait, eum pacis, vt cæteros ferè omnes anteceſſores ſuos fuiſſe ſtudioſiſſimum. *Qua inſigni virtute,* inquit Bruſchius, *longè excellit Epiſcopatus iſte Aureatenſis, omnes alios, quos habet vniuerſa Germania; ſoli enim Aichſtadiani conſeruandæ pacis & tranquillitatis publicæ, ſemper amantes ac ſtudioſi, nunquam arma ſumpſiſſe, nunquam bella geßiſſe, aut vllius inquietis auctores fuiſſe leguntur.*

Hinc etiam accidit, vt tempore grauiſſimorum ſchiſmatum, quæ Eccleſiam Catholicam diuexabant & lacerabant, Epiſcopatus iſte, eiuſque præſides immoti perſtiterint, quaſi in alio, non in illo orbe verſarentur, qui tot & tam turbulentis turbis concutiebatur. Quid ſub illis diſſenſionibus, quę fuère inter Romanos Pontifices & Imperatores Henricum IV. Henricum V.

Fride-

Fridericum I. & Fridericum II. nō paſſi ſunt vicini Præſules, Archiepiſcopi Salisburgenſes, Epiſcopi Ratisbonenſes, Paſſauienſes, Friſingēſes, Auguſtani? Quoties de ſede ſua deiecti, & in exilium pulſi fuere? Quoties rebus omnibus ſpoliati, dirisq; modis exagitati? nec gregi percuſſis Paſtorib⁹ pax fuit: denuò enim veritas illius oraculi patefacienda erat: *Percutiam paſtorem & diſpergentur oues gregis*. Nihil ſimile de Eyſtadij Epiſcopis & Diœceſanis in ſuperioris memoriæ annalib⁹ reperio: ſub vmbra S. WILLIBALDI inter colles ſuos, fluctus illos pluſquā decumanos declinarunt: Neq; ideo hoc eueniſſe cenſendum eſt, quod ad arbitrium Imperatorum ſeſe fingerent & refingerent, ac cum illis Chriſti in terris Vicario repugnarent (hoc enim vel maximè diſcordias concire ſolet) ſed quia Diui Tutelares è cœlo ſubueniebant, & omnia ſingulari cura ad pacem & tranquillitatem dirigebant. Quod ſi vnus ad Henrici IV. partes contra Gregorium VII. conceſſit; at pedem retulit; nec proditum eſt labe hac ſchiſmatica ſubdi-

tos fuiſſe contaminatos, & in diuerſa ſtudia, vt fit, diſtractos.

Secundò: Eundem Epiſcopatū, cui *Illuſtriſſima veſtra Celſitudo* præeſt felicem & admirandum prædico etiam propter ſubditos, qui ſub temporali ditione & Iuriſdictione Antiſtitum Eyſtettenſium tenentur. Obeat quis Germaniam, hiſtoriaſque euoluat, & inueniet, niſi fallor, Epiſcoporum quorundam ſubditos ſæpius contumaciter rebelles, qui armis ad officium reducendi fuerint; imò qui ſæpè nec armis ad obſequium reuocari potuerint, ſed excuſſo iugo inuerecundè clamitauerint: NON SERVIAM. Et hoc etiam annis illis, qui funeſtas horum temporum ſectas anteceſſerunt, quando noua iſta *Prædicantium* Monſtra, Germania nec viderat, nec nouerat. Nihil huius de Eyſtettenſibus ſubditis litterarum monumenta tradunt. Quietè & pacificè ſub ſceptro VVillibaldino conquieuerunt, & tum demum beatos ſe fore reputarunt, ſua ſi bona noſſent.

Iam

Iam verò quis hæresi Lutherana, ex orco orta eorundem in auita fide, & in obedientia præsuli Eystettensi debita, constantiam satis dignis laudib' celebret? Finitimi circumquaq;, exceptis Boiis conterminis, turmatim ad Lutheri Euangelium, quasi iam iam superis ex oris deuectum conuolabant, templa & monasteria diripiebant, sacerdotes malè prius acceptos, habitosque fugabant. Iam Lutherus pernitiosissimum simul & turbulentissimum illum librum *de falsò nominatorum Episcoporum statu* in vulgus extruserat, iam quorundam Episcoporum subditos eò adduxerat, vt à Dominis suis armata manu libertatem Religionis extorquere niterentur, tanto progressu & successu, vt hæc secta tandem integros greges cum ipsis pastoribus deuorauerit. Casus vel potius interitus iste tristior est, quam vt eius amplificatione diu immorari libeat. Quid interea subditi Eystettenses? In tanta tam vicinorum, quàm longè distantium ruina ne latum quidem culmum ab ea doctrina recesserunt, quam

san-

ſanctus WILLIBALDVS ad Almonium fluuium plantauerat, magisque copioſis lacrymis, quàm fluuij aquis rigauerat. Nam quod communis illa agreſtium ſeditio, quam *ruſticanam* vocant, aliquid turbarum dedit, id potius exterorum in Epiſcopatum, ſpe opimæ prædæ, irrumpentium, & ad defectionem vi & armis plebē VVillibaldinam compellētium, ſceleri adſcribi debet. Sed facilis medicina fuit, quia bonæ mentes facilè ad bonam frugem reuertuntur. Magna hæc laus eſt ſubditorum VVillibaldinorum, & eò maior, quo ſecta Lutheri ſuauior eſt, & ſenſibus amabilior, quę ſuauitas & amabilitas ingentem mox aſſeclarum multitudinem attraxit. Intrepidè dico, ſi Lutherus rigidum aliquod Euangelium attuliſſet, vt cum Mahomete, perpetuam à vino abſtinentiam; cum Montano, duas vel tres Quadrageſimas & Monogamiam, ſeu vnas ſolummodo nuptias; & id genus alias viuendi aſperitates priſcis quibuſdam Nouatoribus vſurpatas, neſcio num in Germania ſectatores reperturus

fuiſ-

fuisset, saltem tanto numero non reperisset.

Meritò igitur, *Illustrißime Princeps*, Celsitudo Vestra sibi gratulari potest, quoties vel sola mente, vel etiam oculo in libris antecessorum suorum excellentem virtutem considerat vel lectitat, suorumq; subditorũ erga Deum & antistites suos fidem ac fidelitatem animo recolit: Nimirũ Dei inprimis, tum Diuorum Eystettẽsium munus hoc esse existimo, quorum gesta iam temporis diuturnitate propemodum sepulta, & in obliuionem fermè abducta, quod *Illustrißima Celsitudo Vestra* renouanda, litterisque denuò, quin Imaginibus non sine sumptu, illustranda curauit, piè omnino, & in cælites illos, religiosè fecit. Nec ego hunc illustrãdi laborem defugere volui, vel ea etiam caussa, quòd plus, quàm dimidiam vitę meæ partem, nempe triginta quatuor annos in Diœcesi S. VVillibaldi Ingolstadij peregi vtinam plura, quę forsan adhuc in Bibliothecis & Archiuis delitescunt,

ſcunt, proferre, & hiſtoriam totam locupletiorem in publicum efferre licuiſſet, ſed præſtiti, quod potui. Eruent alij, ſi quid forſan vetuſtas reliquum fecit, cæptamque à me lucubrationem perficient. Ego hanc meam quantumcunque tandem alterius nomine ornare nolui, quam *Illuſtriſſimæ Celſitudinis Veſtræ*. Si quis ſciſcitetur, cur id faciam; is fortè aptiùs ſciſcitaretur, cur id nõ facerem, tot tamque iuſtæ cauſſæ ſuppetũt. Nihil dicam de ſocietate noſtra, quam conſtanti beneuolentia *Illuſtriſſima Celſitudo veſtra* tot iam annis complectitur, ſpretis ſuſurronum & obtrectatorum voculis; quamq; ſimul ac in cathedram VVillibaldinam aſcendit, Eyſtadium accerſiuit, & in Collegio VVillibaldino collocauit, iactis non ita pridem pro eiuſdem Societatis vſu magnifici futuri templi Fundamentis, certè commentatio de S. WILLIBALDO eiusque patre, fratre & ſorore alteri non debetur, quàm ei, qui ſancto WILLIBALDO in throno ſucceſſit; & hac ſucceſſione, vt

alij

alij pleriqúe anteceſſorum, ſpiritum ſancti VVillibaldi hauſit; & felicitatem, de qua initio dicebam, huic Epiſcopatui eſſe quaſi natiuam, perpetuat.

Quanquam alio etiam titulo tempora Epiſcopatus *Illuſtriſsimæ Celſitudinis Veſtræ* felicia cenſeo, quando intueor, oues perditas, quas in *Palatinatu Neoburgico* ab ouili VVillibaldino lupus truculentiſſimus abſtraxerat, paulatim ad caulas redire, ablegatis Quinteuangelicis tubicinibus. O proſperum illum diem, quo *Illuſtriſsima Celſitudo Veſtra*, Monachij Sereniſſimum Principem ac Dominum, Dominum VVOLFGANGVM VVILHELMVM Comitem Palatinum Rheni, Ducem Bauariæ, Iuliæ, Cliuiæ, &c. cum Sereniſſima Bauariæ Ducíſſa MAGDALENA, &c. connubio ſtabili iunxit, lectiſſimisque ſponſis nuptialem benedictionem impertiit. O fortunatiorem adhuc diem illum, quo certus rumor ad nos venit, *Sereniſsimum illum Principem*, Catholicæ fidei profeſſionem

 publi-

publicè edidiſſe; iam tũc enim ſpei aliquid concipere poteramus, futurum, vt nouitate exploſa, vetuſtas reſtitueretur, quod fit, & indies magis fiet, S. VVILLIBALDO, ſancto VDALRICO, & S. VVOLFGANGO (ad quorũ Diœceſes Principatus iſte pertinet) opem è cœlo ſubminiſtrantibus, eorumque ſucceſſoribus ſtrenuè in terris allaborantibus, vt Hæreſis, eò, vnde malum pedem attulit, citò referat. Mirabilis Deus in conſiliis ſuis ſuper filios hominum. Quod vix optare, necdum ſperare licebat, en voluenda dies nunc attulit vltro. Noui quanto *Illuſtriſſimæ Celſitudinis Veſtræ* gaudio, cui nihil tam eſt in votis, quàm vt ſectis faceſſere iuſſis, vitiisq́; extirpatis Orthodoxa religio, vitæq́ue integritas floreant ac vigeant; & vt hoc ſæculum noſtrum, cętera ſit vtcunque miſerum, attamen hoc nomine felix reputari debet, quòd poſtquam hæreſes in Germania exſtiterunt, pariter inſignes paſſim Epiſcopi exſtiterunt, qui ſuper gregem ſibi traditum vigilantiſſimas excubias agerent, *ſolli-*

lici-

licitudine non pigri, vt S. Pauli verba huc transferam, *ſpiritu feruentes, Domino ſeruientes, ſpe gaudentes, in tribulatione patientes, orationi inſtantes, neceſſitatibus ſanctorum communicantes, hoſpitalitatem ſectantes.* In his Epiſcopis, niſi *Illuſtriſſimam Celſitudinem Veſtram* numerarem, nimis rerum omnium imperitus eſſem. Deus *Illuſtriſſimæ Celſitudini Veſtræ* ad diuini nominis ſui gloriam, vel ipſos S. VVillibaldi in cathedra annos clementer concedat.

Rom. 12.

Ingolſtadij, pridie Kal. Augu-
ſti. Anno ſalutis M. DC.
XVII.

LECTORI.

H*Abes à me, amice Lector,* Diuos *Eystettenses, opus nouum & antiquum; nouum, quà meum; antiquum, quà Philippi Episcopi; qui nihil de* S.Sola, & S.Deocharo, *(Germanis* Gottlieb*) Vtrunque adiunximus, vt & ob vicinitatem loci, eiusdemque spiritus communionem,* S.Sebaldum *Norimbergensium patronum. Origines quoque Eystettenses explicuimus; vbi videre est, quàm ex tenuibus orsis, hoc est, ex Benedictino Monasterio; tam ciuitas ipsa, quàm nobilißimum Canonicorum collegium, & ipse amplißimus Episcopatus exstiterint, quem Franciscus Irenicus Lutherani verbi praeco lib.3. Germaniae Exegeseos vocat* ditissimum *& lib.11.* Omnium Episcopatũ Bauariȩ longè potentissimum; *quem ait à* S.Bonifacio institutum; etsi alij institutionem S.VVillibaldo

baldo tribuant. *Sed vtrunq; verum est certo quodam sensu; nam S. Bonifacius instituit; qa terras, quas ab Vtilone Duce, & à Suuiggero comite dono acceperat, pro condendo Episcopatu liberaliter S. VVillibaldo tradidit, & ipse etiam S. VVillibaldus instituit, tum quia S. Bonifacij in instituendo adiutor fuit, tum quia primus Episcopatum istum administrauit, tum denique, quia eundem sanctitate & doctrina stabiliuit ac propagauit; & eius, quæ nunc est, amplitudinis & opulentiæ, fundamenta iecit. Nec ignorant Eystettenses, quid S. Bonifacio debeant. Quocirca quintum diem Iunij; qui anniuersaria memoria S. Bonifacij dicatus est; quotannis, vacatione ab omni opere seruili, festum habent. Vale.*

PRÆ.

PRÆMIVM FELICIS EVANGELII

Quod

Ad æmulationem Romanæ Pietatis DD. FF.

WILLIBALDO ET WVNIBALDO EYSTADIVM SOLVIT.

Et Illuſt.mus ac Reuerend.mus PRINCEPS AC DOMINVS, D. IOANNES CHRISTOPHORVS, EYSTETTENSIS EPISCOPVS ABSOLVIT.

Carmine deſcriptum ad eundem Illuſt.mum & Reuerend.mum PRINCIPEM.

ERgone Virtutis pretium decreſcere noſtra
Secla ferant? terriſq; ipſos vileſcere (Diuos?
Ieiunos digitis tribus admetimur honores,

Et

Et quaſi mēdico datur arida ſportula cœlo,
Vt cēteni aſſes prope maxima ſint hecatōbe;
Vſq; adeo à veteris pietate receßimus aui,
Quæ tota ad ſuperos patrimonia miſit, vt inter
Hæredes primi ſtarent longo ordine Diui.
Heu miſerū eſt ipſo plus orbe ſeneſcere mores.
Quid non collecto decreuit Roma ſenatu
Polluci Gemino, & Gemino Pollucis, egenis
Et minima de Gente Diis, quos Græcula Mater
Vno vix maturatos excluſit ab ouo?
Quando victrices Aquilas & Romula ſigna
Depulſo ſecura metu colludere ventis,
Et latè fuſos felici Marte Latinos,
Dulce Euangelion, feſtis clamoribus, albis
Sublimes in equis, primi cecinere per vrbem,
Et tantos habuit felix victoria teſtes: (horas
Quantillum tamen hoc fuerat? poſt quatuor
Lixa aliquis ſparſiſſet idē, quē parua lucelli
Spes, & amor numi iußiſſet currere Romam,
Sed quæ operæ merces Geminis, quæ lactibus vnctis
Et nigra fuerat prope compenſata polentâ?

*** *Nempe*

Nempe Ædem, & calidas extis fumantibus
Aras
Romano meruere Foro; chlamydatꝰ vterq;
Flauam Cæsariem lato abscondente galero,
Lætam prospectant oculis concordibus vrbẽ;
Stat iuxta sonipes, habitus imitatus heriles
Cyllarus, & Domino famulatur vtrique,
vicißim
Pollucem, & posthac inuitat Castora tergo:
Iuxta Nympharũ protrusa fauoribus vnda
Vicinam puris sparsit siphonibus ædem,
Et temerè æratos allambit flumine postes,
Sacrata hæc etiam est Geminis, & creditur
illas (recrinem.
Plaudere Castor aquas, & sparsum hic come-
Deniq; qđ maius poterat dare ꝓdiga magno
Roma Ioui: quisquis censu spectatus equestri,
Quadringenta domi pulchro numerabat a-
ceruo,
Succinctus trabeas, oleaq; ligante capillum,
Castoribꝰ ducebat equũ, pulchrumq; putabat
Marmoreos equites triplici circũdare gyro.
Indignor si nil possum contendere Romæ,
Si vel ad annales priscos, librosq; Sibyllæ
Curren-

Currendum est, quoties virtutum exempla
petuntur:
Tu mihi tu veterẽ referes Germania Romã.
EYSTADIVM AVREATVM EYSTADIVM,
siue aurea Virtus,
Hoc tibi cognomen, siue aurea contulit ætas,
Inter relliquias priscæ pietatis, & ista
Aurea vena tuo defossa latebat in aruo:
Vrbs felix, vrbs plena Deo, nutritia Diuûm,
Cũ reliquis ausura etiam contendere terris,
Si qua volet superûm cœliq; crepare fauores.
Nam velut Ægeo cum multa stet Insula
Ponto,
Quæ tessellatũ scribant emblema per vndas,
Illa Iouis cunis, natalibus illa Dianæ,
Hæc Cereris curru, hæc Bacchi celebrata
quadrigis,
Illa Dei crines, hæc ostensura sepulchrum,
Vna tamen reliquas nitido risura cachinno
Et tollens sublime caput, nõ magna, sed omni
Altior inuidia Rhodus incubat aurea Põto;
Sole suo & Solis nimium formosa Colosso;
Nam Phœbum vt reliquis furentur nubila
terris,

Et lateant nigris intexta tapetibus astra,
Fax aliquā tamē inueniet Titania rimam,
Vt radiū Rhodias impingere poßit in arces,
Sed quo sola Rhodos furtim gauisa nitescat.
Sic vrbs Eystadiū reliquo nō maxima cultu,
Cum sua cantabunt aliæ præconia terræ,
Illa suos soles, sua sidera dicet, in omnes
Suffectura dies; nam si omnia lumina desint,
Quale iubar, quantum videt, ipso in PRAE-
SVLE, solem? (vrbe.
Hac ergo geminus petitur mihi Castor ab
Tu mihi tu magni soboles diuina RICHAR-
DI
Si nō abnutas WILLIBALDE vocabere Castor;
Sed Pollux WVNIBALDVS erit; nam quid-
quid in istis (meretur:
Nominibus pulchrum est, Virtus id vestra
Vos vel ab extremis, cursu meliore, Britānis,
Eystadij quantis animis properastis in agrū!
Et non victrices Aquilas, fractosq́; Latinos
Sed cælo partos, Agno ductore, Triumphos
Quale Euangelion, superi! cecinistis, & omnē
Mouistis latè festis clamoribus oram:
Quæ cum inter lætas sonuit Victoria valles,
Atq;

Atq; eadē aurita captarūt nuncia Quercus;
Iamq́; repercuſſū reuolauit ab arbore carmē,
Tum Dodonæum fruſtra quæſita per agrum
Eyſtadiana loqui didicit oracula Quercus:
Ipſe Almo oppoſiti coſtas reſcindere valli,
Atq; omni ſolitus ſpumas allidere ſaxo,
Iras ad prima tenuiſſima murmura famæ
Depoſuit, veritus turbare ſonantia cœlum
Ora, & nunc placido ſimilis defertur oliuo,
Et ſine bile natat, reliquisq́; modeſtior vndis
Antiquos gaudet ſe correxiſſe furores.
Sed qđ cātato Diui meruere Triumpho?
Quid dedit Eyſtadium magnis Præconibus? vrbem
Aſpice, quàq; vides auguſta aſſurgere mole
Pandis fornicib', celſis laquearibus, Ædem,
Hanc WILLIBALDVS habet; neque deeſt ſua gloria Fratri;
Sed veluti Romana ædes ſacrata Gemellis
Conſuetum à ſolo deduxit Caſtore nomen,
Sic & fraterno ceſſit WVNEBALDVS honori,
Atq; eadē meritus, non vult meruiſſe videri:
Sic vbi connubio duo deſponſata maritat
Flumina Neptunus, quanquam pro dote ſuperba

Coniux immensum secum trahit agmen a-
quarum,
Et pulchrum tenuit natiuo in littore nomen,
Quãdo tamẽ latus applicuit sociale marito,
Et corriuatis vnà voluuntur arenis,
Vnum est ambobus potiori à coniuge nomen.
Ne tamen & saliens felici vena fluento
Castoribusq́; suus fons consecrandus abesset,
Ipsa etiam soror in fratrũ cõspirat honorem
Inter diuinas VVALPVRGA *piissima Nym-*
phas; *(cœlo,*
Hæc velut vna omni dominetur Aquaria
O superi! quales per tot iam secula Nymbos
Sparsit in Eystadiũ! it nullo moritura calore
Vena OLEI, *castis Domina nutrita medullis:*
Qualis enim Alpheum fugiens Aretusa se-
quentem, *(fluore*
Sudans, vel lachrymans, vel vtroq; aspersa
Distillans animã, & rorãtibus vndiq; venis
Deliquit tota in fontem, & iam cernitur am-
nis, *(phas;*
Tota natat, nutritq́; suas Dea roscida lym-
Sic & VVALPVRGIS, siue illam calicius ardor
Et IESV liquefecit amor, siue abditus ignis
Exco-

Excoxit, certe nunc immortalibus vndis,
In fontem, fontisq; animam mutata scaturit.
Hoc vnum deerat, quod nullus Equestria Censor (phi,
Agmina in augusti speciem simulata Trium-
Ad sacram, plaudēte foro, deduceret Ædem:
Cętera in Eystadio licuisset cernere Romam:
Istud nempe tuis seruari debuit annis
(CHRISTOPHORE, vt reliqui fieret mantissa decoris,
Virtutisq; tuæ velut appendicula; sicut
Gemeus à torque aurato benepēdet Elēchus,
Et clamydi ex lato crescit sua gloria clauo.
Nimirū Heroum, moderantur fata, labores,
Et sua stat series factis illustribus; ingens
Vis operū est, quo sese animus diuinior vrget.
Non amat aut facilem, neq; curtam gloria metam.
Bissenos pueri digitis numerare labores
Herculis assuerunt, sed enim qui rectius illos
Computat articulis, numeros nō inuenit, etsi
Vexet, vtramq; manum, namque & Tyrinthius autor (res:
Ipse suos neget aut nequeat numerare labo-

Quan-

Quando parum est, quidquid potes vno edicere flatu. (aceruos,
Sic tibi post laudum cumulatos PRAESVL
Dotesq; & geminā facta exornantia Mitrā,
Hæc quoq; cura fuit, veteres pducere mores,
Et canos æuo, maiorum ostendere vultus,
Qui Wilibaldæa quondam sedêre cathedra.
Quos quia nō licuit pprio spectare Tablino,
Quantulacunq; huius proponūt atria libri:
Nā licet in te vno, quidquid virtutis auitæ
Splēduit Eystadij, viua sub imagine clausum
Aspiciāt plaudentū oculi, & mirētur in vno
Omnia, q̄ reliquis priua ornamenta fuerunt;
Explicuisse tamen faciem virtutis, & illam
Publicitùs pleno spectandam offerre theatro,
Digna Heroë fuit, digna alto Principe cura.
Sic vbi Phœbeas, ipso cum sole, quadrigas
Gymnosophista suâ nudus spectauit arenâ
Cum tamen educit nocturnum Phosphorus agmen,
Et cœlum ingreditur stellarū exercitus, ore
Aureus, & quidquid flammanti crine decorum est,
Non dedignatur lucem spectare minorem:
Hæc

Hæc ergo dilata diu est Transuectio, *tales*
Roma Equites nullo potuit producere
Circo:
Hos VVilibalde *tuo, fratrisq; ostentat honori,*
(Orbe,
CHRISTOPHORVS *toto censor dignissimus*
Qui vel Pōtificum mitras examine lustret,
Aut certè laudet; tali Præcone vel ipsi
Lætentur superi, sicut spes publica Troiæ,
A patre laudato laudari gestiit Hector:
Quantum illos & Maiestas censoria
vultus
Præsul *magne tui, sacroq; à corde refulgens,*
Et cæli nutrita foco mouet aurea flamma,
Et qui iam pridem meruerunt sydera, tecū
Cōponi gaudēt, quin maior, & amplior ordo
Coguntur tibi collectam submittere frōtem:
Tu nēpe eminulus, tu toto vertice supra es,
Sic vbi Alexandrum, iam cana ætate Phi-
lippus
Aspicit alterius sudantem indagine mundi,
Et patria frontem maiorem ferre corona,
I, dixit, maior rerum tibi panditur ordo.
Hæredem tua te virtus, non patria dicet:

**** *Quare*

Quære aliã, nostra malè te metiris in hasta:
Hæc eadem, magno proauorũ turba nepoti
Dicet., & vt natæ paruis ex fontibus vndæ
Maius nomen habent, & vincunt semina spica,
Sic omni Proles maior dicere Parente.
Ecquis enim toties pro Relligione trophæũ,
Extulit, & victo dominatus fortius Orco est? *(ronas?*
Et quis ab omnigena meruit tot fronde co-
Et pia quis plures eduxit ad arma manipios?
Quin ne fortè tuis manus auxiliaria castris
Desoret vlla, nouam IESV *de milite turbam*
Expertam bello prima inter signa locastis,
Ardẽtem, quocunq; opus est, decernere telo,
Vri & vinciri pro Iesu nomine promptam.
Iamq; et si tutum securus transigit æuum
Castor vterq; suo fruiturus vterq; triũpho,
Quæ tamen Eystadio quondam cecinere trophæa,
Parta tuis iterũ videant cũ surgere signis,
Cantabunt iterum, atque iterum Victoria *dicent.*

FA-

IN ALAM REVERENDISSIMI ET ILLVSTRISSIMI IOANNIS CHRISTOPHORI

Epiſcopi Eyſtetenſis, Gentilitiis inſignibus inſcriptam.

QVando Genethliaca perpendo
inſignia ſtirpis,
Et circum poſitos nobilitatis Auos:
Sanguinis, & niuis, & cæli ſi ſpecto colorem,
Omnia dant Domino ſymbola certa ſuo.
ALA tamen galeæ diffuſa in vertice pēnis,
Neſcio quid rarū, magnificumq́; notat.
ALATOS non ſola Deos Phœnicia fecit;
Ne quis tardigrados crederet eſſe Deos.
Geſtauère ſuo Garamantes vertice pennas,
Cecropiisq́; fuit nexa cicada comis:
Nobilium à vulgo quò ſe diſcerneret ordo,
Indicium antiqui ſtemmatis ALA fuit.

Quid Gentilitiis insculpta insignibus ALA
Vult sibi? Dædaleum fortè retexet iter?
PRAESVLIS *ingenium mihi significare videtur,*
Quod non depresso pondere serpit humi:
Sed mens æthereas crebrò circumuolat oras;
Nec tamen ad radios ALA *soluta fluit.*
Quin etiam Eystadium ad cœlos ANTISTITIS ALA
Subuehit, atq; humiles dedocet ire vias.
Jam ne Phœbæus deplumet Pegasus alas;
Huius penna ALÆ *charior vna foret.*
Quis nō in tali recreetur Principe, sub quo
Suauiter alatam sentit egenus opem?
PRAESVLIS *in pennis formidet nemo ruinam:*
Nunquam, VIRTVTIS *quem gerit* ALA, *cadit.*

REVE-

INSIGNIA

REVERENDISSIMI ET ILLVSTRISSIMI PRINCIPIS AC DOMINI, DN. IOANNIS CHRISTOPHORI EPIſcopi Eyſtettenſis, cuius auſpiciis opus hoc de Patronis Eccleſiæ Eyſtettenſis prodit.

FACVLTAS R. P. PROVINCIALIS.

Historiam de Eystettensis Ecclesiæ patronis & Episcopis, à P. Iacobo Gretsero Societatis nostræ, partim ex antiquis codicibus collectã, partim proprio studio elaboratam, & à Patribus ad id deputatis lectã & approbatam, Ego Melchior Härtelius Societatis Iesu, per Germaniam Superiorem Prouincialis, potestate mihi facta ab admodum R. P. nostro Mutio Vitellesco, eiusdem Societatis Præposito Generali, typis mandari permitto. Ingolstadij 12. Iunij. Anno Redemptoris 1617.

Melchior Härtelius.

FACVL-

FACVLTAS SPECTABILIS DOMINI DECANI COLLEGII THEOlogici in Academia Ingolstadiensi.

Ingratus omninò essem, si Sanctis Eystettensibus, quorum tot in me constant promerita, nouam nouæ editionis lucem inuiderem, & non potius summoperè gratularer. Itaq; non impedio, quo minus monumenta hæc partim vetera, partim noua typis publicentur; Catholicis ad constantiam in ea fide, quam Sancti isti, cùm alibi in Germania, tum maximè ad Almonem fluuium plantarunt; Sectariis autem ad instructionem, vt eò reuertantur, vnde exciderunt.

PETRVS STEVARTIVS, LEOdius, SS. Theologiæ Doctor, Professor, Academiæ Ingolstadiensis Procancellarius, Parochus Mauricianus, & Facultatis Theologicæ hoc tempore Decanus.

An den Buchbinder.

Sechs Bilder hast du in disem Buch, deren ein jedes soll an sein Orth im binden gesetzt werden. S. Richardi Bild gehört zu dem 14. Blat. S. Willibaldi zu dem 84. S. Wunibaldi zu dem 98. S. Walpurgæ zu dem 107. S. Solæ zu dem 295. S. Deochari zu dem 369.

PHI-

S. RICHARDVS REX
Potens in terra erit semē eius.

PHILIPPI ECCLESIÆ EYSTETTENSIS XXIX. EPISCOPI, DE EIVSDEM ECCLESIÆ DIVIS TVTELARIBVS

S. RICHARDO.
S. WILIBALDO.
S. WVNIBALDO.
S. WALPVRGA.

COMMENTARIVS.

IN

IN S. WILLIBALDVM PRIMVM EYSTADIANVM PONTIFICEM, EYSTADII TVMVLATVM ET VSQVE RELIGIOSE ibidem cultum.

EYSTADIVM *licet ossa tegat modò Præsulis, acta*
Sancta tamen cælo non potuêre tegi.
Huius facta sonant qua sol oriturq́, caditq́,
Quaq́; micant alto lucida signa polo.
Primus enim ignotum Christi patefecit ouile,
Partibus è nostris dogmata falsa fugans.
Hanc primus sanctis ornauit legibus vrbem,
Et sibi commissas pauit & auxit oues.
Hic se se imperij magno subduxit honori
Sponte suâ, & cunctas respuit orbis opes.
O factum egregium, quo se super æthera vexit
Præsul, & in terris Nomen habere dedit.

INDEX

JNDEX CAPITVM HVIVS COMMENTARI.

XXX.

PHILIPPI EPISCOPI EYSTETTENSIS

PRÆFATIO GENERALIS DE SANCTORVM CVLTV AC VENERATIONE.

CONDIGNVM *planè apud vniuersos sacrosanctæ matris Ecclesiæ filios, ac fidei domesticos fore perhibetur, vt* quos Deus præuenit in benedictionibus, *concedens eis prægustationem dulcedinis gratiæ, quæ est electorum in via; ac satians eosdem fructu iustitiæ, secundum diuitias beatitudinis & gloriæ, quæ est Sanctorum in patria; nos qui sumus de cœtu fidelium, piissimo cordis affectu, tales & tantos, tales, inquam, merito, & tantos præmio*

Psal. 20.

Sanctorũ memoria colenda.

mio amplectamur, & magni conatus diligentia, veneratione, laude digna glorianter prosequamur: Hos .n. Dominus amauit & ornauit, ac in laborib. suis honestauit, inueniens eos dignos se, *cui⁹ dignationis gratia dilecti Deo & hominibus iure soli & poli meruerũt, vt ab vniuersitate militantis Ecclesiæ dignè venerentur. Horum namq; nomina scripta sunt in cœlis libro vitæ perenniter annotata. Vnde relinquitur, quòd ipsorum piæ commemorationis reminiscentia frequenter in terris, & tãtæ inscriptionis virtute arctius cordibus nostris commendata, indelebiliter nullius obliuionis interuẽtione obfuscetur. Item quorum præsentia apud angelicam dignitatem est in honore, decet vt eorum memoria apud homines in benedictionibus habeatur, iuxta illud preclari doctoris Ambrosij verbum*: Dignè in memoriam vertuntur hominum, qui ad gaudia transierunt Angelorum. *Et rursum:* Sanctorum festiua solennitas concentibus Angelorum, & applausu mutuæ sodalitatis omnium Sanctorum continua in superna Hierusalem hymnizatur.

Sap. 10.
Sap. 3.

Dictum S. Ambrosij.

tur. *Ex quo conuenienti consequentia colligitur, vt eorũ temporalis celebritas apud nos, vt possibile est, iugiter peragatur; & quod minus est, saltem annua deuotione per nullum modum negligatur.*

Et quia singulorum Sanctorum merita sub speciali titulo laudis omnibus hominibus non innotuerunt, consultum censetur, vt saltem communi praconio gloria non fraudentur, sed sub numero Martyrum, Confessorum, vel Virginum deuotè inuocentur, & ex eorum deuotione dignè honorẽtur: vel si non singularius specialiusue agnita sint eorũ merita, & meritorum pramia, saltem generali celebritati omnium Sanctorum laudabiliter inserantur.

Quomodo nomine ignotos Sanctos honorare liceat.

Charitatiuè pensandũ est, Fratres charissimi, quàm gratiosi fuerint in vita, quorum mors in conspectu Domini legitur pretiosa. Item cum gloria sit clara cum laude notitia, *dignum duximus, vt Deo noti, & hominibus ex operatione virtutum notificati, dignè ac laudabiliter glorificandi sint. Praterea si* honor est exhibitio reuerentiæ in

Quid sit gloria.

Quid honor.

in teſtimonium virtutis, *multo honore præferendi ſunt, qui in hac vita mutabili inuicta virtute permanſerunt. Hi namque ſunt, qui in hac valle tenebrarum degentes, luciformi exemplo bonæ cõuerſationis, & efficaci documento ſanctæ prædicationis, huic mundo ſalubriter illuxerunt; ædificantes pariter & fructificantes in populo Dei; & pro tempore ſui incolatus militantem Eccleſiam inſtaurarunt, & ſua glorioſa aſſumptione ſupercæleſtem curiam, id eſt, triumphantem Eccleſiam lætificantes introierunt in potẽtias Domini, nunc potentiores ad impetrandum ea, quæ ſunt virtutis, atque æternæ ſalutis, ita vt in dubiis certificati, in aduerſis confortati, in proſperis lætificati, patrocinio interceſſionis eorundem iugiter gloriemur.*

Hi namque ſunt, qui ſecundum admonitionem Apoſtoli, ſobriè, iuſtè & piè in hoc ſeculo perdurarunt, expectantes beatã ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti. *Nam hi temperatiſſima moralitate in ſeipſis cuſtodiebantur; iuſtiſſima legalitate, quo ad alios regebantur;*

Tit. 2.

Qualis Sanctorum vita.

piißima Theologica virtute in Deum, vt permisit humana fragilitas, iugiter ferebantur.

Item aduertendum est, Fratres dilectißimi, quam reuerentiali studio honorãdi sunt, qui Ecclesiastici gregis quondam ductores, doctores & pastores fuerunt: nunc autem intercessores, & in futurum eosdem expectamus iudices. Et hi omnes testimonio fidei probati, *memoria iustorum, quæ æterna est, non immerito dignificantur, inuenti in Christo* IESV *Domino nostro, cui est honor & imperium in secula seculorum. Amen.*

Hebr. 11.

INCIPIT PRÆFATIO EIVSDEM PHILIPPI IN VITAM SANCTI WILLIBALDI EPISCOPI & Confessoris.

EX his quæ charitati vestræ, Fratres charißimi, de communi veneratione Sanctorum prælibauimus, liquidò clarere potest, quomodo B. Willibaldus Aureatẽsis Ecclesiæ Præsul eximius, in S. Pontificum numero laudabili, & meritò ineffabili refulgens, à cunctarum linguis nationum, quibus tãtum sancti-

S. VVillibald' ab omnibus colendus.

S. WILIBAL-
DVS EPISCOPVS.
Sacerdos magnus q in dieb. suis
placuit Deo, et inuentus est iust.

sanctitatis eius nomen insonuit, dignè glorificandus existat. Verùm à nobis, qui pane eius vescimur, ac de grege posteritatis tam egregij pastoris supputamur, puriori laude, & reuerentiali magis honore decet vt sublimetur: præsertim cum gleba sanctißimi sui corporis pretiosa nobis commanens in Ecclesiæ gremio supradictæ, quæ sibi inchoatiuè & consummatiuè appropriatur, reuerenter *sarcophagata confoueatur.

Præcipuè ab Eystettensibus.

*sepulta.

Sed quia dulci modulatione, nec minus ordinabiliter nomen præferendæ sanctitatis præfati Præsulis hoc in loco inuocatur, verbo nihilominus sanctæ prædicationis competenter annunciatur, à turbis etiam populorum pia sedulitate frequentatur: restat vt ea, quæ de ipso sparsim & diffusè in diuersis codicibus scripta reperiuntur, emendatiori stilo solicitius in vnum opusculum aggregentur. Igitur ob honorem Domini nostri IESV Christi & laudem, ac tanti Pontificis commendationem, ac nostræ salutis promotionem præfato operi, Deo fauente, & vita comite, operam libenti animo impendemus. Inuocato ergo

Commẽtarius iste ex variis antiquis monumentis congestus est.

nomine I E S V *Christi, qui Christus finis & consummatio sermonum legitur, virtus, sapientia, & verbum Patris prædicatur, humiliter petimus, vt qui cœpit in nobis opus bonum, secundum piæ voluntatis propositum, effectuosè perficiat, & ad suæ laudis incremẽtum* I E S V S *Christus, qui est salus & vita, honor & gloria, decus & corona Sanctorum omnium.*

INCIPIT VITA BEATI VVILLIBALDI AVREATENSIS SIVE EYSTETTENSIS ECCLESIÆ EPISCOPI, ET PRIMO DE SANcta eius genealogia.

CAPVT PRIMVM.

IGitur B. VVillibald⁹, gloriosus Pontifex Aureatensis Ecclesiæ, quæ modò Eystettẽsis vulgato magis nomine nũcupatur, primus ac summus Antistes fuisse certa ratione deprehenditur: cuius mirificæ sanctitati

opera

opera virtutum, quibus in vita floruit, nec non prodigia miraculorum, quibus eum Dominus in vita, morte, & post mortem decorauit, luce clarius attestantur. Superuenit nihilominus Apostolica Summi Pōtificis, videlicet, Leonis VII. autoritas, quæ non friuola facilitate, sed immobili veritate, hoc est solida ratione, vel diuina reuelatione mouetur, & præfatum sanctum Præsulē, similem in gloria Sanctorum fore declarans, titulo sacræ Canonizationis ipsum laudabiliter extulit, ac Catalogo Sanctorum nomen eius sanctissimum venerabiliter inseruit.

Miracula testantur sanctitatem D. VVillibaldi.

Refertur VVilibaldus in numerū Sanctorum à Leone VII. Papa.

Hic Præsul venerandus tanquam sidus nouæ claritatis ac miræ pulchritudinis, obducto tenebris ignorātię mundo, radio puriori feliciter infulsit, & tanquam stella matutina, eò ceteris clarior, quò vicinior soli, adeo gratiosè & spiritualiter* cōstitutus est suis præire, vt & nos in fulgore sui luminis, quo radio veritatis, iustitiæ ac sanctitatis enituit, in splēdoribus Sanctorū tam magnificū ductorem æmulantes, sine offensa in via

*fort. specialiter.

mandatorum, vel in ſemita conſiliorum Dei, quod præſtantius eſt, quæ ducit ad patriam claritatis æternæ, fiducialiter ambulemus.

Idem fermè inuenies apud Canisium Tomo 4. Antiq. Lect. in ſancta VValpurgis vita.

Genus S. VVillibaldi.

Iam ordo ſcribendi expoſtulat, vt de ſancti Confeſſoris Chriſti VVillibaldi beata progenie, ac ortu nobili perpauca pro fundamentali initio eorũ, quæ conſequenter enarranda ſunt, diſſeramus. Iuxta quod aduertẽdum eſt, quod ſæpe memoratus ac ſemper memorandus Præſul Chriſti, ex illuſtri proſapia, imo ſtirpe regia exortus eſt. Diuina namq; ordinante prouidentia, ſanctũ Richardum, quondam regem Anglorum, nunc verò conſortem Angelorum, patrem in cura, genitorem in natura ſortitus eſt. Nimirum enim decebat, vt homo tantæ ſanctitatis à ſancto in lucem huius mundi prodiret: & decoratus Princeps infulis à coronato rege gigneretur: & quemadmodum ille ſceptro regali ſuis præerat, ſic iſte baculo paſtorali ſalubriter principaretur.

Richardus pater S. VVillibaldi.

Beatum quoque VVunebaldum ſtrenuæ

nuæ virtutis virum, necnon Abbatem sanctitate præcipuum, fratrem germanitate vterinum, atq; B. VValpurgam sanctimonialem Virginem ab infantia Deo consecratam, sororem germanam habuisse legitur. Item B Bonifacius sanctæ Moguntinæ sedis Archiepiscopus, qui florentem palmā victoriæ cum corona martyrij, Deo propitiante, obtinuit, eius auunculus fuisse non dubitatur. Item B. Deodatus Martyr & Pontifex Christi insignis eiusdem patroni nostri cognatus inuenitur. Beatus etiam VVillibrordus Confessor Dei & Pontifex preciosus, ac sanctus Sola, sanctitate mirabilis de eius parentela satis è vicino computantur. *O quam pulchra est hæc casta generatio cum claritate.* Hæc e*st generatio quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Iacob.* Hæc est generatio de qua scriptum est; *quoniam generatio rectorum benedicetur. Isti namque sunt viri misericordiæ, quorum iustitiæ obliuionem non acceperunt, cum semine eorum permanent bona, hæreditas sancta nepotes eorum.* Laudemus igitur *viros gloriosos,*

B. VVunebaldus frater sancti VVillibaldi.
S. VValpurga soror eiusdem.
S. Bonifacius auunculus S. VVillibaldi.
S. Deodatus cognatus, vt & S. VVillibrordus, & Sola Abbas.
Sap. 4.
Psal. 23.
Psal. 111.

riosos, patres & parentes nostros in generatione sua: Nam hi sunt qui genuerunt nos verbo veritatis in Christo IESV Domino nostro.

Eccles. 44.

Ornamenta stirpis VVillibaldinæ.

In linea propaginis huius sacræ genealogiæ, si luculenter aduertamus, inueniuntur vernantes rosæ martyrum, candentia lilia Virginum, humiliter dependentes violæ Confessorum. Hi sunt flores paradisi in domo Domini plantati, in caritate radicati, cœlesti rore perfusi, Spiritus sancti viuificatione vegetati, super quos sanctificatio Christi effloruit, vt in atriis domus Dei nostri floreant in æternum. Hi sunt flores, qui ad cooperimētum fructus sui & proiicienda salubri vmbra fronduerunt, quorum folium non defluxit; sed fructum sanctitatis dederunt in tempore suo, & tanquam bonus odor Christi in omni loco aromatizantes, redolentiam miræ fragrantiæ vbiq; sparserunt. In horum flore suauitatis odore delectati & delectatione inuitati currimus, si memoratorum Sanctorum vitam imitari ex dilatati cordis amore concupiscimus.

Acce-

ccedente ad nos sole iustitię, hoc verno in
mpore, non solùm apparuerunt flores in
rra nostra, sed etiam vox turturis audita
; hoc est, castissimæ VValpurgæ Virginis,
iæ prece dulcissimæ supplicationis inter-
llat pro nobis ad Dominum. Et non in-
ngruenter vocem turturis precem beatæ
Valpurgæ Virginis interpretati sumus.
im turtur est auis soliuola, fidelis & casta:
moralizando vt prosequamur, B. VVal-
rga in solitudine contemplationis excel-
ę fuit soliuola; in dispensatione fidelis; ac
identissima in omni sua conuersatione,
tissima ac pudicissima. In his egressio-
ous delectabiliter depasti cum pastore &
onso, qui pascitur inter lilia; deinceps ad
ilia primitiuæ intentionis reuertamur.

B. VValpurga similis turturi.

Sed antequam ad mores & vitam bea-
VVillibaldi patroni nostri descendamus,
dam antiquæ, hoc est, tacitæ quæstioni
pondendum est. Solent namque pluri-
intra se hæsitare, & hæsitando huiusmo-
quæstionem proponere, quomodo bea-
Richardus, qui natione Teutonicus ex-

Quomodo Richardus fuerit Rex Angliæ.

C stitit,

ſtitit, ad gubernacula Anglicani regni peruenerit. Ad euidentiam declarationis horum aduertendum eſt; quòd olim regno præfato Angliç præfuiſſe narratur Rex quidam nomine Offo, vir magnæ ſtrenuitatis, prudentiæ, ac bonæ gubernationis, ſummę pietatis & iuſtitiæ, cultor Dei, & amator pacis, pater orphanorum, & viduarum, peregrinorum & Eccleſiarum Chriſti defenſator, nutritor pauperum, & per omnia ſuæ terræ protector. Pro his piis operibus, ſicut pater ab omnibus diligebatur. Hicque ſine filiis & filiabus, hoc eſt, ſine ſolatio poſteritatis, viam vniuerſæ carnis ingreſſus eſt. Quod licet ſine culpa, non tamen ſine cauſa eueniſſe credimus. Sciebat namque Dominus, quem ſibi in ſucceſſorem prædeſtinaſſet.

Offo ſeu Offa, Rex Angliæ. Virtutes eius.

Quo defuncto totius Angliæ maiores natu, & optimates conuenerunt, vt defunctum regem, virum tantæ probitatis lamẽtarentur, & de futuro ſibi Rege proſpiciendo conſiliarentur: & ſic referuntur potiores in eis, & vniuerſitas populi exclamaſſe: Licet

Vide obſeruationes.

:t Dominus noster non habeat prolem,
ımen non eligamus Regem, nisi de ipsius
ma progenie; qui ipsius hæres in morum
robitate verisimiliter videatur. Et multos
censentes tandem ad B. Richardum du-
:m Sueuiæ, qui supra dicti Regis filius so-
ris fuerat, venientes, ipsum cõmuni voto
Regem elegerunt.

Sciendum etiam, quod B. Richardus
: nobiliori generę Saxonum per primiti-
s patres suos originem traxit: quod ea de
ussa apponere curauimus, vt ea, quæ de
V Villibaldi origine, in diuersis codicibus
ripta inueniuntur, facilius ad concor-
am reducantur. Alicubi namque dicitur,
iod Saxonica tellus B. V Villibaldum edi-
rit: alicubi verò, quod Dux quondam
euiæ eum genuerit: necnon in quibus-
m codicibus, quod Regis Angliæ filius
titerit. quæ omnia tria bene se compati-
untur, si sollerter ea, quæ de ipso scripta
sunt, intelligantur.

Conciliat dicta & scripta quædam de S. VVillibaldo.

CAPVT II.

De bonis moribus S. Richardi in regno, ac de ortu B. VVillibaldi.

IGitur B. Richardus secũdum carnem nobili prosapia ortus, secundũ mentem verò nobiliori fuit morum elegantia adornatus. Erat namque S. Richardus speciosus corpore, & mente pius, in armis strenuus, in bello victoriosus, in iudicio iustus, in consiliis discretus, pupillorum & viduarum defensor, Ecclesiarum Dei eximius amator, in suscipiendo hilaris, in dando largissimus, in corripiendo seuerus, in consolando mitissimus. Cumque his & aliis virtutum polleret insigniis, regnum Angliæ adeo strenuè rexit, ac habenas eiusdem regni tam prudenter gubernando interdum laxauit, ac quandoque continuit, vt ab omnibus hostibus vehementer timeretur; & à suis miro affectu diligeretur.

Virtutes sancti Richardi.

Hic igitur B. VVillibaldum futurum Præsulem adeò charissimum genuit, quem parentali affectu vnà cum consorte, dulci enutritione pertractari constituit: & tanquam

iam præſcius futurorum, vt blanda edu-
tione confoueretur, ſollicita mente cu-
bat. Puer ergo ſecundum infantialem æ-
tem decenti corpulentia proficiebat ſu-
:r omnes collactaneos dierum ſuorum,
ı vt vultu deſiderabilis, ac debita diſpoſi-
ɔne membrorum aſpicientibus delecta-
lis cenſeretur.

Pueritia ſancti VVillibaldi.

CAPVT III.

De infirmitate pueruli, & eius cura per virtutem S. Crucis.

HIc cùm ætatis ſuæ tertium ſalubriter
peregiſſet annum, Deo permittente,
auem infirmitatem incidit. Nam Deus
os interdum infirmari, & infirmitate tri-
ılari permittit, vt ipſi vel alij per ipſos eui-
nter addiſcãt, quoniam *Domini eſt ſalus,*
ſuper populũ ſuum benedictio ſua: & quòd
ɔn debeant homines carnem ponere bra-
ıium ſuum; ita vt in bona complexione,
:l opulẽtia rerum ſpem ſuam ponant; ſed
Deo, viuo & vero. Hæc autem fuit pue-
li infirmitas, quod fœda quędam macies

S. VVillibaldus tertio ætatis ſuæ anno in grauem morbum incidit.

Pſal. 3.

 inopi-

inopinatè magnifici germinis prolē, complexione nobilem, ac numero dierum teneram inuaſerat; quæ grauiorem in ipſo infirmitatem indicabat: ad tantam enim debilitatem deuenit, vt anhelitus debiti ſpiraminis vix in eo notaretur, & prolixioris vitæ ſpatium eidem omnino negaretur.

Mæror parentum.

Hæc parentes audientes, & proprio aſpectu videre conantes, multo pauore perterriti ac dolore anxiati, quod ſobole tantæ indolis, à Deo ſibi ſingulari conceſſione donata, tanquam hærede morum, & diuitiarum ſuarum, violentia infirmitatis orbarentur: in Deo ponētes refugium ſui ac ſuorum altiſſimum, acceſſerunt ad thronum gratiæ, vt auxilium inuenirent in tempore opportuno; occultiori Spiritus ſancti conſilio, præfatum puerum vexillo ſanctę Crucis humiliter ac deuota mente obtulerunt; ſupplicantes Domino, vt ob reuerentiam viuificæ Crucis, per quam ſalus & vita credentibus apparuit, filiolum ſuum priſtinæ ſanitati reſtituat: addentes quoque & voto firmantes, vt eum Chriſto ac Virgini Mariæ,

Offertur æger puerulus ſanctæ Cruci.

Nota hūc veterum Saxonum morem.

Votum parentum.

quæ

æ genitrix est vitæ, ac mater salutis æter-
;,in seruum mancipare proponant, pro
ngruitate loci,& opportunitate tempo-
, teste conscientia, circumscripto peni-
; omni dolo. O quam salubri inspiratio-
parentes edocti fuerunt,cùm paruulum
ım ægrotātem signaculo salutiferæ Cru-
obtulerunt; scientes Deum, *salutem hu-
ni generis in ligno Crucis constituisse: vt
de mors oriebatur, inde vita resurgeret:*
Christum oblatum & immolatum pro
ındi vita in Cruce pependisse, vt cunctis
:um sperantibus salus & vita impende-
ur. Et hoc mirabile remedium in veteri
stamento præfiguratum legimus. Filij
nq; Israël cum pertransirent in deserto, *Serpens aneus.*
ɔrsibus serpentum lædebantur: quibus
ɔyses iussu Domini serpentem æneum *Num.21.*
ıiuersaliter super palum posuit; imagi-
n Crucifixi pariter, & S. Crucis signum
:tendens. Nam in serpente Christum si-
ficat, qui de se ait: *Ego sum vermis, &* *Psal.21.*
ı homo. Sed ea significatione serpentem
:um, vt Christum præsignaret, posuit,
qui

Rom. 8. qui venit *in similitudine carnis peccati*, sine peccato; sicut serpens æneus formam serpẽtis habet, sed veneno caret; vt excellentissimus Doctor scribit Augustinus. Ad hunc ergo serpentẽ in ligno suspensum filij Israël morsibus serpentum infirmati aspicientes curabantur. Et noster puer, spiritualis Israël, in fide parentum, Christum in Cruce aspiciens, omnimodæ sanitati, & illico, tam miraculosè restitutus est; ita vt nullum penitus infirmitatis vestigium in ipso puero reperiretur. Quod cùm didicissent pater ac mater vnà cum suis, subitaneæ curationis miraculum, ac sui voti salutarem prodisse effectum; Deo, à quo bona cuncta procedunt, laudes vberrimas offerentes, collaudabant eum in operibus suis.

Curatur sanctus Villibaldus virtute S. Crucis.

CAPVT IV.

De dura diæta pueri in alimentis, & quomodo parentes eum in monasterium tradiderunt.

HIc igitur puer, post conualescentiam solido cibo reficiebatur, ac in illo supra

ra quàm credi poteſt, decenti corpulentia
:eſcendo proficiebat, in ſignum, quod eſ-
t de eorum numero futurus, qui iuſtitiæ
ſent participes, pro bona conſuetudine
abentes ſenſus exercitatos, & ad cœleſtem
anem frangendum Eccleſiæ, cui incor-
orarentur, prædeſtinati ſunt. Parentes e-
am relatione eorum, qui puerum educa-
ant, intellexerunt, quòd puer ſicco pane
equenter veſceretur, ſaba & piſa ac aliis
guminibus delectabiliter vteretur; ſorbi-
is autem, vel quibuſcunque eſcis ſorbili-
us, nequaquam fruebatur: & tanquam
cundus puer Daniel, cibos regios aſper-
ans, leguminibus contẽtabatur; quorum
iodici nutrimenti ac duræ digeſtionis e-
ulio, non obſtante pulchritudine vultus
: decenti quantitate corporis, proficiebat
iper omnes coætaneos ſuos, qui veſcebã-
ır cibo regio; quemadmodum de Danie-
: ac ſociis eius ſcriptum inuenitur. Hęc pa-
:ntes propenſiori conſideratione atten-
entes, ac ſibi mutuo colloquentes, vt fre-
uenter voce cordis & oris ingeminarent

Cibus D. VVillibaldi pueruli.

Daniel. 1.

D dicen-

Luc. 1. dicentes: Quis putas puer iste erit? nam & manus Domini potenter ac patenter cum illo est. Et hæc & alia huiuscemodi tanquã præsagium futuræ sanctitatis * in dilectionis suæ filio admirabantur, & gaudentes in ipso aspiciebant, quæ Deus bonitate admirabilis in eo mirificè operabatur.

** indicia in suo filio.*

Quid significet VVillibaldus. Cum igitur puer sancti numinis, ac beati nominis VVillibaldus, quod interpretatum, *prompta voluntas* dicitur, annum ætatis suæ quintum, Deo concedente, attigisset, cœpit in eo euidenter pullulare germen naturalis industriæ; ita vt ingenio docilis, animo suasibilis, ad disciplinam boni moris, suæ tamen teneritudini congruentem ductilis inueniretur. Et sicut malitia in quibusdam supplet ætatem; sic gratia in ipso ætatem suppleuerat, ac numerum dierum suorum moribus transcendens, se futurum Christi famulum per omnia comprobaret. Parentes hæc & alia in ipso indicia aspicientes laudabilia, mente & verbo tractare cœperunt, quomodo pollicitationem, quam voce expresserant, videlicet, quòd

iòd eundem puerum diuino cultui man-
parēt, ocyus quemadmodum obedien-
a sine mora requirit, explerent; recogita-
int namque frequentius se audisse; quo-
am scriptum est; *vouete & reddite.* quia si-
it vouere est voluntatis & consilij; sic red-
re est necessitatis & præcepti. Item psal-
ista loquens ad Dominum ait; *reddam*
ti vota mea, quæ distinxerunt labia mea:
stinxerunt, hoc est, vota, quæ ex maturi-
e deliberationis processerunt, reddenda
nt.

Parentes seriò cogitant de voto persoluendo.

Psal. 75.

Psal. 65.

Hæc S. Pater recognoscens, & quemad-
odum Abraham filium suum affectu, &
ectu Deo obtulit, quendam monachum
mine Theodredum, monasterialis vitæ
probatissimum, sibi accersiri præcepit,
ius sanctitati ac fidelitati puerum com-
isit; adiiciens eidem impensas & expen-
; prout decebat regiam dignitatem, ac
pe dictum puerum cuidam Patri Abbati
nctissimo, nomine * Egivvaldo, mona-
rij, quod VValtheim nominatur, præ-
ntari constituit, vt eum iugo monasticæ

Quibus Monasticæ vitæ Magistris cōmissus sit.

* *Ekbaldo.*

vitæ ſubderet, addens illud Threnorum.

Thren.3. *Quoniam bonum eſt viro, cum portauerit iugum Domini ab adoleſcentia ſua*: & illud

Eccleſ.7. Salomonis: quoniam, *melius eſt ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij*. Nec

Hebr.13. non illud verbum Apoſtoli: *quoniam optimum eſt gratia ſtabiliri cor.* Ad hæc autem tria, ſciebat quod homo in monaſterialis vitæ obſeruantia plenè habilitaretur.

Hilariter excipitur Villib. ab Abbate.

Lucæ 2.

Cùm igitur beatiſſimus puer Patri Abbati præſentaretur, ad modum iuſti Simeonis accepit illum in vlnas ſuas, & benedixit Deum; ac Confraternitati ſuæ dixit: Fratres, hic puer etſi ſuis parentibus eſt natus; nobis filius eſt datus. Qui ſi in domo paterna remanſiſſet, ſceptrum regale debito ſucceſſionis ſuper humerum ſuum accepiſſet. Hic filius Regis, Regi Regum, & Domino dominantium oblatus, & ad noſtram ſanctitatem tranſmiſſus eſt, vt nobis in via, quæ ducit ad patriam hæreditatis æternæ, ſocialiter ac regulariter coambulet. Vt quid plura? Abbas vniuerſitasq́; cœnobij in Domino gaudentes, ac in tam pretioſo dono exultan-

Et à tota congregatione.

tantes, eum voto lætiori suscipiunt; & filium Regis Anglorum tanquam Dei Angelum sancta auiditate multi desiderij amplectuntur; sperãtes, se procul omni dubio temporaliter ac spiritualiter per eum fore promouendos.

CAPVT V.

De ingenio & profectu eius in discendo.

PVer ergo studio litterarum applicatur, ac mirum in modum breui tempore super omnes collegas sibi condiscentes profecit Spiritus sancti vnctione magistra: Citò namque addiscitur, quod Deo autore docetur. Hæc Magister nouitiorum, qui rector erat in schola virtutum, & specialem curam pueri gerebat, non sine admiratione perpendens, vice & loco regulæ artium puero apponit librum psalmorũ, dicens: disce fili, vt de cetero sacrosanctæ psalmodiæ inseruias: seruire enim Deo, regnare est. Et cum tu sis filius Regis, dic opera tua Regi, vt tibi cum eo æternaliter regnare concedat. At puer bona simplicitate

Magnos breui tempore progressus facit in vita & scientia spirituali.

obediens, ac sancta auiditate dictum Soliloquiorum Dei librum amplectens legebat, ac ipsum frequentius perlegebat, quo ad vsque secundum morem ordinis psalterium sibi ex integro memoriter impectorasset: & ex tunc frequenter eum orasse credimus in hæc verba. Deus scientiarum Domine, qui doces hominem scientiam, *bonitatem, disciplinam, & scientiam doce me.* Bonitatem diuinorum, disciplinam morum, scientiam agendorum petebat, allegans, quàm *dulcia faucibus eius eloquia Dei super mel ori suo.* In cantibus etiam Ecclesię in tantum delectabatur, vt plenitudine exuberantis gratiæ perfusus imbre lacrimarum inundans, quā dulciter lamentaretur.

Psalterium totum memoriter tenuit.

Psal. 118.

Delectatur cantu Ecclesiastico.

Posthæc adolescens, sicut membrorum augebatur propagine; sic in eo creuit appetitus scientiæ ac disciplinę: libris enim veteris Testamenti Legalibus, nec nō Historialibus & Sapientialibus, ac Prophetalibus insudabat, magis tamen in Sapientialibus occupabatur, vt de ipso in quibusdam scriptis inuenitur. Libros etiam noui Testamenti

Bibliis legendis vacat.

his

is correſpondentes, videlicet ſacroſancta
.uangelia, quæ vice Legalium librorum
eteris Teſtamenti amplectimur, ſupra quā
arrarī poteſt, venerabatur. Librum etiam
.ctuū Apoſtolorum omni hiſtoriæ vete-
s Teſtamenti præferebat: & epiſtolas Pau-
,aliaſque Canonicas epiſtolas beatorum
poſtolorum, Iacobi, Petri, Ioannis, & Iudę,
atris Simonis, Sapientialibus dictis quo-
ımcunque veteris Teſtamenti etiam Sa-
›monis, peramplioreṁ intelligendi ope-
ım dedit. Apocalypſin etiam, qui tot ha-
et myſteria, quot verba, vt expertiſſimus
octor ſcribit Hieronymus, Prophetalibus
eteris Teſtamenti ſuperpendebat. Nec mi-
ım; nam nouum Teſtamentum compa-
ıtur ad vetus, ſicut anima ad corpus: Nam
cut per præſentiam animæ corpus viuifi-
ıtur; ſic per veritatem præſentialiter nobis
ı nouo Teſtamento exhibitam promiſ-
ones Patrum veteris Teſtamenti verifica-
; ſunt. Quid enim valuiſſet Iſaiam Prophe-
ım in ſpiritu futura præſciuiſſe dicentem:
cce Virgo concipiet & pariet filiū; ſi Mat-
thæus

Iudiciū VVillibaldi de libris veteris & noui Teſtamēti.

Comparatio librorum veteris Teſtamēti & noui.

Iſaiæ 7.

Matth. 2. theus Euãgelista pręsentiali exhibitione nõ scripsisset: Cùm natus esset Iesus in Bethlehem Iudę? Item Aggæus Propheta dicit: Veniet desideratus cunctis gentibus. Et nos in nouo Testamento dicimus; Aggæ. 2. Aduenisti desiderabilis; quod pluris est. Sic ergo nouum Testamentum ad vetus vt lux ad vmbram; veritas ad figuram; vita ad id, quod per ipsam viuificatur, comparandum est. Hanc ergo vtriusq; Testamenti sapientiam, hoc est, sapidam scientiam, quæ illuminat intellectum, & inflammat affectum, pro lucerna & luce in via mandatorum, & in semita consiliorum Dei habere proposuit, secundũ illud Psalmi: Psal. 118. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis; sciens scriptum; Sap. 8. quoniam *sapientia doctrix est disciplinæ Dei.*

CAPVT VI.

De exercitio eius quotidiano, & proposito suæ peregrinationis.

SAnctus adolescens secũdum morem Ordinis, frequẽs fuit in manuali operatio-

ıtione, frequentior in lectione, frequen-
.ſſimus in oratione; ne diabolus aliquan-
o eum inueniret otioſum: ſciebat namq;
:riptum in regula: *Quoniam otioſitas ini-
ıica eſt animæ.* Et rurſum: *Otioſitas & vo-
ıptas, arma ſunt hoſtis antiqui ad miſeras
nimas decipiendas.* Placens ergo Deo & ho-
ıinibus, ſub hac forma viuendi exerceba-
ır, vt ſobrius eſſet in refectorio, caſtus in
ɔrmitorio, patiens in infirmitorio, fortis
ı ſancti laboris exercitio, humilis in capi-
ılo, deuotiſſimus in Oratorio. Et vt breui
ɔncludamus clauſula; talis fuit eius viuen-
modus, vt omnium ſociorum in via mo-
:m eſſet pædagogus: & noſter *Beniamin
ıoleſcentulus in mentis exceſſu Deum* quæ-
aſſe, vt frequenter credendus eſt, ac ſem-
:r magis ac magis animo ad ſuperna aſpi-
bat. Et quicquid ei cauſaliter vel occaſio-
liter in via proficiendi ad ſalutem impe-
mentum præſtare poterat, per omnem
odum aſpernabatur, ſciens, quod in via
:i non progredi, regredi eſt; vt ait prædul-
; Doctor Bernardus.

Virtutes ſancti VVillibaldi.

Pſal. 67.

Remouet diligenter omnia impedimenta perfectionis.

E Et

Et animaduertens quia connaturalitas natalis patriæ, ac salutationes parentum, atque fauor amicorum, ei quam plurimum arriderent; & quod à Patre Abbate, ac cunctis fratribus mirum in modum amaretur; & ab vniuersis terræ incolis non tanquam simplex monachus, sed tanquam Regis filius in reuerentia haberetur; plus appetiit mala mundi perpeti, quàm laudes; malens pro Deo laboribus fatigari, quam vitæ huius fauoribus extolli; vt de beatissimo Benedicto legitur, cogitabat qualiter ab huiuscemodi muscipula mundi subtraheretur: & vallato animi proposito, Patrem monasterij humiliter aggreditur, multa deuotione ab eo petens licentiam exulandi pro Domino; adiiciens quam salubre sit homini peregrinari pro Christo; qui in specie peregrini duobus discipulis post resurrectionē apparuit. Ex qua ostensione formam sanctę peregrinationis approbans, exemplo dictæ apparitionis tandem cōsecrauit. Quod venerandus Pater Cœnobij audiens, mente consternatus filio respondit. O prædilecte fili

Fugit gloriam.

Desiderium peregrinandi.

Luc. c 24.

li mi in Domino, noli in posterum hanc etitionem auribus meis ingerere, qua non ubitas me, tuosque confratres multum in iodum grauari ac turbari. S. VVillibaldus nimo irrefragabili cōfortatus in Domino, petitione proposita non destitit; sed iteım & iterum pulsans, tandem precum inantia & piæ supplicationis frequentia Paem conuicit, ita vt postulationi suæ præeret assensum, maximè cum sciret filium ı omni perfectionis ordine gratia Dei firıatum, & peramplius cuperet quamcunue difficultatem mortis subire, quam aliualiter malè viuere.

Responsum datum Villibaldo ab Abbate.

Annuit tandem precibus eius.

Quo habito, ipsi ac fratribus dulciter ıledicens, viam propositæ salutis atq; virıtis incunctanter aggressus est. Cum auım huius sancti propositi immissionem à 'eo habuit, simul cogitare cœpit, qualiter ıtrem, suum genitorem, videlicet S. Riıardum Regem Anglorum in huiusmoı formulam paupertatis, quæ regula perfeıonis est, inclinaret, & ad iter laboriosæ ac ıeritoriæ peregrinationis eũ pertraheret; p

S. Villibaldus parentē suum peregrinationis socium sibi adsciscere studet.

hoc eidem cupiens in numero discipulorum Christi fore, & assistricem sedem iudicantium cum Domino sibi in futurum conquirere; nec non sibi ipsi augmentum desiderati meriti cumulando addicere * si hominem tantæ sublimitatis in viam perfectæ humilitatis Deo operante & ipso cooperante induceret. Et B. VVunebaldum fratrem germanum, ac B. VValpurgam sororem similiter vterinã, qui in diuisis monasteriis sub regulari disciplina seruabantur, ad se vocauit, vt ipsorũ intercessione, ac fideli cooperatione apud patrẽ dulcius proficeret, ac de supradictis, quæ mente tractauerat, efficacius persuaderet. Et cũ hi tres vnita intentione ad patrem peruenissent, parentali amplexu gaudenter, vt decebat, suscepti sunt; nec non à tota regalis curiæ familia officiosissimè salutati, cõdigne ipsis placere cupientes, per omnia ad placitum eisdem obsequebantur.

* adiicere.

Fratrem quoque VVunibaldum.

Et VValpurgam sororem.

CAPVT

CAPVT VII.

Qualiter B. Willibaldus cum fratre suo & sorore S. Richardum patrem suum ad peregrè proficiscendum induxit.

CAptantes ergo horam filij opportunæ allocutionis, genitori reuerenter consederunt liberi, quem admiranda propositione hi tres ex vno ore affati sunt, scilicet B. VVillibaldi; qui, licet fuerit iunior, tamen spiritu feruentior in prosecutione huius thematis inueniebatur. Proposuit autem in hæc verba: O Pater reuerendissime, bene quidem obtulisti, sed minus benè diuisisti. Filios & filiam Christo dedisti; sed temetipsũ mundo non subtraxisti: à mundo nos abstraxisti; & te mundo vehementissimè applicasti. Nos regno Angelorum, ut firmiter speramus, præsentasti; tu in regno Anglorum immobilis permãsisti. Non sic, pater dulcissime, te partiri oportuit. Nõ sic te decuit limites possessionum distinguere, excellentissime Rex. Noë pater venerandus iussu Domini arcam fabricauit, &

Oratio S. VVillibaldi ad Richardum parentem.

Genes. 6. & 7.

cum filiis suis eandem arcam intrauit. Et Christus Apostolos ad passionem præcessit. Helias in aspectu Elisei prior paradisum cōscendit. Et gloriosus martyr Sixtus pater & Papa Laurentium conantem præire in pœna passionis, tanquam obedientiæ discipulum, sancta informatione compescuit, vt ipsum præire tanquam patrem filius permitteret; ac ipse gloriosiorem triumphum tanquam iuuenis feruentior exspectaret. Christus etiam pater omnium ascendit iter pandens ante Apostolos, *Sicut aquila prouocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans.* Sic & tu genitor venerabilis, ascēdere in montem Domini prior debebas, hoc est, ad culmē perfectionis, vt nos exemplo præcederes, tanquam pater notam faciens filiis veritatem, quam sancta imitatione filij sequerentur.

4. Reg. 2.

Deut. 32.

Item scire te cupimus, quoniam non sanctificatur otiosus operibus alienis; & tu si filiis tuis credis, imo si Christum Dominum tuum audis, relinquas omnia, & Christum pauperem sequaris: magna enim glo-

ria

ia est sequi Dominum:nam seruire Deo regnare est. *Et quid prodest homini, si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur?* Scire debes, pater amande, quia creatura huius mundi post lapsum primi parentis, *facta est in muscipulam pedibus insipientium.* & quàm pauci perambulant semitas huius seculi, quin delitiis, vel diuitiis, vel honorum excellentiis decipiantur? Delitiæ namque carnales, diuitiæ mundiales, excellentiæ temporales, vanæ & mendaces sunt, mendacium prætendentes: promittunt namque quod exsoluere non possunt, sicut patet in mundi amatoribus, qui *tenent lyram & tympanum, & gaudent ad sonitum organi, & ducunt in bonis delectabilibus huius mundi dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.*

Matth. 18.

Sap. 14.

Iob 21.

Aduertendum igitur esset, secundum doctrinam sanctissimi doctoris Gregorij, qui dulci inspiratione S. Spiritus replebatur; vnde & organum eius fuisse describitur: *Quoniam breue est, quod delectat; æternum quod cruciat.* & quod gaudium mundano-

danorum, non est aliud quàm risus frenecticorum, vt B. Ioannes testatur Chrysostomus, os aureum dictus, propter eloquentiæ venustatem. Diuitiæ etiam huius seculi incertæ ac infideles reputandæ sunt, quoniam suos possessores in articulo extremæ necessitatis derelinquentes non sequuntur. Excellentiæ etiam mundi vanæ sunt & vmbratiles, & nitorem suæ gloriæ ad futura secula non transmittunt. Et de his pōpis, ac mūdi deliciis scriptū est; *Quantū glorificauit se homo, & in delitiis fuit, tantum date ei de tormēto & luctu.* Ecce talem recompensam præstolantur, qui in mundo viuūt mūdialiter. Malo enim homini in mundo diu viuere, nihil aliud est, quàm tormenta gehennæ sibi cumulare. Reuerende Pater, vt discipulus Domini constituaris, renunciare debes omnibus quæ posſides: & vt tu centuplum accipias hic, secundùm habitum gratiæ, & vitam æternam posſideas secundum statum gloriæ, consultum est, vt dimittas vxorem & filios, domos & agros, quæ in comparatione æternorum nihili sunt.

Apocalyp. 18.

Matth. 19.

ſunt. Ea ſimiliter, quæ de prioritate acceſſus noſtri, ac tui ad ſeruitutem Dei, paternitati tuæ obiecimus, & alia ſi qua ſint propoſita, quæ tuæ præferendæ reuerentiæ obuiare videntur, non tibi intimauimus ad turbationẽ; ſed ad multæ perfectionis conſummationem: Sciebamus enim te virum iuſtum ac legalem ſecundum ritum viuendi etiam bonorum ſecularium, qui in obſeruantia mandatorum Dei ſalubriter ſe continuerunt, ſed cupiebamus te tranſitoriam dignitatis ſublimitatem commutare, in ſtabilitam ſupernę hæreditatis æternitatem: & non ſolum in his mereri, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, ſed etiam in his conſummari quæ ſunt de ſupererogatione virtutis.

CAPVT VIII.

De conſenſu Regis ad peregrinandum cum filiis, ac luctu & difficultate familiæ ipſum dimittentis.

HIs auditis, piiſſimus Pater ex plenitudine deuotionis fonte lacrimarum

perfunditur. Nam admirabatur, & cor eius dilatabatur ad huiuſcemodi ædificationis eloquia; & nimirum inter ſpem æternorum, & amorem præſentium, puta honeſtiſſimæ Coniugis, ditiſſimi regni, & ſperandæ ſobolis poſitus, altercatione diuerſæ cōſiderationis exercitabatur: præuētus tamen gratuito munere, cùm *Spiritus ſancti gratia* (ſecundum præclarum doctorem Ambroſium) *non habeat tarda molimina*, liberrimum aſſenſum ſanctæ conſultationi, ac ſaluberrimæ perſuaſioni liberorum præbuit, libenter ac liberaliter promittens ſe renunciaturum omnibus quæ poſſidet, vt Chriſtum lucri faciat, & ſancta imitatione ipſe pauper Chriſtum, qui cùm diues eſſet, pro nobis pauper factus eſt, humiliter ſequeretur. Quod audientes liberi exultatione repleti iucundabantur, lætabundè in Domino gaudentes: qui proſperari fecit eorum deſiderium, dicentes: *Quoniam tu es Deus, qui facis mirabilia magna ſolus.*

B. Richardus relictis omnibus peregrinari ſtatuit cum filiis.

Pſal. 71.

Igitur B. Richardus tanquam bonus paterfamilias domui ſuæ diſpoſuit; vernacu-

los, necnon alia mancipia familiæ suæ, secundum merita singulorum, aliquos de congruo, alios verò de condigno remunerans præmiauit; volens absque querela iter deuotionis suæ aggredi, vt nulli obnoxius quicquam teneretur; & ipse vnà cum liberis suis socios boni moris, ac suæ intentioni conformes elegit, vt cum eis in viam sæpe dictæ peregrinationis proficiscerentur; & valedicens amantissimæ consorti suæ, dilectam sibi filiam B. scilicet VValpurgam pater matri commendauit, ac surgens de solio suo, & infusus lacrymis, propter Christum deposuit coronam de capite suo; exuit purpuram, & vilem suscepit tunicam; deposuit sceptrum, & peregrinationis accepit baculum; dimisit omnia, & Christum secutus est, qui dixit: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Iuxta quod sollerter notandum est, quod Christus dicit, *Crucem suam*, & non, *meam*: sciens Crucem suam nobis nimis onerosā. Et ideo dignatione multa nobis condescendens, nostram Crucem deputat,

Famulis munera distribuit.

Matth. 16.

Luca. 9.

Quid sit crucem suam tollere.

tat, quidquid pro ſui amore & æternæ cauſa ſalutis nos in hac vita cruciat. Mutatur ordo, & pater filius, & filij parentes efficiuntur. Hæc ſiquidem eſt mutatio dexteræ excelſi. Et initio æſtiui temporis, vna cum liberis ac ſocietate copioſa, nec minus gratioſa, * neceſſaria vitæ, necnon ad commoda itineris ſecum tollentes, viam pacis aggrediuntur; *ſimul in vnum diues & pauper*. Ad cuius patris exitum pauperes flebant, lamentabantur egentes, & eum cum lacrymis ſequebantur omnes. Fitque repente commotio magna, & de tanto principe ferè tota plorat Anglia. Et non incongruenter (ferè) diximus; plures in exceptione ponentes, quam in regula: *ſtultorum enim*, teſtimonio Salomonis, *infinitus eſt numerus*. Et hi de cōfuſa multitudine inſenſatorum, Domino ſuo illudentes, eundem deridebāt dicentes: deliramentum magnæ abuſionis eſſe; quod vir tanti principatus conſilium pauperum liberorum ſequeretur; & ſpretâ mundi gloria, quæ ei per omnia ad nutum præſentialiter * applaudebat, futuris promiſ-

Generoſa.

Planctus in abitu S. Richardi.

Eccleſ. 1.

Nonnulli conſiliū & factum S. Richardi irrident.

principaliter

missionibus inhiaret; ignorantes, quoniam Deus non dereliquisse legitur sperantes in se. Nam patienter expectantes in spe, ac sustinentes Dominum non confundentur; quia scriptum est. *Spes non confundit*. Et Dominus dicit. *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos*. Videte, fratres charissimi, quid prædulcis Doctor noster B. Bernardus super hoc verbo Domini dicat: *mundus deficit; diabolus decipit; caro inficit; Christus reficit*. Hęc si insensati aduertissent, huiuscemodi stultiloquia de Domino suo ac Rege non dixissent.

Rom. 5.

Matth. 11.

Iidem breui post in tempore audierunt, quoniam B. Richardus floreret miraculis, & translatus à morte in vitam ęternam gloriosè introisset, in se ipsis confundebantur, & ab alijs refutabantur; & ipsi ad modum damnatorum *in subitatione insperatæ salutis intra se angustia spiritus gemētes, & pænitentiam agentes*, exclamare cogebantur: *Nos insensati vitam illius, ac* sibi commeantium collegarum *æstimabamus insaniam. Ecce quomodo computatus est*, & alij sibi

Sap. 5.

Pænitentia insipientium.

 adhæ-

adhærentes *inter filios Dei, & inter electos sors illorum est*. Contra hos, & eisdem consimiles insensatos accusantes aduersus electos Dei, non immeritò pugnabit orbis terrarum, quoniam Deus armauit creaturam in vltionem inimicorum suorum, qui gregem sibi dilectum, & pretioso sanguine suo redemptum rabido ore dilacerare non verentur.

CAPVT IX.

De nauigatione ipsorum, & tempestate per orationes sedata.

SPretis autem omnium detrahentium oblocutionibus progreditur illa secura & læta in Domino societas, & ad portum maris, Deo fauente, prosperè peruenit. Inibi autem fixerunt tentoria, ac pro recreatione, nec non magis Sanctorum limina, & sanctificationum loca inuisere cupientes, per aliquot dies demorati sunt, & captãtes auram transfretandi optabilem, nautis commiserunt, quatenus tempus nauigandi competentius obseruarent. Quo, Deo fa-

fauente, concesso, pater cum filiis ac alia comitiua nauem conscenderunt, & dantes vela ventis per mare Anglicanum circiter vsque ad dimidium sui transitus prosperè peruenerunt. Sed inimicus humani generis diabolus, qui Sanctis Dei semper aduersari cupit, & S. Richardo ac filiis eius multa præstiterat impedimentorum tentamenta, mare sęuire fecit, ac deinde in turbulentam & horribilem tempestatem insurgere compulit; & contrarietate ventorum in tantum iniuriosis vndis procellabantur, vt nautæ & omnes, qui in naui erant, periclitari viderentur. Demittentes ergo vela, remosque proijcientes, mortem sibi è vicino imminentem cum nimio pauore præstolabantur, de sola animarum suarum salute soliciti Deum inclamabant. Quod B. Richardus videns filiis dixit: Oremus ad Dominum, vt manu suæ potentiæ ad honorem sui nominis omnes nos liberet ab ista importuna tẽpestate, quæ machinamento diaboli vndis & aëri immissa est. Geniculantes ergo pater & filij, Dominum deprecabantur dicentes:

Per mare Anglicanum vela faciunt.

Oritur tẽpestas.

S. Richardus cohortatur suos ad preces.

Oratio Sanctorũ.

Do-

Domine Deus, qui das ſalutem Regibus, qui redemiſti Dauid ſeruum tuum ; erue nos in mirabilibus tuis, & da gloriam nomini tuo, & fac nobiſcum miſericordiam tuam. Tunc pius, ac miſericors Deus preces ſeruorum ſuorum ad ſe clamantium exaudiuit, *& mirabilis in altis Dominus, mirabiles elationes maris* cōpeſcuit, ita vt in ſemimitis maris ſecuro tranſitu votiuè ad portū ſalutis applicarent. Vnde hinc admiratione nautæ, & oēs qui in naui erāt, de ſubita quietatione maris perculſi, voce magna clamabant dicentes: Qui ſunt hi, qui in virtute orationis & autoritate Dei, mari & ventis præcipiunt, ac eis ad beneplacitum obediunt? Et ex tunc patrem & filios perampliori honore, tanquam electos Dei, venerabantur. Et cum perueniſſent ad aridam, gaudētes de naui deſcenderunt, & metati ſunt caſtra, figentes tentoria, ibidem per aliqua interualla temporum pauſauerunt.

Exaudiuntur, tranquillato mari.

Pſal. 91.

Et ſignanter conſiderandum eſt, fratres chariſſimi, quod Dominus hos diſcipulos, hoc eſt, patrem & filios ſuos, ab æterno præ-

deſti-

destinatos, de mari vocauit; quemadmodum Petrum & Andream mittentes in mare retia, & Iacobum, & Ioannem in naui cum patre reficientes retia sua, vt essent futuri piscatores hominum, sic igitur & hos elegit, vt exemplo & verbo homines piscarentur, sicut futuri pastores Ecclesiæ, vt in sequentibus euidenter apparebit.

Matth. 4.

CAPVT X.

De peruentione ipsorum in Luccam ciuitatem Italiæ, in qua mortuus est S. Richardus pater eorum.

Lucam.

IGitur more solito, ad limina Sanctorum hinc inde inquisitorum properabant, de vita, morte, miraculis, ac virtutibus Sanctorum quæritantes, & in his mirum in modum delectantes, ac Sanctis congaudentes in omnib⁹ donis gratuitis, quib⁹ Deus magnificauit misericordiam suam cũ illis, mirificans eos in omnem voluntatem suę prædestinationis. Et vt breui verbo lõga spatia percurramus, cõtinuantes iter suum, ad ciuitatem Italiæ * quę Lucca vocatur, tã-

Luca.

 dem

dem peruenerũt; in qua, vt prius sæpe dictũ est, piis confrequentationibus Cœnobiorum, Ecclesiarum, ac quorumcunque locorum, in quibus memoria Saluatoris Domini nostri Iesu Christi, ac intemeratæ, nec non semper Beatę Genitricis Marię, ac aliorum Sanctorum venerabatur, limina perlustrabãt, vt in omnibus Saluatorem suum collaudantes super effectu æternæ salutis, quem in sanctis tam longe lateq; diffudit.

S. Richardus cum suis vbique sancta loca obit & lustrat.

Ex tunc S. Richardus vir nobilis, ac complexione delicatus, propter inediam ac laborem duræ peregrinationis, graui infirmitate correptus est; & vocante Domino ipsum de exilio ad patriam, de certamine ad coronam inuitans, repentè cœpit viribus corporis destitui. Conuocatisque filiis suis videlicet B. VVillibaldo ac B. VVunebaldo, eos sub hac forma alloquitur. Ecce filij ego vos, & vos me Christo dedistis. Iã ego viam vniuersæ carnis ingredior; me regem vidistis; & propter Christum omnia dimisi, & pauper esse volui. Nudus exiui de vtero

S. Richardus morbo corripitur.

Oratio S. Richardi ad filios.

vtero matris meæ, & nudus illuc reuertar. Huius pauperis exemplum tenete, & patris vestri benedictionem simulque hæreditatem percipite, & hoc tenore testamentum condidit. Habeant filij Regis pro regno Anglorum, Christo donante, regnum popolorum. Sit vobis pro corona & purpura, immortalitatis stola, ac felicitas æterna. Viriliter ergo agite, & confortamini in potentia virtutis Dei. *Super omnia charitatem habete, quæ est vinculum perfectionis*; & in ea manete, Christum diligentes, qui prior dilexit vos.

Testamentum S. Richardi.

Coloss. 3.

Quanta autem patientia molestiam corporis in dicta ægritudine sustinuerit, & quanta deuotione Christo per amorem inhęserit, non facile nunciari posse credimus. Sacramenta Dominici Corporis, nec non extremæ Vnctionis debita cum reuerentia suscepit, ac deuotione multa in manus Domini commendans spiritum, septimo Idus Februarij migrauit ad Dñm. In quē filij af-

Eucharistiam & extremam vnctionem accipit.

Obitus.

fectu & aſpectu intendentes, iure paternitatis cogebantur ex fonte pietatis vberrimè lacrimas erorare. Et accedentes cum adiumento collegarum corpus ſanctiſſimum religioſo ritu inuoluẽtes contexerunt. Adierunt autem dictæ ciuitatis viros diſcretione præditos, ac poteſtate præcipuos, eis nũciantes; quod vir regiæ dignitatis ac mirandæ ſanctitatis in eorum territorio obiiſſet, cuius almi corporis præſentiâ non ſolũ ciuitatis, ſed etiam confinia totius prouincię beatificarẽtur, addẽtes, quod procul omni dubio, Deus ſpeciali reſpectu gratiæ ac pietatis, locum dotauerit, in quo pignus tam pretioſæ glebæ reliquerit. Et laudi eius adiicientes, fideli ac veridica narratione referre cœperunt, qualiter à Domino præuentus gratiarum plenitudine Rex, regnum pro Deo dimiſerit, & qualia pro laude diuina ſtrenua virtute egerit; & quanta miracula in mari, & in terra per ipſum precanti populo Dominus conceſſerit. Et ſic eum ampliori laude, qua poterant, magnificare ſtuduerunt; licet huius commendationis extollen-

Lacrymæ filiorum.

Locum ſepulturæ à Lucẽſibus petunt.

tollen-

tollentia perfectionis eius culmen nequaquam attingeret. Considerantes autem filij, præclari Doctoris Ambrosij sententiam, eum potius post mortem quam in vita laudasse inueniuntur. Sunt autem S. Doctoris verba hæc: Duplici ex causa melius est hominum magis * memoriæ dare laudem quam vitæ; vt illo potissimum in tempore merita sanctitatis extollas, quando nec laudanti adulatio nocet, nec laudatum tentat elatio. Lauda ergo post periculum, prædica securum, lauda nauigantis felicitatem, sed cùm peruenerit ad portum: lauda ducis virtutem; sed cum perductus est ad triumphum.

* morti

CAPVT XI.

De sepultura S. Richardi Regis iuxta S. Frigdianum.

SVpra dictæ ergo ciuitatis optimates sanctissimum funus reuerenter adierunt, ac corpus cum debita solennitate Ecclesiasticæ sepulturæ commẽdarunt in Ecclesia S. Frigdiani ipsum ponentes, satis è propinquo in signũ sanctitatis sanctum

...sociarunt. Quod aspicientes ...ac sodales ipsorum, qui aderan... patris corporali præsentia orbat... Gaudebant verò magis, quod ...cem tam Deo placitum intercess... misissent. O B. Richarde, qui *vat...* Latina lingua interpretaris: Tu ver... ...tias nunc perfectè introisti: vnde tibi ...ndum potius, quam flendum existi... ...mus: mortem enim non suscepisti sed ...isti; subtractus es aspectibus hominu... sed oblatus es obtutibus Angelorum: su... latus es mundo; sed receptus es cœ... clausus es sepulchro, sed magnificatus es ... Dei regno. O quam optabilis est illa di... sanctis, & Dei fidelibus, in qua etsi moriu... tur mundo, nasci tamen feliciter incipiun... in cœlo. Et ideo sacrosancta mater Ecclesia hunc diem non mortis sed *natiuitatis* appellat: quia post mortem carnis, gaudia incipiunt possidere æternæ hæreditatis, Propheta atteſtãte, q̃ ait: *Cum dederit electis suis somnũ: ecce hæreditas Domini;* ecce præsentialiter, ecce euidenter. Post mortem enim

Sancto-

Sanctorum quæ somnus dicitur, hæreditas æternę retributionis assignatur. Hanc diem optabat Apostolus cùm dixit; Cupio dissolui & esse cum Christo. & Psalmista: *Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei?* Et quia B. Richardus in hac mortali vita se *hostiam sanctam & immaculatam* rationabiliter viuendo, & membra sua mortificando Deo exhibuerat, Deus manifestissimis signis ostēdit in terris, quid mercedis, quid dignitatis inter sanctos Dei pro labore suo receperit in cœlis. Ex quibus ostensionibus vnum miraculum ex innumeris excerpsimus, gratia breuitatis alia trāseuntes, quod huic opusculo decreuimus annotare.

Mors Sanctorum somnus.

Psal. 41.

Rom. 12.

CAPVT XII.

De miraculo S. Richardi Regis post eius obitum ostenso.

IGitur quando corpora Sanctorum, scilicet B. * Frigdiani, * Cassi, & sanctæ Faustæ Virginis translata sunt, & loco magis honorabili consignata, corpus B. Richardi

** Aliter, Frigidiani, qui fuit Episcopus Lucēsis, cuius Natalis in Martyrol. Romano*

Alij XVIII. Martij adscribitur. Translatio XVIII. Nouembris. P. f. Caßij.

chardi ex incuria, qua non quærebant diligenter, in loculo suo remansit. Sed post aliquot dies apparuit cuidã infirmo, qui vocabatur Cedeus, qui erat homo bonæ nationis, toti terrę cognit⁹, erat enim Comes, & dixit ad eum: Vade ad Ecclesiam S. Frigdiani ad Priorem, & ad fratres eiusdẽ Ecclesiæ, & dic eis ex nomine meo. Quare me dimisistis? Quare me à sociis meis separastis? Quos enim Deus coniunxit, homo absque deifica ratione separare non debet. At ille; infirmus, inquit, sum, & ire non possum. Longa namque interualla temporum superuenerunt, quibus nec pedem ad ambulandum, nec manum ad operandum, quocunque modo extendere potui: paralyticus enim sum, omni virtute corporis destitutus hic in lecto ex multa resolutione mẽbrorum delibor. Et tu quis sis, ignoro. At ille, inquit, vade confidenter, nam Christus sua consueta benignitate, ex mea intercessione te in hac hora sanauit. Infirmus ex hoc verbo non modicum lętificatus, replicauit dicens: Quis es Domine, vt de te sciam

Apparitio S. Richardi.

ex ordine narrare, quæ mihi ſunt mirificè facta, & tibi magnifice facienda? Reſpondit ſanctus Rex: Ego ſum S. Richardus, quondam Rex Anglorum, prius dux Sueciæ, exul patriæ, ſpretor mundi, contemptor ſui; qui regionum reliqui tributa, & Sanctorum quæſiui limina; ſimulque cum filiis meis peregrè profectus ſum ad regiones multas; & poſt longa exilia, poſt multa certamina, in præſenti ciuitate, quæ * Lucca vocatur, finita eſt mea pugna, & ex hoc ſeculo nequam ereptus, ad ſuam gloriam aſſumpſit me Dominus. Et indicauit ei locum ſepulturæ ſuæ, proceſſu dierum, & antiquitate temporum ſatis latitantem.

* Lucana alter.

Facto ergo mane Comes ſupra memoratus, qui pridie infirmitate magna tenebatur, venit ſanus per omnia ad quos deſtinatus fuerat, viſionem narrans, & in portentum veritatis, ſe ſanum & incolumem omnibus oſtendit, manifeſtans locum ſepulturæ certitudinaliter, ſecundum indicia, quæ B. Richardus memoriæ ſuæ impreſſerat. Ex tunc fodere cœperunt, ſanctum cor-

Paralyticus curatur.

pus quæritantes, & quæsitum inuenerunt, honorificè clausura nobili seratum, cum epitaphio exprimente personam ex nomine, opera virtutum, & gesta miraculorum continente, sanctissimum corpus collegio sanctorum supra memoratorum associantes, honorem sanctis debitum eidem suppliciter impenderunt.

Transfertur S. Richardus.

CAPVT XIII.

De profectione fratrum Romam, & de peregrinatione S. Willibaldi ad terram sanctam.

NVnc consequentia lecturæ deposcit, vt patre præmisso ad regna cœlestia, stilũ scribendi ad filios conuertamus, quibus, vt narratur, cordibus sacra immissione illapsum est, vt limina beatorum Petri, videlicet Principis Apostolorum, & Pauli Coapostoli Doctoris gentium inuiserent; quatenus omnis eorum actio Apostolica benedictione petita, firmiori radice roborata consisteret. Est enim Roma apex auctoritatiuæ potestatis, fons spiritualis sapientiæ, puteus

Encomia Romæ.

puteus, gratiarum & indulgentię. Patris igitur testamentum, quod eis sub forma paupertatis & meritorij laboris condiderat, exequi cupiētes, inde profecti arduos alpium vertices petierunt, angustos itineris colles niuis & glaciei nitore micantes, ac mortem transeuntibus minitantes, oratione vicerunt. Et vt syncopa in narratione locorum, quæ sunt in transitu, vtamur, Romam peruenerunt, & Apostolorum Petri & Pauli præsidiis se commendantes, immensas gratias viuificæ Trinitati referebant; Ouium quoque Christi pastori, quod de innumeris terræ & ponti periculis fuerunt liberati: *Vbi à Gregorio III. qui tūc Apostolicæ sedi præsidebat, benignissimè suscepti, orando & loca sanctificationum circumeundo aliquantum temporis deuotissimè exegerunt.

Romam veniunt Villib. & VVunib.

** Vide lib. 1. Obseruat. c. 11.*

Factum est autem, vt S. VVillibaldus, & quidam ex sociis immenso desiderio accenderentur, quatenus Hierosolymam irent, & loca in quibus Deus homo conuersatus esset, viderent. Beatus namq; VVilli-

S. VVillibaldus proficiscitur Hierosolymam.

baldus sublimioris ac rigidioris vitæ fastigium scandere sedulus anhelabat; virtutes de die in diem in se virtutibus cumulans, cœpit iam peregrinus seculo, iterum peregrinari; quod & ita factum est, S. VVunebaldo propter infirmitatem magnam, qua tunc detinebatur, Romæ relicto. Vtrumq; enim fratrem, Deo permittente, infirmitas valida inuaserat, ad meritum patientiæ, & corroborationem spiritus, secũdum quod dicit Apostolus, *cùm infirmor, fortior sum; nã virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi.* Sed B. VVillibaldus ab hac infirmitate prior resipuerat: & hinc fuit, quod, relicto fratre, ad alia virtutum exercitia festinabat, & iter Hierosolymitanum cum sancta comitiua deuotus aggreditur.

S. VVunibaldus Romæ remanet pp̃ter morbum.

2. Cor. 12.

CAPVT XIV.

Quomodo B. Bonifacius S. VVunebaldum Romæ inuentum secum abduxit.

INterea B. Bonifacius sanctæ Moguntinæ sedis Archiepiscopus, Ecclesia-

sticæ

ſticæ vtilitatis cauſſa, & ex legatione Pipini Regis, qui tunc temporis Alamannorum Rex extiterat, Romam aduenit. Et cùm vidiſſet S. VVunebaldum, & quod nepos eius eſſet, & quod multa de ingenita nobilitate, ex innumera virtute, ac conſtantia animi eius audiuiſſet, quam plurimum in Domino gauiſus eſt; & ſuppliciter Dominum Papam exorauit, vt eius adiutorio, imò potius imperio talem cooperatorē & ſocium in agriculturā Dei mereretur accipere. Cuius petitioni Gregorius Papa libenter acquieſcens, rogando præcepit S. VVunebaldo, vt ſocietati & contubernio S. Bonifacij adhæreret, & in omnibus eius conſilio, & præcepto ad ſeruiendum Deo obediret.

VVunebaldus adiūgitur Comes S. Bonifacio.

Hoc quoque S. Bonifacius à prædicto Papa obtinuit, vt ſi quando diuina clementia S. VVillibaldum eius cōſpectui præſentaret, ad colendam vineam Domini Sabaoth in adiutorium ſibi, in Alamanniam eum deſtinaret. Cumq; memorabilis Pontifex Bonifacius ſæpe dictus ac ſemper benedicendus omnia, pro quibus venerat, ſe-

S. Bonifacius à Pontifice etiam S. VVillibaldū petit.

Obitus. fectu & aspectu intendentes, iure paternitatis cogebantur ex fonte pietatis vberrimè lacrimas erorare. Et accedentes cum adiumento collegarum corpus sanctissimum religioso ritu inuoluētes contexerunt. Adierunt autem dictæ ciuitatis viros discretione præditos, ac potestate præcipuos, eis nūciantes; quod vir regiæ dignitatis ac mirandæ sanctitatis in eorum territorio obiisset, cuius almi corporis præsentiâ non solū ciuitatis, sed etiam confinia totius prouinciȩ beatificarētur, addētes, quod procul omni dubio, Deus speciali respectu gratiæ ac pietatis, locum dotauerit, in quo pignus tam pretiosæ glebæ reliquerit. Et laudi eius adiicientes, fideli ac veridica narratione referre cœperunt, qualiter à Domino præuentus gratiarum plenitudine Rex, regnum pro Deo dimiserit, & qualia pro laude diuina strenua virtute egerit; & quanta miracula in mari, & in terra per ipsum precanti populo Dominus concesserit. Et sic eum ampliori laude, qua poterant, magnificare studuerunt; licet huius commendationis extollen-

Lacrymæ filiorum.

Locum sepulturæ à Lucēsibus petunt.

tollentia perfectionis eius culmen nequaquam attingeret. Considerantes autem filij, præclari Doctoris Ambrosij sententiam, eum potius post mortem quam in vita laudasse inueniuntur. Sunt autem S. Doctoris verba hæc: Duplici ex causa melius est hominum magis * memoriæ dare laudem quam vitæ; vt illo potissimum in tempore merita sanctitatis extollas, quando nec laudanti adulatio nocet, nec laudatum tentat elatio. Lauda ergo post periculum, prædica securum, lauda nauigantis felicitatem, sed cùm peruenerit ad portum: lauda ducis virtutem; sed cum perductus est ad triumphum.

* morti

CAPVT XI.

De sepultura S. Richardi Regis iuxta S. Frigdianum.

SVpra dictæ ergo ciuitatis optimates sanctissimum funus reuerenter adiecerunt, ac corpus cum debita solennitate Ecclesiasticæ sepulturæ commẽdarunt in Ecclesia S. Frigdiani ipsum ponentes, satis è propinquo in signũ sanctitatis sanctum

ſancto ſociarunt. Quod aſpicientes flebant filij, ac ſodales ipſorum, qui aderant, quod tāti patris corporali præſentia orbati eſſent. Gaudebant verò magis, quod ad cœleſtem iudicem tam Deo placitum interceſſorem præmiſiſſent. O B. Richarde, qui *valde diues* Latina lingua interpretaris: Tu veras diuitias nunc perfectè introiſti: vnde tibi gaudendum potius, quam flendum exiſtimamus: mortem enim non ſuſcepiſti ſed euaſiſti; ſubtractus es aſpectibus hominum, ſed oblatus es obtutibus Angelorum: ſublatus es mundo; ſed receptus es cœlo: clauſus es ſepulchro, ſed magnificatus es in Dei regno. O quam optabilis eſt illa dies ſanctis, & Dei fidelibus, in qua etſi moriuntur mundo, naſci tamen feliciter incipiunt in cœlo. Et ideo ſacroſancta mater Eccleſia hunc diem non mortis ſed *natiuitatis* appellat: quia poſt mortem carnis, gaudia incipiunt poſſidere æternæ hæreditatis, Propheta atteſtāte, q. ait: *Cum dederit electis ſuis ſomnū: ecce hæreditas Domini*; ecce præſentialiter, ecce euidenter. Poſt mortem enim

Richardus, quid latinè ſignificet.

Pſal. 126.

Sancto-

Sanctorum quæ somnus dicitur, hæreditas æternę retributionis assignatur. Hanc diem optabat Apostolus cùm dixit; Cupio dissolui & esse cum Christo. & Psalmista: *Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei?* Et quia B. Richardus in hac mortali vita se *hostiam sanctam & immaculatam* rationabiliter viuendo, & membra sua mortificando Deo exhibuerat, Deus manifestissimis signis ostēdit in terris, quid mercedis, quid dignitatis inter sanctos Dei pro labore suo receperit in cœlis. Ex quibus ostensionibus vnum miraculum ex innumeris excerpsimus, gratia breuitatis alia trāseuntes, quod huic opusculo decreuimus annotare.

Mors Sanctorum somnus.

Psal. 41.

Rom. 12.

CAPVT XII.

De miraculo S. Richardi Regis post eius obitum ostenso.

IGitur quando corpora Sanctorum, scilicet B. * Frigdiani, * Cassi, & sanctæ Faustæ Virginis translata sunt, & loco magis honorabili consignata, corpus B. Richardi

** Aliter, Frigidiani, qui fuit Episcopus Lucēsis, cuius Natalis in Martyrol. Romano*

*Dies XVIII. Martij adscribitur. Translatio XVIII. Nouembris. *f. Caßij.*

chardi ex incuria, qua non quærebant diligenter, in loculo suo remansit. Sed post aliquot dies apparuit cuidã infirmo, qui vocabatur Cedeus, qui erat homo bonæ nationis, toti terrę cognit⁹, erat enim Comes, & dixit ad eum: Vade ad Ecclesiam S. Frigdiani ad Priorem, & ad fratres eiusdẽ Ecclesiæ, & dic eis ex nomine meo. Quare me dimisistis? Quare me à sociis meis separastis? Quos enim Deus coniunxit, homo absque deifica ratione separare non debet. At ille;

Apparitio S. Richardi.

infirmus, inquit, sum, & ire non possum. Longa namque interualla temporum superuenerunt, quibus nec pedem ad ambulandum, nec manum ad operandum, quocunque modo extendere potui: paralyticus enim sum, omni virtute corporis destitutus hic in lecto ex multa resolutione mẽbrorum delibor. Et tu quis sis, ignoro. At ille, inquit, vade confidenter, nam Christus sua consueta benignitate, ex mea intercessione te in hac hora sanauit. Infirmus ex hoc verbo non modicum lętificatus, replicauit dicens: Quis es Domine, vt de te sciam

ex

exordine narrare, quæ mihi ſunt mirificè facta,&tibi magnifice facienda?Reſpondit ſanctus Rex: Ego ſum S.Richardus, quondam RexAnglorum,prius dux Sueciæ,exul patriæ,ſpretor mundi,contemptor ſui; qui regionum reliqui tributa, & Sanctorum quæſiui limina; ſimulque cum filiis meis peregrè profectus ſum ad regiones multas; & poſt longa exilia, poſt multa certamina, in præſenti ciuitate, quæ * Lucca vocatur, finita eſt mea pugna, & ex hoc ſeculo nequam ereptus, ad ſuam gloriam aſſumpſit me Dominus. Et indicauit ei locum ſepulturæ ſuæ, proceſſu dierum, & antiquitate temporum ſatis latitantem.

* *Lucana aliter.*

Facto ergo mane Comes ſupra memoratus,qui pridie infirmitate magna tenebatur,venit ſanus per omnia ad quos deſtinatus fuerat, viſionem narrans, & in portentum veritatis,ſe ſanum &incolumem omnibus oſtendit, manifeſtans locum ſepulturæ certitudinaliter, ſecundum indicia, quæ B. Richardus memoriæ ſuæ impreſſerat.Ex tunc fodere cœperunt,ſanctum cor-

Paralyticus curatur.

pus quæritantes, & quæsitum inuenerunt, honorificè clausura nobili seratum, cum epitaphio exprimente personam ex nomine, opera virtutum, & gesta miraculorum continente, sanctissimum corpus collegio sanctorum supra memoratorum associantes, honorem sanctis debitum eidem suppliciter impenderunt.

Transfertur S. Richardus.

CAPVT XIII.

De profectione fratrum Romam, & de peregrinatione S. Willibaldi ad terram sanctam.

NVnc consequentia lecturæ deposcit, vt patre præmisso ad regna cœlestia, stilū scribendi ad filios conuertamus, quibus, vt narratur, cordibus sacra immissione illapsum est, vt limina beatorum Petri, videlicet Principis Apostolorum, & Pauli Coapostoli Doctoris gentium inuiserent; quatenus omnis eorum actio Apostolica benedictione petita, firmiori radice roborata consisteret. Est enim Roma apex auctoritatiuæ potestatis, fons spiritualis sapientiæ, puteus

Encomia Romæ.

puteus, gratiarum & indulgentię. Patris igitur testamentum, quod eis sub forma paupertatis & meritorij laboris condiderat, exequi cupiētes, inde profecti arduos alpium vertices petierunt, angustos itineris colles niuis & glaciei nitore micantes, ac mortem transeuntibus minitantes, oratione vicerunt. Et vt syncopa in narratione locorum, quæ sunt in transitu, vtamur, Romam peruenerunt, & Apostolorum Petri & Pauli præsidiis se commendantes, immensas gratias viuificæ Trinitati referebant; Ouium quoque Christi pastori, quod de innumeris terræ & ponti periculis fuerunt liberati: *Vbi à Gregorio III. qui tūc Apostolicæ sedi præsidebat, benignissimè suscepti, orando & loca sanctificationum circumeundo aliquantum temporis deuotissimè exegerunt.

Romam veniunt Villib. & VVunib.

** Vide lib. I. Obseruat. c. II.*

Factum est autem, vt S. VVillibaldus, & quidam ex sociis immenso desiderio accenderentur, quatenus Hierosolymam irent, & loca in quibus Deus homo conuersatus esset, viderent. Beatus namq; VVilli-

S. VVillibaldus proficiscitur Hierosolymam.

baldus sublimioris ac rigidioris vitæ fastigium scandere sedulus anhelabat; virtutes de die in diem in se virtutibus cumulans, cœpit iam peregrinus seculo, iterum peregrinari; quod & ita factum est, S. VVunebaldo propter infirmitatem magnam, qua tunc detinebatur, Romæ relicto. Vtrumq; enim fratrem, Deo permittente, infirmitas valida inuaserat, ad meritum patientiæ, & corroborationem spiritus, secūdum quod dicit Apostolus, *cùm infirmor, fortior sum; nā virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi.* Sed B. VVillibaldus ab hac infirmitate prior resipuerat: & hinc fuit, quod, relicto fratre, ad alia virtutum exercitia festinabat, & iter Hierosolymitanum cum sancta comitiua deuotus aggreditur.

S. VVunibaldus Romæ remanet ꝓpter morbum.

2. Cor. 12.

CAPVT XIV.

Quomodo B. Bonifacius S. VVunebaldum Romæ inuentum secum abduxit.

INterea B. Bonifacius sanctæ Moguntinæ sedis Archiepiscopus, Ecclesiasticæ

ſticæ vtilitatis cauſſa, & ex legatione Pipini Regis, qui tunc temporis Alamannorum Rex extiterat, Romam aduenit. Et cùm vidiſſet S. VVunebaldum, & quod nepos eius eſſet, & quod multa de ingenita nobilitate, ex innumera virtute, ac conſtantia animi eius audiuiſſet, quam plurimum in Domino gauiſus eſt; & ſuppliciter Dominum Papam exorauit, vt eius adiutorio, imò potius imperio talem cooperatorē & ſocium in agriculturā Dei mereretur accipere. Cuius petitioni Gregorius Papa libenter acquieſcens, rogando præcepit S. VVunebaldo, vt ſocietati & contubernio S. Bonifacij adhæreret, & in omnibus eius conſilio, & præcepto ad ſeruiendum Deo obediret.

VVunebaldus adiũgitur Comes S. Bonifacio.

Hoc quoque S. Bonifacius à prædicto Papa obtinuit, vt ſi quando diuina clementia S. VVillibaldum eius cōſpectui præſentaret, ad colendam vineam Domini Sabaoth in adiutorium ſibi, in Alamanniam eum deſtinaret. Cumq; memorabilis Pontifex Bonifacius ſæpe dictus ac ſemper bene dicendus omnia, pro quibus venerat, ſe-

S. Bonifacius à Pontifice etiam S. VVillibaldū petit.

cundum beneplacitum peregiſſet, Apoſtolica benedictione firmatus in Alamāniam ad Pipinum Regem rediit, & omnia, quæ ei in via acciderant, & quomodo Apoſtolica autoritate S. VVunnebaldū ſocium & cooperatorem laboris ſui accepiſſet, ex ordine narrauit. Quod Rex libenter audiens, & venerabilis viri faciem diligēter intuens, gratias egit Deo, quod virum de ſemine regio natum, & ſeculi contemptorem, Crucisq; Dominicæ baiulatorem in regnum ſuum, gratia Dei fauente, meruiſſet ſuſcipere, ac deinceps magis ac magis perfecta caritate eundem cœpit diligere.

CAPVT XV.

Quòd S: Bonifacius B. VVunnebaldo ſeptem Eccleſias commiſit in Thuringia.

PEractis autem omnibus, quæ tunc in Regis curia tractanda erant, ſanctus Archiepiſcopus valefaciens Regi, in Thuringiam tranſiuit, & ibi S. VVunnebaldo habitū monaſticæ religionis ſecundum

dum regulam beati Benedicti tribuit, & ad presbyterij gradum, omnibus qui nouerant eum in laudem ipsius acclamantibus, promouit. Sanctus verò VVunnebaldus videns, quòd virtus obedientiæ in humilitatis radice maxime solidatur: in spiritu humilitatis in cunctis, quæ ei iniungebantur perfectum se seruitorem exhibuit; & sicut bonus filius, & perfectus discipulus vsque ad mortem S. Bonifacio obediuit. Videns autem Archiepiscopus quod B. VVunnebaldus in omni iustitia & sanctitate vitæ proficeret, septem ei Ecclesias in Thuringia, sicut soror eius S. VValpurgis in scriptis suis commemorat, regendas commisit; quas ipse ad tantum culmen perfectionis perduxit, vt vsque in hodiernum diem per totam prouinciam illam, in laude Dei, honor & gloria S. VVunnebaldi prædicetur: tanta enim in eo virtus fuit patientiæ, & compositio eloquentiæ, tanta integritas castitatis, tantaq; perfectio & dulcedo caritatis, tanta humilitatis magnitudo, & indefessi laboris fortitudo, vt nunquam in aduersis frangeretur,

S. VVunnibaldus fit Presbyter.

S. VVunnibaldus septem Ecclesiis præficitur.

Virtutes sancti VVunnebaldi.

retur, vel in prosperis extolleretur; ita vt vnus & idem in vno spiritu Dei semper appareret, & sale omnimodæ sapientiæ conditus nulli hominum aliquando grauis existeret.

CAPVT XVI.

De passagio S. VVillibaldi vltra mare.

Vide Hodæporicon S. VVillibald. tom. 4. Antiq. lect. D. Canisij.

CVm hęc in Alamānia circa S. VVunnebaldum agerētur, B. VVillibaldus frater eius in via, qua Hierosolymam tendebat, in mari & in terra magnis ac multis periculis afficiebatur. Nam tempestatum procellas, postquam diuina fauente gratia, euasit, pericula latronū, famis & sitis, macerationis, captiuitatis & incarcerationis squalores, & graues à paganis, per quos transitum fecit, pro nomine Iesu Christi sustinuit passiones. Sed virtute Dei de his omnibus liberatus, tandem, sicut desiderabat, Hierosolymam peruenit. Dedit autem ei Dominus tantam gratiam in conspectu paganorum, qui tunc Hierosolymam inhabitabant,

S. VVillibaldus venit Hierosolymam.

bant, vt quocunque pergere vellet, eorum conductu, cum pace iret, ac rediret. Mansit itaq; multo tempore in finibus illis; & peragratis omnibus sanctificationum locis, videlicet * Conceptionis, in quo flos virginitatis, florem deitatis, florido, id est, vernali concepit in tempore; & * Natiuitatis, in quo Virgo Mater Deum & hominem nobis genuit. Loca nihilominus Apparitionis, & Præsentationis in templo, Educationis, Baptismi, Passionis, Resurrectionis, in cœlum Dominicæ Ascensionis, visitans, sed & multa alia loca, quę compendij gratia omisimus, perspexit: Vt de ipso conuenienter exponatur, quod in cantico Deuteronomij legitur: *Circumduxit eum, & docuit, & custodiuit, quasi pupillā oculi sui.* Nam eum Dominus circūduxit per loca diuersa sanctificationum; & docuit ex multa inspectione considerationum, & custodiuit ab omni macula delictorum, quasi pupillam oculi sui, in claritate bonæ famæ, & sanctimonia celebris vitæ.

*Nazareth.

* Bethleem.

Deut. 32.

De his omnibus tanquam de fontibus

Saluatoris, Ecclesiasticæ deuotionis scatu-riginem habentibus, auida mente ad ple-num hausit, quod ipse postea in magni pa-trisfamilias domo fidelis dispensator con-stitutus, facundissimè ac fœcundissimè po-pulo Dei eructauit: Nam mirum in modū diuini amoris ardore inflammatus iterum Hierosolymam videre concupiuit. Non e-nim sufficiebat ei, ea quæ erant Hierosoly-mis, semel aspexisse; sed vis amoris multi-plicabat in eo intentionem inquisitionis, vt cum Maria Magdalena sepulchrū Chri-sti frequentius visitaret.

CAPVT XVII.

De orbatione visus sui ad tempus.

S. VVillibaldus derepentè priuatur visu.

CONtigit autem, quod in via veniendi ad sepulchrum Domini ad B. Apo-stoli Matthiæ basilicam perueniret, Missa-rum solenniis deuotus assistens lumine o-culorum, ac vsu videndi repentè subitoque priuatus est. Quam tentationem beato vi-ro non immitti ad iniuriam superna per-misit pietas, verùm ad solitæ Sanctorum

pro-

probationis emolumentum, ac fidei constantissimæ donum. Sanctus igitur Athleta Christi VVillibaldus vehementia tam ardui casus mente turbatus, sed non conturbatus est; secundum quod dicit scriptura: *Non contristabit iustum, quidquid ei acciderit.* Et item: *Iustus non conturbatur; quia Dominus firmat manū adiutorij super eum,* continens ipsum ne permoueatur. Viri namque iusti interdum ex diuersis caussis, maximè in perraris euentibus turbātur, sed non conturbantur, sicut de constantissima Virgine Maria legitur, quod turbata est in sermone Angeli, cogitans qualis esset delata ad eam salutatio. Non autem conturbata legitur: quia multum refert in scripturis, hominem turbari & conturbari. Nam turbari in via, humanæ conditionis est. perturbari verò exorbitationis est. nam totalem euersionē rationis significat, quæ vitio deputatur. Sanctus igitur VVillibaldus exempla patrum aspiciens, & Scripturas sanctas inspiciens mente, consolatus est. Recensuit namq; multas tentationes immissas patribus

Prouerb. 12. Videtur esse ex illo Psalmi 36. Cùm ceciderit nō collidetur, quia Domin' supponit manum suam. *Lucæ 1.*

S. VVillibaldus consolatur se exemplis Sanctorum.

bus

Genes. 22. Abrahami. bus probationis gratia, puta Abraham Patriarcham in filio fuisse tentatum, & hæreditariam benedictionem constantiâ mentis, ac firmitate fidei, in secula meruisse: Iob- Iobi. que in carnis tentatione fore probatum, ac sanitati pristinæ, & diuitiis peramplius restitutum. Tobiam verò cæcitate multatũ, Tobiæ. ac constantia patientiæ probatum, quem mirabiliter Dominus officio Angelorum sanãdo illuminauit. Scripturas etiam mente perlegens, inuenit: quoniam beatus est vir, qui suffert *tentationem*; non dicit, qui Iacob. 1. succumbit in tentatione, & hic *cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ*. Item beatus Iacobus: *Omne gaudium existimate, fratres, cùm in varias tentationes incideritis. nam tentatio operatur probationem, probatio verò spem; spes autem non confundit*. Hæc considerans exemplari informatione, & scripturarum eruditione, per omnia refocillatus est, & Deo immensas gratias egit, quod eum cum Sanctis suis tentari permittere dignatus est. Itaque corpore cæcus non mente, cum nullo solatio exterioris obie-

ἐcti

cti visibilis frueretur, Deum limpidius ab intra speculabatur, sicut excellentissimus Doctor Augustinus exponit de Paulo, super illud Actuum Apostolorum: *Et surgens Saulus de terra, apertis oculis nihil videbat*; Act. 9. & cùm nihil aliorum videret, Deum videbat. Per quod significantius nobis datur intelligi, quod abdicatio exteriorum, confortationi interiorũ cooperatur. Sicut etiam naturaliter loquendo experimento didicimus: homo enim in somno ab exteriori inquietatione soporatus, & à delectabilitate corporalium obiectorum suspensus, à diuersis abstractus, vnitur. Et quia virtus vnita fortior est seipsa dispersa; in tantũ mente conualescit, quod interdum diuina reuelatione, vel angelica cooperatione futura prospicit, quæ in vigilia, vt communiter non prospiciuntur.

CAPVT XVIII.

De restitutione visus per virtutem S. Crucis.

BEatus ergo VVillibaldus nõ obstante orbatione visus, Hierosolymam

ire ſatagebat. Ad manus ergo eum ſicut Paulum trahentes, doloroſa pedum offenſione, & tædioſa manuum palpitatione progreditur. Et poſtquam multa Sanctorum loca in via, quæ ducit Hieroſolymam, peragrarat, tandem ad deſideratam ſibi, ſanctam peruenit Hieroſolymam. Mira dictu, quia mira faciens ipſe eſt Chriſtus. Cùm baſilicam, in qua viuificæ Crucis vexillum fuerat inuentum, cæcus intraret, expanſis manibus in modum Crucis Deum orans pro claritate lucis æternæ, illico & ſine mora lux quondam ei ſubtracta, puriori aſpectu, ac radio luculentiori reſtituitur. Et quemadmodum per Crucem ſanctã Dominus eidem ſpatium vitæ contulerat amplioris, ſicut in capite libri prænotauimus, ita nunc per eiuſdem ſalutiferæ Crucis honorem ei lumen exterioris vitæ reſtitutũ eſt. Beatus igitur VVillibaldus virtutem in ſe cœleſtem agnoſcẽs; & quia vt probaretur tentatus eſt; aperta ratione proſpiciens, voce iucunditatis Deo laudes perſonuit: & Patrem luminum, *à*

S. Villibaldus viſum recipit in Baſilica S. Crucis.

quo

quo omne datum optimum desursum descendit, atque donum perfectum; & Christum, *qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*; sanctum quoque paraclitum Spiritum, consolatorem optimum, qui in igne corusco super discipulos apparuit; sanctam & indiuiduam Trinitatem voce cordis & oris magnifice extollebat. Signum etiam nostræ redemptionis Crucem sanctam (quæ sicut scribit Ioannes Damascenus, veneratione superduliæ, hoc est, veneratione *superexcrescente*, vt communiter, venerationem Sanctorum, qui veneratione duliæ honorantur) summè venerabatur. Nec immeritò, quia ei signum curationis in pueritia; & signum illuminationis in adolescentia extiterat, & ad signatum concupiti effectus se illi semper ostenderat.

Iacob. 1.

Ioan. 1.

Et quia autoritatem tam famosi Doctoris in parte protulimus; cõuenit, vt eandem ex integro recitemus; dicit enim sic: *Virgo beata Theotocos sancta*, hoc est, *genitrix Dei B. Maria, & Crux sancta, veneratione*

tione hyperdulia honoranda sunt. Ex quo accipimus, quod cultus Sanctorum vocatur dulia, B. Virginis, & S. Crucis hyperdulia; ab *hyper*, quod est *supra*, & dulia, quasi super duliam, id est communem venerationem Sanctorum. Cultus verò Dei, dicitur latria, cui idololatria aduersatur. Sciendum ergo quod B. VVillibaldus iura Ecclesiæ, ac sancta commonita fideli mente amplectens, & beneficia sibi impensa non ex ingratitudine parui pendens, B. Virginem, Reginam Virginum, Dominam Angelorum, adiutricem hominum, potestatiuam aduersatricem dæmonum, filiam Patris, matrem Filij, sponsam Spiritus sancti incorruptam, inuiolatam, intactam, impollutam, incontaminatam, illibatam, semper beatam, prius sanctam, quàm natam, in his quæ sunt citra Filium suum benedictū, super omnia reuereri satagebat; sciēs ipsam esse, quæ primo votum castitatis ac virginalis cœlibatus emiserat, secundum illud Psalmi: *Adducentur Regi virgines post eam*: ipsa enim antecedit & præcedit omnes virgines,

Elogia B. Virginis.

Pietas S. VVillibaldi erga Deiparā Virginem.

Psal. 44.

gines, dignitate & origine; & omnes eam iure ſequuntur tanquam priorem ac puriorem, eidem ancillantes. Vnde ipſe Virgo puriſſimus, Virginem matrem Dei tenerius reuerentiali amore proſequebatur.

Crucem etiam ſanctam, per quam beneficium curationis ac illuminationis perceperat; de qua, vt frequenter memor ſuæ illuminationis orando dicebat: *Signatum eſt*, per ſignaculum S. Crucis tuæ, *lumen vultus tui Domine, ſuper me*, ex quo *dediſti lætitiam cordi meo*. Hinc etiam non immeritò præſumimus, tam laude dignam venerationem in Eccleſia Eyſtettenſi B. Virgini, ac S. Cruci iugiter exhiberi, tãquam ex eius inſtitutione originaliter promulgatã. Quę exhibitio reuerentiæ manifeſtatur in eiuſdem Eccleſiæ cantibus, proceſſionibus, & ſtationibus, oblationibus, ac aliis quàm plurimis obſequiis, quæ in aliis non vidimus Eccleſiis, adeò iugiter ac honorabiliter exhiberi. Nunc ſtilum reuocemus, vt lecturæ magis, quæ de B. VVillibaldi vita eſt, inſeruire poſſimus.

Reuerentia S. VVillibaldi erga S. Crucem.

Pſal. 4.

Cultus ſingularis, qui in Eccleſia Eyſtettenſi B Virgini & S. Cruci deferrur, à S. VVillibaldo fluit.

CAPVT XIX.

De reditu eius per mare, & mirabilibus quæ vidit & fecit.

CVm ergo Confessor Dei VVillibaldus, magno labore actionis, & multo dolore diuersæ passionis confectus esset, ad requiem contemplationis ire aspirans dicebat: *Quis dabit mihi pennas sicut columba, & volabo, & requiescam* in otio contemplationis, pro tempore pausans à laboriosæ peregrinationis lassitudine? Et cum multa humiliatione mentis, & profunda inclinatione corporis, infusus imbre lacrimarum, benedixit Dominum, cuius gratia meruerit videre loca tamdiu desiderio magni amoris concupita. Et valedicens ciuitati sanctæ Hierusalem, ac terræ quondam promissionis, vnà cum suis collegis, ac meriti consortibus recedens ad mare venit Adriaticum, hoc est, mare magnum: vbi nauem conscendit transfretare cupiens, vt ad locum quietæ commansionis perueniret; vbi Deo per amorem inhærendo, dulciter ac iugiter magis famularetur. Contigit autem

Psal. 54.

S. VVillibaldus discedit ex Palestina.

tem frequẽter, cùm transnauigarent, quod ventum haberent contrarium, necnon auram distemperatam; & sæuiente mari fluctibus hinc inde periculosè iactarentur. Tunc B. Confessor Dei VVillibaldus in oratione se prostrauit, dicens: *Exaudi nos Deus salutaris noster, spes omnium finium terræ, & in mari longe. Quia tu dominaris potestati maris*, & cùm volueris mitigare illud, præuales. Fac nobis Domine sicut scis, & sicut vis. Nam si decreueris, continuo liberati erimus. Expleta autem oratione, serenitatem aëris, ac tranquillitatem maris, pro voto semper à solita pietate Domini obtinuerunt.

Psal. 64.

Accidit etiam, vt interdum caussa necessitatis, interdum gratia commoditatis, ad interpositas maris insulas, vel montuosas rupes peruenirent, vbi à venenatis animalibus Comites sui interdum inficiebantur, quos illico virtute Christi, & S. Crucis signaculo sanitati restituit. Viderunt nihilominus belluas maris horribiles, & monstra diuersarum specierum horrenda, quæ

omnia verbo virtutis sibi à Deo concesso, ac si domestica forent, obtemperabant; vt de ipso dignè pronunciari possit, quod de Moyse legitur: *& in verbis suis monstra placauit.*

Ecclef.45.

CAPVT XX.

De mansione B. VVillibaldi in Cassino monte & vitæ sanctitate per quinque annos.

CVm autem optatum maris portum attigissent, in Domino gaudentes exierunt, & consilio B. VVillibaldi perambulabant loca diuersarum conditionum, quęritantes Eremitorium, vel Cœnobium, in quo, quanto ab omnibus exterioribus absolutiores inuenirentur; tanto propensius ac gratiosius ad seruitium Dei habilitarentur. Intellexit autē vir Dei B. VVillibaldus, quod in Cassino monte ex institutione S. Benedicti Abbatis, regula monastica, quam olim professus fuerat, religiosissimè seruaretur. Nec immeritò, cum S. Benedictus idem Cœnobium construxerit, ac ipsum sanctissima inhabitationis præsentia

Cassini viget professio Monastica.

tia benedixerit. Igitur ad eundem locum cum multa festinatione properans ac perueniens, Abbatis aspectui se præsentauit; erat nomen Abbatis Petronax; qui cum vidisset B. VVillibaldum religiosissimis moribus decoratum, solita ac benigna salutatione secundum morem Ordinis eum suscepit; interrogans, quis aut vnde esset; aut cuius rei gratia aduenisset. At ille: Vestræ, inquit, religionis strenuitatem, & monastici Ordinis obseruantiam videre aduenimus; vt imitando bona, quæ facitis, vestro exemplo, & eruditione, in via, quę ducit ad æternam patriam, proficiamus.

Petronax Abbas Cassinensis.

Excipit humaniter S. VVillibaldum.

His auditis Abbas ad monasterium rediit, & conuocatis Fratribus suis, omnia, quæ ex ore S. VVillibaldi audierat, vniuerso Conuentui per Ordinem enarrauit. mox vt Fratres tantæ sanctitatis, tantæque nobilitatis virum aduenisse audierant, benedicentes Domino gauisi sunt; & vnanimi benignitatę consenserunt, vt cum ipsis, & inter ipsos, quanto tempore vellet, commanentiam & consortium haberet, vt ipse per

eos,& illi per ipſum mutua ædificatione in Domino proficerent. Aſſumptus itaque S. VVillibaldus, & incorporatus Monaſterio, in omnibus quæ geſſit, cunctis Fratribus laudabilis apparuit, & in omni morum & conuerſationis honeſtate mirabilem ſe exhibuit, & imitabilem ſemper oſtendit. Et quia longo tempore in exercitatione ſanctæ peregrinationis fuerat, in domo Domini commorari delectabatur; & frequenter ingeminando dicebat; *Beati qui habitant in domo tua Domine.* Erant namque decem anni, quod patria rura reliquerat, vt quædam Legenda de ipſo teſtatur: alia verò lectura de ipſo refert, quod ſeptem annis in peregrinatione laborioſa fuerit; quæ vtraq; vera inueniuntur, ſi ad debitæ concordantiæ ſenſum reducantur. Fuerat namque ex altera parte maris curriculo ſeptem annorum in peregrinatione, vt ex quibuſdam ſcriptis colligitur. Ex iſta verò parte maris annis tribus, connumerato tempore, quo cum Patre & Fratre peregrinabatur, & nunc vltimo de mari ad Caſſinum montem venerat.

S. VVillibaldus recipitur à Caßinenſibus.

Pſal. 83.

Conciliatur diuerſitas de annis peregrinationis ſancti VVillibaldi.

Non

Non sufficiebat autem viro beato, quod in se esset perfectus; sed & aliorum cupiebat esse perfectiuus; & ideo se ipsum formā bene viuendi cunctis ostendit; & quosdam monitis à seculo reuocans; quosdam iam reuocatos exemplis mirabilib⁹, ac manuductiuis animans, velut præclara in domo Domini lucerna ardens & lucens: ardens diuini amoris charitate, lucens internæ cognitionis claritate: alios incendendo illuminabat, & illuminando inflammabat; ita vt eos, quos illic inuenerat, iam pietate vinceret, constantia superaret, charitate inferiores ostēderet, humilitate cunctos præiret. Nec mirum, si in eo tantarum virtutum exuberauerit plenitudo, cum fontem gratiarum in se meruerit habere manantem. & secundum doctrinam Apostoli, *quæ retro sunt obliuiscens, ad anteriora*, hoc est, potiora charismata se extendit, toto conatu à voluptate exteriorū se abstrahens, interiorum gloria ac delectatione fruebatur; aduertens, vt quemadmodum superiora præferuntur inferioribus, sic interiora pluris

S. VVillibaldus exemplo omnibus prælucet.

Philip. 3.

pluris æstimantur exterioribus: scriptum namqne est, *Omnis gloria filiæ regis ab intus*. Bona quidem esse possunt, quę exterius patent; sed optima sunt, quæ interius latet, secundum illud Canticorum. *Quam pulchra es amica mea, quam pulchra, oculi tui columbarum, absq; eo quod intrinsecus latet*: ac si diceret Dominus; decenter pulchra es amica mea, in exteriore conuersatione: valde pulchra in sensuum ordinata compositione: nam oculi tui columbarum. sed pulcherrima es in interioris hominis facie; quę rectæ fidei illustratione claret, in parte imaginis, quæ rationalis dicitur; perfectæ charitatis ardore rubet; in parte, quæ cōcupiscibilis nominatur; firmæ spei stabilitate placet; recta & erecta ad Deum absq; omni distorsione vultus in parte, quę irascibilis nuncupatur, vt de ipsa conuenientissimè pronuncietur; *specie tua & pulchritudine tua intende, prosperè procede & regna*. Hæc namque facies ad imaginem & similitudinē Dei facta est; ad imaginem, vt Deum cognoscat, ad similitudinem, vt ipsum diligat. Nam sicut

Psal. 44.

Cant. 4.

cut imago facit ad cognitionem, sic similitudo ad dilectionem operatur. Et hæc est facies plena gratiarum, & tota desiderabilis.

Ieiunnis ac vigiliis, cilicio, ac rationabili exercitio corpus etiam B. VVillibaldus domabat, ac spiritui seruire cogebat; orationi affectuosissimè instabat, quasi Deo loquens, lectioni studiosissimè incumbebat, tanquam ei Deus per lectionem loqueretur. Vnde ex sacris immissionibus, quas perceperat in oratione, & ex profundis conceptionibus, quas hauserat in lectione, confratribus suis prædulciter prædicando eructauit verba vitæ æternæ; ita vt omnes dicere cogerentur: nunquam sic locutus est homo; & quoniam vas electionis plenitudinem sacræ doctrinæ continens, Dominus domui nostræ misericorditer inuexit. Sic igitur spatio quinque annorum in Cœnobio permansit, non solùm irreprehensibilis, imo in cunctis, quæ egit, per omnia laudabilis.

S. VVillibaldus macerat carnem suam.

Ioan. 7.

S. VVillibaldus manet Cassini annis quinq.

CAPVT XXI.

De transitu eius cum quodam Presbytero ad Papam & reditu ad sanctum Bonifacium.

COntigit autem nutu diuino, quod quidam Hispaniensis Presbyter, hoc est, natione Hispanus, Ecclesiasticæ vtilitatis caussa Romam tenderet, & in transitu ad Cœnobium Cassini montis gratia orationis pariter & hospitalitatis caussa declinaret. Qui audiens præclaram famam sanctissimi Cõfessoris Dei VVillibaldi; & quomodo purissimus esset in sanctimonia vitæ, subtilis in profunditate scientiæ, facundissimus in quacunque Deo laudabili, & hominibus vtili propositione; Patrem Monasterij aduena Presbyter cum decenti ac reuerenda comitiua sociorum, quæ secum aduenerat, humiliter aggreditur, petens ab eo, quatenus ei B. VVillibaldum virum tanta sapientia pollentem & consilio, gratiosum quoq; in verbo, sibi concedere dignaretur, vt eius consilio pariter & auxilio, tam in via, quàm in viæ termino frueretur.

Presbyter Hispanus S. VVillibaldum Romam ducit.

Abbas

Abbas verò merita caussæ inspiciens, misericordia motus, sciens B. VVillibaldũ ei in omnibus agendis fore perutilem, B. VVillibaldo huiuscemodi petitionẽ proposuit, eidem supplicans, vt caussam tantæ salutis promoueret, & gratiam monasticæ commansionis negligere non formidaret. Nam Angeli ad quæcunque loca ministerialiter mitterentur, in Deo currerẽt: & ipse in Deo manens, quocunque pergeret caussa promouendæ salutis proximorum, Deo famularetur. Quod B. VVillibaldus audiens, visceribus pietatis semper abundans, petitioni gratiosè annuit: Nam diu limina BB. Apostolorum Petri ac Pauli toto cordis affectu, si opportunitas temporis se obtulisset, visitare concupierat, nisi quod commanentiam monasterialis vitæ inuitissimè relinquebat.

O Lector signanter nota diuinæ ordinationis dispensationem; Quod Presbyter ex necessitate petebat, B. VVillibaldus ex gratiosa volũtate desiderauerat: Et sic Deus necessitatem ac bonam voluntatem pro

variętate negotiorum combinans, vtrisq; laudabiliter subueniendo consuluit, diuinæ ac sapientissimæ præordinationis suæ conceptum effectu declarans.

S. VVillibaldus valedicit Cassinensibus.

His igitur sic dispositis, B. VVillibaldus Abbati & Confratribus dulciter, nec non humiliter accepta licentia valedicens, cum supra nominato Presbytero ac honesta *comitiua* iter aggreditur; & Romam venientes cœli Ianitoris Petri Apostoli, ac Doctoris gentium Pauli suffragia deuotissimè implorabant. Gregorius verò Apostolicæ sedis culmine fulgens, qui tertius tunc in Episcopatu Gregorius appellatus est, beati viri aduentum fideli relatu comperiens, blanda eum ad se voce venire præcepit. Qui veniens; & terræ se pauimento prosternens, ad pedum peruenit oscula beatorum. multa autem charitate, ac benignitatis affabilitate à prædicto Papa susceptus est. Et interrogatus de dudum habitæ peregrinationis labore, omnia, quæ ei in via acciderant, & quã misericorditer Deus de manibus quærentium animam eius multoties eum liberaue-

Romam venit.

Accersitur S. VVillibaldus à summo Pontifice.

Osculatur pedes Pontificis.

Exponit Pontifici peregrinationẽ suam.

rauerat, & quam laboriosè Hierosolymam, & cum quanto periculo alia sanctificationum loca, vtpote à paganis possessa, adierat.

Flebant igitur omnes, tum quia talem iuuenem pro Domino patriam dereliquisse, & tãtos labores pertulisse videbant; tum etiam quia se nihil talium pro Domino peregisse dolebant. Cuius cum Papa benignissimus peregrinationis seriem ipso referente libenter audisset, & de eius virtutis constantia attentius miraretur, inter melliflua eorum affamina beatus Papa recordatus est, quod S. Bonifacio Archiepiscopo de cooperatione & societate S. VVillibaldi ꝓmiserat, paterna exhortatione, & Apostolica autoritate præcipiendo rogauit, & rogando præcepit, vt sine contradictione, obedientia qua Monachum obedire decet, sine mora ad S. Bonifacium Moguntinę sedis Metropolitanum, cum festinatione ꝓperaret; & in vinea Sabaoth fidelem cooperatorem, & humilem ministrum in omnibus, quæ ei S. Bonifacius iniungeret, se exhiberet.

Iubetur abire in Germaniam ad S. Bonifacium.

beret. Beatus verò VVillibaldus se excusare conabatur, desiderans ad ouilia relicti monasterij, Deo fauente, reuerti. Sed videns, quod in hac excusatione apud Dominum Apostolicum nequaquam proficeret, in spiritu humilitatis obediens, Apostolica benedictione roboratus, in Alamanniam ad S. Bonifacium, sicut ei à Domino Papa præceptum erat, peruenit; & quomodo ad seruiendum & obediendum ei à Domino Papa missus fuerat, ex ordine narrauit.

CAPVT XXII.

De læta congratulatione S. Bonifacij in aduentu B. Willibaldi, & quod eum in Episcopum consecrauit.

POstquam S. Bonifacius, ac S. VVunnebaldus, ceterique eiusdem societatis fideles fratres, tam dilectum Deo & hominibus fratrem saluum recepissent, diutissimè in oscula, & in collum irruerunt, & præ gaudio flentes, Deum largitorem omnium bonorum pro vniuersis beneficiis suis glorificauerunt. Sed & Rex Pippinus, vt agno-

Cõmune gaudium ob aduẽtum sancti VVillibaldi.

agnouit aduentum tam venerabilis personæ, plus quam credi potest, cœpit in Domino gratulari, eo quod tantum lumen iustitiæ regno suo illuxerit; & quod omnes aduersitates eorum orationibus à regno suo propelli firmissimam spem habuerit. Omnes quoque optimates qui in regno Pippini Regis erant, aut venientes, aut electos nuncios mittentes, toto cordis tripudio S. Bonifacio applaudebant; quod à Domino tales adiutores, & cooperatores accepisset; quorum in dubiis rebus sufficiens consilium, & in quorum orationibus tempore necessitatis certissimum inuenirent auxilium.

Gaudium Pippini Regis,

Et optimatum Franciæ.

Creuit itaque Ecclesia Christi per verbum, & per labores S. Bonifacij, sociorumque eius, & credentium in Domino fides augebatur, & abolito idololatriæ ritu, in consecrandis Ecclesiis, in prædicando verbum Domini, in baptizandis gentilibus, in procurandis infirmis & pauperibus Ecclesiasticus ordo per omnem Alamanniam instituebatur.

Fructus laborum S. Bonifacij & sociorum.

Fue-

Fuerunt illis temporibus in regno Pippini Regis duo Principes, scilicet Odilo Dux, & Svviggerus Comes, qui vterque ad S. Bonifacium venientes, orationibus eius se cõmendauerunt, & prædia sua cum mancipiis ad seruiendum Deo viuenti deuotissimè ei obtulerunt. Sed beatissimus Præsul considerans, quia res Ecclesiæ vota sunt fidelium, pretia peccatorum, patrimonia pauperum, ex allodiis Odili Ducis, Frisingensem instituit Episcopatum: ex prædiis verò Svviggeri Comitis Eystettensem fundauit & firmauit pontificatum; præfecitq; venerabilem Fratrem & discipulum suum, sanctũ videlicet Corbinianum Frisingensibus: sanctum verò VVillibaldum, Deo dignum Episcopum, Eystettensibus. Hoc instituens, vt de rebus Ecclesiasticis pauperes alerentur, infirmi recrearentur, peregrini hospitarentur, hospites charitatiuè reciperentur, captiui Christiani prout facultas suppeteret, redimerentur. Quod factum ita omnibus Christianis placuit, vt his institutionibus incitati & accensi, per manus sancti

Iste Odilo Dux Bauariæ fuit, de genere Pippini & Caroli Regũ & fundauit etiam Altah inferius, & septem alia monasteria; fuit autem tempore Zachariæ Papæ año Domini DCC.XLI.

Ita notatur ad marginem in altero manuscripto codice.

Instituitur Episcopatus Eystettensis.

Finis huius institutionis.

cti Bonifacij plurimi Deo sua offerrent, & ad seruiendum Altissimo multum per omnem modum Ecclesias Christi ditarent. Sanctus igitur Bonifacius postquā B. VVillibaldum in omni vitæ & morum conuersatione probatum, & approbatum à Deo & hominibus reperisset, post lustrum temporis, cum Eystettensibus in Præsulem instituit: & assumptis sibi Coepiscopis suis, videlicet S. Burchardo Herbipolensi Episcopo, & VVizone, omni reuerētia digno Præsule, in pago quodam Thuringiæ prouinciæ, sępe dictum, ac semper dicendum beatum VVillibaldum cùm esset vnius & quadraginta ætatis suæ annorum, in Præsulem deuotissimè consecrauit.

Ardor fidelium bona sua Ecclesiis largientium & donantium.

S. VVillibaldus primus Episcopus Eychstettēsis.

Episcopalis consecratio S. VVillibaldi.

Ætas S. VVillibaldi quando creatus est Episcopus.

Quod & signanter notandum existimamus, quoniam Christus, Pontifex futurorum bonorum, sanctus Sanctorum beatum suum VVillibaldum electum Antistitem, autoritatiuè ac principaliter consecrans; per manus Sanctorum etiam voluit officiosissimè ac ministerialiter consecrari, vt VVillibaldus electus Dei Pontifex

Sanctus à ſancto Sanctorum, per manus Sanctorum conſecraretur.

Beatus verò VVillibaldus aduertens annulum ſuæ deſponſationis, quem in fide acceperat; conſiderans nihilominus infulam coronationis, quam in ſignificationem ſcientiæ vtriuſque teſtamenti ſuſceperat: per duo enim infulæ cornua duo teſtamenta intelligimus; fidelem in obſeruantia mandatorum; prudentem verò in diſpenſatione Sacramentorum ſe omnibus exhibuit; tanquam conſtitutus ſuper familiam Dei, *vt det illis eſcam in tempore*; & vt offerret ſe Apoſtolo querittanti, & conquerenti ac dicenti: *iam quæritur inter miniſtros, vt fidelis quis inueniatur*. Chirothecas etiam manuum niueas, quid tegumẽto & colore myſtica ſignificatione prætenderent, ſollers æſtimabat; quomodo manus conſecratas, & alias conſecraturas mundiſſimè ac reuerendiſſimè cuſtodire deberet; & ne pollutum quid tangeret de ipſis figuraliter accepit: & myſtica iura paſtoralis baculi diligenter attendebat, cuius curuitate Deo

Quid inſignia Epiſcopalia ſignificent.
Quid infula.
Matth. 24.
1. Cor. 4.
Quid Chirothecæ.

Deo fideles & Ecclesiæ suæ congruentia attraheret; planitie lenitatis eiusdem baculi imbecilla sustentaret; ac rectitudine vniuersos sibi commissos regeret. acumine etiam pastoralis censuræ desides ad Deo seruiendum stimularet; & saluo ordine Ecclesiasticæ institutionis fidelem populũ contra rabiem infidelium, vel quorumcunq; reproborũ strenua virtute defensaret. Non etiam paruipendens figuram sandalium, per quæ pedes vestiuntur, quibus in Deum gradimur; si intellectus sobria cognitione, & affectus diuina dilectione vestiatur: & p omnia se in interiori homine ornari gratia, & virtute à Domino petebat; vt quemadmodum eum Deus in exteriori homine gloria & honore coronauerat, & in omni ornatu membrorum decenter vestierat, sic virtutum habitu, & refulgentia gratiarum ab intra pulchrificari mereretur.

Quid baculum.

Quid sandalia.

CAPVT XXIII.

De accessu B. VVillibaldi ad locum suæ Cathedræ, & Congregatione regularium Clericorum ibidem.

SAnctus igitur VVillibaldus infulis decoratus talem se exhibuit, vt ab omnibus amaretur: & accedens ad locum deputatæ sibi sedis, qui erat locus horrendæ ac magnæ solitudinis, cœpit eremum excolere, nemus succidere, succisum eradicare, & super ripam fluminis, quod * Alimonium vocatur, monasterium fabricauit; & regularis vitæ rationabilisque obsequij Clericos congregauit, & incircumcisis corde verbum vitæ euangelizans in omni Pontificatus officio fidelem dispensatorem, & strenuum seruitorem Dei se ostendit: & attendens quod Ieremiæ quondam dictum est: Constitui te super gentes, & regna, vt euellas, & destruas, dissipes, & disperdas, ædifices & plantes. Et ipse euellebat radices peccatorum, destruens ministerialiter corpus peccati, inserebat genimina virtutum, & dissipans consilia impiorum, disper-

Excolit solitudinem.

* Altmül.

Condit Monasterium.

Hierem. 1.

ſperdebat adinuentiones eorum; ædificabat & plantabat *ſuper fundamēta Apoſtolorum & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu, in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum ſanctū in Domino.* In quo & ipſe cum ſuis ſanctis contribulibus ædificabatur in habitaculum Dei in Spiritu ſancto. Vbi quanta monaſterio conſtructo, ſeipſum abſtinētia macerauerit, quantoſq; vſque ad vitæ ſuæ terminum ad amorem cœleſtis patriæ, verbis & exemplis accenderit, quoue virtutum nitore refulſerit, nullus enarrare præualebit. Item omnes comprouinciales diuites & pauperes tanta familiaritatis dulcedine ſibi coniunxerat, vt de omnibus finibus regionis illius ad eum confugerent, & ad ſaluandas animas ſuas conſilium & auxilium ab eo expeterent; ſicque factum eſt, vt bonitatis eius fama creſcente, S. Bonifacius eum ad ſe frequentius venire præciperet; & à cunctis in Moguntina Metropoli commorātibus acceptiſſimus haberetur: & ideo in conſiliis, in iudiciis, & in conſecrandis Eccleſiis,

Epheſ. 2.

Auſteritas vitæ.

Humanitas eius erga omnes.

Vocatur ſæpius ad S. Bonifacium.

S. VVillibaldus primas post Metropolitanum obtinet.

vel quibuscunque conditionum personis, & in aliis charismatum donis, primum post Metropolitanum Deo fauente, & meritis suis exigentibus locum obtinuit. Concessumq; est ei cum priuilegij attestatione, vt in conferendis beneficiis Ecclesiasticis, atque feudis, & in aliis Deo digna gerendis, ipse omnesque successores sui Eystettensis Ecclesiæ Pontifices cum necessitas viduatę Ecclesiæ aut tempus aliâs exigeret, specialiter præ aliis sanctæ Moguntinæ sedis suffraganeis vicem Archiepiscopi gereret, & in celebratione Concilij tanquam verus Cancellarius ac Prolocutor Concilij à dextris Archiepiscopo proximus assideret. In cuius dignitatis euidentiam vestitura magni ornatus, ac sanctæ figurationis ei concessa est; nec non omnibus sibi ritè succedentibus præ cunctis Episcopis, qui de linea Moguntinæ deriuationis computantur. Vocatur autē vestis ista Rationale, quo etiam summus Pontifex accedens ad sancta Sanctorum olim superuestiebatur. Habebat autem Rationale summus Pōtifex in lege veteri

S. VVillibaldus & successores eius sunt Vicarij sedis Moguntinæ, quando vacat, aut alioqui necessitas id exigit.

S. VVillibaldus & Successores sunt Cancellarij sedis Moguntinæ.

Rationale sancti VVillibaldi & Successorū.

teri in præfigurationem multæ perfectionis; & Pontificibus noui Testamenti quibusdam conceditur in exhibitionem consummatæ virtutis, quæ gratia & ratione perficitur, à qua Rationale dictum est.

CAPVT XXIV.

Quod omnibus omnia factus placuit vniuersis, & de operibus misericordia.

EX his quæ dicta sunt, euidenter apparet, quomodo decorus sponsus Eystettensis Ecclesiæ S. VVillibaldus non solum habitum competentis scientiæ, sed etiam eminentis assecutus est. Habuit namque profundæ cognitionis, nec non altæ considerationis scientiam; tam ex acquisitione studij, quàm etiam ex infusione Spiritus sancti, qua adeò laudabiliter omnia peragebat, vt singulari gloria præ ceteris Coëpiscopis ornaretur; & ex notabilitate ornatus Metropolitano proximus in dignitate monstraretur. Hic frequenter vocatus ad Concilia Regum, ac Principum palatia

adeo

S. VVillibaldus frequenter vocatur ad Concilia Regum & Principum.

adeo in populis humiliter, principibus reuerenter, Deo laudabiliter conuersatus est; vt omnes in honestate conuictus sui ædificarentur. Erat namq; vtilis in verbo, discretus in silentio, tantæ venustatis in actione sua, vt aspicientium oculos nequaquam offenderet, sed exemplar moraliter ac iustè viuendi omnibus se præberet. Operibus misericordiæ vbicunq; locorum esset, semper se officiosissimè ac liberaliter valde offerebat; sciens quia scriptum est; Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. & itē. misericordia superexaltat iudicium. Et Iesus Christus prima veritas, summa bonitas, de operibus misericordiæ per semetipsum electis suis dicet, in vltimo disceptationis iudicio. Hæc videlicet opera misericordiæ fideliter peregistis, enumerans omnia, dicens: Hospes eram, & collegistis me: infirmus & in carcere eram, & visitastis me: nudum me vestistis, esurientem pauistis, sitientem potastis. Venite ergo benedicti, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. E contra reprobis,

Matth. 5.

Iacob. 2.

Matth. 25.

probis,& ad sinistram constitutis. Hęc non fecistis,& facere contempsistis;ite in ignem æternum,qui paratus est diabolo,& Angelis eius. Et dicent reprobi. *Vbi te vidimus Domine,esurientem,& sitientem? &c.& tibi non ministrauimus? Et dicet eis.* Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Et quia hoc neglexistis; ite in ignem æternum. Ecce quod vltimata sententia nostrę saluationis & damnationis ex adimpletione operum misericordiæ, vel neglectu eorundem pronunciabitur. Operibus enim misericordiæ cetera genera peccatorum, accedente vera pœnitentia, redimuntur. Nam sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum. Nam in vero pœnitente eleemosyna ex charitate ministratur. Et scriptum est. Quoniam charitas operit multitudinem peccatorum. De prosecutione ergo operum misericordiæ, vel omissione eorundem Dominus in extremo iudicio sententiam pro saluandis promulgabit. Contra damnandos verò horribiliter fulminabit.

Eccles.3. vt citat S. Cyprianus in serm. de opere & eleemosyna.

1. Petri 4.

Beatus etiam VVillibaldus summa considerationc obseruabat, quando subterfugium à Curiis Principum saluo iure Ecclesiæ suæ habere poterat, quod ab ipsis se absentabat: quia in pompis seculi nequaquã delectabatur: nam quicquid secularitatem vel scurrilitatem quoquo modo prętendebat, per omnem modum aspernabatur: & tunc festinus ad sponsam sibi in fide commissam properabat, castissimi amoris zelo accensus, vt ipsius pudicis amplexibus frueretur: & vt Spiritu sancto fœcundata, ipso cooperante, verbo & exemplo prolificaret in sobolem salutis æternæ. Sciendum namque quod Baptismus est spiritualis vterus Ecclesiæ, ex quo multos tanquam minister Christi regenerauit in Spiritu sancto: nam pro necessitate vel decẽti congruentia baptizabat, prædicabat, confessiones audiebat, sacramenta Ecclesiastica, nec non sacramentalia propria manu dispensabat, Ecclesias consecrabat, nec non ministros Ecclesiæ, statutis temporibus, vt poscebat vrgens necessitas, vel euidens vtilitas reuerentissimè ordinabat.

Fugit pompam & turbas seculi.

S. VVillibaldus multos baptismatis aqua tinxit.

Munia, quæ obibat.

CA-

CAPVT XXV.

De S. VVunnebaldo Abbate, & de fundatione Monasterij in Heidenhaim.

His apud S. VVillibaldum sic peractis, S. VVunnebaldus germanus eius diuturnitate multi temporis lassatus, & frequentiâ orationum & vigiliarum debilitatus, timuit fructum laborum suorum vanę laudis gloria euanescere, & lampadē suam, veniente sponso, infatuato oleo tenebrescere. Et ideo delicias, & lautiores cibos, copiamque vini, quæ circa Rhenum superabundat, & frequentiam populorum, firmiter in animo suo disposuit subterfugere. Ecclesiis itaque quas regendas susceperat, bene dispositis, & accepta licentia ab Archiepiscopo, secretum solitudinis petiuit, & ad partes illas, quæ Svvanuelden nuncupantur, accessit. Et cum diu hac & illac circumcursando, locum suo desiderio complacentem quæreret, tandem diuina prouidentia ita disponente, inter densitates siluarum, & inter conuallia montium, solitu-

S. VVunnibaldus frequentiā hominum fugere cogitat.

Quærit locum habitandi in solitudine.

dinem multitudine fontium, & qualitate suæ magnitudinis veloci impetu decurrentium irriguam, & monasticę habitationi congruam inuenit. Cuius loci situm vir beatus diligenter considerans, ex toto corde exhilaratus est; & benedicens Deo, soloque prostratus cum Propheta exclamauit dicens. Hæc requies mea in seculum seculi: hic habitabo quoniam elegi eam.

Psal. 131.

Patitur iniuriam.

Erat autem in eodem loco paruula planities, ad instar agri modici, quam incolarum quidam suo iuri vendicabat; & sicut impij solent persecutionem iustis inferre, viro Dei, vt de loco recederet, vim faciebat. Sed Confessor Christi illatas molestias patienter sufferens ad fratrem suum Eystetensem Episcopum, qui Diœcesanus suus erat, perrexit; & quoniam aptum suo desiderio locum inuenisset, & quas iniurias ab eo, qui eundem locellum sibi vsurpabat, pertulisset, indicauit. Pius verò Præsul fraterno desiderio congaudens, & vexationi eius ex intimis visceribus compatiens, voto fratris adiutorium impendit, & agellum

Implorat opem S. VVillibaldi.

ab

ab eo, qui eum ſibi mancipabat, pro beneplacito illius comparauit: & ne in poſterũ venditio irritaretur, firmiſſimo pacto traditionem agelli ſtabiliuit. Quem locum vir Deo deuotus digniſſimè incoluit, & in eo oratorium cum manſiunculis exſtruxit, & vitam ſanctorum Patrum imitatus, ad ſeruiendum Deo religioſas perſonas, & in obſeruatione mandatorum Dei probatas collegit, & cœnobialem vitam celebri cultu exhiberi, & regulam S. Benedicti inibi dignè obſeruari conſtituit; & loco nomen *Heidenhaim* vſq; in hodiernum diem permanſit.

Nec fruſtra.

Ædificat Monaſterium.

Colligit cœtum Monaſticum.

Aſſumpſit etiam ſororem ſuam ſanctam VValpurgam, virginem Deo dicatam, quæ cum virginibus Chriſto deſpõſatis ſub imperio & eruditione S. VVunnebaldi, ex cõſilio S. Bonifacij Archiepiſcopi, & S. VVillibaldi Eyſtettenſis Epiſcopi, ſe ipſas hoſtiam immaculatam Deo viuenti, ſub diſtrictione regularis diſciplinæ, iugiter immolauerunt; quæ etiam de partibus Anglicanis, poſt obitum matris B. VValpurgæ Virgi-

S. VValpurga Heidenheimẽſi Parthenoni præficitur.

 nis,

nis, ad vocationem S. Bonifacij, ac B. VVillibaldi ad S. VVunnebaldum in Thuringiam prius peruenerant, ibidem sub regulari custodia Deo seruientes.

CAPVT XXVI.

De incremento bono Claustri in Heidenhaim.

CReuit itaq; locus ille per merita sancti VVunnebaldi, & S. VValpurgæ Virginis; & sicut interius orationibus & diuino obsequio Sãctorum est adornatus, ita breui tempore in exteriorib⁹ fidelium oblationibus est amplificatus. Nec immeritò: nam *omne Monasterium, quod in spiritualibus bene regitur, in temporalibus per omnia prosperatur: quod verò in spiritualibus malè regitur, in temporalibus pessimè gubernatur.* Et hoc in diuersis Ecclesiis, Ordinibus, ac monasteriis, nostris temporibus plus experientia docet, quàm codices proloquantur. Omnes etiam qui spirituali ædificatione per verbum S. VVunnebaldi proficiebant, de prædiis, de mancipiis, de

Notabilis sententia. Et auro scribenda.

Liberalitas fidelium erga S. VVunnebaldum.

rebus

rebus mobilibus, puta de auro, de argento, de gemmis, de auro textis veſtibus per manum S. VVunnebaldi, oblationes Deo offerebant.

Cùm autem Venerabilis Abbas, Confeſſor Chriſti, videret fines prædiorum ſuorum dilatari, & in omni ornamento & diuitiis ſecularibus res Eccleſiæ augeri, veritus extollentiam oculorum ex ſuperfluitate diuitiarum generari, partem Eccleſiaſticarum rerum in vſus pauperum diſtribuit, & quædam ex prædiis Eccleſiæ cellis adiacentibus adhuc mendicitate paupertatis laborantibus, hilari mente ac larga manu contradidit. Attendebat enim Prophetam orantem & dicentem: Inclina cor meum in teſtimonia tua, & non in auaritiam. Et item: Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Et, quoniam dicit Apoſtolus: hilarem datorem diligit Deus. Ideoque quicquid Heidenhaimenſis cella tempore S. VVunnebaldi proprium poſſidebat, tempore neceſſitatis cum nihil habentibus, commune habebat; & indefeſſum

S. VVunnebaldi in pauperes liberalitas.

Pſal. 118.

Pſal. 111.

2. Cor. 9.

fessum rerum necessariarum pro posse suo, ac largum auxiliatorem omnibus opem suam quærentibus, semper se exhibuit. Sub ipso, & per ipsum vigebat religio Monachorum, ipso exhortante & S. VValpurga cooperante, sanctitas & castitas floruit Virginum. Fuitque illo tempore Heidenhaimensis Ecclesia asylum, & portus omnium laborantium; nec fuit, qui in tribulationibus suis nō inueniret ibi certum refugium, per merita & orationes Sanctorum inibi Deo ministrantium. Quam ob rem homines circumiacentis regionis cellam prædicti Confessoris muro circumdederunt, & infra ambitum muri annuente B. VVunnebaldo, locum sepulturæ sibi elegerunt.

Sub S. VVunneb. & S VValpurga viget Monastica disciplina.

Cella S. Vunnebaldi muro cingitur.

Similiter etiam Confessor Christi VVillibaldus omnibus subiectis suis gratissimus extitit; & cum Martha in actiua vita studiosissimè desudauit; & cum Maria in contemplatiua vita Domino iugiter adhæsit. Verè fratres isti, scilicet S. VVillibaldus, ac B. VVunnebaldus non immeritò duæ dicuntur oliuæ eximiæ pietatis, & duo candela-

delabra lucentia in virtute primæ veritatis, ante Dominum: quia ſicut per S. VVillibaldum illuminata eſt Bauaria, ita omnis cæcitas incredulitatis per S. VVunnebaldum fugata eſt à Thuringia. Nam linguæ eorum vim clauium, ſcilicet autoritatis & ſcientię habentes, ad occulta cordium multa virtute & Spiritus ſancti cooperatione peruenerunt, & eis ianuam regni in virtute paſſionis Chriſti reſerantes, ipſos deduxerunt ſuper ſemitas iuſtitiæ, vt ingrederentur, & regrederentur ad paſcua vitæ, & de fontibus Saluatoris hauſtu ſalutaris ſapientiæ eoſdem potauerunt. Non facilè autem diſcerni poterat, quis eorum humilior, quis in agricultura Dei ſtudioſior, & quis in obſeruantia mandatorum Altiſſimi videretur eſſe præpotentior. Sed cùm vnum videres, alterum te nouiſſe putares: & quamuis duo eſſent in corpore, vna tamen fides, & vnus ſpiritus deuotionis regnabat in vtroque.

Virtutes pariles S. VVillibaldi & S. VVunnebaldi.

O CAPVT

fessum rerum necessariarum pro posse suo, ac largum auxiliatorem omnibus opem suam quærentibus, semper se exhibuit. Sub ipso, & per ipsum vigebat religio Monachorum, ipso exhortante & S. VValpurga cooperante, sanctitas & castitas floruit Virginum. Fuitque illo tempore Heidenhaimensis Ecclesia asylum, & portus omnium laborantium; nec fuit, qui in tribulationibus suis nō inueniret ibi certum refugium, per merita & orationes Sanctorum inibi Deo ministrantium. Quam ob rem homines circumiacentis regionis cellam prædicti Confessoris muro circumdederunt, & infra ambitum muri annuente B. VVunnebaldo, locum sepulturæ sibi elegerunt.

Sub S. VVunneb. & S VValpurga viget Monastica disciplina.

Cella S. Vunnebaldi muro cingitur.

Similiter etiam Confessor Christi VVillibaldus omnibus subiectis suis gratissimus extitit; & cum Martha in actiua vita studiosissimè desudauit; & cum Maria in contemplatiua vita Domino iugiter adhæsit. Verè fratres isti, scilicet S. VVillibaldus, ac B. VVunnebaldus non immeritò duæ dicuntur oliuæ eximiæ pietatis, & duo candela-

delabra lucentia in virtute primæ veritatis, ante Dominum: quia ſicut per S. VVillibaldum illuminata eſt Bauaria, ita omnis cæcitas incredulitatis per S. VVunnebaldum fugata eſt à Thuringia. Nam linguæ eorum vim clauium, ſcilicet autoritatis & ſcientię habentes, ad occulta cordium multa virtute & Spiritus ſancti cooperatione peruenerunt, & eis ianuam regni in virtute paſſionis Chriſti reſerantes, ipſos deduxerunt ſuper ſemitas iuſtitiæ, vt ingrederentur, & regrederentur ad paſcua vitæ, & de fontibus Saluatoris hauſtu ſalutaris ſapientiæ eoſdem potauerunt. Non facilè autem diſcerni poterat, quis eorum humilior, quis in agricultura Dei ſtudioſior, & quis in obſeruantia mandatorum Altiſſimi videretur eſſe præpotentior. Sed cùm vnum videres, alterum te nouiſſe putares: & quamuis duo eſſent in corpore, vna tamen fides, & vnus ſpiritus deuotionis regnabat in vtroque.

Virtutes pariles S. VVillibaldi & S. VVunnebaldi.

O CAPVT

CAPVT XXVII.

De obitu S. Wunnebaldi Abbatis.

CVm autem plenitudo temporis aduenisset, qua pietas Dei B. VVunnebaldum de huius sęculi ęrumnoso ergastulo misericorditer euocaret, venerabilis Abbas & Confessor Christi iam dictus, graui infirmitate correptus, cursum vitæ cõsummauit, & de huius peregrinationis exilio ad cœlestem patriam, & de transitorio labore in requiem sempiternam quinta decima Calendarum Ianuarij feliciter introiuit: Cuius corpus sanctus VVillibaldus frater eius cum multitudine virorum ac mulierum ad exequias sancti viri concurrentium, cum deuotione psallentium Clericorum, & orationibus Monachorum, sanctarumque Virginum in oratorio, quod Venerabilis Pater Deo fabricauerat, honorifice sepeliuit: quod idem oratorium sanctus Præsul VVillibaldus ad Dei honorem & fratris dilectionem postea amplificauit, & multipliciter adornari præcepit.

S. VVillibaldus celebrat exequias fratri suo VVunnibaldo.

Accursus ad has exequias.

CAPVT

CAPVT XXVIII.

De initio miraculorum post transitum sancti viri.

POst hæc quidam ex discipulis beati VVunnebaldi qui tumbā eius, gratia orationis ac deuotionis, adierunt, cum multo fletu absentiam corporalem tanti patris lamentantes, miraculo narratione digno consolati sunt. Ineffabilē enim dulcissimi odoris suauitatem senserūt, & compulsationes campanarum nulla humana administratione adhibita audierunt. necnon luminaria extincta absque omni humano adminiculo crebro accēdi viderunt. Et hoc initium signorum post transitum S. VVunnebaldi lecturæ nostrę inserere curauimus, vt deuotus lector quam plurima miracula de scriptis S. VValpurgæ Virginis, quæ de ipso fideli relatione commemorat, nec non de propria legenda multa scrutetur. Nam in hoc opusculo, quod rogatu fratrum nostrorum compendij gratia suscepimus, plura enarrare, etsi liceat, ac reuerentia tanti patroni libeat, arbitramur

Suauis odor ex tumba S. VVunnebaldi.

Scripsit sancta VValpurga de miraculis sancti VVunnebaldi, quæ lucubratio non extat, nam illa Tomo IV. Canisij non est à S. VValpurga scripta.

CAPVT XXVII.

De obitu S. Wunnebaldi Abbatis.

CVm autem plenitudo temporis aduenisset, qua pietas Dei B. VVunnebaldum de huius seculi ęrumnoso ergastulo misericorditer euocaret, venerabilis Abbas & Confessor Christi iam dictus, graui infirmitate correptus, cursum vitæ cōsummauit, & de huius peregrinationis exilio ad cœlestem patriam, & de transitorio labore in requiem sempiternam quinta decima Calendarum Ianuarij feliciter introiuit: Cuius corpus sanctus VVillibaldus frater eius cum multitudine virorum ac mulierum ad exequias sancti viri concurrentium, cum deuotione psallentium Clericorum, & orationibus Monachorum, sanctarumque Virginum in oratorio, quod Venerabilis Pater Deo fabricauerat, honorifice sepeliuit: quod idem oratorium sanctus Præsul VVillibaldus ad Dei honorem & fratris dilectionem postea amplificauit, & multipliciter adornari præcepit.

S. VVillibaldus celebrat exequias fratri suo VVunnibaldo.

Accursus ad has exequias.

CAPVT

CAPVT XXVIII.

De initio miraculorum post transitum sancti viri.

POst hæc quidam ex discipulis beati VVunnebaldi qui tumbã eius, gratia orationis ac deuotionis, adierunt, cum multo fletu absentiam corporalem tanti patris lamentantes, miraculo narratione digno consolati sunt. Ineffabilẽ enim dulcissimi odoris suauitatem senserũt, & compulsationes campanarum nulla humana administratione adhibita audierunt. necnon luminaria extincta absque omni humano adminiculo crebro accẽdi viderunt. Et hoc initium signorum post transitum S. VVunnebaldi lecturæ nostrę inserere curauimus, vt deuotus lector quam plurima miracula de scriptis S. VValpurgæ Virginis, quæ de ipso fideli relatione commemorat, nec non de propria legenda multa scrutetur. Nam in hoc opusculo, quod rogatu fratrum nostrorum compendij gratia suscepimus, plura enarrare, etsi liceat, ac reuerentia tanti patroni libeat, arbitramur

Suauis odor ex tumba S. VVunnebaldi.

Scripsit sancta VValpurga de miraculis sancti VVunnebaldi, quæ lucubratio non exstat, nam illa Tomo IV. Canisij non est à S. VValpurga scripta.

 tamen,

tamen, quod in præſenti legenda non expediat.

CAPVT XXIX.

Quod S. VValpurga præfuit Monachis & Monialibus in Heidenhaim.

S. VValpurga præeſt vtriq; Monaſterio.

DEnique poſt mortem fratris ſui, ſancta & Venerabilis Virgo VValpurgis gubernacula, & regimen regularis diſciplinæ in cella Heidenhaimenſi, vſque dum vixit, tenuit; & ſeipſam formam & exemplum bene viuendi cunctis oſtendit; tum in Oratorio ſororum ſibi commiſſarum, videlicet ſanctimonialium, quod ſequeſtratum ſpatio competenti à cella Monachorum, vt decebat, conſtructum fuerat; tum etiam in Cœnobio Monachorum, quod frater, dum viueret, inhabitauerat; & in eodem Monaſterio omnem exceſſum ſtrenuè, &, vt ita dicam, viriliter correxit; vt ſi diuerſitas ſexus non obſiſteret, dignè nomẽ patris mereretur. Tantæ etiam fuit, cum tempus & res expoſtulabat, pietatis ac mãſuetudinis, & cuncto tempore in omni conuerſatione tantæ extitit grauitatis in diſſi-

dissimulandis, tantæ compassionis in recreandis, tantæque sanctitatis in omnibus agendis, vt merito veneraretur vt domina, & à cunctis diligeretur vt mater amantissima. Vt igitur fidem verbis nostris adstruamus, vnum de signis, quod Dominus propter ipsam, & per ipsam etiam dum adhuc in carne viueret, operatus est, quod in valde approbatis libris inuenimus, in medium adducere concupiscimus.

Humanitas S. VValpurgæ temperata cū seueritate.

CAPVT XXX.

De splendore corusco fulgoris super sanctam VValpurgam, & sorores eius cælitus misso.

CVm post discessum fratris sui, sancti videlicet VVunnebaldi, gubernacula Monasterialis vitæ in Heidenhaimensi Ecclesia interdum strenuè, interdum verò clemētissimè, pro varietate personarum, & diuersitate conditionum, prout pastorale officium exposcebat, infatigabiliter, virtute patientiæ, manu teneret; accidit, vt quidam Ecclesiasticus, nomine Sumerandus,

dus, qui accendendis luminaribus Ecclesię præerat, Conuentui tempore cœnę, lumen subtraheret; & respectum Dei non habens, S. VValpurgam grauiter in hac re offenderet: Nam de iniuria sororum suarum dolens, & iniuriam suam patienter sufferens, incœnata ad orationum consolationem se contulit, & ei, qui indeficiens & verum lumen existit, iniurias suas, & defectum sororum suarum commisit. Mox mirum in modum lux cælitus demissa in splendore fulgoris coruscãtis, omnem locum, in quo S. VValpurgis, & sorores eius erant, repleuit, & vsque ad ortum solis ab eis non recessit.

S. VValpurgæ & sororibus lux cælitus mittitur.

Qua in re multitudo & magnitudo virtutum S. VValpurgę Virginis clarè enituit, & omnium corda, qui hoc signum viderant, vel audierãt, ad obediendum S. VValpurgæ Dominus vehementer accendit. Et post operationem huius signi, & aliorum, quæ Dominus propter eam, & per eam dignatus est operari, in spiritu humilitatis profundiori, & afflictione corporis ampliori,

Domi-

Domino caritatiuè famulabatur; pertimescens, ne ventus iniuriosæ vanitatis lampadem internæ claritatis, quam ei Dominus contulerat, extingueret. Hoc autem miraculum de innumeris excerptum huic legendæ vnitum annotare curauimus, quatenus ad originalem lecturam, quæ de beato VVillibaldo, Dei gratia, consummanda est, magis festini veniamus.

CAPVT XXXI.

De obitu S. VValpurgæ Virginis.

POstea per aliqua temporis interualla Virgo VValpurgis Deo charissima, finem imponens huius seculi laboribus ac doloribus, ad brauium æternæ vocationis anhelans, ægritudine, quæ ipsam inuaserat, inualescēte, Ecclesiasticis Sacramentis munita, plena Spirtu sancto, obdormiuit in Domino, quinto Calendas Martij, hoc est in crastino S. Matthiæ Apostoli; festum verò Canonizationis ac translationis eius in die beatorum Apostolorum Philippi & Iacobi consueuit sollenniter celebrari: Est

Festū S. VValpurgæ primo die Maij.

autem

autem sanctissima VValpurgis Virgo iuxta S. VVunnebaldum Ecclesiasticæ sepulturæ commendata, per B. VVillibaldum Præsulem fratrem suum, vt vicinitas sepulturæ germanitatem generis, & parilitatem sanctitatis demonstraret.

Sepulta est iuxta sanctũ VVunnibaldum.

CAPVT XXXII.

De translatione B. VValpurgis in Eystett, & fundatione Monasterij ibidem.

PRocessu verò longi temporis, postquam B. Præsul VVillibaldus de hoc mundo nequam migrauerat, in polorum regno cœtibus Angelorum admixtus, reuelatione diuina cuidam Eystettensium Episcopo, nomine * Herperto, monstratum est, vt Beatam, Deo placitam & hominibus gratam, Venerabilem VValpurgam Virginem, de loco humili, in quo inhumata fuerat, ad locum excellentiorem magis, ac reuerentialem transferre deberet. Igitur Deus omnipotens Ecclesiæ Eystettensi, ac saluti totius populi eiusdem ciuitatis, nec

** Non sub Heriberto, sed sub Otkario Episcopo translata est S. VValpurgis Eichstadiũ. de quo vide Catalogũ in Otkario.*

non

non circumiacentis regionis proſpicere, imo miſericorditer prouidere decernens, ſępe dictam, benedictam, ac ſemper benedicendam cum multa gloria & honore, ac miraculorum innumerabilium oſtenſione, ad ciuitatem Eyſtettenſem per dictum eiuſdem ciuitatis Epiſcopum transferri voluit; vt locum noſtræ ſedis, aggregatione ſanctorum, videlicet B. VVillibaldi; ac beatę VValpurgis ſororis eius germanæ corporali præſentia, tantarũ diuitiarum theſauris, in gratiarum vbertate ditaret, & ditando ſublimaret, & ſublimando cunctis honorabilem demonſtraret.

Peracta autem tranſlatione, prout Venerabili Epiſcopo in viſione præmonſtratum fuerat, idem Epiſcopus cooperãte ſibi quodam Comite, nomine Leutgero, Cœnobium in mõte eiuſdem ciuitatis inſtaurauit; quod bonis poſſeſſionibus, prout decebat, vterque dotauit; ac ſanctimoniales ſecundum inſtitutionem B. Benedicti Deo famulantes inibi collocauit: ſanctum quoque corpus glorioſæ VValpurgæ Virginis

Heribertus Epiſcopus condit cœnobium ſanctæ VValpurgis Eyſtadij.

P in

Lipſana ſanctæ VValpurgis in altari condũtur.

in altari publico eiuſdem Monaſterij cautè ac reuerenter præfatus Antiſtes recondidit: vbi miracula vſq; in hodiernum diem continuata feliciter crebreſcunt. Nam de membris eius virgineis, maxime tamen pectoralibus, ſacrum emanat oleum. quod gratia Dei, & interceſſione B. VValpurgæ Virginis cæcos illuminat, ſurdos audire facit, & greſſum claudis reddit, cunctisq; debilibus optatum effectum deuotè petentibus miſericorditer indulget.

Ex quibus fluit oleum.

CAPVT XXXIII.

De ſanitate, quam in ſe miraculosè expertus eſt Dn. Philippus Epiſcopus Eyſtettenſis.

HAnc etiam gratiam curationis ipſi experti ſumus. Nam graui infirmitate ægrotãtes ad excidium vitę peruenimus; & rememorantes gratiam, quam B. VValpurga ſuis dilectoribus indeſinenter oſtendit, præcepimus de oleo ſacro ſanctæ ſuæ emanationis nobis copioſius afferri, & deſidera-

Philippus æger bibit oleum S. VValpurgis.

ſiderabili hauſtu phialam plenam ebibimus,orantes in hæc verba. *B. VValpurgis Virgo,ob reuerentiam B. VVillibaldi fratris tui dilectiſsimi, cuius ſucceſſor indignus ſum ego Philippus peccator; interpella pro me ad Dominum, pro condonatione peccatorum meorum, & vt reſpirem à grauamine huius ægritudinis,ad laudem Dei omnipotentis,& intemeratæ matris eius Virginis Mariæ.* Vt quid plura? eadem die * creticauimus; & breui pòſt in tempore, ſanitati omnimodè reſtituti ſumus.

Precatio Philippi.

* *criticauimus*

Recuperat ſanitatem.

Hoc quoque ſciendum,quod hora celebrationis Miſſarum,cùm Sacramentum corporis & ſanguinis Ieſu Chriſti in altari conficitur, in quo recondita eſt, frequentius, nec non vberius oleum de ſacro corpore eius diſtillat; vnde hæc hora pro receptione eiuſdem olei diligentiſſimè obſeruatur:& ſi phialæ,in quibus ſacrum oleum recipiendum eſt, non directè & perpendiculariter deſtillationi ſupponantur, guttæ eiuſdem olei ſibi cohærent, dependentes ad modum botri, vel faui mellis, nequa-

Memorabilia de oleo S. VValburgæ.

quam in alium locum decidẽtes. Sed postquam negligentia corrigitur, & vasa, in quibus mundè sacrum oleum recipi debet, destillationi aptantur, eisdem sine omni cooperatione illabitur; per quod apertè mõstratur, vt in vasa munda recipi debeat; quia ab immundis locis vel vasis omnino se præseruat. Et sæpe compertum est, quod receptum etiam in vase mundo, si immundè, vel irreuerenter teneatur, vel ad loca, vbi peccati illecebræ perpetrari consueuerunt, deportetur, omnino euanescit; vel per orificium vasis nequaquam ad effectum sanationis egreditur.

CAPVT XXXIV.

De oleo, quod per annum steterat, rursus manante.

EX scriptis etiam collegimus, & certa relatione fide dignorum intelleximus, quòd ciuitas Eystettensis, vnà cum tota Diœcesi Ecclesiastico interdicto quodam tempore supposita fuerat, propter quasdam damnosas iniurias, quas Episcopus,

Tempore interdicti non fluxit oleum.

pus, qui tunc præerat, à Baronibus terræ & incolis ſuſtinuit. Ex tunc liquor ſacræ emanationis ſtillare ceſſauit, vſq; in diem, quo Eccleſia reſtituta eſſet indemnitati. Et idem Venerabilis Epiſcopus, cum vniuerſitate ciuitatis indicto ieiunio, nudipes, & abſq; lineis, ad monaſterium B. VValpurgis aſcēdit, deuotè ac ſubnixè cum vniuerſitate populi ſui ſupplicans, ne effectu tantæ benignitatis, ſicut eſt emanatio ſacri liquoris, in amplius priuarentur. Et accedens ad altare dictus Pontifex Miſſarum ſolemnia, aſtante populo, deuotè peregit, & in confectione Sacramenti, & eiuſdem perceptione, ſacratiſſimus liquor, qui infra ſpatium vnius anni nequaquā deſtillauerat, nec vllo modo ſe oſtenderat, adeò abundāter erupit, vt ampullam dimidiæ *pintæ*, capacitatis, vel vnius * *ſerici* adimpleret. Quod Pontifex videns cum plebe deuota, pluſquam narrari poteſt, gaudio repletus, immenſas gratiarum actiones Deo ac B. VValpurgæ, pro conceſſione tanti beneficij perſoluit.

Manat denuo, ſublato Interdicto.

* *Alter M. S.* ſeriti: *fortè;* ſeria ſeriæ, *quæ ollam ſignificat.*

Notandum etiam, quod idem ſacrum

Obserua lector mirum quiddam.

oleum tantæ munditiæ ac meracitatis existit, vt sine omni corruptione, & fœda maculationis feculentia per ducentos annos seruatum, consimilis puritatis inuenitur, cum illo, quod hodierna die de stillicidio eiusdem sacræ emanationis susceptum est.

CAPVT XXXV.

Ratio de oleo stillante, de quorundam Sanctorum membris.

NVnc videamus, qui sibi vult per significationē emanatio olei in beata VValpurga, vel aliis sanctis, puta in B. Nicolao, vel B. Catharina, vel quibuscunq; sanctis concessum est, ex speciali prærogatiua meritorum, & ostensione magnitudinis præmiorum. Iuxta quod sciendum, quod oleum cuicunque liquori infusum supernatat: vnde misericordiam ex similitudine designat: superexaltat enim misericordia iudicium. Et item: Misericordia eius, super omnia opera eius. Oleum nihilominus magnæ est lenitatis, & multæ vtilitatis; nam illuminat, pascit, & sanat. Sic pietas secundum

Iacob. 2.

Psal. 144.

Proprietates olei.

dum B. Apostolum, ad multa proficiendo valet; habet enim promissionem vitæ, quæ nũc est, & vitæ futuræ. Hinc etiam est, quod oleum cordialem pietatem sua proprietate exprimit. Et ideo de Sanctorum corporibus sacri olei emanatio plenitudinem exuberantis misericordiæ, ac redundantiam viscerosæ pietatis, ac lenitiuæ mititatis prætendendo figurat. Fuerunt namque hi sancti, qui habent scaturiginem emanationis sacri olei, misericordissimi ac piissimi in vita: & ideo misericordiam consecuti per signa misericordiæ & pietatis hominib⁹ post mortem laudabiliter innotescunt. Sic beata VValpurgis Virgo, tanquam oliua in domo Domini fructuosa, & quasi oliua in campis Ecclesiæ speciosa, per oleum effusum dilatauit nomen suum. Riuulo enim suæ sacræ emanationis, notitia sanctitatis eius deriuata est in fines terræ, oleo misericordiæ & pietatis illuminans cæcos, spiritualiter & corporaliter pascens esurientes, in bonis pro affectu sancti desiderij, ac corpore sauciatos sanans; contritis corde medetur.

1. Tim. 4.

Cur ex quorũdam Sanctorum corporibus oleum stillet.

Psal. 51.
Eccles. 24.
Cant. 1.

Psal. 146.

Hæc

Hæc quæ de B. VValpurgis translatione ac sacri olei emanatione dicta sunt, licet post mortem B. VVillibaldi facta inueniantur; tamen per anticipationem eadem enarrauimus, vt per omnia exoccupati, ad ea, quæ de B. VVillibaldo fideliter referenda sunt, liberius occurramus.

CAPVT XXXVI.

De vniformitate spiritus B. VVillibaldi cum Domino post transitum fratris sui, & sororis.

IGitur postquam B. VVillibaldus vnicum ac pauperem, nec non minus egenum, id est, extra genus suum, positum se conspexit; & postquam nec habens patrem nec matrem in terris, nec fratrem nec sororem, extra solum natalis patriæ absque omni solatio cognationis consistere se agnouit; totus in Deum pergens vnus spiritus conformitate voluntatis fit cum illo, die ac nocte ipsi per amorem suauiter inhærens, contemplatiua vita loco delitiarū paradisi fruebatur, & deificis immissionibus

bus ſibi illapſis purgabatur ad puritatem, illuminabatur ad veritatem, perficiebatur ad virtutem, vt hierarchicis actibus conſummatus commiſſum ſibi populum ſpirituali purgatione purgaret, & purgando illuminaret, ac illuminando perficeret. Et tanquam ſecundus Moyſes, quicquid in monte cum Domino contemplatiuè prædulciter hauſerat, fideliter gregi ſibi cōmiſſo, pro opportunitate temporis & congruitate loci, erogabat. Et quam doctrinalis in verbo vitæ, & exemplaris in opere iuſtitiæ fuerit, audiamus.

Exod. 19.

Erat namque in eleemoſynis largus, in vigiliis ſedulus, in oratione deuotus, in charitate perfectus, in humanitate profuſus, in doctrina præcipuus, in ſermone paratus, in conuerſatione ſanctiſſimus, ſinceritatem mentis vultus ſui ſerenitate monſtrabat, & pietatem clementiſſimi cordis oſtendebat in lenitate ſermonis: quicquid ad ſalutem pertinere poſſet æternam, non minus implebat beatiſſimus opere, quam ſermonis prædicatione docebat. O virum per omnia

Dotes S. VVillibaldi.

Q Deo

Deo dignum! eminebat enim in ipſo vultu animi pulchritudo, in ſpecie exterioris hominis, vt ipſam putares expreſſam imaginem ſanctitatis. Erat irreuerentibus terribilis aſpectu, reuerendus inceſſu, metuendus ſeueritate, venerãdus benignitate. Cenſuram autoritatis in eo temperabat manſuetudo humilitatis. & quando delinquẽtibus minabatur frontis autoritas, eiſdem blandiebatur cordis ſerenitas. Erga bene agentes Petrus apparebat in vultu; erga delinquentes Paulus in ſpiritu. ac ſic conueniente in ipſo diuerſitate gratiarum, illius (videlicet beati Petri) pietatis, iſtius (ſcilicet B. Pauli) diſtrictionis, in tantum, vt præſentiam eius quiſquam vix ſuſtineret; abſentiam verò nequaquam diu ferre poſſet.

Internorum autem bonorum ſuorum formas ac ſpecies nemo ſufficit explicare. Nam ſicut ipſe ſtuduit ad Dei laudem, proprium meritum, ac populi vtilitatem illas iugiter excolere; ita & ſollerter laborauit eaſdem occultare: & cum hæc vellet augeri, nolebat agnoſci. Sed quia hæc eſt natura diui-

diuinæ iuſtitiæ, vt quanto ſtudioſius quis ab humanis fauoribus abſcondi deſiderat, tanto clarius innoteſcat: & ipſa occultatio in populo virtute iuſtitiæ, qua ſoli Deo placere cupit, prædicatio efficitur. Eminebat in admiratione omnium veluti ciuitas ſuper verticem montis poſita; nec iam lucerna poterat latere ſub modio, ſed ſuper candelabrum poſita lucebat omnibus, qui in domo Dei erant, aperiens latentes in ſe diuitias cæleſtium chariſmatum; & de armario ſuauiter olentium virtutum aromata ſanctificationis & gratiarum ſuarum ſuper omnem Eccleſiam effudit.

Matth. 5.

Neglector etiam extitit ſuæ quietis, refuga propriæ voluntatis, appetitor laboris, patiens abiectionis, impatiẽs honoris, pauper in pecunia, diues in conſcientia, humilis ad merita, ſuperbus ad vitia. Et ſic in ſe excoluit diuerſas gratiarum virtutes, vt vix pauci tenerent ſingulas, quomodo ille impleuit vniuerſas. ſemper in operis exercitio, ſemper in deuotionis affectu. nulla ſibi ex omnibus propenſior cura, quam vt de Deo

in lectione atque sermone, aut cum Deo in oratione loqueretur: qui maceratum corpus continuis ieiuniis habens studebat de persecutore humani generis inimico, longo triumphare martyrio; vt de ipso dici possit illud prçclari Doctoris Ambrosij verbum: Plus currit in certamine Confessor iste sustinens, quam martyr ictum sufferens, mucrone fundens sanguinem.

Psal 41.
Psal.83.
Psal.83.
Psal 81.

Pro cibo & potu hoc secum incessanter ruminabat: Fuerunt mihi lacrimæ meæ panes die ac nocte. Concupiscit & deficit anima mea in atria Domini. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Defecit in salutari tuo anima mea. Sitiuit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei? Et consolando se dicebat. Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor tibi, salutare vultus mei, & Deus meus. Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Nam quia speciem conditoris sui,

Flagrat sanctus VVillibaldus desiderio cælestis patriæ.
Psal.41.
Psal.16.

ſui,ad quam anhelabat, nondum videbat, continuis gemitibus atque ſuſpiriis, diurnis atque nocturnis lacrimis illum deſiderans flendo ſe animã ſua paſcebat: & intus quidem doloris ſui gemitum tolerabat,ſed eo refectionis pabulum dulcius percipiebat, quo ipſo vis amoris per lacrimas emanabat. præter vitam æternam nil eſuriebat; præter iuſtitiam nil delectabiliter ſitiebat: præſentia tanquam inania atque tranſitoria paruipendebat, in prece pauperis peramplius ſpem ſuam ponens. Pſal. 21.

Et verè felix terra quæ talem genuit, & de alumno nobis patronum, de homine angelum, hoc eſt ſacerdotem magnũ contulit; qui ideo gratiam Dei glorificatus inuenit, quia mũdi gloriam ad intus Dei gratia non quæſiuit. Qui gubernaculum fidei viriliter tenens, anchoram ſpei tranquilla iam in ſtatione compoſuit. Qui contra impetum diaboli ſcutum fidei ita infatigabiliter tenuit, vt ad victoriam perueniret. Habemus in eo medicum è cœlo, cum quo ſanctitas, imo ipſe ſanctitatis autor ciuita- Hebr. 6. Epheſ. 6.

tem noſtram intrauit. Quantis cæcis à via veritatis errantibus, viſum, quo Chriſtus videretur, aperuit? quantorum auribus cæleſtium mandatorum pretioſum infuderat auditum? quantos intrinſecus vulneratos Euangelici oris arte & orationis virtute curauit? quantorum animas peccatis in corpore iam defunctas ad emẽdationem tanquam ad lucem reuocando ſuſcitauit? Docebat filios ſuos quotidie, ne res alienas cõcupiſcerent; ſed proprias potius in eleemoſynam darent: Ne eis coniuges extraneæ pulchræ eſſent; ne peccati venenum per aſpectum animam penetraret. De quantorũ ille cordibus quos iniquitas & impietas poſſidebat, fugauit luxuriam, propulſauit iram, deſtruxit inuidiam, reuocando illic fidem, caſtitatem, atque miſericordiam? quantos vir ille Apoſtolicus pœnitentiæ medicamentis à peccatorum morte reſuſcitauit, *cuſtos animarum cupiditates reſecauit, iras repreſſit, malitias extirpauit? Et eiſdem magis vir ille temporibus neceſſarius fuerat, quibus tanta iniquitas ſuis demeri-

* cunctas

meritis, deficiente iustitia, dominabatur. Et hic Præsul beatus, tanquam huic mundo crucifixus ac mortuus, cum Christo vitam absconditam habens in Deo, quicquid laborauit, de hac vita ad illam transtulit; & de sinistra semper transiuit in dexteram, atque in cœlo suos sudores reposuit.

Galat. 6. Coloss. 3.

Verùm frequẽter exstaticè mente transcendens, populo sibi commisso cum descendebat, tanquam sobrius fidelis & prudens seruus sciebat familiæ Christi in tempore offerre tritici mensuram, id est, pro captu audientium mensurare, & opportunè diuini verbi pabula ministrare. Cùm etiam Confessor Dei ad solatia licita ac decentia suorum in Domino charorum aduenisset, in tanta grauitate vultum ac ceterorum membrorum gestus tenere consueuerat, vt nunquam contemptibili lætitia resolueretur; sed quotiescunque hilarem se præsentibus exhibuit, certa semper hoc caussa vtilitatis eorum fecit, & religiosa grauitate discretus in omnibus non vanitatis iactantia vel dissolutione agebat; sed vt Dei sibi col-

Luc. 12.

lata

lata gratia ostenderetur, & ad eius amorẽ & fidem, qui mirabilis in sanctis suis Deus sanctos suos misericorditer mirificare dignatur, attraheret, & illorum corda seruituti omnipotentis Dei blandius alliceret.

Psal.67.

CAPVT XXXVII.

De obitu sancti VVillibaldi quem præsciuit.

POst præmissas autem & alias multas virtutes, quas Deus per hũc sanctum suum operari dignatus est, gemitus & suspiria illius exaudiens, quibus dicebat: Quando veniam & apparebo ante faciem Dei: & nunquam satiabor, nisi cùm manifestabitur gloria tua; reuelauit ei Dominus consolans illum, imminere diem obitus sui. De qua nimirum ostensione gauisus est, & ad hereditatem illam toto pectore anhelabat, de qua Propheta dicit: Cùm dederit electis suis somnum, hæc est hereditas Domini. Quia electi postquã peruenerunt ad mortem, tunc inuenient in viuentium terra hęreditatem. Et non post longum interiecti tem-

Psal.41.
Psal.16.

Dies obitus diuinitus reuelatur B. VVillibaldo.
Psal.126.

temporis ſpatium, ſciens adeſſe diem obitus ſui, per Miſſarum celebrationem & ſacræ communionis largitatem, valefaciens, & dans pacem filiis ſuis, poſtquam per triginta ſex annos epiſcopauerat, ac in pontificali officio religioſiſſimè tanquam fidelis ſeruus & prudens Domino miniſtrauerat, ſeptuageſimo ſeptimo ętatis ſuæ anno, certaminis curſu conſummato, fide ſeruata, cum multiplici bonorum operum fructu, & animarum lucro, felici tranſitu migrauit ad coronam iuſtitiæ ſibi repoſitam: terræ corpus reddidit, accipiens ſtolam primam, animæ ſcilicet beatitudinē ſempiternam, donec in reſurrectione alterā accipiat ſtolam; beatam videlicet vna cum anima reſumpti, & glorificandi corporis immortalitatem. Et de illius ætatis eiusq; ſimilium prolixitate canit Pſalmiſta: Et multiplicabuntur in ſenecta vberi, & bene patientes erunt vt annuntient. Quia dum eorum vita differtur, ſemper in melius fortitudo eorum producitur, eisq; per augmenta temporum creſcunt etiam lucra meritorum.

Accipit Sacramentū Eucharistiæ.

36. annis Episcopus fuit.

Matth.24.

Vixit annos 77.

2 Timoth.4.

Luc.15.

Pſal.91.

Bene autem patientes sunt, vt annuntient; quia cœlestia prædicantes, robustius aduersa tolerant, quanto & per tolerantiam, animarum suarum commoda locupletius inde reportant.

Sic igitur B. VVillibaldus triumphator in gentibus, egregius Confessor officio, Martyr studio, inuictus in certamine, palmam quærẽs sanguine, Beatus athleta Dei, quem si gladius persequentium nõ tetigit, tamen palmam martyrij nõ amisit. Quem quia diu contigit in corpore viuere, necesse fuit, vt & longiora certaminis & diaboli, ac prauorum hominum tentamenta tolerarei. Quia enim adiuuante se Domino virtutem patientiæ fortiter seruare contendit, etsi in pace Ecclesiæ vixerit, tamen martyrij dignitatem multi labore temporis sibi comparauit. Sicque moribus & vita, verbo & exemplo viam salutis humanæ omnibus audientibus & videntibus patenter ostendit; & consummato feliciter cursu ad consortium sanctorũ Apostolorum, Martyrum & Confessorum, atque Virginum Domi-

Domini pretiosus Confessor post mortem corporis gloriosè peruenit, Anno ab Incarnatione Domini septingentesimo octogesimo primo, nonis Iulij, & sepultus corporaliter VII. Idus Iulij; fuit autem reuerenter tumulatus in crypta, quæ subter chorum beatæ Virginis in Eystettensi Ecclesia habetur.

Mortuus anno DCC.LXXXI.

CAPVT XXXVIII.

De Canonizatione S. Willibaldi, & de eius translatione quadrifaria.

PRocessu temporis, ipso canonizato, authoritate Summi Pontificis Leonis VII. qui propter merita vitæ, & euidentiam miraculorum, quam de ipso audierat, necnon diligentissimè examinauerat, & propter acclamationem populi totius patriæ ipsum Catalogo Sanctorum laudabiliter inseruerat, translatus est retro altare B. Viti, quod fuit in eadem crypta, anno Domini nongentesimo octogesimo nono. Post hæc ob honorẽ & reuerentiam ac sancti corporis manifestationem, venerabiliter ad medium Ecclesiæ est translatus. De-

Prima translatio S VVillibaldi sub Megengero Episcopo.

Secunda.

inde super chorum B. Virginis collocatus est; vbi quandoq; propter nimiam frequentiam populorum diuersarum linguarum ac nationum in summo altari ostendebatur; quandoque verò ante altare in Sarcophago recondebatur; interdum multitudine hominum ad limina beatissimi Confessoris aduentantium tota ciuitas attonita, cautissimè ac diligentissimè nec non minus reuerenter in armario prænominatæ Ecclesiæ custoditus seruabatur. Nouissimè verò Episcopus multa reuerentia dignus, nomine Hiltebrandus, qui tunc temporis Ecclesiæ præerat, ex magna deuotione, nec non rationabiliter decreuit, vt ei *Basilicam per se cõstrueret, in quo sanctissimum corpus honorabiliter sarcophagatum sine mutatione loci permaneret. Quod & ita compleuit, secundum quod structura hodierna die manifestat. Instituit etiam idem Episcopus, nec non alij successores eius inibi quatuor Capellanos Deo ac B. VVillibaldo perpetuo seruituros, qui & Capellani pręcipuè B. VVillibaldi, omniumq; successorum

Translatio sub Episcopo Hildebrando.

**vocatur chorus S. VVillibaldi.*

In margine additur: Ad præsens sunt hoc quinque. *qui temporis successu octo:* Ca*nonici chori VVillibaldini sunt Capellani S. VVillibaldi & Successorũ.*

ſorum eius ſpecialiter nuncupantur. Vbi miracula, ac miraculorum prodigia adeò innumerabiliter crebuerunt, quod pelagus eorundem tranſire poſſe noſtræ facultatis non exiſtit. ſed chartulam quorundam miraculorum euidētiſſimè probatorum huic operi annectere curauimus, quæ conſcripta in hæc verba.

Translatio ſub Henrico Epiſcopo, quæ fuit prior, quàm illa ſub Hildebrando.

Anno ab Incarnatione Domini milleſimo, ducenteſimo, quinquageſimo ſexto, quarto Idus Iunij, Domini Alexandri Pontificatus anno ſecundo, Cùm reuerendus Pater Eyſtettenſis Eccleſię Henricus Epiſcopus, maturo præhabito conſilio, B. VVillibaldum, qui reconditus in crypta fuerat, collocare decreuiſſet honorificentius, vocatis Prælatis vicinis, Reuerendo Patre Domino Sibotone quondam Auguſtenſi Epiſcopo, & viris religioſiſſimis, Abbatibus, Prioribus tam Ciſtercienſis quam Cluniacenſis Ordinum, ſuffultus duodecim Prædicatorum quàm Minorum Fratrum iuuamine, cum maxima reuerentia ſarcophagum reſerauit. Vbi nos, qui interfuimus, ſi

Philippus interfuit huic translationi.

fas est eloqui, fragrantiam sensimus Paradisi. Sublatis verò reliquiis Confessoris Beatissimi, & in nouo collocatis sarcophago, pręcedentibus Pontificibus, & aliis quàm pluribus subsequentibus, cum hymnis & canticis in choro super altare Cathedralis Ecclesiæ easdem collocarunt. Vt autem comprobaret Dominus, & B. VVillibaldus trãslationem huiusmodi sibi placitam, statim cùm collocatus in altari fuerat, hæc miracula sunt secuta.

Primum signum.

Claudus curatur.

Primum signum ipso die translationis circa horam sextam factum est in contracto existente de familia chori maioris Præpositi Domini Alberti scilicet ianitore noto & enutrito ab Eystettensibus à iuuentute. Qui cum relatu didicisset reliquias S. VValpurgis ad Cathedralem Ecclesiam deportari, sumptis * podiis more solito, firmiter claudicando chorum ascendit, prorumpens clamore valido in hæc verba. O gloriose Præsul Christi VVillibalde, da mihi

** Germ. Krucken / à cruce quia crucis forma cõstat.*

panem

panem nuntij, soror tua aduenit, te benignè salutatura. Et appropians aræ intemeratæ Virginis Mariæ, qua locatum fuerat sacrosanctum corpus VVillibaldi, trina postulatione peracta, sanitatem omnimodam est adeptus: ita videlicet, quòd podiis & baculis abiectis cœpit iubilare, saltare, & magnificare nomen præsulis Christi VVillibaldi.

* Bottenbrott.

II. Signũ. Mulier vexata dæmone multis annis, liberata est, ita quòd dæmon visus est mitti in aëra in forma cornicis nigerrimæ.

Energumena liberatur.

III. Signum. Quædam Iudæa in partu laborabat plus quatuordecim diebus, & cùm videret dolorem vitam velle finire, rogabat mulieres Christianas, quæ antea eidem familiares fuerant, vt ipsam è domo Iudaica efferrent, quod cùm factum esset, illico inuocando nomen intemeratæ Virginis Marię partum edidit omni dolore semoto, ante partum tamen recepto sacro fonte baptismatis. Quem puerum cum ob verecũdiam mater nõ procurauerit baptizari, ipsa

Mulier Iudaica partus difficultate laborans salutem animæ & corporis simul reperit.

tan-

tanquam inops & mendica intendebat Iudæo, à quo conceperat committere educandum. Quæ cùm eundem ad Monasterium S. VVillibaldi die quadam deferret, tacto beatissimi Confessoris VVillibaldi sanctuario, clarissimo lumine oculorum suorum priuata, nec non ambabus manibus est cōtracta. Ipsa verò, cum tanquam anxia rogaret, se duci de choro ad Crucifixum, quod est in sinistra parte chori adorādum; eiusque menti inciderit, hanc plagam sibi illatam propter puerum non baptizatum, & indignam tangi tam sacrosanctis Reliquiis Confessoris Christi VVillibaldi, sine mora vouit Deo & B. VVillibaldo baptismum puero velle procurare, quæ cōtinuò visum recepit, & manus eius contractę sunt solutæ, & baptizatus est puer in parochia Eystettēsi, cuius patrini sunt Dn̄s Hermannus de Tanhausen Canonicus Eystettensis, & Magister Hertuigus prouisor scholariū.

Punitur à sancto VVillibaldo, quod infantem natum non curauerit baptizari.

Pœnitentia ducitur, & mox sanatur.

IV. Signum. Quædam domina cæca de Vngaria venit Ratisponam, cuius intentio fuit velle visitare limina S. Marię* *in Aquis*, ducto-

** Aquisgrani. Ach.*

ductore mediante, quæ cùm audiret relatu S. VVillibaldum debere transportari, manibus & vultu erectis in cœlum, suppliciter Deum flagitabat, vt per merita S. VVillibaldi sui Confessoris visum mereretur recuperare. Quæ vix oratione completa cum visum recepisset, venit in Eystett magnificando nomē Iesu Christi & S. VVillibaldi. Deinde Aquis iter sine ductore arripuit non contenta gratia à S. VVillibaldo adepta. Cùm igitur veniret quasi in medium nemus, quod vulgari nomine dicitur Forst/ visus eidem est ablatus. Quam cùm solam contigerat aliquandiu vagari, tandem venerunt mulierculæ properantes ad limina S. VVillibaldi. Quam cum audirent cum gemitu clamantem, adierunt interrogantes, vnde cæcitas euenisset eidem? at illa eisdem per singula exponens, rogabat vt mediante ipsarum ducatu, ciuitatem Eystettensem attingeret, quod etiam præstante Domino ad effectū peruenit. Eadem etiam flens largiter ducta est in quādam domum, de qua non poterat præ nimio dolore capi-

Cæca mulier visum recipit.

Visum rursus amittit.

Recuperat rursu.

tis egredi; inuocando nomen Confessoris Christi VVillibaldi secundò visum recepit. Et statim properans sine ductore ad Monasterium Cathedralis Ecclesiæ S. VVillibaldo perpetuam continentiam vouit. Deinde post breuis spatium temporis, cùm tanquam iuuencula elegantis formæ, huic voto contrairet, & diceret se maritum velle ducere, visu tertiò est orbata. Post hæc autem purè confessionem faciens, & perpetuam Deo vouens continētiam cum contritione maxima, visum tertiò recepit.

Tertiò amittit visum.

Tertiò recipit.

V. Signum. Apud Egram dum ciues de vestibus B. VVillibaldi particulam secū domum deferrent, ob B. VVillibaldi reuerentiam, occurrente vtriusque sexus turba copiosa, cum processione prosternentes se deuotissime terræ, offerunt cuiusdam ditissimi filium, pedibus & manibus curuum, & contractū dicentes. O inclyte Præsul VVillibalde, ostende nobis fidelibus tuis in hoc paralytico tuam gratiā salutarē. Illico tactu sanctuarij adolescens pristinæ restitutus est sanitati. De hoc nobis fides facta fuit, eiusdē loci viginti ciuium iuramento.

Contractus sanatur tactu Reliquiarum S. VVillibaldi.

VI.

VI.Signum. Apud Auguſtam puer duorum annorum ſubmerſus,& flumen à ciuitate longè,quaſi per dimidium milliare deuectus,defunctus reportatur. Coram ciuibus multis,circumſtātibus mortuum prædictum, ad inuocationem egregij Confeſſoris VVillibaldi votum faciente matre, vt ſi vitam rehaberet, ipſum B. VVillibaldo miniſtrum perpetuum conſignaret. Mox puer manus ad cœlum eleuans,vitæ eſt priſtinæ reſtitutus. De quo fides facta fuit per fide dignos, qui iurauerunt prædictū mortuum ſe vidiſſe. Idem etiam apud S. VVillibaldum poſtmodum longore tempore conuerſabatur.

Reuiuiſcit puer mortuus ad opem S.VVillibaldi imploratam.

VII.Signum. Quidam conſtrictus ferreis circulis ante aram ſe proſternens, beatum VVillibaldum ſuppliciter flagitabat, quod ſibi præſtaret certitudinem, & interſignum, ſi pro peccatis & delictis ſuis condignam in his circulis pœnitentiam egerit. Qui continuò liberatur,circulis ferreis omnimodè confractis.

Circulus ferreus rumpitur inuocato ſancto VVillibaldo.

VIII.Signum. Cùm peregrini volentes

post visitationem S. VVillibaldi, qui tam de Ratispona, quam de aliis ciuitatibus & villis confluxerant, ad propria remeare, in Ingolstatt octoginta vtriusque sexus tam senum, quàm mulierum grauidarum, & puerorum, nauem intrauerunt. Qui cùm venissent in Vohburg, vbi transitus est petrosus & periculosus, nautæ nauem incautè regentes, passi sunt naufragium vniuersi peregrini. Gementes autem & nomẽ Confessoris Christi VVillibaldi deuotissimè inuocantes, visi sunt Danubio velut *anete supernatare, quamuis plurimi ex illis artem natandi nunquam exercuerunt. Et pueri ac mulieres imprægnatæ illæsi ad portus exiuere diuersos. Dux verò Bauariæ Ludvvicus, & ministeriales, ac alij hospites ante portam castri stantes, velocissimè, cùm viderunt præfatos naufragari, ad Danubium cucurrerunt, omnibus naues habentibus sub interminatione rerum, & personarum districtissimè præcipientes, vt naufragantibus subuenirent. At illi naufragi extentis manibus respondentes dixerunt, se nullius auxilio

Ingolstadium.

Foburgum.

** f. anates.*

Grande miraculum in Danubio ad Foburgum.

auxilio egere, nisi solius Confessoris S. VVillibaldi. Et ita omnes salui & incolumes euaserunt, B. VVillibaldo existente ductore.

IX. Signum. Quidam volentes visitare limina B. VVillibaldi, se conduxerunt in quodam ligno, quod dicitur * Floze/transeuntes venerunt in oppidum quod Räyn nũcupatur, vbi Lycus partem Danubij influit. Inibi ex impetu concurrentiũ aquarũ *remes sunt confracti, præ angustia corporis, quia Floz fundum adiit, ortus est ingens clamor omnium in ligno considẽtium; & vna omnes inuocantes nomen Confessoris Christi clamabant: O B. VVillibalde, trahe nos ad portum salutis tuę gratia pietatis. Illico apparuit illis vir infulatus, tanquam Clericus, albis vestibus indutus, tenens vexillum album in dextera, & Crucis signum per medium rubei coloris; cum sinistra gubernabat lignum, omnibus vidẽtibus cum plenitudine gaudiorum; ita videlicet, vt sine difficultate pontem transirent, & omnes in eo consistentes ad portum salui deuenerunt.

* Floß/ratis.

* remi.

Innocatur S. VVillibaldus in periculo naufragij.

Apparet periclitantibus, & ex periculo eripit.

X. Signum. Quidam Presbyter de Vlma priuatus auditu limina diuersorū Sanctorum pro recuperatione auditus adiit. Cùm nil proficeret, tandem commemorans gratiam, quam Dominus propter dilectionem S. VVillibaldi, omnibus ad se venientibus impertiretur; sub tali conditione, se limina aditurum prædicti Confessoris vouit, si sibi per interuentionē eiusdē Confessoris auditus intra triduum restitueretur. Tertio die circa vesperas cum staret orans, quam diem sibi pro termino statuerat, auditum recepit. Qui votum suum implens venit Eystet, & iuramento sibi hoc accidisse affirmabat. Pręterea idem sacerdos tam debilem visum habebat, quod terras sine ductore transire non poterat, & liniens se cottidie vino, quo B. VVillibaldi ossa lota fuerant, sine ductore abscessit.

Surdus auditum recepit.

XI. Signum. Quidam puer in Rugeshouē fuit submersus, amicis & cognatis ipsum deferentibus cum maximo eiulatu & clamore ad chorū Cathedralis Ecclesię, ipsum aræ superposuerunt, S. VVillibaldi brachio circum-

circumlinientes, multis astātibus & videntibus magnalia Christi & sui Præsulis, est resuscitatus. Vnde versus:

Puer aquis extinctus resuscitatur.

Extant sanati per Præsulis acta Beati,
Sex homines chiragra, sex alij podagra.
Visum restituit VVillibaldus peregrinis
Vni ceu quinis, vt sua spes voluit.
Signaq; sunt facta per iuramenta probata,
Plura licet varia præfuerint alia.
Et tot adhuc certè noua clā pfert & apertè;
Signa q̄ hæc verū nō capiunt numerum.

Hæc sunt tredecies signa peracta dies. Supradictis pauca ex innumeris adiicientes, quæ tempore nostro peracta nouimus, ad finem legendæ properemus.

Erat quædam mulier in ciuitate Eystettensi honestæ vitæ ac bonę conuersationis, quæ vertiginem capitis patiebatur, & acutissimarum sagittarū, ac reuerberationum ictus intolerabiles ea vehemētia sentiebat, quod quasi omni hora videretur periculū excerebrationis vel dementationis ipsi imminere: & cùm huiusmodi ictus reuerberationum ad oculos descendebant, lumine

Mulier quædam à grauissima vertigine liberatur.

priua-

priuabatur, & ſanguineæ guttæ de oculis eius ſtillabant. Hæc ad tumbam beatiſſimi Confeſſoris Chriſti VVillibaldi veniens, ac ipſam manu tangens ſalutifero contactu ſperans curari caput ſuum, in virtute ſacri contactus circumtangebat frontem & oculos attrectando; quo facto in ipſa hora curata eſt.

Item nos ipſi more ſolito in ſtudio lectionis exiſtentes, quędam paſſio viſcerum adeo vehemens & dolore plena nos ſubito apprehēdit, quod ſi continuata fuiſſet vſq; in veſperam, omnino, vt certiſſimè credimus, & experimento doloris didicimus, ab luce huius ſeculi migraſſemus. Surgentes igitur cum magna attritione corporis, & multa contritione mentis, difficultate inenarrabili, ad chorum B. VVillibaldi peruenimus, & cupientes aſcendere per paucos gradus, qui inibi in aſcenſu eiuſdē chori habentur, non poteramus; ſed ante ianuã ſtantes imaginem Virginis ac matris Dei ex oppoſito in fine chori locatam, quæ verſo vultu ingredientes reſpicit, lamentabiliter aſpexi-

aſpeximus, orantes in hæc verba: Beata mater Dei, ob reuerentiam & honorē B. VVillibaldi Capellani tui, qui ſemper te ſingulariter honorando venerabatur, me indignum ſucceſſorem ſuum curare digneris, præſertim cùm hęc paſſio in compoſitione ſui operis ac Legendæ me inuaſerit. Et illico ipſa hora curati ſumus, nullũ dolorem vel aliquod veſtigiũ doloris ex ipſo momento curationis ſentientes. Hæc autem in verbo Domini dicimus, teſtimonio bonæ conſcientiæ non mentientes.

Philippus cõmentarij huius ſcriptor, à ſubito & periculoſo morbo ſanatur B. Virginis & S. VVillibaldi meritis.

Priuſquam finem lecturæ imponamus, cuidam quæſtioni reſpondere concupiſcimus. Solent namq; pleriq; inſultando quęrere. Cùm B. VVillibaldus à Deo innumeris præferatur miraculis, cur Eccleſiã ſuam ab iniuſtè eam turbantibus interdum permittat tribulari, & non ad lineam omnia vlciſcatur, nihil impunitum derelinquens.

Quæſtio curioſorum.

Ad quæ reſpondemus: Quod B. VVillibaldus exemplo Saluatoris noſtri multa ad tempus diſſimulat, vt ſe virtute patientiæ eminentem oſtendat. Quædam verò ne-

quaquam dissimulat, vt se compatientem Capellanis suis patefaciat. Hoc tamen examinatione multi temporis compertū est, & ipsi experti sumus, quod Barones, terrarū principes, vel cuiuscunque conditionis nobiles Ecclesiam Eystettensem in rebus vel personis, suæ salutis immemores, contra Deum & iustitiam venientes, ausu temerario molestātes, vel quoquo modo indebitè perturbantes, absque solatio liberorum defuncti inueniuntur. Sanè autem *absq; solatio liberorum* dicimus, qui vel omnino sine liberis moriūtur, vel si liberos habeant, nullam materiam, lætitiæ, vel honoris, sed materiam tristitiæ & doloris in eis inueniunt.

Pœna in eos, qui res & iura S. VVillibaldi turbant & inuadunt.

Sic igitur opinantes nomen Eystettensis Ecclesiæ suis inuasionibus extinguere; se ipsos perimunt; & nomen quod posteritati suæ seruandum esset, ac celeberrimè continuandum, miserabiliter amittunt; & in quibus Ecclesiam offendere conantur, mirabili dispensatione diuina, nimirum interdum exaltant. Nam Feuda, quæ nunquam fideliter deseruierunt, vltione ingratitu-

titudinis ac * peierationis cum ſine poſteritate liberorum moriuntur, ad pręfatam Eccleſiam vtiliter, glorioſè, & Deo laudabiliter reuertuntur. Quid plura? *Benedictio, & claritas, & ſapientia, & gratiarum actio, honor, virtus, & fortitudo Deo noſtro in ſecula ſeculorum, Amen.* Qui nobis talem pręfecit pacis principem, cui Sacerdotij nomē manet in æternum.

** peiorationis*

Apoc. 7.

Eſaia 9.
Eccleſ. 45.

Ad ſancti ac beatiſſimi Patris noſtri, beati Præſulis VVillibaldi laudes addidiſſe aliquid, decerpſiſſe eſt. Cùm ſiquidem virtutum eius gratia non ſolùm ſermonibus ſit exponenda, ſed operibus cōprobanda: hinc ergo pſalmi reſonēt, concrepent Lectiones. Hinc populorum turbæ lætētur, hinc pauperes Chriſti ſubleuentur. Surrexit enim Sacerdos magnus in nobis, per quem Dominus viſitauit plebem ſuam, de quo famoſa lectione pariter & prædicatione dicere poſſumus. Ecce Sacerdos magnus, qui in diebus ſuis placuit Deo, & inuentus eſt iuſtus. Ecce per demonſtrationis præſentiam. Ecce per ſanctitatis euidentiam. Sacerdos ma-

Eccleſ. 44.

gnus,non solùm propter gratiarum exuberantiam, & virtutum magnificentiam; sed etiam Sacerdos magnus propter Pontificalis officij dignitatem. Hic in diebus suis placuit Deo, propter diuini amoris familiaritatem; & inuentus est iustus, propter finalis iustitiæ æquitatem, quam semper gratiosè tenuit in exercitio viæ, quoad vsq; feliciter attingeret in patria repositā sibi coronam iustitię: ad quam meritis B. VVillibaldi nos perducat Iesus Christus, qui cum Deo Patre & Spiritu sancto, viuit & regnat Deus in omnia secula seculorum, Amen.

Explicit Legenda de vita S. VVillibaldi Episcopi & Confessoris, quam de veteribus schedulis collectam Dominus Philippus Venerabilis Eystettensis Episcopus renouauit. Anno Domini M. CCC. IX.

IACOBI

JACOBI GRETSERI SOCIETATIS IESV THEOLOGI

OBSERVATIONVM IN PHILIPPI EPISCOPI DE DIVIS EYSTETTENSIBVS Commentarium

LIBRI DVO.

IN QVIBVS VARIÆ DIFFICVLTATES HISTORICÆ EXAMINANTVR, ENVCLEANTVR ET ILLVSTRANTVR.

IOB CAP. VIII.

Jnterroga generationem priſtinam, & diligenter inueſtiga patrum memoriam. Et ipſi docebunt te, loquentur tibi, & de corde ſuo proferent eloquia.

IN B. WALPVRGEM, E CVIVS SACRIS OSSIBVS OLEVM MIRE FVNDITVR, IVGIS CASTIMONIÆ INDICIVM.

Nympha sacrata Deo, stillant tua viscera rore,
Cur pingui, & duro cur liquor osse fluit?
Viscera plena Deo, cœli nutrita medullis,
Scilicet exsudant virginitatis opes.
Nescit virginitas, nescit sterilescere tellus,
Quæ nunquam Veneris dente subacta fuit.
Arescit viuens, carnis quam gaudia palpant,
Mortua pinguescens intemerata manet.

S. RICHARDO D.D.D. WILLIBALDI, WVNIBALDI ET WALPVRGIS GENITORI.

Anglia multa tibi debet, Germania multa;
Nam tua progenies auxit vtramque bonis,
Hanc celebrem fecit cultu, Natalibus illam,
Vtraque transcribit dona beata tibi.

INDEX

INDEX CAPITVM LIBRI PRIMI OBSERVATIONVM.

De

JNDEX CAPITVM LIBRI II. OBSERVATIONVM.

OBSER-

S.WALPVRGA
VIRGO.
O quam pulchra est casta
generatio cum claritate!

OBSERVATIONUM IN COMMENTARIUM PHILIPPI EPISCOPI EYSTETTENSIS, DE VITA ET REBUS GESTIS SS. RICHARDI, WILLIBALDI, WUNIBALDI & Walpurgis.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

De scriptoribus vitæ VVillibaldinæ, VVunibaldinæ & VValpurginæ.

VITAM & res gestas S. Willibaldi litteris mandauit I. Sanctimonialis illa, quæ *Hodæporicon* seu *Itinerarium*, Hierosolymitanum S. Willibaldi conscripsit; quod exstat Tomo IV. Antiquæ lectionis; vbi etiam D. Canisius disquirit, num Monialis ista fuerit ipsa Walpurgis, soror Willibaldi; an aliqua alia. Et credibilius est aliam fuisse, ob rationes, quas ibidem D. Canisius adducit, tametsi Adalbertus Abbas Heidenheimensis pro certo habet, S. Walpurgā de rebus gestis fratrum

ſuorum Willibaldi & Wunibaldi commentaria ſcripſiſſe, profitetur enim nō ſemel, ſe ex his lucubrationē ſuam de S. Willibaldo & Wunibaldo contexuiſſe. Eiuſdem ſententiæ eſt Medibardus in Rhythmis de S. Walpurga. *Superſtes*, inquit, *vtrique fratri, vtrinſque breuiter, ſed veraciter conſcripſit vitam inſigniſſimam.* Quanquam errat, cum Walpurgam vtrique fratri ſuperſtitem fuiſſe ait; mortua enim eſt ante Willibaldum, vt teſtatur Philippus & alij. Vtrum autem Adalbertus *Hodæporicon*, &, hiſtoriam Willibaldinam, quæ Tomo IV. Caniſiano exſtant, ſignificet; eaque à S. Walpurga conſcripta crediderit, an alia commentaria ab eadem virgine elaborata viderit, affirmare non habeo. Certè pleraq;, ſi non omnia, quæ Adelbertus adfert, in hiſtoria Willibaldina & in Hodœporico inueniuntur; quod Hodœporicon ſtylo paululum limatiore Anonymus quidam reddidit, reciſis nonnullis, vt Tomo IV. Antiquæ Lect. videre licet.

II. Eandem vitam Willibaldinam in literas retulit Reginoldus XI. Eyſtettenſis Epiſcopus, teſte Bruſchio in Catalogo. Num verò Hiſtoria, quæ Tom. IV. Antiq. Lect. inſerta eſt, ſit illa, quam Reginoldus ſcripſit, non facilè dixerim.

Idem Reginoldus Muſices peritia pro temporum illorum ratione excellēter inſtructus, rhythmis quoque ad Muſicos modulos accommodatis S. Willibaldum cohoneſtauit; de quo Anonymus Auctor, qui ſub Gundakaro II. huius nominis Eyſtettenſi Epiſcopo vixit, iſta. Reginoldus, *accepto Epiſcopatu ſummo ſtudio ſummaq; deuotione, hiſtorica de S. VVillibaldo carmina compoſuit, totamq; ſcientiæ ſuæ vim in his decorandis*

atque

atque mirabiliter variandis excitauit. Hinc est enim, quod quibusdam Responsoriis longißimas in fine notulas apposuit, eisdemq; notulis versiculos, instar sequentiarum, subiunxit. Quod quidem in tertio, sexto, & nono fecit. Et tertio paucos versiculos, sexto plures, nono dedit plurimos. Sed vide ordinem. Tertio minimum iter, id est, initium peregrinationis attribuit, scilicet, vbi de patria exiuit. Sexto maius, quo Romam venit. Nono maximum, quo Hierosolymitani itineris qualitatem in versiculis noni Responsorij conatus est exprimere. Nam quemadmodum sanctißimus viator noster de Italia in Græciam, de Græcia in Iudæam, iterumque de Iudæa in Græciam, de Græcia in Italiam, & inde huc ad nos vsque saluus peruenit; ita solertißimus noster Musicus primò latinos, dein græcos, mox hebræos, iterumq; græcos, ad vltimũ latinos fecit versiculos. Hucusque Anonymus. Sed num hæc Responsoria, & tam exasciata cantica & carmina alicubi supersint, nescio. Hoc scio, in Breuiario & Missali Eystettensi non comparere.

III. Vitam Willibaldinam ad posteritatis memoriam transmittere studuit Philippus XXXIX. Eystettẽsium Episcopus, quem nunc primùm in lucem proferimus; hactenus enim in membranis, calamo exaratis delituit; nisi quod superioribus annis Reuerendissimus Dominus *Laurentius Eyszephius*, Suffraganeus Eystettensis, epitomen quandam inde confecit, & euulgauit in *charta*, vt vocant, *patente*: & cum commentarius Philippi non tantùm contineat res gestas S. Willibaldi; sed & nonnulla de SS. Richardo, Wunibaldo & Walpurga delibet, epitome Eyszephiana de iisdem Sanctis nequaquam siluit. Quidquid autẽ Philippus in hac lucubratione adfert, id se ex antiquioribus monumentis accepisse non semel testatur.

De S. Richardo nihil ex instituto, quod ego quidem compererim, reperitur, præter id, quod Tomus I. Surij ad VII. diem Februarij suppeditat. Epitaphium nonnulli indigitant.

S. Wunibaldi vitam sanctimonialis Heidenheimensis conscripsit, stylo impolito & prorsus inculto, quam inuenies Tomo IV. Canisiano, sed fine mutilam, quamuis pauca deesse videantur. Vterq; tamen codex manuscriptus Arcis Willibaldinæ, verbis illis terminatur: *Et gaudens pergebat, qui tristis veniebat.* Omissis illis, quæ in Canisiana editione subiunguntur, vt probabile sit, editioni Canisianæ potius aliquid superesse, quàm deesse.

Scripsit etiam S. Walpurgis de rebus gestis & miraculis S. Wunibaldi, testibus Philippo cap. 28. Adelberto & Medibardo, de quibus supra. Quæ scriptio vel periit, vel alicubi adhuc delitescit; nam illa quæ Tomo IV. Canisiano inserta est, ab alia manu venit. Adfert Philippus in hoc suo commentario non pauca de S. Wunibaldo, cuius acta longè antè scriptis illustrauerat Reginoldus Episcopus, teste Bruschio, sed scripta hæc vel interierũt, vel alicubi adhuc cum blattis & tineis, cumque situ & puluere bellum gerunt.

De eodem Sancto edidit ante paucos annos non ineruditum commentariolum, *R. P. Carolus Stengelius*, Ordinis D. Benedicti, Augustæ Vindelicorum ad S. Vdalricum Professus, interspersis haud paucis de S. Richardo, de S. Willibaldo, de S. Walpurga, deq; eorundem cognatis, S. Bonifacio, S. Willibrordo, & S. Sola.

Res S. Walpurgis proprio syntagmate complexus est Philippus, quod Tomo IV. Antiq. Lect. leges. Ex quo

quo iussione Monialium Walpurgensium confecta est illa Epitome, quam non ita pridem publicauit *D. Petrus Steuartius*, Academiæ Ingolstadiensis Professor & Procancellarius. Philippum antecessit Wolfardus Hasenriedensis, qui vitam & miracula D. Walpurgis quatuor libris exposuit; quos Erckanbaldo Episcopo Eystettensi dedicauit, duos priores, quamuis non integrè, vulgauit Tomo IV. D. Canisius. Omnes & integros, adiunctis tamen Canisianis, debet lector D. Steuartio, qui ex Codice manuscripto eos exscribendos, & in lucem promendos curauit.

Porro miracula S. Walpurgis, quę Wolffardus soluta oratione exsecutus est, rhythmis inclusit *Medibardus* seu *Medingaudus*, cuius metricum laborē nunc tandem in publicum proferimus; commodissimè Wolffardo Steuartiano iungi potuisset, si cùm excuderetur, ad manum manuscriptus codex fuisset.

Dé Wolffardo hanc historiolam reperi in Anonymi, de quo antea, syntagmatio. *Cùm grauiter contra Episcopum* (Erckanbaldum) *deliquisset, & in carcerem missus, veniam per neminem impetrare potuisset, egomet, inquit, intercessor mihi fiam, factisq; in carcere historicis de sancta VValpurga carminibus, tandem egredi permissus, vt ante Episcopum venit, nouum illud sanctæ Virginis Responsorium alta voce percantauit, sicq; non solùm veniam, verùm etiam honorem & remunerationem promeruit.*

Supradictis scriptoribus omnibus antiquior est S. Willibaldus, quem sororis suæ Walpurgæ vitam in literas misisse, scribit Balæus Centuria secunda scriptorum Britanniæ, & Centuriatores Cent. IIX.

Jdem Balæus Cent. VII. alium vitæ Walpurginæ scriptorem nobis suppeditat, Ioannem videlicet Pole

ſeu Polum, illuſtris generis ſacerdotem; ipſe per calumniã *ſacrificulũ* appellitat: qui in Italiam profectus, *Richardi cuiuſdam Anglorũ reguli Sarcophagum in quodam pago reperit.* Siccine Luca nobiliſſima & ampliſſima Hetruriæ ciuitas tibi pagus eſt? Ibi enim ſepulchrum S. Richardi viſitur. Nec alibi Polus iſte Sarcophagum S. Richardi reperire potuit, quàm Lucæ. Quid amplius Balæe? *Ex cuius filia VValpurga, mulieris olim Anglicæ, amore, vel ſaltem ad eam, vt loquuntur, deuotione, quidquid monumentorum veterum illic reperire poterat, arrepto ſtatim calamo, membranis tradidit.* Bonum factum, ô Balæe, vtinam Poli huius lucubratio non ad tuas, ſed ad noſtras manus perueniſſet. S. Walpurga *mulier* fuit; ſed ſancta & virgo, in eius cultum meritò accenſus eſt Polus, quandoquidem nõ ignorabat, eam cum Deo in cœlis immortalem vitam agere; Itaque ſi vitam S. Walpurgæ vno libro, & vno itidem miracula eius complexus eſt, fecit, quod pietas & reuerentia exigebant; qui, ſi ſcribit, magnum illud Deiparę dicatum templum Antuerpiæ primitus à S. Walpurga extructum eſſe, cauſſas ſine dubio, cur id ſcriberet, habuit. Ego cùm Auctorem iſtum non viderim, nihil quod aut affirmem, aut negem habeo. Claruiſſe fertur Polus anno M.CCCC.XXX. mortuus & ſepultus Coloniæ.

Addatur deniq; Adelbertus Abbas, qui ſub Eugenio III. Pont. Max. ſyntagma quoddam de tribus his Diuis collegit, tametſi potiſſima eius cura eſt oſtendere, quomodo Monaſterium Heidenheimenſe à S. Wunibaldo conditum, & poſtea ad Canonicos ſeculares tranſlatum, opera Eugenij III. Rom. Pont. & Eberhardi Epiſcopi Bambergenſis ad Ordinis Benedictini profeſſores redierit. Silen-

Silentio hic præterire nequeo clarissimum, mihique, dum viueret, amicissimum virum *D. Henricum Canisium* SS. Canonum in Academia Ingolstadiensi Professorem celeberrimum, quem de Diuis Eystettensis Ecclesiæ quàm optimè meritum esse, nemo sanæ mentis abnuerit: cùm eis vitam quodammodo apud homines restituerit, vindicatis in lucé Commétariis, quibus eorum præclarè facta explicantur: Ipse enim Tomo IV. Antiquæ Lectionis vitam geminam S. Bonifacij euulgauit; alteram, scriptam ab Othlono, alteram, à S. Willibaldo. Ipse eodem Tomo, cùm alia ad S. Willibaldum pertinentia, tum duplex eiusdem Hodœporicum seu Itinerarium protulit. Ipse S. Wunibaldi vitam antea nõ visam lectoribus legendam exhibuit. Ipse Commentarium Philippi Episcopi Eystettensis de vita S. Walpurgis, & alterum Wolffhardi Hasenrietani de miraculis eiusdem sanctæ Virginis publicauit, vt proinde & lectores, & Biographi, & ipsi Diui nostri laboribus Canisianis gratias debeant; quas eum à cœli indigenis iam accepisse ipsa in felicissimam illorum societatem cooptatione; nullus dubito, & vt non dubitem facit vita semper inculpatè ac innoxiè acta; & si quisquam est, cuius tumbæ meritò adscribatur:

INTEGER VITÆ SCELERISQVE PVRVS is Henricus Canisius est.

Circumferuntur de iisdem Diuis Eystettensibus quædam vernaculo idiomate, quorum pars edita, pars inedita; nam quæ ex Codice Walpurgensi latinè publicauit D. Steuartius, ea quoque in Germanicam linguam translata sunt; sed typis non excusa, tametsi digna typis, vt & latinæ linguæ imperiti intelligant, quàm

quàm procul à maiorum suorum tramite abscesserint; qui malunt iam aures dare Luthero vel Caluino, quàm fratribus S. Walpurgæ, Willibaldo & Wunibaldo. *State super vias*, monet Propheta, *& videte & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea: & inuenietis requiem animabus vestris.* At quis fructus huius tam fructuosæ & salutiferæ admonitionis? *Et dixerunt: Non ambulabimus; Et constitui super vos speculatores: Audite vocem tubæ* (Willibaldinæ & Wunibaldinæ) *& dixerunt: Non audiemus.* Quis obstinatæ huius pertinaciæ finis? *Ecce ego adducam mala super populum istum: fructum cogitationum eius: quia verba mea non audierunt & legem meam* (per Willibaldum & Wunibaldum annunciatam) *proiecerunt.*

Hierem. 6.

CAPVT II.

Etymon, originatio & diuersitas scripturæ nominis VVillibaldi, *aliorumq́; huc pertinentium.*

IN omnibus ferè huius generis vocabulis, quæ à septentrionalibus populis fluxerunt, magna apparet scripturæ varietas, quam, si nomen *VVillibaldi* non effugit, quid mirum? Hinc legas: *VVillibaldus, VVilibaldus, VVilbaldus, Bilibaldus, Bilbaldus, VVilliboldus.* Frustra enim sunt, qui separant; cùm *a* & *o* in his permutare perquam solenne fuerit: nam cui ignota sunt ista? *Reginaldus, Reginoldus, Arnaldus, Arnoldus, Magnoldus, Magnaldus* seu *Magnoaldus*, Bernoldus, Bernaldus? Apud Auentinum hominem nouandorum vocabulorum cupidissimum lib. 3. Annalium Boicorum inuenies *VVilenaldum*; & fratrem eius *VVunebal-*

nebaldam; terminatione seu positu à fœminina.

Est autem Philippo nostro cap. 4. VVillibaldus, prompta voluntas, *citò volens*, nã Germanis voluntas est Will; & Bald; *citò*. vnde fortassis & simplicia illa, *Baldò* & *Baldus*; nisi malis à *sylua* seu Wald deducere; vt sint quasi *VValdo* & *VValdus*. *VVila* seu *VVilla* simplex muliebre nomen, quo appellata est vxor Berengarij Regis apud Reginonem, cùm plurimis in compositionem venit, vt videre est in Catalogo vocabulorum propriorum Alamannicorum. Tomo II. Rerum Alamannicarum.

Aliis alia Etymologia arridebit; nominatim illa Auentini in *Nomenclatura*, vbi isthæc. *Billebald, Bilbold. à sylua Vualinalda est primus Aichstadiensis Episcopus.* Quo loco aliam nouationem in nomine VVillibaldi obserues licet. Bald / inquit idem Auentinus, *sylua est. Vnde* Ballen *est votis susceptis ad templa peregrè proficisci.* Nos Wallen nominamus, nam literæ *w*, duplex *vu* & *b* permutari solent, vt & *b* & *p* apud Germanos: Quo fit, vt VVillibaldus quibusdam sit Bilibaldus.

Erit fortè, qui VVillibaldum interpretetur, *feram syluam*, ein Wilden Wald. Alius aliter. Ita nunquam ingeniis desunt lusus, in quibus se exerceant. Legi libellum hoc titulo: *Aliquot nomina propria Germanorum ad priscam Etymologiam restituta.* Cuius Auctor ne ad hanc cœnam asymbolus veniret, hanc symbolam liberaliter confert. VVilibald, Bilibald, *rectius* Villewald / id est, *multis præfectus, multa gubernans, quasi supremus vel maior gubernator super cæteros*, veel *enim, accentu circumflexo, Saxonicè multùm significat, aut à bonitate* Wolwald / *bene gubernans, velut omnis boni gratia sic vocatus.*

Wunibaldus quoque variam sortem subiit; quippe qui interdum sit *VVunnibaldus* geminato *n*, Interdũ *VVinibaldus*: aliquando, *VVinbaldus*: Auentino *VVunebalda*. Quibusdam *VVunipaldus*. Aliis, *Bunebaldus*. Posterior pars nominis cùm sit eadem quæ in nomine *VVillibaldus*, eandem quoque ingeniis ludendi & fingendi materiam subministrat. Prior pars videtur esse à Germanico **wun** seu **wohn**/ quod est *opinio, suspicio, & existimatio* (vnde compositũ **argwon**) vt cùm dicimus; *Res euenit mihi* **nach meinem Wun** seu **Won vñ Wunsch**/ *prout putabam, suspicabar & optabam*. Qua notione Wunibaldus erit, *existimans citò, suspicãs citò*. Hæc mea coniectura est. Alius aliud coniectet, campus enim iste liberrimè omnibus coniectoribus patet; & sine periculo hæreseos, tametsi non sine periculo excitandi risus decurritur.

De Etymo nominis *VValpurga* seu *VValpurgis*, nihil dico: singulas originationes, etiam Goropianas, inueniet Lector apud *D. Petrum Stenartium* in Notis ad vitam S. Walpurgæ.

Richardus latinâ linguâ est *diues valde*, inquit Philippus cap. 11. **hart** enim Philippo idem est, quod *vehementer*. Auentinus in Nomenclatura. Reichardus, *diuitiarum siue Regni thesaurus. Richarda Augusta, vxor Imperatoris Caroli III. Richissa, Augusta, vxor Imperatoris Lotharij II.* Auctor libelli Etymologici, de quo supra mentio facta, alium ludũ ludit. *Ricardus*, inquit, *Ricardis*, **Reichrat** / **Ricrat** *vel à diuitiis, quasi diues consuli; vel verius*, **Reckrat**/ *consul inter gigantes, nobiles, Heroas*. **Recke** *enim significat proceros, magnos, heroicos, fortes viros, gigantes. Hunc hodie videntur appellare* **Kriegsrat**. An habet hic Lector quod culpet, quasi iste fingendi prurigini nimis parum indulserit?

Variè porrò scribitur Richardi nomen. Richart/ Richhart/Rihart/Rihehart/Rihhart. Nec cum hoc tantum, sed cum plurimis aliis propriis nominibus componitur, vt docebit te Catalogus propriorum nominum Alamannicorum, Tomo II. Antiquit. Alamanniæ.

Vxor S. Richardi dicitur appellata *Bona* seu *Bonna*, scribunt etiam Wuna/Wona itẽ Wunna & Wona / nec *Bona*, hoc loco est Latina vocula, sed Germanica, significans *opinionem* seu *suspicionem*. Etsi Latinis quoq; propria nomina sint *Bonus* & *Bona*.

Germanis, Guta seu Guota. Græcis, *Agatha*; à qua dictione per aphæresin & apocopen ipsum vocabulum Germanicum desumptum videtur; Quàm enim facilis mutatio Gat in Gut; vnde Germanis quoque Got/quasi Gut/quid enim melius Deo? composita sunt Gutdraud/ Gutdrud/ *bene fidens, nihil mali timens*. Gutodruda/ Regina Longobardorum, vxor Luitprandi, filia Theodonis, Ducis Boiorum. Guta fit etiam Cuota/Cuata mutato *G* in *c*, solenni scilicet more. Composita. Cuotarat/Cuoterat; *bonum consilium*; Cuotchind/ *bonus filius, vel bona filia*. Cuotwina. *Bonum vinum*.

Serò autem apud Germanos & Alemannos consuetudo obtinuisse videtur, vt à Sanctis nomina imponerentur; sed quemadmodum Græci & Latini ex sua, ita Germani, & qui ex Germanis in alias regiones colonias duxerunt, ex sua lingua tam viris, quàm mulieribus appellationes indebant, donec tandem melior mos eualuit; qui & hodie apud plerosque obtinet, vt nomina propria non nisi à Sanctis vtriusque veteris ac nouæ Legis petantur. Quanquam plerisq;

Sectariis iucundiora accidunt Prophetarum antiqui Testamenti vocabula, quàm Apostolorum, Martyrum, Confessorum, Monachorum, Virginum, & Viduarum.

Jn Canone XX. Concilij Nicæni ex Arabica versione ita præcipitur: *Fideles nomina Gentilium filiis suis ne imponant, sed potius omnis natio Christianorum suis nominibus vtatur, vt Gentiles suis vtuntur, imponanturq́; nomina Christianorũ secundum scripturam in baptismo.* Quod in aliis itidem posterioris æui Conciliis decretum nouimus. Sed nescio, quàm sanctè vbiq; terrarũ statutũ hoc obseruetur; nisi quòd qui nomen nullius Sancti accepit, eò eniti debet, vt nomen profanũ sanctificet, ita vt posteris tanquam sacrum & venerabile imponi queat; quo pacto sanctificata sunt nomina Saxonica seu Teutonica *VVillibrordi, VVillibaldi, VVunibaldi, VValpurgis*, & id genus alia, quæ nunc infantibus, quando salutifera baptismatis vnda abluuntur, veluti à sanctissimis viris vsurpata, & vsurpando consecrata imponi consueuerunt.

Ridiculè Caluinistici Ministri in Synedriis suis Belgicis & Francicis apud Schultingium *in Hierarchica Anacrisi. Liberum est filiis imponere nomina, qualia quis velit.* (Ergone etiam Ethnica, Turcica, Saracenica, Iaponica, Sinica, Brasileensia?) *Quilibet tamen monebitur, vt nomina Deo & Christo propria, vt Emmanuel, Saluator, &c. & officiorum ac ministrorum, vt Angelus, Baptista, & similia, quæ sapiunt superstitionem, filiis non imponat.* Quàm religiosi & reuerentes sunt isti Caluinicolæ! Vnde tam subitò tanta eis religio & reuerentia? Bene actum censeo cum Emmanuele Rege Lusitaniæ, cum Angelo Politiano, & cum Baptista Mantuano, quòd in

in horum tempora non inciderint, alioqui noua nomina sibi sumere coacti fuissent; quamuis nominum innouatio & mutatio, etiam post Baptismum, culpanda non sit, si cum ratione fiat. Quare iam olim Romanis VVillibrordus factus est *Clemens*; VVinfridus, *Bonifacius*, quia Italicis auribus Germanica illa nomina nimis dura & aspera videbantur.

Sed vt ex hoc diuerticulo domum redeamus; Wona Teutonicum vocabulum est, significans *opinionem & suspicionem*, nec pro Latino habeas, licet W in *B* mutato, *Bona* tibi occurrat, vt antea dictum est.

CAPVT III.

S. Willibaldum fuisse Anglum seu Anglosaxonem, non Scotum aut Sueuum.

PRobatur hoc I. ex Hodœporico S. VVillibaldi, vbi non procul ab initio Scriptrix illa dicit: VVillibaldum infantulum grauiter ægrotantem oblatum fuisse *ad Dominicam sanctamque crucem Saluatoris, quia sic mos est Saxonicæ gentis*; inquit, *quod in nonnullis nobilium bonorumq; hominum prædiis non Ecclesiam, sed sanctæ Crucis signum in sublime erectum, cum magno honore habere solent*. Erant ergo parentes VVillibaldi, & quod inde sequitur, ipse VVillibaldus, de gente Saxonica; quandoquidem ex more gentis suæ Saxonicæ Crucem erexerant.

Idem probatur II. ex Hodœporico altero, cuius scriptor vel potius prioris Hodœporici *Epitomator* anonymus est Tomo IV. Antiq. Lect. qui in ipso vestibulo isthæc: *Præsul igitur VVillibaldus, Angelicæ castitatis instar, de genere Anglorum ... oriundus.*

Probatur III. Ex Itinerario sanctimonialis Heidenheimensis, quæ in præfatione disertè scribit, se Saxonica de gente originem ducere. At ibidem eadem Monialis testatur se esse propagatam *de stirpe genealogia* VVillibaldi, fuit igitur ipse etiam VVillibaldus de gente Saxonica.

Probatur IV. Ex vita S. VVunebaldi, vbi hæc de illo; *Saxonicam iterum propriæ natiuitatis terram visitare volebat*, tentaturus, *num quem de sua genealogia ad sacram diuinæ seruitutis militiam* adducere posset. Si ergo VVunibaldus erat de gente Saxonica; cur non & frater eius germanus VVillibaldus?

Probatur V. Ex Reginoldo, si tamen is scriptor vitæ, quæ Tom. IV. Canisij inserta est: vbi prima verba sunt ista. *Originem egregij Confessoris Christi atque Pontificis VVillibaldi Saxonica tellus*, id est, Anglia, *excepit*.

Probatur VI. Ex VVolffardo Hasenrietano, qui initio Historiæ de miraculis S. VValpurgis, gentem Anglorum ad fidei Christianæ instituta traductam, comparat fructuosæ arbori, quæ radices mittit ad irriguas & nunquam deficientes aquas. *Huius eminentis arboris ramus*, inquit VVolffardus, *exstitit Bonifacius. Eiusdem florida atque frondosa arboris Britannicæ rami ad nos vsque exstitere protensi duo beati Confessores VVillibaldus & VVunibaldus cum castissima sorore Virgine Christi VValpurga*. Nō ergo S. Bonifacius fuit Scotus, hoc est, Hibernus, vt appellatur à Mariano Scoto añō Christi DCCXLI. Multoq; minus S. VVillibaldus incunabula sua Scotis debet, siue Scotos voces Hibernos, siue Aquilonarioris Britāniæ incolas, quem ipse etiam Balæus Sectariorum teterrimus, Anglum, & quidem

Deno-

Deuonium, facit. *VVillibaldus Deuonius*, inquit Nouator Centur. 2. scriptorum Britanniæ cap. 16. *ex illustribus tam orientalium, quàm occidentalium Anglorum ortus familiis, &c.*

Accedat VII. Othlonus, qui in S.Bonifacij vita ait, S.Bonifacium in patriam suam, hoc est, in Angliam, misisse, & inde ad Germanicam animorum messem euocasse tam viros, quàm fœminas, Willibaldũ, Wunebaldum, Walpurgam, Liobam & alias. Porrò patriam Bonifacij, Othloni sententia, fuisse Angliam, planum fit ex ipso statim vestibulo Historiæ Bonifacianæ, & res per se dilucidior est, quàm vt longa probatione egeat. Ex quibus confit, etiam S.Richardum, patrem S. Willibaldi, fuisse Saxonem seu Anglum, seu Anglosaxonem: neque enim VVillibaldus, VVunibaldus & VValpurgis rectè dicerentur ex Saxonica gente vel stirpe progenerati, si Richardus fuisset Süeuus, vel Burgundus, vt nonnulli volunt.

Obseruetur autem; etsi *Anglus* & *Saxo* absolutè distinguuntur, sæpè tamen promiscuè pro eadem natione accipi, cùm simul in Albionem seu Britanniam migrarint, & ante hanc migrationem, vicinis quoq; sedibus copulati fuerint; hinc compositum illud *Anglosaxo*. Consule Serarium lib. 3. Rerum Mogunt. Notatione prima in S.Bonifacij vitam.

CAPVT IV.

Vtrum Richardus fuerit Dux Sueuiæ.

AFfirmant recentiores Munsterus in sua Cosmographia, Henricus Pantaleon de viris illustri- *Lib. 3. cap 375.*

lustribus Germaniæ: Martinus Crusius in Sueuicis, vel potius Volusianis suis Annalibus. Nauclerus, Irenicus, Chronicon Anonymum excusum Norinbergæ anno Christi M.CCCC.XCIV.& Philippus noster. Deniq; Breuiarium Eystettense ait Richardum *nobili prosapia ortum, patre Teutonico, Duce Sueuiæ, matre verò sorore Ottonis Regis Angliæ*. Richardi patrem *Lotharij* nomen habuisse, Irenicus affirmat.

Volum. 2. Generat. 43.

Lib. 3. Exeg. Germ. cap. 80.

Alij adhuc liberalius, Richardum Sueuiæ Regem creant: inter quos Arnoldus VVion.

VVion lib. 4. lig. Vitæ cap. 24.

Alij cautius incedunt; ex quorum numero Syluanus Razius in Annotationibus ad vitas Sanctorum Hetruriæ, qui Richardum potentissimi cuiusdam equitis Germani, & Sueuorum Capitanei filium facit.

Verùm hæc de Sueuiæ Regno vel Ducatu non carent difficultatibus: vidimus enim antea, VVillibaldum, & per consequens, patrem eius, fuisse *Anglum* seu *Saxonem*, seu compositè, *Anglosaxonem*: non ergo Sueuus fuit. Quanquam responderi potest, Richardum non appellari Sueuum, sed ducem vel Regem Sueuiæ, non autem necesse esse, vt qui Dux vel Rex Sueuiæ salutatur, ipse itidem Sueuus sit; potest enim quis sub ditione sua tenere regionem, ex qua ipse originem non ducat. Nam & hodie Magnæ Britanniæ Rex Iacobus præest Angliæ & Hiberniæ, cum ipse nec sit Anglus, nec Hibernus, sed Scotus.

II. Nullum ex monumentis, quod millesimum Saluatoris annum antecedat, Sueuici huius Ducatus mentionem facit: Richardino igitur sæculo recétior videtur: nam præter Philippum, qui & ipse post millesimum Christi annum vixit, omnes alij scriptores pro

pro Sueuico Ducatu allati, nuperi sunt, ne dicam, nuperrimi.

III. Vbi hic Ducatus vel Regnum Richardi in Sueuia? In qua Sueuiæ ciuitate, oppido, vel pago? nam quod insignia Ducum Sueuiæ, quæ cognationem habent cum insignibus Regum Angliæ, huc trahunt; friuolum planè est; vt ipse etiam VVionius rectè animaduertit: quis enim nobis demonstrabit tres illos Leones nigros iubatos, & corona regali cinctos in campo aureo (qui Ducibus Sueuiæ stemma præbent) à Richardo proficisci, vel temporibus Richardi Principibus Sueuorum in vsu fuisse? Accedit quod Anglicanum digma vel stemma à Sueuico dissidet; Anglicani enim stemmatis sunt Leones aurei in planitie rubra, cuius primus Auctor fuisse fertur VVilhelmus *Conquæstor*, qui ex Duce Nortmannorum Rex Angliæ factus, huiusmodi symbolum sibi formauit.

Jam verò quis commodus & patiens VVionem ferat; qui fingit, Richardum tædio turbati paterni Regni Anglia excessisse, Sueuorumq; Regem creatum, aliquot annis Regnum Sueuicum egregiè administrasse, donec tandem cœlestium rerum desiderio inflammatus, Regno vxori VVunnæ seu Bonnæ relicto, & VValpurga filia S. Bonifacio commendata, peregrinationem Romam, & ad alia loca sancta cum filiis VVillibaldo & VVunibaldo susceperit. Quæ omnia inania commenta sunt. Nam Richardus iam peregrinus & spontaneus exul ex Anglia venit cum filiis, non ex Sueuia; nec ex Sueuiæ regno VValpurgis; sed ex Anglia euocata est, cùm pro instituendis & gubernandis sanctimonialium Monasteriis S. Bonifacius & fratres eius operâ illius egerent, vt planum fit

ex monumẽtis de SS. Willibaldo, Wunibaldo & Walpurga Tomo IV. Antiquæ Lectionis Canisij & ex nostro itidem Philippo.

IV. Prorsus iucundum est; quod Irenicus patrem Richardi etiam *baptizare*, vt vulgo loquimur, audet, indito ei Lotharij nomine; nullo prorsus ex veterum choro teste (tametsi adstipulatorẽ habet Arnoldum Wionium) cùm apud antiquiores, qui de rebus sancti Willibaldi, S. Wunibaldi & S. Walpurgis aliquid memoriæ mandarunt, ne ipsum quidem Richardi nomen reperiatur, vt fateberis, si Hodœporicum S. Willibaldi, & Commentarium de S. Wunibaldo, & Wolffardi libros de S. Walpurga euoluere velis. Non inficior, inueniri Richardi nomen in altero Itinerario, cuius Auctor non Monialis, sed vir fuit; & suspicatur D. Canisius scriptum ab aliquo ex Diaconis, qui ex ore ipsius Willibaldi peregrinationem illam exceperit: Mihi autem planè cõtraria suspicio ob hoc ipsum iniicitur; cùm enim in Hodœporico sanctimonialis Heidenheimẽsis nomẽ Richardi sileatur, credibile est Auctorẽ, qui idẽ Hodœporicũ breuius & paulò limatius scripsit, Richardi nomen ex cõmuni persuasione & existimatione addidisse, atque adeò posterioribus seculis vixisse. Ne quid tamen dissimulem, reperitur nomen Richardi in commentario Adelberti Abbatis Heidenheimensis, qui sub Eugenio III. Pontif. Max. vixit; cuius commentarij priorem partem, quæ de Diuis Eystettensibus est, ait se confecisse, ex scriptis S. Walpurgæ Virginis. Et quamuis Richardi nomen in antiquis monumentis, & in vetustis rerum Anglicanarum scriptoribus nõ compareret, sicuti nec nomen Bonnę seu Wunnæ comparet; nihilominus non vulga-

vulgaris impudentiæ foret, inficiari hæc nomina indita fuisse patri & matri SS. Willibaldi & Wunibaldi, quia id ex perpetua traditione liquet, quemadmodum & ex Epitaphio S. Richardi, cuius non adeò est contemnenda auctoritas; qualis traditio Irenico minimè pro suo Lothario suppetit.

Obiicies, seculis sexcentesimo & septingentesimo Richardi nomen inusitatum fuisse, & demum posteriore æuo vsurpari cœptum, maximè ab Anglis. Respondeo, inusitatum fuisse vnde probabitur? Non exstare in monumentis editis vtriusque illius seculi; id fortè concedi potest. Sed quis sibi persuadeat omnia nomina viris tunc imponi solita, publicis monumentis prodita esse? tametsi iam sub Ludouico Pio Imperatore lib. 2. legũ Francicarum c. 25. & apud Auctorem, qui res gestas eiusdem Ludouici literis mandauit, habeas Richardum comitem. Et quantulum distat *Richarius* à *Richardo*? Hoc tamen nomen iam ante Carolum Magnum receptum fuisse, docet vita S. Richarij, iussu Caroli Magni ab Albino Flacco conscripta, quam Tomo II. Surij inuenies.

Verum ne opinioni huic de Sueuia omnem verisimilitudinem abiudicare videamur, probabile mihi fit, aliquos ex maioribus Richardi, priusquam cum popularibus suis Anglis, Saxonibus, Vitisq́ue seu Iutis in Britanniam migrarent, Sueuorum Duces fuisse, & inde titulum ad posteros, nominatim ad Richardum descendisse. Cùm autem varij Sueui fuerint, & sedibus valdè discreti, vt *Sueui Lõgobardi*, *Sueui Semnones*, & apud Ptolemæum in Cosmographia, & apud Tacitum in lib. de moribus Germanorum, *Sueui Angli*, seu Ἀγγίλοι, *Angeli*, & plures alij, animus meus eò

inclinat, vt credam, maiores Richardi in Sueuos Anglos seu *Sueuanglos* (quos Tacitus absolutè Anglos vocat) imperium tenuisse. Hos mediterraneos facit Ptolemæus; sed rectè dicit Iodochus Willichius in Germaniam Taciti, etiam maritimos Sueuos Anglos constituendos esse; qui inter Iutas, seu Iutlandos veteresque Saxones habitauerint: quique cum cæteris sedes suas in Britanniam transtulerint: quos Venerabilis Beda lib. 1. hist. Eccles. Anglicanæ cap. 15. Anglorum nomine simpliciter comprehendit; Ait enim, *aduenisse ex Germania in Britanniam aliquos de tribus Germaniæ populis fortioribus*, id est, de Saxonibus, Anglis, Vitis seu Iutis. De Vitarum origine esse Cantuarios, & Vectuarios, de Saxonum stirpe descendere orientales, meridianos & occiduos Saxones. De Anglis orientales & occidétales Anglos, & totã Nordhumbrorum progeniem, vt & gentes Merciorum. Addit Venerabilis Beda regionem Anglorum ex qua in Britãniam concesserunt, positã inter prouincias Vitarum seu Iutarum & Saxonum, à tempore discessus vsq; ad suam ætatem, mansisse desertam & incolis vacuam.

Ex quibus liquidò apparet, non omnino abs re sentire vel loqui illos, qui S. Richardum Sueuum, vel etiam Sueuorum principem appellant, dummodo Sueuorum nomine intelligant Sueuos Anglos seu Anglosueuos, qui vt ex Taciti Germania compertum est, non minima pars Sueuorum erant.

Hinc etiam liquet, quomodo *Breuiario* Eystettensi sua constet veritas. Vocat patrem Richardi *Teutonum*. Rectè: nam & Angli & Saxones, & Anglosaxones, & Sueuangli, & Anglosueui omnes erant Teutones seu Germani. Vocat *Ducem Sueuiæ*; hoc est, Anglo-

sueuiæ

euiæ, quia maiores eius, priusquam cum cæteris in-
lbionem, desertis auitis domiciliis, abirent, Anglo-
euis iura dederant. Sed vt hæc omnia, quæ de Sue-
is & Anglis dicta sunt, dilucidiora fiant; consultum
'it inspicere Philippi Cluuerij *Germaniam antiquam*,
:æcipuè Tabulam, qua Sueuiam, quæ cis Codanum
num seu mare Sueuicum fuit, depingit. Cui inspe-
ioni iungatur lectio cap. 27. lib. 3. vbi de Sueuicis
:ntibus ex Germania Taciti disputat.

CAPVT V.

)trum Richardus fuerit Rex Angliæ. Proponuntur argumenta negantia.

S*AEpius apud memetipsum hæsitaui cogitans*, inquit Arnoldus Wionius, *quis esset iste S. Richardus Angliæ Rex, pater SS. VVillibaldi & VVune-ldi. Nullum huius nominis, maximè illo tempore, anno vi-licet D CC. & quod excurrit, in Angliâ regnasse, nec ta-m in Catalogis Britanniæ Regulorum reperiri, ex historiis anifestum est.* Non tu solus es, ô Arnolde, quem hic rupulus torqueat; Me quoque & alios iam dudum :ercet.

Nam I. nulli ex antiquis, qui res SS. Willibaldi, 'unebaldi & Walpurgis literis consignarunt, vllam : regno à Richardo aut administrato, aut postea a-iore Christi deserto mentionem faciunt; vtiq; non citurj, si Richardus Rex fuisset, cuius exemplum mni posteritati ad imitationem, vel saltem ad admi-tionem proponendum erat.

Sed aiunt: *istud humilitatis & Christianæ modestiæ ussa silentio inuolutum.* Quæ verò hæc humilitas esset,

 inui-

inuidere posteritatis notitiæ rem tanti momēti, præsertim, postquam is, qui materies scribendi est in fata concessit? Non pauci Regum Angliæ, spreto Regno, & omnibus regiis ornamentis ac deliciis insuper habitis, Monasticam vitam amplexi sunt. An id taciti præterierunt Historici? Minimè verò. Diligentissimè omnia annotarunt, & factis tam præclaris velut pretiosissimis gemmis Annales vel historias suas exornarunt; nominatim Beda eiusque continuator, vt alios hoc loco omittam. Simili diligentia in literas retulerunt, si quando filij aut filiæ Regum, aut ipsæ etiam Reginæ, mortalibus rebus valedixerunt, seque diuino cultui penitus consecrarunt.

Reliquerat regnum Ceadualla Rex occidentalium Saxonum, & Romam abierat anno Christi DC. LXXXVIII. Quis Anglicanorum scriptorum factum tam præclarum tacuit? Non venerabilis Beda: Non Henricus Huntindoniensis, non Wilhelmus Malmesburiensis: Non Æthelfridus: Non Matthæus Westmonasteriensis in Floribus. Non Florentius Wigorniensis in suo Chronico. Anno DCC. V. *Coënredus* (verba Bedæ audis) *qui regno Merciorum nobilissimè aliquanto tempore præfuerat, nobilius multò sceptra regni reliquit, nam venit Romam, ibiq; attonsus, Pontificatum habente Constantino, ac Monachus factus ad limina Apostolorum in precibus, ieiuniis, & eleemosynis vsque ad diem permansit vltimum. Venit autem cum illo & filius Sigheri Regis orientalium Saxonum, vocabulo Offa, iuuenis amantissima ætatis & venustatis, totiq; genti ad tenenda seruandáque regni sceptra exoptatissimus; Qui pari ductus deuotione mentis, reliquit vxorem, agros, cognatos & patriam propter Christum & propter Euangelium, &c. Et ipse ergo, vbi ad loca sancta Romam*

Beda li. 5. cap. 7. Huntind. lib. 4. VVilhel lib 1. de gestis Regū Anglorum. Æthelfrid. lib. 2. Chronici cap. 10. Beda lib. 5. c. 20.

Romam peruenerunt, attonsus, & in Monachico habitu vitam complens, ad visionem beatorum Apostolorum in cælis diu desideratam peruenit. Hæc Beda: similia alij antea nominati Anglicani scriptores.

Etiam Coënredi antecessor in Regno Merciorum & cognatus, Edelred seu Æthelredus monasticum habitum regali purpuræ prætulit, vt & Ina Rex Westsaxonum; quorum, vt & aliorum exemplo permotus Ceolvvlfus, Northumbrorum Rex, eadem vestigia sibi premenda & sequenda duxit. *Ceoluulf, cùm sæpè viuenti Bedæ colloqueretur,* inquit Henricus Huntindoniensis lib:4. *& sæpe ante mortem eius, & post mortem historiam eius ad se scriptam oculis adhiberet, cœpit diligenter Regum singulorum facta, & finem secum discutere, viditq; luce clarius regna terrena & res humanas cum labore perquiri, cũ timore possideri, cum dolore amitti, & quia quibusdam minus callidis, vel ætate teneris videntibus temporalia pulchra & delectabilia, cũ audierint prædicari ea deserenda, & temnẽda videtur friuolum & contra rationem, quia nondum perceperunt, quomodo mordeant mundi diuitiæ, quomodo ad nihilum deueniant, & fructum tandem nullum, nisi seram pœnitudinem generent. Horum nihil regem callentem & expertum impediebat. Senserat enim in seipso regnum sibi cum labore fuisse perquisitum, cum timore possessum: noluit verò cum dolore amittere. Sponte igitur diuitiarum non seruus, sed dominus, quasi magnus viles abiecit. Maximè autem accenderat eum, quòd cùm pueri & mulieres, vulgusq;, vel etiam ditiores prosilirent ad eum conspiciendum, & eius beatitudinem mirandam, ipse horribilibus curis necis & proditionis, & multimodæ calamitatis intus cruciabatur, & animo & corpore decoquebatur; cumq; alij iudicarent eum beatissimum, ipse, qui solus animi sui secreta nouerat, indicabat se miser-*

miserrimum. Cum ergo paruo spatio, id est, octo annis regnasset, per maximum visum est ei, & valdè anxiatus est, quod tanto tempore vitam suam amiserit, curis vanis & disciplinis fragilibus deditam; reliquum autem saltem vitæ suæ non erroneæ stultitiæ, sed sapientiæ & vtilitati propriæ dicare certauit; exemplumq́; assumens ex historia beati viri prædicta, sex reges fortissimos, vir verè fortissimus, prosecutus est; scilicet Edelredum regem Mercce *& Cenredum successorem eius, nec non Ceduuallam regem* Westsexe/ *& Ine successorem eius, sed & Sigebertum regem* Estangle/ *qui Monachus effectus est, quem postea Peuda occidit, & Sebbi regem* Essexe/ *qui Monachus effectus, diem iucundum mortis suæ præuidit, vidit & gauisus est. Isti non deuorarunt substantias suas cum meretricibus, sed euntes cum dolore semina sua seminauerunt, vt venientes veniant, cum exultatione suos Deo manipulos afferentes. Compleuit ergo Ceoluulfus hebdomadam regum perfectorum, & habitu monachali suscepto, capiti eius corona de lapide pretioso imposita est à Domino.* Hæc Huntindoniensis.

Ecce, quàm accuratè memorant Historici isti, si quis Regum in Britannia, Dei amore, & suæ salutis desiderio succensus, regnum terrestre cum pignore Regni cœlestis, hoc est, cum Monastica professione commutauit. Cùm ergo circa illa ipsa tempora, quibus isti Reges rebus mortalibus valedixerunt, feratur Richardus quoq; Regno spreto, in peregrinas regiones abiisse; qui, quæso fit, quòd rei tam memorabilis, & ad exemplum tam idoneæ, nemo Anglicanorum veterum historiographorum meminit? Quę hæc tanta obliuio, vel potius supina oscitantia?

Secundo, Marcellinus quisquis ille fuit, in S. Suiberti vita non dissimulat Adalbertum Leuitam, fuisse

se filium Regis Deiorum, & amore Christi regale patrimonium spreuisse. Quomodo hoc dissimulasset in Willibaldo & Wunibaldo, si Regem Angliç patrem habuissent? Erant certè duo isti in eodem sodalitio & comitatu, in quo erat Adelbertus, & ipse Marcellinus, vt proinde familiam Willibaldi & Wunibaldi æquè cognitam habuerit ac stirpem Adelberti.

Tertiò cum præter geminum Regnum Pictorum & Scotorum in septentrionali Albionis parte, septem Regna ab Anglis seu Saxonibus constituta sint; vt Regnum Cantiæ, Regnum Australium Saxonum, Regnum orientalium Anglorum, Regnum occidentalium Saxonum, Regnum orientalium Saxonum, Regnum Northumbriæ, (sub quo Deira & Bernicia; vnde aliquando legas: *Regnum Deirorum, Regnum Berniciorum)* & Regnum Merciorum, quęro cuiusnam ex his Regnis Richardus Rex fuerit? Quodcunque nominaueris, statim ibimus ad Historicos & Chronologos Anglicanos, præsertim ad Malmesburiensem, Huntindoniensem, & continuatorem Florentij Wigorniensis; & Catalogos Regum singulorum regnorum percurremus. Si alicubi Richardum inueniemus, nō grauatè Regem salutabimus. Nec satis est dicere, fuisse Regem Angliæ: nam cum illis temporibus, de quibus disceptamus, Anglia in varia regna diuisa fuerit; vt certo certius constat, haud satis est affirmare, fuisse Regem Angliæ, sed ostendendum est, cuius Regni Anglicani, vel cuius partis in Anglia regale sceptrum gesserit. Nec est, quod quis ad septentrionalem Britanniæ partem, hoc est, ad Scotos & Pictos nos ablеget: nam Richardus non fuit de Scotorum aut Pictorum, sed de Saxonum genere, vt suprà vidimus.

Z Dein-

Deinde, vt omnes illius ætatis Scoticos & Picticos reges, ducibus antiquis historicis percurramus, nullus Richardus sese in conspectum nostrum dabit.

Aliqui, vt Arnoldus Wion, lib. 4. *Ligni vitæ* aiunt, Richardo fuisse Parentem Lotharium, quem aliqui *Lotheri* appellant, qui fuit Rex Cantuariorum, occisus in pugna Australium Saxonum anno Redemptoris DC. LXXXVI. 8. Idus Febr. quos contra eum Eadricus filius Egberti aggregauerat, vt ait Huntindoniensis lib. 4. & Malmesburiensis lib. 1. Sed quo veteri Auctore hoc adstruitur?

Deinde liquidò compertum est, quem Lotharius successorem habuerit: successit enim Eadricus hostis perpetuus Lotharij, quamuis eius ex fratre Egberto nepos esset: qui Eadricus regnum Cantiæ sesquiannum tenuit, mortuus anno DC. LXXXVII. vt ait Matthæus Westmonasteriensis; in cuius locum per sexennium subierunt Nidred & Wibbehard, qui duo cum Eadrico *extranei à regio sanguine* dicuntur à Malmesburiensi, & Huntindoniensi. Sed quomodo *extraneus* à stirpe regia Cantuaritarum Eadricus, qui Lothario successit, si fuit filius Egberti fratris Lotharij, qui Egbertum in regno antecessit? Nam de Nidred & Wibehard non laboro; ad quos solos ista, vt ita loquar, *extraneitas* pertinere videtur, cum & Malmesburiensis, dicat, *per sexennium circiter à regia successione claudicatum esse*; per illud scilicet sexennium, quo duo illi Cantiæ regnum occupabant: Et septimo demum anno ad regiam lineam reditum esse, Withredo filio Egberti ad regni solium euecto. Si ergo Withredus fuit de regio sanguine, necesse est de eodem fuisse Eadricum, cum vterque fuerit filius Egberti, eius, qui

in

in regno Lotharium antecesserat. Verùm vtcunque ista sese habeant, nullus hic vspiam conspicitur Richardus Rex Cantuariorum, successor & filius Lotharij: Vnde ergo recentiores ista hauserunt?

Quidam, & inter hos etiam noster Philippus, his argumentis pressi, aliò confugiunt, videlicet Richardum successisse Offæ seu Offoni auunculo suo sine liberis defuncto. Sed hæc minus adhuc subsistant: aut enim sermo est de Offa celeberrimo illo, & fortissimo rege Merciorum, qui XXXIX. annis regnum inuictâ dextera administrauit: at hoc dici nequit; quia Offæ successit filius eius Egferd, huic Cenvvlf, huic Ceovvlf, & aliis alij, vt videre est apud scriptores sæpius iam laudatos: aut sermo est de Offa orientalium Saxonum rege: neque hoc rectè affirmatur: quia Offæ, postquam rebus mortalibus, sumpto Monastico habitu, valedixit, successit Selredus Sigeberti Boni filius, qui regni gubernacula XXXIIX. annis moderatus est, testibus Matthæo Florilego, & Malmesburiensi, & aliis priscis rerum Anglicarum scriptoribus, regumque Catalogis & indiculis. Nec Offa iste in regno sine liberis defunctus est, vt vult ista opinio, cum sponsam & regnum voluntariè diuino seruitio & Monasticæ vitæ posthabuerit.

Denique euolue sursum deorsum omnes Historicos antiquos, & Catalogos regnorum & regum Heptarchiæ Britannicæ, qui accuratè conscripti exstant ad calcem Continuatoris Wigorniensis; euolue, inquam, eo tempore, quo Richardum vixisse, & regnasse oportuit, nimirum ab anno Domini DC.L. vsq; ad DCC.XX. vel etiam XXV. (vt vitam Richardi ad septuaginta quinque annos proferamus) nullus occur-

ret in vllo Angliæ Regno Richardus, cum tamen historicorum Anglicanorum in Regnorum & Regum successionibus annotandis, summa sit diligentia & accuratio.

Ipse etiam Illustrissimus Baronius, cum Tom. IX. ad annum Domini DCC. L. Epitaphium S. Richardi recitasset, & Richardum Regem salutasset, visis postea monumentis à Canisio Tomo IV. Antiq. Lect. publicatis, calculum reduxit, & sententiam mutauit. *Antiquiora testimonia*, inquit, *& ea ipsa, quæ ab eorum consanguinea scripta habentur, nunquam Richardum nominasse inuenies Anglorum Regem, sed Anglorum nobilem & prædiuitem.* Et addit; Philippum Episcopum Eystettensem, fuisse primum, quod quidem sibi constet, in Vita S. Walpurgis, qui Richardum nominauerit *Regem*. Sed non est primus, quia præcessit Adelbertus de quo postea.

Hæc sunt quę contra Regnum S. Richardi disputari posse video. Sed audiatur etiam altera pars. Nondum enim sentētiæ pronunciandæ tempus est. Prius tamen, quàm alteri parti aures & animum attentum commodemus, præterire nequeo, quod his hunc in modum scriptis, legi in commentario Francisci Guillimanni, de Episcopis Argentoratensibus *in S. Amando*, primo Episcopo. Est in Alsatia tribus supra Argentoratū milliaribus Monasterium primitus *Offonis cella*, postmodum *Schuttera* appellatum. Non procul inde vel est, vel fuit *Offonis VVillare* seu *villa*, & *Offonis burgum, Offenburg*. Hæc loca hanc appellationem accepisse ab Offone Rege Angliæ, qui in Alsatiam venerit, ibique vitam Monasticam numeroso sociorum cœtu coluerit, multis probare contendit apud Guilliman-

mannum Paulus Voltius Abbas Hugonis Curiæ. Si quæras, cuius Regni Offo iste Rex fuerit, Regnum non definitur; illud generatim asseritur, multa tunc in Anglia fuisse Regna & Reges; Offonem hunc Romam nunquam peruenisse; sed semper in Alsatia permansisse. Ex eius posteritate descẽdere S. Richardum, S. Willibaldum, S. Wunibaldum, & S. Walpurgam. Hoc nomen ab Offone locis prædictis inhæsisse, vsq; ad tempora S. Henrici Imperatoris: id ex diplomatis, vetustisq; instrumentis planum fieri. Offonem hunc finem viuendi fecisse circa finem vitę S. Gregorij Magni Anglorum Apostoli, qui obiit anno Domini DC. V.

Verùm, vt cætera omnia, quæ affirmantur, rectè se se habeant, illud tamen de Regno non subsistit: in promptu enim est quærere, cuius Regni Offo iste Rex fuerit. Accuratissimè à scriptoribus Anglicanis contexti sunt indices Regum, qui in Albione, vel ante S. Gregorium Magnum, vel sub eius Pontificatu regnarunt. Nullus huius generis Offo apparet. Qua de caussa? Sed non repetam, quæ iam dicta sunt. Accommodentur, quæ de Regno S. Richardi disputauimus, quia æquè huc quadrant, ac illuc.

CAPVT VI.

S. Richardum fuisse Regem Angliæ.

CÆterum Richardum Regem Angliæ fuisse, multis argumentis demonstrari potest. Primum est, constans, vetustissima, & cuius originem frustra quæras, Ecclesiæ Eystettensis traditio. Quæ sanè magni pendi debet pręsertim ab Historico,

cuius nō tantùm est aduertere, quid veteres scriptum reliquerint, sed & quid absq; scripto tradiderint. Cuius traditionis neglectus viros quoque doctos à recto tramite nonnunquam abripuit: Eius rei vnum vel alterum exemplum adferam. Antiquissima omnium Ecclesiarum Hispanicarum traditio est, S. Iacobum Apostolum, filium Zebedæi, Hispaniam, cum viueret, adiisse, & in ea Euangelicæ doctrinæ sementem sparsisse. Hoc qua ratione annis S. Iacobi viuētis consonaret, cum inito calculo, viri docti, satis dispicere nequirent, negarunt, S. Iacobum vnquam, cum in his terris mortalem vitam ageret, pedem in Hispaniam intulisse. Quæ inficiatio adeo auersis auribus & mentibus ab Hispanis accepta est, vt non tantùm Doctores in Scholis, & Ecclesiastæ in Templis, sed & omnis generis scriptores, qua Latinis, qua Hispanicis Apologiis obuiam eundum, & vetustissimam traditionem summis viribus defendēdam existimarint, vitam potius, quàm hoc tantum decus amittere parati.

Pari modo vetertima Coloniensis Ecclesiæ in Vbiis traditio est, S. Vrsulam cum suo tot millium Virginum numeroso sodalitio, sanguinem non alibi, quàm Coloniæ Agrippinæ pro Christiana religione fudisse. In hac traditione cum quidam viri eruditionis laude inprimis præstantes & florentes, nodos, vt sibi persuadebant, inenodabiles reperissent, à prisca traditione recedere, & cum alia veteri traditioni contraria tradere; tum etiam nouam Coloniam ad nescio quod Batauici Oceani litus exstruere ausi sunt. Quæ innouatio, piorum & doctorum animos ita perculit, vt statim prodirent, qui communem & ab omnibus receptam traditionem ab inuasoribus acriter vindi-

indicarent, & Coloniæ Vbiorum, tot Martyrum sacro cruore purpuratæ ac nobilitatæ, auitam gloriam integram illæsamque præstarent.

Quæ duo ætatis nostræ exempla ideo protulerim, vt planum fiat, quanta sit traditionum, quæ in Ecclesiis vigent, vis, quanta auctoritas, quantumque pondus. Quocirca neque Eystettensis Ecclesiæ de Rege & Regno Richardi traditio temerè conuellenda est; licet, si quis improbius instet, definitè monstrari nequeat, cuius Regni in Anglia sceptra tenuerit Richardus. Quàm enim facilè fieri potuit, vt in tanta rerum perturbatione, quanta erat cum regnorum illorum varietas & multiplicitas in Britannia staret, à scriptoribus aliqui præterirentur, anniq; quibus regnarunt, aliis transcriberentur. Quàm autem inter hæc regna pax nulla, quiesque & tranquillitas nulla fuerit, norunt, qui vel à primo limine Anglicanos Historicos degustarunt; nec finis grauissimorum bellorum fuit, donec minoribus occisis, commune omnium imperium ad vnius arbitrium recidit. Adde Historicos in enumeranda Regum successione non semper examussim conuenire; aliis hunc, aliis alium nominantibus vel omittentibus. At satis de prima probatione.

Secundò idem Richardi Regnum adstruit communis omnium in Diœcesi Eystettensi persuasio, quę infantibus cum materno quodammodo lacte instillatur, ex quibus si sciscitere; quid qualisq; Richardus, Regem fuisse reponent.

Tertiò; eidem veritati adstipulantur imagines, picturæ, sculpturæ, scalpturæ, cælaturæ; quæ in templis & altaribus, & extrà itidem; Richardum vnà cum sceptro & corona regia repræsentant. Huc accedunt

Missalia, Breuiaria, &c, vt barbarè appellant, *scamnalia*, hymni, odæ, cantica, tam prorsa, quàm vorsa oratione: quæ omnia Richardum, tanquam Angliç Regem, decantant.

Quartò, huc refer vitam & Epitaphium Richardi apud Surium Tomo I. vbi Rex disertè prædicatur. Neque magnus Ecclesiasticç Historiæ instaurator Baronius, reperit quod desideraret, vel culparet: imò quidquid in Surio reperit, id Annali suo nono, anno Redemptoris D C C. L. intexuit.

Quintò, non desunt Auctores, qui Regnum Richardi tueantur, Inprimis Adelbertus Abbas Heidenheimensis, qui sub Eugenio I I I. Pontif. Max. circa annum Domini M. C. X L V I. floruit; is commẽtarium de restituto Monachis Monasterio Heidenheimensi scripsit; quem libro secundo Obseruationum inseruimus: Priusquàm rem ipsam aggrediatur, varia præmittit de rebus gestis S. Richardi, S. Willibaldi, & S. Wunebaldi, idque, vt non semel testatur, ex scriptis S. Walpurgæ, quibus à S. Walpurga doceri ait, quomodo Richardus Rex Anglorum, Willibaldus itidem & Wunibaldus regnum & patriam deseruerint, &c. Si S. Walpurga nominat patrem suum Richardum, *Regem Anglorum*, nullis ampliùs testibus indigebimus, Res confecta erit, illique omnes prostrati iacebunt, qui Regnum S. Richardi oppugnant. Vtinam Adelbertus distinctiùs nobis explicasset, quænam sint illa scripta S. Walpurgis. Num Hodœporicon & vita Wunibaldina, quæ exstant Tomo I V. Antiq. Lect. an aliqua alia, quæ vel perierunt vel alicubi adhuc delitescunt: nam in Hodœporico & Vita Wunibaldina nulla est mentio de regno Richardi. Vtcunq; sit, saltem hoc

hoc constat, S. Richardum ante quingentos annos, iudicio Adelberti, fuisse Regem Anglorum.

Adelbertum sequitur Medibardus, quem nunc primùm publicamus; qui quæ Wolffardus Hasenrietanus soluta oratione de miraculis S. Walpurgis scripsit, rhythmis cecinit; vbi de S. Walpurga: *Filia Regis erat, sed egenam se faciebat.* Et si quidem Medibardus iste vixit ætate Wolffardi; antiquus vtique testis est, quippe, qui millesimum Christi annum antecesserit. Sed non est certum, an Wolffardo sit synchronus. Imò non esse coætaneum satis ipse testatur, cum sub finem Rhythmorum ait, se ea miracula enumerasse; quæ patrum diligentia in literas retulerit. Nec tamen suis quoq; temporibus destitisse Deum per sanctam Virginem miracula edere. Ad rem.

Prædictis adiunge Auctorem Epitaphij Wunibaldini, quod olim legebatur Heidenheimij, alibi à nobis recitatum. Addo alios sententiæ huius suffragatores Philippum nostrum, Nauclerum, Trithemium, Arnoldum Wionem, Chronicon Norinbergense, & quod omnibus his antestat, Martyrologium Romanum, quibus adiunge, si lubet, Nouatores, Bruschium in Catalogo Episcoporum Eystettensium, & Centuriatores Cent. VIII, cap. 10. quos opponas licet duræ fronti Lucę Osiandri, qui in Epitome Ecclesiasticæ Historiæ Cent. VIII. lib. 2. cap. 4. anno Christi DCC. XL. non veretur scribere, *Pontificios hoc, quidquid est de Regno & regia stirpe Richardi, excogitasse, vt dogmatibus suis auctoritatem conciliarent.* Scilicet nullus exstitit in Anglia, qui amore Christi & cœli sceptra regalia contempserit, seque regno abdicarit, de quo id certo certius compertum sit, vt proinde Pontificij,

inopiâ talium exemplorum, necesse habuerint Richardo Regnum ædificare, ædificatumque iterum, quamuis volenti, adimere. Vanissime nugator, audenter dico; nullum in orbe Christiano regnum tot vidit Reges, sponte sua relicto regno, ad vexillum Crucis euolantes, quot vidit Anglia, quorum nonnullos capite superiore iam enumerauimus. Fuit ergo Richardus Angliæ Rex, etiam sceptro, officio & administratione, & cum Angliam nomino, neutiquam totam intelligo: liquidò enim constat, eo æuo, quo Richardus vixit, Angliam adhuc in plura regna tributam fuisse: neque vllus dicebatur absolutè Rex Angliæ, vel Anglorum; sed Eastangliæ, hoc est, orientalium Anglorum Rex. *Northumbriæ Rex*. *Merciæ Rex*; & necdum toti Insulæ Angliæ nomen erat inditum; de quo plura suo loco.

Quod si quæ hucusq; disputauimus alicui minus arrident; is non ideo iustã caussam habet, cur Richardum Angliæ Regem fuisse abnuat: superest enim alia tituli & honoris huius defendendi ratio: Rex enim fuerit, Regisq; nomen tulerit, quòd ex regio sanguine & stemmate progeneratus esset, nam cum vno eodemque tempore atque adeo illo etiam, quo Richardus ex Anglia excessit, tot Reges Britanniam tenuerint, mirum non est, plures exstitisse, qui regio genere claruerint. Si quis tamen ex me sciscitetur, cuiusnam Regis Anglicani filius fuerit, vel ex quo sanguine regio originem traxerit; num ex sanguine Cantiorum, num Anglorum orientalium, num Saxonum orientalium, vel occidentalium, num Merciorum, num aliorum; ingenuè fatebor, mihi id non liquere: Et inclinarem in sententiam Wionis, qui *Lotharium*,

Regem

Regem Cantuariorum, Richardi nostri parentem facit; inclinaré, inquam, si cætera cohærerent, & subsisterent: vult enim Richardum discessisse ex Britannia statim post mortem Lotharij, quæ in annum Domini DC.LXXXVI. incidit, vt suprà vidimus, quod videret Regnum Paternum ab Eadrico & ab aliis turbari. Oportet ergo vt dicat, S. Richardum ante annū DCC. Angliam reliquisse, & quidem satis diu, cum turbæ illæ post octennium demùm consopitæ fuerint, regno ad Withredum filium Egberti delato, qui XXXIV. annis pacificè illud tenuit; vt & postea filij eius non pauco temporis interuallo. Sed hæc veritate destituuntur: Plerique enim scribunt S. Wunibaldum natum esse anno DCC. & S. Willibaldum anno DCC.IV. At ex historia & vita vtriusq; certò exploratum habetur eos natos esse in Britannia. Quomodo igitur Pater eorum Richardus Angliam iam pridem deseruerat? Nec cohæret Wionis narratio cum illis, quæ memoriæ prodita sunt de Richardo precibus & cohortationibus filiorum ad peregrinationem suscipiendam inducto. Nec turbæ illæ ab Eadrico, & postea à Ceadualla & Molone in Cantuariensi regno excitatæ diu durarunt; sed instar ingruentis cuiusdam procellæ breui subsederūt, reducto post nubila Phœbo. Neq; qui in Britannia degebant, huiusmodi motuum insolentes erant; cum in illa Insula nil fuerit vsitatius, quàm vt Rex in Regem insurgeret, & proximus quidem in proximum. Hinc cùm veterem Historiam Anglicanam legimus, nihil frequētius quàm bella & horrida arma reperimus.

Dico igitur, Richardum regio Anglorum sanguine cretum esse. Sed quo, quis in tanta antiquitatis ca-

ligine definitè definiat, silentibus cunctis veterum monumentis? Regium tamen stemma & nomen vindicat illi, illa tam constans de Regno Angliæ traditio & persuasio: & hodierno etiam more, illos appellamus Duces, Marchiones, Comites, qui ex talium prosapia genus ducunt, licet ipsi nullas, quas administrét, prouincias aut Ducatus, aut Marchionatus obtineant; sic quoque Regis filium, nepotem, vel absolutè, regia stirpe editum, nihil vetat Regem nuncupare, quamuis ipse Regni habenas non gubernauerit; ita vt titulus sit regiæ stirpis, non regni administrati; quemadmodum hoc etiam æuo multi vocantur Duces Bauariæ, Saxoniæ, Palatini Rheni, &c. ea solùm de caussa, quia ex his familiis originem suam trahunt; non quòd Bauariæ, Saxoniæ, aut Palatinatui ad Rhenum imperent.

Fatetur etiam Balæus Cent. 2. Willibaldum ex illustribus orientalium & occidentalium Saxonum familiis prognatum esse, cui itidem patriam assignat *Deuoniam*, vt proinde Willibaldus, ex sententia Balæi, *Deuonius* fuerit, popularis *Roberti Turneri*, professoris olim in Collegio Willibaldino Eystettensi disertissimi. Hæc secunda tabula esto, qua quis ex hoc difficultatum Oceano enauiget, si fortè primâ illâ se ad littus euasurum desperet. Idem responsum dandum de Alsatico Offone, cuius antea meminimus; Hinc deniq; planum euadit, quomodo Rituales libri Ecclesiæ Eystettensis ab omni falsitatis suspicione excusentur, dum Richardum Regem Angliæ & Willibaldum, Wunibaldum, & S. Walpurgem filios Regis Angliæ fuisse tradunt.

CAPVT

CAPVT VII.

De anno natalis S. Willibaldi, S. Wunibaldi, & S. Walpurgæ.

OMnia incerta sunt; & cęcis tenebris immersa. Communis persuasio est, Wunibaldum Willibaldo seniorem fuisse; & vtroque iuniorem Walpurgam. Ex iis autem, quæ Philippus & vetera monumenta de Episcopatu S. Willibaldi tradunt, ducimur aliquo modo ad ipsa incunabula; nam anno Domini DCC. XLV. dicitur à S. Bonifacio Episcopus Eystettensis creatus, ætatis suæ anno XLI. sequitur ergo eum in lucem editum anno virginei partus DCC. IV. Dicitur mortuus anno salutis DCC. LXXXI. anno ætatis suæ LXXVII. Idem ergo quod antea concludimus, nempe natum esse anno DCC. IV.

S. Wunibaldus mortalitatem expleuisse traditur anno Christi DCC. LX, Ætatis suæ anno LX. Natus est ergo anno Redemptoris DCC. Colligitur idem ex hoc impolito Epigrammate quod olim Heidenheimij, priusquam à Luthero occuparetur, legebatur.

Hic VVunibaldus, Richardi filius almus,
Qui regnum Anglorum mox linquens, hoc Monachorũ
Claustrum fundauit Benedictiq; rigauit
Nomine, septingento, quinquagesimoq; anno,

cum autem Abbatię Heidenheimensi anno DCC. L. ædificatæ per decennium præfuerit, conficitur, eum decimo à condita Abbatia anno ex vita abiisse, anno scilicet DCC. LX. suæ verò ætatis LX.

Jn manuscripto codice Monasterij Walpurgini, quod est Eychstadij, quo vita S. Walpurgis continetur, quidam vbi de obitu agitur, ad marginem adscripsit: *obiit anno DCC.LXXVI.* Ergo sexdecim annis post Wunibaldum, & quinquennio ante sanctum Willibaldum.

De anno ætatis & natalis S. Walpurgis nil memini me legere. Philippus in Commentario dicit, Willibaldum fuisse iuniorem Wunibaldo & Walpurga. Senior igitur Willibaldo Walpurgis.

CAPVT VIII.

De ingressu S. VVillibaldi in Monasterium: Et num vetera Monasteria nil aliud fuerint, quàm schola literaria.

QVINTO ætatis anno consecrarunt parentes ex voto puerulum Willibaldum Monasterio Waltheimẽsi sub Abbate Egilvvaldo. Si quæras, quo fine; respondebunt Catholici, vt pietate & doctrina erudiretur eousque, donec maturior factus, Deo in perpetuum ex S. Benedicti norma & disciplina sese obligaret. At Hæretici longè aliud responsum dabunt, nempe Willibaldum eò missum, vt inibi litteris & morum honestate informaretur; hisq́; probè excultus Reipublicæ postea vtilem operam nauaret; nam veterum Monachorum Monasteria nihil aliud fuisse, quàm scholas & publica ingenuarum disciplinarum gymnasia.

Si quis sciscitetur, num omnia antiquorum Monasteria fuerint scholæ: quidam ex heterodoxorum numero adeò effrenes & effrontes sunt, vt id de omnibus

bus vniuersim affirmare videantur, quorum impudentiam refellunt tot millia Monasteria Ægypti, in quibus nullum penitus aliud erat studium, quàm dies noctésque precibus, psalmisq; recitandis vel decantandis impédere; & statis insuper horis operi manuario vacare, imò ipse Magnus Antonius, tot Monachorum pater & Abbas celebratissimus, analphabetus, & literarũ rudis erat. In Oxyrincho ciuitate Thebaidis decem millia Monachorum habitabant, vt testatur is, qui vidit, Ruffinus; apud quos solius pietatis scholæ: nullæ liberalium artium, Philosophiæ, aut Matheseos, imò nec Theologiæ, quia quilibet illorum sufficere sibi credebat: *Scire Iesum Christum, & hunc Crucifixum.* Exstãt in Patrum vitis & alibi innumeræ Seniorum Monachorum ad iuniores tam aduenas, quàm inquilinos cohortationes, exstant Regulæ Monasticę nominatim S. Pachomij & S. Basilij Magni; vbi nullum de studiis literarum studiosè persequendis verbulum inuenies. Quis tamen sibi persuadeat, patres illos tam oscitantes fuisse, vt id, quod iudicio deliratorum istorum præcipuum Monachismi erat, in parænesibus & canonibus suis reticerent?

Ruff. lib. 2. de Vitis Patrum cap. 5.

Alij circumspectius stultescunt, præsertim Hospinianus Caluinista in Centone suo de origine Monachatus. *Pleraque Monasteria post Benedicti tempora fuisse scholas*, ait, *pleraque*; non; omnia. Ait, *Post tempora Benedicti.* Non ergo illa, quæ tempora S. Benedicti antecesserunt. Quo tamen temperamento falsitatem minimè effugit; nullum enim Monasterium qua Monasterium, schola seu gymnasium literarium fuit; aliud enim est Monasterium, aliud gymnasium literis dicatum. Aliud, gymnasta Monasticus; aliud, gymnasta lite-

literarius: Ille qua talis, soli Deo vacat, Iste etiam literis partim discendis, partim docendis, licet non nisi amore Dei.

Non displicet Hospiniano vsquequaque politia, quam sua in Regula D. Benedictus præscripsit: Et si Caluinianus limam adhibere permitteretur, fortassis eam regulam edolaret, quæ Sectatores etiam in Caluini lustris inueniret. Ante omnia autem Caluinistica lima Abbati, Priori, Decano, & quidquid huius generis est, vxores daret: quia hominem esse solum, non est bonum: quod quomodo à Benedicto neglectum sit, miratur proculdubio Hospinianus, cum alioqui minutatim quædam longè minutioris momẽti præscribat & definiat, quàm sit istud, quod, si Luthero eiusque discipulis fides habetur, ex omnibus ad humanam vitam necessariis, maximè est necessarium.

Jllud præterea, iudicio Caluinistæ ab eodem Benedicto culpabiliter sancitum est, vt nõ nisi duo pulmentaria fratribus apponantur, indicta â carnibus iugi abstinentia, vt alia plurima huius generis, limæ, vel potius runcinæ in Regula Benedicti egẽtia sileamus; quæ si castigarentur; iam noua ex recocti Canonis præscripto Benedictina Monasteria emergere cerneremus, qualia nimirum aliqua sunt ex illis, quæ Hæresis occupauit, potissimum in ditione Wirtebergica; vbi Barbiger Prædicans Abbas cum sua *Prædicantissa*, Abbatissa, & numerosa prole, additis aliquot stipendiariis & scholaribus, conuentum conficiunt, nõ exclusis tamen *Prouisoribus, Padonemis, Locatis, Cantoribus*, & id genus aliis pedaneis Magistellis, qui & ipsi pro sua quisque parte operam sedulam cum suis *Euis*

&

& *costis* nauant, vt Monasteriis, quæ tenent, noui semper *Conuentuales* succrescant. Qualia Monasteria si S. Benedictus, S. Willibaldus, aut S. Wunibaldus iam aspicerent, an non potius pro speluncis prædonum, quàm pro cultus diuini domiciliis ducerent? Insignita profectò impudentia est, dicere, veterum, maximè post S. Benedicti ætatem, Monasteria, nil nisi scholas fuisse, & quidem tales scholas, quales isti nobis in multis abs se inuasis & direptis Monasteriis repræsentant; de quibus prisci & sancti illi Monachi, ne per somnium quidem vnquam cogitarunt.

Sed rem ipsam accipe; quæ ita habet. Olim Monasteriis præcipuè Benedictinis, adiunctæ erant scholæ: quod nemo negat, in quibus & tenerior ætas ad ætatulæ huic consentaneas literas informabatur; & maturior ad maturiores ac seueriores.

Obseruabatur hìc accuratè, quod à Philone in libro de Agricultura traditum est: *Primùm inseram*, inquit, *in pueriles ætatis animas surculos, quorum fructus ipsas enutriet: sunt autem hi: scribendi legendiq́ certa industria; eorum, quæ apud sapientes Poëtas habentur, diligens scrutatio, geometria, oratoriæ facultatis meditatio, & vniuersa liberalis musica: in iuueniles verò ac viriles iam meliores perfectioresq́ inseram, nempe prudentiæ plantam, fortitudinis, temperantiæ, iustitiæ, omnisq́ virtutis.* Et in his Monasticis scholis vnusquisque factitabat, quod ab eodem Philone in libro *de somniis* scribitur: *Sumens enim à puerili grammatica hæc duo prima; scribendi legendiq́ facultatem; à perfectiore poëmatum notitiam & antiquitatum memoriam, ab Arithmetica & Geometria certitudinem in iudicio proportionum & ratiocinationum, à musica rhythmos, metra concinna, colores, tonos, melos coniunctum & disiunctum;*

ctum; à rhetorica inuentionem, elocutionem, ordinem, dispositionem, memoriam, pronunciationem; à Philosophia, quidquid in his prætermissum est, & reliqua quibus constat vita hominum, vnum opus floridissimum conficit, nimirum eruditionem variam. Præerant scholæ doctissimi quique & probatissimi Monachi, hoc tamen discrimine, saltem aliquibus locis, vt duplices essent scholæ; aliæ internæ, Religiosis erudiendis dicatæ; aliæ externæ, in queis seculares, procerumque & nobilium liberi instituebantur: quam scholarum distinctionem reperies apud Ekerhardum in B. Notkeri vita. Scholę Monasticæ præfuit olim in Anglia Venerabilis Beda, vt & Albinus Flaccus, qui in Galliam Turonos translatus docendi munus non deseruit; de quo ipsemet epist. 1. ad Carolum Magnum isthæc. *Ego Flaccus vester secundum exhortationem & bonam voluntatem vestram, aliis per tecta S. Martini sanctarum mella scripturarum ministrare satago: alios vetere disciplinarum mero inebriare studeo: alios grammaticæ subtilitatis enutrire pomis incipiam. Quosdam stellarum ordine, ceu picto cuiuslibet magnæ domus culmine, illuminare gestio. Plurima plurimis factus, vt plurimos ad profectum sanctæ Dei Ecclesiæ, & ad decorē Imperialis regni vestri erudiā, ne sit vacua Dei omnipotentis in me gratia, nec vestræ bonitatis largitio inanis.* Hæc Albinus Flaccus. Quem tanti nominis & existimationis virum nec puduit, nec piguit ipsa literarum elementa iuuentuti exponere; non tantùm voce in schola, sed & scriptis commentariis generatim quidem de septem Artibus liberalibus, speciatim autem de Grammatica, Rhetorica, Dialectica, quod à Venerabili Beda prius quoq; præstitum fuit; sed multò vberius, cum non pauca opuscula, quæ ad Mathesin & Philosophiam spectāt, in

in gratiam præsentium & futurorum discipulorum elucubrauerit.

Præclarè de hoc Scholarum Monasticarum instituto Tritheмius in Chronico Hirsaugiensi ad annum Domini DCCC. XC. *Erat his temporibus in Monasteriis nostri ordinis hæc cōsuetudo celeberrima, vt scholæ monachorum in singulis penè cœnobiis haberentur, quibus non seculares homines, sed monachi moribus & eruditione præficiebantur nominatißimi: qui non solum in diuinis scripturis docti essent, verum etiam in Mathematica, Astronomia, Arithmetica, Geometrica, Musica, Rethorica, Poësi, & in cæteris omnibus secularis literaturæ scientiis eruditißimi haberentur. Et his multi non solum in Romanâ linguâ docti erant, sed etiam Hebraica, Græca & Arabica peritißimi, quod ex eorum opusculis facilè dignoscitur: quanquam vitio scriptorum, qui à primæua institutione præceptorum paulatim degenerare cœperunt, pauca exemplaria nostris temporibus emendata reperiantur. Quoties autem idoneum ad hanc subeundam prouinciam in suo cœnobio Monachum Abbas minimè habuisset, de aliquo alio monasterio petere aptum, non erat verecundum. Maximum enim dedecus indicabant, dociles animos monachorum negligere, quos vt moribus & literis bene instituere possent, nullis laboribus, nullis parcebant impensis. Sic namque doctißimus ille Monachus Gemblacensis Sigebertus, multo tempore in cœnobio S. Vincentij Metensi, monachorum præceptor, quanquam de alio monasterio, fuit. Ita Strabus Monachus Fuldensis in Hirsfeldia, Notgerus S. Galli in Stabulaus, Albinus Monachus Anglicus in Fulda, Milo S. Amandi in Corbeia, atque alij complures in aliis monasteriis, docendi ad tempus tenuerunt officium, vbi conuersionis primordia non sumpserunt. Hæc autem consuetudo sanctißima primum in Anglia cœpit, vbi venerabilis ille Monachus,*

& Presbyter Beda monachorum institutor factus, multos post se doctissimos reliquit discipulos. Quantum verò hæc monachorum institutio ordini nostro profuerit, nemo ignorat, qui veterũ historias studiosius reuoluit. Multi enim ex monachis propter scientiam literarum incomparabilem ad episcopatus honorem sublimati fuerunt, qui ordinem nostrum vita & doctrina mirabiliter illustrarunt.

Et ne miremur, Willibaldum tantillum, hoc est, quinquennem Monasticæ vitæ consecratum tantos in literarum studiis progressus fecisse, audi quid idem Trithemius scriptum reliquerit. *Succedente tempore summum Monachis erat studium scripturarum, & in omnibus doctrinis bonarum artium amor discendi continuus. Nam qui docti ad conuersionem venerant, iunioribus fratribus præcepta discendi vtiliter ministrabant. Nec minor ætas proficiendi desiderium impedire potuit: quæ magistrorum imperio regebatur. Vt verò paucos è pluribus in exemplum demus, Bonifacium & Rabanum Archiepiscopos Moguntinos, Bedam quoque presbyterum intueamur: quorum primus Bonifacius adhuc puer quinque annorum, in Anglia monasterio traditur: vbi in tantum profecit iugi studio scripturarum, vt Doctor & Apostolus Germanorum habeatur, &c. Rabanus etiam, qui eidem Bonifacio in Archiepiscopatu sextus ex ordine successit, in monasterio Fuldensi puer ad conuersionem venit, qui quantum in scripturarum scientia profecerit, infinita penè testantur volumina, quæ composuit. Et non solum in expositione sacrarum literarum, sed etiam in omnibus humanitatis artibus peritissimus fuit, &c. Beda Monachus & Presbyter venerabilis, toto notus in orbe, cum esset annorum septem à parentibus Cœnobio traditur: cuius opera in vniuersa Ecclesia laudibus attolluntur. Hi sanctissimi viri, atque in scripturis peritissimi doctores, quidquid de scientia scripturarum*

Trithem. lib. 1. de Illustribus Viris Ord. S. Benedicti cap. 6.

rum

rum norunt, in monasteriis sub regula ordinis didicerunt. Non mittebantur causa discendi ad exteras nationes, cum in cœnobiis semper haberent bonarum artium præceptores. Taceo de cæteris pluribus eruditißimis viris, qui ad monasticam vitam in pueritia venientes, tam doctrina, quàm sanctitate gloriosi effulserunt. Amor enim & vsus discendi ætatis supplent defectum.

Idem Abbas eodem loco: *Iuniores fratres disciplinis instituebantur scholasticis, prout vnicuique eorum conueniebant. Alij in Grammatica, alij in Orthographia; in Rhetorica nonnulli, vel Dialectica, quidam in Musica, Arithmetica, & arte Computistica; alij in Philosophia; atque alij in his iam fundati, ad scripturas introducebãtur theoreticas. Nullus in cœnobiis locus dabatur otio, sed suis studiis atque laboribus singuli insistebant. Vnde etiam multi sanctißimi doctissimique in omni scientia scripturarum viri cum magna laude nominis sui & ordinis euaserunt.* Hæc Trithemius. Quæ verissima esse fatemur, sed ita, vt simul fateamur, stultam esse hanc consecutionem: *Monachi olim literis operam dabant, & in iisdem tam suos, quàm alios diligenter instituebant, ergo Monasteria nil aliud erant, nisi scholæ.* Insipiens prorsus collectio, quia studia & scholæ tantùm appendices quædam & adminicula vitæ monasticæ erant; quis enim abnuat, eruditionem, rerumque tam humanarum quàm diuinarum cognitionem ad amorem Dei propriamque perfectionem plurimum conducere?

Quare idem Trithemius de priscis ordinis sui professoribus, simul & literarum cultoribus. *Magna in eis feruebat deuotio: arsit in eorum mentibus regularis disciplinæ Zelus commendandus, qui eos nunquam sinebat esse otiosos: saluo enim officio diuino, cui omnes deuotè insistebant; de* Trith. loc. cit.

reliquo Monachi studio vacabant scripturarum, quibus non solùm illuminabantur intellectu, sed etiam compungebantur affectu. Verum de scholis Monasticis pręcipuè Fuldensibus, operæpretium erit legere, quæ noster Christophorus Brovverus lib. 1. Antiquitatum Fuldensium eruditè scripsit.

Cap. 10. 11. 12.

Simili fatuitate persuadere nobis conantur Sectarij Collegia Clericorum, quæ nunc Cathedrales & Collegiatæ Ecclesiæ vulgò appellantur, nihil aliud fuisse, quàm scholas. Erratis profani. Scholæ non erant, sed scholas adiunctas habebant, instituendis tam Clericis, quàm aliis ad scholas illas cōfluentibus, quibus præerat vnus ex canonicorum numero, cui hodieque *Scholastici* nomen: quorum Collegiorum primarius finis non erat studiis incumbere, sed officia diuina peragere, Deique laudibus decantandis & celebrandis strenuè insistere: ad quem finem certius & felicius consequendum, scholæ & literarum studia, tanquam commodissima adiumenta adsciscebantur. Quas inter scholas non infimum olim locum tenebat Padebornensis, de qua Auctor, qui res gestas sancti Meinvverci Episcopi Padebornensis literis mandauit, in eiusdem præsulis vita isthæc, *studiorum multiplicia sub eo floruerunt exercitia. Et bonæ indolis iuuenes & pueri strenuè instituebãtur, norma regulari proficientes haud segniter, in claustrali disciplina, omniumq́; literarum doctrina claruit hic, sub ipsius Sororio Imado Episcopo; sub quo in Padebornensi Ecclesia, publica floruerunt studia: quando ibi Musici fuerunt, & Dialectici enituerunt, Rhetorici, clariq́; Grammatici; quando Magistri artium exercebant triuium, quibus omne studium erat circa quadriuium. Vbi Mathematici claruerunt, & Astronomici habebantur; Physici atque*

Geome-

Geometrici. Viguit Horatius magnusq́; Virgilius, Crispus & Salustius, & Vrbanus Statius. Ludusq́; fuit, omnibus insudare versibus, & dictaminibus, iucundisque cantibus. Quorum in scriptura & pictura iugis instantia, claret multipliciter hodierna experientia, dum studium nobilium clericorum vsu perpenditur vtilium librorum.

Hæc disserere placuit contra Nouatores occasione Monasticæ & Scholasticæ vitæ S. Willibaldi, quem ipse Hæreticus Lucas Osiander in Epitome historiæ Ecclesiasticæ fatetur *habuisse ingenium ad omnes disciplinas promptum*, neq; id Balæus aut Centuriatores diffitentur.

CAPVT IX.

De tempore, quo S. VVillibaldus & S. VVunibaldus ex Anglia discesserunt. Et quid de eo tradat Marcellinus in vita S. Suuiberti.

Mira, imò prorsus mira canit nobis Marcellinus, qui res gestas S. Svviberti in literas misit. Quæ si vera essent, ruerent multa, quæ nos nunc pro compertis reputamus. Id vt videas, adscribam Marcellini verba; vbi tamen aliquid de Ekberto dixero. Erat is sacerdos, miro desiderio Ethnicos ad Christianam religionem traducendi incensus: qui ipsemet in Germaniam eius rei gratia proficisci cogitans, cœlesti visione retentus est; ergo cùm ipse propositũ suum exequi nequiret, *tentauit in opus verbi mittere, viros sanctos & industrios*, inquit Venerabilis Beda li. 5. hist. Eccl. c. 11. *in quibus eximius VVillibrordus presbyterij gradu & merito præfulgebat*. Quorum cum Willibrordo duode-

Marcell. cap. 6. Tomo II. Surij.

duodecim fuiſſe, teſtatur Beda, tametſi ſingulorum nomina non edit; edit autem ea Marcellinus hunc in modum. *Magnificus Præſul S. Ekbertus, ſitiens & affectans ſalutem omnium hominum, & præcipuè paganorum, Friſonum, & Saxonum, eò, quod Angli ab eis propagati ſunt, non deſiſtens à bonæ voluntatis inchoato propoſito, tentauit adhuc in opus verbi Dei mittere illuc ſanctos & induſtrios, & ad prædicandum verbum vitæ ſtrenuos, & idoneos viros, vtpote actione & eruditione præclaros. Elegit ergo & congregauit inſtar duodecim Apoſtolorum XII. Apoſtolicos viros, in fide conſtantes, ex diuerſis monaſteriis, ad prædicandum Germanis Catholicam fidem.* * *Fuerunt autem hi miſſi, VVillibrordus, Suuibertus, Acca, VVigbertus, VVillibaldus, VVinibaldus, Lebuinus, duo Euualdi, VVerenfridus, & ego minimus omnium Marcellinus, qui hanc hiſtoriam, ſicut & S. VVillibrordi, conſcripſi. Omnes præfati Presbyteri & Sacerdotes fuerunt, ac ſanctiſſimus Adelbertus Leuita, filius regis Deirorum, qui pro Chriſto dimittens regale patrimonium, cum prædictis electus à S. Egberto, amore Chriſti peregrinum non recuſauit exilium. Et quoniam hi ſancti Doctores propagati fuerunt in Anglia de Stirpe Friſonica & Saxonica, ideo conuenienter prædicare potuerunt Euangelium Chriſti in lingua Germanica. Quorum aliqui poſtmodum palma martyrij coronati fuerunt. Alij prædicationibus continuis inter barbaros vſque ad obitum inſtiterunt: Alij vacantibus Epiſcopiis ſubrogati fuerunt, vt infra patebit. Igitur præparatis omnibus, quæ tantis viris neceſſaria videbantur mox præfati duodecim egregij Dominici gregis arietes, ſalutatis amicis, & parentibus, accepta benedictione tam eximij Archiepiſcopi ſuperna comitante clementia, proſpero vento in VViltenburg ſiue Traiectum aduehuntur, anno ſcilicet ab incarnatione Domini ſexcenteſimo nonageſimo, Pontificante Romæ Apoſtolico*

* *Hic vndecim tantùm numerantur. Sed paulò pòſt additur, duodecimus, Adelbertus, Leuita.*

ſtolico viro S. Sergio Papa, anno ſuo tertio. Hæc Marcellinus, quæ ſi vera ſunt, neceſſe eſt, vt multa quæ conſtitutiſſima habentur, collabantur, & in tenues auras euaneſcant; nam ſi anno Domini D C.X C. ex Anglia abierunt; abierunt ergo Wunibaldus quidem decem; Willibaldus verò quatuordecim annis priuſquàm naſcerétur. Et cum omnes iſti excepto vno Adelberto Leuita, iam ſacerdotij dignitate initiati fuerint, vt Marcellinus disertè ſcribit; oportet ſingulos, ſaltem vigeſimum ætatis annum tunc compleſſe. Ex quo rurſus infero, S. Wunibaldum, non eſſe mortuum anno ætatis ſuæ L X. ſed X C. Nec Willibaldum anno ætatis L X X V I I. ſed centeſimo ſeptimo: nec creatum eſſe Epiſcopũ, quando X L I. ſed quando L X X I. ætatis annum agebat; imò ſequitur S. Willibaldum quatuordecim annis ante S. Bonifacium ex Anglia Euangelij promulgandi gratia abiiſſe, cum S. Bonifacij primus ex Anglia diſceſſus & aduẽtus in Friſiam contigerit demùm anno ſalutis D C C. I V.

Neque hic vlla fit mentio Richardi patris ſimul peregrinantis. Quanquam hoc leuiuſculum eſt; nam ſi alia non obſtarent, reſponderi poſſet, hanc fuiſſe primam Willibaldi & Wunibaldi peregrinationem; poſtea in patriam reuerſos inde patrem ſecum ad Romanum iter abduxiſſe; nam & ipſe S. Svvibertus cum Acca & duobus Ebaldis ſeu Evvaldis cumq; Marcellino Angliam repetiit, Acca omnino in Anglia remanente, & Lindisfarnenſis Eccleſiæ infula decorato. Vt igitur S. Svvibertus cum ſociis, Acca excepto, ex Anglia in Friſiam rediit, ita Willibaldus quoq; & Wunibaldus patre ſuo comitati eò redire, vel aliò ire potuerunt.

Fortè aliquis dicat: Willibaldum & Wunibaldum, de quibus Marcellinus, diuersos esse à nostris. Sed hoc effugium apertè præcludit Marcellinus; nam capite sexto memorãs, quomodo socij S. Willibrordi & sancti Svviberti in varias prouincias, Euangelicæ doctrinæ disseminandæ gratia, concesserint, de Willibaldo & Wunibaldo ita scribit. *S. VVillibaldus orientalem Franciam adiens Aureatensis siue Aistattensis Episcopus effectus est. S. VVunibaldus frater eius Heidenheimensis Abbas est ordinatus*, vt proinde nullum dubium relinquatur, Willibaldum & Wunibaldum, de quibus Marcellinus, esse illos ipsos, quot Eistettenses, tanquam præcipuos patronos venerantur.

Obserua autem Balæi Cent. 2. cap. 15. seu oscitantiam, seu malam fidem, qui duodecim istos in Frisiam missos ex Marcellino exscribere & nominare sincerè non potuit: nam Winibaldum transformat in Wenefridum, Adelbertum Regis Deirorum filium, in Ogerum. Plechelmum insuper affert & Iulium, quorum nullus est in Catalogo suppostitij vel saltem à mala manu vitiati & corrupti Marcellini. Ita voco, quia reuera non sincerus, sed Pseudomarcellinus est, dignus cui larua detrahatur, ne in posterum alios, etiam magnos viros, vt Baronium, Bozium, &c. decipiat. Et quidem Ioannes Molanus iam pridem suam de vita Svvibertina apud Surium sententiam dixit in Indiculo sanctorum Belgij, verbo, *Egbertus*, his verbis. *Sunt manifestè vitiata per cuiusdam imperitiam gesta S. Suuiberti*; qui in cœlum abiit anno Redemptoris DCC. XVII. Rectè Molanus, corrupta sunt gesta illa, si non prorsus suppositicia, & nec primitus quidem à vero Marcellino, discipulo S. Svviberti, sed aliquot sçculis pòst

ab

ab alio quopiam composita; nam hæc, quæ nunc exstant, & Surius nobis exhibet, ex veri Marcellini officina non prodiisse duobus potissimum argumentis ostendi potest; nam primò, Auctor iste vtitur vocabulis regionum & prouinciarum, quæ non nisi post aliquot centenos annos ab obitu S. Svviberti exstiterunt, cuius generis sunt *Hollandia, Brabantia, Flandria, VVestphalia, Lotharingia, Brunsuicum, Monasterium,* (vrbs VVestphaliæ) *Anglia,* pro vniuersa Britannia, *Lecca,* pro Rheno flumine, *Embrica, Dauentria, Transiselana,* & similia, de quorum nouitate vide Molanum in Indiculo litera I. verbo, *Ieron,* Iacobum Maierum lib. 10. Annalium Flandriæ, Petrum Bertium in Cosmographia, Cambdenũ in Chorographia Britanniæ, Krantzium lib. 2. Saxoniæ capite 31. & lib. 1. Metropoleos cap. 5. & lib. 4. cap. 14. Nam quod ad Angliam attinet, certò constat, hanc appellationem toti Insulæ (excepta Scotorum parte) ab Ecberto demùm totius Heptarchiæ Monarcha post annum DCCC. impositam esse, qui ab Anglis potius, quàm ab aliis populis nomẽ petendum censuit, quod Angli essent numerosissimi, illi enim Northumbriam & Merciam amplissimas regiones cum orientali Anglia occuparant; Iutarum verò progenies solummodo Cantium & Vectam Insulam; & Saxones Saxoniam orientalem, Australem, & occidentalem possidebant, exiguam profectò portionem, si ad amplas illas Anglorum regiones conferatur, vt ait Cambdenus in sua Chorographia.

Ex his liquet Historiam de gestis S. Svviberti immeritò præferre nomen veteris illius Marcellini Angli, quandoquidem fieri non potuit, vt ipse in sua scriptione nondum natis prouinciarum & vrbium voca-

bulis vteretur. Nec est, quòd quis dicat; hæc à Surio esse; nam Surius manum suam ab illo commentario abstinuit, nec stylum mutauit, nec curiosius in Auctorem Auctorisque dicta inquisiuit.

Secundò idẽ probatur ex multis, quæ Auctor iste asserit, nec tamen concinunt cum Beda, aut cum aliis antiquioribus & veracioribus historicis Anglicanis; vt quod cap. 1. dicit, Engistum (qui fuit vnus ex primis ducibus Anglosaxonum, quos Britones in subsidium contra Pictos & Scotos aduocarunt) Insulam pro Britannia *Angliam* nominasse, cum hoc nomen aliquot sæculis pòst, Insulæ inditum fuerit ab Ecberto, postquam septem Britanniæ regna in vnum redegerat, qui promulgato edicto omnibus mandauit, vt post hac terra illa, nomine formato ab Anglis, Anglia nominaretur; eiusque Princeps, Rex Angliæ; non vt antea Rex Merciorum, Rex Cantuariorum, Rex Orientalium Saxonum, &c.

Cap. 14. dicit. S. Winifridum seu Bonifacium iam tempore Concilij Traiectensis à S. Willibrordo & à S. Svviberto anno Saluatoris D C. X C V I I. celebrati, fuisse Ecclesię Traiectensis Canonicum, hoc est, Presbyterum, cùm Bonifacius anno demum D C C. vt supputat Serarius Notatione L I V. ad vitam S. Bonifacij; sacerdotium susceperit; & postea anno D C C. I V. in Frisiam, Euangelij annunciandi gratia concesserit. Ibidem Wironem *Episcopum Deirorum* facit, qui fuit Episcopus in veteri Scotia seu Hibernia, non Anglus sed Hibernus; & socium eius Plechelmum itidẽ Scotum seu Hibernum confundit cum Plęctelmo Bedæ lib. 5. cap. 19. & 24. & eum vel *Massa Candida*, vel *Candida Casa* Episcopatum gessisse affirmat. Sed nullus

lus in Britannia *Candidæ Massæ* Episcopatus. *Candidæ Casæ* agnoscit Beda, vt & alij omnes; Eius loci Episcopus erat Plectelmus Bedæ, non Plechelmus Socius S. Wironis. Sed tempore Concilij Traiectẽsis celebrati anno DC. XCVII. non potuit Plectelmus esse Episcopus *Candidæ Casæ*, quia Beda loquens de Plectelmo anno orbis redempti DCC.XXXI. ait, Episcopatum *Candidæ Casæ* nuper fuisse institutum, primo Antistite Plectelmo. Quod nec satis commodè, nec satis verè diceretur, si iam ante XXXIV. annos Episcopatus iste exstitisset, eique Plectelmus præfuisset; tot enim anni à Synodo Traiectensi vsque ad annum DCC. XXXI. intercedunt.

Jam verò, quæ cap. *6*. narrantur de Missione Svviberti & Willibrordi cum denis aliis sociis in Frisiam, plena sunt erroribus; Dicit enim Auctor, hanc missionem institutam esse auspiciis Ecberti Archiepiscopi Eboracensis, cum vt ex Beda lib. 5. cap. 10. & 11. manifestissimè liquet, primus eius auctor fuerit Ecbertus Presbyter, natione Anglus, qui in Hibernia monasticam vitam multis annis duxerat, cuius sanctitatem magnificè locis citatis, vt & lib. 3. cap. 27. Venerabilis Beda deprædicat: qui principiò ipsemet cum Sociis in Frisiam, & circumiacentes regiones nauigare statuerat: verùm diuino viso & oraculo domi manere & Huiensibus Monachis instruendis (qui à veritate traditionis Ecclesiasticæ in Paschate celebrando nonnihil deflectebant) sese reseruare iussus est. Non tamen conquieuit, sed quod per se efficere non poterat, id per duodecim alios Apostolicos viros transactum dare studuit, inter quos eminebat Willibrordus, quem Beda nominatim exprimit; quæ missio seu Euange-

lica legatio accidit, vt quidem Pseudomarcellinus ait; anno Dominicæ Incarnationis D C. X C. Sed ex Beda lib. 5. apertè colligitur eam incidisse in annum Redemptoris D C. X C I I I. Nam cum Beda cap. 9. dixisset, Berechtvvaldum Archiepiscopum fuisse ordinatum anno D C. X C I I I. statim cap. 10. ait; *eo tempore, &c.* pergitque percensere, quid Ecbertus Presbyter circa missionem in Frisiam tentauerit effeceritque. Quo tempore Ecbertus, de quo Pseudomarcellinus necdum ad Archiepiscopatum Eboracẽsem euectus fuerat, quippe hac dignitate demùm inauguratus anno D C C. X X X I I. vt est in Auctario ad Epitomen historiæ Ecclesiasticæ Bedæ ex editione Commeliniana; nam in aliis quibusdam additamentum hoc non comparet, cumq; vt in eodem Auctario traditur Ecbertus Archiepiscopus supremum diem obierit anno D C C. L X I sequitur eum vel infantem, vel certè adolescẽtulum, vel nondum in lucem editum fuisse, quando duodecim illi viri sancti & *industrij*, vt à Beda appellantur, missu Ecberti Presbyteri in Frisiam traiecerunt. Quare corruunt, quæ Pseudomarcellinus fabulatur de Benedictione, quam ab Archiepiscopo Ecberto duodecim illi Ecclesiastæ sub discessum in Frisiam petiuerint. Corruunt etiam quæ cap. 10. narrat de graui inualetudine Ecberti Archiepiscopi, quando Svvibertus cum Acca Presbytero in Britanniam reuersus est, vt Episcopalem consecrationem susciperet; idque anno Domini D C. X C V. quo tempore Ecbertus Eboracensis vel nondum homo erat, vel adolescentiæ annos vix attigerat.

Nec ex Anglia venerunt duodecim isti prædicatores, sed ex Scotia seu Hibernia, vbi morabatur Ecbertus

bertus Presbyter; qui ex voto, quo se obstrinxerat, patriam terram, hoc est, Britanniam, quam nunc Angliam vocamus; nunquã reuisit. Et quamuis dubium nõ sit plerosq; ex duodenario isto numero fuisse Anglos seu Anglosaxonas, ex Scotia tamen seu Hibernia ad messem Euangelicam emissos esse, ne mireris, erãt enim in Hibernia *multi nobilium simul & mediocrium de gente Anglorum,* inquit Beda lib. 3. cap. 27. *qui, relictâ Insulâ patria, vel diuinæ lectionis vel continẽtioris vitæ gratia eò secedebant, quorum nonnulli statim Monasticæ vitæ sese mancipabant, alij circumeundo per cellas Magistrorum lectioni operam dare gaudebant.* In horum numero fuit itidem Ecbertus Presbyter, Auctor missionis in Frisiam, cui etiam in Scotia seu Hibernia, populares, hoc est, Anglosaxones deesse non poterant, quos ad ministerium istud deligeret, quandoquidem Anglosaxonibus Hiberniam petere, & in ea degere solenne erat. Migrauit autem in cœlum pius iste Presbyter Ecbertus anno DCC. XXIX, cùm esset annorum XC. Et quamuis in S. Willibrordi vita, quę Alcuino tribuitur. Ecbertus vocetur Episcopus, à Beda tamen hoc nomine nunquam afficitur, cùm ex ineunte propemodum ætate in Hibernia vsque ad extremum spiritum sub monastica professione delituerit. Itaque credibile est nomen *Episcopi,* in historiam Willibrordinam per incuriam irrepsisse.

Erroribus insuper accenseamus licet, quod scribit de duobus Ebaldis seu Evvaldis Albo & Nigro, quos annumerat duodecim prædicatorib⁹ ab Ecberto missis. Sed duos istos extra hunc duodenarium censum collocandos esse, planum fit ex Beda: Qui cum lib. 5. cap. 11. dixisset, ab Ecberto Presbytero *duodecim viros*

sanctos

sanctos & industrios in opus verbi destinatos esse, subiungit: *Horum secuti exempla, duo quidam Presbyteri de natione Anglorum, qui in Hibernia multo tempore pro æterna patria exulauerant, venerunt ad prouinciam antiquorum Saxonum, si fortè aliquos ibidem prædicando Christo acquirere possent*; qui postea Martyrium subierunt; de quo copiosè Beda. Ex cuius verbis liquidò apparet, duos istos Ebaldos fratres, non fuisse ex duodenario illo numero, sed exemplo duodenarij illius excitatos, ad Euangelij prædicationem accessisse. Quocirca inter figmenta itidem pono, quod cap. 10. scribit de duobus Evvaldis in Britanniam Svvibertum comitatis & inde in Hiberniam profectis, cum promissione, se quàm primum in Germaniam subsecuturos; nam qui religioni non habuit duos istos fratres duodenario Ecbertino accensere, ei neque istud comminisci religio fuit, præsertim cum exploratum sit sanctos istos fratres non diu ab aduentu suo Martyrij laurea insignitos esse.

Cap. 14. collocat Lebuinum seu Leuinum inter illos, qui post Synodum Traiectensem in varias orbis partes Euangelij disseminandi gratia abierunt, *qui martyrio propè Gandauum coronatus est*. Sed communi Historicorum & Chronologorũ testificatione compertum est S. Leuinum sanguinem pro Christiana religione fudisse anno Saluatoris DC.XXXIII. aut summum DC.LIV. Quomodo igitur Traiectensi Synodo anno DC.XCVII. habitæ interesse potuit?

Cap. 4. repetit commentum de Ecberti Archiepiscopatu Eboracensi, sub quo Svvibertum Canonicum fuisse, tam verò consonat, quàm illud, quod ibidem traditur, S. Columbanum, qui postea Abbatiam Luxo-

Luxouienſem adminiſtrauit, fuiſſe Anglum. Plura errata, & quidem longè plura occurrunt in illa hiſtoria Svvibertina, Marcellini ſpecioſo nomine velata: quæ diligenter enotauit, & ad me miſit *R. P. Stephanus Vitus* Societatis noſtræ Theologus: Sed hæc, quæ attulimus, ſufficiunt, opinor, ad detrahendam fidem iis, quæ de Willibaldo & Wunibaldo commemorat. Si enim errat in mittente, vt reuera errat; ſi errat in loco, vnde miſſio prodiit; vt reuera errat: ſi errat in perſonis miſſis, vt in duobus Evvaldis, & in Leuino ſeu Lebuino, cauſſæ nihil video, cur circa Willibaldum & Wunibaldum veridicus exiſtimari debeat, præſertim repugnantibus cunctis antiquis monumentis, & vniuerſa Eccleſiæ Eyſtettenſis à maioribus per longam ſeculorum ſeriem accepta traditione. Nunc ad alia gradum faciamus.

CAPVT X.

Quid Othlonus de diſceſſu SS. Willibaldi & Wunibaldi prodiderit.

OThlonus, qui res geſtas S. Bonifacij literis ad poſteritatem transmiſit, longè aliter de diſceſſu S. Willibaldi & S. Wunibaldi ex Anglia ſcribit, nimirum à S. Bonifacio in Germanicam meſſem euocatos fuiſſe, vt ſubſidio accurrerent laboranti in vinea Domini, nec tantis laboribus ſufficienti. Accipe verba Othloni. *Prædicans & baptizans ſanctus præſul Bonifacius in Thuringorum & Heſſorum regionibus, perſpexit meſſem quidem eſſe multam ibi, ſed operarios paucos ad copioſam multitudinem credentium inſtruendam. Vnde in prouinciam patriamq́ ſuam mittens, exinde tam fœmi-*

Othl. cap 30. lib. 1.

*nas, quam viros religiosos, scientiáque varia imbutos, plures venire fecit, suiq́; laboris onus inter eos diuisit. Inter quos erant pracipui quidam viri, Burchardus & Lullus, VVillibalt, & VVunibalt frater eius, VVitta & Gregorius; fœminæ verò religiosæ, matertera scilicet S. Lulli, nomine Chunihilt, & filia eius Berathgit, Chunidrut, & Tecla, Lioba & VValtpurgis, soror VVillibaldi & VVunibaldi. Sed Chunihilt, & filia eius Berathgit, valdè eruditæ in liberali scientia, in Thuringorum regione constituebantur Magistræ, Chunitrud in Bagoariam destinata est, vt verbi diuini semina ibidem spargeret, Tecla verò iuxta fluuium * Moin in locis * Kibbingen & Ochsnofurtt nuncupatis, collocauit. Liobam quoque ad * Biscofeschim, vt illic multitudini virginum congregatæ praeesset constituit.*

* Mænus.
* Kitzingen.
* Bischoffsheim.

Hæc Othlonus quæ dũ Surius vult Latiniora reddere, peruertit. Et Baronio quoque imposuit, ad annum Domini D CC. X X V. Sic enim ille: *In his pracipui fuêre Burchhardus, Lullus, VVilliboldus, VVillibaldus, & eius frater VVitta, & Gregorius.* Paulò pòst: *VValpurgis soror VVilliboldi & VVillibaldi.* Sed his omissis, prædictam illam auxiliarium copiarum ex Anglia euocationem & submissionem reuocat Baronius ad annum Saluatoris D CC. X X V. Gregorio I I. Pontifice Romanam cathedram administrante. Quo fit, vt si Othlono fidem habemus, hæc ex Anglia abitio, triginta quinque annis posterior fuerit, quàm illa, de qua Beda & Marcellinus. Mirum, S. Willibaldum in vita S. Bonifacij hac de re nullum verbum fecisse; nec vtrũ, nec quando ipse cum sociis à S. Bonifacio accersitus fuerit, indicasse.

Hæc tamen, quæ Othlonus narrat, non satis conueniunt cum Hodœporico S. Willibaldi, quod ipso

S. Wil-

S. Willibaldo dictante, sanctimonialis quædam literis consignauit: neccum vitis S. Wunibaldi & S. Walpurgę: nec cum Philippi nostri commentario. omnes enim consono testimonio tradunt, patrem Willibaldi, & Wunibaldi, precibus & cohortationibus filiorum, præsertim Willibaldi, permotum & incitatum peregrinationem iniisse; & postea Lucæ in Hetruria defunctum esse, filiis, vbi iusta parenti persoluerant, Romam properantibus, quo etiam feliciter peruenerint; tametsi vterque ob cœlum Romanum, peregrinis infestum, in grauem morbum inciderit; Willibaldum autem vbi conualuit, Hierosolymam abiisse, Wunibaldo ob vires nondum reparatas Romę remanente. Hæc in Hodœporico & in S. Wunibaldi vita legimus, quibus meritò assentimur, cum illud viuente S. Willibaldo, hæc verò, statim à morte S, Wunibaldi conscripta fuerint, vt videre est Tomo IV. Antiquę Lectionis D. Canisij: Othlonus autem multis annis Bonifacio & Willibaldo posterior vixerit: Si Othlonus idem est cum illo Fuldensi Monacho, qui vitam S. Pyrminij scripsit, quæ nuper cum aliis præclaris monumentis in lucem venit studio *R. P. Christophori Brouueri* nostri.

Jllud mirabile mihi videtur, cum in Hodœporico, & in Willibaldina vita mentio patris non semel fiat, ne semel quidem nomen eius exprimi. Sed parum id refert; quia ex aliis non dubiis monumentis Richardo ei nomen fuisse, intelligimus, vt iam suprà diximus.

Nec veritati congruit, quod à nonnullis scribitur, S. Walpurgem simul cum Richardo patre & duobus fratribus in Italiam ad limina sanctorum Apostolo-

rum profectam. Reclamat Hodœporicum Willibaldinum, & vita Wunibaldina, quæ euocatam ex Anglia tradunt, post excessum matris, (cuius nomen subticetur. Wunnæ tamen seu Bonnæ matri nomen fuisse, aliunde discimus, & iam supra indicauimus) cum passim in Germania sanctimonialium Monasteria excitarētur, quibus præficiendę erant virgines Deum timentes, & religiosæ disciplinæ amantes: neq; enim sola venit ex Britannia, sed aliis virginibus comitata, de quibus paulò antè Othlonus; inter quas comites postrema non erat *Lioba* seu *Lieba*, hoc est, *Agape* seu *Charitas*. Quomodo etiam S. Bonifacius S. Wunibaldum & S. Willibaldum socios & adiutores sibi adsciuerit, Hodœporicon longè aliter docet, nempe impetratos à summo Pontifice precibus S. Bonifacij, primum quidem S. Wunibaldum, postea etiam S. Willibaldum, & illum recta cum S. Bonifacio in Germaniam abiisse, hunc verò pôst subsecutum esse.

Cæterum cur S. Bonifacius fœminas ex Anglia in Germaniam euocarit, causam hanc reddit Illustrissimus Baronius Tomo IX. anno DCC. XXV. N. XI. *Quòd sciret exemplo Apostolorum, non inutiles esse ad opus, sanctas quoque mulieres, quibus vteretur, velut Diaconissis, quas præficeret Monasteriis, & per quas facilius gentiles fœmina mutua consuetudine allicerentur ad fidem, probatas sanctitate mulieres aquè ex Anglia esse petendas, vtile duxit*. Hæc Baronius. Vocauit ergo S. Bonifacius mulieres istas ex Anglia, vt priuatæ potissimum feminarum institutioni & conuersioni vacarent, vtque virginum collegia passim tunc institui solita, tanquam præsides, gubernarent, inque vita religiosa iam in Anglia exercitatę, minus exercitatis in Germania virginibus

ginibus, religiosæ vitæ normam præscriberent: nullo autem modo accersitę sunt, vt, virorum instar, publicè concionarentur, verbumque Dei annunciarent. Quo fine à S. Bonifacio vocatas esse, impudenter scribit Cyriacus Spangenberger, Lutheranus præco, in gestis S. Bonifacij; vbi adhuc inuerecundius addit; *hanc fuisse caussam dissensionis inter Adelbertum Gallum, & Clementem Scotum; hos enim noluisse ferre, vt VValpurga, & cæteræ feminæ Anglicanæ prædicarent, permissu Bonifacij.* Quod inanissimum figmentum esse, liquet ex Romana Synodo sub Zacharia Pontifice, quam Othlonus libro suo secundo de vita S. Bonifacij inseruit, vbi nominatim & sigillatim omnes errores tam Adelberti, quàm Clementis enumerantur, propter quos pax nulla S. Bonifacio cum Adelberto & Clemente intercedere poterat.

Quamuis porrò Illyricus in Catalogo Testium & Balæus in Centuriis Britannicis, maximè verò Centuriâ decimâ quartâ, nihil non conuiciorum in S. Bonifacium iaciant, frontem tamen adeo non perfricuerant, vt dicerent, eam, quam Spangenberger tradit, fuisse caussam dissidij; & vt hoc obiter quoque moneamus, Balæus non contentus duobus aduersariis Bonifacij, Adelberto & Clemente, tertium addit, nempe Samsonem Scotum Presbyterum, quem miris laudibus effert, non amore veritatis, sed odio sancti Bonifacij: tametsi de isto Samsone apud Othlonũ in Synodo Romana nulla mentio exstat. Sed vnde vnde eum Balæus deprompserit, eiusdem corij cum Clemente Scoto fuit, vt satis apparet ex illis ipsis, quæ Balæus de illo narrat: licet, quem narrationis suæ fundum habeat, num antiquum aliquod monumẽtum, an suum cerebrum, studiosè subticeat.

 Verùm

Verùm si Spangenberger decretis Lutheranis cõsentaneè agere cogitasset, debebat potius; id, quod S. Bonifacio affingit, eidem laudi dare; & reprehendere Adelbertum & Clementem, quòd Bonifacio rem minimè reprehendendam crimini vertissent. Quid enim Lutheranæ doctrinæ conuenientius, quàm mulieres Sacramenta administrare posse, si alij ministri desint, cùm omnes omnino Christiani æqualiter sint Sacerdotes? Si virtute huius Sacerdotij Sacramenta conficere & administrare queunt, cur non etiam publicè prædicare, & ex *ambone Prædicantico* ad circumstantem multitudinem declamare? Nec desunt muliebris huius leuitatis exempla, quæ prout se dabat occasio, sæpius alibi in meis opusculis recensui.

CAPVT XI.

Quid tãdem sentiendum sit de S. VVillibaldi ex Anglia discessu, Romam aduentu, & in Germaniam ad S. Bonifacium reditu.

OMnia plena sunt tenebris, partim ob inopiam veterum scriptorum, partim ob eorundem, qui exstant, nõ satis consonam concordiam: Vestigia tamen Hodœporici Willibaldini, superstite adhuc S. Willibaldo, conscripti, sequentes, videmur veritatem aliquo modo assequi posse.

Dicimus igitur S. Willibaldum ex Anglia egressum anno Domini DCC.XIX. ætatis suæ anno XV. qui est Gregorij II. Papæ in pontificatu sextus; Romamq́; venisse anno Domini DCC.XX. vel sequenti, co-

ti, eodem Gregorio adhuc cathedram Petri moderante; nam in monte Cassinensi decennio vixit (non enim audiendus Philippus cum aliis nonnullis, qui quinquennium duntaxat statuunt) & priusquam huc se reciperet, iam decennium extra patriam peregrinando consumpserat; teste vtroque Hodœporico; à XIX. igitur anno vsque ad XXXIX. annum vel vsque ad exitum anni XXXIIX. si numerum ineas, XX. annos inuenies, tantum scilicet temporis, quantum Hodœporicon peregrinationi transmarinæ, & commorationi Cassinensi tribuit: nam anno DCC. XXXIIX. in festo S. Andreæ Cassino Romam venit; & à Gregorio III. iussus in Germaniam ad S. Bonifacium abiit, post pascha anni XXXIX. Quo etiam in Germaniam ad S. Bonifacium peruenit. Promiserat autem Pontifex S. Bonifacio, cum anno DCC. XXXVIII. Romæ esset, se Willibaldum subsidio in Germanicam messem ablegaturum, quamprimum Romæ compareret.

Huic sententię obstare videtur adolescentia Willibaldi: Vix enim credibile fit, adolescentulum, quindecim annorum, patriæ finibus egressum tam molestam & longinquam peregrinationem suscepisse, & ea etiam auctoritate valuisse, vt patri & fratri suo eandem mentem iniiceret. Veruntamen si auctoritatem Hodœporici fartam tectam seruare velimus, omnino hoc affirmandum erit: nam spiritus Dei non est ad annos alligatus; & multi Sanctorum eadem ætate mundo & patriæ constanter valedixerunt.

Difficilior est nodus, quem nobis Hodœporicon nectit: Ait enim, S. Willibaldum in Thuringiam ad S. Bonifacium venisse, & in domo fratris sui Wunibaldi

baldi hoſpitalitatis manſionem habuiſſe, quia *iam illum octo annorum ſpatio & nono dimidio ab eo, quo de Roma pergebat, non vidit.* Quomodo tantum octo & dimidiato annis non viderat Wunibaldus Willibaldum, ſi ſeptennium in peregrinatione Hieroſolymitana, & decennium Caſſini conſumpſerat? Septendecim certè annis minimum mutuo conſpectu caruerant. Hic nodus implicatus eſt. Fortè ſoluetur, ſi dicas S. Willibaldum à fratre ſuo Wunibaldo viſum eſſe in monte Caſſino; cum iam ſeſqui vel etiam alterum annum illic ageret; bis enim venit Romam VVunibaldus. Primò, cum fratre ſuo VVillibaldo. Secundò, cum ex Anglia quam repetiuerat, reuerſus eſſet: nam S. VVunibaldi vita expreſsè tradit, eum ſeptimo peregrinationis ſuæ anno in Angliam rediiſſe, vt ſi quos poſſet, præſertim de ſua cognatione, ad contemptum mundi & patriæ adduceret; ſibique ſocios peregrinationis adiungeret: id cum ex ſententia ſucceſſiſſet, Romam iteratò adiiſſe. Hac ergo altera vice aduentus ſui in vrbem, fratrem in monte Caſſino latitantem ſalutare potuit, ita vt ab hoc vltimo congreſſu vſq; ad aduentũ in Thuringiam, octo anni & dimidiatus effluxerint; vt iam locum non accuſem mendi quod fortè liceret, cum ſciam Hodœporicon hoc ex mendoſiſſimo eoque vnico codice à clariſſimo viro *D. Henrico Caniſio* exſcriptum eſſe. Poſtea tamen in integrius & emendatius eiuſdem Hodœporici manuſcriptum exemplar incidi, quod cum Rebdorffenſi, quo D. Caniſius vſus eſt, penitus conuenit, ita vt ſuſpicio latentis mendi ceſſet.

Hac igitur ſententia de annis VVillibaldinæ peregrinationis poſita, dicendum eſt, S. Richardum aut

anno

anno D C C. X X. aut certè sequenti mortuum esse. Dico, *sequenti*: idque propterea, si forsan filij tertio demum ab egressu ex Anglia anno Romam peruenerunt: quos certum est Romam non venisse, nisi mortuo iam & sepulto patre apud Lucam Hetruriæ ciuitatem, nam cùm Romam simul pergerent, S. Richardus viuendi finem in itinere fecit, cœlum pro Roma adeptus. Mortem porrò Richardi commemorat Baronius anno gratiæ D C C. L. non quòd illo præcisè anno Richardum obiisse credat, sed quia circa hæc saltem tempora, quæ de S Richardo feruntur, accidisse existimat. Ex cuius sententia dicendum esset, VVillibaldum & VVunibaldum sub Zacharia Pontifice Romam peruenisse, anno nono Pontificatus eius, vel aliquo anteriore, octauo scilicet vel septimo. Sed huic opinioni refragantur omnia vetera monumenta, vt proinde omni probabilitate destituatur.

Aliqui referunt S. Richardi mortem ad annum D C C. X X V. quo anno filios quoque ad Festum S. Martini Romam peruenisse aiunt. Sed decennalis peregrinatio S. VVillibaldi, eiusdemque totidem annorum in monte Cassino commoratio, alium computum nos inire iubent. Eandem ob causam discedere cogimur à Philippi nostri & aliorum sententia, sanctos istos sub Gregorio I I I. Romam venisse, circa annum Christi D C C. X X X I. Nimis serus est iste calculus.

Nec obstat, quod Philippus & Hodœporicon tradunt, S. VVunibaldum Romæ à S. Bonifacio repertum, & Pontificis Gregorij I I I. iussu in Germanicam messem abductum esse. At S. Bonifacius sub Gregorio I I I. venit quidem Romam (qui tertius Bo-

e nifacij

nifacij in vrbem aduentus numeratur) ſed non ante annum Domini DCC. XXXIIX. qui erat octauus Gregorij III. tam diu autem, hoc eſt per XIIX. prope ab aduentu annos VVunibaldum Romę moratum eſſe, vix apparet veriſimile. Reſpondeo, S. VVunibaldum toto iſto annorum interuallo non ſemper Romæ manſiſſe; nam vt in VVunibaldina vita apertè ſcribitur; ſeptimo peregrinationis ſuæ anno VVunibaldus Angliam repetiit, vt ſi quos poſſet, præſertim de ſua cognatione, ad contemptum mundi & patriæ induceret, ſibique ſocios peregrinationis adiungeret. Id cùm ex animo ſucceſſiſſet, Romam iteratò adiit, nam in quemcunque demum annum repetitus VVunibaldi ad vrbem acceſſus inciderit, optimè fieri potuit, vt anno ſalutis DCC. XXXIIX. VVunibaldus à S. Bonifacio Romæ inueniretur, inque Germaniam ſtrenuus Dominicæ vineæ excolendæ adminiſter futurus, abduceretur.

Sub finem huius diſputationis, omittendum non eſt: Illuſtriſſimum Baronium haud ſatis ſibi conſtare, cum de hoc argumento Tomo IIX. & IX. diſputat: nam quia Marcellinum legerat; egreſſum VVillibaldi & VVunibaldi ex patria ad annum Domini DC. XC. refert, & anno gratiæ DC. XCVII. eundem Epiſcopum Eyſtettenſem creat. Rurſus Tomo IX. Auctoris, qui vitam S. Bonifacij ſcripſit, verba commemorans, euocationem ex Anglia reuocat ad annum Domini DCC. XXV. Quæ duo cohærere non poſſunt, vt per ſe liquet; & mirum eſt, accuratiſſimum Baronium hoc non aduertiſſe; nam ſi vera ſunt, quæ Auctor Marcellini nomine velatus narrat, ruant oportet, quæ Scriptor vitæ Bonifacianæ ſeu Othlonus pro-

prodidit: & vice versa. Iterum, cum Baronius incidisset in Tomum IV. Antiquæ Lectionis à D. Henrico Canisio euulgatum, in quo sunt varia Ecclesiæ Eystettensis antiqua monuméta, legissetque, Willibaldum à S. Bonifacio petitum esse, vt auctoritate Pontificis Gregorij III. in messem Germanicam ablegaretur, corrigi vult in Appendice ad Tomũ IX. quæ ex Othlono ad annum DCC. XXV. retulerat; nam Willibaldum & Wunibaldum non ex Anglia à S. Bonifacio accersitos esse, sed Româ abductos.

Epitaphium S. Richardi exhibet Baronius anno Redemptoris DCC. L. In eo appellatur Richardus *Rex Anglorum.* Cæterum in Appendice ad Tomum IX. redditur hoc regnum Baronio dubium & suspectum. Ita cùm doctissimus & celeberrimus historiæ Ecclesiasticæ pater, non haberet, vbi pedem firmiter figeret, iam hoc, iam illud ex diuersis & contrariis auctoribus in Annales suos, sine accuratiore examine transtulit; cuiusmodi est etiam illud, quod in Epitaphio S. Richardi legerat; Willibaldum & Wunibaldum filios à Richardo apud S. Bonifacium Archiepiscopum Moguntinum relictos fuisse, ipsumque Richardum absque illis in Italiam abiisse. Quod vtrique Hodœporico, vitæ Wunibaldinæ & Willibaldinæ & Philippo nostro ex diametro aduersatur. Verùm de his omnibus, quid statuendum fit, iam planum fecimus. Hanc fluctuationem Illustrissimi scriptoris non duxi dissimulandam, ne quis auctoritate tanti viri auius à vero abduceretur.

CAPVT XII.

De Sacerdotio & Episcopatu sancti VVillibaldi.

SAnctum Willibaldum à S. Bonifacio Sacerdotij honore insignitum esse, testatur prius *Itinerarium* ab Heidenheimensi Sanctimoniali conscriptum: & quidem Eystadij, seu in loco, qui postea Eystadij appellationẽ tulit; ipso S. Mariæ Magdalenæ festo; vt citatum iam Hodœporicon disertè tradit; & notatur itidem in Calendario seu Necrologio, quod Pontificali Eystettensi manuscripto innexum est. Vbi additur: Quotannis eo die institui processionem in cryptam, in qua S. Willibaldus sepultus erat, vtique in memoriam Sacerdotij eo die à S. Willibaldo suscepti. Dicitur, *ex antiquo*; quia translato corpore ad *Monasterium* processio quoq; mutata est: vt & tunc, cum tandem S. Willibaldus in choro sibi dicato stabilem sedem inuenit. Eò nũc, vt ait Manuscriptus, processio ducitur.

Sed quæritur de anno, quo S. Willibaldus Sacerdotio initiatus est. Hodœporicō Sanctimonialis affirmat id factũ, vno anno ante Episcopalem cõsecrationem: cùm autem S. Willibaldus anno Domini DCC. XLV. ad Episcopalem gradum euectus fuerit, sequitur, eum, Sacerdotem creatum anno priore, hoc est, anno Redemptoris DCC.XLIV. Cum hoc Itinerario consentit posterius illud ab Anonymo cõfectum. Quocirca non moramur Anonymum Scriptorem vitæ Willibaldinæ Tomo IV. Canisij, qui à Sacerdotio S. Willibaldi vsq; ad Episcopatum statuit *lustrum*, hoc est, quinquennium: vt proinde dicendum videatur

tur S. VVillibaldum anno gratiæ DCC. XL. Sacerdotij dignitatem consecutum esse. Non moramur, inquam, hunc Auctorem, quia maior est auctoritas vtriusque Itinerarij, præsertim prioris, quod viuente, imò & dictante S. VVillibaldo conscriptum est. Deinde Auctores isti non solent esse vsq; adeò rigidi & religiosi proprietatis vocabulorum obseruatores. Hinc credibile fit, lustrum à scriptore isto pro annuo spatio vsurpatum esse. Quanquam parum interest, hoc ne an illud sentias, tametsi, vt dixi, vtrunque Hodœporicon maiorem apud me fidem meretur.

Ad Episcopatum quod attinet; communis traditio & persuasio habet; S. VVillibaldum ad hoc honoris fastigium exaltatum esse anno Saluatoris DCC. XLV. tribus hebdomadibus ante Natalem S. Martini, vt inquit Hodœporicon, cùm quadragesimum primum ætatis suę annum ageret; neque huic sententiæ ratio deest ex ipso cursu VVillibaldinæ vitæ collecta: nam XXXVI. annos Episcopatum tenuit; mortuus anno DCC. LXXXI. Si ergo ab anno XLV. vsque ad annum LXXXI. omnes annos computes, triginta sex annos Episcopatus inuenies.

Annales tamen in anno VVillibaldini Episcopatus variant: nam Francici à Frehero editi: *Duos Episcopos constituit* (Bonifacius) *vnum VVirzíburgi, alterum in loco, qui dicitur Aichstat anno DCC. XLVI.* Hermannus Contractus in Chronico: *Anno DCC. XLVII S. Burckhardus VVirzeburgensi, & S. VVillibaldus Eystetensi Ecclesia Episcopi, primi à S. Bonifacio ordinantur.* Duobus ergo annis serius id contigit ex sententia Hermanni, quam vulgaris persuasio, immò quàm ipsa veritas habeat. Marianus Scotus in suo Chronico refert hanc ordinatio-

nationem ad annum gratiæ DCC. XLVI. aitque factam non tantùm *auctoritate sedis Apostolicæ, sed etiam annuente Carolomanno Rege.*

Verùm in XLV. anno persistendum est; quem turbat Othlonus, qui in vita S. Bonifacij lib. 1. cap. 42. scribit à Carolomāno Francorum Principe coactam Synodū anno ab incarnatione Domini DCC. XLII. eique, præter S. Bonifacium Archiepiscopum, interfuisse Episcopos Burchardum & Reginfredum, VVitanum & VVillibaldum, Dadanum & Addanum, *cum presbyteris eorum*. Si ergo VVillibaldus iam anno DCC. XLII. Episcopus erat, quomodo demum post tres annos, id est, anno DCC. XLV. Episcopali honore insignitus est, vt habet Hodœporicon VVillibaldinum, & communis Eystettensium persuasio? Nec refert, quod in Surio est *VVilliboldus*, non *VVillibaldus*, nā vnum & idem nomen est, vt suo loco diximus. Hic iterum nodus vix solubilis nascitur: nam vt quis dicat Othlonum errasse, vix fidem faciet, quæ enim dicit, ex publicis actis Synodi dicit; & Annalium Conditor Baronius ad eundem Domini annum hanc synodum refert. An VVillibaldus tempore Synodi erat duntaxat destinatus & electus Episcopus, nondum autem consecratus, aut vlli certæ sedi addictus? An non obstante, quod alioqui VVillibaldus & VVilliboldus idem nomen sunt, hic discriminabimus, & VVilliboldum istum à nostro VVillibaldo secernemus? Non minor est difficultas de Burckhardo, qui anno demū DCC. L. vel DCC. LI. Romæ à Zacharia Pontifice Episcopus ordinatus est, & anno DCC. LI. solenniter in diœcesi Herbipolensi promulgatus, & declaratus, vt scribit Egilvvardus lib. 1. de vita S. Burckhardi

di cap.10. Quomodo ergo Burckhardus iam erat Episcopus anno DCC.XLII. quo Synodus illa Ratisbonæ, vt quibusdam videtur habita est?

Vidit hunc nodum de Episcopatu S. Burckhardi etiam Serarius noster in Notis ad S. Kilianum. At nescio num soluerit; nam difficile est ex anno DCC.LI. facere annũ DCC.XLI. cum S. Burchardus Romę sub Zacharia Papa Episcopus creatus sit, prę sente S. Bonifacio, quando vltimò Romã venit, qui in vrbẽ aduentus nõ contigit ante salutis annum DCC.L. Idem tamen Serarius postea lib.3. Mogunt. Not. XLIV. in S. Bonifacij vitã, confugit ad designationem, ita vt Burckhardus anno DCC.XLII. tempore Synodi fuerit designatus Episcopus, non consecratus, aut certo loco deputatus, prout nos de S. VVillibaldo diximus.

Cæterùm Synodo, quam Othlonus lib.1. de vita S. Bonifacij cap.44. tertiam appellat, celebratæ Moguntiaci vt nõnullis placet, anno gratiæ DCC.XLV. interfuit S. VVillibaldus, eodem anno circa festum S. Martini Episcopali honore insignitus; si verum est, Epistolam XIX. S. Bonifacij ad Ethilbaldum Regem Merciorũ ex concilio scriptã & missam esse, cuius in titulo, pręter alios Episcopos, apparet etiam *VVillibald.*

Episcopatus sui & Burchardini meminit ipse etiam S. VVillibaldus in S. Bonifacij vita cap.10. *Iuxta Ecclesiasticæ dispositionis normulam pastorale populis præuidit* (Bonifacius) *ministerium: vt siue viuente illo, siue etiam moriente, medicinali plebs pastorum officio minimè careret, & duos bonæ industriæ viros ad ordinem Episcopatus promouit, VVillibaldum & Burghardum, eisq; in intimis Orientalium Francorum partibus, & Bauarorum terminis Ecclesias sibi commissas impertiendo distribuit, & VVillibaldo sua guberna-*

bernationis parochiam commendauit in loco, cui vocabulum est Heistate. Burghardo verò in loco, qui vocatur VVirzeburg, dignitatis officium delegauit, & Ecclesias in confiniis Francorum atque Saxonum atque Sclauorum suo officio deputauit, & vsque ad gloriosum exitus sui diem, incessanter arctam regni cœlestis viam plebibus patefecit.

S. Ludgerus in vita seu passione S. Bonifacij. *VVillibaldus electus Dei antistes Episcopatum, quod nuncupatur Hehstedi, in parte proxima nobis Baguariorum, idē in Nordgoë simili modo, vt pius pater à fundamentis illud erigens, meliorauit & custodiuit.*

Adstiterunt Bonifacio in consecratione S. Willibaldi Burckhardus & Witto seu Wizo Episcopi vt ait cap. 22. Philippus, & Hodœporicon Willibaldinum. Sed nodus hic difficilis incidit, cùm Burckhardus quinquennio aut sexennio demùm pòst Romę à Zacharia Pontifice, præsente S. Bonifacio, Episcopus ordinatus sit, & anno Redemptoris DCC.LI. Wirzeburgi solenniter declaratus, vt scribit Egilvvardus lib. 1. de vita S. Burchardi cap. 10. An Burchardus non adfuit, vt iam consecratus, sed vt designatus Episcopus? Dissimulandum non est, multa in illo Egilvvardo occurrere, quæ à veritate dissideant; neque veteri sed nouitio alicui scriptori adscribenda videantur. Cuius luculẽtissimum exemplum proferemus, cùm infrà de morte & annis S. Willibaldi disseremus. Quid quod ipse S. Bonifacius in Epistola, quam ad Pontificem Zachariam misit anno Domini DCC.XLI. apertè scribit, se tribus locis Episcopos constituisse, Wirziburgi, Buraburgi, & Erphesforti, petitq; eorundem à Pontifice approbationem & confirmationẽ. Quos Pontifex epistola ad Bonifacium data anno sequenti DCC.

DCC.XLII. Apostolica auctoritate confirmauit. Cessat ergo hac ratione difficultas de Synodo anno hoc DCC.XLII. celebrata, cui Burckhardus tanquã Episcopus interesse scribitur. Verè enim hoc anno Episcopus erat, iam à sede Apostolica confirmatus, vt & Witto seu Witta seu Wizzo Episcopus Buraburgi; de quo quis locus fuerit, vide Notationem 29. Serarij in Bonifacianam vitam; & quamuis S. Willibaldus in S.Bonifacij historia eodem orationis tenore scribat VVillibaldum Eystettẽsem, & Burckhardum VVirzburgensem Episcopos constitutos esse, id tamen non ita accipi debet, quasi vno eodemq́ue anno id acciderit; nam diuersis annis ad Episcopale culmen euectos esse, ex dictis planum relinquitur. Quare nulla etiam in literis S. Bonifacij ad Zachariam Pontificem Episcopatus Eystettensis mentio exstat, vtpote posterius demùm instituti. Locus autem in quo S. VVillibaldus à S. Bonifacio consecrationem Episcopalem accepit, in Thuringia erat, nomine *Sulzberg* seu *Sulzburg*. Nec post consecrationem diutius quàm vnam hebdomadem in Thuringia mansit, sed quantocyus ad gregem sibi commissum, tanquam fidelis & sollicitus pastor, properauit.

Licet porro S. VVillibaldus sedem Episcopalem iam adiisset, sæpe tamen euocabatur Moguntiã & aliò à S.Bonifacio, idq́; ob communem Ecclesiarum vtilitatem vt cap. 24. Philippus memorat. Frequenter enim celebrabat Synodos, vt patet ex vita S.Bonifacij cap. 10. à quibus dilectum sibi VVillibaldum haud abesse sinebat: tametsi postea grandior natu, synodales conuentus S. Bonifacius adire & obire non soleret, teste eodem VVillibaldo.

CAPVT XIII.

De quatuor Episcopatibus, quos S. Bonifacius in Bauaria reformauit.

SAnctus Bonifacius anno Redemptoris DCC. XXXIIX. à sede Apostolica rediens, diuertit ex itinere ad Regem Longobardorum Luitprandum; *à quo recedens*, inquit S. VVillibaldus in S. Bonifacij vita cap. 9. *non solùm inuitatus Bauarorum ab Odilone Duce, sed & spontaneus visitauit incolas, mansitq́; apud eos diebus multis, prædicans & Euangelizans verbum Dei, veraq́; fidei ac religionis sacramenta reuocauit: & destructores Ecclesiarum populiq́; euersores abigebat. Quorum alij pridem falsò se Episcopatus gradu prætulerunt; alij etiam presbyteratus se officio deputabant: alij hac atque alia innumerabilia fingentes, magna ex parte populum seduxerunt. Sed sanctus vir iam Deo ab infantia deditus, iniuriam Domini sui non ferens, supradictum ducem, cunctumq́; vulgus ab iniusta hæretica falsitatis secta, & fornicaria sacerdotum deceptione coërcuit, & prouinciam Bauarorum, Odilone duce consentiente, in quatuor diuisit parochias, quatuorq́; his partibus præsidere fecit Episcopos: quos ordinatione scilicet facta, in Episcopatus gradum subleuauit: Quorum primus nomine Ioannes, Ecclesiæ in oppido, quod dicitur Salzburg, Episcopatus Cathedram suscepit. Secundus Erenberch, qui Frisingensis Ecclesiæ speculatoris tenuit principatum. Tertius Gaibaldus, qui Ecclesiæ ciuitatis Reginæ pastorale excubitoris subiit magisterium. Quartus Viuilo, qui super Patauiensem Ecclesiam sacræ indagationis obtinuit dignitatem. Cumque omnia confirmato Christianitatis ordine ritè agerentur, vt canonum essent iura in Bauaris recuperata, iam ad proprias remeando redsit Ecclesias, populique sibi commissi curam gerens,*

rens, culpas q́; gregum circumſpiciens, & excubias prouidens, oues à nefandis luporum morſibus eripuit.

Ex his lupis vnus erat, qui non tantùm factis, ſed & nomine lupum ſe exhibebat, Erenvvolfus, de quo iſthæc lib. 5. rerum Boicarum ampliſſimus, mihique, dum viueret, amiciſſimus Dominus Marcus VVelſerus. *Vix obierat Corbinianus, cùm infauſtum nomen Erenuolfus, homo hæreticus, primus, cuius memoria inter Boios exſtet, ſi his quoq́; peſtibus annotandis operæpretium facimus; flagitioſa impiorum dogmatum labe ſerenda graſſari cœpit. Bonifacius, vt erat acri in diuinum cultum, ſtudio, properè accurrens, ne virus latius ſerperet, auctorem ſceleris, maturè, ex ſacrorum Canonum præſcripto, damnatum, ab Eccleſiæ communione reiicit, ſimul populum ſalutaribus concionibus admonitum in viam reuocat.*

De hac Epiſcopatuū reformatione ita Gregorius III. ad ipſum Bonifacium anno ſui Pontificatus IX. Chriſti DCC.XXXIX. reſcripſit: *Quia indicaſti perrexiſſe te ad gentem Baioariorum, & inueniſſe eos extra ordinem Eccleſiaſticum viuentes, dum Epiſcopos non habebant in prouincia, niſi vnum nomine Viuilo, quē nos ante tempus ordinauimus, & quia cum aſſenſu Otilo Ducis eorundem Baioariorum, ſeu optimatum prouinciæ illius, tres alios ordinaſſe Epiſcopos, & in quatuor partes prouinciam illam diuiſiſſe, id eſt, in quatuor parochias, vt vnuſquiſque Epiſcopus ſuam habeat parochiam, benè & ſatis prudenter peregiſti frater. Et quoniam Apoſtolicam præceptionem ex noſtra vice impleſti, & ſicut tibi præcepimus, ita peregiſti: itaque non deſinas, frater reuerendiſſime, docendo eos ſanctam Catholicam, & Apoſtolicam Romanæ ſedis traditionem, vt illuminentur rudes, & viam ſalutis teneant, per quam poſſint ad æterna præmia peruenire.*

Non ergo Episcopatus istos Salisburgensem, Frisingensem, Ratisbonensem & Passauiensem, S. Bonifacius instituit, quippe qui sint antiquiores S. Bonifacio, vt vel ex Metropoli viri nobilis *VVigulei Hundij* apparet; vbi singulorũ Episcopatuum indices texuntur, quos & quales à primo suo ortu præsules habuerint: sed cùm vel nullos, vel non legitimos pastores haberent, omniaque in deterius collapsa ruerent; S. Bonifacius legatione Apostolica functus, singulis sedibus idoneos antistites præfecit, relicto suo in gradu Viuilone Patauiensi, qui munus Episcopale, prout par erat, obibat; & vitiis flagitiisque in clero tunc exuberantibus, viriliter obuiam ibat.

Quanquam Philippus noster non tantùm in hoc Commentario, sed etiam in S. Walpurgæ vita ad Reginam Hungariæ, constanter affirmat, Episcopatum Frisingensem à S. Bonifacio esse conditum, cuius hęc sunt verba: *Fuêre in Regno Pipini Regis duo viri illustres, scilicet Odylo Dux, & Suniggerus Comes, qui vtriq; ad S. Bonifacium venientes orationibus eius se commendauerunt, & prædia sua cum mancipiis ad seruiendum Deo viuenti deuotissimè ei obtulerunt. Sed beatissimus Præsul considerans, quia res Ecclesiæ, vota sunt fidelium, pretia peccatorum, patrimonia pauperum, ex allodiis Odyli Ducis, Frisingensem instituit Episcopatum; ex prædiis verò Suneigeri Comitis, Eystettensem fundauit, & firmauit Pontificatum; præfecitq; venerabilem fratrem, & discipulum suum S. Corbinianum, Frisingensibus: Sanctum verò VVillibaldum Deo dignum Episcopum Eystettensibus.* Sed res aliter se habet. Non instituit S. Bonifacius Episcopatum Frisingensem, sed reformauit, dato Eremberto Antistite, finesq; huius & aliarum Diœceseon in Bauaria descripsit. Vnde

Otho

Otho Frisingensis lib. 5. Chron. cap. 22. *B.Bonifacius terminos Episcopatuum Baioariæ, sicut hodie manent, distinxit.* Nec S. Corbinianum Bonifacius Episcopum Frisingensem fecit, quippe qui, condito nouo Episcopatu, eidem præesse cœperit circa annũ Domini DCC. X. sub Pipino Rege, & Grimoldo Boiorũ Duce; quo tempore Bonifacius nec dum Apostolica legatione in Germania fungebatur. De Episcopatu tamen Frisingensi optimè meritus est S. Bonifacius, tum propter reformationem, tum propter amplissima dona, quæ ab Odilone accepta eidem liberaliter contulit.

Non desunt Auctores, qui, cùm de Bauaricorum Episcopatuum seu reformatione seu institutione agunt, adiiciant quoque Episcopatum Eystettensem, ex quorum numero est Andreas Ratisbonensis, qui in suo Chronico ista. *Ioanni Salzburg, Baibaldo Ratisbonæ, VVillibaldo Eystett, Ermberto Frisinga commendatur; nam tunc nullus in tota prouincia pastoralem cathedram possidebat, præter Vuilonem.* Auctor vitæ S. Gotthardi Episcopi Hildesheimensis cap. 1. *VVillibaldo Eystettensis, Ioanni Salisburgensis, Eremberto Frisingensis, Garibaldo Ratisbonensis Ecclesia commendatur.* Vbi iterum vides, Eystettensem Episcopum cum institutione aliorum Episcoporum coniungi; quod secus factum oportuit: nam diuersis temporibus ista acciderunt, vt iam vidimus; & vtcunq; hæc siue apud recentiores, siue apud antiquiores coniuncta legis, memineris disiungenda; & variis temporibus assignanda esse.

Propter hanc reformationem à S. Bonifacio factam, primæque institutioni quasi æquiualentem; quatuor Episcopatus, gratitudinis testandę gratia, Monasterio Fuldensi vbi S. Bonifacius requiescit, fundos &

 pensio-

pensiones annuas decreuerunt, prout demonstrant quæ ex vetustis Ecclesiæ Fuldensis monumentis deprompsit, R. P. Christophorus Brovverus lib. 3. Antiquit. Fuldensium cap. 11. & sunt ista.

Cunctis nostris fidelibus notissimum est, qualiter praeclarissimus patronus noster, & totius Galliæ atque Germaniæ Apostolus, S. Bonifacius, cum ab errore gentilitatis Boioariam conuertisset, diuisit eam in quatuor Episcopatus, & quatuor ex discipulis suis ordinauit pastores, ad regendum populum Dei. Ioannem Salisburgensi Ecclesiæ; Viuulum Bataujensi Ecclesiæ, Gouuibaldum Ratisponensi Ecclesiæ, Erinbertum Frisingensi Ecclesiæ præponens. Qui statim velut palmites, veræ viti adhærentes, in vinea Domini, non sine fructu animarum sibi commissarum, comparuerunt; sed & insuper, quantum potuerunt, ipsam Fuldensem Ecclesiam, matrem suam, pro amore pij patris Bonifacij, donis & honoribus extulerũt. Vnde contigit, vt quisque eorum, pro posse suo, charitatis oblationes Fuldensibus Fratribus, de sua patria annuatim persoluerent, ac suos ciues, vt idem facerent, incitarent. Sicq; factum est, vt de singulis regionibus plurima prædia quique Fuldensi Ecclesiæ, pro honore S. Bonifacij Archiepiscopi & Martyris conferrent; cresceretq;, & augmentaretur domus Domini de die in diem.

Obtulit ergo primum Saltzburgensis Ecclesia, matri suæ, Fuldensi Ecclesiæ in oppido suo Halla nuncupato, domum & fontem salis, cum compertinentiis, & vtensilibus suis, vnde singulis annis XII. talenta persolui possunt. Obtulit etiam Ratisponensis Ecclesia quatuor vineas, & quatuor regales mansos, cum curtibus & compertinentiis ac famulis suis. Vnde singulis annis transmittere debent ad Fuldensem Ecclesiam, fratribus Deo, & B. Bonifacio seruientibus piscem magnum, Husen nuncupatum; & de oleo arborum, quantum equi duo

in lagenis deferrent. Similiter de oleo & pisce solebat Batauiensis Ecclesia idem, dum viueret Viuulus Episcopus, fratribus Fuldensis Monasterij, singulis annis in oblationem transmittere; quo defuncto, paulatim per negligentiam & incuriam, siue per viæ longinquitatem, subtractum est. Frisingensis verò Ecclesia, cui præerat Erinbertus Episcopus, quæ iuxta Alpes, & montana Italiæ sita est, singulis annis caseos grandes, Berg Keese vocatos, Fuldensibus fratribus in oblationem transmittebat. Præterea, de singulis terrarum prouinciis, seu regionibus, singuli fideles, offerebant Deo & B. Bonifacio, prædia seu mancipia; quæ omnia descripta sunt in octo codicillis, & reposita in librario sanctæ Fuldensis Ecclesiæ.

CAPVT XIV.

De occasione instituendi Episcopatus Eystettensis.

OCcasio fuit liberalitas Odilonis Boiorum Ducis, & Svviggeri, seu Svviggarij Comitis Hirspergensis, de quibus Itinerarium Sanctimonialis Heidenheimensis. Venit Willibaldus (Româ in Germaniam redux anno DCC. XXXIX) *ad Ducem Odilonem, & ibi fuit vnam hebdomadam, & inde venit ad Suuitgarium, & ibi fuit vnam hebdomadam. Et inde perrexerunt ad Linthrath, Suitgarius & S. VVillibaldus ad S Bonifacium. Et misit illos S. Bonifacius ad Eystet, vt videret, quomodo sibi placeret. Illam regionem Eystet Suitgarius tradidit S. Bonifacio, in redemptionem animæ suæ: Et S. Bonifacius tradebat nostro Episcopo S. VVillibaldo illam regionem, quæ adhuc tota erat vastata, ita vt nulla domus ibi esset, nisi illa Ecclesia S Mariæ quæ stat ibi, minor, quàm alia Ecclesia, quàm postea B. VVillibaldus ibi construxerat. Cumq; ibi duo mane-*

manerent simul ad Eystet aliquantum temporum inducium, S. VVillibaldus atque Suitgarius, almumq; ibi habitationis locum explorando eligerent: postea iterum pergebant ad sanctum Bonifacium ad Frisingam, & ibi erant cum illo, vsque dum omnes simul iterum veniebant ad Eystet. Hæc Hodœporicon.

Eistadiensi Episcopatui, inquit Velserus, lib. 5. historiæ Boicæ, *Suigerum, Hirsbergensem Comitem; volente & consentiente Vtilone, quòd Boica vsque eò pertingeret, multa liberaliter adeò contulisse ferunt, vt eius vsque adhuc auctor habeatur & conditor.* De eadem re fusius Philippus, cuius verba habes in Commentario cap. 22. & capite sequenti harum Obseruationum repetita inuenies. Locum ergo pro Episcopatu erigendo donauerat sancto Bonifacio Svviggerus seu Svviggarius Comes ab Hirsberg. At S. Bonifacius discipulo suo Willibaldo eundem transcripsit, neq; enim terram illam à Svviggero acceperat, vt eam sibi reseruaret, vel in profanos vsus converteret; sed vt inde vel ipse vel alius animarum quęstum faceret, & ad veri Dei agnitioné quamplurimos adduceret. Cùm autem fundi & prædia Eystettensis Diœceseos primitus à Comite Hirspergico processerint, inde factum est, vt posteri Comites eiusdem stirpis pro aduocatis Episcopatus sese gesserint; iusque non modò in ciuitatem Eystettensem, sed & in alia ad Episcopatum spectantia bona sibi vendicarint, non sine litibus aliquando exortis, donec tandem deficiente illa familia, totus Comitatus Episcopatui cessit.

Quod autem Hodœporicon ait, Svvigerum Comitem & Willibaldum missos esse à S. Bonifacio *ad locum, qui dicitur Eystet;* & ipsum etiam S. Bonifacium Frisin-

Frisingâ venisse ad locum Eystet, id per anticipationem dictum videtur; nam posteris demùm annis, succisis quercubus & elucato luco, conditisque domiciliis hoc nomen natum esse, probabilius credo, cùm ciuitatem innuat, vel potius clarè ostendat; quæ prius vtique non erat, quàm ædificaretur.

Silentio prætereundum non est, quod Lutheranus Prædicans Cyriacus Spangenberger in historia S. Bonifacij cap. 31. nescio quo veteri auctore vel teste, scriptum reliquit his verbis. *Cum S. Bonifacius peragraret Germaniam nouosq́; Episcopos Bauariæ inuiseret, nec non potentiores terræ ad diuinum cultum promouendum admoneret, sæpius ad Suuigerũ Comitem de Hirsberg diuertit, qui pius multumq́; Catholicæ religioni addictus erat: tempore quodam S. VVillibaldum cognatum suum illi reliquit, qui sæpius de rebus diuinis, modoq́; quo hæ promoueri in ditione sua possent, collocuti sunt. Admiratus aliquando S. VVillibaldus Hirspergensium Comitum insignia (nigrum in aureo clypeo suprà ceruleum montem erectum ceruum) comiti ea ostẽdens, aperuit, quòd non gratis à Deo tantis bonis ditatus sit, terráque tam pulchra dotatus, iamq́; ad veram cognitionem Christi venerit; atque vt niger ceruus à natura Ethnicus, supra cæruleum montem cælorũ ductus, & in aureum clypeum futuræ beatitudinis positus sit, verã ansam ei ac causam Deum dedisse promouendi Ecclesiam, regnumq́; Christi de terrenis diuitiis. Huius verò rationẽ ac modum Comes cùm exquireret, S. VVillibaldus respõdit, quòd ad promotionem veræ religionis eiusq́; æternæ memoriæ, nihil melius sit, quàm si in suo comitatu Ecclesias & monasteria ædificaret, eóque S. Bonifacium moueret, ut tandem Episcopalis sedes in ipso constitueretur. Quod Comes intensius cogitans ac perpendens S. Bonifacio propositum aperuit, ipsiq́; maiorem partem Comitatus*

sui ad illud exequendum obtulit: Cui S. Bonifacius assentiens, commodum locum futuro Episcopatui quæsiuit, & in eius ditione constituit.

Hæc Lutheranus ille Logodulus: quem miror S. Bonifacij res gestas mandare literis ausum fuisse, cùm nullus in illis appareat Lutheranus vel Caluinianus Minister, sed omnia plena sint Monachis, & Monasteriis, Monialibus & Parthenonibus, quæ tam ad Lutherana & Caluiniana labra faciunt, quàm cardui syluestres ad os Apicianum Lutheri: nisi fortè Cyriacus iste pro collegis agnoscat illos damnati nominis Adelbertum & Clementem Scotum, & quem Balæus his adiicit, Sampsonem, itidem Scotum. Sed quouis pignore certare haud pigeat, istos ipsos fabulatores & S. Bonifacij hostes, si in Spangenbergerum eiusdemque sortis alios Spermologiæ Lutheranæ & Caluinianæ disseminatores incidissent, non secus ac humani generis portenta quædam detestaturos fuisse.

Verùm, vt in viam redeamus, vtrum ante consecrationẽ Episcopalẽ, an verò postea Basilica D. Virginis, Monasterium, & ipsa vrbs ædificari cœpta sint, incertũ est. Verisimilius videtur, hæc omnia Willibaldo iam ad Episcopatum euecto, inchoata esse. Etsi Itinerarium posterius statim post susceptũ sacerdotium, Willibaldum manum operi admouisse testetur his verbis. *Nec mora, Ecclesiæ fundamenta cœpit ponere, claustrum & officinas cleri signare; & qualibet diuina necessaria seruituti sagaciter disponere. Reuoluto abhinc anno, Archiepiscopum in Thuringia adiens, &c.* Hodœporicon prius hæc omnia suscepto iam Episcopatu accidisse refert: tametsi ab Hodœporico dissentiunt vulgaria pro Eystettensi Ecclesia Calendaria; vbi hoc ipso anno gratiæ

tiæ M. D C. X V I. quo hæc ſcribimus, numeratur à condita vrbe Eyſtettenſi annus D C C C. L X X V I. Quo fit, vt ille Calendarij conditor initium vrbis Eyſtettenſis ad annum Domini D C C. X L. reiiciat. Quæ eſt quorundam ſententia, qui putant, S. Willibaldum Sacerdotio initiatum anno D C C. X L. quinquennio pòſt, Epiſcopatu. Et hoc quinquennio vrbem, Baſilicam D. Virginis, & alia ad Epiſcopalem ſedem neceſſaria, à Svvigero Comite exſtructa eſſe. A qua opinione nihil me remoratur, niſi vtriuſque *Itinerarij* auctoritas, de quo iam ſuo loco plura.

Ne verò Eccleſia Eyſtettenſis à S. Bonifacio fundata & dotata, in Monaſterium Fuldenſe, S. Bonifacij titulo & tumulo nobilitatum, ingrata videretur, eidem villam quandam dono dedit, etiam S. Willibaldo adhuc ſuperſtite, de qua donatione R. P. Chriſtophorus Brovverus noſter libro 3. Antiquitatum Fuldenſium ex antiquis monumentis iſta nobis legenda exhibuit.

VVillibaldus Eichſtettenſis Eccleſiæ Epiſcopus, obtulit Deo & B. Bonifacio, cuius ipſe quõdam fidelis erat diſcipulus, fratribusq; ſuis Fuldenſibus, in oblationem, villam vnam in pago Sualefeldenſi ſitam, Kucheſe nuncupatam, vt annuo cenſu fratres, pro ſui commemoratione, conſolationem, & oblectationem, & pitantiam haberent. Et, vt breuiter multa perſtringamus, quia omnium Eccleſiarum Galliæ, Alemaniæ, & Germaniæ Apoſtolus & prædicator extitit S. Bonifacius, iure ab omnibus gentibus ei ſoluebatur cenſus. Certè, quàm in Monaſterium Fuldenſe eximia fuerit piorum liberalitas, teſtãtur tres Fuldenſium Traditionum libri à clariſſimo viro Doctore *Ioanne Piſtorio* publicati. Quis non obſtupeſcat, quando videt maiores noſtros fer-

mè propensiores fuisse ad donandum, quàm hodiernos Nouatores, iuratosque Monachorum hostes ad rapiendum, tametsi profectò rapacissimi sunt, ita vt rapacitas Verris, quam tantoperè in Verrinis M. Tullius exagitat, collata cum horum vngulis & vnguibus, merus ludus iocusque fuerit.

Quærat quis, vtrum aliqui Christianis sacris in Norico & Sualefeldico, seu Svvanfeldico tractu initiati fuerint, ante S. Willibaldi & S. Wunibaldi in eas partes aduentũ? Respõdeo, fuisse; vt ex Hodœporico Willibaldino, & ex vita Wunibaldina manifestũ euadit: sed omnia erant plena vitiis, corruptelis, superstitionibus, rerumq; diuinarũ ignoratione, Clerus deprauatissimus, ita vt præter nomen parũ de Christianismo remaneret. Nec idololatræ penitus euanuerãt, restantibus hinc inde nonnullis, qui Christo nomina sua nõ tradiderant. Quos omnes Sancti nostri ad meliorem frugem, vel de integro ad Christianam disciplinam reducere viriliter studuerunt, nullis parcentes laboribus, quò Ethnica superstitione & vitiis eradicatis, cultus veri Dei, & disciplina Christiano nomine digna introduceretur & stabiliretur.

CAPVT XV.

S. Willibaldus & successores eius sunt Suffraganei & Cancellarij sedis Moguntinæ.

VAldè tenero affectu complexus est S. Bonifacius Episcopatum Eystettensem abs se recens institutum: id cùm ex aliis, tum inde apparet, quòd Episcopos Eystettenses Sedis Moguntinæ Suffraga-

fraganeos & Cancellarios, primasq; ante omnes alios obtinere, & vacante Sede Moguntina, vel procul absente Archiepiscopo, Vicarios eiusdem sedis esse voluerit, pluraque alia priuilegia concesserit; de quibus Philippus cap. 23. Et Pontificale manuscriptum.

Sæpius tamen posteris temporibus priuilegia ista oppugnata sunt, nominatim illud de primatu inter Suffraganeos; nam cùm anno Domini M.CC.XLIII. Synodus Moguntiæ celebraretur; Episcopi Hildesheimensis, Padebornensis & Wormaciensis suæ quique Ecclesiæ, ius primi loci & sessionis ad dexteram, vendicare contenderunt. Quod non ferens Fridericus II. hoc nomine tunc Eystettensis Antistes, ius Ecclesiæ suæ intrepidè defendit, adductis testibus & testimoniis omni exceptione maioribus. Quibus auditis, Archiepiscopus pro Eystettensi præsule eiusque successoribus sententiam *interloquendo* pronunciauit. Postridie Eystettensis Episcopus, vt ius suum ipso opere palam renouaret; Concilio, vice Archiepiscopi, præsedit; & quidem ex Archiepiscopi sede seu solio. *Et die tertia, quia Dominus Moguntinus officium personaliter exequi non poterat*, inquit Pontificale, *Monasterium in Maiore Ecclesia Moguntia, omnibus qui ibi erant Episcopis sibi cooperantibus, & Rege Conrado præsente, gloriosissimè dedicauit.*

Similis controuersia mota est in Comitiis Norinbergensibus anno M.CC.XCIX. Conrado huius nominis secundo cathedram S. Willibaldi possidente. Litis auctor erat præsul Wormaciensis; qui primas post Archiepiscopũ sibi deberi affirmabat. Sed Conradus animosè restitit, nec quidquam in prçiudicium Ecclesiæ suæ fieri passus est, implorata etiam ope

Comitis Hirspergensis, qui Ecclesiæ Eystadianæ aduocatum agebat; vt ex Henrici Rebdorffensis Annalibus annotaui in Indice seu historia Episcoporum, in *Conrado II.*

Verùm vtalia pleraque, ita & priuilegia vetustas longinqua mutare solet: id vt videas, varios ordines & indices Suffraganeorum Moguntinẽsium percensebo, nam in annuis Calendariis hoc ordine eduntur, inquit Serarius noster lib. 1. Rerum Moguntin. cap. 23.

A Dextra		*A Laua*	
I.	*VVormaciensis.*	*I.*	*Herbipolensis.*
II	*Spirensis.*	*II.*	*Eystettensis.*
III.	*Argentinensis.*	*III.*	*Verdensis.*
IV.	*Curiensis.*	*IV.*	*Hildesheimensis.*
V.	*Padelbornensis.*	*V.*	*Constantiensis.*
VI.	*Halberstadensis.*	*VI*	*Augustanus.*

Habeo de variis rebus aduersaria nescio à quo collecta. quorũ Collector ait; Moguntinos Suffraganeos eodem prorsus ordine *in summa arce Moguntina*, zu höchst in dem Schloß / *in veteri quodam cubiculo depictos esse.*

Alius ordo est iste ex antiquis monumentis desumptus, tametsi ad hodiernam orthographiam & Nomenclaturam parum compositus.

Moguntinensis habet XIV. Suffraganeos.

I.	*Episcopus* Plagensis.*	*VII.*	*Argentiensis.*
II.	*Moramiensis.*	*VIII.*	** Spueriensis.*
III.	*Echistentensis.*	*IX.*	*VVormaciensis.*
IV.	*Herbipolensis.*	*X.*	*Verdensis.*
V.	*Castratiensis.*	*XI.*	** Isedemensis.*
VI.	*Curiensis.*	*XII.*	*Albestatensis.*

**Pragensis.* ** Spirensis.* ** Hildesheimẽsis.*

XIII. Pal-

XIII. Paldeburnensis. *XIV. Panpegensis.**

* *Bambergensis.*

Ex Prouinciali Ecclesiastico profert Serarius hũc ordinem & numerum.

I.	*Curiensis.*	*IX.*	*Hyldesemensis.*
II.	*Constantiensis.*	*X.*	*Padelbuernensis.*
III.	*Argentinensis.*	*XI.*	*Halberstadensis.*
IV.	*Spirensis.*	*XII.*	*Verdensis.*
V.	*VVormaciensis.*	*XIII.*	*Pragensis.*
VI.	*Herbipolensis.*	*XIV.*	*Olmucensis.*
VII.	*Augustensis.*	*XV.*	*Bambergensis.*
VIII.	*Eystettensis.*	*XVI.*	*Hauelbergensis.*

Est adhuc in Ædis Metropolitanæ sacello quodam australis lateris fenestra, è vitro depicta, inquit Serarius, in cuius medio S. Bonifacius est habitu & pallio Archiepiscopali, ad latera verò sunt ordine inscripta hæc:

FACIVS.

I. Braga.	S. BONI	*I. Morauia.*
II. - - - -		*II. Babẽberga.*
III. Augusta.		*III Herbipolis.*
IV. Curia.		*IV. VVerda.*
V. Constantia.	ARCHIEPISCOPVS.	*V. Paderbruna.*
VI. Argentina.	*Aurea Moguntia.*	*VI. Haluerstad.*
VII. Spira.	*VVormacia.*	*VII. Hildesheim.*

Quæ verò hic secundo loco ad dexteram vrbs deest, Eystadium siue vt olim vocabatur; *Aureatum* esse videtur, licet atrore puluereque obsitum, à me legi eminus non potuerit.

Jn arce Aschaffenburgensi in aula, seu, vt Germani vocant, *Sala* in trabe, quæ per totam aulam porrigitur, hoc ordine Suffraganeorum Moguntinensium stemmata & digmata descripta sunt.

I. Her-

I. Herbipolis.
II. VVormatia.
III. Spira.
IV. Argentina.
V. Augusta.
VI. Constantia.
VII. Hildisheimium.
VIII. Aichstadium.
IX. Padeborna.
X. Curia.
XI. Halberstadium.
XII. VVerda.

Jn vita S. Godehardi cap. 9. hoc ordine enůmerantur Suffraganei Sedis Moguntinæ, in Synodo Francofortensi synodicè considentes. *VVernerus Argentinensis, Bruno Augustensis; Meginuuercus Patherbornensis, Eberhardus, Bauenbergensis: Meginhardus VVirzıburgensis; Godehardus Hildúsheimensis; Branthous Halberstattensis: VVigerus Verdensis. Hazecon* Wormaciensis. Vbi Eystettensis Suffraganei nulla est mentio, nec Spirensis; sine dubio eam ob causam, quòd neuter dicto Cõcilio interfuerit.

Jn Synodo Prouinciali anno M. D. XLIX. hoc ordine consederunt.

Herbipolis, VVormacia, Spira, Argentina } *per legatos*

Eychstadium in persona.

Constantia, Augusta, Padeborna } *per legatos.*

Hildisheimium, Curia, Halberstadium, Werda, nec per se, nec per legatos.

Vides ergo sęculis posterioribus à S. Bonifacij voluntate & ordinatione recessum esse: ad quam omnia reuocare, & in antiquum statum restituere, meritò conantur Illustrissimi Præsules Aichstadiani, S. Willibaldi legitimi successores.

Porrò, vt hoc obiter quoque moneam, nomine *Suffraganeorum* non intelliguntur hic *titulares illi Episcopi*, quos Germani ab initiando & consecrando vocant

cant, Weihbischöff/qui sunt Episcoporum adiutores, & in Episcopalibus functionibus cooperatores seu Vicarij; sed Episcopi, qui Metropolitano alicui subsunt: Tales enim iam olim *Suffraganei* nominabantur partim quia à Metropolitano ad Synodū vocati suffragij ius in ea habebant, partim quia non nisi Metropolitani suffragio consecrari poterant. Illi alterius generis Suffraganei olim *Chorepiscoporum* nomen habebant, vt in lib. de Clericis cap. 17. docet Illustrissimus Cardinalis Bellarminus; quorum vsus præcipuè in Germania; vbi Episcopi simul sunt sacri Romani Imperij Principes amplissimis Diœcesibus præfecti, non tantùm quoad spiritualem iurisdictionem, sed etiam quoad temporalem. Quocirca necessariò adiutoribus egent, in quos partem laborum transferāt, exemplo Moysis, qui cùm regendæ tantæ multitudini & audiendis omnium querimoniis litibusq; definiendis solus non sufficeret; socios sibi adsciuit, cum quibus occupationes partiretur. Quis autē ex Eystettēsibus Episcopis primus exstiterit, qui Suffraganei opera vti voluerit, mihi non liquet. Sub Episcopo Gabriele ab Eybinuenio Suffraganeum *Fabianum*: Pòst, *Antonium*, Deinde, *Leonardum Hallerum*, quem subsecutus videtur Wolffgangus Hollius. Huic successit Laurentius Eyzephius: qui pedum mitramq; reliquit D. Liresio. In cuius locum subiit is, qui hodie viuit, pietate in Deum, & erga homines humanitate eximius, Reuerendissimus Dominus *Georgius*.

De Cancellarij nomine, significatis, munere & dignitate nihil libet dicere post Serarium, quem consule lib. 1. rerum Moguntiacarum cap. 29. Vulgò notum est, quæ sit in aulis & Rebuspublicis Cancellario-

cum dignitas, quod officium, & infra fortassis, cum de Academico *Cancellariatu* sermo erit, aliquid amplius dicetur.

CAPVT XVI.

De Rationali Episcopis Eychstettensibus à S. Bonifacio in signum primatus inter Suffraganeos concesso.

DE hoc Philippus ca. 23. & totidem fermè verbis in historia S. Walpurgę ad Reginam Hungariæ, quæ audias licet. *Concessum est* (Willibaldo) *cum priuilegij attestatione, & in his, & in aliis Deo digna gerendis, ipse omnesq; successores eius, Eystettensis Ecclesia Pontifices, cùm necessitas, aut tempus exigeret, specialiter præ aliis sancta Moguntina Sedis Suffraganeis, vicem Archiepiscopi gereret, & tanquam præfata sedis Cancellarius & prolocutor Concilij à dextris Metropolitano proximus assideret; in cuius dignitatis euidentiam vestitura magni ac mystici ornatus ei concessa est, nec non omnibus ritè succedentibus, præ cunctis Episcopis, qui de linea Moguntina deriuationis computantur. Est autem vestis illa Rationale, quo & summus Pontifex accedens ad Sancta Sanctorum, olim superuestiebatur. Habebat autem Rationale Summus Pontifex in lege veteri in præfiguratione multa perfectionis. Pontificibus verò noui Testamenti quibusdam conceditur, in exhibitionem consummata virtutis, qua gratia & ratione perficitur, vnde & rationale nuncupatum est.* Hæc Philippus. Sed quale vestimentum *Rationale?* Pallium esse non potest; nam Pallium à solo Pontifice Romano conceditur, nec nisi Archiepiscopis; nisi fortè pauculos Episcopos excipere velimus, quibus pallij gratia tributa

buta

buta est: in quibus tamen paucis nemo vnquam Antistitem Eystettensem numerauit. Verùm de pallio copiosè & accuratè differentem consule Serarium lib. 3. rerum Moguntiacarum Notatione 26. ad vitam S. Bonifacij.

Si ergo hoc insigne non est pallium Archiepiscopale, quid ergo erit? Philippus tale quid credidisse videtur, quale in veteri Testamento erat Stola Hieratica seu Pontificalis, quæ erat vestis ex auro, hyacintho, purpura, cocco bis tincto, & bysso retorta, in cuius anteriore parte ad pectus dodrantalis lacuna erat, quàm ex eadem materia, sed duplicata, explebat quadratum quoddam, quod spithamam seu palmum maiorem, aut duodenos digitos longum & latũ fuit. Visebãtur in eo pretiosissimi lapides duodecim, & in singulis singulæ tribus Israël inscriptæ. Vocatur hoc quadratum, Pontificis ornamentum, ab Hebræis *Chosen*, à Iosepho *Essen*, à 70. Interpretibus λόγιον, à D. Hieronymo, *Rationale*, & *Pectorale*, quia erat ad pectus, & ante pectus. Simile quid Philippus cogitasse videtur de peculiari veste à S. Bonifacio Eystettensibus Præsulibus concessa. Hinc etiam *Rationale* nominauit, & hoc nouum *Rationale* per illud veteris Testamenti explicare & illustrare voluit: minimè tamen nescius, ingens discrimẽ fuisse inter *Rationale* illud Aaronicum, & hoc Bonifacianum, quod licet non sit pallium Archiepiscopale, est tamen affine quiddam, non abs re *Rationale* appellatum; Monet enim, Episcopum omnia cum ratione & iudicio aggredi & agere, totumq; eius obsequium *Rationabile* esse debere ex Apostolico S. Pauli præcepto.

Serar in Disput. de Sacerdotibus Iosuanis.

CAPVT XVII.

De Monasterio per S. Willibaldum Aichstadij condito.

OLim non pauci Episcoporum, maximè ex illis, qui ex Hibernia & Britannia in Germaniam veniebant, Monasticam vitam ante Episcopatum profitebantur; qui etiam Episcopi facti eadem professione se non abdicabant, institutis congregationibus & collegiis, quæ & erant & nominabantur Monasteria, eorumque professores Monachi. Huiusmodi Monasterium ipse etiam S. Willibaldus Eichstadij, in noua sua diœcesi instituit, Monachus ipse, & Monasticæ vitæ ex disciplina Cassinensi accuratus obseruator & custos: de quo Hodœporicum Willibaldinum. *In loco, qui dicitur Eystet, Monasterium construere incipiebat, atq; ibidem sacram monasterialis vitæ disciplinam in vsum prioris vitæ, quod videndo ad S. Benedictum, & non solùm ibi, sed & in multis Monachorum mansionibus, quas ipse solers & sophyrus, vasta per rura rimando explorabat, illorum cata normam veneranda vitæ conuersationem in semetipso ostendendo exercebat. Et cum paucis adhuc ibidem operariis latum atq; spaciosum diuinæ segetis campum sacra superni verbi sata serendo, vsque ad messem perducebat.*

Jbidem de fructibus ex cultura Boici agri relatis. *Latè ille per vastam Baioariorum prouinciam, aratra trudendo, sata serendo, messem metendo, cum multis messorum operariis, per vitreos Baioariorum campos, cum Ecclesiis atque Presbyteris, Sanctorumque reliquiis digna Domino delibat dona.*

Vita Wunibaldina de S. Wunibaldo. *Venit ad Monaste-*

nasterium, quod dicitur Eichstat, ad fratrem suum Episcopum VVillibaldum. Reginoldus seu quisquis est Auctor;

Nouum Christi antistitem VVillibaldum ad cathedram suæ sedis remittunt. Vbi quãta monasterio constructo, seipsum abstinentia macerauerit, quantosq; vsq; ad vitæ suæ terminũ, ad amorem cœlestis patriæ verbis & exemplis accenderit, quoue virtutum nitore refulserit, nullus viuentium enarrare poterit. Quis igitur vnquam peregrinorum ad patronum nostrum veniens victus, aut tegminis petiturus solamen, vacuus ad alios pertransiuit? Quis inopum inediæ squalore fœdatus, alimoniam non inuenit? Quis peccatorum pondere prægrauatus, dum ei vulnus inflictum ostendit, onerosus accessit?

In ipsa etiam historia Episcoporum aliquoties templum, quod nunc primarium, seu cathedrale appellamus cum adiunctis domiciliis appellatur *Monasterium:* Et certum est Germanicum nomẽ Münster/ quo multis in locis Ecclesiæ cathedrales afficiuntur, à *Monasterio* descendere, quia primi illi Canonici Monasticam vitam profitebantur edocti à primis suis Magistris, quorum multi, vt suprà dicebam, Monachi erant: Et ipsemet S. Bonifacius Moguntiæ in Metropolitana sua sede Monasterium condidit, & Canonicos non nisi Monachos habuit, qui diu in hoc vitæ genere perseuerarunt; nã à Mariano Scoto Ecclesia Metropolitana Moguntina anno M. LXXI. vocatur *S. Martini Monasterium,* & anno M. LXXXI. *Episcopale Monasterium;* & inter Epistolas Manuscriptas sanctę Hildegardis, quæ post MC. annũ floruit, reperiuntur epistolæ Canonicorum Moguntinensium ad sanctam Hildegardem, cum hoc prooemiolo: *Conuentus fratrum de domo, &c. Conuentus fratrum de S. Martino.* Vide Serarium lib. 1. c. 18. & li. 5. in Ioanne II. Archiepiscopo.

Otho Frisingensis lib. 5. Chron. cap. 24. de S. Corbiniano. *Per vallem Tridentinam rediens* (ex Italia) *ac Baioariam ingressus, à Thassilone Duce, eiusq; filio Theodone benignè susceptus, montem Frisingen accepit: vbi primò Ecclesiam; quæ vsque hodie cernitur, in honorem B. Benedicti construxit, ac Monachorum ibi sacrum conuentum adunauit.* Ergo Frisingæ etiam primi illi Canonici Monasticam vitam profitebantur. Auctor Annalium Colmariensium anno M. CC. LVIII. *Combustum est Monasterium Basileense, & magna pars Ciuitatis.* Rectè, Editor ad marginem: *Summum Templum Basileense.*

Philippus noster cap. 23. scribit quidem Monasterium à S. Willibaldo exstructum esse; sed addit *regularis vitæ & rationabilis obsequij clericos ab illo congregatos, & inibi collocatos.* Quibus verbis haud inficiatur, primos illos S. Willibaldi socios & adiutores Monachos fuisse: pro quibus enim nisi pro Monachis Monasterium à S. Willibaldo ædificatum est? Successu tamen temporis à Monastica vita in Templis cathedralibus recessum est, & ad communem Clericorum viuendi rationem itum: à qua tandem ad hanc hodiernam ventum, quando sublata communitate, quilibet succo suo victitat, reditibus, qui percipiuntur, arbitratu cuiuslibet vel expensis vel reseruatis.

Nec mirum, hæc primaria Metropolitana & Episcopalia Monasteria à Monastico instituto labentibus annis deflexisse, cum idem longè inferiora & minoris dignationis Monasteria fecerint; nam anno Domini M. CCCC. XIX. die XVI. Augusti, Martini V. Pontificis concessu, facta est Moguntiæ Monachorum S. Albani commutatio in Canonicos. Et eodem sæculo, sed posterioribus annis, nempe anno gratiæ M. CCCC.

M.CCCC.LX. *Monasterium S. Viti Eluuacensis erectum est in Ecclesiam collegiatam ob diuini cultus augmentum per reuerendum in Christo patrem Dominum Petrum Cardinalem Episcopum Augustensem*, vt dicitur in Elvvacensi Chronico. Huiusmodi mutationes Abbati Trithemio bilem aliquando mouerunt. Hinc illa in Chronico Sponheimēsi satis stomachosa anno M.CCCC. LXXXV. *His ferè temporibus Monasterium in Salsa Argentinensis diœcesis ad instantiam apostatantium Monachorum, cooperatione sua quærentium, ab Ordine in seculare collegium translatum est, & ex Monachis malis facti sunt Canonici deteriores; qui votum Deo factum sine caussa violantes, mercedem sceleris inuenient.*

Idem anno M.CCCC.XCV. *Eodem anno Monasterium in Odenheim, Spirensis diœcesis, ab ordine nostro fuit translatum in seculares, per consensum Summi Pontificis, ad instantiam apostatantium Monachorum, qui nullam translationis suæ caussam legitimam habentes, pro veris falsa suggesserunt Pontifici. De ipsorum apostatantium proterno abbate, qui omnis mali fuit occasio, quidam hoc tetrastichon cecinit:*

Deposui Benedicte tuam, rapuiq́ petrinam
Vestem: sic Ditem fallere posse ratus.
At mihi nil prodest vestis mutatio, nam me
Prodit caluities, & mea lingua leuis.

Horum vestigia sequuti Abbas & Monachi in Nuvvyler, Argentinensis diœcesis, de consensu præfati Pontificis Alexandri VI. habitum cum ordine eodem fermè tempore deposuerunt, facti ex Monachis malis Canonici peiores. Væ impiis.

Ita Trithemius. Interim non obstantibus huiusmodi querimoniis & comminationibus, tales mutationes frequenter acciderunt; nam ne extra diœcesin

nostram

noſtram egrediamur, an non hodiernum Canonicorum Herenriedæ collegium olim fuit Ordinis D. Benedicti Monaſterium? Vt folia in ſyluis, ita & iſthæc æui progreſſione mutari conſueuerunt, & mutabuntur, quamdiu mutabilis iſte mundus durauerit.

CAPVT XIIX.

De primo ortu & incunabulis vrbis Eyſtettenſis.

HOdœporicum Willibaldinum. *Miſit S. Bonifacius* Willibaldum & Svviggerum Comitem *ad Eyſtet; vt videret, quomodo ſibi placeret. Illam regionem Eyſtet Suitgarius tradidit S. Bonifacio, in redemptionem animæ ſuæ. Et S. Bonifacius tradebat noſtro Epiſcopo S. VVillibaldo illam regionem, quæ adhuc tota erat vaſtata, ita vt nulla domus ibi eſſet, niſi illa Eccleſia ſanctæ Mariæ: quæ adhuc ſtat ibi, minor, quam alia Eccleſia, quam poſtea B. VVillibaldus ibi conſtruxerat.*

Ergo locus ille planè deſertus & ſolitarius erat: ſed mox Monaſterio conſtructo, affluentibus vndequaque qui locum excolere & inhabitare cuperent, nata eſt, quam hodie videmus ciuitas ad Almonium ſeu Altimülam fluuium, quam à quercubus ſucciſis Aichſtadium, ſeu Aichoſtadium; alij mollius; Eyſtadium, quaſi oppidum *ſucciſarum quercuum loco conditum* nominarunt. Hinc quidã Græciſſantes *Dryopolim* appellitant. Etiam *Aureatum* audit, in memoriam veteris, & ab antiquis vaſtati Aureati, cuius rudera adhuc exſtare & conſpici dicuntur inter hodiernũ Eychſtadium, & oppidum, quod Naſſouelſia vocatur. Hinc etiam Epiſcopatus *Aureatenſis*, & Epiſcopi *Aureatenſes*. Et la-

pis sepulchralis in Basilica primaria hanc inscriptionem præfert. *Hic requiescunt ossa Episcoporum Aureatensis Ecclesiæ.*

Nomen ergo euersæ ciuitatis aliquando ad hanc nouam, multis pòst annis, conditam à nõnullis translatum est, vt *Aureatum*, & Præsul loci, *Aureatensis*, appellaretur. Quãquam Ioannes Eckius, insignis Theologus, in Oratione funebri Gabrielis ab Eyb Episcopi Eystettensis, existimat nomen *Aureati* ad Ingolstadium migrasse, ipsumque Ingolstadium nihil aliud, quàm *Aureatum* esse, ab auro scilicet; quasi dicas, ein Goldstatt. De quo suum cuique iudicium relinquo: nam alij aliunde Ingolstadium deriuant, & plerique eorum ab Anglis; vnde & apud Græcissantes, *Anglipolis*; sicut & *Aureatum, Chrysopolis*, euasit, & nescio apud quem *Suffraganeus Chrysopolitanus*, pro Eychstadiano. Auentino Aureatum est *Nassofelsia.*

Jllud non probo, quod Eckius ait, Aureato veteri, & ab Hunnis euersæ suos fuisse Episcopos, cum nulla penitus horum Episcoporum memoria, nulla penitus nomina exstent: neq; credibile sit, omnia omnino intercidere potuisse: cum & aliæ vrbes Episcopales à Barbaris deletæ sint; nominatim Laureacum; cuius tamen Antistites, saltem quidam, ex libris & fastis minimè euanuerunt. Verùm his omissis dico, Eystadium originem suam debere Monasterio, quod sanctus Willibaldus ædificauit. Nec mirum, ciuitatem ortam ex Monasterio, seu occasione Monasterij. Vnde enim ciuitas Sangallensis in Turgouia, nisi ex Monasterio S. Galli. Vnde Campidona, vnde Werdea Sueuica, vnde aliæ complures vrbes, pagi, oppida, nisi ex Monasteriis; quibus conditis, statim accurrerunt

aliunde alij, constructisque domiciliis loca incolere cœperunt, & indies quidem magis ac magis, donec in vrbes, oppida, pagos excrescerent. Jmò B. Renanus li. 2. rerum Germanicarum putat hodiernam Argentinam originem suam debere Monasterio; nam veteri Argentorato destructo, *multis annis habitatum est in ruinis antiqui Argentorati, & locus à Palatiolo Regis, qui ibi nonnunquã agebat, (nã iam erat vicus) aut à pradio, Kônigshofen dictus. Verùm Monasterium ipsum nonnihil distante adificatum loco, cui cupiebat optimus quisque ades habere coniunctissimas, muniri cœpit & muro claudi. Itaque ex oppidulo cænobiali, nam cænobium potior pars erat, contractis eò vicis proximis, tanta posteriori tempore est vrbs constituta.* Addit Rhenanus, *Occasione cænobiorum in Germanicis prouinciis oppida ista fieri cœpta sunt.*

Nec tantum à Monasteriis ortum ducebant, sed & iisdem plerumque subiiciebantur; tametsi non paucæ ex huiusmodi vrbibus, vbi diuitiis & multitudine ciuium inualuerant; excusso subiectionis iugo, in libertatem se asseruerunt, idq; vel vi, vel pecunia, vel fauore Cæsarum, iis præcipuè temporibus, quando inter Sacerdotium & Regnum schisma erat, quod sæpius accidit: hoc enim turbulento rerum statu in suum commodum vsi rem suam faciebant. Qua occasione ipsum etiam *Turegum* seu *Tigurum* in Heluetia à Monasterio Turegiensi ad Imperium; ab hoc ad Helueticam confœderationem venit. Est autem Eystadium in valle amœna duos inter montes, seu, si mauis, monticulos, virides & herbidos, quorum alter mós S. Willibaldi appellatur ab imposita arce D. Willibaldo sacra. Alluitur vrbs ab Almonio, flumine piscium & eximię molis cancrorum non egeno. Tribus subur-

suburbiis constat. Indigenæ, ad humanitatem & pietatem propensi sunt, fastus & arrogantiæ expertes. Vitam, qua mercimoniis, qua opificiis, qua terræ cultura tolerant, præter illos, qui aulicis officiis funguntur, vel Canonicorum Collegio, vel alicui Monasterio operam suam locant. Numerosum clerum habet, vt fieri assolet, vbi Episcopalis Ecclesia est.

CAPVT XIX.

Templa & Monasteria Aichstadiana.

PRimas tenet Templum primarium & cathedrale, à S. Willibaldo exstructum, & Deiparæ Virgini dicatum maius & laxius quàm templum eidem Matri consecratum, quod vnicum vasta illa in solitudine Willibaldus repererat, vt in Hodœporico Willibaldino dicitur. Posteri tamē Templum hoc sæpius mutarunt addendo, demendo, ornando, prout cuique successorum Willibaldinorum collibitum erat. Bruschius de Gerocho II. Episcopo. *Construxit magnificam Basilicam Aureatensem.* Idem de Heriberto Episcopo XV. *construxit ex imis fundamentis longè ampliorem & augustiorem faciens summam Ecclesiam Aureatensem.* Gundaccarus secundus absoluit Turres summi Templi ab Antecessore suo Gebhardo inchoatas; idem coniunxit ripas Altimylæ ponte saxeo, qui etiamnum durat. Engelhardus XXXIV. Episcopus reædificauit ex imis fundamētis summam Basilicam hodie adhuc conspicuam, cum choro S. Willibaldi ad occidentem; quem tamen successori suo Hiltbrando absoluendum reliquit; qui & absoluit & in eo duos

Sacellanos instituit, quorum numerus postea auctus,
ita vt chorus S. Willibaldi ꝓprios Canonicos habeat;
qui propriè S. Willibaldi & successorũ Cappellani ap-
pellantur. Hinc Episcopo solenni ritu sacris operanti
tanquam ministri & adiutores adsistunt. Rabano seu
Rabanus XLVI. Episcopus *Monasterium Ecclesiæ cathe-
dralis vetus & ruinosum* inter duos choros, videlicet in-
ter chorum maiorẽ D. Virginis, & chorũ S. Willibaldi
demolitus est; & patrem ipsius mediam propriis im-
pensis instaurauit, designatis certis redditibus, quo-
rum subsidio pars altera perficeretur. Vbi per *Mona-
sterium* intelligere videtur eam Templi partẽ, quam
vulgò nauim vocamus. Denique alij alia in hoc tem-
plo vel repararunt, vel exornarunt, Sacellis, altaribus,
picturis, & id genus aliis. A Templo primario disiun-
gitur, sed spatio perquam pusillo Sacellum S. Ioannis,
quod Reuerendissimus & Illustrissimus Princeps *Io-
annes Christophorus*, Episcopus Eystettensis, vsibus So-
cietatis Iesu deputauit, donec laxius & capacius Tem-
plum exstruatur.

II. Est Templum Parochiale D. Virgini sacrum,
in quo Marquardus XL. Eystettensis Episcopus Ca-
nonicorũ Collegium instituit, quod hoc etiam tem-
pore exstat. Puto hoc Templum esse illud, vel saltem
esse in loco, & subiisse in vicem illius, quod, vt supra
ex Hodœporico Willibaldino dicebamus, S. Willibal-
dus ex vastatione Attilæ reliquum & relictum in illa
vasta eremo, reperit.

III. Templum sancti Spiritus in Xenodochio
seu Hospitali ad ipsum Altimylæ pontem & litus. Io-
annes III. hoc nomine, sed ordine L. Episcopus Ey-
stettensis *construxit de nouo*, inquit Bruschius, *Xenodo-
chium*

chium Aichstadianum, vt pauperes & ægroti haberent commodas habitationes. Nec dicendum, de Templo Leprodochij, aut communis cœmeterij extra ciuitatem in suburbio, quis enim nescit, his locis semper Ecclesias adiungi consueuisse? De priore Henricus Rebdorffensis in Annalibus. *Anno M. CCC. XLVI. II. Kalend. Augusti obiit* frater Henricus filius Gutæ (sic lego ex Codice Manuscripto) *fundator domus leprosorum extra muros Eystettenses, vir sancta vita & memoria recolenda.*

Intra muros ciuitatis duo sunt Monasteria, alterum vetustius sanctimonialium ordinis D. Benedicti in censiore vrbis loco, vbi olim Templum S. Crucis stabat, quod postea trãslatis Eychstadium S. Walpurgę reliquiis, à S. Walpurga, vt & totum Monasterium, nomen accepit, cuius primus conditor & fundator est Otkerus seu Orkarius sextus Ecclesiæ Eystettensis Episcopus, tametsi id postea ab Heriberto XV. Episcopo instauratum, amplificatum, & multis fundis ac prædiis locupletatum sit, non sine ope & opera Leodegarij seu Leutgarij Comitis Lechsmundij. Sub eodem Episcopo Heriberto Templũ Walpurgianum exstructum est, & sub successore Gozmanno solenni ritu consecratum.

Prædicatores seu Ordinis D. Dominici Professores, Eychstadij sedem fixerunt sub Conrado huius nominis secundo Episcopo, pia liberalitate Sophiæ Comitissę Hirsbergicę, fratrumq́ue Gebhardi & Gerardi Comitum Hirsbergensium.

Accessit nuper admodum Collegium Societatis Iesu, cura & studio Reuerendissimi & Illustrissimi Præsulis ac Principis *Ioannis Christophori à VVesterstetten,* qui Collegium Willibaldinum iam antea pro Se-

Sacellan... ...bus ædificatum, Societati Iesu at-
ita v...

...sat ad Altimylam occurrit Marięstein, ... lapis seu saxum Mariæ, Monasterium Mo... conditum à viris nobilibus, præsidente Ec... Eystettensi Wilhelmo L I. Episcopo.

Paululum, si inde sursum ad Altimylam progrediaris, inuenies Rebdorffum Monasterium Canonicorum Regularium S. Augustini, cuius conditor & primus fundator est Conradus XXIV. Episcopus Eystettensis. Nobilem inprimis & manuscriptis Codicibus instructam Bibliothecam habet. Disciplinam huius Cœnobij mirificè prędicat noster *Claudius Iaius*, vnus ex decem primis Patribus Societatis nostræ, in epistola quadam ad Ioannem Cochlæum, cuius ipsemet Cochlæus meminit in defensione Concilij Tridentini contra Caluinum.

Jn finibus suburbij orientalis fuit olim Monasterium Scotorũ, cum Templo formæ cyclicæ & rotundæ, quod à Dominico sepulchro nomē habebat. Monasterium interiit; Templum stetit, vsq; ad Illustrissimi *Ioannis Conradi* Episcopi Eystettensis præsulatum; cuius tempore, cum ruinam minaretur, euersum est, sed ea lege, vt eadem forma & magnitudine reparetur & reædificetur. Quod magnanimus ille Princeps morte abreptus cum nō perfecerit, successoribus perficiendum reliquit.

Caussa, cur variis in locis Germaniæ Scotis Monasteria exstructa sunt, alia non est, quàm gratitudo Germanorum erga bene de se meritos: quia enim ex Hibernia, quæ antiqua Scotia appellabatur, & ex ipsa Britannia, cui Angliæ nomen est, (cuius Aquilonaris

pars

pars hodie Scotia dicitur) varios diuini verbi concionatores acceperant, æquum censuêre, vt iisdem fixa & stabilia domicilia figerent, quò se, si fortè necesse foret, reciperent, & vnde in agrum Dominicum operarij copiosi emitterétur. Qua de re audiamus Auentinum lib. 6. Annalium Boiorum. *Hibernia apud maiores nostros fœcunda religiosissimorum doctissimorumq́; vatũ fuit. Inde Columbanus, Chilianus & plerique alij in Germaniam migrarunt, Scotos nunc nuncupant. Diuus hinc Marianus cum sex condiscipulis Reginoburgium deuenit, in templo extra mœnia vrbis habitauit. Magnus eò gentilium eius numerus, beneficentia Boiorum prouocati, breui confluxêre, intra mœnia, vt dixi, templum amplissimum bonorum ope extruunt, vbi difficilioris religionis obsequio, castimoniarum abstinentia satis ardua, scribendo, docendo, maximam sibi gloriam conquirunt, spectatum satis magnum exemplum pietatis, non solum Boiis, sed & finitimis erant. Omnibus placebant, vno ore omnes omnia bona de ipsis dicebant, famaque hac impulsus Heinricus Dux Boiorum, Fauium veterem Romanorum Coloniam, quam nunc Viennam vocant, instaurat, Scotis templum dicat. Sanctinum cum quatuor & viginti sociis Reginoburgio Viennam emigrare iubet. VValdobrunnus de Rauchshouen Aichstadij suburbanum templum, rotũdumque extruit; Gerardo cum condiscipulis Reginoburgio euocato tradit. Emericus quoque VVirzeburgensis Episcopus Macarium adprimè doctum, abstemiumq́; è Boiaria accersit, eidem, atque Conphilosophis templum in vrbe condit. Gregorius & Christus primarius D. Petri Reginoburgẽsis Antistes, Conrado Cæsari, Gertrudi vxori eius à sacris fuêre, ab hisq́; Noretobergæ templum D. Aegidij accepêre. Vbi post eos Dedanus, Capellanus Imperatoris Friderici I à fundamento Scotis popularibus suis Monasterium exstruxit.* Hæc Auentinus.

Eius-

Eiusmodi Monasterium Scotorum erat olim quoque Argentorati S. Thomæ Apostoli tutela clarum, conditum, vt aiunt, à Florentio III. Argentinensi Episcopo, natione Scoto, hoc est, Hiberno, qui ex patria cum aliquot sociis Euangelicæ doctrinæ dissemi-nandæ gratia venerat. Vide Guillimannum libro de Episcopis Argentoratensibus in *Florentio*. Postea tamen Monasterium hoc in Collegium Canonicorum vertit; & pluribus locis cœnobia ista intериère non solùm vbi hæresis rerum moderatur habenas, sed & apud Catholicos, siue id acciderit penuria incolarum, siue neglectu religiosæ disciplinæ, siue alia de caussa. Etsi autem dubium non est, talia Xenodochia, seu diuersoria, seu hospitalia (sic enim nominantur etiam in vetustis monumentis) primitus ædificata fuisse præcipuè pro Hibernis, qui veteres Scoti erant, vel potius pro omnibus, qui ex Britãnicis Insulis in Germaniam fidei propagandæ gratia se contulerant, posteris tamen temporibus soli Scoti iuniores, qui veterum Scotorum, hoc est, Hibernorum colonia sunt, & septentrionalem Albionis (quæ nunc Anglia) partem tenent, ius in Scotica Monasteria sibi vendicarunt, & hoc itidem æuo vendicant, neque vllum, nisi fallor, Hibernum aut Anglum suam in congregationem cooptarent. De Scotorũ in Germania Monasteriis vide etiam Hundium in Metropoli Salisburgensi p. 266.

Nunc vallis planitie relicta, adscendamus in montem S. Willibaldi, vbi statim nostros in oculos incurret *Arx VVillibaldina*, sedes Episcoporum Eystettensium, condita primùm à Bertholdo XLV. Eystettensium præsule. Quam successores amplificarunt, & ad eam, quæ hodie visitur, magnificẽtiam adduxerunt, potis-

potissimum Martinus à Schauumberg, Ioannes Conradus à Gemmingen, & qui hac ætate thronum S. Willibaldi insidet, Reuerendissimus & Illustrissimus Presul & Princeps *Ioannes Christophorus à VVesterstetten.* Et quamuis mons ille totus Saxosus, fermè dixeram, Saxeus sit, ita tamẽ arte & industria excultus est, vt hortos amœnissimos, & in hortis omnis generis exoticos fructus, flores, plantas non desideres, vt non immeritò eximius poëta & Medicus Philippus Menzelius, *Ioannem Conradum* Episcopum alloquens cecinerit.

Ingeniine tui felix prædiuitis vber
Ignorare potest, si quis saxa aspera dumis
Et Bilibaldiaci iuga verticis, alba pruinis
Respiciens penè assiduis, miretur agrestem,
Te subigente, loci genium mutasse, tuoq;
Dædaleo cultu, nunc ferre, quod India mittit,
Alcinoi supraq; hortos, Pæstiq; roseta.

Jn Arce sacellum Aulicum erat, sacra supellectile valdè opulentum, quod non ita pridem cum parte quadam Arcis deiectum est, vt capacius, amplius & augustius resurgat.

CAPVT XX.

De viris doctis, qui Aichstadij claruerunt.

NOn dubito, fuisse semper aliquos Aichstadij præstanti doctrina Theologica vel Iuridica viros, maximè cum superioribus sæculis illi etiam ab Episcopali tiara non excluderẽtur, qui ingenium seueriorum disciplinarũ cultu perpoliuissent; & titulis quoque ac honoribus Academicis insigniti

essent. Quare in Catalogo Episcoporum Eystettensium non vnum Doctorem inuenies. Mihi tamen vel omnes, vel certè pleriquc ignoti sunt; quibus mea ignorantia, & ex hac profectum silentium, nihil præiudicabit, nec quidquam de gloria, quam merentur, decerpet. Duo ex illis, qui Illustrissimi Martini à Schauumberg Episcopatum antecesserũt, instar omnium erunt; Ioannes Cochlæus, Canonicus aliquando chori Willibaldini, & Kilianus Leib, Prior Rebdorffensis, quorum prior tot libris totq; pugnis contra hęreticos cominus & eminis initis tam illustris est, vt etiam obscurissimum quemq; locum sua luce collustrare, & depulsis tenebris lucidum efficere possit. Quis enim Christiani orbis angulus est, quò Cochlæi nomen non penetrauerit? Alter verò trium linguarum Latinæ, Hebraicæ & Græcæ peritissimus, multa in tunc exsurgentem & inualescentem Lutheranam sectam scripsit, etiam vernacula lingua; quorum nonnulla in lucem deprompta sunt; alia, & quidem potiora, seruantur adhuc manuscripta partim Rebdorffij in Monasterio, partim in Bibliotheca Episcopali, digna sanè, quæ aliquando publici iuris fiant.

Jacobus Gengerus Medicinæ Doctor, & Physicus Eystettensis eruditum Commentarium de *Peste* edidit, & Episcopo Mauricio anno M.D.XLVII. inscripsit.

Cùm Illustrissimus Præsul Martinus statim post absolutum Concilium Tridentinum, conuenienter Decreto sess. 23. cap. 18. de Reformat. sua in ciuitate Eystettensi, Seminarium Clericorum erexisset, adiectis scholis tam humanioris, quam seuerioris illius Philosophicæ & Theologicæ literaturæ, nõ defuerũt, viri

viri docti, qui insigni Principis optimi liberalitate inuitati, in Willibaldino Seminario seu Collegio profitendi munus expeterent, & susciperent; quos inter fuit *Rudolphus Klenckius*, Saxo, Doctor Theologus LL. Licentiatus, primus Præses & Professor Collegij Willibaldini. Quo in munere cùm aliquot annos posuisset, Ingolstadium ad professionem Theologicam reuersus est. Dico, *reuersus*, quia etiam priusquam Eychstadium migraret, in Academia Ingolstadiensi Theologiæ Professor fuerat.

Huic adde Adamum Ort, Theologię Doctorem, postea Canonicum, & tandem Præpositum Ecclesiæ cathedralis Ratisbonensis. Nec omittendus *Petrus Steuartius*, qui pluribus annis docendo & Pręsidis munus obeundo Collegium hoc illustrauit, donec anno Domini M.D.LXXXIV. Ingolstadium ad geminam cathedram, Mauricianam scilicet & Academicam, vocatus est, post aliquot annos Academiæ itidē Procancellarius constitutus.

Huc spectat iure suo *Laurentius Eiszephius* Doctor Theologus & Professor in Academia Ingolstadiensi, simulq; Parochus Marianus, vir excellenti eruditione, & facundia in dicendo ex superiore loco ad populum: qui Suffraganeus seu Proëpiscopus Eystetensis creatus, simul etiam docendi in Willibaldino Seminario prouinciam suscepit.

Accedat tandem *Robertus Turnerus*, vir disertissimus, qui cùm in Academia Ingolstadiensi iam Doctor Theologiæ, & maiori pulpito idoneus, Rhetoricam, Ethicam, & quæstiones ad Christiani hominis officium pertinentes, seu *Casus Conscientiæ* explicasset, Eychstadium concessit gratus, Reuerendissimo Dño

Martino Episcopo; vbi tam Professoris quàm Præsidis officio aliquot annis grauiter ac industriè functus est.

Post Turneri discessum Seminarium indies magis & numero auditorum, & Professorum claritate decrescere cœpit: & vbi antea Theologia tam controuersa quàm practica, & philosophicus cursus accuratè explanabantur, res ad humaniores literas redacta est, exclusis illis sublimioribus, in quarum cognitione tantum momenti positum esse omnes nouimus. Sed & istæ ægrè admodum se tuebantur. Quocirca Reuerendissimus & Illustrissimus Præsul & Princeps *Ioannes Christophorus à VVesterstetten*, vt labenti Seminario & Gymnasio subueniret, Societatem Iesu aduocandam curauit, eique Collegium Willibaldinum cum schola tradidit, non ignarus Societatem ita comparatam esse, vt alios aliis Magistris & Præceptoribus substituat, absq; vllo periculo vel timore penuriæ vel defectus, ex quo fit interdum, vt dum quęritur aptus, nec inuenitur, multum temporis effluat vacantibus scholis, non sine iuuentutis detrimento. Iam Societas more sibi consueto politiores literas, etiam illas, quæ ad oratoriam facultatem pertinent, tradere ingressa est, adiuncta itidem lectione *Casuum Conscientiæ* pro clericis. Bona spe sumus fore, vt gymnasio antiquum decus cum fænore restituatur, optimique principis exspectationi cumulatè satisfiat.

Ante D. Eiszephium Proëpiscopi munere functus est D. Wolffgangus Hollius SS. Theologiæ Doctor, Ecclesiæ cathedralis concionator, & Collegij Willibaldini Professor, qui anno Dñi M. D. L X X V. duas conciones *de Indulgentiis & Iubilæo* vernacula lingua

gua publicauit, vt & postero anno quinque alias *de venerabili Eucharistiæ Sacramento*, vbi doctè, accuratè & neruosè, rem contra hæreticos gerit, refutatis eorum commentis & pseudologiis. Dicitur etiam alia euulgasse.

Degit hoc ipso tempore Eychstadij in spiritualibus Illustrissimi Præsulis Vicarius & ad S. Willibaldū Canonicus, Dominus *Adamus Gerich*, SS. Theologiæ Doctor, eiusdemq; antea in Academia Ingolstadiensi Professor, vir in Theologicis eximiè eruditus, qui reformandis cleri moribus & diuino cultui per diœcesin propagandæ impigrè insistit. Deus tam benè & tam laudabiliter cœptis clementer aspiret.

CAPVT XXI.

De Cancellariatu Academiæ Ingolstadiensis, quo Episcopi Eystettenses perpetuò funguntur. Et de iuramentis quibusdam Academicis.

OLim apud Catholicos, cum Academiæ nouæ instituerentur, semper simul Illustri alicui personę munus Cācellarij ab Academiæ conditore cum Pontificis Maximi assensu demādabatur. Hinc Academiæ Viennensis Cancellarium agit Præpositus Templi cathedralis seu omnium Sanctorum, Tubingensis, Præpositus S. Georgij. Heidelbergensis, Præpositus S. Spiritus. Friburgensis, & Basileensis, Episcopus Basileensis. Lipsiensis, Episcopus Merseburgensis. Francofordiensis ad Oderam, Episcopus Brādeburgensis. Oxoniensis in Anglia, Archiepiscopus

aliunde alij, constructisque domiciliis loca incolere cœperunt, & indies quidem magis ac magis, donec in vrbes, oppida, pagos excrescerent. Imò B. Renanus li. 2. rerum Germanicarum putat hodiernam Argentinam originem suam debere Monasterio; nam veteri Argentorato destructo, *multis annis habitatum est in ruinis antiqui Argentorati, & locus à Palatiolo Regis, qui ibi nonnunquã agebat, (nã iam erat vicus) aut à prædio, Königshofen dictus. Verùm Monasterium ipsum nonnihil distante ædificatum loco, cui cupiebat optimus quisque ædes habere coniunctissimas, muniri cœpit & muro claudi. Itaque ex oppidulo cœnobiali, nam cœnobium potior pars erat, contractis eò vicis proximis, tanta posteriori tempore est vrbs constituta.* Addit Rhenanus, *Occasione cœnobiorum in Germanicis prouinciis oppida ista fieri cœpta sunt.*

Nec tantum à Monasteriis ortum ducebant, sed & iisdem plerumque subiiciebantur; tametsi non paucæ ex huiusmodi vrbibus, vbi diuitiis & multitudine ciuium inualuerant; excusso subiectionis iugo, in libertatem se asseruerunt, idq; vel vi, vel pecunia, vel fauore Cæsarum, iis præcipuè temporibus, quando inter Sacerdotium & Regnum schisma erat, quod sæpius accidit: hoc enim turbulento rerum statu in suum commodum vsi rem suam faciebant. Qua occasione ipsum etiam *Turegum* seu *Tigurum* in Heluetia à Monasterio Turegiensi ad Imperium, ab hoc ad Helueticam confœderationem venit. Est autem Eystadium in valle amœna duos inter montes, seu, si mauis, monticulos, virides & herbidos, quorum alter mós S. Willibaldi appellatur ab imposita arce D. Willibaldo sacra. Alluitur vrbs ab Almonio, flumine piscium & eximię molis cancrorum non egeno. Tribus subur-

suburbiis constat. Indigenæ, ad humanitatem & pietatem propensi sunt, fastus & arrogantiæ expertes. Vitam, qua mercimoniis, qua opificiis, qua terræ cultura tolerant, præter illos, qui aulicis officiis funguntur, vel Canonicorum Collegio, vel alicui Monasterio operam suam locant. Numerosum clerum habet, vt fieri assolet, vbi Episcopalis Ecclesia est.

CAPVT XIX.

Templa & Monasteria Aichstadiana.

PRimas tenet Templum primarium & cathedrale, à S. Willibaldo exstructum, & Deiparæ Virgini dicatum maius & laxius quàm templum eidem Matri consecratum, quod vnicum vasta illa in solitudine Willibaldus repererat, vt in Hodœporico Willibaldino dicitur. Posteri tamē Templum hoc sæpius mutarunt addendo, demendo, ornando, prout cuique successorum Willibaldinorum collibitum erat. Bruschius de Gerocho II. Episcopo. *Construxit magnificam Basilicam Aureatensem.* Idem de Heriberto Episcopo XV. *construxit ex imis fundamentis longè ampliorem & augustiorem faciens summam Ecclesiam Aureatensem.* Gundaccarus secundus absoluit Turres summi Templi ab Antecessore suo Gebhardo inchoatas; idem coniunxit ripas Altimylæ ponte saxeo, qui etiamnum durat. Engelhardus XXXIV. Episcopus reædificauit ex imis fundamētis summam Basilicam hodie adhuc conspicuam, cum choro S. Willibaldi ad occidentem; quem tamen successori suo Hiltbrando absoluendum reliquit; qui & absoluit & in eo duos

Sacellanos instituit, quorum numerus postea auctus, ita vt chorus S. Willibaldi proprios Canonicos habeat; qui propriè S. Willibaldi & successorũ Cappellani appellantur. Hinc Episcopo solenni ritu sacris operanti tanquam ministri & adiutores adsistunt. Rabano seu Rabanus XLVI. Episcopus *Monasterium Ecclesiæ cathedralis vetus & ruinosum* inter duos choros, videlicet inter chorum maiorẽ D. Virginis, & chorũ S. Willibaldi demolitus est; & partem ipsius mediam propriis impensis instaurauit, designatis certis redditibus, quorum subsidio pars altera perficeretur. Vbi per *Monasterium* intelligere videtur eam Templi partẽ, quam vulgò nauim vocamus. Denique alij alia in hoc templo vel repararunt, vel exornarunt, Sacellis, altaribus, picturis, & id genus aliis. A Templo primario disiungitur, sed spatio perquam pusillo Sacellum S. Ioannis, quod Reuerendissimus & Illustrissimus Princeps *Ioannes Christophorus*, Episcopus Eystettensis, vsibus Societatis Iesu deputauit, donec laxius & capacius Templum exstruatur.

II. Est Templum Parochiale D. Virgini sacrum, in quo Marquardus XL. Eystettensis Episcopus Canonicorũ Collegium instituit, quod hoc etiam tempore exstat. Puto hoc Templum esse illud, vel saltem esse in loco, & subiisse in vicem illius, quod, vt supra ex Hodœporico Willibaldino dicebamus, S. Willibaldus ex vastatione Attilæ reliquum & relictum in illa vasta eremo, reperit.

III. Templum sancti Spiritus in Xenodochio seu Hospitali ad ipsum Altimylæ pontem & litus. Ioannes III. hoc nomine, sed ordine L. Episcopus Eystettensis *construxit de nouo*, inquit Bruschius, *Xenodochium*

chium Aichstadianum, vt pauperes & ægroti haberent commodas habitationes. Nec dicendum, de Templo Leprodochij, aut communis cœmeterij extra ciuitatem in suburbio, quis enim nescit, his locis semper Ecclesias adiungi consueuisse? De priore Henricus Rebdorffensis in Annalibus. *Anno M. CCC. XLVI. II. Kalend. Augusti obiit* frater Henricus filius Gutæ (sic lego ex Codice Manuscripto) *fundator domus leprosorum extra muros Eystettenses, vir sancta vita & memoria recolenda.*

Intra muros ciuitatis duo sunt Monasteria, alterum vetustius sanctimonialium ordinis D. Benedicti in editiore vrbis loco, vbi olim Templum S. Crucis stabat, quod postea trāslatis Eychstadium S. Walpurgę reliquiis, à S. Walpurga, vt & totum Monasterium, nomen accepit, cuius primus conditor & fundator est Otkerus seu Ockarius sextus Ecclesiæ Eystettensis Episcopus, tametsi id postea ab Heriberto XV. Episcopo instauratum, amplificatum, & multis fundis ac prædiis locupletatum sit, non sine ope & opera Leodegarij seu Leutgarij Comitis Lechsmundij. Sub eodem Episcopo Heriberto Templū Walpurginum exstructum est, & sub successore Gozmanno solenni ritu consecratum.

Prædicatores seu Ordinis D. Dominici Professores, Eychstadij sedem fixerunt sub Conrado huius nominis secundo Episcopo, pia liberalitate Sophiæ Comitissę Hirsbergicę, fratrumq́ue Gebhardi & Gerardi Comitum Hirsbergensium.

Accessit nuper admodum Collegium Societatis Iesu, cura & studio Reuerendissimi & Illustrissimi Præsulis ac Principis *Ioannis Christophori à VVesterstetten,* qui Collegium Willibaldinum iam antea pro Se-

minarij Professoribus ædificatum, Societati Iesu attribuit.

Extra ciuitaté ad Altimylam occurrit Mariestein, quasi dicas, *lapis seu saxum Mariæ*, Monasterium Monialium conditum à viris nobilibus, præsidente Ecclesiæ Eystettensi Wilhelmo L I. Episcopo.

Paululum, si inde sursum ad Altimylam progrediaris, inuenies Rebdorffum Monasterium Canonicorum Regularium S. Augustini, cuius conditor & primus fundator est Conradus XXIV. Episcopus Eystettensis. Nobilem inprimis & manuscriptis Codicibus instructam Bibliothecam habet. Disciplinam huius Cœnobij mirificè prędicat noster *Claudius Iaius*, vnus ex decem primis Patribus Societatis nostræ, in epistola quadam ad Ioannem Cochlæum, cuius ipsemet Cochlæus meminit in defensione Concilij Tridentini contra Caluinum.

Jn finibus suburbij orientalis fuit olim Monasterium Scotorũ, cum Templo formæ cyclicæ & rotundæ, quod à Dominico sepulchro nomé habebat. Monasterium interiit; Templum stetit, vsq; ad Illustrissimi *Ioannis Conradi* Episcopi Eystettensis præsulatum; cuius tempore, cum ruinam minaretur, euersum est, sed ea lege, vt eadem forma & magnitudine reparetur & reædificetur. Quod magnanimus ille Princeps morte abreptus cum nó perfecerit, successoribus perficiendum reliquit.

Caussa, cur variis in locis Germaniæ Scotis Monasteria exstructa sunt, alia non est, quàm gratitudo Germanorum erga bene de se meritos: quia enim ex Hibernia, quæ antiqua Scotia appellabatur, & ex ipsa Britannia, cui Angliæ nomen est, (cuius Aquilonaris

pars

pars hodie Scotia dicitur) varios diuini verbi concionatores acceperant, æquum censuêre, vt iisdem fixa & stabilia domicilia figerent, quò se, si fortè necesse foret, reciperent, & vnde in agrum Dominicum operarij copiosi emitterétur. Qua de re audiamus Auentinum lib. 6. Annalium Boiorum. *Hibernia apud maiores nostros fœcunda religiosissimorum doctissimorumq́; vatũ fuit. Inde Columbanus, Chilianus & plerique alij in Germaniam migrarunt, Scotos nunc nuncupant. Diuus hinc Marianus cum sex condiscipulis Reginoburgium deuenit, in templo extra mœnia vrbis habitauit. Magnus eò gentilium eius numerus, beneficentia Boiorum prouocati, breui confluxêre, intra mœnia, vt dixi, templum amplissimum bonorum ope extruunt, vbi difficilioris religionis obsequio, castimoniarum abstinentia satis ardua, scribendo, docendo, maximam sibi gloriam conquirunt, spectatum satis magnum exemplum pietatis, non solum Boiis, sed & finitimis erant. Omnibus placebant, vno ore omnes omnia bona de ipsis dicebant, famaque hac impulsus Heinricus Dux Boiorum, Fauium veterem Romanorum Coloniam, quam nunc Viennam vocant, instaurat, Scotis templum dicat. Sanctinum cum quatuor & viginti sociis Reginoburgio Viennam emigrare iubet. VValdobrunnus de Rauchshouen Aichstadij suburbanum templum, rotũdumque extruit; Gerardo cum condiscipulis Reginoburgio euocato tradit. Emericus quoque VVirzeburgensis Episcopus Macarium adprimè doctum, abstemiumq́; è Boiaria accersit, eidem, atque Conphilosophis templum in vrbe condit. Gregorius & Christus primarius D. Petri Reginoburgẽsis Antistes, Conrado Cæsari, Gertrudi vxori eius à sacris fuêre, ab hisq́; Noretoberga templum D. Aegidij accepêre. Vbi post eos Dedanus, Capellanus Imperatoris Friderici I à fundamento Scotis popularibus suis Monasterium exstruxit.* Hæc Auentinus.

Eius-

Eiusmodi Monasterium Scotorum erat olim quoque Argentorati S. Thomæ Apostoli tutela clarum; conditum, vt aiunt, à Florentio III. Argentinensi Episcopo, natione Scoto, hoc est, Hiberno, qui ex patria cum aliquot sociis Euangelicæ doctrinæ disseminandæ gratia venerat. Vide Guillimannum libro de Episcopis Argentoratensibus in *Florentio*. Postea tamen Monasterium hoc in Collegium Canonicorum vertit; & pluribus locis cœnobia ista interiére non solùm vbi hæresis rerum moderatur habenas, sed & apud Catholicos, siue id acciderit penuria incolarum, siue neglectu religiosæ disciplinæ, siue alia de caussa. Etsi autem dubium non est, talia Xenodochia, seu diuersoria, seu hospitalia (sic enim nominantur etiam in vetustis monumentis) primitus ædificata fuisse præcipuè pro Hibernis, qui veteres Scoti erant, vel potius pro omnibus, qui ex Britãnicis Insulis in Germaniam fidei propagandæ gratia se contulerant, posteris tamen temporibus soli Scoti iuniores, qui veterum Scotorum, hoc est, Hibernorum colonia sunt, & septentrionalem Albionis (quæ nunc Anglia) partem tenent, ius in Scotica Monasteria sibi vendicarunt, & hoc itidem æuo vendicant, neque vllum, nisi fallor, Hibernum aut Anglum suam in congregationem cooptarent. De Scotorũ in Germania Monasteriis vide etiam Hundium in Metropoli Salisburgensi p. 266.

Nunc vallis planitie relicta, adscendamus in montem S. Willibaldi, vbi statim nostros in oculos incurret *Arx VVillibaldina*, sedes Episcoporum Eystettensium, condita primùm à Bertholdo XLV. Eystettensium præsule. Quam successores amplificarunt, & ad eam, quæ hodie visitur, magnificẽtiam adduxerunt, potis-

potissimum Martinus à Schauumberg, Ioannes Conradus à Gemmingen, & qui hac ætate thronum S. Willibaldi insidet, Reuerendissimus & Illustrissimus Præsul & Princeps *Ioannes Christophorus à VVesterstetten.* Et quamuis mons ille totus Saxosus, fermè dixeram, Saxeus sit, ita tamē arte & industria excultus est, vt hortos amœnissimos, & in hortis omnis generis exoticos fructus, flores, plantas non desideres, vt non immeritò eximius poëta & Medicus Philippus Menzelius, *Ioannem Conradum* Episcopum alloquens cecinerit.

Ingeniine tui felix prædiuitis vber
Ignorare potest, si quis saxa aspera dumis
Et Bilibaldiaci iuga verticis, alba pruinis
Respiciens penè assiduis, miretur agrestem,
Te subigente, loci genium mutasse, tuoq;
Dædaleo cultu, nunc ferre, quod India mittit,
Alcinoi supraq; hortos, Pæstiq; roseta.

In Arce sacellum Aulicum erat, sacra supellectile valdè opulentum, quod non ita pridem cum parte quadam Arcis deiectum est, vt capacius, amplius & augustius resurgat.

CAPVT XX.

De viris doctis, qui Aichstadij claruerunt.

NOn dubito, fuisse semper aliquos Aichstadij præstanti doctrina Theologica vel Iuridica viros, maximè cum superioribus sæculis illi etiam ab Episcopali tiara non excluderētur, qui ingenium seueriorum disciplinarū cultu perpoliuissent: & titulis quoque ac honoribus Academicis insigniti

essent. Quare in Catalogo Episcoporum Eystettensium non vnum Doctorem inuenies. Mihi tamen vel omnes, vel certè plerique ignoti sunt; quibus mea ignorantia, & ex hac profectum silentium, nihil praeiudicabit, nec quidquam de gloria, quam merentur, decerpet. Duo ex illis, qui Illustrissimi Martini à Schauumberg Episcopatum antecesserũt, instar omnium erunt; Ioannes Cochlaeus, Canonicus aliquando chori Willibaldini, & Kilianus Leib, Prior Rebdorffensis, quorum prior tot libris totq; pugnis contra hereticos cominus & eminis initis tam illustris est, vt etiam obscurissimum quemq; locum sua luce collustrare, & depulsis tenebris lucidum efficere possit. Quis enim Christiani orbis angulus est, quò Cochlaei nomen non penetrauerit? Alter verò trium linguarum Latinae, Hebraicae & Graecae peritissimus, multa in tunc exsurgentem & inualescentem Lutheranam sectam scripsit, etiam vernacula lingua; quorum nonnulla in lucem deprompta sunt; alia, & quidem potiora, seruantur adhuc manuscripta partim Rebdorffij in Monasterio, partim in Bibliotheca Episcopali, digna sanè, quae aliquando publici iuris fiant.

Jacobus Gengerus Medicinae Doctor, & Physicus Eystettensis eruditum Commentarium de *Peste* edidit, & Episcopo Mauricio anno M.D.XLVII. inscripsit.

Cùm Illustrissimus Praesul Martinus statim post absolutum Concilium Tridentinum, conuenienter Decreto sess. 23. cap. 18. de Reformat. sua in ciuitate Eystettensi, Seminarium Clericorum erexisset, adiectis scholis tam humanioris, quam seuerioris illius Philosophicae & Theologicae literaturae, nõ defuerũt,

viri

viri docti, qui insigni Principis optimi liberalitate inuitati, in Willibaldino Seminario seu Collegio profitendi munus expeterent, & susciperent; quos inter fuit *Rudolphus Klenckius*, Saxo, Doctor Theologus LL. Licentiatus, primus Præses & Professor Collegij Willibaldini. Quo in munere cùm aliquot annos posuisset, Ingolstadium ad professionem Theologicam reuersus est. Dico, *reuersus*, quia etiam priusquam Eychstadium migraret, in Academia Ingolstadiensi Theologiæ Professor fuerat.

Huic adde Adamum Ort, Theologię Doctorem, postea Canonicum, & tandem Præpositum Ecclesiæ cathedralis Ratisbonensis. Nec omittendus *Petrus Stenartius*, qui pluribus annis docendo & Pręsidis munus obeundo Collegium hoc illustrauit, donec anno Domini M.D.LXXXIV. Ingolstadium ad geminam cathedram, Mauricianam scilicet & Academicam, vocatus est, post aliquot annos Academiæ itidē Procancellarius constitutus.

Huc spectat iure suo *Laurentius Eiszephius* Doctor Theologus & Professor in Academia Ingolstadiensi, simulq; Parochus Marianus, vir excellenti eruditione, & facundia in dicendo ex superiore loco ad populum: qui Suffraganeus seu Proëpiscopus Eystettensis creatus, simul etiam docendi in Willibaldino Seminario prouinciam suscepit.

Accedat tandem *Robertus Turnerus*, vir disertissimus, qui cùm in Academia Ingolstadiensi iam Doctor Theologiæ, & maiori pulpito idoneus, Rhetoricam, Ethicam, & quæstiones ad Christiani hominis officium pertinentes, seu *Casus Conscientiæ* explicasset, Eychstadium concessit gratus Reuerendissimo Dño

Martino Episcopo; vbi tam Professoris quàm Præsidis officio aliquot annis grauiter ac industriè functus est.

Post Turneri discessum Seminarium indies magis & numero auditorum, & Professorum claritate decrescere cœpit: & vbi antea Theologia tam controuersa quàm practica, & philosophicus cursus accuratè explanabantur, res ad humaniores literas redacta est, exclusis illis sublimioribus, in quarum cognitione tantum momenti positum esse omnes nouimus. Sed & istæ ægrè admodum se tuebantur. Quocirca Reuerendissimus & Illustrissimus Præsul & Princeps *Ioannes Christophorus à VVesterstetten*, vt labenti Seminario & Gymnasio subueniret, Societatem Iesu aduocandam curauit, eique Collegium Willibaldinum cum schola tradidit, non ignarus Societatem ita comparatam esse, vt alios aliis Magistris & Præceptoribus substituat, absq; vllo periculo vel timore penuriæ vel defectus, ex quo fit interdum, vt dum quæritur aptus, nec inuenitur, multum temporis effluat vacantibus scholis, non sine iuuentutis detrimento. Iam Societas more sibi consueto politiores literas, etiam illas, quæ ad oratoriam facultatem pertinent, tradere ingressa est, adiuncta itidem lectione *Casuum Conscientiæ* pro clericis. Bona spe sumus fore, vt gymnasio antiquum decus cum fænore restituatur, optimique principis exspectationi cumulatè satisfiat.

Ante D. Eiszephium Proëpiscopi munere functus est D. Wolffgangus Hollius SS. Theologiæ Doctor, Ecclesiæ cathedralis concionator, & Collegij Willibaldini Professor, qui anno Dñi M. D. LXXV. duas conciones *de Indulgentiis & Iubilæo* vernacula lin-

 gua

gua publicauit, vt & postero anno quinque alias *de venerabili Eucharistiæ Sacramento*, vbi doctè, accuratè & neruosè, rem contra hæreticos gerit, refutatis eorum commentis & pseudologiis. Dicitur etiam alia euulgasse.

Degit hoc ipso tempore Eychstadij in spiritualibus Illustrissimi Præsulis Vicarius & ad S. Willibaldū Canonicus, Dominus *Adamus Gerich*, SS. Theologiæ Doctor, eiusdemq; antea in Academia Ingolstadiensi Professor, vir in Theologicis eximiè eruditus, qui reformandis cleri moribus & diuino cultui per diœcesin propagandæ impigrè insistit. Deus tam benè & tam laudabiliter cœptis clementer aspiret.

CAPVT XXI.

De Cancellariatu Academiæ Ingolstadiensis, quo Episcopi Eystettenses perpetuò funguntur. Et de iuramentis quibusdam Academicis.

OLim apud Catholicos, cum Academiæ nouæ instituerentur, semper simul Illustri alicui personę munus Cācellarij ab Academiæ conditore cum Pontificis Maximi assensu demādabatur. Hinc Academiæ Viennensis Cancellarium agit Præpositus Templi cathedralis seu omnium Sanctorum, Tubingensis, Præpositus S. Georgij. Heidelbergensis, Præpositus S. Spiritus. Friburgensis, & Basileensis, Episcopus Basileensis. Lipsiensis, Episcopus Mersebürgensis. Francofordiensis ad Oderam, Episcopus Brādeburgensis. Oxoniensis in Anglia, Archiepiscopus

Eboracensis. Cantabrigiensis, Episcopus Roffensis, & Academiæ Ingolstadiensis Episcopus Aichstadianus, in cuius Diœcesi ciuitas Ingolstadiensis sita est. Quid munus hoc Cancellarij Academici ambitu suo complectatur, qualisque sit dignitas, docuerunt iam olim Inclytæ Iuridicæ facultatis Professores in Academia Ingolstadiensi, nempe anno M. D. XXVIII. in quodam Consilio typis excuso, cui titulum fecerunt: *Consilium super iuribus & præeminentia Cancellariatus Studij alicuius generalis, pro Reuerendo Patre & Domino, D. Paulo de Oberstein Præposito Viennensi, & eiusdem Studij Cancellario.* Cui Consilio Ioannes quoque Eckius subscripsit, addita de Cancellariatu Academico nec indocta, nec ineleganti dissertatiuncula. Omissis autem aliis, quæ prædicti Doctores copiosè & eruditè disputant, audiamus eorundem secundam, tertiam & quartam Conclusiones.

II. *Quia Ecclesiæ Dei multum interest, gymnasia publica & studia priuilegiata erigi, rectè summus Pontifex Cãcellarios suos illis præficit, qui nomine suo super promotiones intendant, ne passim indigni, & infideles docendi auctoritatem & magisterium consequantur, & emittantur in oues dominicas, pro ducibus & pastoribus Lupi rapaces.*

III. *Cancellarius à summo Pontifice Gymnasio alicui priuilegiato datus, sicut propter commissionem Vicarius seu legatus eiusdem summi Pontificis rectè dicitur, atq; in magna constituitur dignitate & officio, ita propter commissionis exercitium circa Gymnasium tale perpetuo habendum, speciale nomen iustè sortitur, ab aliis commissariis Apostolicis per hoc discernendus.*

IV. *Quemadmodum ergo talis Cancellarius debet & tenetur commissionem sibi factam, & auctoritatem acceptam*

diligen-

diligenter exequi; itã & præeminentia, Iuribus, & prærogatiuis, inde sibi competentibus, potest sine cuiusquam iniuria gaudere atque liberè vti.

Est ergo Cancellarius, ex sententia horum doctorum, vicarius & quasi legatus summi Pōtificis, ad hoc præcipuè cōstitutus, vt aduigilet, ne indigni & inepti ad honores & gradus Academicos euehantur, non sine graui Ecclesiæ orthodoxæ damno. Quocirca Candidatorum examinibus non tantum possunt, sed & debent interesse, quantum quidem est ex prima Cancellariatus Academici institutione; tametsi multis locis nec Cancellarij nec eorum Vicecancellarij examinibus intersunt; sed totam rem committunt fidei & iudicio Professorum eius Facultatis, à qua Candidatus gradum poscit, qui eundem, finito examine, Cancellario sistunt. Et vt Cancellariam aperiat rogant. Possent ipsi etiam per se, vel per suos Procancellarios omnes gradus & honores Academicos conferre; vt fit in nonnullis Academiis, sed consuetudo iam multis locis obtinuit, vt honores Academicos, Magisterium inquam Philosophicum, Doctoratum Theologicum, Iuridicum, Medicū, Professor aliquis à collegio proprio deputatus conferat; prius tamen petita & impetrata licentia à Cancellario, vel Vicecancellario hac enim non obtenta, nemo ad superiores scientiarum gradus euehi potest; cumque Professores quidam Academiæ Viennensis nonnullos Academicis honoribus insignire tentassent, partim inscio, partim etiam inuito, & reluctante Viennensi Cancellario, Ingolstadiani Professores Iuris in Concilio supra nominato, probarunt & definierunt, huiusmodi promotiones prorsus irritas & inanes censeri debere; neque in Do-

ctoribus

ctoribus vel Magiſtris numerandos, qui hac via ad hos gradus adſpiraſſent.

Et quamuis omnes Tituli & honores Academici ſint abſolutè loquendo in manu & poteſtate Cancellarij, conſuetudine tamen & vſu multarum Academiarum receptum eſt; vt Baccalaureatu Philoſophico, & Baccalaureatu Theologico tam *Biblico*, quàm *Formato* decorentur qui petunt, licet non petita facultate à Cancellario, cui vſus ſupremos duntaxat ſcientiarum honores & titulos reſeruauit; cui etiam omnes Candidati honorem & obſeruantiam iureiurando promittunt, & qui Theologici Doctoratus coronam poſtulant, inter cætera, hoc itidem iurant, ſe, quoties opus fuerit, Cancellario *fideliter & veraciter perhibituros teſtimonium*, de moribus & doctrina eorum, qui ſuprema Theologię laurea exornari concupiſcunt. Nec tamen Cancellarij, præſertim ſi ſint principes, quales in Germania Epiſcopi noſtri, munus hoc per ſe ſaltem ordinariè, obire conſueuerunt: ſed habent Procancellarios, quibus vices ſuas demandant. Id videre eſt in noſtra Academia, vbi ſemper vnus ex Profeſſoribus Theologiæ agit Procancellarium Reuerendiſſimi & Illuſtriſſimi Præſulis & Principis Eyſtettenſis, perpetui Cancellarij noſtri; quo munere functi iam olim clariſſimi viri, *Ioannes Eckius*, *Martinus Eiſengrinius*, *Albertus Hungerus*, & hodie *D. Petrus Steuartius*, & iſte Procancellarius ſimul eſt Canonicus cathedralis Eccleſiæ Eyſtettenſis, ſuamque in *choro* ſtationem habet, licet non in Capitulo, vt nec in Calendario, in quo ſingulis annis Canonicorum cathedralium nomina & ſtemmata repræſentãtur. Habuit autem Academia noſtra à Wilhelmo Epiſcopo, primo Cancellario,

rio, ad hæc vsq; tempora Cancellarios nouenos quasi nouem Musarum chorum; ita vt hodiernus Reuerendissimus & Illustrissimus Princeps *Ioannes Christophorus à VVesterstetten* sit nonus; cui de nostris annis Deus augeat annos.

Mentio iuramenti, quod Cancellario à Candidatis præstari solet, reuocat mihi in memoriam iuramentum, quo se obligant, qui supremos in Theologia, Iurisprudentia, Medicina & Philosophia honores appetunt. Lutherus & Lutherani sub quinti Euangelij sui primordia perpetuò ad futurum Concilium prouocabant, Concilium Stentoreis vocibus intonabant. Concilio se aut staturos aut casuros promittebant. At vbi res eò venit, vt iam Concilium indicendum & congregandum esset, tunc apparuit; quo animo ad Concilium appellarint. E vestigio enim resilire, & Concilium indictum horrificis boatibus ad inferos vsq; damnare cœperunt, editis in eum finem plurimis, qua Latinis, qua Germanicis libellis, chartisque & picturis famosis in vulgus absq; numero & modo dispersis; vt hominum cogitationes à Concilio toties & in speciem tam ardenter expetito auerterent.

Inter cætera, euulgauit Lutherus anno Domini M. D. XXXVII. breuem libellum hoc titulo: (extat Tom. IV. Lat. Ien.) *Cur & quomodo Christianum Concilium debeat esse liberum: Item de coniuratione Papistarum.* In hoc opusculo ad id vnum incumbit Lutherus, vt omnes absterreat, ne ad Concilium indictum eant, vel eidem doctrinam suam subiiciant. Qua de caussa verò? Quia non est *concilium liberum.* Cur nō liberum? *quia Doctores, Notarij, & Episcopi, qui interfuturi sunt, iu-*

rarunt in verba & placita Papæ, ita vt ne latum quidem vnguem inde abscedere possint; nisi tanquam periuri diris deuoueri velint: Hoc vt probet Lutherus, profert formulas iuramentorum, quibus se obstringunt Magisterio aut Doctoratu insigniendi, deinde Notarij & Tabelliones, quando solenni ritu ad istud publicum officium inaugurantur. Denique Episcopi, quando eliguntur, & postea à summo Pontifice confirmantur. Ex his iuramentorum formulis apertè colligi ait, *nihil cum Papistis effici posse, vtpote, qui tot Sacramentis Papæ obligatissimi sint, nec contra doctrinam eius mutire audeant.*

Omissis aliis iuramentorum formulis de Academico iureiurando duntaxat agam: Id Lutherus, in Academia Ingolstadiensi, & in aliis quibusdam, in hunc modum his conceptis verbis præstari scribit.

Ego N. Scholaris Ingolstatensis Eystetensis diœcesis, ab hac hora in antea fidelis & obediēs ero B. Petro, sanctæq; Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ, & Domino nostro Domino Paulo III. ac eius successoribus canonicè intrātibus. Non ero in consilio, cōsensu, tractatu vel facto, vt vitam aut membrum perdant, seu quod contra alicuius eorum personam, vel in ipsorum aut Ecclesiæ eorundem, seu sedis Apostolicæ auctoritatum, honorum, priuilegiorum, vel Apostolicorum statutorum, ordinationum, reseruationum, dispositionum seu mandatorum derogationem vel præiudicium machinationes, vel conspirationes fiant. Et si, ac quoties aliquid horum tractari sciuero, id ne fiat pro posse impediam, & quando commodè potero, eidem Domino nostro, vel alteri, per quem ad illius notitiam peruenire possit, significabo. Consilium, quod mihi per se, vel per nuncios, seu litteras credituri sunt, ad eorum damnum nemini pandam, ad defendendum vel retinendum Papatum Romanum, & regalia S. Petri, contra omnem hominem adiutor

ero.

ero. Autoritatem, Priuilegia & Iura, quantum in me est, potius adaugere, & promouere, statuta, ordinationes, reseruationes, dispositiones, & mandata huiusmodi obseruare, & eis intendere curabo. Legatos sedis Apostolicæ honorificè tractabo, & in suis necessitatibus adiuuabo. Hæreticos, & Schismaticos, & qui alicui ex Dominis nostris & successoribus prædictis rebelles fuerint, pro viribus persequar & impugnabo. Sic me Deus adiuuet & hæc sancta Dei Euangelia.

Ita formula Iuramenti à Luthero prolata. At dubito num candidè & sincerè. I. Quia hanc formulam iurandi non inuenio in antiquis Actis Collegij Theologici, aut Philosophici. II. Quia hodierna formula, & quam ego iam à XXX. annis semper vsurpari video, longè est alia, quæ infrà verbatim recitabitur. III. Quia Lutherus admiscet nonnulla, quæ spiritum Lutheranum satis perspicuè resipiunt, vt est nominatim illud: *Ad defendendum & retinendum Papatum Romanum & Regalia S. Petri contra omnem hominem adiutor ero.* Sed esto: nullam fraudem commiserit Lutherus in hac recitanda nobisque exhibenda iuramenti formula. Omnia salua sint, germana, & genuina. Quæ Luthero tanta furendi &, maniaci instar, debacchandi caussa? An quia nullum Academicum iuramentum ferre potest? Atqui ipsemet, etiam sua in promotione Doctorali iuramentum præstitit; cuius vi se adactum esse, vt verbum Dei *purè* (scilicet) doceret, non semel testatur, vt & Encomiastes eius Matthæsius in suis de Luthero concionibus.

Deinde an non à Lutheranis Magistellis & Doctorculis iuramentum exigitur? In Pseudoiubilæo, anno M. DC. II. à Wittebergicis Academicis celebrato, laurea magistrali insigniti sunt LXIV. qua iuue-

nes, quæ viri iam prolixo & denso barbitio spectabiles & formidabiles. Quid ab illis ante laurum impositam exactum? Audi. *Expressè & sanctè promittetis vos velle constanter amplecti consensum Ecclesiæ Catholicæ Dei traditum in Symbolo Apostolorum, Nicano & Athanasiano, ac comprehensum in Confessione huius Ecclesiæ exhibita Imperatori in Conuentu Augustano anno M. D. XXX.* Academiæ ergo Wittebergensi fas erit suos adigere, si non vt iurent, saltem vt sanctè & expressè promittant, se Lutherum & Lutheranismum defensuros; & non licebit Catholicis Academiis Iuramẽtum à Candidatis exigere, quo se ad sedis Apostolicę fideique auitæ defensionem & propugnationem obstringant? Scilicet Lutherani de Lutheranismo muniendo diligentissimè circumspicient; neque se eam ob industriam culpari patientur: & Catholici de Catholicismo stabiliendo nullam cogitationem suscipient, & si suscipiant, acerbissimè à Lutheranis linguis ac calamis flagellabuntur, Lutherusque ceu Furiarum stimulis exagitatus, millena conuicia & opprobria ex immundis suis faucibus eructabit?

Præterea, an non Wittebergensis Academia Doctores suæ Theologiæ hac pollicitatione obligat? Et quamuis in ipsa formula verbũ *iurandi* non apparet; apparet tamen in Titulo, qui est: *Formula Iuramenti.*

Ego N. promitto Deo æterno Patri Domini nostri Iesu Christi, conditori generis humani, & Ecclesiæ suæ, cum Filio & Spiritu sancto, me Deo iuuante, fideliter seruiturum esse Ecclesiæ in docendo Euangelio, sine vllis corruptelis, & constanter defensurum esse Symbola, Apostolicum, Nicanum & Athanasianum, & perseueraturum esse in consensu doctrinæ, cõprehensæ in Augustana confessione, quæ per hanc Ecclesiam

exhi-

exhibita est Imperatori, anno M.D.XXX. & latius explicata in eiusdem Confeßionis Apologia, Smalcaldicis Articulis, Catechismis Lutheri, & libro Concordiæ, anno M.D.LXXX. publicato, quibus scriptis omnibus manu & corde subscripsi. Et cùm incident controuersiæ difficiles & obscuræ, non solus, non temerè, sed re deliberata cum aliquibus senioribus, qui docent Ecclesias, retinentes doctrinam Augustanæ Confeßionis, secundum normam & regulam verbi diuini, atque Christianæ fidei pronunciabo. Ita me Deus adiuuet.

Ecce hìc expressa promissio Deo fit, atque adeò votum suscipitur, de tuenda & propugnanda Confessione Augustana, de eiusdem Apologia; de Catechismis Lutheri, de Articulis Smalcaldicis, de libro Concordiæ, quæ omnia sunt Lutheranismi quasi bases & fundamenta. Cur Catholicis Academiis integrum non sit, eos, qui Academicis honoribus insigniri cupiunt, obstringere iuramento, quo spondeant, se & Deo, & Ecclesiæ orthodoxæ; Christique in terris Vicario fideles & morigeros semper fore? Non video certè cur hoc Catholicis non liceat; liceat autem Lutheranis; nisi quia Lutherani omnia sibi, Catholicis nihil licere volunt. Si Luthero ætas protracta fuisset vsque ad formulam profitendi fidem à Pio IV. Pont. Max. præscriptam, quæ criminationum plaustra non aduexisset & exonerasset? Quibus verborum boatibus in Pontificem & Pontificios nō detonuisset, cùm iam tot maledicta in vtrosq; euomuerit, ob iuramentum Pontifici præstitum; verum an fictum; an decerno: verum enim & genuinum hodieq; vsitatum inferius adscribam.

Sed Lutherus acutè vidit, quo consilio candidatis orthodoxis hoc iuramentum proponatur: *cum lon-*

gè plures reperiantur Doctores, quàm Episcopi, inquit Lutherus, *regnentq́; in scholis publicis; in Templis & concionibus, sintq́; Episcoporum Officiales & Vicarij principum & liberarum Ciuitatum Consiliarij, facilè viderunt, si eos obnoxios haberent, eorum opera totum Imperium se oppressures esse, quod & factum est.* Hoc totum quod Lutherus mendacissimè de Catholicis deblaterat, verissimè de Lutheranis affirmauero; quorũ consilium in huiusmodi promissionum, & iuramentorum exactione non est aliud, quàm vt & vrbes & aulas, & templa & scholas, Luthero addictis Doctoribus impleant, & Lutheranismo totum Romanum Imperium, oppressis orthodoxis, inquinent.

Addit Lutherus. *Vnde meritò superiore sæculo nomen Doctorum tam fuit inuisum, vt si vir nobilis Doctoratum recepisset, planè degener existimaretur, hodieq́; in plerisque ciuitatibus in senatum non leguntur.* Si superiore sæculo nomen Doctorum inuisum erat ob iuramẽtum præstitum, oportet Lutheranos quoque Doctores inuisos atq; exosos esse, quia & ipsi iuramentum seu promissionem faciunt; tantum hoc est discrimen; quod nostri iurant Papæ & Papatui, vt Nouatores loquuntur; isti, Luthero & Lutheranismo, qui statutorum suorum & deliriorum, quæ suis præscripsit, longè rigidior exactor erat, quàm vllus Papa: nam si quem vel modicè aduersus doctrinam suam mutire videbat, illi aut ad Garamantas abeundum, aut assentiendum erat; non dabatur tertium, vt nec hodie datur, quando quis potentioris alicuius præconis somnia non statim adorat.

Cæterum superiore sæculo, hoc est, illo, quod Lutherum antecessit Doctoris nomen fuisse inuisum, &

id

idquidem propter iuramentum de fide Pontifici seruanda, vanissimum commẽtum est; nam ex antiquis illis Academiis Parisiensi, Bononiensi, Oxoniensi, Salmanticensi, aliisque, turmatim Doctores prodibant: quod vt alia taceam, liquidum fit ex Conciliis Constantiensi & Basileensi, ad quæ maxima Doctorum multitudo cum Episcopis aliisq; Prælatis Ecclesiasticis confluxerat. Neque aliarum nationum Nobiles aut piget aut pudet Doctoratus insignia capessere: vt nec olim Germanos pigebat, aut pudebat, quorum plurimi nobilissimis familiis progeniti cum generis claritudine Academicorum quoque stemmatum & digmatum honores coniungebant. Nunc alia sunt tempora, & ideo alij mores: nam quod Lutherus dicit; *Doctores hodie in plerisque ciuitatibus non legi in senatum*, id nimis hyperbolicum est; nam vt in quibusdam vrbibus à Senatu arceantur, at hoc non fit *in plerisque*, vt notum est, & qui arcent, non arcent, quòd Doctoratum aspernentur, sed alias sui facti caussas habent, quas vel commemorare vel discutere non est meum. *Velle suum cuique est, nec voto viuitur vno.* Cæterùm hoc quidquid est dignitatis, quod quædam vrbes Doctoribus detrahunt, abundè compensatur aliunde; nam in Conciliis & Consiliis, curiis & prætoriis Principum; Doctores plerumque sunt primi, aut inter primos.

Mox Lutherus Tartarea aura afflatus crepat *bestias & bellnas Romanas, fures, latrones, pestilentes proditores, & proditorum subproditores, vel ipso Iuda sceleratiores: Tyrannos, Antichristos, Antichristi satellites & administros, fictitium Petrum & Simonem Magum, qui Romæ amplissimum patrimonium possideat, mendaciis, periuriis, latroci-*

nius, homicidiis & veneficiis quæsitum, & ex meris furtis, rapinis & sacrilegiis conflatum. Verùm hæc & his similia maledicentiæ spicula vibrare, tam nullius est artis, quàm est nullius ingenij & laboris, ad quæ iacienda & emittenda nihil aliud requiritur, nisi frons effrons, lingua effrenata & ad quiduis expedita, calamusque erubescere nescius, quidquid tandem papyro illinat, qui pro grandisona sua maledicẽtia candidatum hoc iuramentum præstantem ita affatur. *O te terq; quaterq; miserum, sceleratum & desperatum, qui ita iuras. O infelices parentes tuos, qui suis te facultatibus & sumptibus in hoc aluerunt, vt anima tua salutem tam impiè deuoueres;* sed hoc & omnia alia, quæ ibidem Lutherus declamitat, retorquere licet in Lutheranum Candidatum; qui se ad defensionem Lutheri & totius Lutheranismi obligat. *O terq; quaterq; miserum, sceleratum & desperatum qui ita iuras:* hoc est, qui iuras te semper secuturum & defensurum Confessionem Augustanam, librum Concordiæ, Catechismos Lutheri, & nescio quæ alia fanaticorum Enthusiastarum deliramenta; nam quod de tribus Symbolis Apostolico, Nicæno, & Athanasiano additur, id nihil aliud est, nisi mantelum quo turpitudinem iuramẽti nonnihil operire tentant; ne si nullo velo tegatur, è vestigio in omnium oculos incurrat: quam enim symbola hæc Lutherani egregiè defendant, & contra omnes aduersarios sarta tecta præstẽt, id inde elucescit; quod si non omnes, certè multos horum symbolorum articulos hæreticis suis sordibus fœdissimè collutilant. *O infelices parentes tuos, qui suis te facultatibus & sumptibus in hoc aluerunt, vt anima tua salutem tam impiè deuoueres. Si enim hoc* (Lutheranum) *iuramentum conseruare voles, contra Christum pro Antichri-*

sto

sto militabis, Sacramenti, quo in baptismo initiatus & obligatus es, proditor factus: Dixisti enim te renunciare, atque adeo perpetim renunciaturum Diabolo; & istud promissione edita firmasti: & nunc nō modò contrarium agis, sed & directè Diabolo te tradis, & quasi immolas, dum polliceris te Lutheranæ doctrinæ sectatorem, patronum & propugnatorem perpetuum fore, quæ doctrina ab alio Magistro non venit, quàm à capitali salutis nostrę hoste, vt apertè testatur Lutherus, saltem quoad doctrinam de Missa, quam à Diabolo sibi traditam & dictatam esse, palam & liberè professus est in libro de *Missa angulari.* Idem de cæteris Lutheranæ synagogæ placitis credere quid vetat? Imò nil vetat, sed omnia potius clamant, ea ex eodem fonte fluxisse, ex quo fluxit dogma de Missa. *Quare expergiscere tandem*, ô Lutherane Candidate, Doctor, Magister, *& quanto in periculo verseris, vide, pœnitentiam age, Deumq́; precare, vt edicto suo prætorio te in integrum restituat, & iuramentum tam sceleratum aboleat, atque æterna obliuione obruat.*

Vide autem, quantus cauillator vel potius criminator sit Lutherus. Promittit in formula iuramenti Candidatus se Pontificem & iura eius *contra omnem* hominem defensurum. Exclamat Lutherus. *Etiamne contra Christum ipsum? nam & is, vt verus Deus; ita & verus homo est.* Minimè, mi homo, quia Christus homo, nihil vnquam contra Pontificem iniustè acturus est, non est ergo periculum, ne quis contra Christum, Papam tueri cogatur. Nec promittitur absolutè defensio aduersus omnem hominem; sed aduersus omnem illum qui Papam & ius Papæ iniuriosè aggressurus, & per nefas inuasurus

m sit.

ſit. Itaque criminatio eſt,quod Lutherus dicit: *Si Doctor Papiſticus iuramentum praſtiterit Principi vel Reipublicæ,qui habeant aliquid contra Papam,tunc aut prodet Dominum ſuum,aut violabit hoc iuramentum.* Nihil minus,ô clamator: nam qui iurat principi fidelitatem,is tacitè ſubintelligit vel apertè exprimit hanc conditionem: *Salua religione , & iuſtitia.* Itaque ſi quis Princeps vel Reſpublica controuerſiam habeat cum Pontifice, quoad dogmata religionis, quid facto ſit opus, per ſe manifeſtum eſt. Si contentio ſit & quidem iniuſta,de bonis temporalibus, iterum liquet, quid amplectendum,quidq; fugiendum ſit. Minimè ergo oportet, vt Doctor tali iuramento adſtrictus aut fiat ſui principis proditor,aut periurus, vt delirat Lutherus. Nec mendaciis, nec dolis,nec fraudibus Papa defendetur; nec iuramentum talem defenſionem exigit; quia non exigit niſi honeſtam & licitam; & qualis à bono viro adhiberi poteſt, illæſa conſcientia, exiſtimatione & fama.

Verùm vt verbis compendium fiat, non dolet Lutherus iurari; dolet Pontifici iurari: hoc illi intoleranda crux eſt;hoc,immane cordolium. Sibi & ſuæ ſectæ,ſi vel mille iuramenta iurari videat,non excandeſcet, multò minus inſaniet, ſed bonum factum interpretabitur. Nunc dimiſſo Luthero vide & lege iuramentum hodie vſitatum & candidatis Magiſterij vel Doctoratus proponi ſolitum, vt eo ſeſe obligent: nam Candidatos hunc in modum affatur Notarius Academicus:

Ornatiſſimi Domini Candidati antequam ad vlteriora procedatur, iurabunt ſinguli ad manum Magnifici Domini Rectoris,in formam ſequentem.

Ego

Ego N. scholaris Academiæ Ingolstadiensis, Eystettensis Diœceseos ab hac hora à Christiana Catholica fide non deficiam, & omnia, ac singula, quæ in Bulla Pij IV. in quam nuper iuraui, continentur, constanter vsque ad extremum vitæ spiritum me per gratiam Dei seruaturum promitto, spondeo, ac iuro.

Inuictißimum item Imperatorem nostrum Dominum Matthiam I. & successorem eius quemlibet, ritè ad præscripta Bullæ aureæ electum, caput Imperij agnoscam, ab eóque non desciscam, cauebóque perquam diligenter in negotiis, & causis omnibus, vt à crimine læsæ maiestatis absim. Legatos quoque vtriusque tam Ecclesiæ, quàm Imperij Monarchæ honorificè tractabo, & decentem illis honorem impendam. Non ero in consilio, causa, tractatu, vel facto, vt vitam, aut membrum perdant. Neque persuaderi me patiar, vt cum Imperij hostibus coniungar, aut Imperatoriæ Maiestati palam reclamantibus inuoluar.

Quilibet ad manum Magnifici Domini Rectoris dicat:

EGO IVRO.

CAPVT XXII.

De morte, scriptis, festo & Reliquiis S. Willibaldi.

MIror, Trithemium in opere de viris Illustribus Ordinis S. Benedicti bis posuisse Willibaldum, quasi geminum crediderit; semel lib. 2. cap. 25. his verbis. *VVillibaldus Monachus & Presbyter, discipulus B. Bonifacij Moguntini Archiepiscopi & Martyris, vir in diuinis scripturis eruditus, & secularium literarum non ignarus, ingenio clarus, & disertus eloquio: non mi-*

nus religionis honestate, quàm doctrina venerabilis: scripsit ad Lullum Archiepiscopum successorem S. Bonifacij, vitam & passionem eius, librum vnum. Fertur & alia ingenij sui monimenta reliquisse, quæ in manus meas non venerunt. Claruit anno Domini septingentesimo septuagesimo.

Jterum lib. 3. ca. 187. *VVillibaldus I. Episcopus Eistettensis, à B. Bonifacio ordinatus, filius Regis Anglorum Richardi, cum patre & fratre regnum terrenum contemnens, pro amore Christi peregrinus factus, multis effulsit virtutibus. Hic cùm esset quinque annorum, in monasterio, quod VValdheim vocatur, traditus est: in quo multum proficiens, vir doctus & sanctus euasit. Post plures verò annos patriam deserens, venit Romam, ac deinde Hierosolymam: visitatisq; multis sanctorum locis, tandem Monachus Cassinensis efficitur, decimo peregrinationis suæ anno. Tandem à Gregorio Papa Tertio in auxilium Bonifacio Archiepiscopo dirigitur, & in Eistettensis Ecclesiæ præsulem consecratur. Eius vita scripta est. Claruit anno Domini septingentesimo quadragesimo. Cuius festum octauo Idus Iulij colitur.*

Hæc Trithemius; quæ non immeritò suspicionem iniiciant, Trithemium duos Willibaldos statuisse. In Catalogo tamen Illustrium scriptorum Germaniæ vnus & idem Trithemio Willibaldus est is, qui vitam S. Bonifacij scripsit, & primus Eystettensis Episcopatus honorem adeptus est. Audi Trithemium. *VVillibaldus Presbyter S. Bonifacij, & Monachus diui Patris Benedicti, frater S. VValpurgis Virginis & Abbatissæ Heydenheimensis, ac postea Episcopus Eystettensis, vir doctus atque sanctissimus, ingenio promptus, & dulcis eloquio, scripsit, iubente S. Lullo, Moguntino post Bonifacium Archiepiscopo, vitam eiusdem sanctissimi martyris Bonifacij lib. II. & quasdam, vt fertur, ad deuotos seruos Dei epistolas. Claruit sub*

Pipino

Pipino patre Caroli Magni Imperatoris. Anno Domini DCC. LX.

Eadem fermè verbatim Trithemius in Catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum, niſi quod Willibaldum nominat *Scotum*, cum Scotus non fuerit, ſiue Scotum accipias pro Hiberno, ſiue pro ſeptentrionali Albionis ſeu Britanniæ incola, quia Anglus ſeu Angloſaxo fuit, vt ſuo loco probauimus. Ex ſcriptis ergo S. Willibaldi Trithemius nihil vidiſſe videtur præter vitam S. Bonifacij quam in duos libros diuidit, cum vita Bonifaciana à S. Willibaldo ſcripta, vnico libro comprehendatur & abſoluatur.

Quid verò Balæus? Omiſſis conuiciis quibus beatum Willibaldum impetit, *VVillibaldus Deuonius*, inquit, *ex illuſtribus tam Orientalium, quàm Occidentalium Anglorum ortus familiis, Bonifacij diſcipulus ac nepos, magno ſub eo labore ad artium humanarum ſtudia ſe totum conferebat. Ingenium habebat, Hiſtoriographorum teſtimonio, omnibus Muſarum redolentiis apertum, memoriamque non infelicem. Protulit VVillibaldus ad Lullum tunc Moguntinẽſem Archiepiſcopum, vitam Veneſridi Bonifacij lib. 1. vitam VValpurgæ ſororis lib. 1. Epiſtolas ad Monachos li. 1. Feruntur & alia; ſed illa non vidi.* Vidiſti ergo vitam S. Walpurgis ſcriptam à Willibaldo, eiuſdemq; ad Monachos Epiſtolas? Dic, oro, bona fide, ſi quæ tamen bona fides in te eſt, vidiſtine prædicta opuſcula?

Scripſit Willibaldus *non ineleganti ſanè ſtylo*, inquiunt Centuriatores Cent. 8. c. 10. *Vitam Bonifacij, librum vnum, quem ante editionem Lullus & Megengãdus inſpexerunt & approbarunt. De vita VValpurgis librum vnum, & epiſtolas plures ad Monachos.* Certum eſt autẽ Commentarium illũ de vita S. Bonifacij elaboratum eſſe à Wil-

 libal-

libaldo, cùm iam ad Episcopale culmen euectus esset; quia post Martyrium S Bonifacij scripsit. Cur ergo in Titulo se nominat *Presbyterum?* Puto id studio submissionis accidisse. Quanquam satis se Episcopum fuisse declarat, quando Lullum & Megozum seu Megingandum *Coëpiscopos* suos appellat. Scripsit Willibaldus hanc de S. Bonifacio lucubrationem rogatu Episcoporum, quibus illam dedicat; præsertim Lulli Archiepiscopi. De quo Manuscriptus Codex apud Serarium lib. 3. rerum Moguntiacarum. *Audiens beatus Lullus S. Bonifacij Martyrium, studuit quãtocyus hoc insinuare viro sancto & docto Coëpiscopo suo in* Eychstett *VVillibaldo, rogando, vt magistri ipsorum vitam, cuius ipse opera plenius nosset, stylo dignaretur annotare, ne ipsorum negligentia, tanta Ecclesiæ lucerna sub modio celaretur, sed magis supra candelabrum posita, cunctis post futuris hominibus lumen vitæ ostenderet. Quod idem sanctus Præsul VVillibaldus diligenter adimpleuit.*

Laudant Centuriatores Cent. VIII. cap. 10. Lullum, quòd Willibaldum ad vitam Bonifacij scribendam excitarit. Quod mihi mirum accidit, cùm res gestæ à S. Bonifacio ipsis subinde stomachum non modò moueant, sed & propemodum euertant, quas proinde vel suæ quietis & incolumitatis gratia, altissimo silentio prorsus obrutas fuisse optare debebant, quàm commendare Lullum, quod eas à Willibaldo publica lucubratione propalari voluerit.

Hęc iam commentatus fueram, cùm Ecce incido in *Sidera illustrium & sanctorum virorum, qui Germaniam præsertim Magnam olim gestis rebus ornarunt*; quæ denuò accendit & lucere fecit *R. P. Christophorus Brouuerus* noster, qui in Notis ad S. Bonifacij & S. Gregorij vitã in-

dubium

dubium reuocat, num vita S. Bonifacij, quæ S. Willibaldi nomine circumfertur, ex officina S. Willibaldi prodierit; idque non sine verisimilibus argumentis, nam scriptor iste in prologo, & cap. 1. dicit, se *de S. Bonifacio litteris mandare, quæ ab aliis acceperit*; quæ verò ipse viderit, vel notarit; meminisse nulla; quod non videtur quadrare in S. Willibaldum, discipulum sancti Bonifacij, & tot annorum contubernalem, qui rerum à S. Bonifacio gestarum pars magna fuit.

Sed responderi potest, Willibaldum ideo non professum esse, quod etiam visa ab se literis mandare vellet, quia credebat, nemini dubium fore, quin hoc facturus esset, vtpote multorum annorum discipulus, & rerum gestarum oculatus testis.

II. Non est credibile S. Willibaldum ignorasse, quoties & quando S. Bonifacius Romam iuerit, & à quo Romano Pontifice Episcopus ordinatus sit. At Auctor iste dicit Bonifacium prima in vrbem itione salutasse Gregorium (Papam) *à primo secundum*, vulgo dictum *Iuniorem. Et tertia profectione* ait Bonifacium iam Archiepiscopum *eidem Gregorio II. præsentatum*; quæ temporũ ratio haud admittit; & à Gregorio III. Archiepiscopum creatum esse, ex Ludgero dilucidè liquet.

Verùm hæc obiectio hanc lucubrationem S. Willibaldo non eripit: nam quæ leguntur cap. IX. vbi de tertia Romam profectione sermo est; non de Gregorio II. sed de III. accipi debent. Verba Auctoris sunt ista. *Ast vbi post immensam itineris vastitatem, Domino Apostolico Gregorio Iuniori secundò præsentaretur, benignè ab illo susceptus est.* Vbi non ait Auctor, *Gregorio II.* sed, *Gregorio Iuniori secũdo*; quia primus Iunior Gregorius, erat

erat Gregorius Secundus, & Gregorius Iunior Secundus, erat Gregorius Tertius, qui *Iuniores* dicti respectu ad S. Gregorium Magnum & primũ habito; id etiam planum fit ex cap. X. vbi Canisiana editio isthęc. *Missus à sancto & venerabili sedis Apostolica Pontifice Gregorio Iuniore, à primo, secundo, & à Gregorio Secundo Iuniore, cum primo Tertio.* Vbi manifestè vides Gregorium III. appellari *Iuniorem Secundum.* Desinit igitur difficultas, quæ *Gregorij Secundi* nomen ingerebat.

III. S. Bonifacius cap. 6. oblatam à S. Willibrordo ordinationem recusans, *excusationis loco Canonis normam allegasse traditur, quia quinquagesimi anni nedum plenè ætatem attigisset.* Quis verò Canon quinquagesimum ætatis annum requirit?

IV. Ibidem nominat Bonifacius Gregorium II. *virum sanctæ recordationis*, cum necdum mortuus esset. Sed responderi potest, hæc verba non à S. Bonifacio prolata, sed scriptorem intuitu ad sua tempora, quando iam obierat Gregorius Secundus, phrasi illa vsum esse.

V. Ait scriptor iste S. Bonifacium XXXVI. annis, mensibus VI. diebus VI. Episcopatum tenuisse. Quod non concinit, si anno DCC. XXII. vel DCC. XXIII. Episcopatu inauguratus est. Sed hoc facilè expeditur, si dicas, Willibaldum annos Episcopatus Bonifacij impropriè & propriè dicti computasse ab anno DCC. XVIII. vel DCC. XIX.

VI. Willibaldus vix de se scripsisset illud cap. 10. *Duos bonæ industriæ viros ad ordinem Episcopatus promouit VVillibaldum & Burckhardum.* Sed responderi potest etiam viros Sanctos aliquãdo aliquid suam in laudem, etsi non ad suam, sed ad Dei laudem, protulisse. Testis sanctis-

ſanctiſſimus Apoſtolus Paulus qui in propriam commendationem cùm alibi, tum 1. Theſſ. cap. 2. iſthæc. *Vos teſtes eſtis & Deus, quam ſanctè & iuſtè & ſine querela vobis, qui credidiſtis, fuimus.*

Non diffiteor tamen obiectiones allatas dubitationem de Auctore iniicere poſſe. Verùm contra has ſuſpiciones ſtat cōſenſus manuſcriptorum codicum, ex quibus vidi Rebdorfenſem, & Hungerianum, & vnum vel alterum apud S. Gallum in Heluetia, qui omnes S. Willibaldi nomen præferunt, vt & ille, quo vſus eſt Serarius.

Additamentum Wicelianum de loco ſcriptionis huius non moramur, quia fictitium eſt, nec in codicibus manuſcriptis comparet, vnde vnde Wicelius illud ſumpſerit aut deprompſerit.

Feſtus dies S. Willibaldi agitur non VIII. Idus Iulij, vt ſcribit Trithemius, ſed Nonis, hoc eſt VII. die Iulij, cum octauâ, quæ incidit in decimum quartum diem eiuſdem menſis. Aichſtadij, vt & in aliis nōnullis illius Diœceſeos locis; non tantùm in choro, ſed & in foro dies feſtus eſt.

Communis perſuaſio, & domeſticorum Annalium traditio habet, S. Willibaldum obiiſſe, & ad Superos abiiſſe anno Chriſti DCC.LXXXI. Ita etiam Philippus cap. 37. Sed grauem ſcrupulum iniicit Egilvvardus, qui libro 2. de vita S. Burckhardi cap. 12. ait, S. Burckhardum vita functum anno Redemptoris DCC. XCI. & poſt deceſſum Burckhardi Megingandum XV. annis Epiſcopale ſolium tenuiſſe; & poſtea ſucceſſorem ſibi delegiſſe Bernvvelphum, *cooperantibus ſibi in ordinatione Lullo Metropolitano, & VVillibaldo Eyſtettenſi Epiſcopo.* Ex quo ſequitur Lullum &

a Willi-

Willibaldum non modò vltra D C C. X C. annum, sed multum vltra vixisse; cùm tamen communis scriptorum consensus Lullum rebus humanis exemptum tradat anno D C C. L X X X V I. vel certè sequenti D C C. L X X X V I I. & Willibaldum, eo, quem paulò antea notauimus, anno; & licet quis diceret, vt habet Bruschius in Catalogo Episcoporum Herbipolensium; Megingandum anno D C C. X C I V. Episcopatu se abdicasse, *præsente VVillibaldo Eystettensi Episcopo*, id tamen constare nequiret, vt ex dictis manifestum est.

Quid ergo ad Egilvvardum dicemus? Illud, opinor, plurium potiorem esse rationem, quam vnius, præsertim cum Egilvvardus, nec Burckhardo nec Megingando coætaneus fuerit. Non ignoro esse, qui sanctum Willibaldum anno D C C. X C I V. è viuis excessisse scribant. Sed ij ferè sunt Auctores de triuio & pedanei, nec cum Egilvvardi computo conciliari possunt. Adde, quod S. Ludgerus in commentariolo de S. Bonifacio & S. Gregorio disertè scribit, Wigbertum & Burckhardum, duos ex discipulis S. Bonifacij, prius è vitâ excessisse, quàm S. Bonifacius Martyrium subiret. At communior & certior sententia est, sanctum Bonifacium vitam pro Christo posuisse anno gratiæ D C C. L V. Oportet ergo ante hunc annum, vel si hoc anno, certè ante Martyrium S. Bonifacij Burckhardum vitam cum morte commutasse, quomodo ergo peruenit ad annum D C C. X C I. vt scribit Egilvvardus? in cuius Commentario non tantùm hoc, sed & quædam alia à veritate prorsus abhorrentia insunt, siue hoc culpa ipsius Egilvvardi, siue studio peruerso alicuius scioli acciderit.

Cor-

Corpus S. Willibaldi Aichstadij in choro Willibaldino asseruatur & honoratur. *Cuius tamen translatæ reliquiæ nunc Furnis seruantur*, inquit Balæus Centur. 2. cap. 16. At non totę, ô bone, sed duntaxat portio quędam. Quod etiam de S. Walpurga dictum esto; de quo admonere nō supersedit Molanus in sanctorum Belgij *Indiculo*, idque ne quis deciperetur narratione quorundam, qui rem ita referunt, vt quis existimare possit, totas Reliquias Furnos deportatas esse; quod à vero alienum est; Facta est hæc portionum de Reliquiis S. Willibaldi, S. Wunibaldi & S. Walpurgis translatio anno Domini DCCC. LXX. quo tempore Otkerus seu Otkarius VI. Eystettensis Episcopus Cathedram Willibaldinā moderabatur. Quanquam in rebus gestis huius Episcopi altum sit de his reliquiis in Flandriam missis, silentium. Balduinus cognomento Ferreus tunc Flandriam imperio tenebat. Sub quo etiam corpus S. Donatiani Archiepiscopi Remensis Brugas Flandricas trāslatum est, anno gratiæ DCCC. LXIII.

CAPVT XXIII.

De canonizatione & translationibus S. Willibaldi.

COmmunis sententia habet S. Willibaldum Canonizatum esse à Leone VII. Pontifice Max. qui pontificatum iniit anno Redemptoris DCCCC. XXXVI. eundemq; vita functus deseruit anno DCCCC. XXXIX. cùm sedisset annis tribus, & sex mensibus. Hoc ergo tempore, quod cōtinetur annis istis, S. Willibaldum Cælitum nume-

ro adſcriptum oportuit, quando Starckhandus Willibaldinam cathedram obtinebat.

Sed his refragatur Philippus, qui canonizationem iſtam refert ad annum Domini DCCCC.LXXXIX. qui eſt quinquageſimus annus ab obitu Leonis Papæ, & primus Megengozi Antiſtitis Aichſtadiani. Quanquam ſibi ipſe etiam repugnat: ſi enim Leo VII. in Sanctorum numerum retulit S. Willibaldum, vt ipſemet diſertè ſcribit, quomodo id eo, quem indicat anno, fieri potuit?

Relatio de canonizatione & tranſlationibus ſancti Willibaldi, quæ in ipſo veſtibulo Pontificalis exſtat, eodem fermè modo hac de re loquitur. Sunt, qui nodum hunc ita ſoluendũ cenſeant. Sub Leone VII. petitam Canonizationem S. Willibaldi; & examinata acta, à prædicto Põtifice, idq́; ſtudio Starckhandi tunc Eyſtettenſis Epiſcopi; verùm immatura morte Leonis, opus inchoatum imperfectum manſiſſe, vt ſæpius hoc ipſo in argumẽto accidiſſe nouimus, donec tandem Megengozus rem iterum vrgere cœperit; feliciterq́; confecerit, & hoc accidiſſe non anno DCCCC. LXXXIX. Sed anno M.XIV. qui fuit vltimus annus Megingozi in Epiſcopatu. Nec abludunt ab hac ſententia verba Relationis, ſi rectè intelligantur & diſtinguantur. Sunt autem iſta; iam in Megengozi pontificatu à me relata. *Medio tempore Dominus Deus in laudem & honorem egregij Confeſſoris ſui multa permiſit fieri ſigna. Illa verò ſigna infinita cum à Leone Papa VII. ſatis eſſent examinata & coram eo probata; procurante venerabili patre Domino Megengozzo, laudabiliter Canonizatus & Sanctorum Catalogo inſertus eſt* Procurante nimirum Megingozo nõ apud Leonem VII. ſed apud ſui temporis

poris & præsulatus Pontifices, vt quod à Leone VII. comprobatum fuerat; reipsa perficeretur. Cæterùm anno M. XIV. nauiculam S. Petri gubernabat Benedictus VIII. qui S. Henricum Imperatorem imperiali corona redimiuit. Ego nescio quomodo propensior sum in Leonem VII. Papam, ita vt quę de Megengozzo adduntur, assuméta existimem. Difficile enim creditu est tantam lucernam tam splendidè rutilantem sub modio iacuisse, hoc est, canonizatione caruisse, ab anno Domini DCC. LXXXI. vsq; ad annum salutis M. XIV.

Quatuor Translationes Reliquiarum S. Willibaldi ponit Philippus cap. 38. Prima est retro altare sancti Viti. Secunda, ad medium Ecclesiæ. Tertia ad chorum B. Virginis. Quarta, ad chorum Willibaldinum. Alij tres tantùm statuunt, omissa illa ad medium Ecclesiæ. De quibus translationibus plura reperies in historia Episcoporum, vbi, à quibus singulæ peractæ sint, sigillatim explicabitur.

Auctor Anonymus, qui vixit & scripsit sub Gundackaro XVIII. Episcopo Eystettensi aliam sub Reginoldo Episcopo si non perfectam, saltem tentatam translationem ponit his verbis. *Adhuc quod mirabilius est dicam, centesimo LXXXVI. depositionis S. VVillibaldi anno, cùm Chrysostomus noster Reginoldus Episcopus monasterio magnificentius instructo, & pulcherrimo, vt nosti, carmine facto, corpus eius de medio choro, vbi vsque modo sepulchrum eius cernitur, in cryptam, vbi iam nunc requiescit transferre cogitaret, facto triduano ieiunio Archipresbyteri, quibus iussum fuerat, summo, vt decuit, timore & reuerentia pretiosum corporis eius thesaurum offenderunt, stante procul expansis ad cælum manibus Episcopo, neque, quo vsq; omnia*

peragerentur, accedere auso. Sed veridica patrum relatione percepi, omnes, qui sacratissimas eius reliquias inspexere, annum integrum in hac vita non impleuisse. Quid autem ipsi Episcopo acciderit, non est dicendum per singula.

CAPVT XXIV.

Conuicia Centuriatorum & Balæi iacta in S. VVillibaldum.

Isdem erroribus imbutus fuit, inquiunt Centuriatores Cent. VIII. cap. 10. *quibus Bonifacius.* At Bonifacius nullis erroribus imbutus fuit, ergo nec Willibaldus. Dicite tamen, qui sunt isti errores Bonifacij? *Corruptelam de oratione pro mortuis, à Pontifice Gregorio acceptam, longè lateq; sparsit, vt patet ex epistolis eius ad Aldherium Abbatem.* Grandis error, preces fundere pro defunctis, & vt fundantur, docere, & ab amicis etiam exigere, prout exegit S. Bonifacius ab Aldherio in epistola, quam ad ipsum dedit, quæ est XXIV. inter Bonifacianas. Scilicet id faciendum esse, nesciebat S. Bonifacius, & nescius vsque ad extremum vitæ finem mansisset; nisi à Pontifice Gregorio dogma hoc accepisset: quasi verò etiam ante hunc Gregorium, in toto Christiano orbe mos orandi pro mortuis non viguerit, maximè in Anglia; prius quoque quàm Bonifacius pedem ex Anglia efferret. Quis autem tam stultus & amens est, qui, si vna ex parte stantes S. Bonifacius & S. Willibaldus dicant, pro defunctis preces & supplicationes Domino offerri debere; è contra verò Illyricus cũ suis Wigando & Matthæo Iudice vociferetur; *hoc esse superstitiosum, ac proinde omni modo fugiendum*; non malit subscribere senten-

tiæ

tiæ ſanctorum Bonifacij & Willibaldi, quàm vociferationibus Illyrici & ſodalium, qui nudiuſtertius ex Lutheri lumbis progeniti, perſpicuè vident, ſibi & ſuæ ſectæ nullum locum fore, niſi veteres illos Catholicæ fidei in Germania plãtatores & prædicatores vipereis ſuis linguis inſectentur, & inſectationibus ſuis imperito vulgo exoſos reddant.

Secundus error Bonifacio à Centuriatoribus adſcriptus, eſt iſte. *Orationem Deo fore acceptiorem, ſi ad eam adſtipulatio & benedictio accedat Romani Pontificis.* At hîc ego nullum Bonifacij errorem, ſed valde fraudulentum mendacium Illyrici deprehendo; falſum enim ſenſum S. Bonifacio affingit: nam in epiſtola ſexta, quæ eſt ad vniuerſos Anglos, implorat omnium Anglorum vota & preces pro conuerſione Saxonum, ex quibus ipſi Angli originem ducebant; additque: *Et ſcitote, quod in hac prece duorum Pontificum Romanæ Eccleſiæ adſtipulationem, & conſenſum & benedictionem accepi,* quorum verborum non eſt ille ſenſus, quem ex ſuo cerebro profert Illyricus; ſed iſte; Scitote duos Romanos Pontifices, etiam benedictione impertita, probaſſe, vt à vobis pro Saxonicæ gentis ad Chriſtianam religionem traductione preces poſtularem.

Tertius error. *Bonis operibus ſalutem adſcribit in epiſtola ad Torthelmum, dum ſe pro redemptione animæ ſuæ habere ſtudium dicit Saxones conuertendi.* Non reperitur inter vulgatas epiſtola S. Bonifacij ad Torthelmum Epiſcopum; ſed Torthelmi ad Bonifacium, & eſt numero XLIII. Ex qua tamen liquet S. Bonifacium ſcripſiſſe ad Torthelmum, ſe in Saxonum gente ad Chriſtianam fidem transferẽda, nullis laboribus parcere *pro redemptione animæ ſuæ*, id eſt, vt ſalutis æternæ parti-

particeps fiat. Quid hic erroris? An tu malis aut nullis operibus salutem adscribendam censes? Si malis, quid peius? cùm mala opera à salute ad perniciem æternã abducant. Si nullis, contradicis supremo iudici, qui vltimam sententiam pro electis ex bonis operibus pronunciaturus est: *Esuriui enim & dedistis mihi manducare; sitiui, & dedistis mihi bibere:* qua definitionis nouissimæ formula excludit quoque inanem illam Sectariorum fidem, qua, vt ipsi quidem credunt Christum, vt autem ego sentio, friuolum capitis sui phantasma apprehendunt, in eaque sola puppim & proram salutis suæ constituunt, neque enim ex hac commentitia fide, sed ex operibus decernit, aliis quidem vitam æternam: aliis ignem æternum.

Hos tres errores non errores percensent Centuriatores, vbi de doctrina & scriptis Bonifacij agunt. Alibi plures se annotasse aiunt. Verùm omnes eiusmodi sunt, quorum nec S. Bonifacium, nec S. Willibaldum pudeat, seiunctis tamen imposturis & criminationibus, quibus dogmata S. Bonifacio attributa fœdant & commaculant.

Jam intueamur errores, quos S. Willibaldo separatim assignant. I. *Monasticen seu doctrinam dæmoniorum de prohibendis nuptiis magni fecit, vt patet ex Monasteriorum ædificatione.* Doctrinam Diabolicam sanctus Willibaldus nullam nouit, quia haud ignorauit matrimonium esse honorabile, & torum immaculatum, à quo neminem, qui sui iuris & arbitrij esset, prohibuit vel violenter abstinuit: voto iam obligatos, vota sua Deo reddere voluit. Quam doctrinam Dæmoniorum esse, ne ipse quidem Dæmon affirmauerit, quia tam stupidus non est, vt non videat, quid valeat

leat illud: *Vouete & reddite.* Et illud: *Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere.* Si ædificare monasteria ex Dæmoniorum doctrina fluit, qui fit, quòd Maiores nostri, homines perspicacissimi, qui omnes propemodũ Germaniæ angulos Monasteriis, & sacerdotum collegiis impleuerunt; id non animaduerterunt? An exspectare oportuit, donec Lutherus Monasticæ vitæ pertæsus, & solutioris cupidus, cum suis asseclis aduolitaret, clamitaretq́ue, Monasticam professionem & Monasteria non nisi à Dæmone proficisci, quò hac ratione propudiosam suam & suorum turpitudinem flagitiosamq́ue defectionem nonnihil tegeret? Certè sancto Bonifacio apud Boios, & Willibaldo apud vicinos Almonios commorantibus, breui tempore vndeuiginti Monachorum & Sacerdotum collegia condita sunt; quod neque Auentinus, vtcunque alioqui in Monachos affectus, dissimulauit lib. 3. Annalium. Balæus Centur. 2. cap. 16. dicit, *VVillibaldum post Bonifacij cædem, vsq; ad decrepitam senectam, laborasse in ædificandis Monachorum cœnobiis, sumptibus tamen alienis.* Mirum, ni propriis, qui propriis sponte propter Christum sese abdicauerat, nec propriis egebat, cui ex piorum liberalitate nihil deerat.

Postquam Bauaria à S. Bonifacio ab improbis sacerdotibus & clericis expurgata est, descriptisq́ue singularum Diœceseon finibus, *certatim ab Optimatibus Boiorũ opes pauperibus distributæ sunt,* inquit Auentinus, *Christianam paupertatẽ pleriq; contemptis diuitiis, profiteri cœperunt,* & quidem eum in finem & vsum magnificis & amplissimis Monasteriis conditis.

II. Error S. Willibaldi. *Humanis traditionibus Deo cultum adhiberi opinatus est, ideoq; eas cumulauit, & super-*

stitionibus Romanam synagogam auxit: quod transcripserunt Centuriatores ex Balæo, quem & citant. Quibus tandem traditionibus Deo cultum deferri vultis? An pecuinis & belluinis, quales traditiones Lutheranæ, quandoquidem humanæ vsque adeo vobis displicent? Ita credo: Et vt credam vita vestra facit, quæ carni & sanguini immersa, tum se Deo gratissimum obsequium præstare existimat, si Lutheri exemplo, Monachi & Moniales coniugentur, & sacrilego nexu copulentur. Sanctus Willibaldus, quod in Ecclesia inuenit, retinuit, & ad posteros propagauit; quod maiores tradiderunt; id amplexus est, inprimis Monasticam professionem, cuius isti omnes sunt osores, plurimi etiam desertores. Quapropter fieri non potest, vt Monasteriorum exstructionem æquis & patientibus oculis intueantur; sola destructio & desolatio placet.

Ab erroribus scilicet Willibaldi transeunt Centuriatores ad opera gubernationis. Aiunt. *Francicas Ecclesias reformare iuuit.* Bonum factum reformatio, si non sit Lutherana vel Caluiniana, quia ista deformationis soror est. Quid amplius? *Sacerdotes coniuges oppressit.* Non oppressit, ô boni, sed ad cælibatum ex Apostolica traditione deriuatum reuocauit *putatitios* illos coniuges Sacerdotes, qui scortationi suæ venerabile nomen coniugij prætexebant.

At vide iam grauissimum Willibaldi crimen: *Architectum cænobij Aichostadij & vrbis illius egit.* Citantque Schedelium Ætate VI. Graue piaculum, præesse ædificio, & quidem religioso, & non nisi ad religiosos vsus deputato; dare item operam, vt conuenienter & ordine habitacula illis describantur, qui,

qui, vt olim fieri solebat, ad noua Monasteria habitatum accurrebant, ex quorum accursu integra postmodum oppida & aliquando populosæ ciuitates exstiterunt. Interim nec Centuriatoribus, nec aliis Prædicantibus impedimento erimus, quo minus ipsi architectonicæ suæ peritiæ in ædificandis caprilibus, hædilibus & hircilibus pro capris, hædis & hircis suis specimina edant, quandoquidem à condendis Monasteriis tantoperè abhorrent. Balæus criminatur, *nullam fieri mentionem de animabus, quas VVillibaldus Domino lucratus sit: tantum de Monasteriis conditis vel condendis omnia perstrepere*. Hanc calumniam depellunt Acta S. Bonifacij, quorum Willibaldus pars magna fuit, in quibus tot millia hominum ad Christianam fidem vel traducta, vel in ea confirmata leguntur; vt taceam, de fructu animarum, quem tulit apud Noricos & Boios Willibaldus, postquam Episcopalis cathedra Eychstadij constituta est: de quo legi potest Hodœporicon Willibaldinum sub finem.

Nihilne de VVillibaldo restat, ô Centuriatores? *Imò. Megingandum Abbatem in Monasterio Neapolitano à Carolo exstructo consecrauit in præsentia Caroli*, testemq; laudant vnum ex triuio Chronologulũ Valentinum Mũnzerum. Et tamen paulò antè ex eodem Mũnzero Centuriatores scripserant, Megingandum à Lullo Archiepiscopo Moguntino consecratum esse Abbatem. At dicent: consecrationis adiutorem fuisse VVillibaldum. Sit ita; sed quomodo anni consonant? Nam Mũnzerus hanc consecrationem peractam dicit anno Domini DCC.XCIV. ante quem annum, quidquid Mũnzerus deliret, VVillibaldus dudũ mortalitatem expleuerat, vtpote mortuus anno DCC.

 LXXXI.

LXXXI. hoc eſt, tredecim annis antea; Lullus quoque hinc ad ſuperos migrauit anno gratiæ DCC. LXXXVI. vel ſequenti. Et quamuis Egilvvardus in hiſtoria S. Burckhardi lib. 3. cap. 1. ſcribat, Megingandum in Neoſtadiano Monaſterio, deſerta Epiſcopali ſede, Abbatem factum eſſe; non tamen dicit, conſecrationem Abbaticam à Lullo & VVillibaldo accepiſſe, tametſi hoc affirmat de conſecratione Bernnvvelphi, qui in locum Megingandi ſubrogatus eſt; quod tamẽ, vt alibi diximus, cùm vero annorum calculo non concinit. Centuriatores maximam ſuorum centonum partem conſarcinarunt ex auctoribus plebeiis, qui vel nullius vel non magni ponderis & pretij, vt eſt Münzerus, Munſterus, Schedelius, Balæus, Curio, Hedio, Auentinus, ſimiles. Quocirca ſæpiſſimè hallucinantur, vt etiam in rebus S. VVillibaldi cernere datur.

Aiunt, *VVillibaldum oriundum ex Anglia, aut ſecundum quoſdam ex Scotia.* (De Scotia ſilete. Fabula eſt, vt ſuo loco probatum) *ingenio, memoria, lingua promptum literis operam non ſine fructu nauaſſe: In Friſiam ab Ekberto Archiepiſcopo Eboracenſi ablegatum* (veritas ſecus ſe habet, vt ſuo loco oſtendimus) *vt Pontificio charactere naſcentem illic Eccleſiam Chriſti inſigniret.* (Calumniam audio. An Pontificius character eſt, baptiſmus, & ante baptiſmum Chriſtiana doctrina tradi conſueta? Vbi eratis tunc vos Lutherani & Caluiniani verbi tubicines? Cur ipſimet in Friſiam non veniſtis? Cur non obſtitiſtis, ne Monachi dogmata illa, quæ vos cruciant, apud Friſones diſſeminarent: Vbi, inquam, tunc eratis? An adhuc in Orco? An in femoribus & iliis illius, qui, vt omnis mendacij, ita etiam omnium mendaciorum

ciorum pater est?) *VVillibaldum cum fratre ex Phrisia digressum venisse ad Sebaldũ, qui à Gregorio II. in Germaniam missus fuerit.* (Nihil de hoc classici Scriptores, sed sit ita) *Inde Romam petiisse, inde Hierosolymam, pòst ad Bonifacium sese recepisse, quando cœpit Germanos iugo Pontificio subiicere, sociùsq́; egere videbatur.* (Iugo Pontificis Romani, quod non est aliud, quàm suaue iugum Christi, subiecit S. Bonifacius Germanos. An volebatis, vt eos subiiceret iugo Lutheri aut Caluini? Atqui non poterat: quia non nisi multis sæculis pòst, infanda hæc & execrãda nomina exstiterunt. Et vt tunc exstitissent; S. Bonifacius, & S. Willibaldus non aliter cum illis egissent; ac egerunt cum aliis peruersæ mentis doctoribus, qui tunc caput aliquibus in locis efferebant) *VVillibaldum in Bauariam progressum anno salutis DCC. XL.* (serius, ô boni,) *cœpisse in vasta solitudine, succisis nemoribus, vrbem exstruere, à quercubus Eychstet, Dryopolim, dictam, & Episcopum Eychstettensem creatum anno Christi DCC. XL. vel DCC. XLIV. vel DCC. XLVI.* Qui sæpius iaculatur, tandem scopum tangit; aut certè ad scopum propè accedit. Id hic Centuriatoribus accidit: qui post trina in inane iacta missilia fermè tetigissent annum Domini DCC. XLV. quo sanctus VVillibaldus ad sedem Episcopalem euectus est.

Finis libri primi Obseruationum.

OBSERVATIONVM IN COMMENTARIVM PHILIPPI EPISCOPI EYSTETTENSIS DE VITA S. WILLIBALDI.

Liber Secundus.

CAPVT I.
De consanguineis & cognatis sancti VVillibaldi.

FRATER eius germanus, natu grandior, fuit S. VVunibaldus Abbas. Soror, VValpurga, sanctimonialis Abbatissa. Sed quæri potest, an S. VVillibaldo non fuerint alij fratres & sorores? Et videtur affirmandum, si quis verba vitæ VVunibaldinæ rectè pōderet; in cuius exordio dicitur, quòd VVunibaldus amori diuino prætulerit *nouercam, cum fratrum, sororumq́ clientela.* Nota illud: *Nouerca.* Iam ergo vera mater obierat. Cuius contrarium alia monumenta constanter tradunt.

Deinde ait Scriptrix illa in eadem VVunibaldinæ vitæ historia: VVunibaldum post septennium peregrinationis suę in Angliam rediisse, *qui statim cum magno*

S. WVNIBALDVS
ABBAS.
Simile illū fecit gloriæ sctorū

magno gaudio susceptus ab amicis diligenter docendo fratres & sorores, & alios de suo genere propinquos exhortari cœpit, vt in recto itineris tramite de solida veritatis via pedem retrahendo non deuiarent, sed ad augustam paradisi portam per arctam & asperam viam ire tentarent. En *fratres* & *sorores* VVunibaldi, nisi quis metaphoricè & spiritali sensu ita appellatos velit.

Jbidem ait, eadem Scriptrix, VVunibaldum ex Anglia discessisse *cum iuniorum subsidiis, fratre suo comite:* quod de VVillibaldo accipi nequit. Iste enim tunc aut in peregrinatione Hierosolymitana versabatur, aut in Cassinensi Monasterio delitebat, neque proditum est, S. VVillibaldum Angliam semel relictam vnquam repetiisse.

Jn eadem vita dicitur, VVunibaldum profecturum in Germaniam ad S. Bonifacium, valedixisse Romæ fratri suo. Quod de VVillibaldo intelligi vetat absentia eius, vel in peregrinatione Hierosolymitana, vel in Monte Cassinate.

Jn Hodœporico VVillibaldino scripto à sanctimoniali Heidenheimensi, Richardus pater rogatus à filio VVillibaldo vt peregrinationem transmarinam susciperet, excusat *coniugis & liberorum * inoletiuorum paruitatem & fragilitatem, illos orbare, & alienis relinquere, inhonestum & crudele esse.* Quod de S. VVunibaldo dictum esse, dici non potest, cùm maior natu fuerit, quàm VVillibaldus, vt & soror VValpurga, quando Richardus, patria relicta, alienas terras petiuit. Nec de vna duntaxat prole, tutelæ adhuc egentis, loquitur Hodœporicon, sed de pluribus. Nec dissentit ab his Hodœporicon alterum ex priore paulò elegantius concinnatum.

* *inoletiui liberi Germanis* vnerzogne Kinder.

S.Bo-

S. Bonifacium Archiepiſcopum Moguntinum, fuiſſe VVillibaldi cognatum, in confeſſo eſt, quippe auunculum eius, fratrem nimirum Bonnæ ſeu Wunnæ, quæ felici partu S. VVillibaldum edidit. Quapropter regium quoque genus S. Bonifacio tribuitur, vt patet ex his verſiculis, quos ex Arcis Mogũtinæ Templo citat Serarius lib. 3. rerum Moguntinarum Notatione ſecunda.

E ſtirpe natus regia Bonifacius
Britanniam vltrò deſerens
Auctoritate Pontificis ſummi, fuit
Apoſtolus Germaniæ.

Cui ignotus eſt S. VVillibrordus, Phriſonum Apoſtolus? Is in Calendario, quod Pontificali Eyſtettenſi manuſcripto innexum eſt, dicitur fuiſſe filius Matertеræ S. VVillibaldi. Conſobrini ergo S. VVillibrordus & S. VVillibaldus, vtpote duarum ſororum filij.

Jnter cognatos S. VVillibaldi numeratur quoq; à Philippo S. Sola, gente Anglus, S. Bonifacij diſcipulus, cuius vita exſtat Tomo I V. Antiquæ Lectionis. Quanquam Auctor non cognatum, ſed popularem facit his verbis: *Habuit B. Sola poſt glorioſum triumphum Martyrij S. Bonifacij Archiepiſcopi, Dominum VVillibaldum Epiſcopum, & VVunibaldum Germanum eius Presbyterum, adiutores ſui laboris, qui ei, vt propriæ gentis* (Anglicanæ ſcilicet) *viro omnibus his in locis adminiculum ac ſolatium præbebant.* Nam cella, quam exſtruxerat, erat in Diœceſi Eyſtettẽſi ad Almonem ſeu Altimylam fluuium, quæ & hodie, vt & totus pagus inde natus, Solenhoffen, quaſi *Sola villa*, appellatur. Sed de hoc Beato plura inferius.

Cognatis VVillibaldinis annumerat Philippus Deoda-

Deodatum seu Adeodatū, quem etiam Martyrij corona redimitum ait. Fortè cum S.Bonifacio illustrem hanc palmam adeptus est, cui Beda in Epitome socios Martyrij LIII. assignat. Hucbaldus de S.Lebuino LII.

CAPVT II.

De S. VVunibaldo.

PRæter ea, quæ Philippus habet, & quæ continentur in historia vitæ Willibaldinæ Tomo IV. Antiquæ Lectionis, & quæ passim quoq; à nobis lib. 1. Obseruationum disputata sunt, pauca restant de S. Wunibaldo, cuius anniuersaria memoria colitur XVIII. Decembris. Quem diem Arnoldus Wion lib. 3. *Ligni* vitæ alterius Wunibaldi seu Winibaldi memoria illustrat, quem ait fuisse Abbatem S.Lupi Trecensis, & floruisse circa annum DCXX. Trithemium hac in parte secutus libro 3. de viris Illustribus Ordinis S.Benedicti cap. 67. Vtcunque sit, noster Winibaldus seu Wunibaldus Abbas haud inuitus in communionem eiusdem diei Trecensem illum Abbatem recipiet. Sacerdos creatus est à S.Bonifacio in Thuringia; annus incertus est, septemque Ecclesiis Præfectus. Quod in tanta operariorum penuria mirum videri non debet.

Anno Domini M.CCC.LXIII. translatus est S.Wunibaldus Heidenheimij in nouum chorum; de qua translatione isthæc Henricus Rebdorffensis. *In octaua Pentecostes S. VVunibaldi Confessoris in Heidenheim facta est translatio in nouum chorum, cuius Reliquiis cum postea deferrentur in stillicidium huius in magna abundantia manatum est adhuc existens S. VValpurgis.* Ita edidit Fre-

herus, Tomo 1. Illustrium scriptorum Germaniæ, sed locus omnino corruptus est; cui existimabam ex M.S. codice Bibliothecæ Rebdorffensis medicinam adferri posse. Verum spe mea falsus sum; nam Codex ille æquè hoc loco vitiosus est ac editio: clarior paulò sensus erit, si legas, *Reliquiæ*. Videtur enim hoc dicere: Reliquias S. VVunibaldi allatas esse in stillicidium, hoc est, ad sepulchrum B. Walpurgis, seu ad locum illum, in quem stillæ olei ex lipsanis S. Walpurgæ decidunt, & mox ad Reliquiarum præsentiam oleum copiosius ex ossibus S. Walpurgis fluxisse; quasi Virgo fratris præsentiam senserit, & in eius gratiam & honorem sacrum liquorem largius effuderit.

Hic si non sit legitimus sensus, tum fateor, me nullum alium ex tam corruptis verbis extundere posse: nam ex ipsis Reliquiis S. Wunibaldi copiosum oleum manasse ad exemplum S. Walpurgis, verisimiliter nō affirmatur, cum id à nullo veterum sit memorię mandatum, neque Henrici verba huc nos necessariò trahant. Obstat tamen, quòd iam ante aliquot annorum Centurias Reliquiæ D. VValpurgis Heidenheimio Eystadium translatæ fuerint, vt suo loco planum fiet: neccum aliqua verisimilitudine afferi potest, Reliquias S. VVunibaldi in hac translatione prius Eystadium adductas esse ad S. VValpurgis sepulchrum. Probabilius forsan est, aliquid de Lipsanis S. VValpurgæ Heidenheimij relictum & asseruatum fuisse, ex quo oleum itidem, vt Eychstadij effluxerit.

Vt Monasterium seu Cellam S. Solæ, ita & Heidenheimense cœnobium hæresis Lutherana deprædata est, incolis fugatis, & reditibus eò translatis vel conuersis, quò ex fundatorum primorum mente minimè

nimè transferri vel conuerti poterant. Sed ea est hodiernæ hæreseos natura, vt dummodo libidinē suam expleat, & antiquorum instituta conuellat, nec superos, nec inferos moretur.

Jn Chronico Constantiensi, quod clarissimus vir D. Ioannes Pistorius euulgauit. *S. VVunibaldi ex Franconia Scheram, (quod Illustrißimi Christophori Truckseßij in VValdpurg oppidum est) importata ab eodē Barone Reliquiæ (id est, totum corpus) vbi iam miraculis inclarescunt.* Ego verò tantum de sacro D. V Vunibaldi capite, ex hæreticorum faucibus erepto, Scheramque translato audieram, testante illud etiam R. P. Carolo Stengelio, Augustæ ad D. Vdalricum Ord. D. Benedicti Professo, qui rogatu generosi illius Baronis elegantem commentariolum de S. V Vunibaldo conscripsit, tametsi Baro ille prius ad S. V Vunibaldum abiit, quàm Commentariolus lucem aspiceret. Vtinam miracula Scheræ per S. V Vunibaldi Reliquias edita, authenticè confirmata, aliquando ad laudem cumprimis Dei, tum etiam S. V Vunibaldi publicentur.

Aliquid de Reliquiis S. V Vunibaldi delatum est Furnos in Flandriam vnà cum aliqua portione de S. Willibaldo & S. Walpurga, vt suo loco diximus.

Jnsigne elogium S. Wunibaldi reperitur in commentariolo de vita & passione S. Bonifacij, idq; non à vulgari quopiam, sed ab ipso S. Ludgero, commentarioli illius scriptore, profectū. *Germanus prædicti VVillibaldi, nomine VVinnibaldus Presbyter, Magistro meo beato Gregorio valde charus, & ipse locum & regionem suam sanctè & feliciter illustrauit, qui post obitum suum, quid viuens fecerit, magnis miraculis ostendit.* Hæc S. Ludgerus. Est autem Gregorius iste, cui V Vunibaldus tam charus

erat, clarissimus D. Bonifacij in Frisonum gente concertenda adiutor, Vltraiectẽsis Antistes, cuius res gestas idem S. Ludgerus à rebus S. Bonifacij non disiunxit, sed vna eademque lucubratione complexus est, quæ nuper in lucem prodiit studio *R. P. Christophori Brouueri* nostri.

CAPVT III.

De S. Walpurga aliisq́; sanctis fœminis à S. Bonifacio in Germaniam euocatis.

DE hac Trithemius lib. 3. de viris Illustribus Ordinis S. Benedicti cap. 250. *VValpurgis Abbatissa in Heidenheim Eistettensis diœcesis, soror S. VVillibaldi Episcopi, natione Anglica, Virgo sanctissimæ conuersationis, multis virtutibus & signis clara enituit; cuius inclyta gesta diligenter conscripta sunt. Claruit circa annos Domini septingentos quinquaginta. Obiit 5. Calend. Martij. Sed ad Eistat translata est Calendis Maij, quando etiam eius festiuitas agitur.* Hæc ille. Verùm translatio Heidenheimio Eychstadium non celebratur primo die Maij, sed XII. Oct. Kalendæ Maij dicatæ sunt canonizationi S. Walburgis quando ab Adriano II. Pontifice, circa annum Redemptoris DCCC. LXX. in Diuorum numerũ relata est. Oleum ex sacris lipsanis eius fluit, nec toto anno fluit, sed incipit fluxus à memoria translationis, hoc est, à XII. Octobris, vsque ad diem obitus, hoc est, ad XXV. Februarij, penetrat autem sacer hic liquor per durum saxũ; quod miraculi magnitudinem non parum auget.

Celebris est Germanis, etiam Belgis, huius Virginis memoria; quod testatur I. frequens vsus imponendi

nendi hoc nomen fœminis. II. Altaria ſub eius nomine & honore erecta. Vnde ante aliquot annorum centurias iam viſebatur altare B. Walpurgis in primaria D. Virginis æde Auguſtæ, vt eſt in vita S. Vdalrici Epiſcopi Auguſtani.

III. Templa eiuſdem nomini conſecrata: quale illud, quod non pridem Leodij ſua in patria exſtruxit *D. Petrus Steuartius*, Academiæ Ingolſtadienſis Profeſſor & Procancellarius. Meierus lib. 2. Annalium Flandriæ. *Anno M. X X X. factum reperio Furnis à Balduino Barbato Templum D. VValpurgis.*

IV. Monaſteria, ex quorum numero eſt, de quo iſta Trithemius in Chronico Hirſaugienſi. *Anno Domini M. C. V I. Comes quidam diues & potens de Mompelgard fundare cœpit Abbatiam Ordinis noſtri in honorem ſanctæ VValpurgis Virginis in Diœceſi Argentinenſi, non procul ab Hagenaun ſitam, quam multis bonis pro ſuſtentatione Monachorũ Deo ſeruientium cumulauit.* Vbi vides etiam virorum Monaſteria in honorem D. Walpurgis exſtrui conſueuiſſe.

Leodij olim Arx ſeu Caſtrum Epiſcopi à S. Walpurga nomen habebat. Ex quo cum milites ciuibus nõ parum moleſtiæ inferrent; verſipelli prorſus ſtrategemate ab iiſdem captum & euerſum eſt, vt ſcribit Ioannes Hocſemius libro de Epiſcopis Leodienſibus cap. 7. idq; contigit anno ſalutis M. C C. L X I X.

Jllud memorabile arbitror, quod Meierus lib. 2. Annalium Flandricorum ſcriptum reliquit, anno M. X X X. *Indictus Aldenardæ à Balduino principe conuentus, quo in conuentu Hugo Epiſcopus Nouiomagenſis cum omni Flandriæ dignitate corpora item ſanctorum Gerulphi, VVandregiſili, Ansberti, VVlframni, Bauonis, Amandi, Pharahil-*

rabildis, Donatiani, Amelbergæ, VValpurgis, Landoaldi, Vincianæ, Vedasti, Bertini, VVinnoci, aliaq; omnia Flandriæ sacra interfuere. Proculdubio Reliquiæ istæ alio fine ad comitia non sunt allatæ, quàm vt earum præsentia proceres citius ad concordiam permouerentur, extinctis domesticis & ciuilibus discordiis, quibus tunc Flandria miserandum in modum dilacerabatur, vt idem Auctor scribit.

Porro cum D. Walpurgam inter cæteros Sanctos nominari audis; ne cogites, totum corpus Virginis huius Flandris obtigisse; pars obtigit, vt & de S. Willibaldo & Wunibaldo particula aliqua, horum enim Reliquias impetrâuit Balduinus Ferreus, Comes Flādriæ, anno DCCC. LXX. nam quod Meierus *corpora* nominat, impropriè loquitur, certum enim est sanctum Willibaldum, & S. Walpurgam Eystadij requiescere; & ex eorum corporibus non nisi partes & particulas aliis concessas esse.

Hanc eandem historiam referunt Magdeburgici Centur. XI. cap. 6. Ex Meieri Chronico. Sed non potuerunt se cōtinere, quin mutata Meieriana phrasi conuicium adderent: aiunt enim: supra dicto Conuentui, *Flandriæ numina* interfuisse. Non *numina*, ô boni, vnum enim vt modò, ita & tunc Flandris *Numen* erat: sed lipsana eorum interfuêre, qui nunc cum Numine immortale æuum agunt, vitæ sanctimonia, morumq; innocentia hanc beatitudinis prærogatiuam promeriti. Sic quod idē Meierus scribit anno Domini M. C. IX. corpora S. Walpurgis, S. Willibaldi, & S. Wunibaldi Kalēdis Maij translata esse, id accipiendum est de partibus Sanctorum corporum; nam vt olim Martyrum, ita postea quoque sanctorum Confesso-

fossorum lipsana piè petentibus diuidebantur, quò benedictio ad plures pertingeret. Pulchrè de Martyribus Theodoretus serm. VIII. ad Græcos, cuius verba adscribam, quia simul monstrant, qua de caussa fiat, vt aliquando vnus idemque Sanctus diuersis in locis requiescere feratur. *Animæ triumphatorum Martyrum in cælesti nunc patria, vitam agunt Angelorum choris intersita: eorum verò corpora nō singula quidem singulis monumentis conduntur, sed ciuitates, oppida, paganiq; conuentus, hæc inter se sortitò diuiserunt, quos Martyres ceu Seruatores animarum corporumq; Medicos, & vt vrbium tutores ac custodes prædicant & dilaudant, quorum precibus & interuentu apud Deum vtentes, per eos demum diuina munera consequuntur. Diuisis itaque eorum corporibus integra tamen vis & gratia perseuerat, tennesq; ac tantilla Reliquiæ toti nullasq; in partes diuiso Martyri parem habent virtutem.*

Nec plura de hac Virgine addo; quia nuper vitam & miracula eius euulgauit D. Petrus Steuartius, adiunctis copiosis notationibus, vt vix cuiquam vel tenue spicilegium legendum reliquerit, præsertim si prædictis adiiciantur, quę Philippus in hoc commentario de S. VValpurga, & in proprio de eadem Virgine opere ad Reginam Hungarię literis mandauit. Extat Tomo IV. Canisiano Antiquæ Lectionis. Infrà quoque cap. 6. integrum Medibardum de Miraculis, S. VValpurgæ lectoribus apponam.

Præter S. VValpurgam venerunt ex Anglia ad S. Bonifacium etiam aliæ sanctimoniales, inprimis *Lieba* seu *Lioba*, hoc est, *Charitas* quam Abbatissam fecit in cœnobio Bischoffheimēsi; cuius hodie nullum vestigium superesse fertur. Fuldæ sepulta est iuxta S. Bo-

S.Bonifacium prout superstes optauerat. Vitam Liobæ virtutibus plenam scripsit Rudolphus, Monachus Fuldensis, Exstat apud Surium Tomo V.

Altera fuit *Chunihild*, seu *Cunihilda*, cum filia sua *Beragith*; Othlonus lib. I. vitæ Bonifacianæ ait, *valde eruditas fuisse in liberali scientia*, quas S. Bonifacius Monasteriis Thuringiacis magistras & Rectrices dedit. Jn libro Gundackari hoc nomine secundi Episcopi Eystettensis, in quo patroni & Episcopi eiusdem Ecclesiæ prisco & casco penicillo depicti sunt, inter patronos ponitur & pingitur quoq; S. Chunilhidis hoc apposito versiculo.

Tu prece condigna Gunthildis adesto benigna.

Nec est, quod quis suspicetur Gunthildem esse diuersam à Chunihilde Othloniana ob scripturæ diuersitatem, quia nemini vel paululum in antiquis monumentis versato obscurum est, quàm talia nomina barbara variè scribi soleant. Quocirca neq; ego eandem scribendi rationem vbiq; sequendam duxi. Videtur auté Cunigildis seu Gunthildis inter Patronos Eychstettéses collocari, q; ex Turingia sæpius in has partes excurrerit; nam & S. Wunibaldus tres annos in Boica docendo, concionando, ignaros impigrè instruendo, malosque mores & deprauatas consuetudines exstirpando posuit, Vtilone tunc imperáte; priusquam Heidenheimium ex Thuringia sedem suam transferret; vt est in historia vitæ Wunibaldinæ. Neque enim isti initio statariam vitam agebant, sed vbi vbi necessitas opem efflagitabat, præsentes sese sistebant. Jta fieri potuit, vt necessitas cœnobiorum, in quibus sanctimoniales degebant, Cunigildem sæpius in Boicam euocaret; & hac ratione inter patronos Eystettenses

tenses Sedem inueniret; nisi id factum velis, quod in Thuringia præesset Monasterijs virginum sub S. Wunibaldi tutela constitutis.

Prædictis adiunge Chunitrudem, quæ in Bauariam destinata est: sed locus definitè non exprimitur: Et Teclam, quam sic nominatam aiunt à S. Bonifacio, cum prius appellaretur *Hadeloga*; quæ Kizingæ & Oxenforti Parthenonibus præposita est. Ad Teclam & Cynehildem est XXV. epistola S. Bonifacij, inter illas, quæ studio Serarij nostri publicum aspexerunt.

Impurissimi ganeones Magdeburgici Centuriatores, Centur. VIII. cap. III. & Balæus Centur. XIV. Scriptorum Britanniæ libidinosum suum animũ sanctissimo Bonifacio affricantes clamitant: illum *mollem & effæminatum Martyrem vocatum esse, eo quod secum circumduceret feminas familiares Liebam, & Hadelogam, Bergithen & VValpurgam, quas & delicias suas nominare consueuerit*. Mala mens, malus animus. Prædicãtes sanctum Bonifacium ex mulierosa & Quinteuangelica sua affectione metiuntur, quodque ipsi facere solent cum in sui Euangelij subsidium mulieres accersunt; hoc à S. Bonifacio, spectatissimæ castitatis præsule, factum existimant. Quanquam falsum est, quòd Virgines ex Anglia aduocatas secum circumduxerit; quia singulas Monasteriis Virginum gubernandis præfecit. Nec quispiam aduersariorum veterum S. Bonifacij (quos non paucos habuit) hac eum calumnia impetiit, non Clemens Scotus, non Adelbertus Gallus, non Balæanus ille Samson, non alij, sed quidquid isti vetustis illis affingunt, id ipsorum recens commentum est, & quidem vanissimum, dignum tamen quinto Euangelio, quod ex mulierum complexu exstitit.

Mirum, ni isti iisdem conuiciis impetant Apostolos, quorum mos satis ex his D. Pauli verbis liquet. 1. Cor. 9. *Nunquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut & cæteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?* Num & hic *molliculos Martyres* intonabunt?

CAPVT IV.

De S. Sola Abbate.

EX Patronis Eychstadianę Diœceseos vnus itidem est *S. Sola*, seu *Solus*, seu *Solon*, seu, vt vulgus appellabat, *Sualo* (variè enim hoc nomen scribitur & editur) de quo Trithemius lib. 3. de viris Illustribus Ordinis S. Benedicti cap. 254. isthæc. *Sola, Abbas in Diœcesi Eystettensi, natione Anglicus, & discipulus sancti Bonifacij Martyris, vir sanctitatis eximiæ, & multarum virtutum, B. VVillibaldo amicissimus fuit, cuius auxilio fundauit Monasterium, in quo multitudinem seruientium Monachorum congregauit. Circa annos autem Domini septingentos sexaginta claruit. cuius festum agitur IV. Nonas Decembris.*

Vita B. Solæ exstat Tomo IV. Antiquæ Lectionis scripta olim ab Ermenoldo, seu Ermenrico Leuita, Monacho Fuldensi, rogatu Gundrammi itidem Fuldensis Monachi, tempore Rhabani Mauri Abbatis, cuius Gundrammus nepos ex fratre erat, qui ex Fuldensi Monasterio ad Aulam abreptus, tandem *Solæ Cellam* seu *Curiam* incoluit, nam Cellæ huic quasi ex Testamento B. Solæ, semper aliquis ex Monachis Fuldensibus præerat, quia S. Sola Monasterium suum cum omnibus prædiis Fuldensi cœnobio donauerat. Qua de re audire lubet Ermenricum. *Habuit B. Sola*

post gloriosum triumphum Martyrij S. Bonifacij Archiepiscopi, dominum VVillibaldum Episcopum, & VVunebaldum germanum eius Presbyterum adiutores sui laboris, qui ei, vt propria gentis viro, omnibus his in locis adminiculum ac solatium præbebant. Quin & accolæ regionum harum quocunque aduentantes, ei in Christi amore frequentius administrabant: aliquanti & prædij sui partem tradebant illi. Quam ille cum timore Domini accipiens, cum his, quæ Dominus Carolus Augustus ei donare dignatus est, ad egregium Fuldēse cœnobium potestatiua manu contradidit. Vbi Deo prouidēte, modo sanctißimus, ac in omni parte peritißimus Dominus Abba Rabanus perspicabiliter fulget: videlicet nemini deuotior, quā illi magistro, quem sequi ab exordio cœperat: illique familiæ, quæ magistri sui institutionis imitatrix, vbique nobilis habetur.

Sed quis iste Carolus Augustus in S. Solam adeò munificus? Sunt qui Carolum Martellum esse velint. Sed Martellus obiit anno Christi DCC.XLI. Quo anno fortassis ne ipse quidem Willibaldus ad Eystetensem prouinciam peruenerat, tantum abest, vt ad vicinam Sualafeldicam regionem S. Sola tunc penetrauerit. Itaque in Carolo Magno conquiesco, qui anno salutis DCC.LXVIII. mortuo Pipino patri successit. Nec est, quod quis dicat: B. Solam annos regni Caroli Magni non attigisse viuendo; vnde enim hoc probabitur, cùm nil constet de anno obitus S. Solę, & ea, quæ Ermenricus scribit, de nullo cōmodius, quàm de Carolo Magno accipi queant.

Locus Cellæ Solonianæ initio vastus & incultus erat. Sed mox, vt alia complura syluestria, simili occasione, excoli cœpit, exstructo Monasterio & Pago, quorum vtrique à S. Sola *Solenhoffen* seu *Solæhoffij* nomē obtigit. In Rabani vita à Rudolffo Monacho Ful-

densi scripta appellatur etiam *Solenhus* quasi *Sola domus.*

Cæterùm donatio facta à B. Sola Monasterio Fuldensi posteris annis confirmata fuit diplomate Ludouici Pij Imp. quod libro 2. Antiquitatum Fuldensium inseruit *R. P. Christophorus Brouuerus*, & est tale.

Ludouicus diuina ordinante prouidentiâ Rom. Imp. Augustus: Si inter mortales, mutua beneficiorum collatio, gratiam atque amicitiam conciliare solet; quantò magis per id, quod in Sanctorum, & iam cum Christo regnantium Martyrum in cælis honorem, quilibet de rebus ex diuinâ largitate concessis, conferre curauerit, credendum est promereri, & sanctos eius patronos & intercessores fieri. Beati sunt, qui hoc deuotâ mente compleuerint. Quapropter notum fieri volumus, omnium fidelium nostrorum, præsentium scilicet & futurorum solertiæ, qualiter nos, suggerente viro venerabili Rhabano Abbate, villam proprietatis nostræ, vocabulo Mulenheim, sitam in pago Sualefeldt, iuxta fluuium Altmulæ, quam nos cum alio prædio nostro, id est cum Cellâ, quæ Sola vocatur, ad Fuldensem Ecclesiam pertinente, & Altheim villâ quadam, quæ omnia prius in nostra immunitate habuimus, eo quod locus venationis, antiquorum Regum antecessorum nostrorum fuerit, S. Bonifacio Martyri in ius & possessionem sempiternam tradimus; eâ videlicet lege, & conditione, vt locus ille sempiterna protectione, & regulari gubernatione à Fuldensi monasterio muniatur, cuius traditionis chartam, annuli nostri impressione muniuimus, & nominis nostri conscripto charactere confirmamus. Anno - - - - - -

Mansit hæc Cella, inquit Brovverus, *in fide & potestate Fuldensis Abbatis vsque ad annum Christi. M. CCCC. XXCVII quo tempore. Ioanne Hennebergensi Comite Abbatis munus gerente, ob Godeschalci à Buchenauu istic præpositi*

parum

parum felicem administrationem, Solenhofium recusare præpositos cœpit Fuldâ submissos; & ex suo cœtu constituere sibi præfectos, Marcgraniorum eam in rem adhibens tutelam & auctoritatem. Hæc deinde controuersia Romæ & alibi agitata, ad annum Christi M. D. XXIX. vsque partes tenuit, donec Georgij Marchionis tandem auctoritate sic discussa, vt inter arma silere leges coacta sint: & hæresis quoque mox superueniens religionem loco detraxit.

Quanta olim populi Solenhofensis & totius tractus Sualafeldici erga sacras cælitum Reliquias pietas & reuerentia fuerit, docet Rudolphus Monachus Fuldensis, in vita Rhabani apud Brovverum lib. 3. Antiquitatū Fuldensium, vbi de quodam Presbytero, qui corpus B. Venantij Martyris Solenhofium adferebat, ita scribit. *Postquam Alpium iuga transiit, & in fines Baioariorum peruenit, iam securior effectus, feretro impositum, & confluentibus vndique populorum turbis, & excelsa Deum voce laudantibus, detulit in Cellam, quæ vocatur Suolenhus, in regione Sualaueldonia, & ad australem plagam altaris Ecclesiæ, in feretro, sicut allatum erat, honorificè posuit. Erat autem eo tempore præpositus Cellæ illius, ex fratribus nostris, nomine Santharatus; qui statim misso nuntio, omnem rei gestæ ordinem mandauit Abbati; rogans sibi renunciari, vtrum Sanctas reliquias, eo in loco, vbi tunc erant, permanere voluisset, an sibi ad monasterium transferri. Omnes enim populi regionis illius hoc petebant, idque summis votis optabant, vt corpus sancti Martyris ibi habere mererentur; cuius opem in diuersis infirmitatum sanitatibus quotidie sentiebant. Abbas verò cùm audisset, mox de suis duos Monachos Presbyteros misit ad prædictum fratrem, præcipiens eis, quantâ potuissent celeritate, sanctas illas reliquias sibi adferrent.*

Porrò ex duobus illis, quos Rhabanus Abbas ad

deferendas sacras reliquias misit, alter erat ipse Rudolphus, qui hæc litteris mandauit, & insuper addit: *Erat iam tunc per omnes pænè regiones illas celebre nomen S Venantij Martyris, ꝓpter virtutes & miracula, quæ Christus Dominus & Rex Martyrum per eum facere dignatus est, de quibus, quæ facta sunt in eodem loco, priusquam venirent, qui ab Abbate missi fuerant, paucis arbitror esse perstringẽda.* Et post enumerata aliqua miracula subiungit. *Cùm venissemus ad locum, quem Solenhus vocari supra diximus, paratis celeriter omnibus, quæ ad deuectionem sanctarum reliquiarum necessaria videbantur, prima luce, post completum matutinum officium, celebratis ex more missarum solenniis, cum ingenti luctu ac mærore eorum, qui ibidem erant remansuri, sanctum illum thesaurum sustulimus, atque iter ingressi, portare cœpimus: erat enim cælum graue nubibus obscurissimis, & quæ citò in ingentem pluuiam resolui possent, nisi id virtus diuina fieri prohiberet. Nam totâ nocte illâ sine intermissione, pluebat: sed superna gratia, per merita Sancti sui, id, quod timebatur, longè aliter esse fecit. Nam, vt pergere cœpimus, mox dissipatis nubibus, cæli serenitas venit; & per viam luti parum inuentum est: riui quoq; qui in tam magnâ, & iugi pluuiâ, vt eâ nocte erat, crescere solebant, penè nihil creuisse reperti sunt. Pergentes autem per singulas villas, obuiis populorum turbis excipiebamur; qui nos in dicendis laudibus diuinis, & sacro onere ferendo, non segniter adiuuabant, donec veniremus in locum, qui vocatur Holtzkiricha, situm in Alamanniâ; vbi congregatâ maximâ multitudine promiscui sexus & ætatis, cum ingenti lætitia suscepti sumus.*

Iterum anno Redemptoris DCCC. XXXVIII. allatæ sunt pro Fuldẽsibus Reliquiæ ex Italia; quarum curatores, cum ad Cellam Solonis peruenissent, *suscepit eos Santharatus frater noster*, inquit Rudolphus, *quem cellulæ*

cellulæ Suolonis præpositum fuisse suprà diximus, & aduentum quidem eorum cum celeritate nunciare curauit Abbati, Reliquias verò in loco, qui vocatur Holtzkiricha honorificè collocauit. Conuenit autẽ illuc multitudo magna virorum & mulierum, quia multa & euidentia patrabantur miracula. Hæc & alia cùm lego; exclamare cogor. O Cella Solæ, ô curia Solonis, *ô domus antiqua, quàm hodie dispari dominaris Domino.* Quid enim disparius Sola & Luthero? Sola & Melanchthone, & ne longum faciam, Sola & cæteris omnibus Prædicantibus tam Lutheranis, quàm Caluinianis, qui expulso primo & antiquissimo incola Solone, eius Cellam & Curiam nunc occupant, contaminant, funestant, & bona à Regibus & Imperatoribus donata, deuorant & abliguriunt. Quàm diuerso etiam spiritu Sualefeldensis tractus indigenæ nunc calent, quibus olim Sanctorum Reliquiæ summo in honore ac pretio erant. Quid hac ætate? Omnia vice versa; etsi hic nō tam in plebe, quàm in seductoribus Logodulis culpa residet. Plebs pleraque ad pietatem, insita quadam bonitate propendet. Ablegentur impostores; nec in reducendis seductis ad fidem S. Solæ admodum ardua difficultas erit. Ac satis de his.

Jllud obseruetur, cum supra in Diplomate Ludouici Imp. & alibi legis vel audis, pagum Sualefeldt, *pagi* nomine non intelligendum esse id, quod Germanicè vocamus **ein Dorff**; sed id quod latinis est regio vel prouinciæ alicuius tractus: Hoc ex Rudolpho planum fit, qui quod in Diplomate Ludouici appellatur *pagus*, appellat *regionem: Detulit in Cellam, quæ vocatur Solenhus in regione Sualaueldoni*, seu Sualafeldensi.

Jdem Rudolphus in eodem Commentario de vita

vita Rhabani, de quodam Diacono, qui Roma Reliquias in Germaniam adferebat. *Transcensis Alpium iugis, venit ad quandam villam, quæ vocatur Kentibruto, in pago Zurichgauue, &c.* vbi clarum eſt, *pagi* nomine accipi totum illum Heluetiæ tractum, quem hoc etiam æuo nominamus *Durgeuu*, ſeu *Turgenu* à Dura flumine. Fumos enim nobis vendunt Stumphius in Chronicis Helueticis, & alij nonnulli, qui pagum Zurichgavv & pagum Durichgavv diſtinguunt, vnus enim & idem eſt, neque vlla alia differentia niſi duarum literularum Z & D intercedit, quas inter ſe permutari non modò apud Germanos, ſed & apud Græcos notum eſt: hinc *Diabolus, Zabulus*. Diæta, Zæta. ſic Durich Zurich. Eadem notione vſurpat pagi vocabulum Ermenricus in S. Solæ vita; *in pago Suala*, hoc eſt, in regione Svvalefeldēſi, *ipſe locus* (Cella Solæ) *ſitus eſt*: Qua notione ſæpe etiam occurrit in Traditionibus Fuldēſibus editis à D. Piſtorio.

De Anno, quo Cellæ huius conditor B. Sola obiit, nihil liquet. Vtinā Ermenricus, qui S. Solam III. Nonas, hoc eſt, tertio die Decembris ex vita hac exceſſiſſe annotat, etiam annum Redemptoris noſtri adieciſſet; obſcuræ hiſtoriæ multum lucis affudiſſet.

Feſtum S. Solæ celebratur in Diœceſi Eyſtettenſi, tertio die Decembris, ad quem Molanus quoq; in Additionibus ad Vſuuardum anniuerſariam B. Solæ memoriam refert. Itaque Trithemius corrigendus eſt, eumq́; ſecutus Wion lib. 3. Ligni vitæ, qui feſtum eius IV. Nonas, hoc eſt, ſecūdo die Decembris peragi ſcribunt. Quid actum ſit cum ſacris B. Solæ Reliquiis, aut quò deuenerint, poſtquam Beati viri Cellam ſeu Curiam Lutherus inuaſit, diripuit & expilauit, mihi incompertum eſt.

CAPVT

CAPVT V.

De aliis quibusdam Ecclesiæ Eystettensis Patronis.

IN libro, quem Gundackarus Episcopus Eystettensis pingi & scribi curauit, ante picturas Episcoporum; visuntur imagines patronorum Eystettensium; ex quibus primarius S. Bonifacius, medius inter S. Willibaldum & S. Wunibaldum. S. Bonifacio vel iconi eius adscribitur hic versiculus antiqui styli & æui.

Esse Bonifacius fac nos bonitate capaci.

S. Willibaldo iste.

VVillibalde tuis fer opem per dona salutis.

S. Wunibaldo iste.

VVunibalde tuos rege cum cunctis Sualafeldos.

De S. Willibaldo & S. Wunibaldo satis iam diximus. De S. Bonifacio post rerum Moguntiacarum libros Serarij aliquid dicere, esset post Homerum Iliadem & post Virgilium Æneidem scribere. Quanquam passim his Obseruationum libris aliquid de S. Bonifacio interspersum est: qui cò maiore in veneratione & pretio apud nos esse debet, quò acerbius & truculentius ab Hæreticis flagellatur, nominatim à Balæo Centuria II. & XIV. Scriptorum Britanniæ, & ab Illyrico Centuria VIII. & in Catalogo testium veritatis. Nam huius adeò immanis insectationis alia non est caussa, quàm quia S. Bonifacius Romanæ & Apostolicæ Sedi addictissimus erat; ab huius nutu totus pendebat, ad hanc omnia referebat: ab hac respõsa exspectabat & expetebat; hanc de minimis maximisq; rebus certiorẽ reddebat, præcipuè de rei Chri-

ſtianæ in Germania progreſſu, fideiq́; propagatione & vitiorum exſtirpatione. Eam ob cauſſam vociferantur Balæus & Illyricus, Bonifacium *non tradidiſſe Germanis fidem Chriſtianam; ſed Romanam*; quaſi hæc diuerſa ſit à Chriſtiana, aut temporibus S. Bonifacij habita fuerit diuerſa, niſi fortè à pauculis quibuſdam exoticis capitonibus, quos totus orthodoxus tunc mundus deteſtabatur.

Placet tamen Illyrico, quòd Bonifacius, quem pro ſua in illum reuerentia *malefacium* appellitat, Pontificibus Romanis nonnulla Romę fieri ſolita, indicarit; quibus peregrini offendebantur & ſcandalizabantur. Quaſi verò neſciamus Romæ, vt & in aliis magnis vrbibus fuiſſe, eſſe, & futura eſſe vitia, quæ emendatione & eradicatione egeant, quibus patefaciendis Bonifacius bonam operam, & ipſis quoq; Pontificibus gratam nauauit: nam quòd Illyricus pręterea oggerit, Bonifacium, tanquam *legem Tyrannicam, condemnaſſe interdictum de matrimonio incundo inter compatres*, id purum putum eſt mendacium; nihil enim aliud dicit in epiſtola ad Nothelmum, quàm ſe nihil hac de re in patrum decretis vel canonibus, & in ſacro eloquio reperiſſe; rogatq́ue, vt ſi quid huiuſmodi Nothelmus compertum habeat, id ſecũ communicet, & ex ignaro gnarum faciat; ſe verò Romanis, quoad hoc coniugij impedimentum, obtemperare nolle; ne minimo quidem verbulo inſinuat.

Similis vanitas eſt, S. Bonifacium, *non fuiſſe certum de primatu Papæ*: imò adeo certus fuit; vt nil niſi conſcio Papa agere, aggredi, cõſtituere, vel decernere voluerit: nam quòd in epiſtola ad Cuthbertum, ita ſcribit: *Sic enim, ni fallor, omnes Epiſcopi debent Metropolitano, &*

ipſe

ipse porro Metropolitanus Romano Pontifici, si quid de corrigendis populis apud eos impossibile est, notum facere, &c. id nullius dubitationis argumentum est: nam illud, *nisi fallor*; non semper incertitudinem significat; quia sæpe etiam valde certi hac phrasi vti solemus; vt si dicã: *Sic enim, ni fallor, Imperator in Imperio Romano summus Princeps est, cui cæteri omnes subduntur.* An ideo hac formula loquendi significo, me dubitare, vel certum non esse, an Imperator sit summus in Imperio Princeps? Sed iam vlterius pergamus.

Post tres supradictos patronos sequitur S. Vitus, cui hic versiculus attexitur.

Vite puer fortis pœna nos subtrahe mortis.

cui à dextris est S. Walpurga cum hac inscriptione.

Nos VValpurga Deo conterminet Anglica virgo.

A sinistris Gunthildis, de qua suprà, cũ hoc carmine.

Tu prece condigna Gunthildis adesto benigna.

Ex altera parte sequitur S. Sola Abbas hac epigraphe.

Fac solem vitæ nobiscum Sola manere.

A dextris habet Dedickerum hoc adiũcto versiculo.

Sit Dedickero plebi spes altera clero.

Ex altera Katoldum cum hoc epigrammate.

Viscera peccati poscat medicina Katoldi.

His subiungitur in medio Gotthardus cum hoc versiculo.

Gotthardi votis veniat protectio nobis.

Sed quis iste Gothardus? Num Episcopus Hildesheimensis, antea Abbas Altahensis in Bauaria? A dextris est imago cum hoc carmine.

Nobis Annodatos fac annos esse beatos.

A sinistris alia cum hac inscriptione.

Crimine polluto veniam prece conferat Vto,

De his vt verum fatear, nihil mihi compertum eſt, neque quidquam in antiquis monumentis reperio: Qui repererit, is nobiſcum communicet, inprimis quis ſit iſte Vto, quis Annodatus, quis Katoldus, quis Dedikerus. Fortè fuerũt Monachi Benedictini S. Willibaldo Synchroni, vel adiutores in agro Domini excolendo. Eſt apud Auentinum lib. 4. Annalium Vto Eremita, quem Carolus Magnus primum Abbatem Monaſterij Metenſis ab ſe conditi conſtituit. De qua fundatione exſtat Meteng Diploma Caroli Magni datum anno Redemptoris DCCC. LXXXII. Sed quis exponat nobis, num iſte ſit Vto, de quo noſter verſiculus?

Jn Margine circa imagines iſti verſiculi leguntur.

Gundekar Antiſtes vix tali nomine dignus.

Quæ humilitatis vox eſt, cuius iſte Gundeckarus ſtudioſiſſimus erat, Auctor libri & imaginum,

Conſtituit vita Deus hoc exemplar vtrique
E quibus hoc mundo ſonuit vox ore rotundo.
Me precibus ſacris rogo de vitiis reparetis.
Sparſa fides verbis in eis nec manſit inermis.

Mirum porrò à Gundackaro omiſſum S. Richardum, vnum, ex potiſſimis Eccleſiæ Eyſtettenſis hoc tempore patronum. An eo tempore Richardi veneratio nondum palam ſuſcepta, & in vſum introducta erat? Aliquid ſubeſſe oportet, quidquid tandem illud ſit: nam vt ſilentium hoc obliuioni Gundackari attribuas, nihil efficies, quia id omni veriſimilitudinis colore caret.

Sed vide, quin & effusè ride, lepidum quoddam & roſis coronandũ caput. *Abraham Saur* quinti Euangelij Sectator, in Diario ſuo hiſtorico ad 7. diem Februarij,

bruarij, conatur S. Richardum ex antiqua statione & possessione, quam tot annis in Calendario obtinuit, exturbare, inque locum eius substituere. At quem? Robertum Barns Anglum, flagitiosum Apostatam, qui Witebergæ cum Luthero Lutheranus erat; cum Zvvinglianis in Anglia Zvvinglianus; quem ipsemet Henricus VIII. Rex iam ab vnitate Ecclesiæ segregatus, & in schisma miserabiliter lapsus, flammis voracibus absumendum tradidit. En, lector, quis sit ille tantus, cui S. Richardus cedere iubetur, idque ex edicto eius, cui si vel vnus boni viri pilus fuisset, ab hac permutatione abstinuisset, neque in locum *Angeli*, Anglum nulla dote quàm perfidia magis spectabilem, sufficere studuisset.

CAPVT VI.

RHYTHMI MEDIBARDI DE MIRACVLIS S. WALPVRGÆ, QVÆ WOLFARDVS HASENRIETANVS quatuor libris complexus est:

Nunc primùm

Ex manuscripto Codice Bibliothecæ Episcopalis Eystettensis publicati.

Walpurga sacra tot signis glorificata,
*Prosaicè scriptam * rhythmo libet edere vitam;*
Virginis eximia placeat laudes iterasse;
Quas iterat signis Rex Regum quotidianis.
Filia regis erat, sed egenam se faciebat,
Diues vt in Christo regnaret semper in ipso;
Quàm sit chara Deo monstrant miracula crebro.

* *Soluta oratione scriptam à VVolffhardo.*

Quæ meritis eius confert de virgine natus.
Prosam pertæsos cantatio mulceat ipsos:
Prosam VVolfhardus, rhythmum fecit Medibardus.
Aeterna vita det præmia Christus vtrique,
Virginis oratu pro deuoto famulatu.

Paraclite Sancte Veni,
Persla hortum cordis mei;
Vt fluant hic aromata,
Tibi redolentia.
Vt de ventre fluant meo
Aquæ viuæ flumina.
Linguæ mihi da precor
Copiosa munera;
Qui dedisti in munere;
Tot linguarum genera.
Vt possim promere dignè
Quæ tua sunt munera.
Munera isthæc sunt tua,
Quod Sanctorum animæ,
Adhuc carne prægrauatæ,
Terrena despiciunt.
Et superna concupiscunt.
Hoc VValpurgis sacra virgo
Tacta desiderio.
Hoc amore inspirata
Semetipsam abnegans,
Tulit crucem & secuta
Est Christi vestigia.
Quæ cum esset regis nata
Regales diuitias,
Pro amore summi regis
Penitus contempserat.
Et secum totumque mundum
Deuicit viriliter.
Hæc educta de patria
A fratre sanctissimo
VVillibaldo primùm Romam,
Inde Hierosolmam,
Adiit, hinc duce Christo
Ad nos vsque peruenit.
Fratre suo memorato,
Præsulari infula
Sublimato, Angelicam
Vitam inter homines
Qui ducebat, Apostolus
Nobis à Deo datus,
Inclyta VValpurgis virgo
Mansit cum VVunebaldo
Fratre æquè sanctissimo,
Heidenheim cœnobio.
Hinc vt sol & luna totam
Ornant Sualaueldiam,
Quo translato de mundanis
Ad cælestem gloriam,
Alma virgo memorato
Præfuit cœnobio
Monialibus collectis
Christo deuotissimis,
Quo in loco dum diuino
Instaret seruitio:
I. *Quadam die vespertino*
Tempore egrediens,
Ipsa templum Dei viuum
Manufacto de templo,
Nullo inuitante, domum
Vicini cuiusdam intrat,
Cuius feminecem natam
Eius in cubiculo,
Dum per noctem orat totam

Reddi-

Reddidit sanissimam.
Cui parentes puellæ
Cum offerrent plurima
Deuotissimè Xenia,
Respuit pecuniam.
Quia quod gratis accepit,
Gratis dare voluit.

II. Iterum cum nocte quadam
Custos monasterij,
Lumen sibi denegaret,
Dormitum secesserat,
Incœnata & fraterna
De morte tristissima.
Et ecce in ancillarum
Dei dormitorio,
Lux immensa cœlo missa,
Tota nocte splenduit.
Quod sorores vt viderunt,
VValpurgæ insinuant.
Hoc illa nequaquam suis
Attribuens meritis,
Sed illarum sanctitati.
Grates agit Domino;
Et veram humilitatem,
Corde seruat intimo.
Quanto namque in se Dei
Vigere clementiam
Sensit, tanto arctiori
Se addixit regulæ;
De virtute in virtutem
Conscendens quotidie.
Superstes vtrique fratri
Vtriusque breuiter,
Sed veraciter conscripsit
Vitam insignissimam.
Tandem Christo ipsa suam
Resignauit animam.
Cuius corpus supra dicto
Quo conuersata loco,
Sepulturæ est traditum
Officiosissimè,
Vbi * quieto in pace
Tempore non modico.
Præsul donec Otcharius
Ab ipsa commonitus,
Corpus eius reuerendum
Sublatum solemniter,
Aureacensem ad suam
Transtulit toparchiam.
Multis annis euolutis,
Erchanboldo Præsule,
Exorante Moniali
Liubila prædiuite,
Apertum est Mausoleum
Virginis eximiæ.
Memorata Monialis
Datis cunctis prædiis,
Accipit desideratas
Virginis Reliquias.
Quibus sublatis ad sua
Perrexit lætissima.

III. Hac in via puer quidam
Obuiauit feretro,
Caduco affectus morbo,
Quo sanato, protinus
Odor miræ Suauitatis
Sequitur miraculum.

IV. Ipso die puer alter
Caducus similiter,
Se vniuit portantibus
Sacratas Reliquias,
Et indepta sanitate
Grates agit virgini.
Reliquiis exoptatis
* Mœnheim transportatis
Et Ecclesiæ illatis,

V. Ipsa

* quieuit,

* Monheim.

V. *Ipsa nocte Liubilæ*
Senior per visum quidam
Assistens, sic monuit.
Liubila, inquit, cur dormis?
Curre ad Ecclesiam;
Sanctus enim VVillibaldus
Intrauit cum plurimis,
Visurus qualiter suam
Sororem locaueris.
Surgens illa fecit iussa.
Immemor passionis,
Erat enim podagrica,
Plurima per tempora;
Sed perfectè est sanata,
Pereunte podagra.

VI. *Ex vtero matris curuum*
Mirè sanat Leibolfum,
Qui abiectis tripediis
Seruiuit Ecclesiæ;
Omnibus diebus vitæ
Grates agens Dominæ.

VII. *Cereus ingens à quodam*
Est allatus Comite,
Qui diuinitus accensus
Ardebat per triduum.
Quarto die hora nona
Est sponte lux extincta.

VIII. *Sequitur mox prodigium*
Ingens ac mirificum;
Fores quippe Ecclesiæ
Clausæ sunt diuinitus;
Quæ post duas horas
Patefiunt iterum.

IX. *Duæ quoque mulieres*
Manuum curuedine,
Inhonestæ aduenerunt
Missarum solemniis:
Quæ astantes impetrant
Sospitatis gratiam.

X. *Item alteri contractæ*
Sospitatem reddidit.

XI. *Cuidamque claudicanti*
Incessum redintegrat.

XII. *Engilsumdæ Bergilensi*
Opem miram contulit.

XIII. *Geila contumax matrona*
Eius festa famosa
Inhonorans, sed bis ternis
Subacta piaculis,
Gloriosiorem fecit
Sanctitatem virginis.

XIV. *Mulieri Francigenæ*
Curuum sanat brachium;
Quæ addicta seruitio
Incurratur denuo:
Sed reddita libertate
Sospitatem recipit.

XV. *Hinc quendam fastidiosum*
Fame penè mortuum,
Alloquens per visionem
Monet vt de calice
Eius biberet; quo facto,
Esuriit solito.

Secundi libri Miracula.

I. *Matronæ sollicitatæ*
Perditum restituit
Risile quod illa statim
Misit ad cœnobium,
Conseruaretur vt ibi
Hoc in testimonium.

II. *Cæcus quidam ad beatæ*
Virginis præsidium,
Sincera confugit fide.

Recen-

Receptoq; lumine,
Semet saluatricis suæ
Mancipat seruimini.

III. Quædam illuc deprecatum,
Cum venisset, virginem,
Sacculum eulogiarum
In via perdiderat,
Quem VValpurgis inclamata
Reuersæ restituit.
Quem inuentum in gremio
Seruientis Dominæ
Dispertitis eulogiis
Elemosinariis
Destinauit redditrici
Ob signi memoriam.

IV. Mater quædam lætabunda
Filiorum quatuor,
Sed tribus morbo absumptis
Effecta tristissima,
Voto facto matri sanctæ
Quartum morti eripit.
Mater voti non immemor
Ad VValpurgam properat;
Ducens secum voti causam
Puerum superstitem.
Cuius speratam miro modo
Inuenit & obtulit.

V. Miserum quendam caduco
Morbo deditissimum
Opem sanctæ matris longo
Implorantem tempore,
Sanitatis exoptatæ
Mirè fecit compotem.

VI. Tempore famis acerbæ
Duo quidam inopes,
Peruagantes loca plura
Pro victus penuria;
Quadam die peregrino
Hi iuncti sunt cuidam,
Quē postquā ad sanctæ matris
Tendere cœnobium,
Percontantes recognoscunt,
Eiusdem itineris
Promittunt conuiatores
Sese deuotissimos.
Dumque simul ambularent,
Sermone pacifico,
Tempus affluit prandendi,
Sed duo famelici
Nil habentes viatori
Assidunt beneuolo.
Cuius postquam viatico
Benignè refecti sunt,
Paruam requiem sumpturi,
Insternunt se gramini.
Sed nouum conuiatorem
Heu somnus mox opprimit,
Quo viso nefandi duo
Suadente diabolo
Insurgunt in dormientem
Iugulantes impiè.
Cuius, sicut Abel, sanguis
Deo clamat de terrâ.
Quorum vnus vt cadauer
Occultaret mortui,
Impositum dorso suo,
Deportat in abdita;
Sed cum vellet deponere
Adhæsit firmissimè.
Sic miser inuitus portat
Quem sponte peremerat.
Quadam die fortuitu
Occurrebat socio,
Quem rogat obstupefactum
Vt ferat auxilium.
Qui arrepto quo præcinctus

Videbatur gladio,
Dum secare à viuente
Voluisset mortuum,
Mirum dictu mox & ipse
Cohæsit firmißimè.
Tandem memor nefandorum
Quæ patrauit scelerum,
Confitetur puro corde
Se peccasse grauiter.
Spondet veram si soluatur
Christo pœnitentiam.
Cuius votum quia pium
Exaudiuit Dominus.
Solutus à tam horrenda
Compage cadaueris,
Deo & virgini sanctæ
Grates agit debitas.
At miser ille onustus
Tam pudenda sarcina,
Iamque fœtorem non ferens
Putridi cadaueris,
Destinat indignam vitam
Digna morte linquere.
Versus ad Rheni fluenta
Cum horrenda sarcina,
Intrat alueum profundum
Intraturus Tartarum.
Sic punitur homicida
Vltione diuina.
Suffocatum Rheni fluctus
Eiiciunt protinus,
Et cum Iuda traditore
Sepultura caruit.
Qui interitum amico
Intulit pacifico.
Longè lateq; audito
Signo tam mirabili,
Deus Deorum laudatur
Et Walpurgis merita
Multis in partibus orbis
Habentur pro maximis.
Cateruatim approperant
Populorum agmina,
Ægros suos ad virginis
Deferunt clementiam.
Et peccatis deprecantur
Suis indulgentiam.

VII. *Inter hæc bis binis cæcis*
Restaurauit lumina,
Quorum duo ex vtero
Matris cæci fuerant.
Vni ambo, sed alteri
Vnus datur oculus.

VIII. *Reginensis villæ ciues*
Causa orationis,
Aduentantes pernoctarunt:
Quibus somno deditis,
Bini abducuntur equi
Furibus à pessimis.
Verùm fures cum rapina
Se putantes abire,
Gyrant castra tota nocte
Volentes euadere.
Sed dextera Dei fecit
Virtutem non modicam
Nam aurora in fulgente
Capti, furti crimine
Equos reddunt pudibundi,
Et confusi maximè.
Reginenses redierunt
Ad sua lætißimi.

IX. *Claudū quendam non vtcunq;*
Sed reptantem manibus,
Monstrum hominis informe
Matris clementißimæ
Miseratio ad statum

Refor-

Reformat legitimum.

Miracula libri tertij.

I. *Puella quædam ab ipsis*
Heu cæca cunabulis,
Audita opinione
Virginis eximiæ,
Desiderio flagrauit
Veniendi maximo.
Quam quidam in visione
Nocturna submonuit,
Oratorium adiret
Tanti desiderij.
Oblatas mundas offerret,
Altari imponeret.
Quas illatas statim binæ
Gallinæ comederent;
Quibus pastæ deseruirent
Matris excubiis.
Venit, attulit, imponit
Preces fudit intimas.
Astant duæ moniales
Gallinæ videlicet,
Præuisæ in visione
Quæ oblatas colligunt,
Et requirunt diligenter
Quæ, vnde, cur venerit.
Quibus illa dum exponit
Singula veraciter,
Domino propitiante,
Et beata Virgine,
Incognitum lumen cœli
Nouis hausit oculis.

II. *Mulier prægnans in partu*
Constituta proximo.
Votum vouit vt si præsens
Vinceret periculum,
Natum puerum cum donis
Præsentaret virgini.
Quo concesso voti rea
Opportuno tempore,
Offert natum cum promissis
Ad templum munusculis
Sed retentat in soluendo
Voto panem vnicum.
Quo continuo amisso
Egressura de templo,
Dum se aqua spargit sacra
Panem male subtractum,
In petra fontis sacrati,
Iacentem obstupuit.
Ergo quem ad suum malè
Vsum surripuerat,
Ad sanctæ gloriam matris
Protestandam liquerat.
Ananiæ & Saphyræ
Fraudem vix effugiens.

III. *Sed quid dicam de puluino*
A matrona perdito
Mirabiliter inuento?

IV. *Quid de VVantis perditis,*

V. *Et receptis? Quid de vase*
Amisso repertoque?
Hæc sunt virginis beatæ
Gloriosa merita,
Hæc illius sanctitatis
Præclara indicia.
Quod in via quidem sua
Nec patitur scandala;
Quis miretur, quod singula
Faciat miracula,
Singulis super personis,
Cum in vna fœmina
Sit pariter operata
Quinque mirabilia.

VI. *Mulier quædam caduca,*

Prætereą & muta,
Venit eius ad gratiam,
Sanitate donatur.
Sed gratias stulta nullas
Agens, redit ad sua.
Post decem hebdomadarum
Expletum curriculum,
Audiuit per visionem
Monitoris hanc vocem.
Cur, inquit, mulier stulta
Salutis es ingrata,
Surgens virginis ad domum
Gradu vade concito,
Et completo precamine
Famulatum debitum
Sponde, tuæ saluatrici,
Et dum viuas exhibe.
Surgens venit, opus cœpit,
Domum læta rediit.
Sed aliud quadam die
Operis dum faceret,
Oculus eius sinister
In genas prosiliit.
Tum peccatis hoc imputans,
Recurrit ad virginem.
Confitetur se errasse,
Oculus resiliit.
Quod temeritas abstulit,
Humilitas reddidit.
Quadam die ab hospita
Persuasa, vt cerillum
Acciperet, ad purgandum,
Hæsit linum manui.
Ope rursus sanctæ matris
Manu gaudet libera.
Litaniarum diebus
Nendi opus aggressa,
Sed fusus inhæsit dextræ
Indissolubiliter.
Quæ ad dominam recurrens
Opem consecuta est.
Sed & ante paschæ dies
Culcitram resarciens,
Acu manu infixa,
Virginis suffragium
Fideliter implorando
Euasit periculum.

VII. Claudam vtroque in pede
Saluam fecit fœminam
Quæ neglecta gratiarum
Actione rediit,
Sed mox pristinu incurrit
Languoris incommodum.

VIII. Inter hæc ternos mendicos
Aduentantes pariter,
Cæcos à natiuitate
Solitâ clementia,
Sancta virgo dante Christo,
Nouis donat oculis.
Numerum excedunt tanta
Quæ fecit miracula.

IX. Pisce donat oratores,
Quem ipsi attoniti,
Mox remittunt conseruãdum,
Signi ad indicium.

X. Turingenses duo quidam
Mutam secum puellam,
Sacrosanctæ ad virginis
Tulerunt suffragia.
Cui reuertenti clara
Donata est loquela.

XI. Cuiusdam boues matronæ
Adeuntis virginem,
Fures subduxerunt noctu
Sed auferre penitus
Non valentes, reliquerunt

Via

Via stantes publica.
XII. *Quadam die lupus atrox*
Gregem niderenheimensem
Inuadens, rapuit suem,
Quam & lustris intulit.
Sed non audens lacerare
Tertia reliquit die.

Miracula libri quarti.

I. *Magnifica & famosa*
Virtutum operatrix,
Gressum claudis reddit quinis,
Sed diebus singulis.
Nullus venit anxiatus,
Quin rediret gratulans.
II. *Sed & regis pacifici*
Ludouici filia
Hiltegarda, cum Laitboldo,
Glorioso comite,
Ad gratiam matris sanctæ
Corde venit supplici.
Regis nata mutum quendam,
Comes surdum attulit
Experturi sanctitatem
Eius famosissimam.
Quos vtrosque sanos fecit
Virgo beatissima.
III. *Sed & ipsis astantibus,*
Multisque fidelibus,
Ipsa eademque hora
Mater insignissima,
Reparauit & alium
Puerum claudissimum.
Quo viso hospites tanti,
Grates Christo maximas,
Et virgini persoluentes
Inclytaque Xenia
Macti benedictione,
Remeant lætissimi.
IV. *Miseram & miserandam*
Quandam mulierculam,
Dæmone mirè vexatam
Diuturno tempore.
Magnifica operatrix
Signorum, saluificat.
V. *Sed & sexus promiscui*
Diuersis temporibus,
Lucis honore priuatis
Reddit visum bis binis.
Et qui venere mœrentes,
Iubilantes redeunt.
VI. *Restant plura miracula*
In vna perpetrata
Misera muliercula,
Virginis clementia.
Quæ nequaquam reticeri
Mira sinit gloria.
Sualaueldico in pago
Fuit quædam fœmina,
Dominis suis accepta
Atque deuotissima.
Quæ languore fortissimo
Ægrotare cœperat,
Biennio in languoris
Transacto molestiis,
Tandem munere diuino
Paululum conualuit.
Sed cessante vno morbo
Maiorem inciderat.
Namque tam intemperata
Edendi ingluuies
Incessit semisanatam,
Vt nulla edulij
Abundantia valeret
A suis saturari,
Exhaustis iam parentibus,

Sed fame accrescente
Anxiata hinc dolore,
Hinc pudore maximo:
Tandem diuinitùs tale
Occurrit consilium.
Igitur tota spe sua
In Domino posita,
Et in virginis beatæ
Benigno suffragio,
Rogat suos se deferri
Ad VValpurgæ gratiam.
Quo delata, biduanis
Incumbebat precibus,
Quibus exorata virgo
Gradiendi miseræ,
Qua priuata diu fuit,
Sospitatem reddidit.
Quo audito domnus eius
Effectus lætissimus,
Venit cum coniuge sua,
Multaque familia,
Rem videre gloriosam,
Gratesque persoluere.
Qui cùm vellet saluatrici
Saluatam mancipare,
Abbatissa dissuadente
Bonum opus distulit.
sed hoc ipsum distulisse
Postmodum pœnituit.
Nam reuersam domum sanam
Languor idem occupat,
Sed donatam matri sanctæ
Denuo reliquerat.
Adhuc tamen famis dira
Manente ingluuie,
Cuius mali dum solamen
Anxia requireret,
Bona quædam monialis
Vocato presbytero,
Benedici panem fecit
Redditque famelicæ.
Quo gustato nequam illa
Fames voracissima,
Virgine sacra fauente
Cœpit se subtrahere,
Sic paulatim decrescendo,
Vt prius accreuerat.
Sic crescente fastidio,
Pro mira esurie,
Tandem nil aliud cibi
Præter solum caseum,
Nihil de potu gustare
Nisi tantum lac poterat.
Tali pasta edulio
Anno ferme medio,
Cœpit & hunc fastidire,
Acceptumque spuere.
Quod dum tolerare nequit,
Penitus abstinuit.
Sex transactis septimanis
Absque cibo potuque,
Vix persuasa à magistra,
Dum gustat ceruisiam,
Gula respuente fluxit
Per oculos naresque.
Quin & visus dignitate
Amissa continuo,
Supplicando matri sanctæ
Corde deuotissimo,
Visum pristinum recepit,
Cibum omnem respuit.
Re ad præsulem perlata,
Eandem venerando
Commendauit Presbytero,
A quo veracissimè
Recognouit veritatem

Miræ

Miræ abſtinentiæ.
Biennio diutius
Omnigenis dapibus,
Potibusque abſtinuit.
Cunctis retro ſeculis,
Quod miraculorum genus
Eſt inauditiſſimum.
Talia per caram ſuam
Chriſtus mirabilia
Operatur, in diebus
Patrum præcedentium,
Diligentia eorum
Quæ ſcripta nobis reliquit.
Noſtris quoque temporibus
Fiunt perquam plurima,
Nec ceſſat quotidianis
Nouisque miraculis,
Mundo ſuam declarare
Sponſam Dei filius.
Nam ex eius ſacra tumba
Aqua manat iugiter,
Qua infirmi quique vncti
Medicinæ celeris,
Per merita ſanctæ matris
Effectum conſequuntur.
Sed quod ſumma eſſe ſalus
Soſpitasque noſcitur,
Quiſquis peccatis grauatus
Eius ad clementiam
Confugerit, promeretur
Veram indulgentiam.
Quam & nobis ſceleroſis,
Peccatis innumeris
Prægrauatis, impetrare
Dignetur à Domino,
Sancta virgo tam ſanctorum
Germana germanorum.
Hoc pater, hoc natus eius,
Hoc amborum Spiritus
Eorundem trium nobis
Concedat promeritis.
Cuius regnum glorioſum
Nullum habet terminum.

Collectis ſignis ſunt ſeptem ſeptuaginta. Conſecrat hunc numerum, Qui ſpiritus eſt operatus, Amen.

Hactenus Medibardus, ſed tu, mi lector, Non ad verba, ſed ad rem attende. Verba vilia ſunt, ſed quæ ſub verbis latent, grandia. Putamen eſui non eſt, ſed dulcis nucleus. Hæretici, nominatim Illyricus in Catalogo, & qui poſteris annis Catalogum Illyrici duplo, ſi non triplo aut quadruplo, auxerunt, quidquid rhythmorum & verſiculorum in quibuſcunque angulis contra Catholicos & Papam reperiunt, id ſtudioſiſſimè in publicum extrudunt; eoque ipſo ſunt ſatis elegantes & concinni Rhythmi, quòd Papam, Clericos, Monachos, Moniales, ritusque Eccleſiæ perſtringunt, vellicant, & lacerant. Cur nos ſimili diligentia non promeremus in lucem, quæ olim pro gloria Sanctorum, à melioribus, quàm eloquentioribus hominibus exarata ſunt?

CAPVT

CAPVT VII.

Adelberti Abbatis Heidenheimensis de sanctis Eystettensibus, & de Heidenheimẽsi Monasterio commentariolus, nunc primum ex tenebris extractus.

SExtum hoc caput conficiet nobis Abbas iste Adelbertus, qui sub Eugenio III. Pont. Max. ante quingẽtos propemodum annos, floruit. Multa continet scitu non iniucunda. Codex papyraceus, quo vsi sumus, vitiosè scriptus erat. Quare alicubi coniecturis indulgendum fuit, sed modicè. Commentarius lectu dignus est cum alias ob caussas, tum propter Diplomata seu Breuia Eugenij III. quorum hic aliqua inuenies.

I. *Ad Eberhardum Episcopum Bambergensem.*
II. *Ad Adelbertum Abbatem Heidenheimensem.*
III. *Ad Eberhardum Bambergensem, & ad Burckhardum Eystettensem Episcopos.*
IV. *Ad Gerardum Comitem Eystettensem.*
V. *Ad Adelbertum Aduocatum Heidenheimensem.*
VI. *Ad Henricum Archiepiscopum Moguntinum.*

Præter hæc insunt in hac Relatione.

I. *Epistola Eberhardi Episcopi Bambergensis ad Eugenium Papam.*
II. *Epistola Legatorum Cardinalium ad Conradum Episcopum Eystettensem.*
III. *Breue Adriani IV. Pontificis ad Adelbertum Abbatem Heidenheimensem.*

Nunc audiamus Adelbertum.

ADEL-

ADELBERTI SECVNDI POST S. WVNIBALDVM ABBATIS HEIDENHEIMENSIS

RELATIO,

QVA RATIONE SVB EVGENIO III. PONT. MAX. MONASTERIVM HEIDENHEIMENSE AD ORDINEM SANCTI Benedicti redierit, præmissis non paucis de vita S. Willibaldi, S. Wunibaldi, & S. Walpurgis.

PRAEFATIO ADELBERTI AD EBERhardum Episcopum Bambergensem.

DOMINO & Patri suo sanctæ Bambergensis Ecclesiæ venerabili Episcopo Eberhardo, pauper ille & modicus, & vtinam monasticæ professionis nomine dignus, obedientiam cum humilitate, & orationum perseuerantiam cum deuotione. Licet occupationes vestras ex magna parte nouerim, negotia enim regni, & Ecclesiæ vestræ dispositiones, assiduis vrgent vos meditationibus; ego tamen vester *obedientiarius*, ego, inquam, ille, cui crucem Christi imposuistis portare post IESVM, immensa vestra fretus pietate, audeo me vestris occupationibus ingerere, vt quæ circa Heidenheimensem cellam à tempore fundationis, vsq; ad hæc tempora nostra gesta sunt, per me fidelem vestrum cognoscatis. Ego enim *obedientiarius* vester ex scriptis sanctæ Walpurgis virginis, & ex vita

S. Wunebaldi confessoris, & B. Solæ pauca quædam ex plurimis collegi, & in quoddam minutum opusculum, &, vt ita dicam, in quoddam manuale redegi. Quod qui legerint, vitam, & conditionem, & sapientiam sanctorum Dei scilicet Willibaldi, Wunebaldi, & Walpurgis cognoscent, quosue labores & quanta pericula pro Deo, in huius vitæ peregrinatione sustinuerunt, & quam remunerationem pro his recipere digni sunt, facile intelligent.

Præterea operæ pretium duxi sollicitudines & labores, quos Deus nostris temporibus reseruauit; & exactam circa prædictum locum, diligentiam vestram: nostra quoq; pericula, quæ sub obedientia vestra, in eodem loco perpessi sumus, stilo currente colligere, & colligata vestro conspectui præsentare, vt reformatio pristinæ religionis, quę Eugenio Papa præcipiente, per vos in eodem loco facta est, apud successores nostros in obliuionem non veniant, & præconium vestræ laudis, eo quod diligentissimè & fidelissimè in hac agricultura Dei laboraueritis, apud posteros vestros vsque in finem seculi non pereat. Vestrum est enim post Deum, quidquid in cella Heidēheimensi laborauimus: vestrum, inquam, est, quod de manibus quęrentium animam nostram elapsi sumus; quia profecto nisi sub vmbra protectionis vestræ, tempore persecutionis latuissemus, innumerabilibus & inexquisitis ærumnis in nihilum redacti fuissemus.

Eugenius III. qui Pōtificatum iniit anno M. C. XLI.

Ne igitur tanti laboris vos pigeat, & ne de cætero manus misericordiæ vestræ ad benefaciendum nobis torpeat, scire vos volumus, qui & quales sint S. Willibaldus & Wunebaldus, & Walpurgis virgo, & quanta veneratione sint digni, vt dum sanctitatis eorum magnitudinē pleniter cognoueritis, nunquam ab eorum laude cessetis, dicaturque de vobis, quod de illa Euangelica muliere scriptum est, quæ præuenit corpus IESV vngere in sepulturam: *vbicunque prædicatum fuerit Euangelium istud, & quod hæc fecit, narrabitur in memoriam eius.* Vtiq; sine celebri memoria vestra, Heydenheimensis cellæ reformatio nunquam in recordatione erit: & dum de his, quæ circa prædictam cellam gesta sunt, non silebitur; hoc quoq; quod vos ob honorem Dei, & reuerentiam sanctorum suorum in hac re laborastis, vbique solemniter prædicabitur. Spero etiam & opto, vt quidquid in hoc opusculo minus benedictum inueneritis, lima vestræ prudentiæ in melius corrigatis: ne rusticitas mea legentibus fastidium generet, vt opusculum vestra authori-

thoritate in cordibus audientium dulcescat, & nihil falsitatis & deceptionis in se contineat.* *Finis præfationis.

Quicunq; ergo genus & vitam S. Willibaldi, & S. Wunebaldi voluerit agnoscere, ex scriptis S. Walpurgæ Virginis, quæ germana soror eorum erat, pleniter poterit ediscere. Scribit enim, quod Richardus Rex Anglorum pater eorum fuerit. Qui cum à puero semper Christianissimus exstitisset, etiam liberos suos disciplinam Christianæ religionis & viam veritatis, & per se, & per fideles pædagogos diligentissimè edocuit. Vnde & S. Willibaldum, adhuc puerũ, titulo monasticæ professionis addixit. Cùm igitur ille beatus Rex gradus de virtute ad virtutem faceret, vt centuplũ acciperet, & vitam ęternam possideret, igne diuini amoris inflammatus, assumptis secum liberis suis, regnum & patriam dereliquit, & peregrinationem duram, quæ etiam pauperibus grauis esse solet, aggressus, oceani periculo se commisit; & tandem post magnos labores & multa pericula * Luccam vsque peruenit, & inibi mortali infirmitate consummatus in monasterio S. Frigidiani, in Domino feliciter requieuit. *Lucam.

Post cuius beatissimũ transitum, filij eius sanctus scilicet Willibaldus & Wunebaldus, vnà cum sociis suis ad limina Apostolorum Petri & Pauli perrexerunt. Vbi à Gregorio Papa, qui tunc Apostolicæ sedi præsidebat, benignissimè suscepti, orando, & loca sanctificationum circumeundo aliquãtum temporis deuotissimè exegerunt. Factum est autem, vt S. Willibaldus, & quidam ex sociis, immenso desiderio accenderentur, quatenus Hierosolymam irent, & loca in quibus Deus homo conuersatus est, viderẽt. Quod & ita factum est, S. Wunebaldo, propter infirmitatem magnam, qua tunc detinebatur, Romæ relicto. Cùm interim S. Bonifacius Moguntinæ Sedis Archiepiscopus, Ecclesiasticæ vtilitatis caussa, ex legatione Pipini Regis, qui tunc temporis Alemannorum Rex exstiterat, aduenit. Et cùm vidisset S. Wunebaldum, eo quòd nepos eius esset, & quod multa de ingenita virtute & constantia animi eius audiuisset, multum in Domino gauisus est; & suppliciter Dominum Papam exorauit, vt eius adiutorio talem cooperatorem & socium in agricultura Dei mereretur accipere. Cuius petitioni Gregorius Papa libenter acquiescens, rogando præcepit S. Wunebaldo, vt societati & contubernio S. Bonifacij adhæreret, & in omnibus eius consilio & præcepto ad seruiendum Deo obediret.

Hoc quoq; S.Bonifacius à prædicto Papa obtinuit, vt, si quando diuina clementia S. Willibaldum eius conspectui præsentaret, ad colēdam vineam Domini in adiutorium sibi ad Alamanniam eum transmitteret. Cumq; memoratus & sæpe memorandus sanctus Bonifacius omnia, pro quibus venerat, secundum beneplacitum suum peregisset, Apostolica benedictione firmatus, in Alamanniam ad Pipinum Regem rediit, & omnia, quæ ei in via acciderant, & quomodo Apostolica auctoritate S. Wunebaldum socium cooperatorē laboris sui accepisset, ex ordine narrauit. Quod rex libenter audiens, & venerabilis viri faciem diligenter intuens, gratias egit Deo, quod virū de semine regio natum, & seculi contemptorem, crucisque Dominicæ baiulatorem in regnum suum meruisset suscipere, ac deinceps magis ac magis perfecta caritate cœpit eum diligere. Peractis autem omnibus, quæ tunc in regia curia tractanda erant, sanctus Archiepiscopus valefaciens regi, in Turingiam transiuit, & ibi S. Wunebaldo habitum monasticę religionis tribuit, & ad Sacerdotij gradum, omnibus, qui nouerant eum in laudem eius acclamantibus promouit. Sanctus verò Wunebaldus virtutem obedientiæ & humilitatis attendens, in spiritu humilitatis in cunctis, quæ ei iniungebātur perfectum se seruientem exhibuit, & sicut bonus filius, & perfectus discipulus vsque ad mortem S. Bonifacio obediuit.

Videns autem Archiepiscopus, quod B. Wunebaldus in omni iustitia & sanctitate proficeret, septem ei, Ecclesias in Turingia, sicut soror eius S. Walpurga in scriptis suis commemorat, regendas commisit; quas ipse ad tantum culmen perfectionis perduxit, vt vsq; in hodiernum diem, per totam prouinciam illam, in laudem Dei, honor & gloria S. Wunibaldi prędicetur. Tanta enim in eo virtus fuit patientiæ, & compositio eloquentiæ, tanta integritas castitatis; tantaque perfectio & dulcedo charitatis; tanta humilitatis magnitudo, & indefessi laboris fortitudo; vt nunquam frangeretur aduersitatibus, nunquam extolleretur prosperitatibus, vt semper vnus idem in vno spiritu Dei semper appareret, & sale omnimodæ sapientiæ conditus, nulli hominum aliquando grauis existeret.

Cum hęc in Alamannia circa S. Wunebaldum agerētur, beatus Willibaldus frater eius in via, qua Ierosolymam tendebat, in mari & in terrā, magnis & multis periculis afficiebatur. Nam tempesta-

pestatum procellas, postquam diuina fauente gratia euasit, pericula latronū, famis & sitis, macerationes captiuitatis, & incarcerationis squalores; graues à paganis, per quos transitum fecit, pro nomine IESV Christi sustinuit passiones. Sed virtute Dei, de his omnibus liberatus, tandem sicut desiderabat Ierosolymam peruenit. Dedit autem ei Dominus tantam gratiam in conspectu paganorum, qui tunc Ierosolimam inhabitabant, vt quocunque pergere vellet, eorum conductu cum pace iret & rediret. Mansit itaq; multo tempore in illis finib⁹, & peragratis omnibus sanctificationum locis, Adriaticum mare iterum transnauigauit, & ad Cassinum montem, vbi ex institutione S. Benedicti Abbatis monasticam religionem vigere audiuerat, peruenit; vbi cùm Petronax pater monasterij eum vidisset, hoc enim nomen Abbati erat, quis, aut vnde esset, aut cuius rei gratia venisset, diligenter inquisiuit. At ille vestræ inquit religionis strenuitatem, & monastici ordinis obseruantiam videre aduenimus, vt imitando bona, quæ facitis, vestro exemplo, & vestra eruditione in melius proficiamus.

His auditis Abbas ad monasterium rediit, & conuocatis fratribus suis omnia, quæ ex ore S. Willibaldi audierat, vniuerso conuentui ex ordine narrauit. Mox vt fratres tantæ sanctitatis, tantæque nobilitatis virum aduenisse audierant, benedicentes Domino gauisi sunt, & vnanimi benignitate consenserunt, vt cum ipsis, & inter ipsos quanto tempore vellet commanentiam, & consortium haberet, vt ipse per eos, & illi per ipsum mutua ædificatione in Domino proficerent. Assumptus itaque sanctus Willibaldus, in omnibus, quæ gessit, cunctis fratribus laudabilis apparuit, & in omni morum & conuersationis honestate imitabilem se exhibuit. Mansit itaque apud eos * in loco tempore irreprehensibilis, & tunc omnibus valefaciens, cum licentiâ Abbatis, cum quibusdam honestis fratribus Ecclesiasticæ vtilitatis causa ad Dominum Papam properantibus, iterum Romam transiuit, ab eis. Præsentatus itaq; Apostolico conspectui, benignissimè susceptus est ab eo, & interrogatus de peregrinationis suæ labore, omnia, quę ei in via acciderant, & quam misericorditer Deus de manibus quærētium animam eius multoties eum liberauit, & quam laboriosè Hierosolymam, & cum quanto periculo alia sanctificationum loca, vtpote à paganis possessa, adierit, lacrimabiliter enarrauit. Flebant igitur omnes, tum quia talem iuuenē pro Domino patriam dereliquisse,

* forìe modico

quiſſe;& tantos labores pertuliſſe videbant;tum etiam,quia ſe nihil tale pro Domino peregiſſe dolebant.

Interea beatus Papa recordatus,quod S.Bonifacio Archiepiſcopo de cooperatione; & ſocietate S.Willibaldi promiſerat, paterna exhortatione, & Apoſtolica auctoritate præcipiendo rogauit,vt ſine contradictione ad S.Bonifacium Moguntinæ Sedis Archiepiſcopum cum feſtinatione properaret, & in vinea Sabaoth fidelem cooperatorem, & humilem miniſtrum in omnibus, quæ ei S Bonifacius iniungeret,ſe exhiberet. Cuius præcepto S.Willibaldus in ſpiritu humilitatis obediens, Apoſtolicâ benedictione roboratus in Alamanniam ad S.Bonifacium, ſicut ei à Domino Papa præceptum erat,peruenit,& quomodo ad ſeruiendum & ad obediendum ei à Domino Papa miſſus fuerit, ex ordine narrauit.

Poſtquam S.Bonifacius, & S.Wunebaldus, cæteriq; eiuſdem ſocietatis fideles fratres, tam dilectum Deo & hominibus fratrem ſaluum receperunt,diutiſſimè in oſcula & in collũ eius irruerunt, & præ gaudio flentes Deum largitorem omnium bonorum, pro vniuerſis beneficiis ſuis glorificauerunt.Sed & Rex Pipinus,vt cognouit aduentum tam venerabilis perſonæ, plus quàm credi poteſt, cœpit in Domino gaudere, eò quòd tantum lumen iuſtitiæ regno ſuo illuxit,eò quòd omnes aduerſitates eorum orationibus à regno ſuo propelli firmiſſimam ſpem habuerit. Omnes quoque optimates, qui in regno Pipini Regis erant,aut venientes aut electos nuncios mittentes,cum toto cordis tripudio S.Bonifacio applaudebant, quod à Domino tales adiutores & cooperatores accepiſſet,quorum in dubiis rebus ſufficiens cõſilium,& in quorum orationib' tempore neceſſitatis certiſſimum inueniret auxilium. Creuit itaq; Eccleſia Chriſti per verbũ & per labores S. Bonifacij ſociorumque eius, & credentium in Domino fides augebatur, & abolito idololatriæ ritu, in conſecrandis Eccleſiis, in prædicando verbum Domini, in baptizandis gentibus, in procurandis infirmis & pauperibus Eccleſiaſticus ordo per omnem Alamanniam inſtituebatur.

Fuerunt autem illis temporibus in regno Pipini Regis duo Principes,ſcilicet Odilo & Swikerus Comes, qui vterque ad ſanctũ Bonifacium venientes orationibus eius ſe commendauerunt, & prædia ſua cum mancipiis ad ſeruiendum Deo viuenti deuotiſſimè ei obtulerunt. Sed beatiſſimus Præſul conſiderans, quia res

Eccle-

Ecclesiæ vota sint fidelium, pretia peccatorum, patrimonia pauperum, ex allodiis Odili Ducis Frisingensem * instituit Episcopatum, & ex prædiis Swikeri Comitis Eystettensem fundauit & firmauit, fratrem & discipulum suum S. Corbinianum Frisingensibus; S. Willibaldum verò Deo dignum Episcopum Eystettensibus dedit; hoc instituens, vt de rebus Ecclesiasticis pauperes alerentur, infirmi recrearentur, captiui Christiani, prout facultas suppeteret, redimerentur. Quod factum ita omnibus Christianis placuit, vt in his institutionibus incitati & accensi, per manus S. Bonifacij plurimi Deo sua offerrent, & ad seruiendum Deo altissimo multum per omnem modum Ecclesias Christi ditarent.

* *antea institutum reformauit, & locupletauit.*

Cœpit autem sanctus Præsul Eistettensem solitudinem excolere, nemus succidere, succisum eradicare, & super ripam fluminis, quod *Altmüle* vocatur, monasterium fabricare; & regularis vitæ, rationabilisq; obsequij clericos illuc congregare, & incircumcisis corde verbum vitæ euangelizare, & in omni Pontificatus officio fidelem dispensatorem, & bonum seruum Dei se ostendere. Vnde omnes comprouinciales, diuites & pauperes, tanta familiaritatis dulcedine sibi coniunxerat, vt de omnibus finibus regionis illius ad eum confugerent, & ad saluandas animas suas consilium & auxilium ab eo expeterent. Sicque factum est, vt bonitatis eius fama crescente, S. Bonifacio, cunctisque in Moguntina Metropoli manentibus acceptissimus fieret, & in consiliis & in iudiciis, in consecrandis quoque Ecclesiis, & in aliis charismatum donis primum post Episcopum locum obtineret; concessumque est ei, cum priuilegij attestatione, vt in his, & in aliis Deo digna gerendis, ipse omnesq; successores sui Eistettensis Ecclesiæ Pontifices, cùm necessitas, aut tempus exigeret, specialiter præ aliis vicem Archiepiscopi gererent.

Verè fratres isti, scilicet S. Willibaldus & Wunebaldus, duæ sunt oliuæ, & duo sunt candelabra lucentia ante Dominum: quia sicut per S. Willibaldum illuminata est Bauaria, ita omnis cæcitas incredulitatis per S. Wunebaldum fugata est à Turingia. Non facilè discerni poterat, quis eorum humilior, quis in agricultura Dei studiosior, & quis in obseruatione mandatorum Dei videretur esse præpotentior: sed cùm vnum videres, alterum te nouisse & vidisse putares. Et quamuis duo essent in corpore, vna tamen fides & vnus spiritus deuotionis regnabat in vtroque.

Deni-

Denique S. Wunebaldus diuturnitate multi laboris lassatus, & frequentia orationum & vigiliarum debilitatus, timuit fructum laborum suorum vanæ laudis gloria euanescere, & lampadē suam, veniente sponso, infatuato oleo tenebrescere, ideoque delitias & lautiores cibos, copiamque vini, quæ circa Rhenum superabundant, & frequentiam populorum, firmiter in animo suo disposuit subterfugere. Ecclesiis itaque, quas regendas susceperat, bene dispositis, & accepta licentia ab Archiepiscopo, secretum solitudinis petiuit, & ad partes illas, quæ Sualuelden nuncupantur accessit. Et cum diu hac & illac circumcursando, locum suo desiderio complacentem quæreret, tandem diuina prouidentia ita disponente, inter densitates syluarum, inter conuallia montium, solitudinem multitudine fontium, & qualitate suæ magnitudinis veloci impetu decurrentium, exiguam, & monasticæ habitationi congruam inuenit. Cuius loci situm, vir beatus diligenter considerans, ex toto corde exhilaratus est, & benedicens Deo, soloq; prostratus cum propheta exclamauit; *hæc requies mea in seculum seculi, hic habitabo, quoniam elegi eam.* Erat autem in eodem loco paruula planities instar agri modici, quem quidam incolarum suo iure vendicabat, & sicut iniqui solēt persecutionem iustis inferre, viro Dei, vt de loco recederet, vim faciebat. Sed confessor Christi illatas molestias patienter sufferens, ad fratrem suum Eistettensem Episcopum perrexit, & quàm aptum suo desiderio locum inuenisset, & quas iniurias ab eo, qui eundem locellum sibi vsurpabat, pertulisset, indicauit. Pius verò Præsul fraterno desiderio congaudens, & vexationi eius ex intimis visceribus compatiens, voto fratris adiutorium impendit, & agellum ab eo, qui eum sibi mancipabat, pro beneplacito illius, & iure gentium, ne postea irritari potuisset, firmissimo pacto traditionem agelli stabiliuit. Quem locum vir Deo plenus diligentissimè incoluit, & in eo oratorium cum mansiunculis exstruxit, & vitam sanctorum Patrum imitatus ad seruiendū Deo religiosas personas, & in obseruatione mandatorum Dei probatas collegit, & cœnobialem vitam celebrari, & regulam S. Benedicti obseruari inibi constituit, & loco nomen *Heidenheim* vsque in hodiernum diem permansit. Assumpsit etiam sororem suam S. Walpurgam virginem Deo dicatam, quæ cum virginibus Christo desponsatis, sub imperio & eruditione S. Wunebaldi ex consilio sancti Bonifacij Archiepiscopi, & S. Willibaldi Eistettensis Episcopi, seipsas

seipsas hostiam immaculatam Deo viuenti, sub districtione regularis disciplinæ iugiter immolauerunt.

Creuit igitur locus iste per merita S. Wunibaldi, & S. Walpurgę virginis, & sicut in suis orationibus & diuino obsequio Sanctorum est adornatus, ita breui tempore in exterioribus fidelium oblationibus est amplificatus. Omnes qui spirituali ædificationi per verbum S. Wunebaldi proficiebant, de prædiis, de mancipiis, de rebus mobilibus, de auro & argento, de gemmis, de auro textis vestibus, per manus S. Wunebaldi oblationes Deo offerebant. Cùm autem venerabilis Abbas & cōfessor Christi videret fines prædiorum suorum dilatari, & in omni ornamento diuitiis secularibus res Ecclesiæ augeri, veritus extollentiam oculorum ex superfluitate diuitiarum generari, partem Ecclesiasticarum rerum in vsus pauperum distribuit, & quædam ex ipsis prædiis Ecclesię cellis adiacentibus, adhuc mendicitate * larga manu tradidit. Attendebat enim Prophetam orantem & dicentem. *Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam.* ideoq; quidquid Heidenheimensis cella tempore S. Wunibaldi proprium habebat, tempore necessitatis, cum nihil habentibus commune habebat.

* *Videtur deesse*, laborantibus.

Psal. 118.

Tradidit autem Elwangensi Cellæ, quæ tunc temporis pauper & modica in diuitiis erat, quædam prędia satis bona & famosa, quorum vnum Kizwang vocatur, & alterum nomē habet Gunzenhausen. Similiter etiam eodem tempore, villam, quæ Altheim vocatur, Solę Confessori hilaris dator contradidit, & in defectum rerum necessariarum pro posse suo largum auxiliatorem omnibus opem suam quærētibus, semper se exhibuit. Sub ipso & per ipsum vigebat religio monachorum, ipso exhortante, & S. Walpurga adoperante, sanctitas & castitas floruit virginum. Fuitq; illo tempore Heidenheimensis Ecclesia * asyle & portus omnium laborantium, nec fuit, qui in tribulationibus suis nō inueniret ibi certum refugium per merita & orationes Sanctorum ibidem Deo ministrantium. Quamobrem homines circumiacentis regionis, cellam prædicti confessoris muro cinxerunt, & infra ambitum muri, annuente B. Wunebaldo locum sepulchri sibi elegerunt.

* *asylum*

Similiter etiam confessor Christi Willibaldus omnibus subiectis suis gratissimus extitit, & cum Martha in actiuâ vitâ studiosissimè desudauit, & cum Maria contemplatiua vita Domino iugiter adhæsit. Cùm interim S. Wunebaldus venerabilis Abbas &

Confessor Christi, graui infirmitate correptus cursum vitæ consummauit,& de huius peregrinationis exilio ad cœlestem patriam, & de transitorio labore, quinta decima Kalendarum Ianuarij in cœlestem requiem feliciter introiuit. Cuius corpus S. Willibaldus frater eius cum multitudine virorum & mulierũ ad exequias Sancti viri concurrentium, cum deuotione Clericorum & orationibus Monachorum, sanctarumq; virginum, in Oratorio, quod venerabilis pater Deo fabricauerat, honorificè sepeliuit. Quod idem Oratorium sanctus Præsul ob honorem Dei, & dilectionem fratris postea ampliauit,& adornauit. Flebãt autem omnes, qui tunc aderant, quod tanti patris corporali præsentia orbati essent; gaudebant verò, quod ad cœlestem iudicem tam Deo placitum intercessorem præmisissent. Enimuerò, quia se hostiam sanctam & immaculatam, dum in hac vita erat, rationabiliter viuendo, & membra sua mortificando Deo exhibuerat, manifestissimis signis Deus ostendit, quid mercedis, quid dignitatis inter sanctos Dei, pro labore suo in cœlis recepit.

Nam cúm quidam ex discipulis eius ad tumbam illius sæpe clam venirent, vt deuotissimas orationes pro requie Confessoris Christi cum fletu ad Dominum effunderent, ineffabilem dulcissimi odoris suauitatem senserunt, & compulsationes campanarum nulla humana administratione adhibita audierunt, & luminaria extincta absque omni humano adminiculo crebrò accendi viderunt.

Præterea quędã de Parentela eius, quę sanctitatis eius magnitudinem etiam adhuc in carne viuentis pernouerat, cum paralysi præualente compages membrorum suorum arescere & dissolui sentiret, ad auxilium pretiosissimi Confessoris confugit,& ante sepulchrum eius procumbens, cum lachrimis S. Wunebaldum exorauit, vt per eius interuentum IESVS Christus ei propitiaretur, quatenus, ipso adiuuante, & Domino largiente, pristinæ sanitati restitueretur. Quæ mox mirum in modum clementer est exaudita,& cum omni integritate pristinæ sanitati restituta. Vnde & beata illa mulier pro gratiarum actione sacrum velamen in Heidenheimensi cella suscepit,& in sancta conuersatione temporalem vitam transcurrens, transitorium cursum feliciter in Domino consummauit.

Nec hoc silentio prætereundum est, quod quidam ciuis adiacen-

iacentis vici famulam suam ad molendinum prædicti monasterij transmisit, vt frumentum suum fideliter moleret, & farinam cum certa mensura domum reportaret. At illa cùm esurire cœpisset, fragilitate sua deuicta, & diabolica suggestione decepta, de farina Domini sui furabatur, & tortellam inde, quam comederet, sibi confecit. Quam cùm comedisset, intellexit, peractam fraudem, Dominum suum latere non posse, & intra se angustiata magis magisque Dominum suum, si in furto eam deprehenderet, cœpit timere. Quamobrem de farina Heidenheimensium monachorum, quæ tunc temporis ibi aderat, furata mensuram Domini sui subtractam compleuit, & nihil in hoc facto verita, callidum & sanum consilium se inuenisse putauit. Sed Confessor Christi Wunebaldus virtutem suæ potentiæ, quam à Deo consecutus erat, ostendit, & fraudem, quam paupercula illa exercuerat, detexit, & quia in omnibus temporibus custos & defensor Monachorum sibi famulantium existeret, manifestissimo signo cõprobauit. Etenim cùm prædicta ancilla frumentum Domini sui molæ infunderet, licet superior lapis sua velocitate circumferretur, nihil tamen farinę vel vix aliquid egrediebatur, ita vt prædicta mulier in admirabili signo furtum suum deprehensum esse cognosceret. Vnde ex toto corde ingemiscens, & cum lachrimis & precibus ad patrocinium S. Wunebaldi confugiens, ex intimo cordis sui precabatur, vt reatum commissi furti sibi indulgeret, & ad ostensionem suæ misericordiæ solitum officium complere molendino præciperet. Cuius preces pius confessor clementer exaudiens reatum dimisit, & ad manifestationem indulgentiæ egredi farinam, sicut prius solebat, de molâ præcepit. Quæ res ancillâ aliis, & qui cum illa aderant, referentibus in tanta admiratione est habita, vt non solùm homines, qui illius temporis erant, signum istud cognouerint; verum etiam vsque ad memoriam nostram scriptis mandatum perdurauerit.

Hoc quoq; posteritati referendum operæ pretium esse duximus, quod S. Walpurga referente, post subleuationem corporis S. Wunebaldi veracissimè factum esse cognouimus.

Eodem namq; tempore, quo B. Willibaldus corpus germani sui de loco, in quo humatum erat, in cryptam, in qua nũc clausum tenetur, transtulerat, venit quædam mulier paralytica, & in toto corpore debilitata, & suffragia pretiosi confessoris implorans,

omnibus, qui aderant, cernentibus ex integro illico sanitati restituta est; ita vt nullum vestigium infirmitatis in illa remaneret, & omnes in laudem & gloriam illius, qui mirabilis in sanctis suis prędicatur, vnisona voce clamauerunt.

Contigit etiam in illis diebus, vt vnus in scelere quodam deprehensus, & manibus durissimis loris ad tergum religatis, per viam, quæ transitum facit per monasterium S. Wunebaldi, ad mortem duceretur. Qui cùm Oratorium sancti Wunebaldi intueretur, comites itineris sui flebiliter exorauit, vt eorum permissione Ecclesiam prædicti confessoris ei ingredi liceret, quatenus ante mortem, qua plectendus erat, in salutem animæ suæ, & in adiutorium angustiarum suarum, tam pretiosum confessorem Christi precibus & fletibus suis inclinaret. Qui petitionibus eius, Deo ita ordinante, consenserunt, & Ecclesiam cum captiuo illo introeuntes, ipsi quoque pro necessitatibus suis, diuinum & S. Wunebaldi auxilium implorauerunt. Captiuo itaque lacrimas cum precibus effundente, per interuentum & merita S. Wunebaldi omnipotens Deus virtutem & misericordiam suam omnibus astantibus ostendit, & ligaturas, & firmissimos nexus captiui sine attactu manuum dissoluit, & quam prope sit Deus omnibus inuocantibus eum in veritate, in captiuo illo euidentissimè demonstrauit. Cumque illi, qui eum ceperant, quæ facta sunt vidissent, glorificantes & benedicentes omnipotentiam Dei, signum, quod per merita S. Wunebaldi factum fuerat, vbique diuulgauerunt, & eum, qui puniendus erat, illæsum abire permiserunt.

Hæc pauca è plurimis signis, quę per merita sancti Confessoris Wunebaldi facta sunt ex scriptis S. Walpurgæ Virginis, germanæ sororis eius excerpsimus, vt de his cognoscatur, qualis & quantus in conspectu Dei sit in cœlis, cuius dono & cooperatione tot virtutes & miracula modo crebrescunt in terris.

Denique post mortem fratris sui sancta & venerabilis virgo Walpurga gubernacula, & regimen regularis disciplinæ in cella Heidenheimensi vsque dum vixit, tenuit, & seipsam in formam & exemplum bene viuendi ostendens omnem excessum strenuè, &, vt ita dicam, viriliter exercuit. Tantæ enim fuit, cùm tempus & res exposcebat, grauitatis, & tantæ suo tempore pietatis & mansuetudinis, & omni tempore in omni conuersatione tantę extitit sanctitatis, vt ab omnibus meritò veneraretur vt Domina, & à cunctis

dili-

diligeretur vt mater amantiſſima. Vt igitur fidem verbis noſtris aſtruamus, aliqua de ſignis, quæ Dominus, propter ipſam, & per ipſam etiam dum adhuc in carne viueret, operatus eſt, quæ in autenticis libris ſcripta inuenimus, in medium adducere volumus.

Cùm poſt diſceſſum fratris ſui S. Wunebaldi gubernacula regularis in Heidenheimenſi Eccleſia teneret, accidit, vt quidam Eccleſiaſticus nomine Gomeradus, qui luminibus Eccleſiæ præerat, conuentui tempore cœnæ lumen ſubtraheret, & reſpectum Dei non habens, S. Walpurgam grauiter in hac re offenderet. Nam vicem ſororum ſuarũ dolens, & iniuriam ſuam patienter ſufferens, incœnata ad orationum conſolationem ſe contulit, & ei, qui indeficiens & verum lumen eſt, iniurias ſuas, & defectum ſororum ſuarum commiſit. Mox mirum in modum lux cœlitus demiſſa, in modum fulguris coruſcantis, omnem locum in quo S. Walpurgis, & ſorores eius erant repleuit, & vſq; ad ortum ſolis, ab eis non receſſit. Qua in re multitudo & magnitudo virtutum S. Walpurgæ clare enituit, & omnium corda, qui hoc ſignum viderant, vel audierant ad obediendum S. Walpurgę Dominus vehementer accendit.

Hoc quoq; ſcriptum in veritate comperimus, quod quidam præpotens* tyrannus, iuxta cellam Heidenheimenſem, in prædio ſuo habitationem habuerat, qui propter infirmitatem filiæ ſuæ, quam vnicam dilexit, intolerabili mœrore & dolore laborauit. Cuius anxietatem & triſtitiam cum S. Walpurgis virgo comperiſſet, ſigno crucis, & ſanctarum orationum virtute munita, ad hoſpitium prædicti tyranni nihil metuens, & in miſericordia Dei certam fiduciam habens, veſpertino tempore, tanquam peregrina eſſet, peruenit, & ad oſtia domus pulſando, hoſpitalitatis gratiam & ingreſſum domus ſibi præſtari poſtulauit. Quam pater familias cùm pulſantem & deprecantem audiſſet, veritus ne canum rapacitas, quorum magna multitudo apud ipſum erat, eam diſcerperet, vt à canum morſibus defenſam pacificè eam introducerent. Cui S. Walpurgis: non verearis inquit quod me Walpurgam ancillam Chriſti canes tui poſſunt lædere, quia ſub cuſtodia Chriſti conſtitutæ nulla aduerſitas, nullum periculum mihi poterit præualere. Tunc paterfamilias audito nomine Walpurgæ de ſede ſua proſiluit, & miratus tam nobilis & tam ſanctę Virginis aduentum, ſtudioſiſſimè totam domum emundauit, & omnibus, quæ oculos

* Dynaſta.

sanctitatis eius offendere possent detersis, benignissimè eam in domum suam recepit, & omne humanitatis & deuotionis obsequium ei exhibuit. Videns itaq; S. Walpurga, patrem & matrem, & omnem familiam circa præmortuam, & iam agonizātem puellam, & iam in supremo vitę articulo constitutam esse, turbatos intrinsecus, pia compassione attracta petiit, vt intra cubiculum moribundæ puellæ lectus sibi sterneretur, vt, omnibus exclusis, nocturna quiete sola cum sola puella frueretur. Cuius petitionem omnes admirantes, eò quòd puella esset desperata, & omnia, quæ ad exequias erant necessaria, fuissent præparata, tamen de S. Walpurgæ sanctitate præsumentes, omnes foras exierunt, & secundum postulationem eius solam cum sola nocte illa reliquerunt. At virgo Christi ostiis clausis totam illam noctem insomnem ducebat, & genibus flexis, lacrimis & orationibus sponsum suum largitorem omnium bonorum suppliciter exorabat, vt in virtute potentiæ suæ, & in multitudine misericordiæ suæ puellam pristinę sanitati restitueret, & non solùm parentes puellæ, sed & omnes Sualueldenses in fide Catholica adhuc rudes, hoc signo ad agnitionem & amorem sui nominis incitaret. Cuius precibus miserator & misericos Dominus aures suæ pietatis benignissimè accommodauit, & ex integro desperatam puellam incolumitati restituit. Cum hæc virtus Altissimi S. Walpurga orante, intra cubiculum ostenderetur, pater & mater puellæ cum vniuersa familia domus, circa fodiendum sepulchrum, & circa paraturas, quæ defunctis exhiberi solent, hac & illac discurrentes, lamentabili dolore cruciabantur. Cùm interim beata virgo Christi Walpurgis, reseratis ostiis, parentes puellę vocauit, & puellam adeo sanatam, vt nullum signum ægritudinis haberet, cum magno gaudio & exultatione cordis eis repræsentauit. Parētes verò puellæ virtutem Dei, & sanctitatē S. Walpurgis in repentina sanitate filiæ cognoscentes, cum magno tripudio cordis gratiarum actiones Deo retulerunt, & pedibus sanctæ Virginis prouoluti ingētia ei dona obtulerunt. Quæ illa tanquam lutum pro nihilo ducens, exhortata est eos, vt Deo fideliter adhærerent, & nihil seculare dilectioni Dei præponerent.

Posthæc valefaciens eis occultè ad Heidenheim rediit, & post operationem huius signi in spiritu humilitatis maiore afflictione corpus suum macerauit. Prętera quomodo pater eius Richardus,

Rex

Rex Anglorum,& fratres eius,ſanctus ſcilicet Willibaldus & Wunebaldus,Regnum & patriam pro Deo reliquerunt,quoſue labores pro diuina recompenſatione in huius vitæ peregrinatione ſuſtinuerunt.quomodo in vinea Dei,domino cooperante & incrementum præſtante, fructificauerunt; luculentiſſimè conſcripſit. De cuius ſcriptis ego peccator & prædictæ Heidenheimenſis cellę abiectus ſubminiſter, quaſi delato ad me ámœno prato,quoſdam paucos flores decerpſi, & tanquam epilogum faciens; quam magni confeſſores iſti in conſpectu Dei habeantur, & quod à prima fundatione monaſticus ordo in prędicta cella fuerit inſtitutus auctoritate S.Walpurgę: Defuncta autem ſancta Walpurga,& iuxta S.Wunebaldum ſepulta,fratre quoque eius S.Willibaldo Epiſcopo mortuo, qua auctoritate, vel qua neceſſitate monaſticus ordo excluſus fuerit, & canonicorum ſecularium ordo in eandem cellam ſubintroierit, certum non habemus, præſertim cum nec priuilegia, nec viua teſtimonia propter antiquitatem temporum inde inueniamus.

Tempore enim *Gregorij Papæ, qui tertius Apoſtolicæ ſedi præſidebat, & Pipini Alamannorum Regis, & S. Bonifacij Martyris,fundata fuit prænominata cella,& à prima fundatione à monachis inhabitata;ſed poſt mortem ſanctorum Willibaldi,Wunibaldi & Walpurgis à ſecularibus canonicis poſſeſſa, & omnibus antiquitatis priuilegiis abolitis,mira diſpenſatione Dei, paſtoralis virga S.Wunebaldi,argento circumtecta, in teſtimonium primæ inſtitutionis, in ſinu altaris vſque in hodiernum diem eſt reſeruata.Solent enim homines infirmi circumiacentis regionis,ad tumbam prædicti confeſſoris venire,dum ex hac virga loca infirmitatis tanguntur, per merita Chriſti confeſſoris, & virtute eius, qui mirabilis in ſanctis ſuis eſt,plurimi eorum ſanantur. Sed & regula S.Benedicti à Caſſino monte deportata, & alij libri Eccleſiaſticæ ædificationi neceſſarij, quos pius Confeſſor in aſino ſuo ad Heidenheimenſem cellam aduexerat, licet propter vetuſtatem inutiles, tamen propter reuerentiam prædicti patris vſque adhuc apud nos habentur.

*Rectius,Zachariæ Papæ.

Hactenus S.Walpurgæ auctoritate velut quoddam excerptum,de vita fratrum eius, & de inſtitutionibus locorum, quibus præſidebant, ex ſcriptis eiuſdem collegimus; nunc quomodo aut per quos monaſticus ordo in prædicta cella reformatus ſit, ſicut vidi-

vidimus & audiuimus, veraciter in eo, qui veritas est, referemus.

Eo tempore, quo Eugenius successor Lucij Papatum tenebat, & secundus Cunradus, Lothario Imperatore mortuo, in regnum succedebat, quidam Gebhardus generis & morum nobilitate præclarus, & totius religionis obseruantia probatus, Eystettensem Episcopatum regebat, qui sicut in omnibus zelum Dei habuit, ita defectum Heidenheimensis cellæ miseratus, quomodo in pristinæ religionis statum eam reduceret, cum sapientioribus Episcopatus sui, & cum religiosis sanctæque conuersationis viris consilium habuit. Qui cum non inuenirêt certas rationes, quibus communis vita in singularem proprietatem & secularem voluptatem esset transmutata, & quomodo cella monachorum, & cœmeterium mortuorum, facta essent domus laicorum, carnalibus desideriis inibi seruientium, dolendo vicem sancti Wunebaldi gemebant, & zelum Episcopi, quem pro domo Dei habebat, benedicentes, eum per omnia laudabant. Exhilaratus itaque Episcopus, ex vnanimi consensu illorum, quos in consilium suum assumpserat, magis ac magis animatus, prædictæ cellæ canonicos singillatim conuenit & exhortationibus suis, & rerum compensationibus ad hoc inclinauit, vt præbendas suas pro salute animarum suarum, & pro veneratione S. Wunebaldi dimitterent, & monastico Ordini, qui à prima fundatione ibi institutus erat, locum darent.

Omnibus ergo canonicis vsque ad vnum Episcopo consentientibus, & præbendam pro Deo & pro denominata recompensatione exfestucantibus, contigit, vt Eugenius Papa ad Franciam accederet, & conuocatis vniuersarum prouinciarum Episcopis & Abbatibus, in Rhemensi Ecclesia famosissimam synodum celebraret. Quo cùm præfatus Episcopus ex vocatione Domini Papę venisset, omnia, quæ circa Heidenheimensem cellam facta erant, & quomodo canonici præbẽdas resignassent, exposuit. Postquam venerabilis Papa seriem & veritatem præfatæ causæ, Episcopo edocente, cognouit, communicato cum Cardinalibus & aliis religiosis viris, qui ad Synodum illam conuenerant, consilio, præcepit auctoritate Apostolica Episcopo, vt in pristinum monasticæ religionis statum* sine dilatione inde eliminaret.

*locus mutilus.

Auditis his, Eugenio Papa, & omnibus, qui illuc conuenerant,

rant, finita synodo ad sua remeantibus, Episcopus quoq; Eystettensis in sua repedauit, & quendam * Pennonem virum bonum, & in omne opus Dei paratum, eo quod illo tempore præposituram Heidenheimensem in sua procuratione haberet, ad se vocauit, vt & designatas præbendas diligenter colligeret, & in vsus Ecclesiæ studiosè redigeret, perintimè rogauit, & quod ei Papa de pristinæ institutionis reformatione, & secularis inhabitationis eliminatione præceperit, indicauit. At ille de pristinæ religionis reformatione mandatum Domini Papæ audiens, eò quòd zelum Dei haberet, gauisus est valdè, & secundum edictum Episcopi, res Ecclesiæ diligenter collegit, & partem collectæ pecuniæ in ædificatione turrium, prædicti Episcopi consilio vsus, expendit, & partem ad reædificationem dirutarum officinarum reseruauit.

* Bennonem.

Sed antiquus hostis fidelium actibus inuidens, solita malitiæ suæ calliditate bonum propositum eorum conuertit in malum: nam sicut oportuit prædictus Episcopus Gebhardus naturæ concessit, & viam vniuersæ carnis ingressus, mandatum Domini imperfectum dereliquit. Factum est autem, vt substituendo alio Episcopo, graue schisma in Eistettensi Ecclesia oriretur, ita vt quidam eorum, reprobato præposito, quendam Burchardum ei preponerent. Quod schisma diu durauit. Sed Rege Cunrado, obsequio Gerhardi Comitis, in partem Burchardi Episcopi inclinato, nulla synodali discussione habita; sed regia potentia adhibita, prędictus Burchardus, homo bonus & simplex, sed ad laborem Episcopalis officij per omnia debilis, in cathedra Pontificali vsque ad audientiã Eugenij Papæ permansit. Qui vt in Curiam Regis consuetudinariam iustitiam persolueret, & consecrationis suæ tempore necessarios sumptus haberet, pecuniam in Heidenheimensi Ecclesia congregatam abstulit, quam se postea redditurum per fideiussores spopondit, quod tamen minimè persoluit, quin immo præbendas expeditas, contra edictum Domini Papæ impediuit, & pueros indoctos, & infra annos discretionis positos, Apostolici decreti nullum respectum habens, temerario * vsu in prædictam Ecclesiam induxit.

* ausu.

Fuerunt autem eodem tempore quidam fratres, qui zelo Dei inducti, vicem S. Wunebaldi dolerent, & contemptum Eugenij Papæ animaduerterent, & se murum pro domo Domini contradicendo his, quę ab Episcopo Burchardo irrationabiliter fiebant,

*Ilsung.

opponerent. Inter quos erat quidam *Ilsungus, homo prudens & litteratus, & diuitiarum & parentum magnitudine, & in morum grauitate, & in largitatis honestate in omni Heidenheimensi cella famosus: huic temeritas & excessus Episcopi Burchardi displicuit, & causam Dei & iniuriam Apostolici tuendā viriliter & fideliter assumpsit. Etenim cum adeò corpulentus esset, vt forti caballo intolerabilis ad ferendum videretur, non veritus corporis sui magnitudinem, nec itinerum difficultatē, omnibus in faciem audacter restitit, & ad audientiam Eugenij Papæ, insolentias & præsumptiones, quas fieri vidit, pertulit. Contra quem Heidenheimēses canonicum quendam fratrem suum, scilicet magistrum scholarum, in scripturis bene fundatum, & in facundia & honestate morum apud omnes commendatum, ad Romanam curiam, datis in via necessariis, direxerunt, vt in præsentia Eugenij Papæ assertiones prædicti Ilsungi rescinderet, & causam eorum sua sapientia defenderet. Cum igitur vterque eorum Apostolico conspectui se repræsentasset, hinc atque illinc vtriusque causis discussis, rei veritas, & labor Ilsungi sacerdotis præponderauit, & magister Odelricus, licet multum pro parte fratrum suorum laborauerit, Deo ita ordinante, parum profecit. Communicato itaq; cum Cardinalibus consilio, Eugenius Papa dictum Ilsungum cum litteris ad Babbergensem Episcopum transmisit, eique sub intermінatione officij sui præcepit, vt inuasores præbendarum, & præuaricatores Apostolici decreti ad cooperationem Eistettensis Episcopi, de prædicta cella eiiceret, & in ea pristinum monasticæ religionis ordinem reformaret. Hoc est autem exemplar illarum litterarum, quas Eugenius Papa *Babbergensi Episcopo misit per Ilsungum.

*Bambergensi.

Epistola Eugenij Papæ.

Eugenius Episcopus seruus seruorum Dei venerabili fratri Eberhardo Babbergensi Episcopo, & dilecto filio, Adam Abbati de Ebrach salutem & Apostolicam Benedictionem. Bonæ memoriæ Gebhardus Eistettensis Episcopus, amore sacræ religionis accensus, in Ecclesia de Heidenheim Deo acceptum dolens non exhiberi seruitium, summotis inde pacificè clericis secularibus, religiosos fratres statuit ordinare, ita tamē vt clerici seculares ibidem eo tempore commorantes, habita exinde beneficia in vita sua tenerent; eis verò decedentibus in vsus monachorum, sine cuiusquam contradictione integrè deuenirent.

Nunc

Nunc autem, quod sine graui mœrore non dicimus, quoniam eo his temporalibus rebus adempto, & ad æternitatem Domino auctore vocato, nondum fuerant regulares fratres iuxta propositum eius adducti, Moguntinus Archiepiscopus & Eistettensis Episcopus, clericos seculares ausu temerario reduxerunt. Quod factum, quanta esset animaduersione plectendum, si iustitiæ rigorem exercere vellemus, caritas vestra liquidò satis & euidenter agnoscit. Quoniam ergo ad nostri spectat Pontificatus officium, quæ malè facta sunt in irritum reuocare, & de vestra prudentia valdè confidimus, per Apostolica vobis scripta mandamus, quatenus super hoc vigilanti studio intendatis; & expulsis inde secularibus, ibi acceptam Deo religionem instituere, iuxta votum præscripti Episcopi, studeatis. Ita tamen, vt illis, quibus ipse beneficia in vita sua reliquit, quamuis essent eis de iustitiæ rigore priuandi, quia tamen erga omnes oportet benignitatis mansuetudinem exerceri, à nobis ea sibi misericorditer sentiant indulgeri. Cæteri verò, quos post institutionem eiusdem Episcopi constat illuc fuisse intrusos, sine cuiusquam beneficij perceptione, velut inuasores exinde propellant. Si autem vobis super hoc obedire contempserint, in personas eorum excommunicationis, in locum verò auctoritate nostra interdicti sententiam promulgate. Præterea latorem præsentium Ilsungum, qui super hoc debitam attentionem adhibuit, caritati vestræ attentius commendamus, rogantes vt suis opportunitatibus nostrũ se apud vos præsidium inuenire cognoscat, & taliter defensionem vestram, pro parte nostra obtineat, vt nec eum oporteat pij laboris & studij pœnitere, nec alios, qui cognouerunt, à voto simili debeat prauorum timor & violentia cohibere.

Porro Ilsungus litteras signatas cũ mandatis Babbergensi Episcopo adportauit, quas ille cum reuerentia suscipiens, vocato Nurenberch Eystettẽsi Episcopo, omnia, quæ Papa in literis suis præcepit, deuotissimè compleuit. Aderãt etiam tunc temporis Heidenheimenses Canonici, & diuersorum cœnobiorum viri religiosi, qui omnes post multas disputationum diuersitates, vnanimi voto in vnum consenserunt, vt

Hic est finis Epistolæ, sequũtur verba Adelberti.

ordo monasticæ religionis, qui à prima fundatione, à B. Wunebaldo, Confessore Christi, in Heidenheim ẽ-si cella fuerat institutus, secundum præceptum Domini Papæ, denuo reformaretur, prǽsertim cum nulla auctoritas, nulla necessitas, quare monachi excessi fuerint, inueniretur.

Episcopus verò Babbergensis cum aliis & præ aliis, canonum rationibus & Pontificum decretis, eò quòd in diuinitate, & omni liberalium artium subtilitate peritissimus esset, innitens, studiosissimè elaborauit, vt præfatæ cellæ talis persona præficeretur, quæ in conuersatione monasticæ religionis esset probata, & in dispositione secularis dispensationis esset exercitata. Quod consilium omnibus, qui aderant, miro modo bene placuit, factumque est, vt inuocato sancti Spiritus adiutorio, Michelfeldensem Abbatem, Apostolica auctoritate & præcepto, hanc crucem Domini & iugum istius regminis portare compellerent. Fuit autem ille Abbas à multo tempore notus omnibus, quia in maiori choro Babbergensis Ecclesiæ nutritus, & canonicus, & in claustrali administratione probatus, magnam in conspectu omnium Babbergensium gratiam inuenerat, & pro diuina recompẽsatione secularibus pompis & diuitiis abrenuncians, in cella Dominæ Paulinæ Monachum se fecerat, vbi postea requisitus & communi supplicatione Babbergensium extractus, vnanimi comprouincialium Abbatum electione in Michelfeldẽsem Abbatiam tempore necessitatis translatus est. Hanc humilem personam, & in propriis oculis abiectã nouo labori & oneri supposuerunt, & reluctantem, & cum multis lacrimis reclamantem, Eystettensi Episcopo, & Domino

Adalberto de Truchendingen Catholico & religioso laico, sub testimonio Christi, & Ecclesiæ defendendum commiserunt.

Cùm igitur prædictus Abbas cum conductu Eystettensis Episcopi & aduocati Adelberti, ad cellam sibi peruenisset commissam, nihil ædificiorum, nihil rerum necessariarum inuenit, sed contradictiones & diuersas vexationes, & omnes vias spinis circumseptas reperit. Cumq́ue se sine fructu laborare, & magis ac magis aduersantium sibi numerũ augeri, eò quòd nullum consilium in Eistettensi Episcopo sibi repositum esse conspiceret: Ad Babbergensem Episcopum, cui Eugenius Papa negotium istud commiserat, rediit, & contradictiones & oppressiones, quas patiebatur, lacrimabiliter ei exposuit. At ille, sicut semper visceribus misericordiæ plenus erat, paterna compassione ei condoluit, & quod negotium sibi commissum processum prosperitatis non haberet, ex toto corde ingemuit. Vocatis itaq; familiaribus suis, quorum consilio in dubiis rebus vti solebat, quid super hac re faciendum esset, consuluit. Qui omnes vnanimiter consiliati sunt, vt Abbatem cum litteris commendatitiis ad Eistettensem Episcopum emitteret, cumq́ue sub obtentu diuinæ maiestatis, & pro reuerentia Apostolicæ auctoritatis rogaret, vt forti manu Abbatem teneret, & defenderet; quod si nollet, aut non posset, ex integro, causa ad Dominum Apostolicum referretur, vt eius dispensatione prædictus Abbas ab imposito iugo absolueretur, vel eius auctoritate, quod inchoatum erat, priuilegiis firmaretur.

Misit ergo Babbergensis Episcopus ad Eystettensem Episcopum litteras, & nihil profecit; quia Eistet-

tensis Ecclesia aliena potentia se opprimi doluit, & proprium Antistitem * propter imbecillitaté suam, sicut postea comprobatum est, pro nihilo reputauit. Tunc verò quot & quantas aduersitates Abbas & fratres sui pertulerint, non facilè enarrari, nec facilè credi potest. Nam parentes & familia exclusorum canonicorum, tanta ira & odio in monachos, & in eos, qui eis adhærebant, exarserunt, vt extra limen Ecclesiæ pedem ponere sine conductu nó auderent. Sine cessatione nunc manifestè, nunc occultè nouos dolores super dolorem vulnerum eorum apposuerunt, & vt manifestius exprimamus, vna nocte, cógregata multitudine & armata manu, quadraginta modios frumenti, qui tunc temporis magno pretio comparati erant, & carnes triginta porcorum cum vestibus fratrum, quas ibi repererunt, violenter abstulerunt, & nouem carradas vini & ceruisiæ, nullum respectum S. Wunebaldi habentes, in terram effuderunt.

* Burckhardum.

Crebrescentibus itaque malis & accrescentibus periculorum doloribus, præfatus Abbas cum litteris Babbergésis Episcopi Dominum Eugenium Papam adiit, & labores, & dolores, & periculorum diuersitates, quas patiebatur, ex ordine indicauit. Fuit autem istud exemplar litterarum illarum, quas Babbergensis Episcopus per Adelbertum Abbatem misit ad Dominum Papam Eugenium.

Beatissimo Patri & creatori suo Eugenio, sanctæ Catholicæ Ecclesiæ summo Pontifici, Eberhardus Babbergensis, diuina & Apostolica miseratione, minimum id quod est, debitam in Christo obedientiam cum oratione & seruitute deuotissima. Sicut omnem plantationem, quam non plantauit pater cœlestis, diuina sententia in Apostolica petra non patitur consistere; ita omnem illam, & solam, quam ipse plantauit, neminem ab ejusdem petræ firmi-

firmitate finit conuellere. Vnde humilem quandam Dei & vestræ sanctitatis plantationem, auctoritate vestra in loco, qui dicitur Heidenheim, per meæ paruitatis ministerium inceptam, absens licet corpore, præsens tamen semper spiritu, vobis, Pater & Domine clementissime, repræsento, humiliter implorans, & obsecrans pietatem vestram, vt aduersus hanc ipsam personam humilem, ea quæ mentiri sibi solet, non præualeat iniquitas. Vt enim mirabilia Dei circa locum prædictum necessaria cognitu plenius intelligatis, aliqua à plurimis nostris occupationibus compellor inserere.

Ex antiquo locus ille in reilgione monastica fundat', B. Wunebaldum, confessorem pretiosissimum, Abbatem habuisse dinoscitur, primum quidem & nouissimum, vsque ad hæc felicissima Apostolatus vestri tempora. Postmodum verò barbarica tyrannide vastatus, clericis secularibus, per multam rectorum negligentiam, ad inhabitandũ concessus est, vsq; ad hæc vltima tempora beatæ memoriæ Domini Gerbehardi Eistettensis Episcopi, qui diuinitùs inspiratus clericos ibidem inuestitos, quietè & pacificè, singulatim omnes, vsque ad vnum, in diebus suis transtulit, & stipendia primitus habita aliis beneficiis Ecclesiasticis illis commutauit. Post decessum verò ipsius, clerici antiqua stipendia inuolantes, alios quoq; primitus ibidem non inuestitos sibi aggregantes, de bonis Ecclesiæ cœperunt ad inuicem contendere.

Huiusmodi ergo lite ad nostram audientiam perlata, ego & Dominus Adam Abbas de Ebrach in mandatis accepimus à vobis, vt clericis inde remotis, auctoritate vestra pristinam loci illius religionem reformaremus: Domino autem Abbate secus agente circa negotia sibi iniuncta à Cistercìensium capitulo; ego vestram iussionem reueritus, & ab ipso Abbate Eberacensi, aliisque bonis & religiosis in idipsum commonitus, die & loco Heidenheim clericis præfixo, in præsentia eius, qui nunc est, Domini Burchardi videlicet, Eystettensis Episcopi, ipsos inde remoui, & hunc latorem præsentium ab Episcopo Eystettensi, simulq; clero ipsius expetitum, de monasterio quodam locuplete Episcopatus nostri translatum, religiosorum plurimorum consilio, qui præsentes aderãt, in Abbatem loco iam sæpe prænominato concessi, eò quòd ipse, pro loco & tempore, in hoc loco maximè videretur idoneus secundum gratiam sibi concessam à Domino, in omni ordine.

prius canonico, deinde monastico. Sic ergo in caminum paupertatis proiectum, & positum in signum, cui oportet, vt à multis contradicatur, iterum atq; iterum vestræ pietati commendo suppliciter deprecans, vt & fratrem, & locum sanctissimum, in quo verè complacitum est Deo habitare in eo, paternitatis vestræ priuilegiis communire dignemini, quatenus & Deus honoretur & nominis vestri memoria in sempiternum ibi non deleatur.

Quem ille clementer suscipiens, & laboribus eius paternè compatiens, vt fortem athletam in certamine Dei se exhiberet, cohortatus est, sed Abbas pedibus eius prouolutus, suppliciter & lacrimabiliter rogauit, vt intolerabili iugo eum absolueret, quia sine adiutorio, & sine defendentium patrocinio, in tam periculosa & laboriosa administratione se nihil proficere conspiceret.

Ad quem Eugenius Papa; nondum frater, inquit, vsque ad sanguinem decertasti, neque vtile est, vt absoluaris, sicut petisti, quia nullus coronabitur, nisi qui legitimè certauerit.

Confortare in Domino, & esto robustus, & viriliter age, vt tuis laboribus status antiquæ religionis in loco, quem S. Wunebaldus Deo consecrauit, nostris temporibus reformetur, vbi modo, sicut audiuimus, omnis excessus castitatis & iniquitas dominatur.

Nos vtiq; contra æmulos tuos scribemus, & monastici ordinis institutionem, sicut à prima inchoatione, à B. Wunebaldo, institutum est, priuilegij nostri roboratione in loco illo firmabimus, & omnes fideles Christi in auxilium & in defensionem tuam, literis nostris sigillatis inuitabimus.

His verbis prædictus Abbas consolatus & confortatus, pedibus Eugenij Papæ prouoluitur, & vt locum in sua tuitione vellet habere, & vt comprouincialibus

terræ

terræ principibus defendendum vellet committere, & priuilegio, ſicut dixerat, vellet firmare, ſuppliciter exorauit. Cuius precibus Papa benignè annuens priuilegium tradidit, & litteras commendatitias ad Epiſcopum Babbergenſem, ad Comitem Gerhardum; ad Adelbertum Aduocatum de Truchendingen conſcripſit, in quibus vt Heidenheimenſem Cellam & Abbatem eius manu tenerent, & defenderent præcipiendo rogauit. Fuit autem iſtud exemplar priuilegij & litterarum, quas Eugenius Papa remiſit.

Eugenius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, dilectis filiis Adelberto Abbati monaſterij S. Wunibaldi in Heidenheim, eiuſque fratribus tam præſentibus, quàm futuris regularem vitam profeſſis in perpetuum. Ad hoc nobis à Deo paſtoralis officij cura commiſſa eſt, vt beneplacentem Deo religionem laboremus ſtatuere, & ſtabilitam exacta diligentia conſeruare. Nec dubium, quod ſi ſeruorum Dei iuſtis petitionibus benignè concurrimus, noſtris opportunitatibus clementem Dominum reperimus. Ea propter dilecti in Domino filij, qui ad prædictum locum pro reformanda honeſtatis & religionis obſeruãtia vos ex mandato noſtro humiliter tranſtuliſtis, veſtris iuſtis poſtulationibus clemẽter annuimus, & monaſterium ipſum, in quo diuino mancipati eſtis obſequio, ſub B. Petri & noſtra protectione ſuſcipimus, & præſentis ſcripti priuilegio communimus. Inprimis ſiquidem ſtatuentes, vt ordo monaſticus, & qui ſecundum Dei timorem, & B. Benedicti regulam, per vos in eodem loco noſcitur reformatus, perpetuis ibidem temporibus inuiolabiliter conſeruetur. Præterea quaſcunq; poſſeſſiones, quæcunq; bona ibidem monaſterium in præſentiarum iuſtè & canonicè poſſidet, aut in futurum conceſſione Põtificum, largitione Regum, vel Principum, oblatione fidelium, ſeu aliis iuſtis modis Deo propitio adipiſci poterit, firma vobis veſtriſque ſucceſſoribus & illibata permaneant. Sanè laborum veſtrorum, quos propriis manibus aut ſumptibus colitis, ſiue de nutrimentis veſtrorum animalium, nullus à vobis decimas exigere præſumat. Sepulturam quoq; ipſius loci liberam eſſe concedimus, vt eorum, qui ſe illic ſepeliri deliberauerint, deuotioni & extremæ volunta-

ei, nisi fortè excommunicati aut interdicti sint, nullus obsistat; salua tamē iustitia matricis Ecclesiæ. Obeunte verò te nunc eiusdem loci Abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet surreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres communi consensu sanioris, * secundum Domini & B. Benedicti regulam prouiderint eligendum. Prohibemus autem, vt intra septa monasterij ipsius nulla secularis persona placitari, vel habitationem habere præsumat, ne in seruorum Dei secessibus, popularibus occasio præbeatur conuentibus.

* forte addendū partis.

Decernimus ergo, vt nulli omnino hominum liceat præfatum monasterium temerè perturbare, aut eius possessiones auferre, vel ablatas retinere, imminuere, vel aliquibus vexationibus fatigare, sed omnia integra conseruentur, eorum, pro quorum gubernatione & sustentatione concessa sunt, vsibus omnimodis profutura, salua sedis Apostolicæ auctoritate, & diœcesani Episcopi canonica iustitia. Si qua igitur in futurum Ecclesiastica secularisue persona huius nostræ institutionis paginam sciens, contra eam temerè venire tentauerit, secundò tertióue commoneatur, si non satisfactione congrua emendauit, potestatis honorisq; sui dignitate careat, reamq; se diuino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo corpore & sanguine Dei & Domini Redemptoris nostri IESV Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ vltioni subiaceat. Cunctis autem eidem loco iusta seruantibus sit pax Domini IESV Christi, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum Iudicem præmia æternæ pacis inueniant. Amen.

Ego Eugenius Catholicæ Ecclesię Episcopus subscripsi. Ego Ymarus Tusculanus Episcopus subscripsi. Ego Gregorius Presbyter Cardinalis ad titulum Calixti subscripsi. Ego Manfredus Presbyter Cardinalis tituli S. Sabinæ subscripsi. Ego Gwido Presbyter Cardinalis tituli Pastoris. Ego Oddo Diaconus S. Georgij ad velum aureum subscripsi. Ego Rudolphus Diaconus Cardinalis S. Angeli subscripsi. Ego Ioannes Diaconus Cardinalis sanctorum Sergij & Bachi subscripsi. Data Segniæ, per manus Busonis sanctæ Romanæ Ecclesiæ scriptoris V. Idus Febr. Indicti. XV. Incarnat. Dominicæ anno M. C. LII. Pontificatus verò Domini Eugenij III. Papæ anno VII.

Eugenius Episcopus seruus seruorum Dei Eberhardo Babbergen-

bergensi,& Burchardo Eystettensi Episcopis, salutem & Apostolicam benedictionem. Benedictus Deus & pater Domini nostri IESV Christi, qui per curam & solicitudinem vestram, atque iuxta commonitionem & desiderij nostri votum, dignatus est in Ecclesia Heidenheimensi honestatis & Deo placitæ religionis obseruantiam reformare: & dilectum filium nostrum Adelbertum, latorem præsentium, honestum siquidem, pro vt asseritis, ac bonæ opinionis virum, Abbatem & prouisorem in eodem loco salubriter prouidere; vt vbi omnis enormitatis & immunditiæ malitia diu, peccatis exigentibus, extitit, ibi de cætero regularis ordo & innocentia sanctitatis refloreat, atq; gratum Deo in odorem suauitatis exhibeatur obsequium.

Proinde dilectissimi in Christo fratres, & in agricultura summi patrisfamilias solertissimi cooperatores, vt donum, quod in prædicta Ecclesia pio studio inceptum est, deperire non valeat, sed de bono in melius semper augeri, fraternitatis vestrę studium pręsentibus litteris incitamus, & in Domino exhortantes monemus, quatenus prædictum filium nostrum Adelbertum Abbatem attentius habeatis commendatum, & ad reædificationem ac meliorationem eiusdem Ecclesię, vires ei & auxilium, pro B. Petri & nostra reuerentia, præstetis, atque pecuniam, quæ pro restauratione ipsius loci collecta est, siue mutuata, in manu eius ac fratrum suorum faciatis assignari. Clericos verò manifestè concubinarios, qui habitationes suas in ipso monasterio habent, nihilominus ab eodem loco studeatis remouere.

Eugenius Episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio nobili viro Gerhardo, Eystettensi Comiti, salutem & Apostolicam benedictionem. Ad industriam nobilium & Catholicorum Principum spectare dinoscitur, religiosas personas diligere, & earum loca deuotionis intuitu confouere; vt per huiusmodi studiũ creatori suo Domino IESV Christo placere valeant, & salutem suarum mereantur consequi animarum. Ideoq; dilectum filium nostrum Adelbertum Heidenheimensem Abbatem, ac fratres ipsius, qui ex mandato nostro ad locum ipsum se humiliter transtulerunt, nobilitati tuæ attentius commendamus, per animæ tuæ salutem rogantes, & in peccatorum tuorum remissionem monentes, quatenus eos diligas & honores, atque ab infestationibus prauorum hominum manu teneas & defendas.

Eugenius Episcopus seruus seruorum Dei dilecto filio Adelberto Aduocato Heidenheimensis Ecclesiæ salutem & Apostolicam benedictionem. Veniens ad nos dilectus filius noster Adelbertus Abbas S. Wunebaldi, de te bona nobis plurima nunciauit, quod eum ac fratres eius benignè foueas ac diligas, & ad reformãdum in loco ipso religionis statum, opem sibi & consilium præbeas. Quod quia omnipotenti Deo gratum esse cognoscimus, & animæ tuæ saluti vtilissimum, paterna te in Domino affectione monemus, hortamur, & in peccatorum tuorum remissionem iniungimus, quatenus, sicut benè cœpisti, prædictum filium nostrum Abbatem, iuues ac manu teneas, ac ab infestationibus quæ sibi contra iustitiam inferuntur, sicut bonus tutor, protegas & defendas.

Misit quoque literas ad Moguntinum Archiepiscopum hunc modum continentes.

Eugenius Episcopus seruus seruorum Dei venerabili fratri Heinrico Moguntino Archiepiscopo salutem & Apostolicam benedictionem. Quod in Ecclesiam Heidenheimensem *clericos reduxisti*, & nostra id petis auctoritate firmari, eo plurimum miramur atque dolemus, quo ex iniuncto tibi Pontificatus officio te vigilantius oporteret religionem plantare, fouere ac conseruare, & non eradicare, disperdere & dissipare. Bonę memorię Gebehardus quondam Eistettensis Episcopus, sacrę religionis igne succensus ideo pacificè clericos inde seculares amouit, vt acceptam Deo religionem ibi cum virtute sancti Spiritus reformaret. Quoniam verò morte præuentus tam sanctum & laudabile votum effectui mancipare non potuit, deberet fraternitas tua, vt id compleretur elaborasse, non quorumlibet suggestionibus euacuare atque infringere præsumpsisse; proinde, quia nostra interesse dinoscitur, quæ malè facta sunt in irritum reuocare: bona verò proposita, Apostolorum principis auctoritate, prouehere. ideo venerabili fratri nostro Eberhardo Babbergensi Episcopo, & dilecto filio nostro, Adam de Ebrach dedimus in mandatis, qualiter debeant vice nostra errata corrigere, & quod laudabiliter fuit inceptum, debitæ prosecutioni mandare. Per præsentia itaque scripta fraternitati tuæ mandamus, quatenus eis super hoc facto nullo modo renitaris, sed si auxilium tuum super aliquo exquisierint, eis, sicut Apostolicæ sedis gratiam conseruare desideras, largiaris.

Cùm

Cùm ergo Abbas priuilegium & litteras accepiſſet, firmatas benedictione Apoſtolica, ad cellam ſibi cõmiſſam rediit; & litteras Principibus, quibus tranſmiſſæ erant, cum mandatis Eugenij Papæ repræſentauit. Quas illi venerabiliter ſuſcipientes, omnem diligentiam ſe adhibituros promiſerunt. Sed quidam eorum, tanquam nullas Apoſtolici litteras inde accepetint, nihil cõſilij, nihil auxilij prædicto Abbati in tempore tribulationis exhibuerunt. Veruntamen Babbergenſis Epiſcopus, & aduocatus Adelbertus, & ſubaduocatus eius* Cuñ: de Oſtheim cum omni integritate fidei, & cum omni ſtudio deuotionis, mandatum Eugenij Papæ amplectentes, cellam & Abbatem eius, in procuratione & in defenſione ſua habuerunt. & ne aduerſantium multitudo, & iniquorum pars præualeret, per ſe, & per ſuos infatigabiliter elaborauerunt. Videntes autem Heidenheimenſes Canonici, qui excluſi fuerant, quod Abbas priuilegium reformationis reportaſſet, magis ac magis in iram & indignationem conuerſi ſunt, & per ſe & parentes ſuos, omnes quoſcunque poterant, ad odium Abbatis concitauerunt.

*f. Cunradus de Oſtheim.

Eiſtettenſes verò dolentes & indignè ferentes Babbergenſem Epiſcopũ, aliquid poteſtatis, ex commiſſione Papæ, in Epiſcopatu Eiſtettenſi exercere, parti Heidenheimenſium aſtiterunt, & in omnibus placitis contra Abbatem, & contra decreta Papæ duram & auerſam faciem ſemper oſtenderunt. Vnde Heidenheimenſium Canonicorum parentes & familia innumerabilib⁹, & intolerabilibus tribulationibus Abbatem, & ſibi adhærentes perſecuti ſunt, & dum eos ad nihilum redigerent, nihil penſi habuerunt.

Quod cùm Babbergensis Episcopus, referente Heidenheimensi Abbate, cognouisset, iterum atque iterum litteris & mandatis Eistettensem Episcopū commonuit, vt contradicentibus Domino Papæ in verbo veritatis resisteret, causam Dei, & auctoritatem Apostolici præcepti non negligeret. Sed cum sic nihil proficeret, eos, qui huius præuaricationis auctores erant, Apostolica auctoritate excommunicauit, & negotium à Domino Papa sibi iniunctum constantissimè & studiosissimè exegit.

Sed quanto magis ad perficiendum opus Dei zelo rectitudinis attendebat, tantò magis Heidenheimenses vnanimi conspiratione, amaritudine & furore replebantur. Veruntamen vnus eorum, qui præbendas resignauerant, super afflictione & dolore, quibus Abbas & Monachi sui afficiebantur, *misericordia* motus, consolationis & auxilij manum Abbati porrexit, & veræ compassionis affectum efficacia rerum hilariter ostendit. Nam cùm Abbas nihil ædificiorum, nihil victualium, nihil auxiliarium, vnde agriculturam excoleret, inuenisset, domum suam, quam habebat, pro diuinæ remunerationis recompensatione Abbati in proprietatem tradidit, & in victualibus & in iumentis inopiam eius largiter ditauit. Fuit autem idem Heidenheimensis populi Sacerdos & Parochianus, eratque nomen eius Cunradus, qui propter beneuolentiæ suæ magnitudinem, omnibus vicinis suis charus fuit, & acceptissimus. Huius studium & effectum circa Monachos, cum Heidenheimenses perspexissent, vltra modum exosum eum habuerūt, & nunc manifestè, nunc occultè, modò per se, modò per suos, multas molestias & damna ei intulerunt. At illc

ille diuina virtute roboratus, nulla rerum suarum amissione, vel terrore immutatus à dilectione monachorum cessauit, sed in omnibus pro posse suo fideliter fauit eis, & astitit.

Interea dum prædictus Abbas procellas periculorum magis ac magis videret excrescere, & monasticam religionem inter seculares cohabitationes, & inter intestinas seditiones intelligeret non posse subsistere, in præsentia Episcopi & Aduocati, præsente clero & populo, recedendi licentiam accepit, & res Ecclesiæ, quas seruãdas acceperat, ex integro resignauit, & assumptis fratribus suis, cum conductu Episcopi, ad claustrum suum, vnde primitus extractus fuerat, rediit; vbi benignissimè susceptus, plusquam quatuordecim menses, monastico ordini deseruiens, in quiete mentis & corporis permansit. Interea nulla diuina in Heidenheimensi Ecclesia celebrabantur, & omnes fideles Christi, qui exterminia loci videbant, dolore intrinsecus tacti, super destitutione tam nobilis Ecclesiæ lacrimabiliter cruciabantur.

Cùm igitur Eugenius Papa obstinationem Heidenheimensium, & expulsionem Abbatis sui, qui auctoritate & præcepto suo, in locum illum translatus erat, cognouisset, Cardinalibus suis, Bernhardo scilicet Presbytero, & Gregorio Diacono, quos ad Alamanniam pro Ecclesiæ necessitate missurus erat, attentius commendauit, vt Heidenheimensem reformationem stabilirent, & expulsum Abbatem redire compellerent, & eum ad protegendum & manu tenendum Babbergensi Episcopo & Eystettensi Præsuli, sub obtentu diuinæ maiestatis, & respectu Apostolicæ auctoritatis commendarent. Qui cum ad partes Alaman-

Alamanniæ acceſſiſſent, litteris ſuis expulſum Abbatem ad præſentiam ſuam vocauerunt, & vt ad locum commiſſum ſibi rediret, Apoſtolica auctoritate præceperunt. Cumque Abbas aduerſitatum ſuarum magnitudines, & diuerſitates, & contradicentium ſibi, & quęrentium animam ſuam vexationes expoſuiſſet, illi inania potentiæ ſuæ verba iactantes, dixerunt, aut eſſe ei redeundum, aut perpetuò eſſe excommunicandum. Addiderunt quoque Eyſtettenſem Epiſcopum ab Epiſcopatu eſſe remouendum, & alium fortiorem corpore & ingenio ſubſtituendum, qui pro reuerentia Domini Papæ ad reformationem monaſtici ordinis prædictæ cellæ inuigilaret, & Abbatem eius fortiter & diligenter à perſecutoribus ſuis defenderet & muniret.

Cùm igitur prædicti Cardinales Eyſtettenſem Epiſcopum Burchardum depoſuiſſent, & Cunradum Epiſcopum Canonica electione in Moguntina metropoli facta ſubſtituiſſent, ſicut Eugenius Papa præceperat, expulſum Abbatem cum litteris ſignatis, nouo electo ſub auctoritate Apoſtolica commendauerunt, & vt forti manu eum teneret, & vt priuilegium Domini Papæ de reformatione & ſtabilitate præfati cœnobij cõſcriptum in nullo violari fineret, manum dando præceperunt, fuerunt autem literæ hunc modum continentes.

Bernhardus Presbyter, & Gregorius Diaconus Cardinales & legati Romanæ Eccleſiæ, Eyſtettenſis Eccleſiæ electo, dilectionem & ſalutem. Nouellam plantationem Eugenij Papæ, ſcilicet reformationem Heidenheimenſis cœnobij, & Abbatem eiuſdem loci attentius tuæ caritati commendamus, vt forti manu eum teneas, & à prauorum hominum infeſtatione eum defendas, & excommunicatos illos, qui locum impediunt, niſi reſipiſcant à fide-

lium

stium consortio remoueas, & priuilegium Eugenij Papæ super hac re conscriptum, in nullo debilitari, pro reuerentia Romanæ Ecclesiæ permittas, Licet enim Eugenius, vocante Domino, ex hoc seculo migrauerit, facta tamen eius, vt facta beati Petri, immutata permanent & permanebunt. Prȩterea fraternitatem tuam exhortamur atq; monemus, vt in vinea Domini in omnibus strenuum & diligentem operarium te exhibeas, vt tua sapientia, religio & honestas in Episcopatu tuo reformetur, quæ desidia prædecessoris tui ex maxima parte deperisse cognoscitur.

Misit quoque Babbergensis literas suas ad Eistettensem Episcopum, quarum exemplar illud est.

Venerabili & in Christo dilecto fratri Cunrado sanctæ Eystettensis Ecclesiæ electo Eberhardus Babbergensis gratia Dei, si quid est, sinceræ caritatis affectum, & cum oratione obsequium. Panes propositionis cùm mutarentur, non nisi calidi ponebantur, cum thure lucido superposito. Vt itaque ardoris & splendoris diuinij ad sanctificandum introitum vestrum, tanquam bonus odor Christi, * vicariam haberetis, voluit Deus, vt credimus, ordinationem loci nostri Heidenheim, tanquam vespertini sacrificij consummationem, vestris reseruari temporibus. Ecce etenim nutu diuino factum, & sicut petistis, vt fieret, cum nobis mandaretis, vt in his, quæ in Episcopatu Eystettensi iniuncta nobis sunt, vestro vteremur consilio. Misso namque ad Dominos Cardinales Domino Abbate, ad hoc, vt ego & ipse à cura Heidenheim absolueremur, ita ab eis remissus est ad nos, vt necessitate obedientiæ dirigetur vsque ad vos, & ecce vobis, eum, licet inuitum & renitentem, resignamus, hoc tenore, vt si vos ei securitatem manendi, auctore Deo, contuleritis, secundum honorem Dei & sedis Apostolicæ, & tam vestræ, quàm nostræ Ecclesiæ manens vobis remaneat; sin autem, excusso puluere, tam in eos, qui ei repugnant, quàm in eos, qui eisdem consentiunt, in sua se quiete diu desiderata & optata.*

* vox corrupta f. incensum.

* collocet.

Jlle verò literas Cardinalium reuerenter suscipiens, ex eo, & deinceps, prȩdictam cellam, & Abbatem eius in suam tuitionem recepit, & omnem humanitatem & adiutorium, tam pro Deo, quàm pro reue-

rentia Papæ constantissimè ei impendit. Nam conuocatis, quos in Episcopatu suo habebat, religiosis viris, Heidenheimensis cœnobij canonicos ad se venire fecit, vt consilio & auxilio dissidium, quod religiosorum virorum inter eos erat, honestè & pacificè terminaret. At illi cum parentibus suis vnanimi obstinatione & conspiratione venerunt, exhortationibus Episcopi contradicentes, & per se & per suos omnes, quos potuerunt, ad odium Abbatis concitauerunt, & in eos, qui ei adhærebant, sicut ignis in spinis, exarserunt. Sed & prædictum sacerdotem Ilsungum vastationibus & incendiis, eò quòd auctor huius reformationis extiterit, ad maximam paupertatem redegerunt, & non solum de domestica habitatione, sed etiam de patria eum expulerunt. Tanta enim vis & immensitas odij, & tot & tantæ procellæ aduersitatum Heidenheimensem Abbatem circumdederunt, vt vix aliqui Abbates monachos suos in tantam desolationem, & in fauces mortis vellent dirigere, sed & paucissimi monachi inuenti sunt, qui proprij claustri quiete postposita, caminum tantæ paupertatis & turbinem tantæ commotionis vellent tolerare.

Veruntamen Abbas cœnobij S. Michaëlis in Babberg & Abbas Bancensis, & Castellensis cum fratribus eorum, pia miseratione & compassione super afflictione Heidenheimensis Abbatis commoti, consilium & auxilium largiter & constāter ei præbuerunt. Nam vt taceam de largitionibus & supplementis, quę in libris Missàlibus, cæterisq́ue rebus mobilibus, tempore necessitatis, ei contulerunt, hoc nulla ratione silendum esse existimo, quod monachos suos, monachos, inquam, conuersatione & animi constantia pro-

probatos, prædicto Abbati in adiutorium transmiserunt, qui humilitate & deuotione sua comprouincialium animos attraherent, & æmulorum indignationem sua mansuetudine ex magna parte mitigarent. Ipsi enim diuina virtute roborati, in omni aduersitate prædicto Abbati immobiles astiterunt, & tanquam fortes athletæ Christi æternam gloriam, & præmium sibi, & claustro suo bene viuendo comparauerunt. Videns itaque Episcopus animos eorum circa Abbatem obstinatos, Apostolicæ excommunicationis periculum eis opposuit, & ordinis sui detrimentum, & rerum suarum imminutionem, & quantos labores, & quanta mala inde passuri essent, rationabiliter eis exposuit. At illi, sicut aspides surdæ, obturantes aures suas, eo tempore vocem Christi non audierunt, sed cum magna indignatione animi alias inducias quærentes, infecto negotio, à Domino Episcopo recesserunt. Veruntamen sicut insuperabilis miles Christi, & sicut in agricultura Christi constans & studiosus operarius, à commisso sibi negotio Episcopus non destitit; sed nunc blanditiis, nunc terroribus Heidenheimensium Canonicorum animos ad consentiendum sibi tandem inclinauit. Denique multo labore Episcopi emolliti, & Apostolicæ excommunicationis pœna, & rerum suarum amissione perterriti, consenserunt pacem habere cum monachis, & præbendas cum areis, quas in sui ambitu muri habebant, resignant omnes, hæc, quæ modo subscribemus, beneficia, in recompensationem resignatarum rerum absentibus parentibus suis receperunt.

Accepit autem quidam Arnoldus Sacerdos, qui prædictę cellę decanus fuerat, in recompensationem

decimas villæ, quæ Meinheim vocatur, præter Ecclesias, quas de manu Gebehardi Episcopi susceperat. Quidam verò Waltherus dominicale, quod in Titinheim situm est, in recompensationem accepit, quidam verò Megenvvardus, Suannigen, Braitenprunen, Rorach, Egilolffesvvilare. Irmétruet duos mansus in Misaire, & molendinum vnum in recompensationem suscepit. Quidam quoque Eberhardus pro commutatione beneficiorum, quæ in Deckingen hæreditario iure habebat, curtem, quæ est in Samenhausen, & decimas in Pflarnfelt sortitus est. Quidam verò Hermannus sacerdos mansum vnum in Truchtechingen accepit.

Hoc quoque peracto, firmissimè stabilitum est, vt post mortem eorum, integrè & sine impedimento totius mali ingenij, conseruata, ad vsus monachorum, inibi Deo seruientium redirent. Præter has terras denominatus nouus Abbas prædictæ cellæ ædificia, quæ in cella habebant, pro beneplacito eorum, & pro qualitate ædificiorum, ne pax, quæ mediante Episcopo, inter eos facta erat, quasi ex culpa sua rescindi videretur, de rebus Ecclesiæ, & sumptu suo satis laboriosè redemit. Dedit enim prænominato Meginvvardo, vnum talentum & dimidium, vt ædificia & aream, cum omnibus, quæ infra ambitum cellę habebat, per manus Aduocati, & per largitionem Eistetensis Episcopi, S. Wunebaldo contraderet, & omnis expostulatio & vexationes manu & calamo in futurum exfestucarétur. Similiter autem magistro scholarum pro ædificiis quatuor talenta persoluit; & quia scientia & morū honestate acceptabilis persona erat, eum graui impensa sibi eum reconciliauit; & prænomina-

minato Hermanno, pro quadam leni ædicula dimidium talentum tribuit, & Walthero antè prænotato decem bavvarios solidos, vt pacem bonam, & charitatem non fictam cum monachis haberet, cum magna cellæ extenuatione persoluit.

His ita ex industria & labore Episcopi & Adelberti aduocati compositis, parētes Canonicorum zelum iustitiæ se habere putantes, lethali odio Abbatem, & eos, qui ei adhærebant, persecuti sunt, & de facta reconciliatione plus quam credi potest, irascentes & dolentes, infronita facie insanire in Abbatem cœperunt, & cùm nihil pensi haberent, dum Abbatem & monachos de cella expellerent, subito Dominus in terram de cœlo aspexit, & per merita SS. Willibaldi, Wunebaldi & Walpurgis virtutem suæ potentiæ manifestissimè ostendit: nam quidā Fridricus, homo ingenio subtilis & facūdus, cui tota parentela, tanquam columnę ferreę, innitebatur, à Deo grauiter & multipliciter est flagellatus; cùm enim vnicum haberet filium forma & corpore elegantem, & eum diuitiarum suarum hæredem & baculum senectutis suæ futurum esse speraret, repentè cum coæuis suis lasciuiens oculum amisit, & pòst, paruo temporis spacio elapso, vitam cum intolerabili mœrore patris finiuit. Sed cùm nec sic pater nimia animi obstinatione induratus ad misericordiam monachorum inclinaretur, diutina & mortali infirmitate correptus, necessitate compulsus crimen suum cognouit, & vocato Abbate ad se, per osculum pacis se se ei reconciliauit, & in fide bona, & in confessione Catholica, orationibus prædicti Abbatis se committens, fideliter ex hac vita migrauit, & prædium suum, quod in Coleberch habebat, san-

cto Wunebaldo offerens, apud Monachos se sepeliri fecit.

Post cuius obitum, cum superstites prædictæ æmulationis socij, nec metu terrerentur, nec amore Christi ad misericordiam & ad recōciliationem monachorum traherentur, quidam iuuenis Eberhardus nomine, qui innumerabilia mala monachis intulerat, & prænominato sacerdoti Ilsungo, in festo S. Wunebaldi, & in sanctissimo aduentu Domini nostri IESV Christi, dum Reliquias Richardi Regis, ad Ecclesiam filij sui S. Wunebaldi deferret, * ambulatorē abstulerat, excommunicatus vitam terribiliter finiuit.

* equum

Præterea quidam diues homo, cui nomen de Oettingen, virtute corporis & diuitiarum abundantia pollens ærumnis diræ mortis oppressus, veniam suæ æmulationis à monachis postulauit, quam consecutus, & statim defunctus in Heidenheimensi cella à Monachis sepultus est. Huius Cunradi consobrinus, cui agnomen erat paruus Fridericus, Monachis sancti Wunebaldi inimicissimus, paruo pòst transacto tempore hydropis morbo percussus, & ad cellam sancti Wunebaldi deportatus, ibíque Monachus factus, feliciter migrauit ad Dominum.

Hermannus quoque quidam cognatus eorum, ideoq́ue Monachis ingratus, in quodam castro occisus est, & ad prædictam cellam adductus, inter prædictos cognatos suos sepulturam accepit.

Cùm hæc quidam Wolframus audisset de Mōringen, & cum fama de subito trāsitu eorum, qui absumpti erant, vbique crebresceret, venit ad Monachos, & reconciliatus est eis, factumq́; est, vt qui suspendium & mortem prius monachis minaretur, modo per meritum

ritum S. Wunebaldi Domino id efficiente, suffragia à Monachis precaretur.

Fuerunt autem adhuc eiusdem cognationis duo viri Regnoldus scilicet & Eberhardus, cognati ad inuicem, & contra Monachos summo conamine decertantes. Hi totius amaritudinis molestias in Monachos exercuerunt, & sicut equus infrenis, obfirmatis sensibus, ad consensum pacis nulla ratione induci potuerunt. Sed Domino validam manum super cognatos & commilitones exercente, tandem, post multa tempora, timore Dei & amore precij inducti, quod prius se nunquam facturos condixerant, areas, quas infra ambitum habebant, Episcopo resignauerunt, & pactas recompensationes inde recipientes, deinceps cum Abbate & fratribus suis pacem firmam habere consenserunt. Accepit autem Eberhardus in recompensationem areæ suæ XI. talenta probatæ monetæ. Regenoldus verò XIII. talenta in recompensationē areæ suæ recepit, & aream vnam iuxta Ecclesiam sanctæ Walpurgis sitam, de laboribus & sumptu Abbatis ædificatam, & circumseptam, & spinis circumquaq; munitam, & mansum vnum, sub hac tamen conditione, vt post mortem eius mansus & area ad vsus fratrum redeant, cum omni integritate.

Ne autem per nimiam securitatem & tranquillitatem insolentia & dissolutio in cordibus Monachorum excresceret, seruauit eis Deus quasdam reliquias Amorræorum duras & difficiles, per quas in camino tribulationum exercerentur, & quibus Deus, si fortè nimia prosperitate extra se fierent, ad correctionem eorum, pro flagello vteretur. Confortati itaque Abbas & Monachi in Domino, Dominum, qui saluat in se spe-

se sperantes, benedixerunt, & magnalia Dei, & validam manum, quam circa æmulos eorum exercuerat, non arroganter, tanquam de vltione inimicorum gaudentes, sed in timore Domini, & in spiritu humilitatis vbique diuulgauerunt. Gaudebant omnes fideles Christi, de transformata & renouata religione Heidenheimensis cœnobij, & Eugenium Papam, cuius auctoritate hæc facta sunt, & Eberhardum Babbergensem Præsulem, quorum studio & diligentia ista peracta sunt, in conspectu Domini benedixerunt.

Videns itaque Abbas prædictæ cellæ, quod Dominus mari & ventis imperasset, & per interuentum B. Wunebaldi aliquantulum quietius & remissius haberet, recordatus est beneficiorum omnium, quæ in tempore tribulationis Heidenheimensis parochianus sibi contulerat, & pertractans secum, quam graue peccatum & vitium sit ingratum & immemorem esse beneficiorũ, decimas Heidenheimensis parochiæ, quæ ad ipsum pertinebant, prædicto parochiano, quoad vsque viueret, in beneficium præstaret, sed integras & indiuisas in proprios vsus reseruaret, & post mortem eius sine diminutione ad vtilitatem monasterij redirent; quas ille gratanter, & cum gratiarum actione suscipiens, ex deuoto deuotissimum se exhibuit, & in omne deuotionis obsequium paratissimũ se Abbati ostendit.

Cœpit itaque paulatim furor sæuientium contra Monachos decrescere, & multitudo eorum, qui religionem, & diuini officij diligebant dulcedinem augeri, ita vt parti Monachorum fauerent, & orationibus eorum se committerent. & frequentando locum, affectum sinceræ caritatis ostenderent, & proximos

suos

suos defunctos apud eos sepelirent, & de prædiis, & de mancipiis, & de rebus mobilibus prædictam cellam ditarent.

Quod factum miro modo Eistettensi Episcopo Cunrado complacuit, eo quod S. Wunebaldum in quadam singulari veneratione & deuotione haberet, & post tanta temporum curricula reformationem illam non sine causa suis temporibus reseruatam esse intelligeret. Nam idem Episcopus Cunradus dolens vicem S. Wunebaldi, scilicet quod in loco fratris sui nullam ædiculam, nullam aram sui tituli haberet, zelo Dei armatus, & igne diuini amoris succensus, capellam in proprio domate fabricauit, & eam supradicto confessori S. Wunebaldo intitulauit & consecrauit; & quantus in corde suo esset, pretiosus ille confessor Christi, manifestis indiciis ostendit. Cùm verò honorando S. Wunebaldum, veraciter sibi conciliauit fratrē suum S. Willibaldum, & quia sanctis Dei suam exhibuit deuotionem, ipsis mediantibus & intercedentibus, eum, qui mirabilis in sanctis suis est, eum, qui gloriosus in maiestate sua est, pro peccatis suis inueniet propitiatorem.

Contigit autem, vt ad aures Adriani Papæ, qui tertius post Eugenium Papam Apostolicam sedem regebat, fama prædictæ cellæ perueniret, & ipse de reformatione monasticę religionis, & de eliminatione secularium vanitatum in Domino gauderet. Cumq; audiuisset nouellam plantationem esse Eugenij Papæ, * essent afflicti & castigati, misericordia motus cœpit & ipse manum clementiæ suæ apponere. Nam Abbatem & cellam in suam tuitionem suscepit, & literas confirmationis hunc modū continentes, Eber-

*Videtur addendum, quodque.

hardo Babbergensi Episcopo rogante, humili Abbati transmisit.

Adrianus Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis Adelberto Abbati, & vniuersis fratribus Heidenheim, salutem & Apostolicam benedictionem. Quoniam sine verę cultu religionis, nec caritatis vnio potest salua subsistere; nec gratus Deo famulatus impendi: oportet nos in vniuersis Ecclesiis sacræ religionis cultum Domino cooperante statuere, & constitutam exacta diligentia conseruare. Quocirca dilecti in Domino filii, vestris iustis postulationibus concurrentes assensu, monasterium vestrum sub B. Petri & nostra protectione suscipimus, & præsentis scripti patrocinio communimus. Inprimis siquidem statuentes, vt ordo monasticus, qui ex mandato felicis memoriæ Papæ Eugenij, Prædecessoris nostri, per studium & prouidentiam venerabilis fratris nostri Eberhardi Babbergensis Episcopi, & dilecti filij nostri Adam Abbatis de Ebrach, in ipso monasterio dinoscitur institutus, perpetuis ibidem temporibus inuiolabiliter obseruetur. Præterea quæcunque bona idem monasterium in pręsentiarum iustè & canonicè possidet, aut in futurum rationabiliter, præstante Domino, poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus, & illibata permaneant.

Decernimus ergo, vt nulli omninò hominum liceat idem monasterium temerè perturbare, possessiones eius auferre, diminuere, vel aliquibus vexationibus fatigare; sed illibata omnia & integra conseruentur, vestris & vestrorum successorum vsibus profutura, salua nimirum diœcesani Episcopi Canonica iustitia. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, & secundò tertioue commonitus, præsumptionem suam satisfactione congrua non correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reumque se iudicio diuino existere, de perpetrata iniquitate cognoscat. Cunctis autem eidem loco sua iura seruantibus, sit pax Domini Saluatoris nostri IESV Christi, quatenus & hic fructum actionis bonæ percipiant, & apud districtum iudicem præmia æternæ pacis inueniant. Data in territorio Tiburtino V. Idus Iulij.

Cùm igitur non esset Sathan, neq; occursus malus, & cùm essent praua in directa, & aspera in vias planas, repentè iustus iudex, & occultorum cognitor Deus,

Deus,omnia ædificia, quæ Abbas de manibus inimicorum suorum magno sumptu & graui labore eripuerat,in nihilum redigi permisit. Insuper noua ædificia, quæ Abbas ad necessitatem fratrum suorum superædificauerat,tanquam nunquam fuerint,penitus dissipauit;sed & ipsum monasterium,& quod sine lacrimis effari non possumus, ipsam tumbam S.Wunebaldi, auro & argento pretioso, & artificioso opere decoratam, & altaria infra monasterium posita, ignis conflagratione & turbinum,ita Deus minui & deleri permisit, vt Christianus oculus prædictam desolationem sine lacrimis, & sine contritione cordis videre non possit.

Tunc prædictus Abbas nouis doloribus & laboribus in camino paupertatis,tanquam ab initio excoquitur,& omnibus,quæ habebat amissis, quid super hac re sibi agendum sit, ne antiquarum sordium semina sua imbecillitate & senectute recrescant, à fidelibus Christi consilium & auxilium quærere cogitur. Non enim se sibi sufficere in tam graui causa, & in tam lamentabili desolatione arbitratus est. Sed attendens illud,quod scriptum est, *quicuncta agunt cum consilio, reguntur sapientia*; & illud, *scientia sapientis,tanquam inundatio abundabit,& consilium illius sicut fons vitæ permanet*; conuenit religiosas personas, scilicet Episcopos & Abbates, aliosque fideles Christi, in quibus spiritum Dei esse nouerat,& nouę exustionis calamitatem & omnimodæ vastationis desolationem lamẽtabiliter eis exposuit,adiungens hoc, quod ad recuperationem tantæ annullationis sua persona non sufficeret,eo quod annis & senio confectus,& laboribus & tribulationib⁹ fractus & attritus, iam pœnè defice-

Prou.13. Ecclef.21.

ret. At illi pietatis zelo inducti, & fraternę compassionis feruore compuncti, antidoto dulcissimæ consolationis turbatum Abbatem refecerunt, & ne in tempore tentationis deficeret, scripturarum auctoritatibus eum roborauerunt, dicentes, quod seruum Christi aduersa probant, non deiiciunt; & quod, *beatus est vir, qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ.* Sed & quidam illorum ad reædificationem monasterij aliquid de bonis suis Ecclesiæ contulerunt. Non enim tunc magna potuerunt dare, quia in expeditione Imperatoris Friderici, quæ tunc temporis Mediolanum facta est, quęcunque corradere poterant, oportebat eos expendere.

Iacob. 1.

Tunc Abbas exhortationibus & monitis fidelium Christi, tanquam aquila, renouatus & confortatus, ad nouos labores perferendos virtute, qua poterat, se præparauit, & per se & per fratres suos fidelissimos & deuotissimos, opus ædificiorum initiauit, & in construendis officinis claustralibus, & imponendo fundamento Monasterij studiosissimum seruum, & deuotissimum exhibuit. Dicebat autem, si hoc opus à me in Christo, qui totius bonitatis est origo & consummator, incœptum fuerit; alius qui mihi mortuo vel viuēti successerit, sine dedecore, & sine hominum oblatione, ab incepto opere nō facilè manum retrahere poterit. Laborauit itaq; in ponendo fundamento multo tempore, & quia paludosa terra erat, per omne fundamentum firmissimos palos densissimè & firmissimè magistros operum fecit imprimere. Nondum firma cicatrix vulnus exustionis obduxerat, cum ecce manus Domini adhuc extenta, quidquid Abbas extra monasterium in villis habebat, grandinis percussio-

cussione ita contriuit, & imminuit, vt non solùm alimenta pręsentis anni emere, verùm etiam semen vnde sibi in futurum prouideret, cogeretur vndecunq; colligere. Nec in his omnibus adhuc auersus est furor Domini, sed manus eius adhuc extenta. Nam dux Baioarię & Saxoniæ cum eundo in expeditione transitum per * Suaueldiam faceret, præstãtissima & pretiosissima bona, quæ habebat Abbas, à militibus eius in fauillam & cinerem sunt redacta: Et sic *residuum bruchi comedit locusta.* Videns autem Abbas multiplici flagello tribulationum se circumuallatum, & acutissimis spinis diuersarum angustiarum vndique circumseptum, ad atria scripturarum, & ad illam turrim Dauid, quæ cum propugnaculis ædificata est, *in qua mille clypei pendent, & in qua omnis armatura fortium* inuenitur, humilis & supplex confugit; & patientiam B. Iob sibi imitandam in corde suo proposuit, verissimè sciens, *quod patientia nobis est valdè necessaria, & quod in patientia nostra possidenda est nobis anima nostra.* Attendens ergo, quia *per multas tribulationes oportet nos introire in regnum cælorum, & quia iudicia Dei abyssus multa;* de profundo cordis clamauit ad Dominum, vt qui sæpe in prosperitatibus huius seculi ab extollẽtia oculorum, secundum suam misericordiam conseruauit eum illæsum, modò per interuentum confessoris sui Wunebaldi, ne aduersitatibus frangeretur, custodiret illæsum.

Sualafeldiam. — *Ioel. 1.* — *Cant. 4.* — *Hebr. 10.* — *Luc. 21.* — *Act. 14.* — *Psal. 35.*

Præterea prædictus Abbas, & fratres sui, spe cœlestis gratiæ muniti, & clypeo diuinæ protectionis armati, non propter ædificiorum laborem & impensam, non propter victus & vestitus penuriam, non propter grandinis percussionem, neque propter in-

cendiorum vaſtationem à propoſito conſtantiæ, & perſeuerantiæ, in omnibus, quæ eis in Deo agenda erant, ceſſauerunt: Sed omnem curam & ſollicitudinem ſuam, in Deum, *qui ſaluat ſperantes in ſe*, proiicientes, corde & corpore in omni diuino eloquio deuotiſſimos ſe exhibuerunt. Et omnia, quæ, Deo permittente, eis acciderant, peccatis ſuis imputantes, cum B. Iob exclamauerunt. *Si bona ſuſcepimus de manu Domini, &c.* Factum eſt autem, vt Abbas graui & immedicabili infirmitate tangeretur, adeò vt ſuper vires ſuas magis ex deſiderij virtute, quàm ex corporis fortitudine, iugum impoſitæ ſibi obedientiæ portaret, eò quòd in continua viſcerum tortura, & in aliis grauibus, ſed occultis infirmitatibus aſſiduè laboraret. Vnde fratres ſui paterno dolori zelo pietatis compatientes, contriſtati ſunt valdè, & omnem humanitatem & benignitatem, tanquam ipſi Chriſto diligendo, obſequendo ei impenderunt.

Pſal. 16.

Iob. 1.

Hæc Adelbertus Abbas, qui primus poſt S. Wunebaldum diſpenſationem Heidenheimenſis cellæ, Eugenio Papa præcipiente, ſuſcepit, currente ſtilo & humili ſermone conſcripſit, vt poſteritati notum fieret, quàm mirabiliter, quàm miſericorditer, quàm rationabiliter, poſt tot annorũ ſpatia, per Eugenium Papam ad ſtatum primæ inſtitutionis prædictam cellam Deus reſtituiſſet. *

* *Hic ſine dubio finitur Relatio Adelberti; & ſequẽtia nihil ſint niſi aſſumẽtum.*

B. Wunebaldus, ſicut conuerſationis eius teſtatur hiſtoria, locum, qui Heidenheim dicitur, in media Svvalaueldia ſitum, tunc temporis ſaltuarium ſyluestremque nimium, primitus, vt ibi Monaſterium faceret, inueſtigat, inueſtigatumq; à vicinis, quorum fundus ille erat, pretio redemit, emptumque ſpinis,

tribu-

tribulis, vepribusque purgauit, primusque omnium hominum, iuxta fontem, qui ibi exoritur, saluberrimum, iugisq; aquæ, domicilium habitationis erexit. Ipse namq; paucis admodum eum Monachis iuuantibus, vnà cum sorore sua sacratissima virgine Walpurga, suis manibus tribulos & spinas eruebat, vepres secabat, locumq; illum à tescuarum squalore emundabat, & monasterium, quod vsque hodie ibi est, annisu auxilioq; B. Bonifacij Moguntini Archiepiscopi, adminiculoque fratris sui Willibaldi, confessoris Christi, & Aureacensis Episcopi, illic construxit, monachosque ex vna parte eiusdem monasterij congregauit; in alia verò parte sanctissimam virginem Walpurgam, sororem scilicet suam, cum sanctis Monialibus sibi subiectis, Deoq; deuotis collocauit. Ipse quoque à S. Bonifacio Archiepiscopo, à sanctoque Willibaldo Episcopo S. Bonifacij Suffraganeo, illic in Abbatem est consecratus, paterque monasterij decem post consecrationem annis, magnis virtutibus claruit, monachosq; vnà cum sanctimonialibus sibi subiectis in certamine regulaque B. Benedicti plenissimè instruxit. Beato verò Wunebaldo de hoc mundo ad cœlestem remunerationem euocato, monachisq; illis, qui sub eo erant, illum ad eandem remunerationem partim sequentibus, partimque quasi oues sine pastore errantibus: B. Walpurgis ex consultu B. Bonifacij Archiepiscopi, sanctique Willibaldi fratris sui consensu, hæreditarioque iure in loco eodem fratri suo, vnà cum sanctimonialibus successit, totumq; locum illum cum omnibus vtensilibus suis vni illi congregationi vendicauit, regulamque eandem, quam sub fratre suo prius exercuerant, vsq; ad annum post obitum

obitum fratris sui sedecimũ, religiosissimè excoluit. Cùm verò & ipsa ad sponsi sui Christi thalamum ex huius exilij tenebris esset accersita, & virgines, quas hic habuit prudentes, lampadibus cum ea intrassent ad nuptias: *Gerhohus Episcopus, qui tunc Aureacẽsi cathedra subnixus erat, qui etiam, vt dicitur, S. Willibaldi filiaster erat, oblitus religionis, quam S. Wunebaldus, vna cum sorore sua S. Walpurga, ex consensu præceptóque S. Willibaldi fratris sui Episcopi, sanctissimè inchoauerãt, canonicos in eodem loco constituit, & eorum necessitati, pro qualitate abundantię illius monasterij, & vt ratio dictauit, prouidit. Religio ergo à sanctis illis sanctissimè inchoata paulatim euanescere cœpit, abbatiaque in præposituram conuersa, venalis habebatur; patrimonia pauperum ad pretia constituta sunt. Præpositura namq́ue ad pensam libræ vendebatur, quæ vix pro XL. talentis emebatur; præbendaq́ue pro quatuor vel tribus talentis comparabatur. Cœpit ergo simonia illius claustri dispensare rem publicam, successitq́ue simoniæ in adiutorium, vbi minus valebat, violentia & supplantatio. Vnde factum est, vt vilissimo cuique præpositura pateret dignitas, eo modo, vt si quis ad emendam præposituram pecuniam non haberet, conto eam vel gladio extorqueret, iniustaq́ue supplantatione eam sibi vendicaret.

* Gerochus.

Decania quoque, in qua rigor correctionis esse deberet, cuiquam leuissimo timidissimoq́ue tradebatur. ne liberam corrigendi cæteros haberet vocem. Ea propter innumerabiles excessus ille locus frequẽter sustinuit, fueruntq́ue in illo loco dissensiones, iræ, rixæ, blasphemiæ, opprobria, direptiones, cæteraq́ue

innu-

innumerabilia incommoda, sanctæq; conuersationi aduersantia. Hæc quoque tot animarum pericula à tempore Pipini Imperatoris vsq; ad tempora Lotharij Imperatoris, cui Cunradus Rex successit in Regno, durauerant, locum illum penitus destruxerant, hæreditariaque præsumptione canonici illi locum illum deuastauerant, & ad Dei vindictam punitionemque conuersationum illorum se inuicem accusantium, antiqua religio omnino annihilata est. Nec aliquis præcedentium Episcoporum præsumptionem hanc sedare potuit, donec Gebehardus, qui post redditam Ecclesiarum electionis libertatem, primus ad Aureacensem Ecclesiam gubernandam electus est, præsumptionem illam zelo iustitiæ æmulari cœpit. Hic ergo cùm vidisset, quod nulla alia ratione loci illius defectui subuenire posset, Deo admonente, cœpit de reformanda antiquitus ibi habita religione cogitare, consultis Ecclesiarum primatibus Adelberto Moguntino Archiepiscopo, Metropolitano scilicet suo, Kûrado Salzburgensi Archiepiscopo, atque Ottone sanctissimo Babbergensi Episcopo, cæterisque Ecclesiarum Rectoribus, eorumque consilio prudenter & literis Præposituram, Decaniam, atque præbendas deuastati illius loci, aliquantisper temporis permisit vacare, possessoribus eorum de medio ablatis vsque ad X. Canonicos. quorum nomina sunt Helisæus, Ezzo, Fridericus, Megenvvardus, Cûradus, Arnolfus, Gebhardus, Hermanus, Cunradus. Qui omnes, dubium an diuina inspiratione instigati, an voluntaria animi commotione compulsi, ad maiorem forsitan animarum suarum perniciem, velut nunc apparet, ad vastiorem eiusdem loci desolationem, vnanimiter consi-

Decimus Vlr

lium inierunt, vt locum illum iam diu desolatum, antiquæ religioni redderent, suæque procurationis dispensationem, clementiæ Domini sui Gebehardi Episcopi committerent, veniamque ab eo excessuum, quos illi exercuerant, promererentur, Kunradum quoque Sacerdotum vnum ex eis, ad confirmandum consilium suum, votumq; perficiendum, ad eundem Episcopum Gebehardum in testimonium consilij sui transmiserunt. Quem, vt moris sui fuit, benignissimè suscepit, super hac legatione clementiam Dei magnificat. Ne quid tamen irrationabile inciperet, & sine Ecclesiastica auctoritate perficeret, Dominum Apostolicũ Eugenium super huius negotij qualitate consuluit, qui tunc Rhemis, quæ est Metropolis Galliæ, synodum celebrauit; Metropolitanum quoq; suum, Heinricum scilicet Moguntinæ Ecclesiæ Sedis Archiepiscopum, qui & hodie est, consuluisset. Apostolicus verò votum laudabile approbauit, & ad hoc corroborandum perficiendumque, viros sanctitatis testimonio probatissimos, Adam scilicet Abbatem Ebracensem, Ratisbonensem, & Hermannum similiter Augustensem Scholasticum in testimonium suæ approbationis, vna cum Episcopo nostro, vsq; ad nos transmisit, eisque dispensationis potestatem super hoc negotio tradidit.

Episcopus igitur Eberhardus, sua Apostolicaque auctoritate parochias, quas tunc vacantes habuit, vnà cum beneficiis quibusdam Heidenheimensis Ecclesiæ prænominatis fratribus benignissimè distribuit, & locum illum sine querela & absque murmuratione ad maiorem, quàm tunc ibi fuerat religionem excolendam, liberauit, solo tantum Megenvvardo Diacono

cono illic remanente, qui sententiam voti sui, amicorum suorum minis cogentibus mutauit. Arnolfus quoque Presbyter duas Ecclesias, quas in recompensationem suæ Canoniæ recepit, immemor voti sui, Episcopo ad perficiendum sua reuocare studuisset, ægritudine mortis diu detentus, tandem de medio, proh dolor, ablatus est. Illi ergo qualitercunq; reuocati, reliquisq; confratribus suis, irreuocatis & inconsultis, eundem locum contra Apostolicæ auctoritatis confirmationem ceperunt. Qui etiam beneficium ab Episcopo meo Gebehardo in recompensationem præbendæ meæ, mihi liberè concessum, Apostolica hoc clementia dispensante, contra ius caritatis iustitiæque priuilegium, contraque Apostolicam auctoritatem sibi vsurpauerunt; Episcopo nostro Burchardo non solùm illud non prohibente, sed omnibus modis illis ad hoc fauente. Huius necessitatis causa Apostolicam appello audientiam, præsidiumq; Apostolorum Petri & Pauli, eorumque successoris Eugenij Papæ, qui & in præsenti est requiro, illisque illuc vocatis diem terminumq; mihi respondendi festum S. Lucæ Euangelistæ constituo. Ex hac quoq; die me, & omnia mea in tutelam Domini quoq; committo.*

* *Finis Relationis Adelberti Abbatis Heidenheimēsis.*

Si S. Wunibaldus aut Adelbertus hodie Heidenheimium veniret, forsan Psalmum illum Dauidis lugubriter decantarent. *Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerūt Hierusalem in pomorum custodiam, &c.* Hæc tamen desolationis sors Heidenheimio cum plurimis aliis Monasteriis communis est; quibus ab hæresi idem accidit, quod olim ciuitati Hierosolymitanæ à Babyloniis, vt proinde hæc tempora nostra sacris domiciliis tam

infesta, æque egeant aliquo Hieremia, qui threnos pangat, ac prisca illa.

CAPVT VIII.
De sancto Deocharo.

TRithemius lib. 3. de viris Illustribus Ordinis S. Benedicti cap. 234. *Deocarus Monachus & Abas Heidenheimensis, in Diœcesi Eystettensi, vir valde venerabilis, scientia scripturarum, & religione Monasticæ conuersationis, insignis, multis effulsit virtutibus. Eius festum VII. Idus Iunij agitur, sacræ autem Reliquiæ eius Norinbergæ habentur.*

Vbi tamen corrigendus est Trithemius, nam *Deocarus*, Germanis Gottlieb/Græcis, *Theophilus*, non fuit Abbas Heidenheimensis, sed Hasenrietanus, seu Hernriedensis, initio enim Monasterium erat, conditum à Carolo Magno, cuius primus Abbas, Deocharus. Postea vertit in Canonicorum collegium, prout etiam hodie manet. Erat autem locus, vbi nunc Hernrieda, vastus & desertus, cùm à S. Deocaro incoli cœptus est; in cuius gratiam Carolus Magnus exiguam ædiculam Deiparæ Virgini consecratam, exstruxit; quæ in magna religione & veneratione fuit vsque ad auorum vel proauorum nostrorũ memoriam, nam anno salutis M. CCCC. XC. in Vigilia SS. Apostolorum Petri & Pauli incendio periit cum potiore ciuitatis parte.

Supradictæ Ædiculæ, (vel Oratorio, vel Capellę) adiecit postea Carolus Magnus insigne Monasterium Ordinis D. Benedicti, cuius primus Abbas, S. Deocarus; sed non diu post, nempe, sub Erchenbaldo, Episcopo

ſcopo Eyſtettenſi VIII. Monachis ſubrogati ſunt Canonici. Nec oppidum Hernrieden alicui alteri ſua incunabula debet, quàm Monaſterio S. Deocari, eius enim occaſione (quod & alibi ſæpius factum nouimus) varij ibidem domicilia fixerunt, & terram incultam excolere cœperunt, tanto ſtudio & conatu, vt vel inuitam miteſcere cogerent. Quo anno Domini Deocarus res mortales reliquerit ad cœleſtem beatitudinem tranſlatus, mihi non liquet. Certum eſt, ſanctitatem viri poſt mortem variis miraculis à Deo declaratam & illuſtratam eſſe.

Anno ſalutis M.CCC.XVI. eleuatum eſt ſacrum corpus S. Deocari, præſente Ludouico IV. Imp. Bauaro, & Philippo XXXIX. Epiſcopo Eyſtettenſi, repoſitumque in ſarcophago lapideo, portione de ſacris Reliquiis Ludouico Imperatori data, qui ea Norimbergenſium Templum Laurentianum cohoneſtauit, in cuius altari duodecim Apoſtolis conſecrato religiosè aſſeruata eſt. Anno Chriſti M.CCCC. XVI. vel, vt eſt in alio exemplari M.CCCC.VI. tranſlatum eſt hoc altare cum Reliquiis S. Deocari ad nouum ſacellum, in honorem S. Deochari dedicatum, quod vulgus quoque S. Gottliebs Capell nominat.

Anno Domini M. CCCC. LXXXII. ipſo Paſchatis feſto, præſentibus Wilhelmo Epiſcopo Eyſtettenſi, nonnulliſque Canonicis tam Eyſtettenſibus, quàm Hernriedenſibus, apertus eſt lapideus ille, de quo ſupra, ſarcophagus; in quo reperta ſunt ſacra oſſa Deochari, viridi eoque ſerico panno inuoluta, non ſine gratiſſimi odoris fragrantia, quæ ex veteri conditorio exempta Wilhelmus Epiſcopus in nouum abs ſe procuratum tranſtulit.

Porro tam Hernriedæ, quàm Norimbergæ Deus varia miracula beatis hisce lipsanis interuenientibus, edidit; nam & cæcis visus, claudisque gressus restitutus est: fugati omnis generis morbi, etiam Epilepsia. Fœdus strumæ tumor depulsus. Vita reddita iam ad mortis limina admotis: In præceps delapsi quidam absque noxa, inuocato S. Deocari subsidio. Denique multa alia beneficia ad sacros hos cineres mortalibus accurrentibus diuinitùs concessa sunt: quorum catalogum vernaculo idiomate conscriptum vidi in Monasterio Rebdorffensi propè Eystadium, mōnstrante admodum Reuerendo Patre ac Domino, *Leonardo Crausio*, cœnobij illius Priore vigilantissimo. Quid autem Reliquiis istis factum sit, postquam Lutherus Norimbergam occupauit, mihi incompertum est. Altera & potior pars Hernriedæ adhuc reuerenter custoditur & colitur. Nec plura de S. Deocaro indagare potui.

CAPVT IX.

De S. Sebaldo, Norimbergensium D. Tutelari.

SAncto Deocaro adiungere visum est S. Sebaldum, quia vt locis vicini, ita annis non fuère adeo dissiti. De quo ex Schedelio *Ætate* VI. Centuriatores Cent. 8. cap. 10. (admixtis tamen conuiciis, quę in Schedelio non legerant, sed ex amarulenta mente sua deprompserant.) *Sebaldus Regis Daciæ filius Parisiis operam literis dedit: ac noctu cum deberet cum sponsa dormire, aufugit, si credere fas est.* Difficile creditu hoc Prędicantibus accidit; quis enim ex illorum numero lectum genialem bene instructum, iam iamque

que inscendendum fugitaret? Quis sponsâ relictâ, solitudinem vel Monasterium peteret, cùm amor spõsarum, vel potius meretricũ, præcipuos quinti Euangelij tibicines ex Monasteriis abstraxerit, & ad Neæras Cynthiasque quærendas sibique copulandas adduxerit.

Addunt Centuriatores. *Et in eremo annos quindecim exegit. Inde Romam superstitionis* (non superstitionis sed religionis) *ergo venit; & à Gregorio II. ad Germanos ablegatus est, vt iis prædicaret Pontificias superstitiones* (Iterum labitur vester calamus, ô Centuriatores: non missus est prædicare *superstitiones*, sed veram in Christum Redemptorem nostrum, fidem; quam aut Noricis tradidit, aut Norici vsq; ad Lutherum veri Christiani non fuerunt; cùm certum sit Norimbergæ finitimisque locis aliam fidem non fuisse cultam & publicè receptam, nisi illam, quæ à S. Sebaldo tradita fuerat.

Iterum audiamus Centuriarum opifices. *Ad Longobardos ergo accessit, & postea Ratisbonam, ac postremo prope Norimbergam in solitudine vixit. Doctrina & miraculis claruit* (gratiæ Centuriatoribus pro hac confessione) *quibus in eremo fortè arboribus & feris profuit, ad homines enim solitarius rarò venit.* At alij ad solitarios accurrebant, & quidem sturnatim, quibus exemplo sanctæ & asperæ suæ vitæ, miraculisq; & salutaribus hortamentis plurimum proderat. Exempla huiusmodi accursus ad Eremicolas, si petis, ea tibi *Philotheus*, seu *historia Religiosa* Theodoreti suppeditabit; vt & alia monumenta, quæ libro, quem *vitas Patrum* appellamus, inserta sunt. Illi verò Anachoretæ, qui à consortio mortalium penitus sese remouerunt, haudquaquam pro inutilibus terræ ponderibus reputandi sunt, quia humano

mano generi orationibus suis ad Deum iugiter profusis, multò maxima emolumenta adferunt; vt ipse etiam S. Augustinus in libro de Ecclesiæ Catholicæ moribus agnouit, palamque prædicauit.

Nunc dicite Centuriones, quæ dicenda restant. *Tandem Norimbergæ in Oratorio fratrum Martino dedicato* (scelus infandum contra leges Isaurici & Copronymi commissum esset, si sancti prænomine S. Martinum honorassetis) *quem boues indomiti ad locum sepulturæ duxerunt. Postea crescēte superstitione* (pectus vestrum superstitionibus plenum esse oportet, alioqui toties non eructaretis superstitiones) *Pontifex Martinus V. eum in Diuorum numerum retulit, & festum diem per vniuersum orbem terrarum XIV. Septembris in honorem eius celebrari iussit.* Sed Centuriatores scribere debebant XIV. Kalend. Septembris, qui est dies XIX. Augusti: quo die memoria & depositio S. Sebaldi apud Norimbergam consignatur.

Sed iam reddamus ex ipsis Chronicis de S. Sebaldo verba pura, nulloq; criminationum hæreticorum cœno maculata: nam verbis Chronicorum & addiderunt Centuriatores, nimirum sua maledicta; & detraxerunt, nempe encomia, quæ Auctor ille plena manu in S. Sebaldum congerit. Audi iam Chronicon.

Sebaldus Confessor dignissimus ac sanctissimus; hac tempestate (vt quidam ferunt) doctrina ac sanctitate in Germania floruit. Is ex nobilissimis ortus Parentibus, Regis Daciæ filius ac reginæ castissimæ; qui votis & precibus à Deo hanc sobolem impetrarunt. Ab ineunte ætate disciplinis & literis traditus, pro adipiscendis liberalibus artibus in adolescentia Parisios petiit. Cùm eruditissimus euasisset, virgo pulcherrima de familia Regum Francorum matrimonio ei iuncta fuit.

Verùm

Verùm spretis mundialibus pompis, relicto Regno sponsam elegantissimam nocte deseruit; in longinquas regiones ac heremum secessit. Vbi cum annis XV. sanctissimè vixisset, inde deuotionis gratia Romam perueniens, à Gregorio II. summo Pontifice ad Germanos prædicationis gratia directus VVillibaldum & VVunibaldum fratres itineris comites habuit. Et primò apud Longobardos, deinde Ratispona doctrina, virtutibus ac miraculis claruit. Postremò apud Nurembergam in solitudine nemorum religiosissimam ac perfectissimam vitam vsque in finem exegit. Vbi præter doctrinam populo exhibitam miraculorum gloria nominatissimus euasit. Tandem plenus dierum ad oratorium fratrum S. Martino dicatum Nuremberga (vbi modo cœnobium ordinis D. Benedicti ad sanctum Egidium nuncupatum) peruenit, infirmitate ac senio correptus sanctissimè migrauit ad Dominum. Cuius sanctum corpus ab indomitis bobus ad locum sepulturæ ductũ, vbi insignis Basilica in eius nomine extructa est. Quem postmodum summi Pontifices propter crebra miracula in Sanctorum confessorum numerum aggregauerunt, præcipuè Martinus V. Papa; Eius festum per vniuersum orbem XIV. Kal. Septembr. celebrari iussit. Quamobrem apud Nurembergenses summo honore quotannis colitur; cùm Nuremberga præclara vrbs meritis huius dignissimi patroni augmentum in omni honore & gloria vbertim sensit.

De confluxu populi ad S. Sebaldi memoriam & sepulchrum; hæc Trithemius in Chronico Hirsaugiensi ad annum Christi M. LXXIII. *Clara & celebris valde his temporibus per Germanias & Gallias erat memoria S. Sebaldi in Nurenberg, & S. Heimeradi in Hasungea* (Monasterio Ordinis D. Benedicti in Turingia) *& magno populorũ concursu quotidie frequentabantur propter opitulationes, quæ diuinitus illic languentibus sæpenumero conferebantur.*

Sepulchrum S. Sebaldi carmine non ineleganti descripsit Eobanus Hessus in sua Norimberga, licet iam tum Lutherani Euangelij afflatu penitus inflatus esset. Sic autem canit.

*D. Petri, seu S. Sebaldi.

*Exstat * in hoc Templo monumentum insigne Sebaldi.*
Quem diuum pars magna vocant, hic primus ab orbe
Externo veniens, fertur loca nostra colentes
Christicolam docuisse fidem, pro cuius honore
Officij meritisq́; piis his cultibus illum
Affecit pia cura patrum, testata salutem
Hoc primum doctore sibiq́; suisq́; paratam.
Atq; ideo hoc illi posuere insigne sepulchrum
Officij memores, quo non præstantius vllum
Siue manu, siue ingenio, siue arte magistra
Contendisse libet, totum est ex ære nitenti
Artificis cælata manu, pulcherrima moles
Natura variis operum, forma omnis ab imo
Surgit epistyliis fracta excrescentibus inter
Serpentum species operosa torentmata florum.
In summa coit, & pulchri fastigia tecti
Contrahit, ipsa etiam variis cælata figuris.
Non angusta tamen, ne vertex summus acutam
Pyramidem faciat, quanquam tres Pyramidales
Adsimilet conos; circum capitella columnis
Addita sunt, spiraq́; breues, toruliq; rotundi.
Atq; abaci teretes, quibus aut simulachra Deorum,
Aut hominum insistunt, videas colludere fictas
Arte puellarum effigies, semperq́; nouatos
Formarum vultus, colubros adrepere, nudas
Stare puellarum species tenus ilia, donec
In caudas abeant media plus parte draconum.
Quid statuas alias memorem matrumq́; virorumq́;

Has

Has nudas, illas armis & vestibus aptas?
Quid tot quadrupedum formas? tot sculpta Leonum
Corpora? nudorum infantum quid mille figuras?
Musa nec vlla queat tanto satis esse labori,
Nec verbis aequare opus immortale futurum,
Quod neq. Praxiteles, nec Myron, nec Polycletus,
Nemo Cares, nemo Scopas reprehendere possit.
Quanquam fama illos sculpendi nobilis artis
Commendat, nostros melior peruenit in annos
Gloria. Sicut enim fuit ignorantior aetas,
Et rudis illa prior, sic nos crescentibus annis
Crescere, & inuentis meliores addere rebus
Par fuit, & veterum vinci feliciter artes.

Exstructum est hoc tam magnificum D. Sebaldi monumentum anno salutis M. D. XIX. constitit 157. centenariis, & 29. libris Orichalci, quolibet centenario 20. florenis comparato, vt annotatur in manuscripto quodam vrbis Norimbergensis Chronico.

Audiamus quoque Musam Conradi Celtis, qui primus ex Germanis Imperatoriis manibus laurea Apollinari donatus atque coronatus est.

CONRADI CELTIS HYMNVS SAPPHICVS IN VITAM S. SEBALDI.

REgiae stirpis soboles Sebalde,
Norica multum veneratus vrbe,
Da tuam nobis memorare sanctam
Carmine vitam.
Te sacris votis generant parentes,
Cum diu lecto sterili vacassent,

* Studuere.

Teq; suscepto * stuere castam
Ducere vitam.
Natus his sanctis puer ergo votis
Galliæ claram properas in vrbem,
Artibus sacris animumq; cultis
Moribus ornans.
Hauseras sanctas vbi mente leges
Patriam Doctor rediens in aulam
Regiam, quærunt tibi mox venustam
Iungere sponsam.
Vt dies lætis fuerat peracta
Nuptiis, virgo pudibunda vultu
Ducitur celso tibi copulanda
Candida lecto.
Cumq; iam clausum fuerat cubile,
Et quies cunctis foret alta rebus,
Tu tuæ sponsæ loqueris pudicæ
Talia verba.
Nata de magno mea sponsa Rege,
Non tuum castum violabo corpus,
Si placet mecum pia vota castæ
Iungere vitæ.
Annuit virgo tenero pudore,
Et Deo magnas dedit ore grates,
Integram seruans generosa casto
Corpore vitam.
Ipse mox celsam genitoris aulam
Spiritus sancti monitu relinquens,
Horridas siluas, heremumq; vastis
Saltibus intras.
Et per exesa caua saxa rupis
Stratus orabas manibus supinis,

Ferui-

Feruidum solem, boream, niuesq́;
Passus & imbres.
Et feras inter medius quiescens,
Sæpe montanis satiatus herbis,
Hauseras puram liquidis fluentem
Fontibus vndam.
His vbi corpus dapibus foueres,
Mentis in puram tenuatus auram
Sæpe diuinos nitido videbas
Pectore vultus.
Sic tribus lustris tacito peractis,
Inde Romanam properas ad vrbem,
Qua Dei verbum monuit per vrbem
Spargere pastor.
Ipse mandatum recipis paternum,
Et vagus terras varias pererras,
Donec immensum peregrè venires
Lætus ad Histrum.
Hic vbi cymbis tumidus careret,
Præbuit tutam pater alme nauem
Pallium: quo tunc fueras pudico
Corpore tectus.
Moxq́; per vastas nemoris latebras
Noricam lætus veniens in vrbem,
Hanc docens sacro monitu profanos
Linquere cultus.
Et Deum celso residere cælo
Prædicas: pœnas vitiis daturum,
Quiq́; virtuti tribuat beatæ
Præmia vitæ.
Ille de casta genitrice natus,
Corporis mortem tulerat cruentam,

 Tertio

Tertio Phœbo rediens sepultis
Victor ab oris
Approbas multis tua verba signis
Scripta quæ libro reperi fideli;
Nec minus claris hodie coruscas
Inclyte signis
Cumq́; iam longo fueras labore
Fessus, & sedes meritus beatas;
Te senem nostras Deus imperabat
Linquere terras.
Spiritus sanctos vbi liquit artus,
Mox boues corpus tulerant agrestes;
Qua tuas sanctas modo personamus
Carmine laudes.
Ergo iam cælo meritò locatus
Hanc velis vrbem mediis arenis
Conditam, sanctis precibus iuuare
Sedulus orans.
Terra fecundo madeat liquore,
Et salutares habeat calores,
Spiceam gestans Cereris coronam
Fœnore multo.
Spumet & plenis rubicundus vuis
Bacchus, & frontes tetricas relaxet;
Et pecus latis numerosa carpat
Pascua pratis.
Prosperos seruent radiosa cursus
Astra: nec morbos subitos minentur,
Paxq́; per nostras maneat perenni
Tempore terras.
Fata Germanis faueant triumphis,
Dum petit Turcos gladiis cruentis,

Prin-

Principis nostri iuuenile robur
Maxmiliani.
Hinc vbi nostras animas solutis
Corporum vinclis Deus euocabit,
Confer vt tecum capiamus alti
Gaudia cœli.
Hæc vbi nobis, pater, impetrabis,
Ante supremi faciem tonantis,
Hic tuas semper cumulemus aras
Ture benigno.

Sequentia seu prosa de S. VVillibaldo. Ex Missali Eystettensi.

FVlget dies praeclarus, cunctis memorandus seculis.
Mansura quo sanctus sui laboris præmia
VVillibaldus intrat aulæ cœlestis municeps.
Nam Regum Rex Christus tetra luce hodierna corporis
Eductum de claustris, supernis associauit ciuibus.
Laboribus plurimis quamuis esset affectus nimium.
Pro nihilo hos habuit: bonorum futurorum conscius.
Hunc Anglia natum; Angelis attitulat.
Hic Spiritu sancto afflatus, dum viget in cunabulis: hostiam,
Renuncians pompis omnibus diaboli,
Et celibem vitam ducturus: se Domino velut agniculum immolat.
Transcursâ infantiâ cum tribulibus, mox se eripuit patriâ.
Nunc Romam: & hiero circum plurima loca inuiserat: solimam.
Hic rura postquam peragrat transmarina: quæ factus homo Iesus Christus carnalibus ipse obambulat pedibus.
Prospexit tandem Dominus peregrinum talem pluribus profuturum: nos proprias illi commisit ouiculas.
Has vigil & bonus pastor vberrimis pauit, & satiauit pascuis.
Et florida poli regna securus scandit: virtutum insignia suis distribuens.
Ortu illius ô Christe à peccaminum monstris nos tueri velis.

De

De S. VVillibaldo Hymnus ex Breuiario Eystettensi.

Mare, fons, ostium, atq; terrarum Deus tu omnium caput bonorum; à te bona fluunt, ad te recurrunt.

Longè ab insulis pars bona maris ad fontem rediit, teque requiris Iesum viuentium fontem aquarum.

Maris fons est Deus, pars WILLIBALDVS, *qui procul patriis currens ab oris cerui more suum tendit ad haustum.*

Anglorum insulæ felix alumne nos prece sedula dignos fac aqua, quam quisquis biberit, sitim post nescit.

Mundos baptismate fraudes iniquæ semper inficiunt maleq; mergunt per stagnum criminis in pœnam mortis.

Sed tuis precibus omnes rogamus, de sæua eripi noxa charybdis, tangentes lachrymis portum salutis.

Laus tibi Trinitas, laus & potestas, te laudant flumina, cœli ac terra, à mari ad mare laus sit hac die, Amen.

De S. VValpurga Hymnus:

Aue flos virginum soror magnorum fratrum VVillibaldi & VVunebaldi, aue virginei sponsa decoris.

Inter innumeros quos misit sanctos, te lætam genuit, lætamque misit florem angelicum Anglia mater.

Te mater Domini, mater & virgo choreis virginum virginem iunxit, filioque suo sponsam dicauit.

Ingressa thalamum Regis cœlorum, audis angelicum carmen iucundum: intra virgo tui gaudium sponsi.

Laus tibi Trinitas, laus & potestas, te laudant virgines quinque prudentes, tu ora pro nobis virgo VValpurgis, Amen.

CAPVT

CAPVT X.

De B. Virgine Stilla.

MAriæburgi, quod est Monasterium Virginum in diœcesi Eystettensi, prope Abenbergam ciuitatem, colitur sanctitatis opinione celebris virgo nomine *Stilla*; à *Silentio* vtiq; quasi *Silentiaria*. Sige, Græcis. Eiusdem originis est inter Alemannica mulierum vocabula *Stillina* & *Stillimuot*. Dicitur fuisse Proneptis Babonis Abenspergensis in Bauaria Comitis, cui sors admiranda tringita duos filios concessit, & ita quidem, vt omnes simul superstites videret; quorum vnus Wolframus, quem S. Henricus Imp. Abenbergensi Comitatu in Norico donasse fertur; qui vxore ducta genuit tres filios, Othonem, Wolframum & Conradum. Wolfframus II. Zelchum Comitem filium habuit. Ex Zelcho prognati sunt duo filij Conradus & Rapoto, & vnica filia *Stilla*, qui duo cum S. Othone Bambergensi Episcopo fundarunt celeberrimũ illud Monasterium Ordinis Cisterciensis, quod *Fontem Salutis*, Germanicè Heilsbrunnum nominant, inter Norimbergam & Anspachium; quod factum est anno M. C. XXXII.

Sed Stillæ semper mens erat ædificare Templum vel Monasterium, vel vtrumque, in monte Arci paternæ vicino. Et Templum quidem perfecit, cætera ne perficeret, mors intercessit: cumque funus ducere tentarent Heilsbrunnum, vbi fratres requiescebant, nulla ratione id loco moueri potuit. Iunctis ergo currui equis; liberos abire siuerunt, sine vllo auriga aut rectore. At illi sacrũ onus vltro deportarunt ad Templum, quod ipsa exstruxerat, & in quo tumbam sibi

elegerat, nec sine cœlesti approbatione; nam cum quadam die B. Stilla ex Arce paterna chirothecam suam deiecisset, hoc adiuncto: Ibi sepeliar, vbi hæc chirotheca inuenta fuerit; non alibi, quàm in templo abs se condito, reperta est; & eo quidem loco, quem pro sepulchro occupat. Stetit Templum solum vsque ad annum Christi M. CCC. LXXXII. quo tempore Wilhelmus Episcopus Eystettensis Cœnobium sanctimonialium adiicere cœpit accitis virginib9 ex Mariæ Lapide iuxta Eystadium, quæ religiosæ vitæ fundamenta ponerent; quod Monasterium postea & frequentia & pietate admodum floruit, ita vt præcipui patricij Norimbergenses huc suas filias Deo seruituras missitarent.

Porro ad tumulum S. Stillæ statim, quamuis nondum excitato Monasterio, concursus fieri cœpit à vicinis Norimbergensibus, Weissenburgensibus, Anspachensibus, & ab aliis, qui beneficia meritis B. Stillæ impetrata, testabantur donariis, votiuisque tabellis prout olim quoq; ad sepulchra Martyrum fieri consueuit. Cuius consuetudinis locuples testis est Theodoretus, qui Sermone VIII. de Curandis Græcanicis affectionibus ita scribit. *Pie verò fideliterq; precatos ea maximè consequi qua desiderant, testantur illa, qua votorum rei dona persoluunt: manifesta nimirum adepta sanitatis indicia: nam alij quidem oculorum, alij verò pedum, alij porrò manuum simulacra suspendunt, ex argento, auróne contexta; gratissimè namque accipit eorum Dominus qualiacunque sint dona, nec exigua, nec vilia dedignatur, quippe qui ea pro ferentis facultate metitur. Hæc itaq; omnibus spectaculo exporrecta, testantur morborum depulsionem cuius ipsa certissima signa sunt à sanitatem consecutis allata.* Hæc Theodore-

doretus quorum similia olim ad sepulchrum S. Stillæ videre licuit, imò & hodie licet: neque enim cœlestis illius benignitatis fons exaruit. Vidi & legi Germanicè conscripta quinquaginta quinque manifesta sanè & euidentia miracula B. Stillæ suffragatione perpetrata; nam cęcis visus est redditus, claudis incessus, surdis auditus, pestilentia depulsa, capitis dolores sedati, semimortui à limine mortis reuocati; & plura alia supra naturæ vires gesta, quæ insignem hanc Abenbergensem Comitissam Christo sponso suo charissimam & gratissimam esse, perspicuè ostendunt.

Miraculorum multitudine & magnitudine permotus Gundackarus II. hoc nomine Episcopus Eystettensis Altare in memoriam B. Stillæ erexisse fertur. Sed ratio temporis obstat; nã Gundackarus diem supremum obiit anno Christi M.LXXV. quo anno B. Stilla fortè nondum nata, certè necdum nota erat. Alius ergo huius altaris conditor quærendus erit. Nec plura dicenda suppetunt de B. Stilla.

Cui iungenda videtur matrona in Rebdorffensi Monasterio tumulata nomine *Agnes Ayslingerina*, cui mirifica visa cœlitus oblata, & arcana non pauca diuinitùs patefacta sunt, prout qui volet, legere poterit in *Orationali* F. Hieronymi de Villa vitis Ordinis sancti Augustini Hagennouiæ olim excuso. Excessit ex rebus humanis anno Saluatoris M. D. IV. Hactenus de Diuis Eystettensibus collectanea; ita nomino, nam quæ hoc secundo libro attulimus, ea pleraque ex variis monumentis collecta & decerpta sunt

Finis libri Secundi.

HISTORICVS CATALOGVS OMNIVM EPISCOPORVM EYSTETTENSIVM

Vsque ad hodiernum

REVERENDISSIMVM PRÆSVLEM ET ILLVSTRISSIMVM PRINCIPEM DOMINVM JOANNEM CHRISTOPHORVM A Westerstetten, &c.

Auctore & collectore

JACOBO GRETSERO SOCIETATIS IESV.

PROVERB. XXII.

Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

BOnam operam nauauit Caſpar Bruſchius Ægranus, tametſi iam quinti Euangelij genio afflatus; cum catalogos Epiſcopatuum, & qui eos adminiſtrarunt, Epiſcoporum collegit, collectosq́; in lucem dedit, cuius veſtigia alij poſtea ſecuti accuratius quarũdam Diœceſeon & præſulum Indices texuerunt; vt Serarius Moguntinenſium, Guillimannus Argentinenſium, Marcus Velſerus paulò ante mortem ſuam Auguſtanorum, & Wiguleius Hundius eorum, qui Metropoli Salisburgenſi ſubiiciuntur. Fit hoc non ſine publico fructu; nam ex perpetua ſerie Epiſcoporum, etiam illorum, qui particulares Eccleſias gubernarunt, ineluctabile argumẽtum ſumitur contra hodiernos Nouatores, qui ſibi mirificè blandiuntur quaſi doctrinã,

quam

quam profitentur, à Christo Domino, & ab ipsius Apostolis acceperint. Quare si vel nouitatis titulo, vel Lutheri, Caluini, aut Zuuinglij nominibus premantur; mox ad Apostolicum æuum confugiunt; & in illud, velut in asylum, se abdunt.

Sed extrahendi sunt, & quidem eo modo, quem Tertullianus libell. de præscript. *aduersus hæreticos præscripsit.* Si quæ hæreses, *inquit*, audent interserere se ætati Apostolicæ, &c. possumus dicere: edant ergo origines Ecclesiarum suarum: euoluant ordinem Episcoporum suorum ita per successiones ab initio decurrentem, vt primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseuerauerint, habuerit auctorem & antecessorem. Hoc enim modo Ecclesię Apostolicæ census suos deferunt, sicut Smyrnæorum Ecclesia habens Polycarpum a Ioanne collocatum refert, sicut Romanorum Clementem, à Petro ordinatum edit: proinde vtique & cæteræ exhibent, quos ab Apostolis in Episcopatum constitutos, Apostolici

ſtolici ſeminis traduces habeant. Confingant tale aliquid hæretici, *hoc eſt, catalogos ſuorum Epiſcoporum, origine ab Apoſtolis ſumpta, conficiant, ſi poſſunt; at non poſſunt, ſiue ab Apoſtolis ad hæc noſtra tempora deſcendendum ſit, ſiue ab his noſtris temporibus aſcendendum ad Apoſtolos. At nos poſſumus, & quod poſſumus reipſa præſtamus, contextis Epiſcoporum indicibus à S. Petro vſq; ad Paulum V. qui hodie cathedram S. Petri tenet; ita* vt totus ille Epiſcoporum ordo ad originem reuerſus, ſtet in Apoſtolum, *vt loquitur Tertullianus: & quamuis hoc fieri nequeat, iis in Epiſcopatibus, qui diu poſt Apoſtolorum ætatem inſtituti ſunt, ſeries tamen illa Præſulum ſemper terminabitur in Apoſtolicum virum; qui ab Apoſtolica ſede Romana* mediatè *vel* immediatè *miſſus & conſtitutus fuerit.*

Exemplum adduco hunc ipſum indicem Epiſcoporũ Eyſtettenſium, nam ſi ab hodierno Reuer.^mo & Illuſt.^mo Præſule Ioanne Chriſtophoro *ad originem vſque aſcendere velis, inuenies in capite* S. *VVillibaldũ, qui primus*

Eccle-

Ecclesiæ huius pastor fuit: post hunc si alium Ecclesiæ Eystettensis Antistitem quæras, nullum inuenies, quia S. VVillibaldus primus fuit: at si quæras à quo S. VVillibaldus constitutus, & ordinatus fuerit, & cũ quo communionem fidei & doctrinæ habuerit, statim occurret Zacharias Pontifex, cuius auctoritate & approbatione S. Bonifacius VVillibaldum Eystettensibus Episcopum dedit. Cum quo autem Zacharias in fide & doctrina communicauit? Vtiq; cum Gregorio III. Hic, cum Gregorio II. Iste cum suo antecessore, & hic iterum cum suo, & sic perpetuo tenore vsque ad S. Petrum, eadem fide & doctrina semper perseuerante, & à superioribus ad posteriores descendente, à sancto scilicet Petro per successorum ordinem ad sanctũ VVillibaldum, & à sancto VVillibaldo ad eiusdem throni & infulæ hæredes; nam si quis diceret; discessum esse à doctrina sancti VVillibaldi; ostendat, quæso, quando, & à quo discessum fuerit. Numerat sanctus VVillibaldus quinquaginta octo successores. Quis nam ex his omnibus; spreta doctrina à S. VVillibaldo

Ee baldo

baldo accepta, aliam introduxit? Edatur nomen eius. En omnium nomina oculis subiecta habes. Quis vel qui doctrinã mutârũt? Quis expulsa illa, quã S. Willibaldus tradiderat, eam, quæ hodie Eystadij docetur, substituit? Si nullum nominare potes; habebimus igitur illam, quæ hoc æuo in Eystettensi Diœcesi viget, pro genuina & germana illa, quam tenuit & prædicauit sanctus Willibaldus: qui & ipse hæc dogmata suo de cerebro nõ exsculpsit, sed à Zacharia Pontifice accepit; hic, ab antecessoribus suis: aut nominent, si possunt, eum, qui à maiorum semita exerrans, nouã viam sibi ineundam putarit. Hoc cùm millies ab istis postulatum fuerit, millies itidem præstari nequiuit. Et si iterum millies postuletur, iterum millies suarum virium hac in re imbecillitatem, vel potius impotentiam patefacient.

Cùm ergo in tota serie Eystettẽsium Episcoporum, nullum monstrare poßint sectarij, qui à vestigiis sancti VVillibaldi recesserit; & sanctus quoque VVillibaldus non nisi ea Almonis accolis annunciarit, quæ à maioribus

bus didicerat, vt planum sit, ex Episcoporum Romanorũ ordine, à Zacharia, sub quo sanctus VVillibaldus ad Episcopalem dignitatem euectus est; vsque ad sanctum Petrum pertexto, omnino sequitur, eam esse veram, à sancto VVillibaldo & ab Apostolis traditam fidẽ; quæ hodie Eystadij floret: & hac ipsa perpetua successione, quasi regula fallere nescia, ad veritatem inducti, affirmamus, omnem illam fidem, quæ ab ista discrepat, esse Apostaticam, *nec à Deo, sed ab aduersario Dei introductam, nec fidem, sed perfidiam nominari debere; si vero nomine afficere velis: qualis est inprimis secta Lutherana, quæ Diœcesin Eystettensem fermè in orbem circumdans, eam, quoad spiritualem iurisdictionem valdè imminuit; Marchionatu Anspachensi, & vtroque Palatinatu tam veteri, quàm nouo ad Lutherũ transeunte, deserto sancto VVillibaldo; sed exhibeant desertores isti syllabum Episcoporum suorũ; incipiant à Luthero, vel si velint, à recentiore quopiam verbi Lutherani præcone, & sine interruptione vlla hanc seriem ad Apostolum, vel ad Apostolicum*

 virum,

virum, vel saltem ad S. VVillibaldum vsq; deducant: hoc si præstiterint, palam fatebor, iniuriã eis fieri, quoties doctrina nouata, & quod iniucundius est, hæreseos accusantur.

Cæterùm ad has angustias redacti indignantur; fortè non admodũ immeritò. Quis enim non stomachetur, quando à se æquissimè postulari videt, quod ipse vt faciat, omni iure obstringitur, nec tamen se facere posse, perspicuè intelligit? Dura hæc cõditio est; à qua aliter se non expediunt (si tamen hoc est se expedire, & non potius impedire) quàm vno quasi saltu à Luthero vsque ad Apostolos saliendo; sed nos eo, quod cuilibet hæretico prõptum esse solet, non contenti, successionis quasi scalam & gradus poscimus, neq; patimur nobis verba dari, quasi Euangelica & Apostolica doctrina à Christo & Apostolis absq; interiecto Episcoporum & Præsulum ordine ad Lutherum & Lutheranos, vel ad Caluinum & Caluinianos peruenire potuerit.

Si iterum occlament; doctrinæ sinceritatem in istis successionibus violatam, contaminatam, imò penitus quoq; exstinctam esse; nos

confeſtim regeremus veterem illam interrogatiunculam: quando, à quo vel à quibus hæc violatio, contaminatio, quin & extinctio facta ſit? Quo auctore, quo anno, res tanti momenti acciderit? Hic aduerſariis vox faucibus hæret, hærebitq́;, quoad à tramite patrũ ſuorum deuij, Lutherum S. VVillibaldo, aut Caluinum S. VVunibaldo, aut Cathaarinam Borrham S. VValpurgæ anteponent. Neq; nos quando ſucceſſione Nouatores vrgemus, ſucceſſionem pro nudo Præſulum ſeſe mutuò conſequentium ordine, ſed etiam pro eiuſdem fidei & doctrinæ ſerie accipimus; quę quidem propriè ſucceſſio exiſtimanda eſt; *inquit S. Gregorius Nazianzenus orat. in S. Athanaſium*, nam qui eandem fidei doctrinam profitetur, eiuſdem throni ſocius eſt: qui autem contrariam ſententiam tuetur, aduerſarius quoq; in throno cenſeri debet; atq; hæc quidem nomen; illa verò rem ipſam, & veritatem habet ſucceſſionis.

Quanquam Tertullianus exiſtimat, & quidem rectiſsimè, non opus eſſe ſimpliciter, vt Eccleſiæ poſteriores originem ſuam vel ad

Apostolum, vel ad Apostolicum virum, seu Apostolorum discipulum referant; ipsam doctrinam posteriorem comparatā cum priore satis ostendere; à quo spiritu vtraq; processerit. Ipsa doctrina, *inquit Tertullianus*, cum Apostolica comparata, ex diuersitate & cōtrarietate sua pronunciabit, neq; Apostoli alicuius auctoris esse, neq; Apostolici; quia sicut Apostoli non diuersa inter se docuissent, ita & Apostolici nō contraria Apostolis edidissent; nisi illi, qui ab Apostolis desciuerunt, & aliter prædicauerunt. Ad hanc itaq; formam prouocabuntur ab illis Ecclesiis, quæ licet nullum ex Apostolis vel Apostolicis auctorem suum proferant, vt multò posteriores, quæ deniq; quotidie instituuntur, tamen in eadem fide conspirantes, non minus Apostolicæ deputantur pro consanguinitate doctrinæ. Ita omnes hæreses ad vtramq; formam à nostris Ecclesiis prouocatæ probent se, quaqua putant Apostolicas. Sed adeò nec sunt, nec possunt probare, quod non sunt; nec recipiuntur in pacem & communicationē ab Ecclesiis, quoquo

modo

modo Apostolicis, scilicet ob diuersitatem Sacramenti nullo modo Apostolicæ. *Hæc Tertullianus.*

Uterque modus coarguendi Nouatores validus est & efficax; sed validior & efficacior primus, ac proinde etiam Nouatoribus inuisior; vsurpatus, quod attinet ad successionem in cathedra Romana à priscis Patribus, præcipuè à S. Irenæo, vt copiosè demonstraui in libello, quem Pharetram Tertullianæam *inscripsi. Cæterùm, quæ de successione Præsulum Eystadianæ sedis disseruimus, ea ad quascunque alias particularium Ecclesiarum successiones accommodari poterunt; est enim eadem vbique ratio; & si ab vltimo ad primum vsque progrediaris, semper aut Apostolum, aut Apostolicum virum, aut talem, qui cũ Apostolica Romana sede communionem habuerit, reperies. Quod si alicubi successio per diuersitatem doctrinæ intercisa est; vt in Ecclesiarum particularium thronis accidere posse non diffitemur, id publicè constat, vtpote literarũ monumentis diligenter proditum & ad posteros transmissum. Quocirca*

vbi

vbi huiusmodi interruptionem interuenisse antiquorũ testimoniis non cognoscimus, caussa nihil suppetit, cur successionis seriem mutato doctrinæ genere, abruptam esse credamus, aut temerè atque sine ratione id affirmantibus, assentiamur. Hactenus de primo fructu, qui ex Catalogis orthodoxorum Episcoporum capi potest.

Secundus est studium imitationis, quod in animis piorum accenditur, visis tot tam antiquis, tam præclaris, & tam sanctis populi Christiani ducibus. Quis enim salutis suæ amans ad imitationem aliquam non exardescat, haud sine laude: vt enim S. Gregorius Nazianzenus orat. in S. Basilium egregiè dixit: Probis viris non exiguam laudem adfert, summorum virorum vel parua imitatio. *Quæ cura imitandi quamuis vniuersim ad omnes pertineat, maximè tamen tangit eos, qui eiusdem sedis & honoris hæredes sunt: hos enim potissimũ decet oculos & mentem ad VVillibaldos, Erchamboldos, Gundackaros, Reginoldos, Gebhardos, & id genus alios cõuertere, vitamq́ & actiones suas*

ad

ad illorum vitam & actiones componere & conformare, ita vt quot habent antecessores, fidei orthodoxæ, virtutis & disciplinæ Ecclesiasticæ tenaces sectatores & professores; tot habeant ad imitationem sibi proposita exempla, & quidem domestica, quæ plerunque animum validius excitant, quàm externa.

Tertius fructus est, quia ex Indicibus Episcoporum, & ex adiuncta breuicula rerum gestarum historia, exsuscitatur lector, vt præstet id, quod à nobis præstari cupit Ecclesiasticus ca. 44. Laudemus viros gloriosos & parentes nostros in generatione sua. *At quales isti? I.* Dominantes in potestatibus suis. *II.* Homines magni virtute. *III.* Prudentia prediti. *IV.* Nuntiantes in Prophetis dignitatem prophetarum, & imperantes in præsenti populo, & virtute prudentiæ populis sanctissima verba. *V.* In peritia sua requirentes modos musicos, & narrantes carmina scripturarũ. *VI.* Homines diuites in virtute. *VII.* Pulchritudinis studiũ habentes. *VIII.* Pacificãtes in domibus suis. *IX.* Viri misericordiæ quorum pietates non defue-

 runt.

runt. X. Quorum nomen viuit in generationem, & generationem.

Talium ergo ac tantorum virorum sapientiam narret populi, & laudem eorum nunciet Ecclesia, *cùm omnis, tum præsertim illa, ad cuius clauum sederunt; quibus Deus hanc quoque gratiam contulit, quam Ecclesiasticus his verbis exposuit.* Cum semine eorum permanent bona, hæreditas sancta nepotes eorum; & in Testamentis stetit semen eorum, & filij eorum propter illos vsque in æternum manent: semen eorum, & gloria eorum, nō derelinquetur. *Quamuis autem quidam ex his, qui ad Willibaldinam diœcesin spectant; à S. Willibaldo eiusque doctrina desciuerint, nec in* Testamentis steterint, *illi tamen, qui non tantùm spirituali, sed & temporali iurisdictione & ditione S. Willibaldi, & successorum tenētur, constantissimè in fide Deo & Antistitibus suis debita perstiterunt, ita vt quãuis circumcirca omnia in præceps ruerent, & auitæ religionis scita & instituta conuellerentur, & eliminarentur, ipsi immobiles in ea doctrina perseuerarēt, quam olim*

in

in agro Eystettensi S. VVillibaldus seuerat & feliciter plantarat; diuerso prorsus ab aliis nonnullis exemplo; qui cum Islebici Euangelij spiritu afflati essent, præsules suos, aliquando etiam armata manu, & aperta defectione denunciata, coëgerūt, vt ad Lutheri vel Caluini synagogas liberè transire liceret; nec transire tantùm; sed & in iisdem degere, palamq; nouorum dogmatum architectis operā dare. Procul hic gen⁹ abfuit à VVillibaldinæ stirpis posteris. Nihil simile patrarūt, imò nec vt patrarent, somniarunt; Præsuli suo & Principi, tanquam vero & legitimo pastori obsecuti, aures occluserunt lupis, qui vlulatibus suis non modò hanc Diœcesin, sed & totam Germaniam implebant, & ad seditiones contra Episcopos præcipuè inflāmabant. Quam Diœcesanorum Eystettensium constātiam in tanta præuaricandi occasione, adscribo inprimis gratiæ Dei, tum B. VVillibaldo, & vigilantiæ eorum Antistitum, qui quando Lutherana hæresis grassari cœpit, in omnes partes sollicitè excubabant, ne vsq; adeò vicina pestis aliquid stragis ederet. Laudemus ergo

viros glorioſos, & parentes noſtros in generatione ſua, *qui tantum fauoris à Deo impetrarũt, vt propter illos ſeris quoq; nepotibus propitius ſit, eosq́; ſub alarum ſuarum vmbra protegat. Et eo magis hac temporum lue ad laudes tantis viris dicendas incendi debemus, quo petulantius ab hæretica factione traducuntur & infamantur.*

De Ægyptiis proditum eſt in ſacra geneſeos hiſtoria; quòd omnes ouium Paſtores deteſtentur. *Idem genius agitat Lutheranos & Caluinianos: omnes ouium Paſtores, hoc eſt, omnes Epiſcopos orthodoxos execrantur, ſublatosq́; cupiunt; quia his ſublatis pronam & facilẽ viam ouium lacerandarum ſibi patere vident. Quapropter Lutherus ſtatim ſub initium ſui Euangeliſmi peſtilẽtiſsimum, ſeditioſiſsimum & planè diabolicum librum aduerſus* falsò nominatum *Epiſcoporum Ordinem euulgauit: cuius hoc vnicum argumentum eſt, Epiſcopos non eſſe tolerandos, ſed exſcindẽdos, & tanquam atrociſsimos Chriſti hoſtes exterminandos, quod Tartareum negotium tanta impotẽtia agit, vt niſi Deus*

plero-

plerorumq; Germanorum mentes aliò auertisset, mirum nō fuisset, licet manu facta Episcopos omnes contrucidassent. Sed Deus non semper sinit, vt diabolus tantū reipsa efficiat, quātum desiderat. Iactant quidem ipsi quoq; Lutherani aliquibus in locis Episcopos; quosdam enim Episcopatus inuaserunt & occuparunt; quorum inuasores & insessores Episcopi salutantur; & Lutherus sub exordium sui Euangelij tam liberalis erat, vt parochos quoq;, etiam rusticanos & agrestes, Episcopi titulo afficeret, qui postea maiorū solummodo gentiū Prædicantibus asseruatus est, sed ferè sub superintendentis vocabulo, animaduerterunt enim Nouatores pectoribus Germanorum lōgè aliam de Episcopis notionem impressam esse, quàm vt sibi persuadere possent, huiusmodi Logodulos & Verbicines, licet profundè capillatos & barbatos, in Episcoporum classem referendos esse. Quapropter non planè imprudenter sub Latino & Germanis ignoto, Superintendentis vocabulo absurditatem & turpitudinem laruatorum suorum Episcoporū occultant. nam si qui ex illis Epi-

ſcopi appellantur, quia Epiſcopatus olim à Catholicis Regibus & Principibus conditos, & liberaliſsimè dotatos occuparunt, eos non Epiſcopos, ſed Apoſcopos eſſe; è veſtigio intelliges, ſi te conferas ad catalogos & ſeriem ſucceſsionis in ſingulis Eccleſiis, videbis enim eos ab antegreſsis veri nominis pręſulibus deſciuiſſe; nam vltra pauculos Lutheranos, ſi progrediaris, ſtatim reperies tales Epiſcopos, quales hodie ſunt in aliis Epiſcopatibus, vt in Herbipolenſi, Bambergenſi, Auguſtano, Eyſtettenſi, orthodoxos nimirum & cum cathedra S. Petri ſociatos, quibus iſti non niſi æquiuocè ſuccedunt: neque enim qui per vim irrupit, verba Nazianzeni vſurpo orat. in S. Athanaſium, ſucceſſor habendus eſt, ſed qui vim perpeſſus eſt; nec qui leges violauit, ſed qui modo legibus conſentaneo electus eſt; nec qui cōtraria dogmata tenet, ſed qui eadem fide præditus eſt; niſi fortaſſe ita ſucceſſorē dicat, quemadmodum morbū ſanitati, & tenebras luci, & tempeſtatem tranquillitati & mentis alienationē prudentiæ ſuccedere dicimus. Sed hæc præfationis. Nunc Catalogum texamus

Ora-

Oraculum Roberti Turneri in Præfatione ad Illustrißimum Præsulem & Principem Eystettensem Casparum à Seckendorff. præfixa orationi in obitum Martini Episcopi.

Fatale id esse Episcopis Eystettensibus comperio, vt non diu viuat is, qui non rectè viuit.

S. Gregorius Nazianzenus orat. in S. Athanasium.

Nec pium, nec tutum est, cum impiorum hominum vita memoriæ prodatur, pietate præstantes viros silentio transmittere.

INDEX EPISCOPORUM EYSTETTENSIUM.

I.	S. VVillibaldus.	XXXI.	Henricus III.
II.	Gerochus.	XXXII.	Fridericus II.
III.	Aganus seu Agannus.	XXXIII.	Henricus IV.
IV.	Adalũgus seu Adelũgus.	XXXIV.	Engelhardus.
V.	Altinus seu Altunus.	XXXV.	Hiltbrandus.
VI.	Otkerus siue Otkarius.	XXXVI.	Reymboto.
VII.	Godeschalcus.	XXXVII.	Conradus II.
VIII.	Erchãbaldus seu Erchãboldus.	XXXVIII.	Ioannes I.
		XXXIX.	Philippus.
IX.	Vdalfridus.	XL.	Marquardus.
X.	Starchandus.	XLI.	Gebhardus III.
XI.	Reginoldus.	XLII.	Fridericus III.
XII.	Megengozus.	XLIII.	Henricus V.
XIII.	Gundackarus I.	XLIV.	Albertus I.
XIV.	VValtherus.	XLV.	Berchtoldus.
XV.	Heribertus.	XLVI.	Rabno seu Rabanus.
XVI.	Gotsmannus.	XLVII.	Fridericus IV.
XVII.	Gebehardus I.	XLVIII.	Ioannes II.
XVIII.	Gundackarus II.	XLIX.	Albertus II.
XIX.	Vlricus siue Vdalricus I.	L.	Ioannes III.
XX.	Eberhardus I.	LI.	VVilhelmus.
XXI.	Vdalricus II.	LII.	Gabriel.
XXII.	Gebhardus II.	LIII.	Christophorus.
XXIII.	Burckhardus.	LIV.	Mauricius.
XXIV.	Conradus.	LV.	Eberhardus II. ab Hirnhaim.
XXV.	Egilolphus.	LVI.	Martinus.
XXVI.	Otho.	LVII.	Casparus à Seckendorff.
XXVII.	Hertuuicus.	LVIII.	Ioannes Conradus à Gemingen.
XXVIII.	Fridericus I.		
XXIX.	Henricus I.	LIX.	Ioannes Christophorus à VVesterstetten.
XXX.	Henricus II.		

CATA-

CATALOGVS HISTORICVS OMNIVM EPISCOPORVM, QVI POST S. VVILLIBALDVM CATHEDRAM EYSTETTENSEM TENVERVNT, VSQVE AD REVERENDISSIMVM in Christo Patrem, & Illustrissimum Principem, Dominum Ioannem Christophorum à Westerstetten, qui hodie cathedram Willibaldinam feliciter tenet.

EPiscopi nonnulli, qui post S. Willibaldum Ecclesiam Eystettensem aliquot seculis gubernarunt, obscura nocte premuntur, vt præter nomina vix quidquam, in publicis & priuatis monumentis supersit: Meretur tamen gratias non exiguas Gundackarus XVIII. Eystettensis Episcopus, vir rerum gestarum magnitudine, & vitæ sanctimonia cõspicuus, qui antecessorum suorum memoriam, quantum licuit, reparare & conseruare studuit, opere partim imaginario, partim scriptorio. Jmaginarium voco, quia patronos Ecclesiæ & singulos antecessores suos depingendos curauit, pictura, prout æuum illud ferebat rudi, multumq; ab elegantia huius ætatis abeunte, addito cuilibet effigiei versiculo, & annotato die electionis & mortis, nulla fermè

rerum gestarum mentione facta. Exstat hic Gundackari liber & labor Eystadij in codice manuscripto, quem *Pontificale* nominant. Quæ vltra hæc tempora sunt, à continuatoribus Gundackari sunt; quilibet enim ex successoribus operam dedit, vt Antecessoris sui imago cum breuicula vitæ historia in librum illum referretur, seriesque Præsulum perpetuo tenore vsq; ad nostra fermè tempora deducta est; vnde etiam ea, quæ ad propositum nostrum facere videbuntur, depromemus.

Vidit Gundackari Lucubratiunculam Anonymus quidam Hasenrietensis, quem calamo exaratum penes me habeo; qui Gundackari familiaris fuit, vitamque suam vltra vitam illius produxit; deque Episcopis quibusdam nonnulla literis mandauit, quæ alibi vix inuenias. Post S. Willibaldi felicem ad superos transitum, secundus Episcopus Eystettensis creatur.

II. Gerochus.

Geroch inde pius pascebat ouile secundus.

Episcopatum adeptus est eo anno, quo S. Willibaldus ad meliorem vitã migrauit, nempe DCC. XXCI. vel sequenti; vt habet Bruschianus Catalogus. sedit XX. annis. de quo isthæc Anonymus: *S. VVillibaldo Geroch filiolus in baptismo, successit, vir clarus natalibus, multarum possessionum, quas patri charissimo & patrono sanctissimo contradidit. Hic calicem illum aureum, quem nosti, cuius magnitudinis sit, ex optimo auro fieri iussit, & veterem illam Euangeliorum capsam ex electro & auro purissimo gemmisq; pretiosis parari fecit: altare quoq; aureum liberaliter inchoauit; quod postea successorum deuotio, pro ut hodie est, perpoliuit.*

Scribit

Scribit Adelbertus Abbas Heidenheimensis in commentariolo de eodem Monasterio, sub hoc Gerocho Heidenheimense Monasterium, ab ordine S. Benedicti ibidem per S. Wunibaldum plantato, ad canonicos sæculares translatum esse. Quod Anonymus Hasenrietanus Erchenbaldo adscribit, vt infra videbis. Obiit Gerochus IV. Nonas, hoc est, secundo die Februarij anno Redéptoris DCCC. II. In Calendario seu Necrologio, quod Pontificali Eystettẽsi insertum est, notatur ad VII. diem Iulij. *Irmengart obiit, mater Episcopi.* G. quod interpretor *Gerochi*, nisi quis malit *Gundackari.*

III. Aganus seu Agannus.

Tertius est Aganus cælesti dogmate plenus.

Præfuit annis XIIX, vt habet Gundackarus, non vt Bruschianus Catalogus XVII. Excessit ex hac vita VIII. Idus, hoc est, VI. die Nouembris.

IV. Adalungus seu Adelungus.

Laudibus eximiis Adalung micat ordine quartus.

Ad Episcopi officium euectus anno Christi DCCC. XIX. Præfuit annis XXII. Finem viuendi simul & gregem Dominicum pascendi fecit VIII. Kal. Augusti, hoc est, die S. Iacobi Apostoli.

V. Altinus seu Altunus.

Altine quos pastor sequitur, virtutis amator.

Iniit Pontificatum anno DCCC. XLI. tenuitq; annis XVII. Mortuus VIII. Kal. Martij, hoc est, XXII. die Februarij. Consensu & auctoritate huius Presulis, leuatum est ex terra corpus B. Solæ Abbatis, de quo hæc Ermenoldus Diaconus in S. Solæ vita Tom. IV.

Antiquæ Lectionis Doct. Canisij. *Cùm ego à viro venerabili Domino Altino Episcopo, ad cuius diœcesin locus ipse pertinet, rogarem, vti sepulchrum beati viri effodiendi, & in eodem pauimento aliquanto melius humandi, licentiam daret, concessit, vt rogaui. Factoq; ieiunio, cum his, qui tunc mecum adesse poterant, cœpimus fodere. Quod cum peractum est; leuauimus sarcophagi operculum, ex multis iam annis subtus terram positum, & tamen integrum. Et dum libentissimè, quid intus incorrupti haberet, contemplaremur, tantus, & tam ineffabilis mirifici odoris fumus inde egressus est, vt tota Basilica suauissimè ex eo redoleret impleta. At nos nimis attoniti in parte, qua steteramus, * domus regiæ, vt fragiles procubuimus; refocillati verò ex odore fragranti, diuinam clementiam orantes, resumpsimus spiritum: & tunc demum propius accedentes, perspeximus non solùm sancti viri ossa integra, sed & ipsius beata gleba puluerem ita sibimet cohærentem, nimiaq; viriditatis speciem tenentem, vt quasi non olim mortuus, sed semper viuus putaretur.*

* Basilica.

Einsdem eleuationis meminit in suo syntagmatio Anonymus.

VI. Otkerus siue Otkarius.

Post hos Otkerus succedebat vicesextus.

Idque anno salutis DCCC.LVIII. vixit in Episcopatu annos XXIII. vita functus II. Nonas, hoc est, VI. die Iulij anno DCCC.XXCI. *Epitomator* Philippi anno DCCC.XXC. sub hoc Episcopo translata est S. Walpurga Heidenheimio Eychstadium; de qua translatione Wolffardus Hasenrietanus lib. 1. de sancta Walpurga. *Paruo interiecto tempore, quo sacræ Virginis cineres in eodē loco tellus auara retinuit, contigit, decedentibus prioribus eiusdem Ecclesiæ pastoribus, Ockarium, venerabilem*

bilem virum, Eistettensem Cathedram meruisse. Qui dum minus, quàm deposceret honestatis ratio, idem monasterium, quo beatæ sanctimonialis ossa tegebantur, excoleret, quadam nocte, corporis quiete sopitum, dum tetræ ei tenebræ silẽtium ministrarent, huiusmodi eum alloquio virginem compellasse narratur: Cur, inquit, Ockari, qui præsul dici & esse meruisti, domum Dei, in qua corporeo sopore quiesco, & sepulchrum, in quo carne seposita vltimum iudicij diem expecto, inhonestè hactenus tractare voluisti? Nam seruorum huc coëuntium lutulentis pedibus quotidie calcor, & indecentibus vestigiis premor. Sciens igitur scito, quoniam aliquod iudicium pandã, quo non rectè te erga me, & domum Dei egisse comperias. Sed si reum te fore cognoueris, veniam merearis. Quod modico explicito tempore, rei probauit euentus: nam statim in proximo, dum erecti essent parietes eiusdem fabricæ prominentes, & trabium spatiosa compago sequenti die patentibus muris deberet apponi, subito facto iam noctis silẽtio, murus aquilonaris terratenus sese reuoluens, præcipitium egit horrendum, terroremq́ haud minimum tam domesticis curæ familiaris, quàm cunctis circumquaq; manentibus inauditum concussit.

Facto autem manè, cùm ad huiusmodi spectaculum omnes pauidi conuenissent, custos, qui tunc ibidem Reinfridus inerat, calle directo, prælibato præsuli, tremulis labiis nunciauit. Qui intelligens visionem, quam prius insomnis viderat, esse completam, cum suis illo vsque tetendit, atque cum omnibus penè comprouincialibus Ecclesiam repoliuit, quam etiam sacro Chrismate dedicauit. Dein cùm in orbẽ transissent dies, memoratus Antistes Archipresbyteros* Vultonem & Adalungum illuc sedulus destinauit, Ommonem quoque cum Sanctimoniale Liubila ex Monasterio* Mouuenheim cum eis abire præcepit, vt sanctos cineres Virginis cum summa diligentia

* VValthonem.

* Monheim.

 gentia

gentia eleuarent, ac cum hymnis, ac psalmorum concentibus ad Eichstatense cænobium deportarent. Hi verò iussa feliciæ prospero itinere percomplentes, resonantibus in cælum campanarum melodiis, & concrepantibus vndique canorum spiritualium eufoniis, pia viscera, rure, in quo hospitata fuerãt, flentes præ gaudio extulerunt, & ad iam dictum Monasterium deuexerunt. Quod factum est. XI. Kal. Octobr.* hoc est, XXI. Septembr. Jta Wolffardus, qui addit, Heidenheimio simul allatas fuisse Reliquias S. Wunibaldi; sed tribus interiectis diebus nempe * VIII. Kalend. Octobris, hoc est, XXIV. Septembris eò vnde absportatæ fuerant, reportatas esse. Monasterium sanctæ Walpurgis sub Otkero Antistite inchoatum fuisse, tradit Catalogus Bruschianus. Quo loco antea templum S. Crucis erat; quod, translatis eò S. Walpurgæ lipsanis, mutato nomine, ab ipsa S. Walpurga appellationem sumpsit.

* *Euphoniis.*

* *Alius manuscript. Cod. IX. Kalend. Octobr.*

Tradit idem Catalogus S. Walpurgam ab Otkero Episcopo cœlitum numero adscriptam esse concessu & iussu Adriani II. Pontificis. Centuriatores Centur. IX. cap. 7. nasum corrugant, & Adriano, tanquam idololatræ, qui *mortuos homines pro diis coluerit*; diem dicunt. Sed nimis serò veniunt cum sua indignatione Centuriatores; qua id quod factum est, infectum nunquam reddent, nec pietatis opus in idololatricum piaculum transmutabunt, licet omnes Orci copias suppetiatum aduocent.

Perrexit idẽ Otkerus cum exercitu in Boëmiam cum exul quidam iniustè pulsus in patriam & in Imperium restituendus esset. Nec prospera fortuna cœptis defuit. De quo Auentinus lib. 4. Annalium.

Jn libro Gundackari additur istud. *Isti quinque*

Episco-

Episcopi Gerhoch, Aganus, Adalunc, Altune, Otker centum annos viuendo (in Episcopatu scilicet) *compleuerunt;* non singuli, sed omnes simul.

VII. Godeschalcus.

Septimus Ecclesiam Gotescalc procurat eandem.

Sedit annos tres. Obiit anno Saluatoris DCCC. LXXXII. II. Idus Nouembris (ita habet Pontificale) hoc est, pridie Idus seu XII. Nouembris. Meminit eiusdem Epitomator Philippi.

VIII. Erchanbaldus seu Erchanboldus.

Est Erchanboldus octauus in ordine magnus.

Qui cathedram Episcopalem tenuit annos XXI. Ita enim tradit Pontificale, tametsi alij Episcopatui eius pauciores annos assignant. Mortuus anno Domini DCCCC. II. XIII. Kalend. Octobris, hoc est, XIX. die Septembris. Est hic Erchanboldus ille, cuius iussu Wolffardus Hasenrietanus quatuor libris res gestas & miracula S. Walpurgis complexus est; vt patet ex præfatione Wolffardi, quam ad Erchēboldum operi suo præfixit, quemadmodum videre est Tom. IV. Antiq. Lect. Doct. Canisij. Ad eundem Præsulem est eiusdem Wolffardi procemium in librum tertium.

Sub hoc Episcopo translata est pars Reliquiarum S. Walpurgæ Eychstadio ad Monasterium Monheimēse cui Liubila, seu Lioba Abbatissa præerat; quæ vt aliquid de Reliquiis S. Walpurgæ nancisceretur enixissimè petebat. Cui annuens Erchenbaldus partem concessit, per quam postea Deus ea miracula patrauit, quæ soluta oratione Wolffardus & rhythmis Me-

d bar-

dibardus quatuor libris comprehendit. Ita ergo de hac translatione Wolffardus.

*Anno ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi octingentesimo nonagesimo tertio, indictione tertia, regnante felici prosperitate Arnulfo serenissimo rege, apertum est * mauseolum B. VValpurgis Virginis in basilica, in qua locata fuerat tempore Ockarij Episcopi. Mittens igitur prudentissimus ac sagacissimus in omnibus negotiis Erchenboldus Episcopus, religiosos Archipresbyteros, cum aliis boni meriti suos, ossa dicata sacræ Virginis iussit exquiri, & inuenta diligenter attrectari, summaq; cum reuerentia partita recondi, ita vt optatæ diu reliquiæ darentur Linbilæ, & thesaurus eiusdem corporis per sæcula sua seruaretur Ecclesia; iidemque ad quos iussio peruenit Antistitis, eandem ocyus, licet simplici, corde, titubantes accelerare curarunt. Cumq; se totos dominicæ miserationi committerent, & in psalmis & hymnis sine cessatione persisterent, fodientes inuenerunt cineres amplectendos beatæ matris nostræ VValpurgis, quasi lympha tenui madefactos, vt quasi guttatim ab eis roris stillæ extorqueri valerent. Qui licet tanta essent humiditate referti, nec puluisculus tamen manibus contrectantium quoquo pacto valuit adhærere. Sublata demum pro qualitate incomparabilis thesauri desiderantissima portione, reliquum loco restituerunt suo. Quis verò mœror, quæue angoris tristitia Eistattenses inuaderet ciues, cùm tanta pignora partirentur, putantium dominam VValpurgam sibi penitus ablatam, qui verum agnoscit, vt veritas poscit, verissimus fateatur.* Hæc Wolffardus, sequentia Anonymus Hasenrietanus. *Inter innumera pietatis & virtutis opera Erchenbaldus patriam nostram, Haserensem Abbatiam, tunc Fuldensi, Elenuuangensi & Derensi Abbatiis iure & diuitiis æqualem, S. VVillibaldo acquisiuit; sed tamen non totam; Arnulphus quippe tunc temporis princeps, eandem*

* *Mausoleum.*

dem

dem Abbatiam precibus & seruitio prædicti Antistitis deui-ctus, oblatis prius regalibus circa Rhenum curtibus, in qui-bus & Thusburg, cum omnibus suis pertinentiis, ad Eystat-tensem Episcopatum regali donatione tradidit, & chirogra-pho aureis literis inscripto stabiliuit. His ita peractis prudens Episcopus eiectis Monachis canonicos ibi fecit, eorumq; præ-bendam paucis ex reditibus instituit, cæteris tum sibi reten-tis, tum militiæ distribuit. Tunc primum Aureacensis Episco-patus milites habere cœpit, cùm antea aut nullum, aut per-paucos habuisset. Nam hodieq; ex tanta Aureacensis militiæ multitudine tribus tantùm seu quatuor exceptis, cæteri om-nes beneficiati sunt ex huius Abbatiæ bonis.*

* *nobiles Vasal-los, feudatarios.*

Interfuit & subscripsit Erchanbaldus Concilio Triburiensi, quod celebratum est sub Arnulpho Imperatore anno salutis DCCC. XCV.

Parum porrò interest, siue *Erchenbaldum* siue *Er-chenboldum* scribas: vtraque enim scriptura vsitata est; nec diuersum hominem facit; & frustra sunt, qui Wil-liboldum à Willibaldo, & Wuniboldum à Wunibal-do discriminant, & S. Bonifacij comitatum & socie-tatem nouis comitibus & sociis augent. Quoties in istis Germanicis vocabulis mutatur a in o. vt *Reginal-dus, Reginoldus,* Reinaldus, Reinoldus, *Arnaldus, Arnol-dus,* & similia? neque vlla certa scribendi ratio in his Anglicis, Saxonicis, & Alamannicis vocabulis obser-uatur, vt videre licet tàm in impressis, quàm in cala-mo exaratis codicibus.

IX. Vdalfridus seu Vlfridus.

Ecce potestatem cæpit Vdalfridus eandem.

Sedit annos XXXI. obiit Kalẽdis Ianuarij, anno Re-demptoris DCCCC. XXXIII. Cæsaribus Ludoui-

co III. Conrado I. & Henrico Aucupi, charus fuit, vt ſcribunt ex Bruſchio Magdeburgici Cent. X. cap. 10. à quibus etiam multa priuilegia Eccleſię ſuę obtinuit. Idem cum propter morbum ſynodo Dingelfingenſi intereſſe non poſſet, Legatos ſuos miſit, *Sarcolochum* & *Godbertum*. Et qui nam iſti? *Sacrificuli*, inquiunt Magdeburgici Centur. X. cap. 10. *quos Chorepiſcopos vocant*. Nec hoc conuicium ſemel poſuiſſe contenti ſunt; idē prius ingeſſerant, cap. 9. vbi de ſynodis diſputant. Sed hic mos eſt Centuriatorum, vt omnibus bonis ſacerdotibus maledicant, & ignominioſa nomina imponant, ſolis illis parcunt, qui bonis aduerſati ſunt, qualis inprimis, Clemens ille, Adelbertus, Samſon & alij S. Bonifacij hoſtes iuratiſſimi. Iſti nimirum Centuriatoribus non ſunt *ſacrificuli*, ſed viri vel inprimis *venerandi* ac *colendi*.

Eſt autem hæc Dingelfingenſis ſynodus diuerſa ab illa, quæ eodem in loco celebrata eſt ſub Thaſſilone Boiorum Duce anno Redemptoris DCC.LXXII. vt ipſa temporum ratio docet. Aiunt Centuriatores, *Arnulphum Bauariæ Ducem deliberationi ſynodali præfuiſſe, & ſimul cum patribus decreta edidiſſe*. Vnde hoc illis notum? Vnde pleraque alia, nempe ex proprij cerebri bibliotheca, vbi aſſeruant, & quando opus eſt, inſpiciunt, optimæ notæ manuſcriptos Codices, & ex illis Centurias ſuas farciunt. Inde tamen perſpicuè colligo, Arnulphum nec Lutherano, nec Caluiniano ſpiritu inſtinctum fuiſſe; nam *prædia Eccleſiaſticorum, quæ partim Vngari depopulati erant, partim alij occuparant Epiſcopis ac Monachis reſtituit*. Quis Lutheranus aut Caluinianus hoc faceret? *Templis & ſacris ædibus reditus conſtituit, quibus reparari queant*. Da mihi Lutheranum aut

Calui-

Caluinianum, cui sit eadem liberalitas & pietas? *Frisingensi Episcopo, bona quæ abrepta fuerant, reddit.* O rem miri, quin & inauditi in schola Lutherana & Caluiniana exempli. Sectarij nostri non modò multa Episcoporum bona, sed & integros Episcopatus inuaserunt. Quis vel vnicam cogitatiunculam de restitutione suscipit?

Episcopos, Monachos, Sacerdotes, rursus intra metas disciplinæ retrahit; quia nimis populariter in istis rerū omnium turbationibus viuere didicerant. Nec hoc Lutheranum aut Caluinianum est; quia quò Sacerdotes & Monachi sunt dissolutiores & flagitiosiores, eò Quintieuangelicæ rei melius prospectum est, cuius tales sunt seminarium. Hæc hactenus occasione Synodi Dingelfingensis, ad quam Vdalfridus Episcopus legatos suos ablegauit.

X. Starchandus.

Exin Starchandus regit Ecclesiam venerandus:

Et quidē tempore satis longo, nempe annis XXXI. vt habet Gundackarus; Bruschianus Catalogus XXXII. annos tribuit; occisus est ab Vngaris pugnâ commissâ in Campo Lyci (auff dem Lechfeld) cui etiam S. Vdalricus Episcopus Augustanus interfuit, qui mortuum Starchandum ipsemet Eichstadium ad sepulturam reuexit. Sanctus autem Vdalricus *Eichstadio discedens cum ad veterem fagum, in monte Australi hodieq; stantem, venisset*, inquit Anonymus, *versa facie ad templum ciuitatis Aichstadianæ, sic exclamasse fertur. Vale VVillibalde vir sanctißime, vale: Ego omnium mortalium mihi charißimum iam prope te deposui ac sepeliui; icciroo ad tuam istam vrbem post hac venire amplius animus mihi non est: viue igitur & æternùm vale.*

Cæterùm interfectio Starchandi incidit in III. Idus, hoc eſt, in XI. diem Februarij, anno DCCCC. LXV. ad quem, vt & ad alios quoſdam Germaniæ Epiſcopos Epiſtolam dedit Leo VII. Papa, cuius meminit Auentinus lib. 4. Exſtat iam ad finem Chronici Reicherſpergenſis inter diplomata quę eidem Chronico attexuit vir clariſſimus *Chriſtophorus Geuuoldus*, I. V. D. & Conſiliarius Bauaricus. Jnterfuit Starckhandus cum S. Vdalrico Synodo Ingelheimēſi anno Domini DCCCC. XLVIII. celebratæ, vt ſcribit Frodoardus in ſuo Chronico.

De Erchanbaldo & Starckando ſimul, hæc Anonymus Haſenrietanus. *Hic Sacerdos magnus, eiusq́; ſucceſſor Starckandus, quales quantiq́; Epiſcopi fuerint in vita, quam periti & ſtudioſi in diuina ſcriptura, optimorum, quos fieri iuſſerunt, librorum, vſque hodie teſtatur multitudo copioſa. Vnde & memoria eorum non derelinquetur in ſæcula.*

Jmpetrauit Starckhandus ab Othone Magno Diploma, quo Heidenheimium, olim Monaſterium à S. Wunibaldo conditum; tunc autem Canonicorum Collegium, in ſuam protectionem recepit. Diplomatis ex vitioſo exemplari exſcripti, hæc ſunt verba.

In nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Otto diuina ordinante clementia Rex, generali Collegio Cleri noſtrorumque fidelium præſentium, nec non futurorum notum eſſe deſideramus, qualiter Venerandus Starchandus Eyſtettenſis Eccleſiæ Epiſcopus, & Bruno cariſſimus frater noſter, regalitatis noſtræ ſupplicando adierunt eminentiam, quatenus locum Heidenheim nuncupatum, in pago Sualaueldenſi ſitum, in comitatu Ernuſti, vbi egregius Dei confeſſor VVunebaldus corporaliter requieſcit, qui ad præfatum Eyſtettenſe reſpicit Epiſcopium, in noſtræ defenſionis emunitatem ſuſcipere dignare-

gnare-

gnaremur, quorum vtriusq; petitioni maximè pro amore diuino; & nostri nostrorum antecessorum remedio, libenter satisfecimus, & inde hoc iussimus præsens conscribi præceptum, per quod volumus & firmiter regali sceptro iubemus, vt nullus publicus Iudex, ne quilibet ex iudiciaria potestate, seu aliquis fidelium nostrorum, cuiuscunquè sit ordinis vel personæ in eodem loco vel adiacentibus suis, quocunq; modo augmententur Ecclesiis, aut in locis & agris seu cæteris possessionibus ad memoratum locum pertinentibus, habeat ius ad causas audiendas, vel feuda exigenda vel mansiones, vel paratas faciendas siue tollendas, nec ipsius loci liberos & seruos iniustè distringendos, aut quaslibet redditiones & occasiones illicitas requirendas, aut parafredas, seu aliquas occasiones iniustas vnquam agere præsumat, sed idem locus cum omnibus pertinētiis suis sub nostræ tuitionis emunitate perpetualiter quietus subsistat; & vt hæc liberalitatis nostræ auctoritas firmiorem perenniter habeat vigorem, hanc præceptalem chartam inde conscriptam manu propria roboramus, annulique nostri impressione iussimus sigillari. Hactenus Diploma.

Ad extremum omitti non debet, vocabulum *Starckhandus*, purè esse Germanicum, Starckhand/ quasi dicas; *Fortimanus*. Olim quoque à manibus data sunt nomina: vt *Longimanus*, Rex Persarum à longis manibus.

XI. Reginoldus.

Musicus inde locum Reginoldus rexit eundem.

De quo Bruschianus Catalogus. *Reginoldus vir doctissimus, trium linguarum egregiè peritus, Musicus eximius, tribus Othonibus Imperatoribus longè charissimus, à quibus multa insignia priuilegia consecutus est. Eligitur in Episcopum Aichistadianum, post mortem Starchandi. Præfuit lau-*

viuis abiit anno M.XIV. IV. Kalend. Maij, hoc est, XXVIII. Aprilis.

Fuit festiui & amœni ingenij, vt ex pluribus, quæ de illo narrat Anonymus Haserensis seu Hasenrietanus, planum fit; ex quibus hoc non est postremum, quod verbis ipsius Auctoris, tametsi incultis, recitabo. *Alio tempore, cùm Iunior quidam Clericus, legatione Hezelini VVirzeburgensis Episcopi functus, ad eum veniret: videns eum, scilicet Clericum à longè, accipitrem in manu ferentem, vocat vnum ex Camerariis suis, & ait. Sic & sic facito cum adueniente Clerico: At ille venienti occurrens, & descēdentis equum deuotè suscipiens, addidit: Date mihi ad seruandum & accipitrem, donec vestram peragatis legationem. Clericus verò nihil mali suspicatus, statim tradidit alitem. At ille apprehensum per* * *liguras accipitrem, ter & quater in faciem Clerici percussit; furcifer inquiens, quomodo ausus es ad Episcopum venire huiusmodi alitem ferens? Confusus & dolens Clericus ingreditur ad Episcopum, non iam legationis causa, sed querelarum; minitans hanc se contumeliam Domino suo lacrimabiliter conquesturum. Cui Episcopus; imò ego, inquit, nisi patienter feratis, mandabo Domino vestro quàm inurbanè ad me venistis, & non solùm gratiam eius, sed & bona vestra, & ipsum ordinem perdam vobis. Vos equidem stultè egistis, stultè egit & meus, condonate alterutrum, quod inuicem peccastis; & cauete de cætero, ne vnquam ad me, vel ad aliquē Episcopum tam irregulariter veniatis. Deinde donatus & ipse non vili munere, abdicata iniuria, recessit in pace.*

* *ligaturas.*

Non dissimile factum narrat Dietmarus Episcopus Mersburgensis de Arnulpho Episcopo, cùm in quendam Presbyterum accipitrem manu gestantem incidisset. Historiam inuenies apud Diethmarum lib. 6. Chronici.

Adda-

Addamus & hoc ex eodem fonte haustum. *Beatæ in Christo memoriæ Henricus Imperator, Babergensis Episcopatus institutor, cùm solemnes, tam sibi, quàm aliis ludos exhibere vellet, mandauit huic Episcopo nostro, suo verò propinquo, in parte consanguineo, vt plenum sibi in via Ratisponensi daret * seruitium, Archiepiscopo cuilibet non nihil formidandum. Cui cùm Regius Legatus singulatim, quæ danda essent, magnificè enumeraret, tandemq; ad immensam vini mensuram ventum esset; pessime, inquit, Dominus tuus apertè insanit. Vnde deberem sibi tantum seruitium dare, qui ne memetipsum satis queo pascere? Ego quidem socius eius eram genere, sed ipse fecit me rebus quasi pauperem parochianum; & nunc regale poscit seruitium? Vnde sibi tot carradas vini? Ego quidem de vino nihil habeo, nisi vnam paruulam carradam, quam dedit mihi sodes * meus Augustensis Episcopus tantum ad sacrificium. Dicebat autem Brunonem ipsius Imperatoris germanum fratrem. Per sanctum, inquit VVillibaldum, ne vna quidem gutta huius villi intrabit in os Domini tui. Tandem cùm deferbuisset ira eius, pretiosos Imperatori aliquot pannos misit, & Legato dixit. Hoc voluit Dominus tuus, hoc habeat: hoc est Eistettensium Episcoporum potius, quàm plenum regibus dare seruitium.*

* *omnia necessaria ad Aulæ sustentationem.*

* *socius, amicus.*

Jn manuscripto Pontificali dicitur, S. Willibaldum hoc procurante Pontifice à Leone VII. Canonizatum, & in Sanctorum numerum relatum esse. Quod subsistere nequit, vt alibi monuimus, cùm Leo VII. multis annis ante Megingozi Episcopatum vitam finierit. Adscribam verba Pontificalis.

S. VVillibaldus filius S. Richardi regis Angliæ, deuotus super terram Domino Deo, ab incarnatione Domini anno DCC.XLV. primus Episcopus Ecclesiæ Aureatensis quæ nunc dicitur Eystettensis, factus est. Sedit in Episcopatu. XXXVI.

gentia eleuarent, ac cum hymnis, ac psalmorum concentibus ad Eichstatense cœnobium deportarent. Hi verò iussa feliciæ prospero itinere percomplentes, resonantibus in cælum campanarum melodiis, & concrepantibus vndique canorum spiritualium eufoniis, pia viscera, rure, in quo hospitata fuerãt, flentes præ gaudio extulerunt, & ad iam dictum Monasterium deuexerunt. Quod factum est. XI. Kal. Octobr.* hoc est, XXI. Septembr. Jta Wolffardus, qui addit, Heidenheimio simul allatas fuisse Reliquias S. Wunibaldi; sed tribus interiectis diebus nempe * VIII. Kalend. Octobris, hoc est, XXIV. Septembris eò vnde absportatæ fuerant, reportatas esse. Monasterium sanctæ Walpurgis sub Otkero Antistite inchoatum fuisse, tradit Catalogus Bruschianus. Quo loco antea templum S. Crucis erat; quod, translatis eò S. Walpurgæ lipsanis, mutato nomine, ab ipsa S. Walpurga appellationem sumpsit.

* *Euphoniis.*

* *Alius manuscript. Cod. IX. Kalend. Octobr.*

Tradit idem Catalogus S. Walpurgam ab Otkero Episcopo cœlitum numero adscriptam esse concessu & iussu Adriani II. Pontificis. Centuriatores Centur. IX. cap. 7. nasum corrugant, & Adriano, tanquam idololatræ, qui *mortuos homines pro diis coluerit*, diem dicunt. Sed nimis serò veniunt cum sua indignatione Centuriatores; qua id quod factum est, infectum nunquam reddent, nec pietatis opus in idololatricum piaculum transmutabunt, licet omnes Orci copias suppetiatum aduocent.

Perrexit idẽ Otkerus cum exercitu in Boëmiam cum exul quidam iniustẽ pulsus in patriam & in Imperium restituendus esset. Nec prospera fortuna cœptis defuit. De quo Auentinus lib. 4. Annalium.

Jn libro Gundackari additur istud, *Isti quinque*

Episco-

Episcopi Gerboch, Aganus, Adalunc, Altune, Otker centum annos viuendo (in Episcopatu scilicet) *compleuerunt*; non singuli, sed omnes simul.

VII. Godeschalcus.

Septimus Ecclesiam Gotescalc procurat eandem.
Sedit annos tres. Obiit anno Saluatoris DCCC. LXXXII. II. Idus Nouembris (ita habet Pontificale) hoc est, pridie Idus seu XII. Nouembris. Meminit eiusdem Epitomator Philippi.

VIII. Erchanbaldus seu Erchanboldus.

Est Erchanboldus octauus in ordine magnus.
Qui cathedram Episcopalem tenuit annos XXI. Ita enim tradit Pontificale, tametsi alij Episcopatui eius pauciores annos assignant. Mortuus anno Domini DCCCC. II. XIII. Kalend. Octobris, hoc est, XIX. die Septembris. Est hic Erchanboldus ille, cuius iussu Wolffardus Hasenrietanus quatuor libris res gestas & miracula S. Walpurgis complexus est; vt patet ex pręfatione Wolffardi, quam ad Erchéboldum operi suo præfixit, quemadmodum videre est Tom. IV. Antiq. Lect. Doct. Canisij. Ad eundem Pręsulem est eiusdem Wolffardi proœmium in librum tertium.

Sub hoc Episcopo translata est pars Reliquiarum S. Walpurgæ Eychstadio ad Monasterium Monheiméſe cui Liubila, seu Lioba Abbatissa præerat; quæ vt aliquid de Reliquiis S. Walpurgæ nancisceretur enixissimè petebat. Cui annuens Erchenbaldus partem concessit, per quam postea Deus ea miracula patrauit, quę soluta oratione Wolffardus & rhythmis Me-

d bar-

dibardus quatuor libris comprehendit. Ita ergo de hac translatione Wolffardus.

*Anno ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi octingentesimo nonagesimo tertio, indictione tertia, regnante felici prosperitate Arnulfo serenißimo rege, apertum est * mausceolum B. VValpurgis Virginis in basilica, in qua locata fuerat tempore Ockarij Episcopi. Mittens igitur prudentißimus ac sagacißimus in omnibus negotiis Erchenboldus Episcopus, religiosos Archipresbyteros, cum aliis boni meriti suos, ossa dicata sacræ Virginis iußit exquiri, & inuenta diligenter attrectari, summaq; cum reuerentia partita recondi, ita vt optatæ diu reliquiæ darentur Liubilæ, & thesaurus eiusdem corporis per sæcula sua seruaretur Ecclesiæ; iidemque ad quos iußio peruenit Antistitis, eandem ocyus, licet simplici, corde, titubantes accelerare curarunt. Cumq; se totos dominicæ miserationi committerent, & in psalmis & hymnis sine cessatione persisterent, fodientes inuenerunt cineres amplectendos beatæ matris nostræ VValpurgis, quasi lympha tenui madefactos, vt quasi guttatim ab eis roris stillæ extorqueri valerent. Qui licet tanta essent humiditate referti, nec puluisculus tamen manibus contrectantium quoquo pacto valuit adhærere. Sublata demum pro qualitate incomparabilis thesauri desiderantißima portione, reliquum loco restituerunt suo. Quis verò mœror, quæue angoris tristitia Eistattenses inuaderet ciues, cùm tanta pignora partirentur, putantium dominam VValpurgam sibi penitus ablatam, qui verum agnoscit, vt veritas poscit, verißimus fateatur.* Hæc Wolffardus, sequentia Anonymus Hasenrietanus. *Inter innumera pietatis & virtutis opera Erchenbaldus patriam nostram, Haserensem Abbatiam, tunc Fuldensi, Elenuuangensi & Derensi Abbatiis iure & diuitiis æqualem, S. VVillibaldo acquisiuit; sed tamen non totam; Arnulphus quippe tunc temporis princeps, eandem*

* Mausoleum.

dem

*dem Abbatiam precibus & seruitio prædicti Antistitis deui-ctus, oblatis prius regalibus circa Rhenum curtibus, in quibus & Thusburg, cum omnibus suis pertinentiis, ad Eystattensem Episcopatum regali donatione tradidit, & chirographo aureis literis inscripto stabiliuit. His ita peractis prudens Episcopus eiectis Monachis canonicos ibi fecit, eorumq; præbendam paucis ex reditibus instituit, cæteris tum sibi retentis, tum militiæ distribuit. Tunc primum Aureacensis Episcopatus * milites habere cœpit, cùm antea aut nullum, aut perpaucos habuisset. Nam hodieq; ex tanta Aureacensis militiæ multitudine tribus tantùm seu quatuor exceptis, cæteri omnes beneficiati sunt ex huius Abbatiæ bonis.*

* *nobiles vasallos, feudatarios.*

Interfuit & subscripsit Erchanbaldus Concilio Triburiensi, quod celebratum est sub Arnulpho Imperatore anno salutis DCCC. XCV.

Parum porrò interest, siue *Erchenbaldum* siue *Erchenboldum* scribas: vtraque enim scriptura vsitata est; nec diuersum hominem facit; & frustra sunt, qui Williboldum à Willibaldo, & Wuniboldum à Wunibaldo discriminant, & S. Bonifacij comitatum & societatem nouis comitibus & sociis augent. Quoties in istis Germanicis vocabulis mutatur a in o. vt *Reginaldus, Reginoldus*, Reinaldus, Reinoldus, *Arnaldus, Arnoldus*, & similia? neque vlla certa scribendi ratio in his Anglicis, Saxonicis, & Alamannicis vocabulis obseruatur, vt videre licet tàm in impressis, quàm in calamo exaratis codicibus.

IX. Vdalfridus seu Vlfridus.

Ecce potestatem capit Vdalfridus eandem.

Sedit annos XXXI. obiit Kalẽdis Ianuarij, anno Redemptoris DCCCC. XXXIII. Cæsaribus Ludoui-

co III. Conrado I. & Henrico Aucupi, charus fuit, vt scribunt ex Bruschio Magdeburgici Cent. X. cap. 10. à quibus etiam multa priuilegia Ecclesię suę obtinuit. Idem cum propter morbum synodo Dingelfingensi interesse non posset, Legatos suos misit, *Sarcolochum* & *Godbertum*. Et qui nam isti? *Sacrificuli*, inquiunt Magdeburgici Centur. X. cap. 10. *quos Chorepiscopos vocant*. Nec hoc conuicium semel posuisse contenti sunt; idē prius ingesserant, cap. 9. vbi de synodis disputant. Sed hic mos est Centuriatorum, vt omnibus bonis sacerdotibus maledicant, & ignominiosa nomina imponant, solis illis parcunt, qui bonis aduersati sunt, qualis inprimis, Clemens ille, Adelbertus, Samson & alij S. Bonifacij hostes iuratissimi. Isti nimirum Centuriatoribus non sunt *sacrificuli*, sed viri vel inprimis *venerandi* ac *colendi*.

Est autem hæc Dingelfingensis synodus diuersa ab illa, quæ eodem in loco celebrata est sub Thassilone Boiorum Duce anno Redemptoris DCC.LXXII. vt ipsa temporum ratio docet. Aiunt Centuriatores, *Arnulphum Bauariæ Ducem deliberationi synodali præfuisse, & simul cum patribus decreta edidisse*. Vnde hoc illis notum? Vnde pleraque alia, nempe ex proprij cerebri bibliotheca, vbi asseruant, & quando opus est, inspiciunt, optimæ notæ manuscriptos Codices, & ex illis Centurias suas farciunt. Inde tamen perspicuè colligo, Arnulphum nec Lutherano, nec Caluiniano spiritu instinctum fuisse; nam *prædia Ecclesiasticorum, quæ partim Vngari depopulati erant, partim alij occuparant Episcopis ac Monachis restituit*. Quis Lutheranus aut Caluinianus hoc faceret? *Templis & sacris ædibus reditus constituit, quibus reparari queant*. Da mihi Lutheranum aut

Calui-

Caluinianum, cui sit eadem liberalitas & pietas? *Frisingensi Episcopo, bona quæ abrepta fuerant, reddit.* O rem miri, quin & inauditi in schola Lutherana & Caluiniana exempli. Sectarij nostri non modò multa Episcoporum bona, sed & integros Episcopatus inuaserunt. Quis vel vnicam cogitatiunculam de restitutione suscipit?

Episcopos, Monachos, Sacerdotes, rursus intra metas disciplinæ retrahit; quia nimis populariter in istis rerũ omnium turbationibus viuere didicerant. Nec hoc Lutheranum, aut Caluinianum est; quia quò Sacerdotes & Monachi sunt dissolutiores & flagitiosiores, eò Quintieuangelicæ rei melius prospectum est, cuius tales sunt seminarium. Hæc hactenus occasione Synodi Dingelfingensis, ad quam Vdalfridus Episcopus legatos suos ablegauit.

X. Starchandus.

Exin Starchandus regit Ecclesiam venerandus:

Et quidẽ tempore satis longo, nempe annis XXXI. vt habet Gundackarus; Bruschianus Catalogus XXXII. annos tribuit; occisus est ab Vngaris pugnâ commissâ in Campo Lyci (auff dem Lechfeld) cui etiam S. Vdalricus Episcopus Augustanus interfuit, qui mortuum Starchandum ipsemet Eichstadium ad sepulturam reuexit. Sanctus autem Vdalricus *Eichstadio discedens cum ad veterem fagum, in monte Australi hodieq; stantem, venisset,* inquit Anonymus, *versa facie ad templum ciuitatis Aichstadianæ, sic exclamasse fertur. Vale VVillibalde vir sanctissime, vale: Ego omnium mortalium mihi charissimum iam prope te deposui ac sepeliui; iccirco ad tuam istam vrbem post hac venire amplius animus mihi non est: viue igitur & æternùm vale.*

Cæterùm interfectio Starchandi incidit in III. Idus, hoc est, in XI. diem Februarij, anno DCCCC. LXV. ad quem, vt & ad alios quosdam Germaniæ Episcopos Epistolam dedit Leo VII. Papa, cuius meminit Auentinus lib. 4. Exstat iam ad finem Chronici Reicherspergensis inter diplomata quę eidem Chronico attexuit vir clarissimus *Christophorus Geuuoldus*, I. V. D. & Consiliarius Bauaricus. Interfuit Starckhandus cum S. Vdalrico Synodo Ingelheimēsi anno Domini DCCCC. XLVIII. celebratæ, vt scribit Frodoardus in suo Chronico.

De Erchanbaldo & Starckando simul, hæc Anonymus Hasenrietanus. *Hic Sacerdos magnus, eiusq́; successor Starckandus, quales quantiq́; Episcopi fuerint in vita, quam periti & studiosi in diuina scriptura, optimorum, quos fieri iusserunt, librorum, vsque hodie testatur multitudo copiosa. Vnde & memoria eorum non derelinquetur in sæcula.*

Impetrauit Starckhandus ab Othone Magno Diploma, quo Heidenheimium, olim Monasterium à S. Wunibaldo conditum; tunc autem Canonicorum Collegium, in suam protectionem recepit. Diplomatis ex vitioso exemplari exscripti, hæc sunt verba.

In nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Otto diuina ordinante clementia Rex, generali Collegio Cleri nostrorumque fidelium præsentium, nec non futurorum notum esse desideramus, qualiter Venerandus Starchandus Eystettensis Ecclesiæ Episcopus, & Bruno carissimus frater noster, regalitatis nostræ supplicando adierunt eminentiam, quatenus locum Heidenheim nuncupatum, in pago Sualaueldensi situm, in comitatu Erunsti, vbi egregius Dei confessor VVunebaldus corporaliter requiescit, qui ad præfatum Eystettense respicit Episcopium, in nostræ defensionis emunitatem suscipere dignare-

gnaremur, quorum vtriusq; petitioni maximè pro amore diuino; & nostri nostrorum antecessorum remedio, libenter satisfecimus, & inde hoc iussimus præsens conscribi præceptum, per quod volumus & firmiter regali sceptro iubemus, vt nullus publicus Iudex, ne quilibet ex iudiciaria potestate, seu aliquis fidelium nostrorum, cuiuscunque sit ordinis vel personæ in eodem loco vel adiacentibus suis, quocunq; modo augmententur Ecclesiis, aut in locis & agris seu cæteris possessionibus ad memoratum locum pertinentibus, habeat ius ad causas audiendas, vel feuda exigenda vel mansiones, vel paratas faciendas siue tollendas, nec ipsius loci liberos & seruos iniustè distringendos, aut quaslibet redditiones & occasiones illicitas requirendas, aut parafredas, seu aliquas occasiones iniustas vnquam agere præsumat, sed idem locus cum omnibus pertinẽtiis suis sub nostræ tuitionis emunitate perpetualiter quietus subsistat; & vt hæc liberalitatis nostræ auctoritas firmiorem perenniter habeat vigorem, hanc præceptalem chartam inde conscriptam manu propria roboramus, annulíque nostri impreßione iußimus sigillari. Hactenus Diploma.

Ad extremum omitti non debet, vocabulum *Starckhandus*, purè esse Germanicum, Starckhand/ quasi dicas; *Fortimanus.* Olim quoque à manibus data sunt nomina: vt *Longimanus*, Rex Persarum à longis manibus.

XI. Reginoldus.

Musicus inde locum Reginoldus rexit eundem.

De quo Bruschianus Catalogus. *Reginoldus vir doctißimus, trium linguarum egregiè peritus, Musicus eximius, tribus Othonibus Imperatoribus longè charißimus, à quibus multa insignia priuilegia consecutus est. Eligitur in Episcopum Aichistadianum, post mortem Starchandi. Præfuit lau-*

dabiliter ac vtilißimè annis XXIV. Obiit quarta Aprilis anno Domini DCCCC. LXXXIX. scripsit vitas sanctorum Nicolai, Blasij, VVillibaldi item ac VVunibaldi fratrum. Ampliauit, ac illustriorem fecit Basilicam Cathedralem. Vtrum autem vita S. Willibaldi, quam Tomo IV. Antiquæ Lectionis D. Canisius intulit, sit illa ipsa, quam Reginoldus scripsit, difficile dictu est. Coniecturæ à D. Canisio allatæ eò ducunt, sed sunt, quæ etiam abducant. Judicet Lector.

De hoc Anonymus Hasenrietanus, præter cætera, isthæc. *Cum Monasterium* amplificare cogitaret, consiliumq́; prænominati S. Odalrici Episcopi super hac re per legatum inquireret, vir sanctus huiusmodi responsum remisit, nec opus, nec bonum sibi hoc videri. Satis magnam esse Ecclesiam quantitate, maximam verò sanctitate. Neq; enim se vnquam in vllam venisse, in qua melius posset orare. Hoc responso paululum reuocatus ab incepto, post tamen satis fecit suo desiderio: Occidentalem namque templi partem, prius cæteris tribus æqualem, eius partis ampliauit adiectione, quæ nunc versus occasum est hodierna sacri fontis statione. Ex eo tempore paulatim cessabant signa & prodigia, quæ ibi prius fiebāt plurima. Vt enim maiores nostros sæpe audiui dicere, appropinquante quotannis festiuitate S VVillibaldi, tanta multitudo cæcorum, claudorum, mancorum, dæmoniacorum & multifariè debilium confluxit, vt porticus illa magna ad S. Martinum, nequaquam eos capere posset, tantusq́; stridor ab eis in Vigilia sancti fieret, vt vesperam illam iocundissimam non nihil impedirent. Veruntamen antequam Missa in die sancto finita fuisset, fermè omnes sanati Deo sanctoq́; VVillibaldo debitas grates referrent.*

* *Templum cathedrale.*

Diligebat autem idem Episcopus præpotentem quandam Dominam, Pia vocatam, quæ omnes illius temporis fœminas

arti-

artificiorum subtilitate incomparabiliter dicitur superasse, hac multis & miris ornatibus Ecclesiam nostram decorauit, non solùm per semetipsam operando, seu tradendo, verùm etiam alias multas, multa artificiorum genera docendo. Ad vltimum perfectè conuersa ad dominum, in proximo construxit monasterium sanctimonialium Bergen vocatum, quod regalibus, vt erat ditissima, redditibus locupletatum, & omni ornamentorum genere multifariam decoratum Romana Ecclesiæ specialiter tradidit. Quam traditionem Ioannes tunc Apostalicus privilegio suo, quod hodieq; nobiscum est, confirmauit, & omnes eidem monasterio aliquam iniustitiam facientes terribiliter anathematizauit.

Porro Bergæ iuxta infimum altare huiusmodi inscriptio legitur. Die Hochgeborne Fürstin/Billdrut/Pia von angeborner Miltigkeit genant/ ein Tochter Hertzog Gisselbrechts von Pemelgam vnd Lotring / vnd Frawen Gerwigen/ deß ersten Keysers Otto Schwester / Stifftet nach Abgang jhres Gemahels Hertzog Berchtold in Bayrn diß wirdig Gottshauß/im 26. Jar/ jhres wittiben Stands/nach der Geburt Christi DCCCC.LXXVI. De hoc Monasterio plura Hundius in Metropoli, & Bruschius in Catalogo Monasteriorum. Situm est inter Eystadium & Neoburgum, Principis Palatini sedem; olim Ordinis S. Benedicti.

XII. Megengozus.

Hinc malus ipse malis Megengoz, largus egenis.

Variè scribitur hoc nomen, vt pleraque alia huius notæ; etiam *Megingaudus* inuenias & *Megingaldus; hoc, nostro more,* inquit Trithemius, lib. de origine Francorum; *illud, consuetudine Sicambrorum* L *in* V *mutantium.* Tenuit Megengozus Episcopatum annos XXIV. E

viuis

viuis abiit anno M.XIV. IV. Kalend. Maij, hoc est, XXVIII. Aprilis.

Fuit festiui & amœni ingenij, vt ex pluribus, quæ de illo narrat Anonymus Haserensis seu Hasenrietanus, planum fit; ex quibus hoc non est postremum, quod verbis ipsius Auctoris, tametsi incultis, recitabo. *Alio tempore, cùm Iunior quidam Clericus, legatione Hezelini VVirzeburgensis Episcopi functus, ad eum veniret: videns eum, scilicet Clericum à longè, accipitrem in manu ferentem, vocat vnum ex Camerariis suis, & ait. Sic & sic facito cum adueniente Clerico: At ille venienti occurrens, & descēdentis equum deuotè suscipiens, addidit. Date mihi ad seruandum & accipitrem, donec vestram peragatis legationem. Clericus verò nihil mali suspicatus, statim tradidit alitem. At ille apprehensum per* ligur as accipitrem, ter & quater in faciem Clerici percussit; furcifer inquiens, quomodo ausus es ad Episcopum venire huiusmodi alitem ferens? Confusus & dolens Clericus ingreditur ad Episcopum, non iam legationis causa, sed querelarum; minitans hanc se contumeliam Domino suo lacrimabiliter conquesturum. Cui Episcopus; imò ego, inquit, nisi patienter feratis, mandabo Domino vestro quàm inurbanè ad me venistis, & non solùm gratiam eius, sed & bona vestra, & ipsum ordinem perdam vobis. Vos equidem stultè egistis, stultè egit & meus, condonate alterutrum, quod inuicem peccastis; & cauete de cætero, ne vnquam ad me, vel ad aliquē Episcopum tam irregulariter veniatis. Deinde donatus & ipse non vili munere, abdicata iniuria, recessit in pace.*

* *ligaturas.*

Non dissimile factum narrat Dietmarus Episcopus Mersburgensis de Arnulpho Episcopo, cùm in quendam Presbyterum accipitrem manu gestantem incidisset. Historiam inuenies apud Diethmarum lib. 6. Chronici.

Adda-

Addamus & hoc ex eodem fonte haustum. *Beatæ in Christo memoriæ Henricus Imperator, Babergensis Episcopatus institutor, cùm solemnes, tam sibi, quàm aliis ludos exhibere vellet, mandauit huic Episcopo nostro, suo verò propinquo, in parte consanguineo, vt plenum sibi in via Ratisponensi daret * seruitium, Archiepiscopo cuilibet non nihil formidandum. Cui cùm Regius Legatus singulatim, quæ danda essent, magnificè enumeraret, tandemq́ ad immensam vini mensuram ventum esset; pessime, inquit, Dominus tuus apertè insanit. Vnde deberem sibi tantum seruitium dare, qui ne memetipsum satis queo pascere? Ego quidem socius eius eram genere, sed ipse fecit me rebus quasi pauperem parochianum; & nunc regale poscit seruitium? Vnde sibi tot carradas vini? Ego quidem de vino nihil habeo, nisi vnam paruulam carradam, quam dedit mihi sodes * meus Augustensis Episcopus tantum ad sacrificium. Dicebat autem Brunonem ipsius Imperatoris germanum fratrem. Per sanctum, inquit VVillibaldum, ne vna quidem gutta huius villi intrabit in os Domini tui. Tandem cùm deferbuisset ira eius, pretiosos Imperatori aliquot pannos misit, & Legato dixit. Hoc voluit Dominus tuus, hoc habeat: hoc est Eistettensium Episcoporum potius, quàm plenum regibus dare seruitium.*

* *omnia necessaria ad Aulæ sustentationem.*

* *socius, amicus.*

Jn manuscripto Pontificali dicitur, S. Willibaldum hoc procurante Pontifice à Leone VII. Canonizatum, & in Sanctorum numerum relatum esse. Quod subsistere nequit, vt alibi monuimus, cùm Leo VII. multis annis ante Megingozi Episcopatum vitam finierit. Adscribam verba Pontificalis.

S. VVillibaldus filius S. Richardi regis Angliæ, deuotus super terram Domino Deo, ab incarnatione Domini anno DCC.XLV. primus Episcopus Ecclesiæ Aureatensis quæ nunc dicitur Eystettensis, factus est. Sedit in Episcopatu. XXXVI.

annis. Anno verò DCC. LXXXI. Nonis Iulij obiit. In medio crypta sepultus est septimo Idus Iulij. vbi requieuit CC. VIII. annis. Medio tempore Dominus Deus in laudem & honorem egregij Confessoris sui multa permisit fieri signa. Illa verò signa infinita, cum à Leone Papa VII. satis essent examinata, & coram eo probata, procurante venerabili Patre Domino Megengozzo, qui fuit duodecimus Episcopus Eystettensis post S. VVillibaldum, laudabiliter canonizatus, & sanctorum Catalogo insertus est. Anno verò DCCCC. LXXXIX. X. Cal. Maij de terra in crypta primò eleuatus est, & ibidem retro altare S. Viti, sacrosagatus, vbi requieuit LXVII. annis. Illis temporibus S. VVillibaldus multis vicibus manifestauit se, signa & miracula multa faciendo.* Hæc ibi. Quibus quis, & quomodo verus sensus subesse queat, docui lib. 1. obseruat. cap. 23.

* *tumulatus, siue sarcophago inclusus.*

Huius primæ eleuationis memoria notatur in Kalendario seu Necrologio ad X. Kal. Maij, hoc est ad diem XX. Aprilis, his verbis: *Eleuatio prima de terra corporis S. VVillibaldi Confessoris & Episcopi anno 989.*

Idem Episcopus Megengozus lucernã siue lychnuchum orbicularem seu circularem in medio Templi cathedralis in honorẽ S. Willibaldi conficiendum curauit; quales hodie adhuc passim in templis visuntur cum certo candelarum numero: *Pharos* appellabant. Adiecit Megengozus hos versiculos pro ratione æui illius bonos.

Hanc VVillibaldo pharum construxerat almo,
Præsul deuotus Mengosus nomine dictus,
Qui pius hunc sanctis precibus coniungit eundem,
Turmis Angelicis cælesti nomine sanctis.
Hoc pater & natus, nec non & spiritus almus,
Efficiat firmum, fixum, solidumq́ per æuum.

Inter-

Interfuit Megingozus secundæ Synodo Francofurdiensi, in qua de Bambergensi Episcopatu condēdo præcipuè actum est, subscripsitque vnà cum aliis præsulibus diplomati Ioannis Pontificis, quo consilium Henrici Imperatoris de hoc Episcopatu instituendo approbabat. Vide vitam S. Henrici cap. 10. & notas nostras ad caput X. & XII. Nunquam tamen consentire voluit, vt aliquid de Iurisdictione diœceseos Eystettensis tolleretur, & Bambergensi adiiceretur, prout paulò post audies.

Centuriatores Magdeburgenses Cent. XI. cap. 10. cùm apud Bruschiū aliquid de canonizatione S. Willibaldi lectitassent, continere se non potuerunt, quo minus calumniarentur Willibaldum in Deorum numerum, more gentilium, relatum esse. At nec Eychstettēses, nec alij Willibaldum pro Deo, sed pro seruo Dei habent, & colunt; & si vel ex infante quęras, num Willibaldus sit Deus, sonora voce non esse Deum testabitur, nec *canonizatio* est Deitatis, sed sanctitatis testificatio, & publica declaratio.

XIII. Gundackarus seu Gunzo.

Hinc Gundackarus virtutum germine clarus.

Electus est anno Christi M. XIV. sedit annis quinq;. Rebus mortalibus valedixit anno M. XIX. XIII. Kalend. Ianuarias, hoc est XX. die Decembris. Sub hoc Episcopo, tametsi volente & consentiente, non modica terræ pars Diœcesi Eychstettensi abscissa; & nouo Episcopatui Bambergensi adiecta est. De qua re liber Pontificalis isthæc. *Anno Domini M. XV. tempore Gundeckari primi, Episcopi Eystettensis, diuisio eiusdem sedis in terminis est facta, quæ extenditur ad proximam ri-*

pam, quæ nuncupatur Pagantia (Pegniz) *& non vltra. Hæc determinatio & diuisio est facta apud Franckenfurt, præsente Imperatore Henrico, & multis principibus in Curia solenni, ad instantiam Eberhardi Episcopi Babenbergensis primi & Imperatore precante, in subsidium eorum nouæ plantationis Babenbergensis, vt termini ex alia parte fluminis deinceps spectare dignoscerentur, sine conditione omni.*

Cæterùm in Synodo Francofordiensi, cui Megengozus seu Megengaudus adfuit, nihil actum videtur de portione terræ Diœcesanæ ab Eystettensi Episcopatu abscindenda; cum in vita S. Henrici, & in antiquis monumentis, quæ in Notis adduximus, nulla sit huius rei mentio; tantumque ea loca percenseantur, quæ ab Herbipolensi Episcopatu ad nouum Bambergensem translata sunt; sed postea ipse quoque Eychstettensis Episcopatus ad hanc nouam Imperatoris sponsam exornandam aliquid contribuere debuit. Rem narrat Anonymus Haserensis non sine stomacho, cuius en verba.

Præstantissimus Imperator Heinricus, cum Babbergensem Episcopatum regaliter ditatum consummare non posset, nisi à circumiacentibus diœcesibus parochiæ terminos redimeret; Solus Agonista noster, tam moribus, quam genere fretus viriliter sibi restitit, & ad vitæ vsq. finem iniquo concambio nullatenus acquiescere voluit. Illo verò feliciter defuncto, Eistettensem Episcopatum ab initio vsque tunc à nobilibus & summis viris habitum, ingeniosus Imperator tunc demum seruili personæ addixit, & Gunzoni cuidam Babbergensis Ecclesiæ Custodi, hoc ipsum vt strueret, dedit. Sub hoc Episcopo cum Cæsar propositi properus prædictum concambium maturare vellet, & nouus ille Episcopus Capellanorum ac militum suorum tunc præcipuorum consilio fretus, constanter restitisset, iracun-

*iracundo admodum animo Cæsar fertur dixisse. Gunzo quid hoc audio de te? An ignoras, quia propterea Episcopum te loci illius feci, vt quia voluntatē meam cum priore, vtpote *socio meo, perficere non poteram, tecum, qui eiusmodi es, sine dilatione perficiam. Caue ne vnquam tale quid audiam ex te, si vel Episcopatum vel gratiam meam velis retinere. Quibus auditis, Episcopus quidem obmutuit; Clerus verò & militia in contradictione perstiterunt.*

* *consanguineo.*

XIV. Waltherus.

Post hunc VValtherius colit Ecclesiam venerandus.

Sedit annos duos. Excessit è viuis anno Redemptoris M. XXI. XIII. Kal. Ianuarij, hoc est, XX. die Decembris. Addit Bruschianus Catalogus obiisse & sepultum esse Rauennæ, cùm Romam negotiorū causa peteret. Hallucinantur ergo Centuriatores qui Cent. XI. cap. X. Gundackaro immediatum successorem tribuunt Heribertum; cùm Waltherus seu Gvvaltherus interiectus fuerit. Subscripsit hic Waltherus cum aliis multis Episcopis & Principibus Imperij, Diplomati, quo S. Henricus Imp. confirmauit omnes omnium prouinciarum donationes, quibus Ecclesia Romana ab antecedentibus Imperatoribus & Regibus cohonestata fuerat. Quod Diploma exstat apud Baronium anno M. XIV. Et quamuis Baronius hoc diploma ad hunc annum referat, non tamen credidit hoc anno datum esse, sed cùm diploma annum Domini non signet, ad hunc reuocare voluit, quo Imp. Henricus diadema Imperatorium accepit, quia plerumq; Imperatores in coronatione sua Ecclesiæ Romanæ priuilegia confirmare solebant. Cùm autem Waltherus Episcopatum adeptus sit anno M. XX. nec

vltra biennium tenuerit, sequitur Henricianum hoc diploma datum esse anno Domini M. XX. aut sequenti.

XV. Heribertus.

Hunc Heribert, flentem qui nullum spreuit egentem.

Episcopatum tenuit annos XXII. Eundem ad Cælites migrans reliquit anno salutis M. XLII. IX. Kal. Augusti. Bruschianus Catalogus vnum duntaxat & viginti annos sedi eius tribuit. Alia quædam in Pontificali annotatio tantùm annos XX. Et certè ab anno M. XXII. quo Heribertus electus est, vsq; ad annum M. XLII. non nisi XX. anni computantur.

Sub hoc Heriberto Reliquiæ S. Walpurgis ad summum altare Templi Walpurgini, vbi etiam hodie cubant, translatæ sunt: etsi Philippus, scriptor Walpurgicæ vitæ, primam translationem S. Walpurgæ Heidenheimio Eychstadium perperam Heriberto, adscribit, cùm sub Orkario sexto Eychstettensium Præsule contigerit, multis annis ante Heribertum, vt supra vidimus.

Sed non abs re erit, gesta Heriberti repetere ex Anonymo Hasenrietano, cuius licet oratio incondita sit, res tamen cognitu dignas nobis exponit. Nam de Comite Lechsmundio, vnde accuratam narrationem accepissemus, nisi iste suppeditasset? Jta ergo ille nominis expers Auctor. *Heribertus nobilis genere, nobilior moribus, vir eleganter literatus, Sancti illius H.* * *Coloniensis Archiepiscopi cognatus, & æquiuocus, diuina fauente gratia, factus est Episcopus. Hic Herbipoli nutritus, edoctus, egregia dictandi dulcedine in tantum enituit, vt tunc temporis hac in arte nulli secũdus fuerit. Hic Spiritu sancto afflatus,*

* Heriberti.

tus, sex hymnos pulcherrimos composuit. Vnum de S. Cruce. Salue Crux sancta. *Alterum de S. VVillibaldo.* Mare, fons, ostium. *Tertium de S. VValpurga.* Aue flos virginum. *Quartum de S. Stephani Inuentione.* Deus Deorum Domine. *Quintum de S. Laurentio.* Conscendat vsque sidera. *Sextum de omnibus Sanctis.* Omnes superni Ordines. *De S. Maria verò fecit quinque intimas orationes; quarum omnium commune initium est.* Aue Maria gratia plena. *Fecit etiam duas has initiatas modulationes.* Aduertite omnes populi. *Et:* Peccatores peccatrices quondam. *Hic LXX. canonicos Eystettensis congregationis inuenit; sed eiectis vna die XX. fratribus ad L redegit, Quos tamen omnes parochiis datis satis deuotos habuit.*

Post varia de Heriberti studio noua ædificia extruendi & antiqua destruendi, hęc subiungit Auctor. *Igitur noster ille, dirutis antiquis & inueteratis veterum Episcoporum ædificiis, noua subrexit, eaq; in australi monasterij latere, vbi prius claustrum nostrum erat, apposuit. Hodiernam S. Blasij capellam perantiquæ illi S. Bertrudis substituit, quam postea Victor Papa mirificis, & quodammodo viuis picturis adornauit. Claustrum verò nostrum à Monasterio, vt nosti, penè alienauit; quod tamen non sine causa fecit. Volebat quippe ipsum templum ex parte transferre, ita vt pars monasterij, quæ nunc Orientalis est, Occidentalis fieret, sicq; monasterium in editiori vrbis loco consisteret. Cuius nouæ fabricæ parietes decem pedum mensura vidimus altiores. Quod quidem monasterium si perfectum esset, tunc vtiq; claustrum in meridiano eius latere, prout deberet, consisteret. Quod quia S. VVillibaldo non placuit, & opera & impensa periit. Monasterium in monte veteris vrbis, vt est hodie, primus ædificauit, & monachicam vitam, quæ nunc, proh dolor, defecit laudabiliter ibi instituit.* Distinctius Bruschius, *Monaste-*

rium

rium condidit eo ipso in mõte, in quo nunc Episcopale S. VVillibaldi castrum situm est; quod postea iterum concidit, solo S. Petri sacello permanẽte. Reuertamur ad Anonymum. *Capellam S. Bartholomæi in eodem monte hac de caussa fecit. Cum quidam hypocrita in vestimentis ouium conspectus, intrinsecus autem lupus rapacissimus, brachium S. VValpurgæ, & calicem illum aureum, de quo supra diximus, furtim surripuisset, & in monte iam dicto in quodam lapide concauo abscondisset, nullo modo inde auferre, neque ipse quo quam potuit abire. Quod maximum sacrilegium, quia in die S. Bartholomæi Dei gratia est reuelatum, deuotissimus Episcopus eidem Apostolo Capellam ibi fieri iussit, & postea in festo eius solenniter dedicauit.*

Capellam S. Martini prius paruam, per cognatum nostrum Dominum VVossonem tunc Camerarium postea Merseburgensem Episcopum, ampliari, & vt hodie est, meliorari fecit. Idem Camerarius veterem illam, & sanctissimam sanctæ Mariæ Capellam, in qua supra diximus sanctissimum VVillibaldum à S. Bonifacio in Presbyterij gradum promotum, deiecit, & hodie eam fecit maiorem quidem quantitate, sed longè imparem sanctitate. Item Monasterium S. VValpurgæ per dominum Leodegarium innouauit, & monachas, cum prius essent canonicæ, ibidem instituit. Hic est sanctæ memoriæ Leodegarius ille, qui cùm esset genere & moribus diuitiisque præpotens Comes, terrenum honorem pro Christi amore dereliquit, & deposito gladio, attonsaq; barba, canonicus sancti VVillibaldi factus est: qui & ipse, cùm esset Regis filius, Regnum mundi & omnem ornatum seculi pro Christo contempsit, & terreni Imperij abdicatione, cœlestis regni consortium felici commercio taxauit. Quem imitatus & iste Dei famulus, hæreditarias, quas habuit possessiones, S. VValpurgæ scilicet ea conditione contradidit, vt & congregationis numerus auge-

augeretur, & Monachica Sanctimonialium vita ibidem institueretur. Quod & factum est.

In hoc autem Dei Electo specialiter hoc notandum imò venerandum est: quod cùm esset tempore conuersionis satis prouectæ ætatis, in accipiendis tamen ordinibus tantæ discretionis extitit, vt non nisi vnum vna vice accipere, & in eo aliquandiu obedienter vellet ministrare. Eo promotionis tenore ad presbyterij dignitatem peruenit, & XL. prope annis in eodem ordine Deo deuotissimè seruiens, quinquennio ante obitum, instar veteris Tobiæ, oculis captus est. Sed & B. Iob exemplo, caro eius partim computruit. Quas tentationes ita patienter, itaque hilariter pertulit, vt sua sponte nullus, exceptis secretissimorum arbitris, omninò senserit. De hoc venerabili sacerdote gloriosissimus Imperator * Henricus pater istius æquè gloriosi, ad Dominum nostrum Gebehardum Episcopum ita solitus est iocari, vt irrideret Eystettenses, Comitis Missam se audisse, aut audituros esse simpliciter dicentes.

* Henricus III. cognomento Niger, pater Henrici IV.

Cùm autem tempus remunerationis suæ appropinquaret, ipseq; ad S. Magnum inter Alpes sepulturam suam præordinatam haberet, & in ipso itinere apud Monasterium suum Gemphingen, quod ipse instituit, defunctus esset, corpus eius ab ipsis inhiantium faucibus ereptum, & Eichstat honorificè deportatum, in medio S. VValpurgæ, quod ipse construxit, monasterio, in ipso depositionis eiusdem sacratissimæ Virginis die, officiosissimè sepultum est. Cuius anima exeunte, vt presbyterum sibi assidentem audiui veraciter dicere, flamma instar candelæ, de ore eius exiuit, tantusq; horror cunctos qui aderant, inuasit, vt omnibus se subtrahentibus, vix ipse perdurauerit. Cuius vitam, conuersionem, & obitum breuiter eloquitur hoc epitaphium.

En Leodegari reddis terra sua matri,
Cælis inde datam reddideras animam.

Presbyter ex Comite pro Christi factus amore,
Tunc tua VValpurga tradideras, modo te.
Vltima præsentis vitæ, sed prima perennis
Nona Kalendarum Lux tibi Martis erat.
Oramus pro te, tu pro nobis pater alme,
Vt te cum pace possideamus, Amen.

His compendiosius, quam rei dignitas postularet explicitis, ad Episcopum * redeo, & multis compendij caussa prætermissis, de nouissimis eius pauca subiiciam. Ex quo Cathedram Episcopalem susceperat, modis omnibus solum agebat, totusque in hoc erat, vt Episcopatum suum Babbergensi concambio nimis deprauatum melioraret, & memorabile aliquid S.VVillibaldo acquireret. Huius rei gratia multas expeditiones admodum difficiles peregit, & dum efficeret, quod voluit, nec sibimetipsi, nec suis pepercit. Ad vltimum victus Imperator deuotissima seruitute eius, * Nuenburgensem * Eystettensi Episcopatui attribuere destinauit, ea scilicet lege, vt corpore S. VVillibaldi illuc translato, Episcopalis sedes in eodem constitueretur loco. Quod quia sanctissimo patrono nostro hunc locum specialiter amanti non placuit, ad effectum nequaquam peruenire potuit. Sed & Nuenbergenses Sanctimoniales propitiatrici suæ S. Mariæ constantissimis precibus vsque adeo incubuere, donec effectum petitionis obtinuere. Nam dum Episcopus eandem Abbatiam iam sese in manibus habere putaret, & huius rei gratia ad Curiam lætissimus veniret, repentè Regis animus immutatur & tam diutinæ præsulis expectationi penitus renunciatur. Quo ille audito grauiter animo consternatus, in tantum ægrè tulit, vt & lacbrimas non contineret, & palam S.VVillibaldum rogaret, ne vnquam viuus Eistat rediret. Quod &, prô dolor, factum est, nam in redeundo ægritudinem incidit, & antequam Eistat perueniret, inter vias defunctus à Frisingensi Episcopo Egilberto

* Heribertum.

* Norimbergensem

* fortè Abbatiā.

berto illo mirabili, quem in vita plurimum coluit, accuratissimè sepultus est. In tãtum verò fratres de obitu tam benignissimi patris doluisse feruntur, vt ad tumulum eius per vices vsque ad tricesimum diem pernoctanter vigilarent, & nimio amore persuasi pro sancto eum fermè haberent. Cuius sepulcro tale appositum est Epitaphium ab egregio illo versificatore VVillerammo Abbate, consanguineo scilicet suo compositum.

Ecce Dei seruus Præsul iaceo hic Heribertus.

Et reliq.

Hæc Anonymus. Cùm quibus non satis consentiunt, quæ Hundius in Metropoli ex Bruschio tradit, nempe Engelbertum, Episcopum Frisingẽsem, mortuum esse anno Redemptoris M.XXXIX. si hoc ita est, quomodo post triennium, id est, anno M.XLII. Heribertus Frisingæ mortem obiit, iusta funebria Engelberto seu Egilberto persoluente? Minus adhuc cum vero concinit, quod scribit Andreas Ratisbonẽsis in Chronico, *Heribertum, Episcopum Eystettensem, consecrasse Ecclesiam inferioris Althahæ cum Episcopis Passauiensi & Parentino.* nam cùm, vt ipsemet Andreas scribit, Ecclesia ista flammis perierit anno Redemptoris M.III. quarto Nonas Martij, & quinto post incendium, hoc est, anno M.VIII. reparata & dedicata fuerit; fieri non potuit, vt Heribertus dedicationi interesset; cùm Episcopalem Infulam anno demum M.XXII. obtinuerit.

XVI. Gozimannus seu Gotsmannus.

Gozmannus paucis præsul fuit inde diebus.

Lambertus Schaffnaburgensis in Chronico, *Anno M.XLII. Heribertus Aichstattensis Episcopus obiit, cui fra-*

ter eius Gezman successit. Sedit Gozmannus menses duos & paulò plus, vt inquit Gūdackarus. Vitæ finem imposuit XVII. die Octobris. Latinis est *vir Dei*; Græcis, Theander; de quo Anonymus isthæc. *Licet breui tempore præfuerit, non tamē nihil memorabile in diebus suis egit, adiuncto namq; Brunone VVirzeburgensi Episcopo sancta VValpurga Monasterium, in festo S. Burckhardi, vt & ipsum hic celebrem faceret, dedicauit, & deinde post tres dies defunctus, à præfato VVirzeburgensi Episcopo iuxta fratrem suum honorificè sepultus est.*

XVII. Gebhardus.

Et post hunc Gebehard, Romam, qui deinde regebat.

Sedit in Episcopatu annos XIII. In summo Pontificatu annos duos cum tribus mensibus, Victorisq; II. nomen accepit. Vitam cum morte commutauit anno Virginei partus M. LVII. XXVIII. die Iulij, natus Comes de Tollnstein & Hirssperg, vt est in Gundackaro. Bruschius ait fuisse Comitem de Calouia, seu Kalavv, hodie Kalb, quod est oppidum cum veteri arce horum Comitum sede in Ducatu Wirtenbergensi ad Nagoldum fluuium, teste Bruschio in prima Monasteriorum Germanicorum Centuria, vbi agit de Alba Augia Norici, Monasterio Benedictino, quod ab hoc Gebhardo conditum fertur. Interfuit Gebhardus Comitiis Norimbergensibus, & aliis Ratisbonensibus, vbi Leone IX. Pontifice præsente & præsidente, disceptatum est de corpore S. Dionysij Areopagitæ, vbinam requiescat; num Parisiis, an Ratisbonæ? Videndus Auentinus lib. 5.

De eius electione, & ad cathedram S. Petri euectione hæc Leo Ostiensis lib. 2. Chronici Cassinensis

cap.

cap.90. *Defuncto sanctæ memoriæ Leone Papa, Hildebrandus tunc Ecclesiæ Romanæ Subdiaconus, à Romanis ad Imperatorem mittitur: vt, quoniam in Ecclesia Romana persona ad tantum officium idonea reperiri non poterat, de partibus illis, quem ipse, tamen vice Cleri, populiq; Romani Pontificem elegisset, adduceret. Quod cùm Imperator annuisset, Gebhardum Aistettensem Episcopum, cuius supra meminimus, de Romanorum consilio postulauit. Tristis ad hæc Imperator (nimis enim illi charus erat) cum illum omnibus modis sibi necessarium diceret, & alios plerosq; huic officio magis idoneos proponeret: Hildebrandus in sententia perstitit. Erat enim idem Episcopus, non modò prudentissimus, verùm in toto regno ditior, atque potentior omnibus. Hunc itaque inuitum licet, ac nolente Rege (propter quod postmodum monachos non amasse dictus est) Romam secum adduxit.*

Addit Hermannus electionem Victoris factam in Concilio Moguntino, idque Imperatoris iussu, qui tum erat Henricus hoc nomine secundus, cognomẽto Niger. *Conuentus ab Imperatore Moguntia factus est*, inquit Hermannus, *in quo Gebhardus Aystettensis Episcopus ab Episcopis electus Romam missus est:* vbi inauguratus & coronatus est in ipsa cœna Domini, teste Hermanno, anno M.LV. Venisse Romam eum Pontifice Imperatorem scribit Leo Ostiensis. At Hermannus Pontificem præmissum, & Imperatorem subsecutum esse docet his verbis: *Imperator Natalem Domini Goslariæ celebrauit, ac deinde expeditionem in Italiam parauit, ac diem sancti Paschæ Mantuæ egit: diem autem Pentecostes Florentiæ, ibique coram eo à Domino Papa generali Synodo habita, multa correcta sunt.*

Jnter hæc autem ad Ecclesiæ correctionem spectantia, fuit procul dubio damnatio Berengarij Hæ-

 retici,

retici, de quo Landfrancus in libro de corpore & sanguine Domini. *Quæ sententia Leonis Papæ non effugit successorem quoque suum felicis memoriæ Papam Victorem. Sed quidquid de hac re seu de cæteris ipse statuit, statuiue præcepit, hoc etiam iste sua, atque omnium Conciliorum suorum auctoritate firmauit.*

Huc refer constitutionem de bonis & beneficiis Ecclesiasticis per Episcopos non abalienandis, de qua sanctione exstat prolixa epistola Petri Damiani apud Baronium anno Christi M. L V.

Jdem Victor Hildebrandum, tunc Subdiaconũ; postea Pontificem Maximum, Gregorij VII. nomine nobilitatum, legatum à latere in Gallias ablegauit, tum ad exstirpandum Simoniacam hæresin, tum ad alios abusus abolendos. Hildebrandus munere suo strenuè functus synodum collegit, in qua memorabilis illa historia accidit, quam multi veterum referunt: inter quos Desiderius Abbas Cassinensis in Dialogis apud Baronium, vbi ipse Hildebrandus hunc in modum loquens introducitur. *Cùm essem Subdiaconus, & à beatæ memoriæ Victore huius Apostolicæ sedis Pontifice, in Galliam pro Ecclesiasticis negotiis discutiendis essem transmissus: curæ mihi fuit Episcoporum conuocare Concilium, vt illic coram positis de Ecclesiasticis negotiis tractaremus. In eadem verò ciuitate, in qua Synodus agebatur, Episcopus erat, qui pretio honorem comparasse Episcopatus, à multis infamabatur. Igitur vocatus Episcopus venit in mediũ: Cùm ergo eum exhortari salutaribus monitis cœpissemus, vt quæ sibi opponebantur, conscientia iam fatente, humiliter confiteretur: ille tum quia eiusdem ciuitatis erat Episcopus, tum quia fretus auxilio Comitis terræ ipsius, plenus superbia, omnino verba nostra vili pendebat. Sed cùm à nobis, & à cæteris, qui aderant,*

Episco-

Episcopis, sub institia regula se (quod non sperauerat) constringi conspiceret, nec effugiendi habere licentiam: negare pertinaciter cœpit, quod ante vix audire dignabatur. Cumq; verba producerentur in longum, & maximum diei spatium esset consumptum, & ille nihilominus in sua pertinacia negando persisteret: hoc modo eum cum cæteris, qui aderant, religiosis Episcopis adiurare visum fuit, & totum iudicium in ostensione Spiritus sancti committere. In nomine, inquam, Patris, & Filij, & Spiritus sancti, cuius donum gratia te comparasse audiuimus, vt huius rei nobis veritatem edisseras, adiuramus. Quod si amplius, vt cœpisti negare tentaueris; Spiritum sanctum, donec qua vera sunt, confitearis, nominare non valeas. Qui Episcopus cum abundè eloquens esset, & à nobis oraretur, vt Spiritum sanctum nominaret: Patrem quidem & Filium satis disertè nominabat, Spiritum verò sanctum, mirum in modum nominare nullo modo poterat. Tunc omnibus, qui aderant, luce clarius patuit, quod honorem Episcopatus, dato pretio, emerat, qui non nisi Spiritus sancti gratia largiente tribuitur. Tunc virtute Spiritus sancti tremefactus Episcopus, humiliter coram omnibus confiteri coactus est, quod ante inflatus superbia, Dei timore postposito procaciter negare præsumpserat.

Collegit idem Hildebrandus Synodum Turonis contra Berégarium in hæresim abiuratam relapsum; qui argumentis conuictus iterum palinodiam cecinit; in quem ista Landfrancus. *In Concilio Turonensi, cui ipsius Victoris interfuere legati, data est tibi optio, defendendi partem tuam. Quam cum defendendam suscipere non auderes: confessus coram omnibus communem Ecclesia fidem, iurasti te ab illa hora ita crediturum. sicut in Romano Concilio te iurasse, est superius deprehensum.*

Miraculum porro, quo à præsentissimo exitio Victor

ctor Papa ereptus est, commemorat Lambertus his verbis. *Huic* (Victori Pontifici) *Subdiaconus toxicum in calicem misit. Quem cùm ipse post consecrationem leuare vellet, nec posset: à Domino causam facti inquisiturus, cum populo ad orationem prosternitur; statimq; toxicator à dæmone arripitur. Ita igitur causa manifestata, Dominus Papa calicē cum sanguine Dominico, cuidam altari iußit includi, & pro reliquiis in perpetuum conseruari. Deinde iterum cum populo tamdiu ad orationem prosternitur, quousque Subdiaconus à dæmonio liberaretur.*

Sequenti anno, nimirum M. LVI. Victor Pontifex in Germaniam abiit, inuitatu Imperatoris, cui aduentus tanti viri opportunus accidit; nam in eius manibus spiritum Deo reddidit: de quo Hermannus. *Henricus Imperator Domino Apostolico ad se tempore autumnali inuitato, Cùm in Saxonia in Bothfeldino commoraretur, morbo ingrauescente infirmatus est, obiit anno ætatis suæ XXXIX. Regni verò XVIII. Imperij X. Indictione decima.*

Fusius Marianus Scotus. *Iisdem temporibus multi diuersarum prouinciarum Principes perierunt: fames multas prouincias afflixit: egestas & penuria vndiq; præualuit: multa mala tunc temporis facta sunt. Henricus Imperator his doloribus corde tenus compunctus, infirmari cœpit, & perductus vsque ad mortem, sapienti tamen vsus consilio, ab omnibus quibus potuit, veniam petens, quibusdam prædia quæ abstulit, restituit: cunctis, qui contra eum culpas damnabiles fecerunt, relaxans. Filium suum Henricum Romani Pontificis tunc præsentis, cæterorumque Pontificum & Principum electione Regem constituit. His & aliis, prout vitæ poßibilitas admisit, benè dispositis, tertio Non. Octobr. vitam præsentem finiuit, sepultusq; est Spiræ Papa præsente.*

Ex

Ex Germania Romam reuenit Victor Papa initio Quadragesimæ. Anno M. LVII. vbi Trasimundum Comitem Theatinum piorum communione submouit cum ob alia scelera, tum ob Legatos Constantinopoli redeuntes ab eodem Comite spoliatos. Abbatem quoque Cassinensem in ordinem redegit: & tandem XXIIX. Iulij defunctus est Florentiæ, ibidemq; sepultus, vt Leo Ostiensis testatur. De quibus omnibus consule Baronium. Non resignauerat Victor Pontifex factus Episcopatum Eystettensem; Itaque nullus in eius locum vsque ad obitum suffectus fuit. Lambertus in Chronico anno M. LVII. *Eystettensem Episcopatum Gunzo obtinuit, quo se Gebhardus factus Papa non abdicauerat.* Est autem Lamberto *Gundeckarus Gunzo*, qui Gebhardum seu Victorem in Episcopali munere excepit.

Nunc audiamus Anonymum Hasenrietanum, satis copiosè de Gebhardo scribentem, tametsi aliqua non consonent his, quæ hactenus dicta sunt, præsertim quod attinet ad locum mortis & sepulturæ. *Secutus est* (Gotsmannum) *Gebehardus Episcopus, qui vtinam aut nunquam Præsul fieret, aut factus tam citò subtractus non esset. Tolerabilius enim esset tale bonū omninò nesciisse, quam cognitum tam citò amisisse. Hic patre Hartuuigo, matre verò Biliza natus, Sueuia oriundus extitit, & etiam regalem, vt ipse Henricus Imperator fatebatur, prosapiam ex parte attigit. Quam tamen arrogantiam, vt erat facetissimus, suauiter ille declinabat, dicens, se quidem claris satis ortum parentibus, sed nequaquam ad hanc dignitatem pertinentibus.*

Hic verò hac occasione, imò, vt verius dicam, diuina hac ordinatione factus est Episcopus. Postquam Episcopatus noster ad petitionem memorati Brunonis Episcopi duobus insi-

mul VVirzeburgensibus datus est fratribus: Gebehardus Ratisponẽsis Episcopus, Regis patruus, postulare cœpit, vt suæ cognationis gratia Chunoni Archipræposito suo daretur. Cuius petitioni benignus Augustus in tantum acquieuit, vt idẽ Præpositus de Episcopatu tam certus esse vellet, vt etiam quorundam clericorum seruitium quasi iam debitum non recusaret. Comperto autem Imperator, quod Presbyteri filius esset, cùm penitus sibi Episcopatũ dare noluisset, patruus eius in tantum cœpit indignari, vt diceret non propter prædictam excusationem, sed magis propter sui despectionem hoc sibi denegari. Quam patrui suspicionem cum Cæsar excludere vellet, vt sciatis, inquit, me nihil erga vos, nisi quod bonum est, moliri, offerte mihi quemcunque idoneum ex vestratibus, hoc tantum excepto, & voluntatem vestram libenter adimplebo. Ad hæc ille cum debitas egisset gratias, habeo, inquit, hic mecum iuniorem quendam cognatum meum, cui si præfatum Episcopatum dederitis, deuotißimum me semper in omnibus habebitis. Tum ille, facite, inquit, illum ad nos venire. Quem adductum Cæsar intuitus, valdè, inquit, minor est, & ad hanc dignitatem vix idoneus satis. Deinde consultis super hac re aßidentibus Episcopis, & diuersis diuersa respondentibus, S. Bardo Moguntinus Archiepiscopus, subtus cucullam suam, vt solebat, collectus & tacitus, cùm & ipse ad respondendum rogaretur, postquam sæpius eum intuitus est, demisso vultu tandem ad Imperatorem ait: Domine benè potestis hanc sibi dare potestatem, quia aliquando dabitis sibi maiorem. Quod Rex admodum miratus, quid, inquit, pater dixisti, de futura datione maioris potestatis? At ille subridens, * & tam inquit in dicendo; Veruntamen vt dixi, benè potestis hunc sibi Episcopatum largiri. Quo Rex audito, securus iam tanti viri testimonio, annulum sibi mox dedit cum baculo. Quod cum Pater eius N. audisset, magno, vt decuit, gaudio repletus, sciscitatur

* locus corruptus.

statim,

ſtatim, quis eſſet huius Epiſcopi Patronus, Cui cũ S. VVillibaldus nominaretur, Papè, inquit, ſomnium meum me fefellit. Olim quippe ſomniabat, quod iſte filius ſuus S. Petri paſtor eſſe deberet. Sed nondum venit hora eius.

Poſthac ſublimatus Pontificali infula Dominus noſter Gebehardus, licet iunior eſſet ætate, nihil tamen puerile geſſit in opere, ſed ita de virtute in virtutem certatim aſcendit, vt inter omnes Regni Principes paucis inferior, multis verò eſſet ſuperior. Denique inter cæteras virtutes, ſpecialem hanc habuit, quod in exercendis tam diuinis, quàm humanis iudiciis, talis ſcientiæ, tantaque velocitatis extitit, vt iam neminem mortalium hac in re ſuperiorem habuerit, paucis itaque annis interpoſitis, adoptatus à Cæſare eſt in adminiſtrationem publici regiminis. In quo actu tam multiplici laude reſplenduit, vt quod rariſsimum eſt, inuidiam virtute ſuperauerit. Vnde factum eſt vt exulante ad Vngariam Chunone duce, ipſe ducatum Baioaricum ad tempus ſuſciperet regendum. Quibus diebus, inter alia glorioſè geſta, Schirenſes latrociniis, vt hodieq́; ſunt, deditiſsimos, in tantum deuaſtauit, combuſsit ac contriuit, vt huius afflictionis tam perpes memoria, quàm querimonia penes eoſdem ſit.

Eo tempore cum ſecundus à Rege eſſet, Rexque eum ſolo Regni ſolio præcederet; Cæſar ipſe aliíque multi veraciter credidere, prophetiam illam S. Bardonis de maiore poteſtate iam iam impletam eſſe. Sed neque adhuc venit hora, qua implenda erat hæc ſententia. Illis diebus S. Papa Leo Romanam rexit Eccleſiam, qui iam ſecũdus Imperatoria electione Apoſtolicæ ſedi præfuit. Siquidem primus Suidegerus Babenbergenſis Epiſcopus extitit. Qui venerabilis Pater, vt præmiſimus in libello Agnetis Imperatricis, propter hanc neceſsitatem ad Apoſtolicæ ſedis aſſumptus eſt gubernationem. Cùm antiqua Romanorum auaritia inter alia, etiam Apoſtolicam ſedem

Leo IX.

 venalem

Vide Baron. Tomo XI. anno M. XLVII. & seqq.

venalem faceret, & modò hunc, modò illum, nunc alium super alium constitueret; gloriosus Imperator indignitatem rei non ferens, cum magno exercitu Romam venit, & habita generali Synodo duos simoniacos vno die abiecit, & tertium Catholicum Apostolicæ sedi imposuit, prædictum scilicet Suuiggerum Babenbergensem Episcopum, Clementem in Papatu vocatum. Qui eisdem Babenbergensibus hoc priuilegium dedit, vt in summis festiuitatibus, tum ministri altaris, tum etiam cæteri seniores mitras habeant in capitibus.

Hoc Papa feliciter defuncto, & Babenbergæ in choro S. Petri, singulari fratrum deuotione, sepulto, successit beatus hic de quo diximus Leo. Qui tã immensæ clementiæ fuit, vt capitalium criminũ reis non nisi tres sextas ferias pro pœnitentia iniungeret, & cætera misericorditer indulgeret. Quod cum familiares eius notarent, & simpliciores quosq; ad audendum perpetrandumque facinus impunitate incitari dicerent; clementissimus Papa suauiter respondit, & tam vera, quàm simplici sententia murmurantes compescuit. Ait enim, non displiceat vobis fratres, si ego peccator peccatoribus condescendo, imò displiceat potius, quod peccantes grauius equidem, quàm ille, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, punio. Nusquam enim reperietis in toto Euangelio, quod Dominus noster IESVS aliquem ieiuniis vel verberibus afflixerit. Sed pœnitenti, vade ait, in pace, & amplius noli peccare.

Hic contra Nortmannos pro pace Ecclesiastica bellum suscepit, & maximum suæ partis detrimentum incurrit. Vnde insolabiliter cõtristatus cottidie missam cantauit pro interfectorum animabus. Quod cum diu fecisset, tandem Angelus Domini per visionem sibi astitit, & cur cottidianas pro defunctis missas ageret interrogauit. Cui cùm ille respondisset, quod iure hoc pro interfectis suis faceret; Angelus ad hoc. Noli,

Noli, inquit, pro defunctis cantare, potius, sancti tui Domine; quia pretiosa est in conspectu Domini mors Sanctorum, in illo prælio peremptorum. Quam missam postea cantauit pro illis ad vitæ suæ vsque terminum.

Appropinquante autem tempore vocationis eius, vidit in visione iuuenem quendam Papalibus vestibus indutum accedere ad se, tres calices in manibus portare. Cuius somnij interpretationem mox expergefactus sic exposuit suis familiaribus, iuniorem quendam post se Papam futurum, & non nisi tres annos victurum, &c.

Leone ergo Papa non simpliciter defuncto, sed verè in numero Sanctorum computato, Primates Romanorum Mogontiam veniunt, Papam sibi ab Imperatore deposcunt, & post longam deliberationem, nullum nisi nostrum Episcopum Gebehardum accipere voluerunt. Qui totis viribus renisus, quanto plus oblatam dignitatē recusauit, tanto Romanorum desiderium ad obtinendum eum prouocauit. Deniq; postquam legatos suos, clam, vt putatur, Romam misit, qui eum ex industria flagitiis plurimis infamarent, & abominabilem Romanis quoquo modo facerent; sed frustra: postquam etiam per doctiores quosque, in quibus & noster Magister, sibi fauentia quæque Canonum collegit capitula: Sed & hoc frustra, non est enim, vt scriptura dicit, sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum. Tandem Ratispona collectis vniuersis Regni primatibus, omni tergiuersatione deposita, cunctam controuersiam breui quidem, sed notabili consummauit sententia. En, inquit, ad Cæsarem, S. Petro totum me, hoc est, corpore & anima contrado. & licet tantæ sanctitatis sede me indignissimum sciam, vestris tamen iussionibus obtempero, ea scilicet pactione, vt & vos S. Petro reddatis, quæ sui iuris sunt. Hac sponsione à benignissimo Imperatore suscepta, Romam hilariter venit, singulari deuotione susceptus est in con-

ſecratione Victor appellatus eſt, tribus annis Apoſtolicam ſedem glorioſiſſimè rexit, tantaq́; inter cæteras virtutes, liberalitatis extitit, vt Romani non ſolum viuenti, verum etiam mortuo ſingularia laudum præconia attribuerent, & memoria eius celebris habeatur. Interim non immemor pacti ſui, tum conſentiente, tum etiam inuito Imperatore, multos ſancto Petro Epiſcopatus, multa etiam caſtella iniuſtè ablata, iuſtè recepit, Romanamq́; Eccleſiam multis honoribus ampliauit, ditauit, ſublimauit; & ſi diutius viuere licuiſſet, fortaſſe tale aliquod verbum incepiſſet, quod amba aliquorum aures tinnirent.

Poſt hæc ab eodem Imperatore plurimis & accuratiſſimis legationibus euocatus, Goſlariam venit, & inaudita quidem ſuſceptionis gloria honoratus eſſet, niſi Deus, quam nulla hæc ſibi forent, ardenter oſtenderet. In ipſo ſuſceptionis articulo, dum Regius apparatus cum exquiſitiſſimis ornatibus obuiam venienti procederet, tantus tamq́; ſubitaneus imber ingruit, vt totus ille tantæ ambitionis ornatus, vſquequaque diſſipatus ſit. Veruntamen vbi fugiendo potius, quàm procedendo in monaſterium ventum eſt, magnificè ſuſceptus eſt, vt Papam quidem decuit, non tamen vt Imperator voluit. Alias verò quam incomparabili apparatu tractatus ſit, ſicut ſupra modum fuit ipſa in re, ita longum eſt referre, hoc tantum veritate ipſa non inuidente licet dicere, nihil tam magnificum fuiſſe, quo deuotionis ſuæ multitudinem pro deſiderio ſuo poſſet oſtendere.

Paucis itaque interpoſitis diebus autumnali venatione, gratiſſimo vtique ſibi occupatus ſtudio, in nemore Härt nuncupato, vltimam valetudinem incidit, & medicis deſperantibus, ingraueſcente infirmitate III. Non. Octobris rebus terrenis exemptus, ad interminabilia cœleſtis Regni gaudia, vt verè credimus, eſt tranſlatus. Et quid ni credamus? Cùm in-

Mors Imperatoris Henrici III. Reg. Imper. II.

ter innumera virtutis & pietatis opera adprimè Catholicus fuerit, & in extremis suis ipsum Apostolicum sibi vtique benignißimum, totq́; venerabiles Episcopos, aliosq́; Sacerdotes præsentes habuerit. Quibus & confeßionem fecit, & à quibus indulgentiam accepit, quosq́; deuotißimos pro se intercessores habuit. Quem verò ex aqua duntaxat & Spiritu sancto renatum, & in fide Catholica defunctum non saluarent tot, tantaq́; orationes & eleemosynæ, quæ diem sepulturæ eius præcessisse feruntur. Deportatus itaq́; à Saxonia vsque ad Rhenum Spiræ in Monasterio S. Mariæ, iuxta patrem suum & matrem sepultus est XXIII. obitus sui die, quinto Kal. Nouemb. quo & natus est die, disponente hoc & egregio Papa, & Agnete Imperatrice, dudum Augusta, nunc vidua; vt quo die exiuit de vtero carnalis matris, eodem reconderetur in gremium terræ communis, scilicet mortalium omnium matris.

His ita transactis, dispositisq́; laudabiliter regni negotiis, Romam heu nunquam reuersurus rediit, & apud Aritium Tusciæ ciuitatem. V. Kalend. August. immatura morte vitam finiuit præsentem, & ad gloriam prouectus est indeficientem.

Huius venerabile corpus, cùm nostrates ad Eystettensem toparchiam perducere vellent, in via per dolum à Rauennatibus inhumanißimè spoliati sunt, & sepulto tam glorioso Papa foras muros Rauennatis vrbis, in basilica S. Mariæ, ad similitudinem Romanæ Pantheon formatæ, piißimo desolati Domino, summa onerati tristitia repatriare contẽdunt. Quibus ex meridiana parte descendentibus, eadem hora septentrionalem partem, apertè Gundechar iam designatus Episcopus descendit; & illis pro amisso lugentibus Domino, iste pro adepto lætatus est Episcopio, &c.

XVIII.

XVIII. Gundeckarus hoc nomine Secundus.

Gundekar Ecclesiam præsens modò dirigit ipsam
qui ad Notitiam seu Indiculum Episcoporum Eystetensium ita præfatur. *Gundekar peccator sanctæ Aureatensis Ecclesiæ non suis meritis, sed diuina ordinante clementia octauus decimus Episcopus, hunc ordinem satis vtiliter colligere, & ex propriis impensis conscribere fecit; & conscriptum ad altare S. VVillibaldi Christi confessoris, scilicet in eodem loco corporaliter quiescentis, & ad seruitium S. Saluatoris tradidit pro seipso & pro omnium debitorum suorum remedio, maximè autem pro antecessorum suorum Episcoporum refrigerio: pro quorum sacra reuerentia & condigna memoria imagines eorum, & nomina, & tempus, quod in ordine Episcopali viuebant diesq́; discessionis eorundem hic annotare curauit, vt & ipsi apud Dominum assiduis precibus illum adiuuare dignetur.*

Alibi enumeratis breuiter omnibus Episcopis, subiungitur. *Post istos autem eiusdē S. Aureatensis Ecclesiæ, Gundechar fratrū vltimus, sed tamen tunc temporis Dominæ Imperatricis Agnetis Capellanus, in hanc eādem sedem XIII. Kal. Septembris, subnotatis Episcopis præsentibus, Luitboldo Maguntiacensi Archiepiscopo; Gunthero Babenbergensi Episcopo, Anselmo Lucensi Episcopo, Triburiæ est annulo inuestitus, & III. Non. Octobr. istis autem subnotatis Episcopis præsentibus, Luitboldo Moguntino Archiepiscopo. Annone Coloniensi Archiepiscopo, Eberhardo Treuirensi Archiepiscopo, VVidone Mediolanensi Archiepiscopo, Gebehardo Ratisbonensi Episcopo, Adalberone VVirceburgensi Episcopo, Arnoldo VVormaciensi Episcopo, Chuonrado Spirensi, Hecilone Strasburgensi, Rumaldo Constantiensi, Dietmaro Curiensi, Dieterico VVirtunensi, Ermenfrido Situnensi.*

Vdal-

*Vdalrico Papiensi, exceptis Abbatibus, & alio multo Clero, virga pastorali sui ipsius Cleri, militiaqúe, & etiam familiæ communi laude & voto Spiræ est honoratus, & XVI. Calend. Nouembr. in sedem Episcopalem Dei gratia est inthronizatus. In die autem S. Ioannis Apostoli plus cæteris Deo dilecti, in loco, qui dicitur Psolede, ad summum gradum prouectus est Sacerdotij. Interfuit etiam suæ consecrationi dominus eius quartus Henricus Rex, & eius mater dilecta Agnes Imperatrix eius Augusta, cuncta ad eius ordinationem necessaria disponens pro Capellano, quasi deberet pro filio. Interfuit etiam eidem consecrationi, dominus Hiltebrandus sanctæ Romanæ & Apostolicæ sedis Cardinalis Subdiaconus, tunc temporis in has partes ad Regem Henricum Apostolica legatione functus. Insuper etiam affuere iam præfati Episcopi confratres fraternum & benignum in ordinando præbentes auxilium, Luitboldus Mogontinus Archiepiscopus, Engilhardus Magadeburgensis Archiepiscopus, Adalbertus Bremensis Archiepiscopus, Rumaldus Constantiensis Episcopus, Chuonradus Spirensis, Cuntheri Babenbergensis, Hecil Hilteneshemensis. Immeto Podelbrunnensis, Sizo Verdunensis, Bruno Misenensis, VVosso Merseburgensis, Anshelm Lucensis, Ermenfridus Situnensis, & vnus de regione, quæ dicitur * Bolani.*

* Polonia.

Quæ omnia idem Indiculus in hanc summam coniicit: *In designatione eiusdem Pontificis Gundekari aderant IV. Episcopi: In susceptione virgæ pastoralis XIV. in ordinatione verò XIV. XIII. Kalend. Septembris erat designatio. III. Nonas Octobris virgæ pastoralis susceptio. XVI. Kalend. Nouembris inthronizatio. VI. Kalend. Ianuarij Episcopalis consecratio.*

In margine hæc annotantur. *Anno M. XIX. Gundechar peccator in festo S. Laurentij Martyris natus est. Anno M. LVII. Episcopus electus est. Anno autem M. LVIII.*

Episcopus ordinatus est, ætate quippe XXXVIII. annorum.

Jn eodem libro exstat Indiculus Altarium, Sacellorum & Ecclesiarum, quas Gundackarus consecrauit, præfixo hoc procemiolo. *Hanc descriptionem Gundechar peccator, S. Aureatensis Ecclesiæ XVIII. Episcopus fieri præcepit, vt quisquis eam videat, has subnotatas Ecclesias simul & altaria ab illo consecrata esse cognoscat.* Sunt autem Ecclesiæ & Capellæ (exceptis altaribus) quas variis in locis dedicauit numero C. XXVI. Qui certè commemorabilis & admirandus est numerus. *Anno M. LXV. Augustæ dedicatur Ecclesia matricularis* (cathedralis) inquit Chronica Augustensis, *ab Embricone eiusdem sedis Episcopo, & à Gunzone* (Gundeckaro) *Eychstettensi Episcopo.* Eadem Chronica anno M. LXXI. *Ecclesia, S. Afra, & S. Vdalrici ab Embricone Episcopo, & à Gunzone Aichstettensi est consecrata.* Interfuit Gundeckarus Synodo Moguntinę, quæ sub Sigefrido Archiepiscopo collecta est anno M. LXXI. contra Carolum Episcopum Constantiensem Simoniacum.

Obiit Gundeckarus anno M. LXXV. IV. Nonas, hoc est, secundo die Augusti: sepultus, vt ait Catalogus Bruschianus, in S. Ioannis abs se ædificato Sacello; non sine sanctitatis opinione, quam cum aliis virtutibus, tum præcipuè Christianæ humilitatis studio sibi comparauerat. Quocirca, vt paulò antea vidisti & audisti, non nisi *peccatorem* se indigitabat: felix officio Sacellani, quo functus est apud Agnetem Imperatricem, feminam religiosissimam, & non boni filij optimam genitricem: felicior, quod viuendi finem fecit priusquam Henricus IV. Rex in apertum schisma pro-

prorumperet, & Gregorio VII. legitimo Pontifici palam se opponeret.

Post mortem miraculis sanctimoniam vitæ comprobauit, maximè anno salutis M. CCC. IX. Eiusmodi miraculorum Index describitur in continuatione libelli Gundackeriani, qui continet narrationem de curatis claudis, mutis, surdis, cœcis, energumenis seu à Dæmone obsessis, paralyticis, nephriticis, strumosis, mortuis vitæ redditis, & id genus aliis, quin & vino, quo sacra lipsana abluta fuêre, & oleo, quod inde manauit, multis salus obuenit: nam supradicto anno in Septembri exhumata sunt ossa Gundackari Pontificis, & ex loco, vbi minus decēter tumulata fuerant; ad aliud honorificentius sepulchrum translata, prius vino reuerenter lota. Cæterum antequam ossa secundo sepulchro inferrētur, oleum tam de ossibus, quàm de superiore marmoreo lapide sepulchri *visibiliter emanauit*, inquit continuator. Quod Philippus Eystettensis Præsul duobus calicibus aliquando excepit, & ad multorum medelam conseruauit. Idem olei fluxus repetitus est Feria IV. post Festum D. Michaëlis ab hora precum matutinarum vsque ad tempus pomeridianum; idq́ue in locis distinctis marmorei saxi, quo tumulus tegebatur.

Vino, quo sacrę Reliquiæ fuerunt ablutę, hoc inter cętera, miraculum patratum est; quod iisdem verbis recitabo, quibus ab initio scriptum est: *Henricus famulus honorati viri Magistri Vdalrici Præpositi Spaltensis, cùm quodam die Sabbati post festum Paschæ; nunc transactum, nullam omnino corporis debilitatem sentiret, & sanus de nocte se ad stratum suum deponeret, guttur ipsius adeo magnum tumorem & dolorem contraxit, quod in mane nec de*

lecto surgere, nec absque maxima difficultate loqui poterat. Cumq; Dominus Rudigerus viceplebanus pro quadam cautela vocatus, cum Eucharistia venisset ad eũ, & ipse famulus cum multa sibi difficultate peccata sua confessus fuisset, timens idẽ plebanus, & alij, qui præsentes fuerunt, ne forsitan in breui ipsum contingeret suffocari, ea celeritate, qua potuit, Sacramẽtum ei Eucharistiæ ministrauit. Sequenti verò die videlicet feria secũda mane prædictus tumor in gutture ipsius adeo inualuerat, quod idem famulus omnem loquendi potentiam penitus amiserat, nec verba sua ab aliquo intelligi poterant, vel audiri, ita quod per solum capitis motum vel nutum suam insinuauit quodammodo voluntatem. Quod audiens ipse Præpositus de vino, in quo ossa gloriosi Pontificis Gundeckari lota fuerunt, ad os ipsius fundi sub modica quantitate mandauit. & statim ipse famulus quendam ex hoc dolorem prætendens, loqui cœpit, per potum quem sumpserat, se omnino asserens liberatum. Et dum sibi per astantem familiam diceretur, quod de vino ablutionis S. Gundeckari præsulis sumpsisset, in continenti cum magna deuotione sepulchrum ipsius deinceps, quãto posset frequentius, se visitaturum promisit, & qui prius nec linguam mouere, nec se de lecto erigere poterat, cibum sibi dari petiit, & adhuc memoratum sepulchrum visitans, die crastino, hoc est feria tertia mane, sanus & incolumis ad exercendos labores consuetos accessit. Hoc ex quinquaginta sex Gundeckari miraculis isto loco recitasse sufficiat.

Videtur autem Gundackarus memoriam mortis seriò coluisse; quandoquidem tam diligenter annotauit nomina Pontificum & Episcoporum, quotquot tempore Episcopatus sui in Imperio supremum diem clauserant. Exstat iste Catalogus in libro sæpe memorato hoc præfixo lemmate. *Hæc sunt nomina Episcoporum semper in Christo sanctorum ac felicium memoriæ post nostram*

strum ordinationem defunctorum; hoc est, ab anno Christi M. LVII. vsque ad annum M. LXXV. Quem Catalogum hic adscribere visum est in gratiam tanti Antistitis; & quia fortassis aliquid inde erui poterit, quod ad temporis illius historiam spectet.

Stephanus Papa.
Nicolaus Papa.
Luitpoldus Moguntinus.
Arnolt VVormaciensis.
Chuno Spirensis.
Hezil. Starzburgensis.
Heinricus Augustensis.
Purchart Halberstatensis.
Sizo Verdunensis.
Guntheri Babenbergensis.
Seuerus Pragensis.
Peluinc Iuuauensis.
Gebhart Ratisponensis.
Egilbertus Pataniensis.
Engilhart Magdeburgensis.
VVosso Merspurgensis.
VVinilheri Merseb.
Rutpertus Monasteriensis.
Tancuart Brandenburgensis.
Brun Misenensis.
Appulin Fruest.
Hatto Tridentinus.
Dietbolt Veronensis.
Gotebolt Aquileiensis.
Pernhart Paduensis.
VVolfram Bellunensis.
VValtolf Paduensis.
Megingoz de Pola.
Roitcher Taruisiensis.
Adalbero Regiensis.
Adalman Prixiensis.
Arnolt Reciensis.
Penno Cumanus.
Pernhart Fercellensis.
Ambrosius Pergamensis.
Penzo Adrianus.
Eberhart Treuirensis.
Reginheri Misenensis.
Huc Vesuntinus Episcopus.
Vdalricus Papiensis.
Einhart Spirensis.
Rabenger Aquileiensis.
Perenger Osneburgensis.
Rumolt Constantiensis.
Adalbero VVormaciensis.
Vto Tullensis.
VVolfram Taruisiensis.
Tietmar Curiensis.
Adalbero Veronensis.
Petrus Asculensis.
VVido Mediolanensis.
Heinricus Rauennensis.
Kadelhohc Parmensis.
Adalbertus Premensis.

Berngerus Basileensis.
Bonifacius Albanensis.
Petrus Damianus Cardinalis tituli ad S. Rufinam.
Adalbero Metensis.
Vdalger Tergestensis.
Perthold Abrutensis.
Hademar Polensis.
Ratolfus Slesuuigensis.
Liudegerus Vitentiensis.
Alexander Papa.
Husnnari Veronensis.
Vdalricus Prixiensis.

Jn eodem Pontificali texitur alius Index hoc titulo. *Hac sunt nomina fratrum Canonicorum, nostra recordationis tempore defunctorum*; in quo ponitur etiam Imperator Conradus, Salicus nimirum, & vxor eius Gisila Imperatrix. Nec dubito Indicis huius Auctorem Gundakarum esse. Est & alius Indiculus, cuius hoc lemma. *Hac sunt nomina fratrum Canonicorum, qui ex congregatione Eystettensi, nostra recordationis tempore, effecti sunt Episcopi.*

Leobardus Radburgensis.
Gebhardus Rauennensis.
Goteboldus Aquileiensis.
Gebehardus, qui & Victor Papa.
Burchardus Paduensis.
Erhardus Firmensis.
Richolfus Tergestensis.
Elisaus Mantuanus.
VVosso Merseburgensis.
Perengerus Osenbruggensis.
Gundecbar Eistettensis.
Purchardus Basileensis.
Heribertus Tergestensis.
Pero Vincentiensis.

Pater Gundeckari Reginherus nominabatur, cuius obitus notatur in Necrologio ad XXI. Octobris, & ad diem XXI. Nouembris hæc adscripta leguntur. *Tuta soror Episcopi Gundeckari obiit.* Sed incompertum mihi, num primi an secundi Gundeckari.

XIX. Vlricus siue Vdalricus I.

Nobilis Vlricus post hos virtutis amicus.

Electus

Electus anno Domini M.LXXV. Sedit años XXIII. Obiit anno Christi M.XCIX. XV. Kal. Decembr. Interfuit Schismatico conciliabulo, quod anno M. LXXXV. celebratum est Moguntiæ, iussu Henrici IV. & Guiberti Antipapæ, contra Gregorium VII. legitimum Pontificem; præsidente Wezilone Archiepiscopo Moguntino, qui tamen postea à schismate pedem retulit, ad Catholicorum castra transgressus. Quod similiter de Vdalrico sentire licet, cùm vitam in Episcopatu ad non paucos annos prorogarit. Quo temporis spatio plurimi, relicta schismatis discordia, ad vnitatem Catholicam sese receperunt.

Vide Apologiam Schismaticā pro Henrico IV.

Eodem anno M.LXXXV. habitus est conuentus *in loco, qui dicitur Gerstungen*, vt ait Auctor Apologię Schismaticæ pro Henrico IV. cui Vdalricum interfuisse, fit admodum verisimile. Alij, vt Vrspergensis, locum huius conuentus Berbach, & quidem in Thuringia positum, appellant. Apud Dodechinum mendum irrepsisse oportet in hęc verba. Anno M.XCIX. *Conradus Eystettensis Episcopus obiit, pro quo Conradus constituitur.* Nam Vlricus hoc anno vita decessit; nec Conradum, sed Eberhardum successorem accepit.

Sub hoc Episcopo transactio facta est cum Abbatissa Geisenfeldensi ob decimas in oppido Gamersheim, vt constat ex veteri Diplomate, ex antiquis membranis descripto. *Notum sit omnibus Christi fidelibus, præsentibus scilicet & futuris, pactum, quod inter venerabilem Eichstettensis Ecclesiæ Episcopum N. & honorandam Friderunam Geisenfeldensem Abbatissam factum est. Tradidit namque eadem Abbatissa XII. hubas & dimidiam, in loco VVolfbuch dicto, & VI. mancipia in eodem prædio consistentia, & insuper X. libras denariorum, per manum Aduocati*

*cati sui Heberhardi, in manum praenotati Episcopi Vdalrici, sui Aduocati Ernesti, pro decimatione ad suam Ecclesiam, quae est in loco Gaimersheim dicto, pertinente; ea scilicet conditione, vt nullus deinceps successorum eius, potestatem habeat, hanc eandem decimationem, eidem Abbatissae & suae Ecclesiae auferre, aut huiusmodi concambium vllo modo destruere aut infirmare. Hoc etiam pactum eodem die confirmatum est, & peractum, quo eadem Ecclesia à supradicto Episcopo dedicata est. Facta sunt haec anno Dominicae Incarnationis M. LXXXVII. Indict. X. regnante IV. Henrico Imperatore, tempore Vdalrici sanctae Eichstettensis Ecclesiae * XVIII. Episcopi, & Ernesti Aduocati. Huius pacti vtrinque testes per aures tracti nobiles viri, Arbo de Hunestat, Diemar de Mecchenloch, Heinrich de Milenhart, Purchart de Raitenbuech, VVernhere de Tann, Meginhart de VVangenbach, Geruncb de Liuuensdorff, Vlrich de Boran, & alij multi.*

* *Vocat XIIX. quia excludit S. VVillibaldū. Quo incluso, XIX. est.*

XX. Eberhardus.

Vlrico successit Eberhardus, de quo versificator.

In vitiis tardus fuerat viuens Eberhardus.

Marchio à Schvveinfurto, vt inquit Bruschius, Othonis Marchionis ac Sueuorum Ducis apud Schvveinfurtum residētis, ac Dominae *Petrissae* inclytae à Wolffhartshausen Comitissae filius. Electus anno Domini M. LXXXVIII. Sedit annos XIII. Mortuus anno M. C. XII. VIII. Idus Ianuarij, hoc est, ipso Epiphaniae festo. Interfuit Eberhardus celeberrimo & frequentissimo illi conuentui, qui ex toto Imperio Moguntiae coactus est anno Redemptoris M. C. VI. vnusque fuit ex Legatis, qui communi principum decreto, Romam ad Pontificem mittebantur; et si scelere Henricianorum Tridenti intercepti, eo quò tetenderant,

rant, non peruenerunt. Qua de re audiamus Vrspergensis verba, tametsi pluscula; non tamen à proposito nostro diuertentia.

Anno Domini M. C. V I. mediante Heinrico iuniore, tantus apud Moguntiam factus est in natali Dominico totius regni Teutonici conuentus, quantus per multa annorum curricula nunquam est visus. Referunt enim qui aderant, L I I. ibi tunc optimates, vel eo amplius affuisse, adeo, vt solus Dux Saxoniæ Magnus nomine, quam iam grauior ætas impediebat, notaretur defuisse. Ibi superuenientes Apostolicæ sedis legati, Episcopus scilicet Albanus cum Constantiensi, sententiam anathematis in Henricum seniorem, dictum Imperatorem, à tot sibi succedentibus Apostolicis sæpius sæpiusq; promulgatam, scriptis, simul & dictis testificantes, vniuersam multitudinem, immo totam toto orbe diffusam Ecclesiam, ab eius communione, Christi & B. Petri authoritate, multis iam annis sequestratum, confirmabant. Qua de caussa, dum ipse se de Castello, quo manebat, Mogonciacam exhibere tentaret, Principes propter cauendum tumultũ vulgi, sua potius, quàm filij parti fauere solẽtis, ipsi Ingelcheim occurrerunt: tandemque circumuenientes consilio, vsque ad reatus confessionem, satisfactionisq; professionem perducunt. Cui cùm Legati communionem seu pœnitentiæ modum absq; generalis Synodi, & Apostolicæ discussionis censura reddere ad præsens nõ possent, ipse partis vtriusque consiliis annuens, regalia vel Imperialia insignia, crucem scilicet & lanceam, sceptrum, globum atque coronam filij potestati tradidit, prospera illi imprecans, illum primatibus multo fletu commendans, & ex tunc iuxta summi Sacerdotis, totiusq; Ecclesiæ decreta, suæ consulturum animæ promisit. Hoc ordine Henricus illius nominis quintus, primum à Patre, deinde ab vniuersis Germaniæ Principibus, in Regem iam secundo electus, ab Apostolicis quoque legatis, per

manus impositionem Catholicè confirmatus, acceptis tam ab Episcopis, quàm laicis, iuxta morem patriæ, sacramentis, regnare cœpit LXXXVIII. loco ab Augusto, quinquagesimo patris sui anno; ab vrbe condita D.CCC.LVII. anno ab origine mundi VI.CCC.V. Dominicæ verò incarnationis, vt dictum est, M.C.VI.

Relatis igitur coram Rege, cunctisque totius Germaniæ optimatibus & præsulibus, omníque Clero simul & populo legationibus Romanæ Sedis, Ecclesiarum regni istius commaculatione diuersa & inueterata, è contra emendatione ab vniuersis vnanimiter promissa, placuit tam regi, quàm primoribus ad sanctam matrem Romanam Ecclesiam, tantos ac tales à partibus istis legatos transmitti, qui & de obiectis ritè rationem reddere, & de incertis sagaciter inuestigare, ac per omnia vtilitatibus Ecclesiasticis sapienter consulere sint idonei. Separantur in hoc opus viri spiritu sapientiæ pleni, dignitatibus, natalibus & elegantia, seu diuitiis præcipui, in illaque secundum Deum siue sæculum veneratione insignes, à Lotharingia Bruno Treuerensis, à Saxonia Heinricus Magdeburgensis, à Francia Otto Babenburgensis, à Baioaria Eberhardus Eichstattensis, ab Alemannia Gebehardus Constantiensis, à Burgundia Curiensis, nonnulli etiam nobiles de latere Regis Laicæ professionis, idque inter cætera suscipiunt in mandatis, vt si fieri possit, Domini Apostolici præsentiam, Cisalpinis partibus impetrent exhiberi. Sic nimirum, sic per tot iam annos obnubilata lux oriri cœpit, nostris in partibus, orthodoxa: depublicatur & ventilatur, deiudicatur, & conuincitur; fœtet & respuitur, condemnatur, & anathematizatur hæresis Vvigbertina, vel Henriciana; abdicatis, siue fugatis hæresibus, Catholici cathedris Pontificalibus destinantur, è quibus etiam aliqui inter ipsa festa consecrantur.

Denique in tantum diuinæ legis subito zelus efferbuit, vt etiam

etiam ipsa cadauera Pseudoepiscoporum ab Ecclesiis eliminarentur, quotquot autem ab ipsis erant ordinati, vsque ad generalem audientiam ab officiis suspenderentur. Iam enim exaltatis sibi diuinitus Ecclesia Romana cornibus, ad incutiendum timorem, cunctis vsquequaque schismatum membris, etiam capitis ipsius ossa VVigberti scilicet dicti Papæ, de sepulchro suo, quod per quinque iam annos in Ecclesia Rauennensi possederat, proiici fecerat, vniuersaque eius instituta, vt verè non Apostolici sacerdotis, sed Apostatici inuasoris annullari decreuerat.

Inter hæc VVernherus quidam, ex ordine ministerialium Regis, qui Marchæ, quæ in partibus Aquinæ, præerat, quasi hæresim eandem resuscitaturus, collectis vndecunque per Italiam copiis, corruptis quoque multa pecunia Romanis nonnullis, dum Dominus Apostolicus Beneuentanis immoratur finibus, quendam Pseudoabbatem de Fafara, proh nefas, cathedræ S. Petri imposuit, & ipsum Papam Cæsaris sub vocabulo Syluestri appellari voluit, qui tamen post paululum turpiter, vt merebatur à Catholicis eliminatus, vesaniæ suæ præmium, male conquisiti, peiusque dispersi æris retulit, damnum præter fidei, quod miserunt, cæco non doluit corde dispendium.

Porro proceres iam dicti, dum è suis singuli partibus in valle Tridentina conuenientes, apud eiusdem nominis ciuitatem, id est, Tridentum pernoctarent, quidam Adalbertus adolescens, partium illarum quodam insignis comitatu, summo mane super ipsos, vtpote inermes & peregrinos, conciuibus armatis irruit, spoliat, capit, custodiæ tradit, idque sibi per legationes Domini sui Heinrici eximperatoris demādatum comprobat. Artibus quippe solitis, idem Heinricus vsus, clamque religiosis, epistolis, nunciis, quascunque poterat, regni ciuitates & prouincias impleuerat, quibus se vim à principibus passum, imò ab vnico filio depulsum imperio, deplorabat regnum

*in suis miseriis confusum, cunctis vsquequaque patribus eiusdem fortunæ timendum fore præmonebat exemplum. Qua de caussa nullus iam per Italiam liber transitus eisdem patuit legatis. Gebhardus tantum Constantiensis Episcopus cum suis per occultiores alpium semitas ingressus Mathildis comitissæ, alterius nimirum Debboræ, Præsidiis, Apostolicis præsentantur vestigiis. Reliqui, vt diximus, magnates, vt nimirum à stultissimo captiuatore deprehensi indignè tractantur, præter Ottonem Babenbergensem Episcopum: cui idem Adalbertus, eo quod esset suus miles, parcere cogebatur. Quo etiam mediante Bruno Treuirensis Episcopus, & VVigbertus Comes eo pacto dimittuntur, quatenus & imperatorem cum illo pacem facturi, conueniant, & quid idem reliquis ipse præcipiat, relaturi redeant. At Iesus, qui semper prope est omnibus se inuocantibus, & his iuxta qui tribulato sunt corde, repente super eosdem sibi rebelles, VVelphonem ducem Noricum, quasi gladium de vagina sua eduxit, qui tertia superueniens die, manu valida * clausas obstructas effregit. Gebehardum virum probatum Tridentinæ Ecclesiæ constitutum à Rege Catholico nouum Episcopum, quem nunquam se suscepturos ciues ipsi conspirauerant, recipi coëgit, ipsum quoque Adelbertum, suiq́ue sceleris complices adeo perterruit, vt eductos, quos clauserant Principes, ipsumq́ue Castellum nouo Episcopo redderent, ipsi insuper nudipedes, ab his quos afflixerunt, veniam postularent.*

* clusas.

XXI. Vdalricus II.

Vlrico cura fuerat disponere iura.

Præfuit Episcopatui annis XIII. Excessit ex mortalium numero, anno M.C.XXV.III. Nonas Septembris. Quo anno sæua pestis plurimos sustulit, & in his etiam Vdalricum Antistitem; de qua Vrspergensis in Chroni-

Chronico. *Hoc anno nonnullos ex nobilitate, vna cum innumera multitudine vulgarium mortalitas absumpsit. Inter quos Vdalricum Eihstattensem, ac Ruoggerum VVirziburgensem, Arnoldum quoque Comitis Arnoldi filium, bonæ indolis adolescentem, pluresq; alios sors vltima pressit. Nam post vulgi stragem immensam tam famé, quàm pestilentia, iudicio diuino, parata lues tanta, tamq; indifferens per populos vbique grassari cœpit, vt nulli conditioni, sexui vel ætati parcendum fore mors minitaretur pallida: vixq; viui sufficerent ad curanda defungentium cadauera.*

XXII. Gebhardus hoc nomine Secundus.

Quando viuebat Gebehart in iure vigebat.

Ex nobilissima Comitum Hirspergensium familia. Electus anno M.C.XXV. Sedit annos XXIV. Mortuus M. C. XLIX. XVI. Kalend. Aprilis. *Habuit germanum fratrem Comitem Hirsbergensem Ernestum,* inquit Bruschius, *qui anno Domini M. C. XXIX. pietatis Christianæ Zelo construxit ac fundauit Blanckenstetensem Benedictinorum Abbatiam insignem. Gebhardus iste ex Præpositura Heidenheimensi iterum Benedictinam Abbatiam fecit, eiectis cum consensu Pontificis Maximi Eugenij tertij, Sacerdotibus, qui aliquandiu sub Præposito non admodum religiosè ibi vixissent.* Res tamen caruit felici successu vsque ad Conradum Episcopum, vt liquet ex commentariolo Adelberti Abbatis Heidenheimensis de hoc ipso negotio.

Interfuit Gebhardus Synodo Rhemensi anno Domini M. C. XLVII. contra delirum quendam hæreticum *Eum* seu *Eonem* celebratæ, præsidente Eugenio III. Pontif. Maximo. Adfuit idem Præsul Mo-

guntinæ Synodo in caussa Brunonis Episcopi Argentoratensis, vt scribit Dodechinus, qui licet Gebhardum non nominet, nominat tamen Episcopum Eystettensem, qui anno M. C. X X X I. alius non erat, quàm iste Gebhardus.

Hoc Episcopo Willibaldinam cathedram moderante discussa est caussa Ellenhardi Episcopi Frisingensis, qui etiam post funera accusabatur, vt schismaticus. Cui tamen ceu innocenti, hoc testimonium datum est.

*Anno Dominicæ incarnationis millesimo centesimo vigesimo nono, primo Kalend. Augusti, collectis apud * Lufen quam pluribus Salzburgensis, Frisingensis, Ratisponensis, Pataviensis, Aistetensis Ecclesiarum Clericis, religiosis, & literatis, insuper Abbatibus, & Monachis, & non modico Principum ac populorum collegio; coram Archiepiscopo Salzburgensi Conrado, & Reginberto Brixiensi Episcopo. Inter cætera, caussa Ellenhardi Frisingensis Episcopi, iam dudum ante annos quinquaginta duos feliciter viam vniuersæ carnis ingressi, ventilata est. Quia hoc ipso tempore Gregorij VII. qui & Hiltbrandus, sub hæresi VVicbertina quibusdam defunctus esse putabatur, à præfato Metropolitanæ sedis Archiepiscopo, plus annos quinquaginta duos, quibus sine reclamatione canonica, tam mortuis quàm viuis verè Catholicus est habitus, irrationabiliter est impetitus; cum vtique duobus annis prius ipse de mundo excesserit, quàm VVicbertus Hæresiarcha Romanæ sedis cathedram innaserit. Sed beati viri meritis exigentibus, probabili septem probabilium virorum testimonio, canonicè excusatus, imò meritorum prærogatiua, & miraculorum attestatione, venerabilis semper inuentus; reuerentiam, quam apud Dominum & homines dudum viuens emeruit, etiam mortuus, Domino propitiante, irrefragabiliter obtinuit.*

* Lauffen.

Pro-

Probatum est itaque legitimo ac Canonico Rudolfi Abbatis Aistettensis testimonio, Diethmari S. Andreæ Decani, Hannonis Presbyteri, Chunonis Parochiani, Richeri Presbyteri de Glane, cæterarumq́; venerabilium personarum, quòd Venerabilis idem Episcopus, in gratia sedis Apostolicæ, & communione matris Ecclesiæ indubitanter obierit; ne ergo digna tantæ rei memoria, vlla posterorum obliuione deleatur, placuit, vt huius comprobationis notitia, per literarum indicia posteris nostris transmittatur.

Acta sunt hæc præsentibus subscriptis testibus, & aliis quampluribus. Abbas Salzburgensis Paldricus, Abbas Scitensis Guntherus, Præpositus Salzburgensis Hermānus, Præpositus Chimeseensis Hartmannus, Præpositus de Perchteres Kademan Iiberuninus, Præpositus de GarZe Hugo, Præpositus de Ouue Heribertus, Præpositus de Cella Burchardus, Tagibertus Præpositus de VVerda; Archidiaconus Pataniensis Rubertus, Præpositus Aistettensis Burchardus; VVernherus Canonicus Ratisponensis, Frisingenses Canonici, Adalpero Præpositus, Adalpertus Decanus, VVichmannus Præpositus S. Andreæ, Henricus Scholasticus ac Præpositus S. Viti, Herricus Præpositus S. Castuli, Hoholdus Præpositus S. Zenonis, VValtherus Tridentinus Præpositus.

Descriptum est hoc testimonium ex antiquissimo exemplari ab admodum Reuerendo Domino *Andrea Scherer* S. Andreæ Montis Frisingensis meritissimo & dignissimo Decano.

Interfuit tamen Ellenhardus Schismatico conciliabulo Wormaciæ celebrato, in quo inaudita & detestabili impietate Gregorius VII. Pont. Max. depositus est: & subscripsit quoque, quia vt Lambertus scribit in suo Chronico; omnes subscripserunt, præter Hermannum Metensem & Adalberonem Wirzburgensem

gensem Episcopos. Eodem tamen anno ab Episcopis Vltramontanis(inter quos numerabatur quoque Ellenhardus,) literæ ad Pontificem Gregorium missæ sunt, *in quibus confitebantur se errasse, & nimium deliquisse, qui postulabant quoque veniam, & omnem de cætero obedientiam firmiter spoponderunt*, vt ex vita Gregorij Pontif. recitat Baronius Tomo XI. anno M. LXXVI. N. 22. Ellenhardus anno M. LIII. Frisingensis Præsul factus est. Defunctus anno M. LXXVIII. postquam XXV. annos Ecclesiæ illi præfuisset. Obiit ergo ante Wiberti Antipapæ intrusionem, quæ biennio demū pòst, nempe anno M. LXXX. contigit.

XXIII. Burckhardus.

Non virtutis egens Burckhardus, erat bene degens.

Qui sedit años IV. Episcopatu se abdicauit anno Christi M. C. LIII. Quem Bruschianus Catalogus, tanquā ignauum & hominem nauci, valdè infamat; prædictoque versiculo subiungit istos.

Dedecus Ecclesiæ se fuit esse suæ.
Præsulis hic morem nullum tenuit neq; honorem.
Sed tantum nomen cuius & vmbra fuit.

Jn manuscripto nostro, præter primum versum, nullus alius comparet. Malè tamen audit Burckhardus iste, etiam in Commentariolo Adelberti; & in eum, tanquam in auctorem, coniicitur omnis fermè culpa turbarum & seditionum, quæ in Monasterio Heidenheimensi exstiterunt, quòd decreto Eugenij Pontificis sæculares Canonici inde migrare, & antiquis inquilinis Ordinis diui Benedicti cedere iussi essent. Vide Adelbertum libro secundo Obseruat. insertum.

XXIV.

XXIV. Conradus.

Conrado tota lex iuris erat bene nota.

Sedit annos XVIII. Obiit anno M.C.LXXI. Idibus Ianuarij. Fundator Monasterij Rebdorffensis non procul Eichstadio ad Altimülam seu Almonem fluuium, vbi etiam sepulturam accepit. Dicitur fuisse ex nobili familia à Morspach; Abbas primùm Wildsbergensis, Friderico Barbarossæ perquam charus & gratus, in cuius comitatu fuit, cum expeditionem in Italiam susciperet anno Domini M.C.LVIII.

Iste Conradus Eugenij III. Pontificis Max. de Monachis Heidenheimium reducendis decretum efficaciter exsequens, transactum dedit, quod vel improbitas, vel socordia, vel vtraque prius impedierat. Quapropter promeritas laudes ab Adelberto refert.

XXV. Egilolphus.

Post hos Dux gentis Egelolph fuit Aureatensis.

Præfuit vndecim annos, & anno M.C.LXXXII. (Bruschius vno anno minus) infula & omni potestate Episcopali sponte sua se abdicauit, propter amissam loquendi facultatem, & manus dexteræ paralysin.

XXVI. Otho.

Otto sua vita deduxit temporaritè.

Sedit annis XIII. Mortuus anno M.C.XCVI. Interfuit translationi S. Vdalrici, Episcopi Augustani, vt dicitur in Chronico Augustano, quod D. Ioannes Pistorius publicauit. Construxit & consecrauit anno salutis M.C.LXXXVIII. Capellam in honorem Re-

ſurrectionis Chriſti, & S. Mariæ Magdalenæ, cuius altare eximiis Sanctorum Reliquiis inſtruxit, parte etiam dono accepta ab Vdalſchalco, Epiſcopo Auguſtano.

XXVII. Hertvvicus ſeu Herdouicus.

Heruuicus vitam duxit virtute politam

Addit Bruſchianus Catalogus.

Mente Deo gratus præclara ſtirpeq; natus.

Hic in manuſcripto Codice Othoni ſucceſſiſſe dicitur anno M. C. XCV. Id ſi verum eſſet, non ſubſiſteret quod tradit Bruſchius de morte Othonis anno M. C. XCVI. Additur de eodem Hervvico in eodem Codice. *Poſt hos Hertuuicus Germanus Comitis de Sulzbach* (alij faciunt Comitem Hirsbergēſem) *maior Præpoſitus ibidem ſuccedens, qui glorioſè regnauit XXVIII. annis. Mortuus anno M. CC. XXIII. ſub Imperatore Friderico, & Henrico Rege filio eius.* obiit VI. Nonas Maij. Eſt hic ille, de quo Vrſpergenſis anno M. CC. V. *Huic* (Conrado Herbipolenſi Epiſcopo) *in officio Cancellarij ſucceſſit Epiſcopus Eychſtettenſis, frater Comitis de Tollenſtein. Quo tamen breui ab eo officio pulſo, Epiſcopo Ratisbonenſi illud eſt collatum.* Anno autem M. CC. V. cathedram S. Willibaldi tenebat Hertvvicus ſiue Hartvvicus; quem Vrſpergenſis ex Comitum de Tollenſtein familia ducit.

XXIIX. Fridericus Primus huius nominis.

Hinc fuit electus Fridericus in ordine rectus.

Ex familia de Houenſtat ſeu Havvenſtat. Præfuit annos duos. Obiit anno M. CC. XXVI.

XXIX.

XXIX. Henricus I.

Henricus paucis bona fecit multa sub annis.

Tenuit Episcopatũ annos tres & duos menses. Morte exstinctus M. CC. XXIX. IV. Idus Ianuarij. Progenitus ex nobili familia à Zipplingen. De hoc Præsule Vrspergensis in Chronico: *Anno Domini M. CC. XXVI. Ecclesia Vrspergensis pro ducentis Marcis, quas B. Præpositus pro liberatione Ecclesiæ persoluit, ab Alberto de Niunburg redimitur, & fidem Henrici Regis datam in manu bonæ memoriæ Henrici de Zupplingen tunc Episcopi Eychstettensis accepit.* Interfuit Straubingæ cum plurimis aliis Principibus tam sæcularibus, quàm Ecclesiasticis, nuptiis, quas Ludouicus Dux, filio suo Othoni splendidissimè apparauerat, teste Auentino lib. 7.

XXX. Henricus II. hoc nomine.

Vix fuit Henrico similis virtutis amico.

Oriundus ex nobili familia de Tischingen, sedit annos quinque minus tribus mensibus. Obiit anno M. CC. XXXIV. XI. Kalend. Iulij.

XXXI. Henricus III. hoc nomine.

Henricus siquidem patri successit eidem.

Dictus à Rauensperg. Tenuit cathedram Willibaldinam annis sex. Mortuus M. CC. XXXVII. III. Kalend. Iulij. Quocirca mendum irrepsisse oportet in Chronicam Augustensem, vbi dicitur, Henricus Eystettensis Episcopus interfuisse, quando Vlricus I. Lauantinensis Episcopus consecratus est anno salutis M. CC. XXXVIII. Nam hoc anno non Henricus, sed successor eius Fridericus gregi Willibaldino iura dabat.

XXXII. Fridericus Secundus hoc nomine.

Est hunc non modicus in iure sequens Fridericus.

Fuit Iurisperitus, inquit M.S. Codex. Eam ob causam à Bruschio *eximiè doctus & sapientissimus* audit: ortus ex nobili familia de Parsberg. Sedit annos nouem. Mortuus anno M. CC. XLVI. IV. Kalend. Iulij. Habuit hic Fridericus cum Gebehardo Comite Hirsbergensi controuersias quasdam de Iurisdictione in ciuitate Eychstettensi, & de quorundam locorum reditibus & annuis vectigalibus. Quæ lis anno Domini M. CC. XLV. XV. Kalendas Augusti per varios arbitros ad hanc caussam cognoscendam delectos, sopita est; tam Episcopo, quam Comite id, quod arbitri definierant laudantibus, comprobantibus, & proprij sigilli auctoritate confirmantibus. Interfuit Concilio Moguntino, quod anno Christi M. CC. XLIII. sub Sigefrido, III. seu Iuniore Archiepiscopo, celebratum est; ibique priuilegia à S. Bonifacio Ecclesiæ Eystettensi concessa fortiter defendit; inter cætera etiam illud de primo loco post Archiepiscopum, ante omnes alios Suffraganeos, Episcopis Eystettensibus debito. De qua controuersia plura in obseruationibus.

XXXIII. Henricus hoc nomine Quartus.

Henricus morum flos labe carens vitiorum.

Dictus de Wirtenberg, sedit annos XII. minus quatuor mensibus. Abiit ad superos anno M. CC. LIX. III. Idus Maij. Transtulit hic Episcopus Reliquias S. Willibaldi anno M. CC. LVI. De qua translatione, præter

præter illa, quæ Philippus memorat, hæc etiam ex codice manuſcripto accipe.

Anno Domini M. CC. LVI. IV. Idus Iunij. S. VVillibaldus cum temporibus multis & annis in crypta eſſet honorificè ſarcofagatus, his verò temporibus perſonis religioſis & diſcretis ſexus tam maſculini, quàm fœminini, ſæpius per diuinam viſum eſt reuelationem; quòd ab eo loco, in quo reconditus erat B. VVillibaldus, deberet transferri, & in alio loco locari, propter quaſdam enormitates, quæ à ſtultis ibidem ſæpius attentari ſolebant. Super quo Dominus Epiſcopus, qui tunc Eyſtettēſem ſedem regebat, & Prælati & Canonici eiuſdem loci, ſæpius conſulti, à viris multum diſcretis ac religioſis, ſuper tanto ac celebri negotio; magno præhabito conſilio virorum religioſorum, quorum conſilium in hoc reſedit, vt de crypta tolleretur, & ad medium monaſterij transferretur, & ibidē honorificè locaretur. Dominus verò Epiſcopus hoc conſilium tam ſalubre, in honore S. VVillibaldi per plures prouincias indici fecit, & manifeſtari in octaua Pentecoſtes eiuſdem anni, tanti Confeſſoris tranſlationem. Eodem verò termino anno videlicet Domini M. CC. LVI. IV. Idus Iunij, Dominus Epiſcopus Heinricus dictus de VVirtenberck, eiuſdē loci, qui erat triceſimus tertius à S. VVillibaldo, necnon Dominus Syboto Epiſcopus Auguſtenſis, vniuerſis Prælatis & Clericis Eyſtettenſis diœceſis eis cooperantibus, luceſcente die propter preſſuram hominum hymnis & canticis, deuoto animo in cryptam cum cappis, infinitisq́; luminibus ad ſepulchrum Confeſſoris egregij proceſſerunt, & ibidem inuentus vir Deo charus, de eodem loco, mœrore maximo & fletu, diuina gratia conſentiente, & bona voluntate B. VVillibaldi accedente, tranſlatus eſt, & ſuper altare maius in choro B. Mariæ Virginis, in ſarcofago benè deaurato, vt à ſuperuenientibus videri poſſet, & eis in ſalutem ea die poſitus eſt. Ea verò die, quia Dominica,

translatio per plures Prouincias erat manifestata, causa deuotionis Eystet multi confluxerunt. S. VValpurgis de Maynheim per conuentum eiusdem loci, & S. Confessor VVunebaldus, per Abbatem & conuentum eiusdem etiam loci, Eystet honorificè, & magna deuotione ob honorem B. VVillibaldi, ipsorum Germani, vt sua adessent translationi, cum magna multitudine hominum hymnis & canticis conuenerunt. Ecce quam bonum & quam iucundum, habitare fratres in vnum, quod illa die bene habuit locum.

Hactenus Manuscriptus codex, vbi vides etiam Reliquias S. Walpurgis Monheimio, & lipsana S. Wunibaldi Heidenheimio, maioris celebritatis ergo, adducta fuisse, illas sanctimonialibus Monheimensibus; ista Monachis Heidenheimensibus solenniter deducentibus, non sine ingenti populorum accursu. Recenset postea Codex, quæ in translatione Willibaldina Deus per sacras illas exuuias patrarit; quorum pleraque iam à Philippo enumerata audiuimus. Additur.

Dies translationis S. VVillibaldi de crypta ad Monasterium semper in octaua Pentecostes in perpetuum in diœcesi Eystettensi debet celebrari. Vnde fratres charissimi, in mente habere debetis gratiam, quam Dominus Deus ostēdit & concessit Ecclesiæ Eystettensi, in honorem eius genitricis & sancti VVillibaldi, & propter hoc gratias agatis nostro Redemptori die ac nocte. Acta sunt hæc post obitum S. VVillibaldi annis CCCC. LXXV. peractis; demum præfatus Dominus Heinricus Episcopus, post dictam translationem vixit annis tribus.

Jn Calendario Pontificalis hæc ad IV. Idus Iunij annotantur. *Anno Domini M. CC. LVI. IV. Idus Iunij S. VVillibaldus de crypta translatus est, & sub magna custodia habi-*

habitus, & omni die Magnatibus terræ & superuenientibus ostensus est, donec III. Idus Octobris in Monasterio sarcophagatus, (sepultus) est. Quare etiam ad XIII. diem Octobris hæc adscribuntur. S. Willibaldus anno M. CC. LVI. *in Monasterio sarcophagatus est*; & quidem in medio Monasterij, vt habet Relatio de Translatione S. Willibaldi. Per *Monasterium* autem intelligitur templum cathedrale seu primarium. Nam quæ nunc cathedrales Ecclesiæ dicũtur, olim *Monasteria* vocabantur. Hinc Germanis Münster/ vt iam alibi diximus.

XXXIV. Engelhardus.

Est Engelhardus rectis celer, ad mala tardus.

Hic Chorũ S. VVillibaldi construere aggressus est, in honorẽ eiusdem S. Willibaldi, *sed non compleuit, quia solùm sedit in Episcopatu per duos annos*, vt ait Relatio de Translatione S. Willibaldi; subscriptio imaginis addit: *Minus vno mense*. Mortuus in Concilio Moguntino, anno Virginei partus M. CC. LXI. cui Synodo præsedit Wernerus Archiepiscopus Moguntinus. Vide Serarium lib. 1. Mogunt. rerum cap. 33.

XXXV. Hiltbrandus.

Cunctis Hiltbrandus gratus fuit & venerandus.

Fuit de Mern, liberæ conditionis, inquit M.S. Codex, *qui chorum occidentalem seu S. VVillibaldi compleuit, & in eo duos Capellanos instituit. & completo eodem choro, S. VVillibaldum III. Idus Octobris transtulit, magna cum solennitate, & in supremo altaris maioris eiusdem chori, S. VVillibaldum inclusit, & chorũ S. VVillibaldi ordinauit in perpetuum nominari, vbi diuina clementia per ipsum multa quotidie miracula operatur*. Vide Philippum in S. Willibaldi vita. Interfuit

fuit iste Præsul Comitiis Augustę Vindelicorū sub Rudolpho I. Imp. celebratis anno gratiæ M.CC.LXXV. Sedit annis XVIII. Mortuus in profesto Annunciationis B. Virginis, anno M.CC.LXXIX. sepultus in medio choro S. Willibaldi, vt inquit Bruschianus Catalogus.

XXXVI. Reymboto.

Rimboto flos Cleri, decus orbis, regula veri.

Sedit annos XVIII. Obiit anno M.CC.XCVII. VI. Kal. Septembris, vt præter M.S. Codicem testantur Stero & Henricus Rebdorffensis in Annalibus. Fuit ex nobili familia de Mülenhart, corporis staturâ eximiâ, & aspectu adeo grato, vt aspicientes in suam admirationem primo statim intuitu raperet. Scientię liberalioris non expers; *iustus in opere, verax in sermone, constans in mente, deuotus in oratione, modestus in verbis, morosus in factis, castus in corpore, sincerus in corde, in dispensatione prouidus, in conuersatione maturus, liberalis, hilaris, hospitalis, affabilis, tractabilis, tutor pudicitiæ, & incontinentiæ persecutor. Humilitatem seruans in prosperis, & patientiam in aduersis. Per has igitur, & alias, quas habuit virtutes, dum à Deo diligeretur & hominibus, per Ecclesiam & diœcesim suam Ecclesiasticam ampliauit honorem & vitam, & conuersationem subditorum in melius reformauit. Praterea gloriosus ille Pontifex nō solum in spiritualibus, sed etiam in temporalibus, commissam sibi Ecclesiam salubriter gubernauit.* Nam inter notas probi probatiq; Episcopi postrema non est, vt rei œconomicæ siue familiaris curam curæ cordique habeat.

Interfuit Reimboto comitiis à Rudolpho Habspurgico Erphordiæ celebratis anno M.CC.XC. vt conti-

continuator Lamberti scribit, nam prædicto anno nullus nisi Reimboto cathedram Willibaldinam regebat. Idem præsens fuit Synodo quam Aschaffenburgi collegit Gerardus, Archiepiscopus Moguntinus, anno M. CC. XCII. vt est apud Trithemium in Chronico Sponheimensi. De eodem præsule Kalendarium seu Necrologium ad XXVII. diem Augusti, *comparauit duo castra VVerdenfels & Abenberg cum eorum attinentiis. Instituit item haberi plenum officium diebus Sabbati de B. Virgine.* Imò Spaltam quoq; oppidum Episcopatui adiecit; & duobus aliis Sacellanis Chorum siue Basilicam S. Willibaldi auxit.

XXXVII. Conradus hoc nomine Secundus.

Conradus vitat scelus, Ecclesiam quoque ditat.

Mortuus est Rembotto Eystettensis Episcopus anno M. CC. XCVII. inquit Henricus Stero, *cui succedit Dominus Conradus dictus pfeffenhausen Ratisbonensis Ecclesiæ Canonicus & Archidiaconus, vir multa industria & sagacitatis. Electus est III. Nonas Septembris anno prædicto; in Commemoratione animarum confirmatus, & in vigilia B. Martini, qua illo anno incidit in Dominicam, solenniter Moguntiæ consecratus.* à Gerardo Epensteinio, Archiepiscopo Moguntino. Sedit annos VII. & VIII. menses, minus duobus diebus. Obiit in Monasterio Heilsbrunnensi anno Redemptoris M. CCCV. XVI. Kal. Iunij, de Episcopatu præclarissimè meritus, quem oppidis, castris, villis & prædiis supra antecessores suos auxit; & in his etiam celeberrimo comitatu Hirsbergensi, quē ex donatione Gebhardi Comitis, suæ stirpis postremi, accepit, de quo ipsa M.S. codicis verba adscribere

libet. *Iste Comes Gebhardus nomine, natus fuit de castro & comitatu in Hirzperch. Quod quidem castrum cum rebus, possessionibus & hominibus, militaris conditionis videlicet & vulgaris, hic iuuenis tradit & assignat, per manus istius gloriosi Præsulis beatissimo Confessori VVillibaldo, & Ecclesiæ Eystettensi. Idem aduocatus fuit ipsius Ecclesiæ & ipsam aduocatiam super omnes possessiones Episcopi & Capituli post mortem similiter absolutam dimisit, & super oppidum in Perchingen. Idem dedit Capitulo iura Patronatus quatuor Ecclesiarum Parochialium; videlicet Turingen, VVetzsteten, Lentingen & Haunstat. Idem fuit filius sororis illustrium Dominorum, Ludouici, & Heinrici fratrum, Ducum Bauariæ.* De hac donatione extant isti versiculi.

Montem ceruorum clarum, castrumq; decorum,
Et res Chounrado Gebhardus ego tibi trado.
Quæ VVillibaldi vice suscipias patris almi.
Aeternam requiem mihi quod petat, atq; salutem.

Mortuus est iste Comes in castro suo Hirsberg anno M.CCC.V. IV. Nonas Martij, & in Monasterio Rebdorffensi sepultus, quamuis Henricus Rebdorffensis mortem Comitis huius ponat anno M.CCC.

Interfuit Conradus Comitiis Norimbergensibus indictis ab Alberto Austrio, filio Rudolphi Habspurgiaci anno M.CC.XCIX. vbi vetus controuersia recruduit, quis propior Moguntino Metropolitano assidere debeat. De qua lite suo loco diximus. Hic audiamus Henricum Rebdorffensem. *In hac solennitate, cum contentio oriretur inter Suffraganeos Archiepiscopi Moguntini tunc ibi præsentis, videlicet Eystettensem & VVormatiensem Episcopos, super prioritate sedium, post eundem Archiepiscopum, eorum Metropolitanum, quia quilibet contendebat, se debere immediatè sedere post Archiepiscopum*

præ-

prædictam; prout etiam Eystettensis, hæc priuilegia habere dignoscitur ab antiquo, & Archiepiscopus Moguntinus, tunc ibi præsens magis declinare videbatur ad Episcopum VVormatiensem, sed Conradus Eystettensis Episcopus pro defensione honoris sui, & Ecclesiæ, auxilium Gebhardi Comitis de Hirschberg, tūc eiusdem aduocati implorauit. Qui tunc eundem VVormatiensem prohibuit primam sedem tenere post Archiepiscopum eundem.

Eodem anno, inquit idem Henricus, *ex permissione Dei Iudæi in Nurenberg, Herbipoli, Rotenburg, VVinsheim, Murgatcheim, Eistet & in Perching cremati sunt.* Sub huius Episcopi gubernatione, inquit Bruschius, ædificauit illustris Domina Comitissa, Domina Sophia de Hirsberg cum consensu & auxiliis fratrum suorum Gebhardi & Gerardi Comitum Hirsbergensium, Monasterium Prædicatorum Aureatense, siue Eystettense.

XXXVIII. Ioannes.

Hoc digno laude spoliat nos Papa Ioanne,

nimirum Clemens V. à quo ab Eychstettensi throno ad Argentinensem euocatus & translatus fuit. De quo ista M.S. Codex. *Iste Ioannes Episcopus, quondam Præpositus Thuricensis & præpotens Domini Alberti Romanorum Regis Cancellarius, magnus Clericus in Canonico iure fuit. Qui post obitum Domini Chunradi Episcopi, & Gebhardi Comitis, iam dictorum, tum propter ipsius potentiam, tum ob eius scientiam, in Episcopum istius Ecclesiæ, licet prius hic canonicus non fuerit, pro defensione ipsius Ecclesiæ assumptus exstitit, & electus. Qui contra Duces Bauariæ de rebus Comitis ex morte vacantibus, obtinuit pro Ecclesia, plus quam ad quatuor millia marcarū. Quem etiam propterea Clemens V.*

transtulit in Argentinam, Sedit autem in Episcopatu isto tantum per dimidium annum & vnum mensem.

Porro Ioanni huic dissensiones Canonicorum Argentinensium infulā attulerunt. Nam tres vel quatuor elegerant, quorum quilibet Episcopatum sibi asserebat, non sine rei communis præsenti detrimento. Verùm tanta ex dissensione *cum maiores motus vereretur Cæsar Albertus, Consobrinum suum Oxensteinium, quia anteponi cupiebat,* inquit Franciscus Guillimannus in Commentario de Episcopis Argentinensibus; *Ioannem Episcopum Aistadiensem, Cancellarium suum, & Philippum à Rathsamhause, Abbatem Perisiensem, vtrumque singulari virtute & industria præditum, ad Pontificem expediuit, qui suo etiam nomine Ochsensteinium tuerentur, & præ cæteris commendarent. Clemens accepta legatione, & auditis partibus, anxius & ipse, & anceps, qua ratione & Cæsari satisfacere, & simul dissidium absque offensione componere posset, postremo eundem, qui aduenerat, Ioannem, Argentinensem, & Philippum, Aistadiensem Episcopum agere iussit, & vtrique inopinanti sua cuiusque dignitatis bullam ex insperato obtulit. Ioannes contra opinionem mirificis honoribus & magno applausu, cum stupore omnium, non modò à ciuibus, sed etiam à Clero vniuerso Argentinæ susceptus est, talemq; se præstitit, vt ex omnibus dignissimum palam crediderint, prædicarintq;. Et Cæsar Albertus, postquam ita sors tulit, tanquam suum contra omnium insectationes, præcipuè Ochsensteiniorum, acerrimè defendit, & tutum præbuit.*

Quis domo & stirpe fuerit, non satis liquet. Bruschius audacius fortè, quàm verius, nobilem Heluetium in agro Tigurino illegitimè natum pronunciat. *Sed quisquis fuerit*, inquit apud Guillimannum Wimphelingius, *siue plebeius, siue nobilis, siue in fœdere coniugij,*

gij, siue ex fœdo damnatóque concubitu procreatus, constat ipsum virum omni virtute, magnâ sapientiâ, religione, prudentia, sacrarum literarum, & vtriusque iuris doctrina, liberalitate, magnificentia, Zelo, & charitate in Deum & proximos, subditosq; suos ornatum, & à nullo prædecessorum suorum superatum fuisse. Qui non tam præesse, quam prodesse desiderans, Ecclesiam Argentinensem prudentissimè rexit, spiritualibus, & his, quæ ad Dei laudem, animarumque salutem spectant, potissimum intentus, &c. Exstant adhuc diuini & Pontificij iuris volumina, in quibus manus suæ scriptura indicatur, in argumentum honestissimi studij sui, atque feruidæ dilectionis. Præfuit subditis suis, vt pius, mitissimusq; pater filiis, benignusq; & misericors fuit in suos, quos & in dulci pace, & trãquillitate felicissimè gubernauit. Cum ergo tantus vir fuerit, mirum non est Eystettenses eum sibi ereptum esse, grauiter tulisse.

XXXIX. Philippus.

Nobilis Alsata à Rathsamhausen. Abbas prius Barisiensis seu Perisiensis, quod est Monasterium Ordinis Cisterciensis non procul Colmaria, Episcopatum Eystettensem, eo, quo supra audiuisti, modo, Pontificis nimirum iussu & nutu, acquisiuit, anno M.CCC.VI. De quo Manuscriptus Codex sequentia. Hic Philippus *Magister in Theologia & pfessus Ordinis Cisterciensium, & egregius prædicator ad populum, prouisus in Episcopum Eistettensem, per Dominum Clementem Papam quintum, vacante tunc Ecclesia prædicta, per translationem Domini Ioannis Episcopi suprascripti ad Ecclesiam Argentinam. Anno Domini M.CCC.VI. in Episcopatu XXXIX. Episcopus, Eystettẽsem rexit Ecclesiam XVI. annis, & duobus mensibus, vel circiter. Huius tempore Ecclesia Eystettensis ma-*

gnam persecutionem à diuersis tyrannis patitur, &c. *Idem Episcopus emit arces VVartbergensem, & Gredingensem. Recuperauit Herenriedium. Huius Episcopi consensu vastatum ac solo aquatum est Erlishofense castrum, latronum ac raptorum infame latibulum.* In Italiam Imperatorem Henricum VII. secutus est; Ioanni filio eius præceptor & moderator attributus, cum eodem in Bohemiam abiit. *Hic etiam Episcopus Gundikarum huius nominis secundum Episcopum Eystettensem miraculis coruscantem transtulit. Anno Domini M.CCC.IX. Miracula quoque plura, quæ per ipsum fiebant, populo prædicauit, hominesq́; ad deuotionem prædicti sancti prouocauit, qui adhuc à multis, vt sanctus adoratur ex deuotione, licet adhuc in sanctorum Catalogo non sit descriptus, nec canonizatus* Tandem Philippus annis fessus ad superos migrauit año M.CCC.XXII. Postridie S. Matthiæ hoc est XXV Februarij, cum sedem Episcopalem tenuisset annis XVI & mensibus duobus. De eodem circumferuntur hi versiculi

Regula Bernhardi diuini sparsio verbi,
Dogma Theologicum sic & piè pauit egenum,
Hac te Philippum fecerunt scandere thronum,
Hic præsularem post hoc cæleste beamen.

Scripsit Philippus stylo non ineleganti vitam S. Walpurgis, quam edidit Tomo IV. D. Canisius, & vitam S. Willibaldi, quam hoc tomo publicam⁹, licet de patre, fratre & sorore S. Willibaldi non pauca interserat.

XL. Marquardus.

Præsul Marquardus meritis redolens quasi nardus.
Est virtutum dos, speculum, rosa, Pontificum flos.

Ex nobili familia de Hagel. Sedit annos duos, electus anno Domini M.CCC.XXII. Mortuus año M.CCC.XXIV.

XXIV. postridie Festi S. Richardi; nam qui Marquardo annos octo in Episcopatu tribuunt, ij computant quoque sexennium illud, quo Philippi Antecessoris sui Coadiutorem egit, Diligens & industrius paterfamilias, qui æs alienum non modò dissoluit, sed & bona Episcopatus oppignerata redemit; & magnis accessionibus auxit; *corpore decorus, statura procerus, literarum scientia eruditus, sermone facundus, in spiritualibus prouidus, in temporalibus circumspectus, in vita & conuersatione placidus, & in moribus ordinatus,* his enim elogiis afficit illum M.S. Codex; qui, vt eiusdem Codicis verba vsurpem, *inter alia famosa suæ pietatis opera ob laudabilem & perennem recordationis suæ memoriam, ac suam suorumque progenitorum remedium & salutem, in Parochiali Ecclesia S. Mariæ ciuitatis Eystettensis, honestum collegium canonicorum instituit, ipsumq́; largis dotauit prædiis, & honoribus exaltauit.* Quare etiam in choro eiusdem Parochialis Ecclesię, sepeliri voluit. De quo versificator quidam istos versiculos cecinit.

Extulit Ecclesiam Marquardus honoribus istam,
Rebus & innumeris, paucis vixit quibus annis,
Laus, insigne genus, species, sapientia, virtus,
Hic præsul mitis alios præcellit in istis.

XLI. Gebhardus hoc nomine Tertius.

Ex familia Comitum de Graispach. Antea Præpositus Eystettensis Ecclesiæ cathedralis, præfuit annos duos & menses octo; secutus Imperatorem Ludouicum Bauarum in Italiam. Quo Pisas obsidente, cum in Imperatoris exercitu pestis grassaretur, eadẽ luce ipse pariter correptus & confectus fuit, vt præter M.S.

M.S. Codicem testantur Appendix ad Annales Steronis, & Henricus Rebdorffensis anno Domini M. CCC.XXXXVII. in die Exaltationis S. Crucis, sepultus Lucę in Ecclesia S. Frigdiani seu Frigidiani iuxta S. Richardum, D. Willibaldi patrem. Excommunicationis sententia à Ioanne XXII. percussus est, eò quòd partes Ludouici Imp. foueret ac tueretur.

Fundauit in Ecclesia Eychstettensi altare in honorem S. Richardi, illudque copiosis prouentibus instruxit. Statuerat, tanquam stirpis suæ postremus, Comitatum Graispachẽsem tradere Episcopatui Eystettensi. Sed mors præpropera cogitationes ad rem conferre haud permisit. Mortuo igitur Gebhardo, Ludouicus Imperator Comitatum illum, tanquam feudum imperiale, dedit cuidam Consiliario suo Comiti à Niuen. Postea ad Bauariæ Duces peruenit, ab his ad Palatinos Rheni, à quibus hodieq; possidetur.

XLII. Fridericus Tertius huius nominis.

Progenitus ex Illustrissima Landgrauiorũ Leichtenbergensium familia. Abbas Monasteriorum *Cistercienfis instituti, Lanckhenheimensis, ac Eboracensis. Constituitur & confirmatur Episcopus Aichistadianus anno Domini M. CCC. XXVIII. à Pontifice Maximo Ioanne XXII. sed non est receptus à Senatu Canonicorum Aichstettensium, qui interim Episcopatus gubernationem commendabant Friderico Burgrauio Noribergensi, Aystettensi & Ratisbonensi Canonico prudentissimo ac optimo; qui mox ad Ratisbonensem Episcopatum gubernandum postulatus, XXIV. annis ibi summa cum laude præfuit. Fridericus Leüchtenburgius ex hac vita decessit anno Domini M. CCC. XXIX. in arce*

Holn-

Holnstein, prope Berchingam sita. Auehitur inde primum Eboracum: postea verò in VValdsassense Cœnobium, vbi in Leuchtenbergensium principum sacello, propè alios eiusdem stemmatis maiores suos terræ Parenti redditur, anno à Christo nato M. CCC. XXX.

Magnæ tunc turbæ in Imperio erant propter schisma inter Sacerdotium & Imperium, id est, inter Ioannem XXII. & Ludouicum Imp. ea de causa plerique Episcopos à sede Apostolica designatos, inter quos & iste Fridericus vnus, non recipiebant, vel receptos postea expellebãt: de quo Henricus Rebdorffensis In Annalibus anno M. CCC. XXXIII. *In Alemannia magnum schisma est, in Clero & populo, ex prouisionibus sedis Apostolicæ ad Episcopatus, & solennes prælaturas, & alia beneficia, quæ idem Ludouicus in odium sedis Apostolicæ fortiter impediuit, multos etiam prouisos à sede, qui ei obedire volebant, admisit, & ipsi tota quasi Alemannia, non obstantibus sedis Apostolicæ processibus, obediuit.*

Idem Henricus anno M. CCC. XXX. *Eo tempore Ecclesia Moguntina bene octo annis, vel circa, stetit in schismate, & similiter Ecclesia VVormaciensis XI. annis, vel circa, quia canonici & capitula prouisos ad easdem Ecclesias à sede Apostolica recipere noluerunt, tandem tamen sunt recepti. Sed pro tempore schismatis Balduuinus Archiepiscopus Treuerensis, frater Domini Henrici Imp. VII. à Canonicis & Capitulis earundem Ecclesiarum receptus est procurator, & bene rexit easdem Ecclesias, licet in schismate.*

XLIII. Henricus hoc nomine Quintus.

Iste Henricus nobilis pincerna à Reicheneck, Canonicus Ratisbonensis, & Præpositus S. Ioannis ibidem,

dem, vir gnauus & industrius, cum misset esset, vt patruelis sui Werntonis in Episcopum Bambergensem electi caussam ageret, à Ioanne X X I I. Pont. Max. Episcopus Eystettensis designatus est, anno M. C C C. X X I X. & tam à Clero, quàm à populo *gaudenter receptus*, vt inquit Codex M. S. sed veniente Ludouico Imper. ex Italia, cedere & administratione bonorum temporalium sese abdicare coactus est, constitutis administratoribus, Domino Rabno seu Rabano Dapifero de Wilburstetten, Canonico, & Alberto de Alta rupe seu Hohenfels, Præposito Eystettensi, quorum vterq; postea ad Episcopalem dignitatem euectus est. Obiit tandem Henricus Norimbergæ mense Februario, die S. Scholasticæ Virginis anno M. C C C. XLIV. Et in Monasterio *Vallis Angelorum*, sub Regula Fratrum Ordinis Prædicatorum, Diœceseos Eystettensis, sepultus est, quamuis Bruschius eum obiisse dicat anno M. C C C. X L I I I. Henricus verò Rebdorffensis in Annalibus anno M. CCC. X L V. Quem Bruschius ait præfuisse annis V. Codex M. S. annis X I I I. computato nimirum etiam illo tempore, quo Episcopatus per procuratores administratus est.

De hoc Episcopo M. S. Codex. *Hic Missam nunquam celebrauit, nec officium suum Pontificale exercuit, propter sententias excommunicationis, suspensionis & interdicti, aliasq; diuersas fulminatas per Ioannem Papam X X I I. in Ludouicum Imp. in fautores eius, inq; terras ei adhærentes, quibus quasi tota Alamannia fuit illaqueata.* Cætero qui non contemnẽdus paterfamilias fuit & iura Ecclesiæ suæ à multorum iniuriis sedulo vindicauit. Interfuit conuentui Spirensi, anno salutis M. C C C. X X X V I. quo decreta est legatio ad Pontificem pro absolutio-

ne Ludouici Imperatoris ab anathemate. Sed in irritum cecidit legatio, vt videre licet apud Albertum Argentinensem in Chronico.

XLIV. Albertus I.

Ex nobili sanguine Nobilium de Hohenfels, Canonicus & Præpositus Eystettensis & Administrator, post obitum Henrici à Capitulo concorditer ad sancti Willibaldi thronum euectus, anno M. C C C. X L I V. in Martio, confirmatus à Moguntino Metropolitano Henrico huius nominis Tertio, quem postea Clemens V I. Papa, quod excommunicatis adhęreret; de sede deposuit; Qua de re consule Serarium lib. 5. rerum Mogunt.

Jn Albertum quoque depositionis sententia lata est, quòd Clemens Pontifex diceret; Episcopos eligere & dare sui iuris ac fori esse. Itaque in Alberti locum Berchtoldum Norimbergensem Burgrauium subrogauit anno Domini M. CCC. L I. Qui Aichstadium veniens, facilè Albertum gubernationis socium tulit; donec tandem ad meliorem vitā translatus est, quod contigit anno M. C C C. L V. in Ianuario. Nam Berchtoldus spiritualia potissimum curabat; Albertus administratorio nomine, temporalia: quem M. S. Codex *valde fidelem, sapientem ac industrium* appellat, qui per V I I. annos vel circiter *laudabiliter, pacificè & quietè præfuerit, quique maxima debita soluerit, recuperatis castris & bonis, quæ ab Episcopatu abalienata, & à diuersis inuasoribus occupata fuerant;* quia vt ait Codex M. S. *pecuniosus erat & parcus.* Sepultus est in summo Templo ante S. Willibaldi chorum propè Baptisterium, vt ait Bruschius. Quod autem V I I. annos vel circiter præfuisse dicitur, id referendum est ad tempus, quo Berchtol-

dus Ecclesiæ habenas accepit; nam ab Electione eius vsque ad mortem sunt anni plures nempe XI. Caruit maioribus ordinibus, vt ait M.S.Codex. Vide Henricum Rebdorffensem in Annalibus anno M.CCC. XLV. & anno M.CCC.XLVIII.

XLV. Berchtoldus.

Ex Illustrissima Burgrauiorum Norimbergensium familia. A XIII. ætatis anno vsque ad XXX. sacro Teutonicorum Ordini adscriptus, Deo & Ecclesiæ militauit, *Commẽdator Prouincialis in Prussia & Franconia floridus æuo, corpore spectabilis, industria commendabilis*, vt ait M.S.Codex, qui XXXI. vel circiter ætatis suæ anno Clementis VI. studio, tiara Eystettensi redimitus est anno M.CCC.LI. Feria secunda Rogationum, quæ tunc in VIII. Kalend. Iunij incidebat, quam annis XIV. tenuit; mortuus anno M.CCC. LXV. sepultus in Monasterio Heilsbrunnensi; solenni maiorum suorum Burgrauiorum ad sepulturam loco. Caruit maioribus Ordinibus, cum à Clemente Episcopus designatus est: sed concessione Pontificia Ordinibus statim initiatur; Subdiaconatu, die Ascensionis Domini, Diaconatu in Vigilia Pentecostes; sequenti Sabbato quatuor temporum, sacerdotio, postridie in ipso SS. Trinitatis festo Episcopali charactere. Aliud præferre videtur editio Henrici Rebdorffensis; sed res ita se habet, vt dixi. Iura Ecclesiæ suæ gnauiter defendit & ab inuasoribus asseruit; pace vbique & apud Clerum, & apud populum plantata. De quo commemoratione dignum est, quod in M.S.Codice traditur his verbis: *Ipse etiam pater venerandus præ cunctis vicinis seu vicinarum seu forte remotarum Ecclesiarum Episco-*

Episcopis, in executione sui officij, videlicet in clericorum ordinatione, Chrismatis & aliorum Sacramentorum, Ecclesiarum & altarium consecratione, & omnium ac singulorum, quæ ad executionem Pontificalis officij pertinere poterant, erat assiduus, sollicitus, attentus, & humillimus, ita vt hæc pro viribus continuaret vsque ad finem vitæ.

Construxit ex imis fundamentis arcem in monte S. Willibaldi, iuxta & supra ciuitatem Eystettẽsem. aliisq; multis qua oppidis, qua pagis, qua villis & prædiis, necnon supellectili aurea & argentea Ecclesiam Eystettensem insigniter locupletauit; factus Caroli IV. Imp. Cancellarius, cum eodem Aucnionem ad sedem Apostolicam abiit. Rediens Spiræ in ægritudinem incidit, qua & consumptus est, omnibus Ecclesiæ Sacramentis, quæ moribundis administrantur, ritè perceptis. Igitur anno M. CCC. LXV. XVI. Kal. Octobr. *hora diei quinta Deo spiritum reddidit*. Huius Berchtoldi est sanctio illa, qua coërcet eorum improbitatem, qui sacerdotum defunctorum bona liberè inuadebant ac diripiebant, conceditque singulis Clericis liberam testandi facultatem ea tamen conditione, vt quot annis per *Decurias* seu *Decanias* distributi certo in loco conueniant: remque diuinam faciant. Quod etiamnum fit, vocaturque vulgò talis conuentus *libertas*; quod sacerdotes liberè de suis rebus disponendi libertatem obtineant. Edita est hæc constitutio anno Domini M. CCC. LXIV. postridie S. Martini.

Sub hoc Episcopo accidit, quod Henricus Rebdorffensis in Annalibus his verbis commemorat. *Anno M. CCC. LIX.* (ita habet Manuscriptus Codex. Freherus, Henrici editor, vno anno minus LVIII.) *Domi-*

nica in medio Quadragesima, qua fuit II. Kalend. Aprilis fures de nocte intrauerunt Monasterium S. VValpurgis Eystettensis. Et cum Campanarius eiusdem tardè intraret ad deponendum se in lecto, irruunt fures in ipsum velata facie, volentes eum occidere, qui se defendendo fuit in Monasterio grauiter vulneratus. Propter quod stillicidium de Reliquiis beatæ VValpurgis consuetum hactenus manare, cessauit per quatuor septimanas vel circa, & post octauas Pascha, appropinquante festo eiusdem Virginis, manauit vt ante.

Sub eodem Pontifice anno M.CCC.LXIII. in octaua Pentecostes facta est translatio S. Wunibaldi Confessoris in nouum chorum Ecclesiæ Heidenheimensis.

Eodem anno, in solennitate SS. Apostolorum Petri & Pauli horrida tempestas Eychstadium concussit, rupta derepentè imbribus grauida nube. *Ex qua per vallem Buchthal*, inquit Henricus Rebdorffensis, *versus Septentrionem tanta inundatio aqua exstitit, vt* *partem ciuitatis destrueret, hominibus in prædicta valle habitantibus ingentia damna inferret, & de montibus grandia saxa deuolueret.*

Vigebant iis temporibus adhuc duella. *Itaque die Abdon & Sennen Martyrum, commissum est duellum inter dictum Hopferstatt & Perenuelder.* Sequenti anno simile *duellum institutum est in iudicio prouinciali Burgrauij* (Norimbergensis) *& iuxta Norimbergam cum quodam dicto Marschaldo de Gredingen,* vt ait Henricus Rebdorffensis in Annalibus. Vt autem ad alias orbis partes, ita & in hunc terrarum tractum penetrauit detestanda Monomachiæ consuetudo: contra quam iam olim Agobardus Episcopus Lugdunensis elegans opusculum ad Ludouicum Pium Imp. scripsit, *quibus ferali-*

bus

bus certaminibus, inquit, *contingunt homicidia iniusta, & crudeles ac peruersi euentus iudiciorum, non sine amissione fidei, & charitatis ac pietatis, dum putant Deum illi adesse, qui potuerit fratrem suum superare, & in profundum miseriarum deiicere. Hic est pessimus error & ordo confusus, &c.* Et tamen inueniuntur, qui stimulos addant. *Pugna securus, quia illum, qui tua repetit aut contendit, absque dubio superabis; & diuinum eis promittunt adiutorium, qui tam contrarij existunt Euangelicæ pietatis. Hinc iam ad certamen audacter proceditur; vbi duo cominus veniunt parati, vt se inuicem variis ictibus cadant, pro talibus rebus, quas multò minus amare debuerant, quàm seipsos ad inuicẽ, nam eum, quem occidere aut superare cupit, iussus est vt diligat sicut seipsum; recusias illas pro quibus contendit arbitrari, vt stercora, vt Christum lucrifaceret.* Hæc & plura huius generis in hunc perditum morem Agobardus; qui tam altas radices egit, vt etiam Tridentina Synodus seriam medicinam adhibere debuerit. Quam vide session. 25. cap. 19.

XLVI. Rabno seu Rabanus.

Ex patre Dapifero de Wilburgstetten, ex matre de Pfalheim Diœceseos Augustanæ. Administrator antea Episcopatus Eystettensis sub duobus Episcopis; postea itidem Administrator Episcopatus Ratisbonensis. *Vir prudens, affabilis, prouidus & hospitalis; in armis strenuus, in consilio maturus, in amicorum auxilio virtuosus, in vlciscendo inimicorũ iniurias animosus, animo industrius, & vniuerso clero pius & gratiosus.* His enim notis M. S. Codex Rabanum istum depingit. Imò plura adiicit, fuisse enim ait, *formam iustitiæ, exemplar pietatis, assertorem veritatis, defensorem fidei, ordinatorẽ clementem Cleri,* pasto-

pastorem pium plebis, refugium oppressorum, spem misero-rum, tutorem pupillorum, iudicem viduarum, vltorem scele-rum, metum malorum. Gloriam bonorum, irreprehensibi-lem, sobrium, pudicum, ornatum; & in mensa seu refectionis tempore, semper hilarem & iucundum, modestum, non liti-giosum, domui suæ bene præpositum: qui tam in spiritualibus quàm in temporalibus Episcopatum præclarè gubernauerit.

Electus ergo anno M.CCC.LXV. non diu sibi cunctandum existimauit; sed statim Kalendis Octo-bribus iter Auenionem versus ad Vrbanum V. Pon-tificẽ pro confirmatione & designationis suæ appro-batione iniit; & in festo S. Galli XVII. scilicet Octo-bris, ad metam itineris peruenit; vbi superatis & per-ruptis variis difficultatibus, tandem in festo S. Wuni-baldi, hoc est, XVIII. die Decembris, voti compos effectus, mox Sacerdos & Episcopus cõsecratus est: & XV. Kalend. Februarij Eichstadium redux, à Clero & populo solenni applausu recipitur anno M.CCC. LXVI. qui & æs alienum dissoluit, & multa Episco-patui acquisiuit, & prius acquisita communiit & ex-ornauit; tandemque nonagenario non minor hanc vitam reliquit anno M.CCC.LXXXIII. XV. Ka-lendas Nouembris, *die D. Lucæ, ante noctis medium*, an-no XVIII. euectionis suæ ad cathedram Willibaldi-nam; sepultus in choro S. Willibaldi ad latus duorum Episcoporum Eystettẽsium, Hildebrandi de Meren, & Reimbotonis de Meilenhart.

De eodem Pontifice idem M.S. Codex. *Monaste-rium Ecclesiæ cathedralis Eystettensis vetus & ruinosum in-ter duos choros*, videlicet inter chorum maiorem beatę Virginis & chorum S. Willibaldi demolitus est, & par-tem ipsius mediam propriis impensis instaurauit, de-

signatis

ſignatis certis redditibus, quorum ſubſidio pars altera perficeretur.

Sub hoc Epiſcopo certa Regula, nimirum S. Auguſtini adſtrinxerunt ſe ſanctimoniales, habitatrices Monaſterij Bildenreüti, non procul Norimberga, in diœceſi tamē Eyſtettenſi; nam vt Bruſchius ait in Catalogo Monaſteriorum, *anno Domini M.CCC.LXXVIII. ſubdidère ſe concordibus animis Rabano Epiſcopo Eyſtettenſi, petentes ab eo certum ordinem, qui miſſo ad eos Canonico quodā de S. VVillibaldi choro, Domino Burckhardo de Pleynfeld, conſecrari ipſas, & ſub obedientiam accipi, Canoniſſas q; S. Auguſtini Regulares deſignari fecit, & Præpoſitam conſtituit anno M. CCC. LXXIX. die S. Thomæ Apoſtoli.*

XLVII. Fridericus IV. hoc nomine.

Comes Oettingenſis. Electus anno M. CCC. LXXXIII. ætatis ſuæ XXIII. confirmatus ab Vrbano VI. Pontifice, ad quem ſtatim ab electione ſua legatos, confirmationis impetrandæ gratia miſerat: nec Pontifex difficilem ſe præbuit, poſtquam quibus dotibus Fridericus inſignitus eſſet, intellexit: Fuit enim, vt ait M.S. Codex, *magnæ eloquentiæ & literaturæ; qui in Academia Paduana compluribus annis Canonico Iuri operam dedit, ſtrenuus, prudens & ſagaciſſimus, in conſilio maturus, in conuerſatione liberalis, in omnibus prouidus & circumſpectus:* Laudem, quam Berchtoldo Epiſcopo M.S. Codex tribuit, huic quoque Friderico tranſcribit: fuiſſe videlicet in executione ſui officij aſſiduum, *in celebratione*, inquam, *Miſſarum, in clericorum ordinatione: in chriſmatis & aliorum Sacramentorum, Eccleſiarum q; & altarium conſecratione.*

Rr   Lauda-

Laudatur ab eximio cultu, quo venerabile Sacramentum Eucharistiæ prosequebatur, quem inter alia testantur tabernaculum in summa Æde pro asseruanda Eucharistia magnificè conditum, vt & fabrefacta *Monstrantia* seu Hierotheca; & mos quotannis per compita vrbis Eucharistiæ ferculum propriis manibus circumferendi. Erga pauperes, præsertim senio iam grauatos, & laboribus ineptos, perquã benignus & munificus: ad cleri disciplinam conseruandam, & sicubi collapsa esset, instaurandam, attentus, subditorum suorum amans, ipse etiam ab illis redamatus. Paterfamilias præclarus, qui Episcopatum multis arcibus, oppidis, prædiis, fundis, aliisque opibus locupletauit. Cum nobilibus quibusdam ex Franconia, Episcopatus inuasoribus, felici Marte congressus, insignem victoriam retulit: anno M. CCCC. VIII. debellata etiam hæresi: nam vt M. S. Codex ait; *gloriosus iste Pontifex perfidos hæreticos VValdenses valdè persequebatur, & eis infestus fuit; quos per totam suam diœcesin diligentissimè inuestigandos plurimosque cruce signandos curauit, multosq́ peruersos, & nefarios hæreticos,* Vulcano expiandos tradidit. Sedit annos XXXII. vno mense dempto. Mortuus anno M.CCCC. XV. XIII. Kal. Octobris, primo anno Concilij Constantiensis, anno ætatis suæ LV. sepultus apud altare nouum iuxta ostium *sacristiæ* chori sancti Willibaldi, ad latus Domini Rabnonis; qui cùm ægritudinem inualescere videret, conuocato totius ciuitatis Clero in Exaltatione S. Crucis, sacra communione & vnctione ad conflictum cum morte ineundum sese communit. Eodem cœlesti cibo post paucos dies iterum sese refecit, nec postea quidquam perituri cibi aut potus degustauit.

Sub

Sub hoc Episcopo, anno M. CCC. XCVII. pestilentiæ lues ciuitatem Eystettensem grauiter afflixit; & in Conuersione D. Pauli, tempore his locis insolito tonitrua & fulgura audita & visa sunt non sine plerorumque terrore.

Sed quia paulò antè mentio facta est barbaræ, rusticæ & agrestis sectæ Waldensium, quæ Bauariam, Noricum, Franconiam, Austriam, & quasdam alias prouincias non parum infecerat, quamque Fridericus iustissimè persequebatur, etiam flammis, si pertinacia nullo alio remedio sanabilis esset, non possum quin commemorem, quomodo iidem Waldenses, cum in Angliam penetrassent, excepti, & eò vnde malum pedem attulerant, remissi fuerint. Non vtar autem meis, sed Wilhelmi Neubrigensis verbis lib. 2. rerum Anglicarum cap. 13.

Iisdem diebus (sub Henrico II. Rege Angliæ circa annum Domini M. C. LXIII.) *erronei quidam venerunt in Angliam, ex eorum (vt creditur) genere, quos vulgo Publicanos vocant. Hi nimirum olim ex Gasconia incerto auctore habentes originem, regionibus plurimis virus suæ perfidiæ infuderunt. Quippe in latissimis Galliæ, Hispaniæ, Italiæ, Germaniæq; prouinciis tam multi hac peste infecti esse dicuntur: vt secundum Prophetam, multiplicati esse super numerum arenæ videantur. Denique cum à Præsulibus Ecclesiarum, & Principibus Prouinciarum in eos remissius agitur, egrediuntur de caueis suis vulpes nequissimæ, & prætenta specie pietatis, seducendo simplices, vineam Domini Sabaoth tantò grauius, quantò liberius demoliuntur. Cum autem aduersus eos igne Dei fidelium zelus succenditur, in suis foueis delitescunt, minusq; sunt noxij: sed tamen occultum spargendo virus nocere non desinunt. Homines rusticani & idiotæ,*

atque ideo ad rationem hebetes, peste verò illa semel hausta ita imbuti, vt ad omnem rigeant disciplinam, vnde rarissimè contingit eorum aliquem, cum è suis latebris proditi extrahuntur: ad pietatem conuerti.

Sanè ab hac, & aliis pestibus Hæreticis immunis semper extitit Anglia, cum in aliis mundi partibus tot pullulauerint hæreses. Et quidem hæc Insula, cum propter incolentes Britones Britannia diceretur: Pelagium in oriente hæresiarcham futurum, ex se misit, eiusque in se processu temporis errorem admisit: ad cuius peremptionem Gallicanæ Ecclesiæ pia prouisio semel & iterum beatissimum direxit Germanum. At vbi hanc insulam expulsis Britonibus natio possedit Anglorum, vt non iam Britannia, sed Anglia diceretur, nullius vnquam ex ea pestis hæreticæ virus ebulliuit; sed nec in eam aliunde, vsque ad tempora Regis Henrici secundi, tanquam propagandum & dilatandum, introiuit. Tunc quoque Deo propitio, pesti, quæ iam irrepserat, ita est obuiatum, vt de cætero hanc insulam ingredi vererentur. Erant autem tam viri quam fœminæ paulò amplius quam triginta, qui dissimulato errore, quasi pacificè huc ingressi sunt propagandæ pestis gratia, duce quodam Gerardo, in quem omnes tanquam præceptorem ac principem respiciebant. Nam solus erat aliquantulum literatus: cæteri verò sine litteris & idiotæ, homines planè impoliti & rustici, nationis, & linguæ Teutonicæ.

Aliquandiu in Anglia morantes, vnam tantum mulierculam venenatis circumuentam susurris, & quibusdam (vt dicitur) fascinatam præstigiis, suo cœtui aggregauerunt. Non enim diu latere potuerunt, sed quibusdam curiosè indagantibus, quod peregrinæ essent sectæ, deprehensi, tentique sunt in custodia publica. Rex verò nolens eos indiscussos vel dimittere vel punire, Episcopale præcepit Oxoniæ concilium congregari. Vbi dum solemniter de regione conuenirentur: eo, qui

lite-

iliteratus videbatur, suscipiente causam omnium, & loquente pro omnibus, Christianos se esse & doctrinam Apostolicam venerari responderunt. Interrogati per ordinem de sacræ fidei articulis: de substantia quidem superni medici recta, de eius verò remediis, quibus humanæ infirmitati mederi dignatur, id est, diuinis sacramentis, peruersa dixerunt; sacrum baptisma, Eucharistiam, coniugium detestantes, atque vnitati Catholicæ, quam hæc diuina imbuunt subsidia, ausu nefario derogantes. Cumq; sumptis de scriptura diuinis vrgerentur testimoniis, se quidem, vt instituti erant, credere, de fide verò sua disputare nolle responderunt. Moniti, vt pœnitentiam agerent, & corpori Ecclesiæ vnirentur, omnem consilij salubritatem spreuerunt. Minas quoque piè pratentas, vt vel metu resipiscerent, deriserunt; verbo illo Dominico abutentes: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

Tunc Episcopi, ne virus hæreticum latius serperet, præcauentes: eosdem publicè pronunciatos hæreticos corporali disciplinæ subdendos, Catholico Principi tradiderunt. Qui præcepit hæreticæ infamiæ Characterem frontibus eorum inuri: & spectante populo virgis coërcitos vrbe expelli, districtè prohibens, ne quis eos vel hospitio recipere, vel aliquo solatio confouere præsumeret. Dicta sententia ad pœnam iustissimam ducebantur gaudentes, non lentis passibus præeunte magistro eorum & cantante, Beati eritis cum vos oderint homines. In tantum deceptis à se mentibus seductorius abutebatur spiritus. Illa quidem muliercula, quam in Anglia seduxerant, metu supplicij discedens ab eis, errorem confessa reconciliationem meruit.

Porro detestandum illud collegium, cauteriatis frontibus iustæ seueritati subiacuit: eo, qui primatum gerebat in eis, ob insigne magisterij, inustionis gemina: id est, in fronte & circa

mentum dedecus sustinente: scissisq; cingulo tenus vestibus publicè cæsi, & flagris resonantibus vrbe eiecti, algoris intolerantia (hiems quippe erat) nemine vel exiguum misericordiæ impendente, miserè interierunt. Huius seueritatis pius rigor, non solum peste illa, quæ iam irrepserat, Angliæ regnum purgauit, verùm etiam, ne vlterius irreperet, incusso hæreticis terrore præcauit. Ita nimirum hæreticæ Vulpes à vinca Domini arcendæ & absterrendæ sunt. Quæ ratio si seruata fuisset, quando post aliquot annos Cacodæmon Wiclephum in Anglia aduersus Ecclesiam excitauit; haud tantas strages funestus ille Hæresiarcha edidisset.

Addamus & hoc, quod de *Fossariis* Albigensium seu Waldensium posteris scriptum reliquit Trithemius in Chronico Sponheimensi, anno Redemptoris M. D. I. *Hiis temporibus multiplicati fuerunt hæretici in Bohemia, qui vulgo Fossarij nominantur, propterea, quod in fossis & occultis speluncis nocte conueniunt, turpitudinem sine differentia personarum, more bestiarum, exercentes; qui Ecclesiam Dei & ministros eius contemnunt, sacramenta irrident, infinitos scaturientes errores. Crescit hoc nefandissimum genus hominum & mirum in modum quotidie augetur, in tantum, quod anno prænotato numerus eorum maior XIX. millibus fuit inuentus. Sed & nobiles atque potentes quamplures in regno Bohemiæ ad eos turpissimos hæreticos declinarunt: è quibus vnus, Christophorus nomine, vir nobilis & diues, quadraginta florenorum millia inter eosdem hæreticos pro eleemosyna distribuens, vnus ex eis factus est.*

His temporibus in Bohemia nobilis quidam Laurentius Glaaz de Rotenhausen, fide & conuersatione bonus Christianus, qui emerat oppidum quoddam, Gurricke dictum, in quo reperit oppidanos ferme omnes præfatæ secta hæreticos, quibus

bus cùm legem proposuisset, vt aut renunciarent errori, aut bonis omnibus relictis ab oppido discederent, omnes vnanimiter cum baculis suis exierunt, omnibus quæ habuerant relictis, profecti ad alios erroris sui conscios, à quibus tanquam martyres Christi fuerunt in gaudio & honore suscepti, & cunctis necessariis copiosissimè prouisi. Apostolorum se profitentur imitatores, homines sine Deo, sine corde, Diabolo pleni. Sunt autem homines astutissimi, & in sua secta mirabiliter docendo, disputando ac defendendo periti, in tantum, quod non facile à quolibet rationibus disceptando poterunt superari: nullus tam grossi intellectus reperitur, qui tamen vsum rationis habeat liberum, qui non mox hanc sectam fuerit professus, in ea defendenda rationibus (vt eis videtur) doctissimus euadat.

Sed ne quis rem alicuius miraculi existimet, causam tantæ mutationis dicemus, vt omnes non Deum, sed malignum spiritum in ipsis operantem intelligant. Quicunque in illam secretam intromitti prudentiæ societatem exoptat, primum aliquo celebrante Catholico sacerdote, Ecclesiam ingreditur, & stans in angulo, vel secreto aliquo loco, per totam missam verba quædam contumeliosa (quæ nos propter infirmos exprimere non decet) contrà Sacramenta loquitur sub silentio, cum intentione sibi à docente proposita; quibus post finem missæ completis, musca magni corporis aduolat, & pennarum strepitu significans se adesse præsentem, oris introitum petit: at vero mox vt ille os suum aperuerit, ingreditur illa, & homo spiritu diabolico impletur, efficiturque in ea secta doctus & mirabiliter astutus. Verùm ipsi muscam illam non Dæmonem, sed Spiritum sanctum esse confirmant, qui in eos, vt veros Apostolorum imitatores, sicut in die Pentecostes in illos quondam, descendens, eruditos faciat & constantes: & reuera non constantes, sed pertinaces sunt, nec vllis tormentorum generibus

ribus à suis erroribus ad rectam fidem reduci vnquam potuerunt. Nouimus Conuersum vnum, qui hæreticorum deceptus consilio, ea (quæ diximus) sub missa fecit & dixit, sed cum strepitum muscæ caput circumuolãtis audisset, pauefactus in terram cecidit, & vix muscã, ne os ingrederetur, abigere potuit. Verùm non omnes, qui eam profitẽtur sectam erroris, ad hanc secretam maligni spiritus infusionem venire permittuntur, ob certas rationes & causas.

Hæc de istis Hæreticis adducere placuit, vt quos & quales sectarios Fridericus Episcopus euersum iuerit, clarius intelligeretur: nam omnes isti fuêre Waldensium stolones & genimina, perniciosa fœcunditate adeo pullulantia, vt nisi seuerior medicina adhibita fuisset, vix cohiberi potuissent, cõtra quos etiam scriptis certatum est à variis scriptoribus, quorum nonnullos non ita pridem euulgauimus.

XLVIII. Joannes hoc nomine Secundus.

Baro ab Heideck, Præpositus cathedralis Ecclesiæ Bambergensis. Electus anno M.CCCC.XV. ipso die S. Leodegarij; cumque sedes Apostolica tunc vacaret, à Metropolitano suo Moguntino Ioanne confirmatus est; & mox Bambergę in Episcopum consecratus, *affabilis, pius, mitis, iustus & mansuetus*, & ita rationes suas instituens, vt, quantum in ipso erat, pacem cum omnibus coleret, amatus à summis, mediocribus & infimis, omnis pompæ, fastus ac superbiæ osor, ad id vnum incumbens, vt iura & bona Episcopatus non modò integra seruaret, sed & augeret. Varias, easque graues calamitates & ærumnas subiit, præsertim durante illo Principum fœdere aduersus Ludouicum

Ducem.

Ducem Bauariæ *de Ingolstadio*, vt tunc loquebantur, in quod & ipse nomen suum dederat. Vide Chronicon Elvvacense anno M. CCCC. XX. Jn Bohemiam pro exstirpandis Hussitis subsidia hominum & armorum crebrò submisit. Diem Conceptionis Deiparæ Virginis, vt & natalem S. Kunegundis Imperatricis in choro & in foro festum esse voluit, & lege lata mandauit. Tandem senio & ægritudine confectus obiit in Arce Montis Willibaldini anno M. CCCC. XXIX. III. Nonas Iunij. Sepultus in choro S. Willibaldi.

XLIX. Albertus hoc nomine Secundus.

Natus patre Ioanne de Rechberg, & matre Sophia de Helffenstein Comitissa. Canonicus Constantiensis & Eystettensis, & Collegiatæ Ecclesiæ Herrnriedensis Præpositus: Episcopatum adeptus anno M. CCCC. XXIX. feria secunda ante festum natalitium S. Ioannis Baptistæ: non diu post à Martino V. tunc Anagniæ residente, ob pestiferam luem Romæ grassantem, confirmatus, & Eychstadij Episcopali consecratione inauguratus, *affabilis, mitis, humilis, hospitalis, pacis amator*, quam coluit, & inter vicinos principes fouit, quantum potuit: etiam ære suo & impensis; miræ prudentiæ & prouidentiæ, qua abundè compensabat, si quid doctrinæ in scholis tradi & disci consuetæ deesse videretur. Milites conductitios tam equites, quàm pedites propulsandis à Diœcesi Hussitis pluribus annis habuit, & ad limites quoque Bauariæ tuendos, vt Chamum & Weidam, aliquos ablegauit, & in ipsam itidem Bohemiam arma & milites magno numero misit, etsi occulto Dei iudicio, & hæc &

Ss omnia

omnia alia hostibus in prædam cesserunt, nostris deuictis, vel potius antequam vincerentur, fuga dilapsis.

Facultates Episcopatus luculentis accessionibus ampliauit. Qui cum cathedram S. Willibaldi laudabiliter annis XVI. Mensibus III. demptis duobus diebus, tenuisset, in grauem morbum incidit, quo & exstinctus est. Anno salutis M. CCCC. XLV. die sancti Gorgonij Martyris, circa ætatis suæ annum LV. sepultus in choro S. Willibaldi ante altare B. Barbaræ Virginis & Martyris.

Sub hoc Episcopo, anno M. CCCC. XXXVI. habitus est Eychstadij conuentus principum ad reconciliandos Bauariæ Duces Henricum & Ludouicum; cui conuentui ipsemet Ludouicus præsens interfuit, sed irrito conatu, dissensionibus non exstinctis, vt scribit in suo Chronico Andreas Ratisbonensis: eadem reconciliatio paulò pôst auctoritate Concilij Basileensis tentata est, scriptæque pacis leges, in quibus si quid dubitationis existeret, iudex datus est Episcopus Eystettensis, quisquis pro tempore foret.

L. Joannes III. hoc nomine.

Huius Episcopi res gestæ in Codice M. S. seu in Supplemento Gundackari copiosè describuntur. Quam descriptionem hic verbatim inserere placuit. *Ioannes de Eych, Præpositus VVetzflariensis, Subdiaconus & Canonicus Ecclesiæ Eystettensis, Cal. Octobris, concordi canonicorum voto, non sine expectatione & plausu maximo populi, in Episcopum eiusdem Ecclesiæ eligitur. Qui post dies paucos à Theodorico Archipræsule Maguntino, super Romano Ponti-*

Pontificatu, eo tempore Eugenio & Felice contendentibus, confirmatur, & in Decembri Diaconus, Quadragesima Presbyter & Episcopus ordinatur. Is ex patre Carolo de Eych, viro militari, propter singularem prudentiam & facundiam Franconiæ notissimo ac præcipuo: ex matre Margareta de Heltpurg, femina pudicissima, natus, vt ingenio, sic eloquentia quamplurimos sua ætate superauit, præter cæteras tamen bonas artes iuris vtriusque olim studiosior fuit, doctoralíque mitra duplici redimitus, VViennam postea accersitur, Pontificium ius publicè ac ordinariè lecturus. In quo exercitio diu versatus, tandem Alberti Austriæ Ducis, ad quem Romanum Imperium postea delatum est, eóque mortuo Alberti, qui Friderici Cæsaris frater fuit, curiis addictus, atque vtriusq; Cancellarius fuit. In Concilio Basileensi regium oratorem magnificè gessit, indiesq; rerum humanarum experientia amplior ei accessit, vt etiam ad rempublicam gubernandam, mitto Pontificale officium, idoneus meritò videretur.

Eloquentia igitur, prudentia & doctrina eximiè clarus, cum iam pastoralem mitram accepisset, virtuteq; se redimire, ac exemplo boni pastoris gregi sibi credito studiosè prodesse conaretur, multo feruore, tantaq; grauitate pontificalia officia perfecit, vt assistentibus numen quoddam cæleste præsens videretur; ipsemet ad populum plerumque sermonem habebat, ipse Clericos, vestes sacras, vasáque consecrabat, & quod magis mirere anno Iubilæo confessiones ipse audire non dedignabatur.

Erat insuper clementia & humanitate conspicuus, suorum querimoniis aures perbenignas quotidie præbere, simplicitatem & ineptias eorum, quo ad potuit tegere, aut humanissimè ferre solebat: Christi pauperibus potissimum se clementem exhibens. Nam eorum nemini vtcunque misero aut abiecto aures negabat, quos plerumque inter equitandum ad

se tendere videns, incessu segnes, etiam inter pluuias & ventos operiebatur. Neminem præteriens, cui petenti eleemosynam non daret, asseuerans opes Ecclesiæ idcirco tantummodo sibi gratas esse, quòd pauperum necessitatibus ex his posset succurrere. Sobrietatis ac parsimoniæ præcipuus amator fuit, quippe antequam rebus humanis eximeretur, per hebdomadem bis, in aduentu verò quotidianum ieiunium obseruabat, aliis diebus cœna exigua contentus, vbi magis auribus sacras lectiones, quàm ventri pabula deliciasq; parabat. Voluptati deditos, maximè temulentos, mirum in modum aspernabatur. Extra refectioni destinata tempora, neque cibum neque potum sumere visus est. Denique veritati sic studuit, vt verba ipsius, veluti iureiurando firmata fidem facerent omnibus. Nam nemo vnquam, ne ioci quidem gratia, vanum quippiam aut fictum ex eo audierat. Modestus, patiens, blandus, eximiáque grauitate præditus fuit, ludos, iocosq; omnes seu rerum turpitudine, seu verborum obscœnitate diffluentes, atq; adeo quidquid virtuti inimicum est detestari, honestis voluptatibus se oblectare solitus. Semel in anno cum canonicis suis pro consuetudine venationi interfuit.

Primo Pontificatus sui anno & diuini & humani iuris peritorũ consilio, statuta plurima edidit, quæ acclamatione cleri probata, & vulgatissima reddita sunt. Prouincialia quoque, & prædecessorum suorum statuta, quæ iam per diœcesin, fermè consuetudine obliterata fuerant, in lucem reduxit. Multa insuper alia, quo imperitos & rudes in regenda animarum cura adiuuaret, edidit, prout ex ordinationibus suis animaduertere licet. Synodum singulis bienniis, nisi communi patriæ periculo præpeditus, celebrauit; cui ipse præsidens, auctoritate & doctrina sua plurimum profecit; se quoque fraternæ correctioni cleri sui subiicere non dedignabatur.

Monasterium S. VValpurgis in ciuitate Eystettensi situm,

vbi regularis obseruantia iam exulauerat, labore maximo, obsistentibus sibi nobilibus multis, reformat, funditusq; dirutum, nam vetustate & incuria fermè corruerat, ædificiis renouari fecit. In dies, præsulis vigilantia, nedum in spiritualibus, sed temporalibus quoque monasterium augetur. Nam vbi olim viuebant decem tantum, nunc triginta aut quadraginta Christi virginibus pro alimẽtis reditus monasterij sufficiunt. Eiusdem professionis Monasterium, nomine Bergen ædificiis, & obseruantia regulari optimè instauratum reliquit. Canonicos Regulares in Rebdorff vita seueriori instituit, VVindesheimensis obseruantiæ ritus ac statuta illuc transferens. Fratres Prædicatores in ciuitate Eystettensi, D. Dominici præcepta negligentes, regularem vitam amplecti compulit, rebellibus procul pulsis. Multa denique sollicitudine clero suo inuigilauit, adeo, vt pœne omnium presbyterorum suorum, maximè curatorum nomina, vel personas, & mores probè cognosceret. Itaq; diœcesim suam in spiritualibus, quantum hominis diligentia effici potest, optimè institutam reliquit.

Neque in temporalibus minus solers fuit, quippe qui Ecclesiæ bona & census à prædecessoribus suis quæsitos, non modo cõseruatos, sed auctos etiam successoribus reddidit, tametsi plurimis incommodis & aduersis premeretur. Duo quidem bella grauia sua tempestate emerserunt; primo quod inter Albertum Marchionem Brandeburgensem, cui confœderatus erat, & Nurenbergenses gerebatur; Eystettẽsis Ecclesia biennio continuo rapinas, incẽdia, agrorumq; populationes, patitur, quare impensam grauem facere, æsq; alienum contrahere cogitur. Nondum huius belli ærumnas satis reparauit Episcopus, & aliud inter Ludouicum Baioariæ Ducem, Henrici filium, & Albertum Marchionem prædictum exoritur, quo bello ciuitas Eystettensis à Ludouico Duce obsessa oppugna-

atque ideo ad rationem hebetes, peste verò illa semel hausta ita imbuti, vt ad omnem rigeant disciplinam, vnde rarissimè contingit eorum aliquem, cum è suis latebris proditi extrahuntur: ad pietatem conuerti.

Sanè ab hac, & aliis pestibus Haereticis immunis semper extitit Anglia, cum in aliis mundi partibus tot pullulauerint haereses. Et quidem haec Insula, cum propter incolentes Britones Britannia diceretur: Pelagium in oriente haeresiarcham futurum, ex se misit, eiusque in se processu temporis errorem admisit: ad cuius peremptionem Gallicanae Ecclesiae pia prouisio semel & iterum beatissimum direxit Germanum. At vbi hanc insulam expulsis Britonibus natio possedit Anglorum, vt non iam Britannia, sed Anglia diceretur, nullius vnquam ex ea pestis haereticae virus ebulliuit; sed nec in eam aliunde, vsque ad tempora Regis Henrici secundi, tanquam propagandum & dilatandum, introiuit. Tunc quoque Deo propitio, pesti, quae iam irrepserat, ita est obuiatum, vt de caetero hanc insulam ingredi vererentur. Erant autem tam viri quam foeminae paulò amplius quam triginta, qui dissimulato errore, quasi pacificè huc ingressi sunt propagandae pestis gratia, duce quodam Gerardo, in quem omnes tanquam praeceptorem ac principem respiciebant. Nam solus erat aliquantulum literatus: caeteri verò sine litteris & idiotae, homines planè impoliti & rustici, nationis, & linguae Teutonicae.

Aliquandiu in Anglia morantes, vnam tantum mulierculam venenatis circumuentam susurris, & quibusdam (vt dicitur) fascinatam praestigiis, suo coetui aggregauerunt. Non enim diu latere potuerunt, sed quibusdam curiosè indagantibus, quod peregrinae essent sectae, deprehensi, tentique sunt in custodia publica. Rex verò nolens eos indiscussos vel dimittere vel punire, Episcopale praecepit Oxoniae concilium congregari. Vbi dum solemniter de regione conuenirentur: eo, qui lite-

iliteratus videbatur, suscipiente causam omnium, & loquente pro omnibus, Christianos se esse & doctrinam Apostolicam venerari responderunt. Interrogati per ordinem de sacræ fidei articulis: de substantia quidem superni medici recta, de eius verò remediis, quibus humanæ infirmitati mederi dignatur, id est, diuinis sacramentis, peruersa dixerunt; sacrum baptisma, Eucharistiam, coniugium detestantes, atque vnitati Catholicæ, quam hæc diuina imbuunt subsidia, ausu nefario derogantes. Cumq́; sumptis de scriptura diuinis vrgerentur testimoniis, se quidem, vt instituti erant, credere, de fide verò sua disputare nolle responderunt. Moniti, vt pœnitentiam agerent, & corpori Ecclesiæ vnirentur, omnem consilij salubritatem spreuerunt. Minas quoque piè prætentas, vt vel metu resipiscerent, deriserunt; verbo illo Dominico abutentes: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

Tunc Episcopi, ne virus hæreticum latius serperet, præcauentes: eosdem publicè pronunciatos hæreticos corporali disciplinæ subdendos, Catholico Principi tradiderunt. Qui præcepit hæreticæ infamiæ Characterem frontibus eorum inuri: & spectante populo virgis coërcitos vrbe expelli, districtè prohibens, ne quis eos vel hospitio recipere, vel aliquo solatio confouere præsumeret. Dicta sententia ad pœnam iustissimam ducebantur gaudentes, non lentis passibus præeunte magistro eorum & cantante, Beati eritis cum vos oderint homines. *In tantum deceptis à se mentibus seductorius abutebatur spiritus. Illa quidem muliercula, quam in Anglia seduxerant, metu supplicij discedens ab eis, errorem confessa reconciliationem meruit.*

Porro detestandum illud collegium, cauteriatis frontibus iustæ seueritati subiacuit: eo, qui primatum gerebat in eis, ob insigne magisterij, inustionis geminæ: id est, in fronte & circa

mentum dedecus sustinente: scissisq́; cingulo tenus vestibus publicè cæsi, & flagris resonantibus vrbe eiecti, algoris intolerantia (hiems quippe erat) nemine vel exiguum misericordiæ impendente, miserè interierunt. Huius seueritatis pius rigor, non solum peste illa, quæ iam irrepserat, Angliæ regnum purgauit, verùm etiam, ne vlterius irreperet, incusso hæreticis terrore præcauit. Ita nimirum hæreticæ Vulpes à vinea Domini arcendæ & absterrendæ sunt. Quæ ratio si seruata fuisset, quando post aliquot annos Cacodæmon Wiclephum in Anglia aduersus Ecclesiam excitauit; haud tantas strages funestus ille Hæresiarcha edidisset.

Addamus & hoc, quod de *Fossariis* Albigensium, seu Waldensium posteris scriptum reliquit Trithemius in Chronico Sponheimensi, anno Redemptoris M. D. I. *His temporibus multiplicati fuerunt hæretici in Bohemia, qui vulgo Fossarij nominantur, propterea, quod in fossis & occultis speluncis nocte conueniunt, turpitudinem sine differentia personarum, more bestiarum, exercentes; qui Ecclesiam Dei & ministros eius contemnunt, sacramenta irrident, infinitos scaturientes errores. Crescit hoc nefandissimum genus hominum & mirum in modum quotidie augetur, in tantum, quod anno prænotato numerus eorum maior XIX. millibus fuit inuentus. Sed & nobiles atque potentes quamplures in regno Bohemiæ ad eos turpissimos hæreticos declinarunt: è quibus vnus, Christophorus nomine, vir nobilis & diues, quadraginta florenorum millia inter eosdem hæreticos pro eleemosyna distribuens, vnus ex eis factus est.*

His temporibus in Bohemia nobilis quidam Laurentius Glaaz de Rotenhausen, fide & conuersatione bonus Christianus, qui emerat oppidum quoddam, Gurricke dictum, in quo reperit oppidanos ferme omnes præfatæ sectæ hæreticos, qui-bus

bus cùm legem proposuisset, vt aut renunciarent errori, aut bonis omnibus relictis ab oppido discederent, omnes vnanimiter cum baculis suis exierunt, omnibus quæ habuerant relictis, profecti ad alios erroris sui conscios, à quibus tanquam martyres Christi fuerunt in gaudio & honore suscepti, & cunctis necessariis copiosissimè prouisi. Apostolorum se profitentur imitatores, homines sine Deo, sine corde, Diabolo pleni. Sunt autem homines astutissimi, & in sua secta mirabiliter docendo, disputando ac defendendo periti, in tantum, quod non facile à quolibet rationibus disceptando poterunt superari: nullus tam grossi intellectus reperitur, qui tamen vsum rationis habeat liberum, qui non mox hanc sectam fuerit professus, in ea defendenda rationibus (vt eis videtur) doctissimus euadat.

Sed ne quis rem alicuius miraculi existimet, causam tantæ mutationis dicemus, vt omnes non Deum, sed malignum spiritum in ipsis operantem intelligant. Quicunque in illam secretam intromitti prudentiæ societatem exoptat, primum aliquo celebrante Catholico sacerdote, Ecclesiam ingreditur, & stans in angulo, vel secreto aliquo loco, per totam missam verba quædam contumeliosa (quæ nos propter infirmos exprimere non decet) contra Sacramenta loquitur sub silentio, cum intentione sibi à docente proposita; quibus post finem missæ completis, musca magni corporis aduolat, & pennarum strepitu significans se adesse præsentem, oris introitum petit: at vero mox vt ille os suum aperuerit, ingreditur illa, & homo spiritu diabolico impletur, efficiturq; in ea secta doctus & mirabiliter astutus. Verùm ipsi muscam illam non Dæmonem, sed Spiritum sanctum esse confirmant, qui in eos, vt veros Apostolorum imitatores, sicut in die Pentecostes in illos quondam descendens, eruditos faciat & constantes: & reuera non constantes, sed pertinaces sunt, nec vllis tormentorum generibus

ribus à suis erroribus ad rectam fidem reduci vnquam potuerunt. Nouimus Conuersum vnum, qui hæreticorum deceptus consilio, ea (quæ diximus) sub missa fecit & dixit, sed cum strepitum muscæ caput circumuolãtis audisset, pauefactus in terram cecidit, & vix muscã, ne os ingrederetur, abigere potuit. Verùm non omnes, qui eam profitẽtur sectam erroris, ad hanc secretam maligni spiritus infusionem venire permittuntur, ob certas rationes & causas.

Hæc de istis Hæreticis adducere placuit, vt quos & quales sectarios Fridericus Episcopus euersum iuerit, clarius intelligeretur: nam omnes isti fuêre Waldensium stolones & genimina, perniciosa fœcunditate adeo pullulantia, vt nisi seuerior medicina adhibita fuisset, vix cohiberi potuissent, cõtra quos etiam scriptis certatum est à variis scriptoribus, quorum nonnullos non ita pridem euulgauimus.

XLVIII. Joannes hoc nomine Secundus.

Baro ab Heideck, Præpositus cathedralis Ecclesiæ Bambergensis. Electus anno M. CCCC. XV. ipso die S. Leodegarij; cumque sedes Apostolica tunc vacaret, à Metropolitano suo Moguntino Ioanne confirmatus est; & mox Bambergæ in Episcopum consecratus, *affabilis, pius, mitis, iustus & mansuetus*, & ita rationes suas instituens, vt, quantum in ipso erat, pacem cum omnibus coleret, amatus à summis, mediocribus & infimis, omnis pompæ, fastus ac superbiæ osor, ad id vnum incumbens, vt iura & bona Episcopatus non modò integra seruaret, sed & augeret. Varias, easque graues calamitates & ærumnas subiit, præsertim durante illo Principum fœdere aduersus Ludouicum

Ducem

Ducem Bauariç *de Ingolstadio*, vt tunc loquebantur, in quod & ipse nomen suum dederat. Vide Chronicon Elvvacense anno M. CCCC. XX. Jn Bohemiam pro exstirpandis Hussitis subsidia hominum & armorum crebrò submisit. Diem Conceptionis Deiparæ Virginis, vt & natalem S. Kunegundis Imperatricis in choro & in foro festum esse voluit, & lege lata mandauit. Tandem senio & ægritudine confectus obiit in Arce Montis Willibaldini anno M. CCCC. XXIX. III. Nonas Iunij. Sepultus in choro S. Willibaldi.

XLIX. Albertus hoc nomine Secundus.

Natus patre Ioanne de Rechberg, & matre Sophia de Helffenstein Comitissa. Canonicus Constantiensis & Eystettensis, & Collegiatæ Ecclesiæ Herrniedensis Præpositus: Episcopatum adeptus anno M. CCCC. XXIX. feria secunda ante festum natalitium S. Ioannis Baptistæ: non diu post à Martino V. tunc Anagniæ residente, ob pestiferam luem Romæ grassantem, confirmatus, & Eychstadij Episcopali consecratione inauguratus, *affabilis, mitis, humilis, hospitalis, pacis amator*, quam coluit, & inter vicinos principes fouit, quantum potuit: etiam ære suo & impensis; miræ prudentiæ & prouidentiæ, qua abundè compensabat, si quid doctrinæ in scholis tradi & disci consuetæ deesse videretur. Milites conductitios tam equites, quàm pedites propulsandis à Diœcesi Hussitis pluribus annis habuit, & ad limites quoque Bauariæ tuendos, vt Chamum & Weidam, aliquos ablegauit, & in ipsam itidem Bohemiam arma & milites magno numero misit, etsi occulto Dei iudicio, & hæc &

Ss omnia

omnia alia hostibus in prædam cesserunt, nostris deuictis, vel potius antequam vincerentur, fuga dilapsis.

Facultates Episcopatus luculentis accessionibus ampliauit. Qui cum cathedram S. Willibaldi laudabiliter annis XVI. Mensibus III. demptis duobus diebus, tenuisset, in grauem morbum incidit, quo & exstinctus est. Anno salutis M. CCCC. XLV. die sancti Gorgonij Martyris, circa ætatis suæ annum LV. sepultus in choro S. Willibaldi ante altare B. Barbaræ Virginis & Martyris.

Sub hoc Episcopo, anno M. CCCC. XXXVI. habitus est Eychstadij conuentus principum ad reconciliandos Bauariæ Duces Henricum & Ludouicum; cui conuentui ipsemet Ludouicus præsens interfuit, sed irrito conatu, dissensionibus non exstinctis, vt scribit in suo Chronico Andreas Ratisbonensis: eadem reconciliatio paulò pòst auctoritate Concilij Basileensis tentata est, scriptæque pacis leges, in quibus si quid dubitationis existeret, iudex datus est Episcopus Eystettensis, quisquis pro tempore foret.

L. Joannes III. hoc nomine.

Huius Episcopi res gestæ in Codice M. S. seu in Supplemento Gundackari copiosè describuntur. Quam descriptionem hic verbatim inserere placuit. *Ioannes de Eych, Præpositus VVetzflariensis, Subdiaconus & Canonicus Ecclesiæ Eystettensis, Cal. Octobris, concordi canonicorum voto, non sine expectatione & plausu maximo populi, in Episcopum eiusdem Ecclesiæ eligitur. Qui post dies paucos à Theodorico Archipræsule Maguntino, super Romano Ponti-*

Pontificatu, eo tempore Eugenio & Felice contendentibus, confirmatur, & in Decembri Diaconus, Quadragesima Presbyter & Episcopus ordinatur. Is ex patre Carolo de Eych, viro militari, propter singularem prudentiam & facundiam Franconia notißimo ac præcipuo: ex matre Margareta de Heltpurg, femina pudicißima, natus, vt ingenio, sic eloquentia quamplurimos sua ætate superauit, præter cæteras tamen bonas artes iuris vtriusque olim studiosior fuit, doctoralíque mitra duplici redimitus, VViennam postea accersitur, Pontificium ius publicè ac ordinariè lecturus. In quo exercitio diu versatus, tandem Alberti Austriæ Ducis, ad quem Romanum Imperium postea delatum est, eóque mortuo Alberti, qui Friderici Cæsaris frater fuit, curiis addictus, atque vtriusq; Cancellarius fuit. In Concilio Basileensi regium oratorem magnificè gesßit, indiesq; rerum humanarum experientia amplior ei accesßit, vt etiam ad rempublicam gubernandam, mitto Pontificale officium, idoneus meritò videretur.

Eloquentia igitur, prudentia & doctrina eximiè clarus, cum iam pastoralem mitram accepisset, virtuteq; se redimire, ac exemplo boni pastoris, gregi sibi credito studiosè prodesse conaretur, multo feruore, tantaq; grauitate pontificalia officia perfecit, vt aßistentibus numen quoddam cæleste præsens videretur; ipsemet ad populum plerumque sermonem habebat, ipse Clericos, vestes sacras, vasáque consecrabat, & quod magis mirere anno Iubilæo confeßiones ipse audire non dedignabatur.

Erat insuper clementia & humanitate conspicuus, suorum querimoniis aures perbenignas quotidie præbere, simplicitatem & ineptias eorum, quo ad potuit tegere, aut humanißimè ferre solebat: Christi pauperibus potißimum se clementem exhibens. Nam eorum nemini vtcunque misero aut abiecto aures negabat, quos plerumque inter equitandum ad

se tendere videns, incessu segnes, etiam inter pluuias & ventos operiebatur. Neminem prateriens, cui petenti eleemosynam non daret, asseuerans opes Ecclesia idcirco tantummodo sibi gratas esse, quòd pauperum necessitatibus ex his posset succurrere. Sobrietatis ac parsimonia pracipuus amator fuit, quippe antequam rebus humanis eximeretur, per hebdomadem bis, in aduentu verò quotidianum ieiunium obseruabat, aliis diebus cœna exigua contentus, vbi magis auribus sacras lectiones, quàm ventri pabula deliciasq; parabat. Voluptati deditos, maximè temulentos, mirum in modum aspernabatur. Extra refectioni destinata tempora, neque cibum neque potum sumere visus est. Denique veritati sic studuit, vt verba ipsius, veluti iureiurando firmata fidem facerent omnibus. Nam nemo vnquam, ne ioci quidem gratia, vanum quippiam aut fictum ex eo audierat. Modestus, patiens, blanda, eximiáque grauitate praditus fuit, ludos, iocosq; omnes seu rerum turpitudine, seu verborum obscœnitate difluentes, atq; adeo quidquid virtuti inimicum est detestari, honestis voluptatibus se oblectare solitus. Semel in anno cum canonicis suis pro consuetudine venationi interfuit.

Primo Pontificatus sui anno & diuini & humani iuris peritorū consilio, statuta plurima edidit, qua acclamatione cleri probata, & vulgatissima reddita sunt. Prouincialia quoque, & pradecessorum suorum statuta, qua iam per diœcesin, fermè consuetudine obliterata fuerant, in lucem reduxit. Multa insuper alia, quo imperitos & rudes in regenda animarum cura adiuuaret, edidit, prout ex ordinationibus suis animaduertere licet. Synodum singulis bienniis, nisi communi patria periculo præpeditus, celebrauit; cui ipse præsidens, auctoritate & doctrina sua plurimum profecit; se quoque fraterna correctioni cleri sui subiicere non dedignabatur.

Monasterium S. VValpurgis in ciuitate Eystettensi situm, vbi

vbi regularis obseruantia iam exulauerat, labore maximo, obsistentibus sibi nobilibus multis, reformat, funditusq́ dirutum, nam vetustate & incuria fermè corruerat, ædificiis renouari fecit. In dies, præsulis vigilantia, nedum in spiritualibus, sed temporalibus quoque monasterium augetur. Nam vbi olim viuebant decem tantum, nunc triginta aut quadraginta Christi virginibus pro alimẽtis reditus monasteriÿ sufficiunt. Eiusdem professionis Monasterium, nomine Bergen ædificiis, & obseruantia regulari optimè instauratum reliquit. Canonicos Regulares in Rebdorff vita seueriori instituit, VVindesheimensis obseruantiæ ritus ac statuta illuc transferens. Fratres Prædicatores in ciuitate Eystettensi, D. Dominici præcepta negligentes, regularem vitam amplecti compulit, rebellibus procul pulsis. Multa denique sollicitudine clero suo inuigilauit, adeo, vt pœne omnium presbyterorum suorum, maximè curatorum nomina, vel personas, & mores probè cognosceret. Itaq; diœcesim suam in spiritualibus, quantum hominis diligentia effici potest, optimè institutam reliquit.

Neque in temporalibus minus solers fuit, quippe qui Ecclesiæ bona & census à prædecessoribus suis quæsitos, non modo cõseruatos, sed auctos etiam successoribus reddidit, tametsi plurimis incommodis & aduersis premeretur. Duo quidem bella grauia sua tempestate emerserunt; primo quod inter Albertum Marchionem Brandeburgensem, cui confœderatus erat, & Nurenbergenses gerebatur; Eystettẽsis Ecclesia biennio continuo rapinas, incẽdia, agrorumq́ populationes, patitur, quare impensam grauem facere, æsq́ alienum contrahere cogitur. Nondum huius belli ærumnas satis reparauit Episcopus, & aliud inter Ludouicum Baioariæ Ducem, Henrici filium, & Albertum Marchionem prædictum exoritur, quo bello ciuitas Eystettensis à Ludouico Duce obsessa oppugna-

tur. De quo Trithemius in Chronico Sponheimensi. *Eodem anno M. CCCC. LVIII. Ludouicus Dux Bauariæ magno exercitu Bauarorum, Bohemorum & Australium congregato, ciuitatem Eystettensem obsedit. Sed concordia interueniente, discessit.* Ita Trithemius. Postea tamen anno M. CCCC. LX. rupta concordia inter Albertum Marchionem & Ludouicum, Ludouicus Eichstadium & Episcopatus arces suam in potestatem redegit, vt est in Chronico Elvvacensi, cuius Auctor est Matthæus Mareschalcus.

Capiendi Aichstadij hanc caussam Ludouicus habuit, teste Andrea Ratisbonési in Chronico. Occupauerat Ludouicus Donavverdam. Imperator nomine Imperij ciuitatem repetiit, & vt spolium redderet, mandauit. *Dux nolens eam spolij nomine possidere,* inquit Andreas, *tradidit eam in manus Ioannis de Aich, Episcopi Eystettensis, donec iudicialiter decerneretur, cui tradenda esset. Episcopus verò reddidit Imperio. Quo facto Ludouicus obsedit ciuitatem Eychstett, quæ per placita se dedit;* qua occasione bellum inter Ludouicum & Albertum Marchionem Brandeburgicum recruduit.

Sed iam denuò supplementum Gundackari audiamus. *Deinde fœdus, quod cum Alberto Marchione Iohannes Episcopus pepigerat transactione tollitur. Eo tempore belli, quod biennio, & eo amplius, inter Ludouicum & Albertum gestum est, Ecclesia Eystettensis, tametsi ab armis silebat, ab vtroque exercitu, qui haud longè ab agro Ecclesiæ castra fixerunt, graui incommodo & pressura affecta est. Præter publica bella, latrunculi quamplurimi Ecclesiam etiam infestauerant, ad quorum temeritatem arcendam æris atque operæ multum impendit. Et inter hæc atque innumera alia infortunia, vt, supra dictum est, census Ecclesiæ auget, id ex rationum*

libris

libris suis collatis Calendariis prædecessorum animaduertere licet, &c.

Hic etiam pro Republica primo Pontificatus sui anno; Iudæos, perniciem Christianorum, à ciuitate & oppidis suis propulit, ac suis, ne mutuũ ab eis sumerent, edicto publico vetuit. Taxillorum atq; aliis illiberalibus ludis, quoniam eorum studiosi parum rei suæ prospiciunt, similiter prohibitis. Comessationes ac cõuiuia, nisi exiguo sumptu apparata, tanquam virtuti & rei augendæ contraria, mirum in modum tum pœna, tum exemplo parsimoniæ restinxit, quæ antehac in ciuitate creberrima fuere: Ius cuique æquè reddere studium fuit. Multa quæ in iudicio reformanda viderat, prudentissimè limauit. Inter alia reformationem statutorum, ac iudicij Eystettensis, summo consilio editam, perpetuò obseruari voluit. Ordinem etiam iudiciarium compilauerat, iuris scientiam præcipuam redolentem, sed nondum emanauerat, dum mortem obiret. Edidit & alios tractatulos, ac monasteriis chartas, quæ rectè viuendi normam darẽt, de comparatione vitæ actiuæ & contemplatiuæ. Item de constantia ad virgines S. VValpurgis; ac alia quædam reipublicæ ac religioni proficua. Ciuium odia & simultates, tanquam reipublicæ pestem, acerrimè resecauit pacis amator præcipuus. Nihil sine consilio agere solebat. Fuit sane speculum & decus Pontificum, testimonio omnium, qui ipsum nouerant, iure optimo reputatus, qui & Principem & Episcopum ac patrem sese exhibere nouerat. Canonicorum suorum amans fuit, eorum maximè, qui exemplo iuuentuti prodessent, vel quorum indoles senibus spem bonam polliceretur, &c.

Die Innocentum veluti testamentum facturus, percepta prius sacra communione, atq; vnctione extrema, seniores capituli, Iohannem de Heltpurg Decanum. Ioannem de Leonrod, & quosdam alios accersiit, his verbis eos compellans. Non

ignora-

ignoratis, venerabiles viri, mortem communem omnibus, horam verò eius nulli satis exploratam esse. Itaque ne me imparatum ea inueniat, Sacramentis, vt religio nostra suadet munitus itineri ex hac mortali vita me accinxi. Solent autem pari atque ego sum vinculo astricti, testamenta condere, ego cum D. Augustino sine testamento, quoniam vnde id faciam non habeo, decedere tutius duxi: hoc tamen, si quid vnquam de Ecclesia bene merui, exorari vos velim, vt dum carnis iura persoluero, funus primo ad hospitale nostrum afferri, atque illic exequias peragi curetis, distributuri miseris inibi degentibus argentum, vt habeant eleemosynam Ecclesiæ, vt pro nobis ad altare offerant, quam oblationem Deo gratam, & mihi profuturam maximè non ambigo. Deinde apud Ecclesiam cathedralem Deo optimo sacrificiis placato, S. VValpurgæ templo funus reddi, terraque mandari iubeo. Præter id nihil efflagitarat, nisi vt mercenariis atque ministris, aliisque creditoribus satisfacerent. Respondebant canonici, quantum lacrymæ sinebant, si qua maiora peteret, morem geri oportere, ita de Ecclesia meritus esset. Abscedunt mœsti, nam signa mortis certissima apparebant. Sed cum nemo mortis nuncius esse vellet, tandem Ioannes Mendel Cancellarius suus, quem eximiè charum habebat, animatus, veluti per ambages primum progrediens, huius sæculi vanitates detestatus, æternæ vitæ cupidinem, quo mortem æquius ferat, multa ratione persuadet, adiiciens mortem iusto requiem, sceleratis verò, quos tormenta manent, formidabilem videri, morbum autem, quo premeretur, remedium atque piaculum peccatorum asseuerans. Non sunt, respondit Præsul, condignæ passiones huius seculi, vt Paulus ait, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. At Iesu Christe fili Dei, misericors humani generis Saluator, per mortem & passionem, quam pro nobis peccatoribus pertulisti, respice me indignam creaturam tuam, & ex hac vita migranti

granti auxiliatricem manum porrige, Deus meus misericordia mea.

Acceptam deinde Crucifixi imaginem, quam Cancellarius manu tenebat, pectori admouens, vtroque brachio strinxit, ac deosculatur, orationes deuotissimas primò crucifixo eius, deinde genitrici, VVillibaldo, & VValpurgæ patronis postremò, dixit. Orabant presbyteri litaniam, quibus deuotè respondebat. Manus post hoc auxilio eorum, qui aderant, eleuans, atque ad cælum protendens, multas ex ordine orationes habuit, hoc versiculo sæpius repetito, concludens: In manus tuas Domine commendo spiritum meum. Moritur autem Cal. Ianuarij mane hora quarta, anno Domini M.CCCC. LXIV. ætatis suæ sexagesimo, cum iam sedisset annos octo & decem, menses tres, cuius corpus in monasterio S. VValpurgæ in Capella S. Agnetis conditum est.

Pius II. Pontifex Maximus audita morte Ioannis dixisse fertur in cœtu Cardinalium, Ecclesiam meritò lugere debere, quandoquidem columnam auream, & Ecclesiæ præcipuam, & Alamanniæ notabilem prælatum perdidisset. Hactenus Appendix ad Gundackarum, cui etiam inserta est epistola Æneæ Syluij, postea Pij II. ad Ioannem, cuius exemplar huc transcribere placet, tum alias ob caussas, tum quia non parum discrepat ab illa, quæ in editione Basileensi operum Æneæ Syluij legitur lib. 1. epist. num. 79.

Aeneas Syluius Senensis, Imperialis Secretarius S. P. D. Reuerendo Patri ac claro Principi Iohanni de Aich, electo Eystettẽsi. Fecisti perbenignè, Pater optime, quod in literis tuis, quas huc ad amicos misisti, de tuo successu, mei quoque memoriam habuisti. Nec enim Aeneam tuum, quæ tibi obuenerant bona ignorare voluisti, quem sciebas tuo gaudio solidè gauisurum. Ego igitur, vir præstãtissime, gratias inprimis Deo Opt.

Max. refero, qui te dignis honoribus extulit. Post hoc magnoperè laudo Capitulũ tuum, singulosq; Canonicos, qui sua prouisorem Ecclesiæ, non vt plerique faciunt, qui indoctos, imperitos, inexpertos, inertesq; assumunt: Sed te virum scientia iuris, ac omnium litterarum peritia clarum, in rebus agendis diu versatum, apud Principes etiam singulari solertia præditum, elegerunt. Vtinam horum exemplum & alij sequerentur. Nempe non sic laicorum impreßionibus Ecclesiæ terrerentur, Si earum gubernacula apud eos essent, quos studere sapientiæ contigisset.

Postremò tibi admodum regratior, qui factus maior non despicis me minorem, vt plerumque fieri solet. Mos enim hominum est, vt quæ infra sunt, semper contemnant. Hinc vulgò prouerbium est. Societates hominum dirimi, quoties alium alius dignitate vel opibus excedere cepit. Sed ista inter plebeios contingunt, qui non in virtute, sed vtilitate omnem vitæ rationem ponunt. Viri autem boni & virtutis amatores, vt magis eleuantur, eo magis amicorum meminerunt. Nec enim Africanus iunior Lælij vnquam oblitus est, aut eum parui fecit, quamuis ipse duos consulatus, cum summo populi desiderio susceperit, ille verò candidatus ex petitione deiectus fuerit. Nec Perithœus Archytam neglexit, quamuis fortunatus, ille verò captiuus esset, sed libertatem amico impetrauit. Amicitia enim, quæ inter virtutes est, nec varietate fortunæ, nec tempore minuitur. Ita inter nos esse video bonitate tua. Quia licet inter Antistites Ecclesiarum, & seculi principes sublimatus sis, qui modo priuatus fuisti, non tamẽ mei memoriam ponis, sed inter varias occupationes, quæ in principiis dignitatum adeptarum euenire solent, inter magnas curas, interq; diuersos strepitus, de me scribere non neglexisti. Indicium est mihi hoc maximum, firmam esse, stabilẽ, perpetuam & immortalem beneuolentiam nostram.

Verùm,

Verùm, Præſul amantiſſime, quamuis ego mihi gaudeo, quod amicum honoribus auctum, & in ſublimi poſitum video: Tibi vero an gaudere debeam, hæreo. Nam tuam dignitatem, tuasq; diuitias multæ curæ, multæ anxietates, multi metus ſequentur. Nec enim augeri opes poſſunt, quin & labores creſcant. Omnis poteſtas ſubiecta eſt inuidiæ. Qui Epiſcopus eſt in ſpecula ſedet, omniumquè oculos in ſe conuerſos habet. Si bene faciat, feciſſe debitum dicitur; ſi male; linguis omnium carpitur. Addo, quod nemo tam ſanctè viuere poteſt, quin aliqui ſe offenſos putent. Nihil eſt, mihi crede, in hac vita mortali durius, quam Pontificatum gerere. In quo ſi Deo places, hominibus diſplices. Seruare medium, arduum eſt. Vtcunque ſit, nauigandum eſt hoc pelagus, pro ſalute communi ſeruiendum eſt reipublicæ. Nec enim nobis nati ſumus, (vt Plato dicebat) ſed ortus noſtri partem amici, partem patria vendicant. Ego autem addo partem etiam Eccleſiæ deberi. Et ſi nos totos obligatos ſibi dixerim, quæ nos Chriſto regenerauit, non errauerim. Exinde cum te intus & in cute nouerim, moderationemque tui animi ſciam, nullum mihi dubium eſt, quin tuus honor perpetuo duret, cum tua ſit virtus æterna. Et ſi Magiſtratus virum oſtendit, vt Bias inquit, in hoc Pontificio tuo præſtantes animi dotes, quæ latebant, manifeſtabis, ſed omnia hæc cum labore multo, diuerſisq; anxietatibus facies.

In omnibus his tamen moneo te, precor, obteſtorquè, ne magis populo, quam tibi viuere ſtudeas. Metire tempus tuum, & aliud reipublicæ tribue, aliud tibi retine. Relaxa nonnunquam curas, animumq; oblecta. Scipio Læliusq;, de quibus ſuprà memini, quamuis magni eſſent viri, & rempublicam ſuis ingeniis, ſtudiisq; ſuſtinerent, nonnunquam tamen in Laurentem agrum exeuntes, ſic ſe otio, quietique dabant, vt conchas vmbilicosq; legentes, ad magnam diei par-

tem iactu lapillorum oblectarentur. Oportet sic agere, mihi crede, præsul insignis. Nam qui semper seria tractat, quamuis non est mortuus, viuens tamen moritur. Tu ergo, qui iam maximam dignitatem adeptus es, effice, ne te magis dignitas possideat, quàm tu illam in potestate habeas. Multi sunt modi, quibus animus relaxatur. Interdum libris indulgendum, interdum venatibus non prohibitis ac piscationibus. Multi sunt modi mētis secessus. Cura vt fideles comites habeas, cum quibus non aliter, quàm tecum ipse loquaris. Inter omnia hominum oblectamenta, nulla maior voluptas est, nulla iocundior, nulla securior, quàm cum fideles amici inuicem coëunt. Deniq; ita est, nullius boni (vt Seneca dicit) sine socio iucunda possessio est. Quanto quis maior est, quanto ditior, quanto potentior, tanto fideli amico magis indiget. Tibi hæc pluribus verbis dico, quàm opus fiet. Tu hoc partim legendo, partim inter homines viuendo didicisti Fac ergo vti opus sit. Ego mihi ipsi congratulor, quod te sic sublimatum audio.

Scripseram tibi nuper de miseriis Curialium longam Epistolam, sed tu iam in eo statu es, vt his scriptis non indigeas, curabo tamen, vt epistolam videas. Nam quanto maiores sunt illorum anxietates, qui principibus seruientes tædia subeunt curiarum, tanto magis lætaberis, cùm te his liberatum videbis. Apud Italos Antonius Massanus, ex ordine Minorum, magnus verbi Dei prædicator fuit, Cuius sermo tam populo acceptus erat, vt ad magnam diei partem absque cibo audiretur, callebatque homo & græcas & latinas literas, hunc sua virtus generalem Ordinis Magistrum fecit, post Episcopum Massanum. Non tamen tot dignitatibus auctus, sermonem deseruit. Me præsente, Senis prædicare de paupertate cepit, multáque incommoda pauperum, multasq; miserias in medium adduxit. Exinde quid dicam inquit? Tot sunt paupertatis tædia, vt nihil supra. Ego quidem gratias Deo refero, qui

per

per Episcopatum his liberatus sum. Sic ergo & iudicere potes. Nam Episcopatus ex miseriis curialium te extraxit, quod tam mihi iucundum est, quàm tibi vtile. Tu vide, vt diues factus, sis non pauper: Iam tibi facultas est, qua potes quàm multos ditare. Cura homines dignos promoueas. Non tamen sic te lege hac astrinxeris, quin etiam pro tuo libitu aliquibus non excellentibus omnino benefacias. Is cui scripsisti de tua promotione, multum in te sperat, vir bonus est, & tui amantissimus. Fac vt eius notitia non sit apud te infructuosa. Inter alios autem, quos dignos & virtute praestantes ad beneficia Ecclesiastica promoueris, si vnum vel alterum minus dignum subleuaueris, non erit reprehendendum, quia non vituperatur, qui errat semel, sed qui errat magis, quàm benefacit. Concedendum est aliquid amicitiae, atque consuetudini, non tamen cum praeiudicio veritatis, quam Platoni praetulit Aristoteles, meo iudicio magis famae, quam veritatis amore. Michaël Pullendorf Secretarius regius, ex tua promotione mecum laetatus est valdè. Nec ego quenquam scio, qui dignitatem in te collocatam non magnopere commendet. Vale ex Vienna, die XXI. Octobris. Anno M.CCCC.XLV.

Teritur eiusdem Æneæ suprà memoratus, isque elegans libellus ad eundem Ioannem, necdum Episcopum creatum, de Curialium miseriis, quas vt copiosè, ita profectò scitè depingit, oculisque subiicit, scripsit autem Æneas hũc libellum eodem anno, quo Joannes Episcopali infula redimitus est, nempe anno M.CCCC.XLV.

Cum Galliæ Delphinus Alsatiam inuasisset, misit ad eum Fridericus III. Imp. Episcopum Augustanum, & Ioannem de Aich, sciscitatum, quid caussæ sit, cur Imperij fines cum valido exercitu intrauerit, vt scribit Æneas lib. I. epist. LXXXVII. Ex quo apparet

magnam fuisse Ioannis istius in Aula Imperatoris existimationem. Eiusdem tanquam Regij Legati ad Concilium Basileense meminit idem Æneas in ipso statim vestibulo Commentarij de Concilio Basileensi, eumque *plurima lectionis Iureconsultum* appellat.

Plures synodos diœcesanas & plura synodalia decreta videtur Ioannes edidisse: ex quibus in Compendio statutorum Eystettensium sub ipsa fermè Typographiæ incunabula excuso, reperitur Decretum de quatuordecim Articulis vel potius partim abusibus partim vitiis exstirpandis; & Germanica instructio ad confessionem annuam ritè obeundam. Decretum illud editum est anno M. CCCC. LIII.

Successor quoque Ioannis Wilhelmus synodales quasdam regulas eiusdem Ioannis denuò publicauit, earumq; obseruationem omnibus diœcesanis iniunxit his verbis: *Statuta quædam synodalia, felicis memoriæ Domini Ioannis, immediati prædecessoris nostri, anno Domini M. CCCC. XLVII. in synodo pro tunc publicata, prout iam pridem similiter ac per nos actum est, ratificauimus, & nunc præsentibus ratificamus, certo moderamine in eisdem obseruato, prout ex infrascriptis nostris statutis intelligetis.*

Exstant istæ constitutiones Ioannis in supradicta Epitome statutorum synodalium Eystettensium, vbi Ioannes, inter cætera, ita præfatur. *Edidimus synodalia statuta nonnulla, in his per bonæ memoriæ quondam Reimbothonem, Philippum, Berchtoldum & Albertum immediatum predecessores nostros promulgata renouantes, &c.*

Habuit graues controuersias cum capitulo suo super Iurisdictione Cleri, qui est in ciuitate Eystettensi, nam hinc Episcopus, inde Decanus cathedralis eam sibi vendicabat. Tandem res à Nicolao V. Pontifice deman-

demandata est Nicolao S. Petri ad Vincula Cardinali, Apostolico per Germaniam Legato, qui litem composuit anno Domini M. CCCC. LI. Quæ compositio exstat in epitome statutorum synodalium Eystettensium.

Huic Præsuli à Pio II. Pontifice Max. demandatum est, quod in Chronico Sponheimensi his verbis Trithemius memorat. *Hoc anno M. CCCC. LXI. Pius Papa II. scripsit & commisit & mandauit Episcopo Eystettensi, quatenus assumptis ad se viris probis, religiosis & peritis, euocatis q; euocandis; tres illas obseruantias Ordinis nostri, in Alemannica natione nouiter instauratas Bursfeldensem, Mellicensem, & Castellensem, & si quæ essent alia, reduceret in vnum auctoritate Apostolica, contradictores per censuras Ecclesiasticas ad obedientiam compellendo. Huius occasione mandati multi interea sunt facti labores & expensæ diuersis temporibus: sed vsque in hunc diem nullus est secutus effectus, propter nimiam diuersitatem ipsarum trium obseruantiarum in multis.* Hæc Trithemius.

Huius Episcopi iussu in membranis puris, mundo charactere descriptæ sunt historiæ patronorum Ecclesiæ Eystettensis, vita scilicet S. Willibaldi, Auctore Philippo XXXIX. Episcopo Eystettensi, quam nunc primum in lucem proferimus. Vita S. Walpurgis, eodem Philippo Auctore. Vita & miracula eiusdem Virginis à Wolffardo Hasenrietano libris quatuor comprehensa vnà cum rhythmis Medibardi de eiusdem Virginis miraculis. Hodœporicon seu Itinerarium S. Willibaldi, & vita S. Wunibaldi. Codex, qui hæc omnia continet, asseruatur Eystadij in Arce Episcopali; absolutus anno Domini M. CCCC. LVI. Ex quo apparet, præsuli huic curæ fuisse, vt memoria diuorum

uorum Eystettensium non intercideret, sed semper recens & quasi vegeta ad posteros transmitteretur.

LI. Wilhelmus.

Ex nobili familia de Reichennavv, Decretorum Doctor, antea Ecclesię Eysteitensis Canonicus & Prępositus, electus in Episcopum XVI. die Ianuarij anno salutis M. CCCC. LXIV. Et à Pio II. Pontifice Max. confirmatus. Regalia accepit à Friderico III. Imp. Neustadij in Austria, cui charus & perquam acceptus erat, sæpiusque in Comitiis & conuentibus Imperij, vices Imperatoris gessit; à quo, vt & à Maximiliano filio, postea patris in Imperio successore, varia priuilegia & immunitates pro Ecclesia Eystettensi obtinuit.

Sub hoc Episcopo conditum est sanctimonialium Monasterium *Marienstein*, (Mariæ Lapis) inter Eychstadium & Rebdorffum; & aliud eiusdem sexus Mariæburg prope oppidum Arnbergam, vtriusque structuram & prouentus non parum sua liberalitate iuuit ac promouit. Festum præsentationis Deiparæ Virginis in Ecclesia cathedrali perque totam suam diœcesin celebrari iussit. Reliquias vel aliquid de Reliquiis S. Willibaldi, S. Walpurgæ, & S. Richardi vnà cum *Legendis, Officiis ac Responsoriis in Notis*, Regi Angliæ (qui vel Richardus III. vel Henricus VII. erat) transmisit, Cui sacra ista munera gratissima acciderunt; moxque in honorem istorum Cælitum diem festum indixit. Landishutæ cum Imperatore Friderico, multisque aliis tā Ecclesiasticis, quàm politicis principibus nuptias Ducis Bauariæ Georgij cohonestauit, vt scribit Andreas Ratisbonensis in Chronico anno M.CCCC. LXXV.

LXXV Facultates & reditus Episcopatus egregiè auxit, arcesq; & ciuitates communiit, seditq; XXXIII. annos, duos menses & vnum diem. Excessit hinc anno M.CCCC.XCVI. XV.Kalend.Decembris, sepultus in choro S. Willibaldi cum septuaginta circiter annos vitæ explesset. Tumulo hoc Epitaphium adscriptum legitur.

VVilhelmo Episcopo Eystettensi, viro omnium virtutum genere ornatissimo, quem ob singularem fidem atque prudentiam, Fridericus Cæsar, & Maximilianus Rex, non modò in consilium de maximis Imperij rebus præcipuum asciuerunt, sed etiam legatum, alter ad Matthiam Hunnorum, alter ad Carolum Gallorum reges miserunt: Maximilianus etiam post Friderici patris obitum, parentis loco in summis rebus habuit, & verbis compellare consueuit: Vixit in Episcopatu annis triginta tribus. Moritur in Messing, anno Domini M.CCCC. XCIV. XIV.Kal.Decembris.

Magnam si qua viro tribuit sapientia laudem,
Hic summo præsul dignus honore iacet.
Cui nihil obiiciunt inimici præter honestum
Crimen: quod Regi & Cæsari amicus erat.

Fuit hic Wilhelmus Academiæ Ingolstadiensis primus Cancellarius, & cum anno salutis M.CCCC.LXXII. Academia à fundatore suo Ludouico, solenni more initiaretur & propalaretur, adfuit idem Episcopus cum Episcopis Frisingensi, Augustano & Ratisbonensi, Regisque Hungarici Matthiæ Legato.

Auctoritate & approbatione Wilhelmi typis excusa sunt Decreta nonnulla synodorum Eystettensium, quas tam ipse Wilhelmus, quam Antecessores eius celebrauerant, additis etiam Constitutionibus synodalibus Moguntinis, quas ex variis Moguntinis

Conciliis desumptas Petrus Archiepiscopus Moguntinus vnum in librum collegerat & congesserat; ne illis quidem omissis, quas Theodoricus Archiepiscopus anno M. CCCC. LI. in Concilio quodam promulgarat. Petierat Matthias Walcker Reutlingensis Typographus à Wilhelmo Episcopo Codicem statutorum Eystettensium: cui Wilhelmus hoc Epistolio respondit. *Dei gratia VVilhelmus, Episcopus Eystettensis fideli nostro dilecto Matthiæ VValcker de Reutlingen, salutem. Statutorum nostrorum synodalium ac prouincialium volumina, quæ à nobis summis precibus petis, ipsa itaque optata accipe: & accepta sedulò custodi: cumq; illorum opera vsus fueris, nobis fideliter remittere cures. Data in castro nostro Montis S. VVillibaldi die XX. Mensis Martij anno à Natiuitate Christi M. CCCC. LXXXIV.*

Sub hoc Episcopo natus est Eychstadij anno salutis M. CCCC. LXX. Willibaldus Pirckheimer, patre Ioanne Pirckheimero, I. V. Doctore, & Episcopi Eychstadiani Consiliario. Felix fuisset Willibaldus si in eius, cuius nomen ferebat, vestigiis permanens, Luthero & Lutherani verbi declamatoribus aures occlusisset; nec ab Euangelio, quo ipse natu maior erat, miserabiliter sese abduci permisisset: acer quidem hostis Sacramentariorum, vt testantur scripta eius in Ioannem Oecolampadium. Sed quid prodest odisse vnum Diabolum, si te alteri penitus & mordicus addicas? Id Willibaldo huic euenit; dum spretis Zvvinglio & Oecolampadio, totum se Luthero tradidit. De quo Rittershusius in vita Willibaldi. *Cum adoleuisset Bilibaldus à patre aula Eystadiensis Episcopi mancipatus fuit, non solùm vt aulicorum cognosceret mores, sed etiam vt in militia & artibus bellicis se exerceret; eò enim natura*

naturâ quodammodo ferebatur. Accidit eo tempore, vt Episcopus ille, à quamplurimis vrgeretur hostibus, qui latrocinando, & prædas agendo improuisas potius, quàm iustum ac indictum bellum inferendo prouinciam ipsius quotidianis incursionibus infestarent & deuastarent. Ibi se Bilibaldus equestri militia per biennium ita exercuit, vt non minus apud hostes cognitus, quàm Episcopo, Domino suo, charus & acceptus esset: nullo enim se defatigari labore permittebat, non vigiliis non inediâ, nullum declinabat onus, nullum periculum: sed quidquid iniungeretur, alacriter suscipiebat, & strenuè obibat, ea quoque à quibus alij difficultate deterriti, refugiebant. Qua tamen in re ita se gerebat, vt nihil temerè, nihil inconsideratè, sed omnia circumspectè, & maturo consilio ageret atque perficeret. Vnde fiebat, vt tam præfectis, quàm gregariis militibus acceptus esset. Verùm hæc Martia Bilibaldi facinora fortè ad successorem Wilhelmi pertinent, cui cum perditis Episcopatus inuasoribus diuturnum certamen fuit.

Interfuit Wilhelmus conuentui, quando Carolus Dux Burgundiæ cum Friderico III. Imp. Treuiris congressus est; teste Meiero in Annalibus Flandricis.

LII. Gabriel.

Res gestas vel potius epitomen rerum gestarum huius Antistitis transferam huc verbatim ex Appẽdice ad Gundackarum, nam qui scripsit, quisquis fuit, haud ineleganter scripsit.

Reuerendus pater & Dominus Gabriel. D. G. Episcopus Eystettensis LII. ex celebri Equitum de Eyb familia, quæ antea Ecclesiastica dignitate & doctrina præstantes plures, cumprimis verò Albertum huius patruelem Iuris vtriusque Consultum & Operis, cui Margarita Poëtica nomen est, aucto-

rem protulit, hunc tamen primum dedit Præsulem; Parenti-
bus Ludouico de Eyb, Equite aurato, & Magdalena Adel-
mennin de Adelmansfelden, natus, anno M.CCCC.LV. in
arce Arberg, cui Pater tum Præfectus erat; atque ibidem pri-
mis literarum rudimentis diligenter perceptis, Erfurdiam
ablegatus, eruditionem ac laudem adeptus est non vulgarem.
Inde Ticinum profectus, continuo septennio, in vno atque eo-
dem domicilio, vt animi constantiam facilè agnosceres, iuri
Pontificio ita incubuit, vt Doctoratus consequeretur insignia.
Reuersus in Germaniam, cum esset Bambergensis, Herbipo-
lensis, & Eystettensis Ecclesiarum Canonicus; & è viuis ex-
cederet Reuerendus Pater & Dominus VVilhelmus Episco-
pus Aystettensis, in demortui locum anno M.CCCC.XCVI.
Non. Decembr. capitulariter lectus, & à Ruperto Episcopo
Ratisponensi, Comite Palatino Rheni, assistentibus vtriusque
Ecclesiæ Suffraganeis, aliisq; suæ diœcesis Abbatibus & Præ-
latis, consecratus est.

Ea in functione ita se gessit, vt summis Pontificib. & Cæsari-
bus gratus, Episcopatui ornamēto, & suis omnib⁹ charus esset.
Etenim pietate & religione sua Clerũ in officio, & Ecclesias in
dignitate pristina, quantum per temporum malignitatem &
emergentes subinde hæreses fieri poterat, retinere à contagio-
ne immunes studuit. Ecclesiastica autem iura, & subditos suos
singulari industria semper, præcipuè verò in Bauarico bello,
quod diœcesi Aystettensi vtrinque imminebat, eamq; in par-
tes & perniciem suam rapturum videbatur; & postea in ru-
sticis tumultibus summa prudentia tutatus est. Cumq; hostes
haberet plurimos, quo tempore Sueuica confœderatione non-
dum inita, perditi homines passim impunè pacem publicam
interturbantes, incendio & rapinis infesti, grassabantur; non
minori vsus est animo & vigilantia, in iis persequendis, &
suis in securitatem asserendis. Etsi verò sæpius magnas in con-
uentibus

uentibus Imperij sequendis, & cohibendis Turcarum excursionibus, aliisq; tam Italicis, quàm Germanicis bellis; nonnullas quoque in emendis, extruendis & reparandis hinc inde ædibus faceret impensas, maluit tamen optimus Antistes parsimonia, quàm censu eam pecuniam conficere. Qua id quoque effecit, vt, cum ter duntaxat Pontificatus sui tempore contributionem imperasset, & periculosa agricolarum seditione fermè solus Principum exactionibus abstinuisset, magnam tamen & pecuniarum & frumenti vim, post mortem relinqueret.

Episcopos consecrauit Vitum Truchses de Pomersfelden Bambergensem. Henricum de Liechtenauu, & Christophorum de Stadion Augustenses. Gasparem, & Fabianum Suffraganeos suos. VValpurga de Absperg Abbatissa ad S. VValpurgam, Aystadij solenni ritu initiata, benedixit.

Aetate iam ingrauescente, quanquam non modo à Principibus quibusdam, sed & ab ipso Cæsare atque Rege Rom. sollicitaretur, vt ex illustribus familiis, vnde plures Episcopatum ambiebant, coadiutorem aliquem admitteret, nunquam tamen neque precibus, neque minis eò impelli potuit, quòd ea res iuramento præstito aduersa, & Episcopatus exilior videbatur, quàm qui Ducis sumptuosi, quales plerumque sunt, imperium sine detrimento ferre diuturnum posset.

Senio tandem multisq́ue laboribus confectus, cum mortem præsentisceret suam, triduo ante quàm è viuis excederet, conuocatis ad se in arcem S. VVillibaldi Canonicis primariis, administrationis suæ rationem reddidit, eosq; ad concordem successoris electionem cohortatus est. Mox suppliciter veniam rogans, si cui grauior fortè fuisset, idem se quoque vicissim facturum adfirmans, postulauit, vt hoc extremum dilectionis suæ testimonium passim è suggesto proponeretur, ipseq; Deo commendaretur. Abdicatis deinde omnibus huius mun-

di curis, soli Deo vacare, & mortem meditari cœpit. Adfuerunt tum præter Canonicos duos, Gasparem de Hürnhaym, & Mauricium de Hutten à Capitulo eò destinatos, Chilianus Leyb Cœnobiarcha, Rebdorffensis, & Leonhardus Angermayr eius Confessor, quos ad extremum vsque spiritum secum esse voluit. Sanctissimi demùm corporis Dominici, & vnctionis extremæ Sacramentis munitus, cereum tricubitalem, migrationis signum, manibus protendit, in hæc iusti Simeonis verba erumpens. Nunc dimittis seruum tuum Domine secundum verbum tuum in pace, &c. eumq; ita ardentem pro sacra Eucharistia repositorio in sacello arcis poni iussit, qui postea eodem ferè momento, quo præsul extinctus est, & ipse ad imum absumptus defecit, quod Prior Rebdorffensis admiratione quadam obseruauit. Mortuus est ergo pridie Kalen. Decembr. anno Domini M. D. XXXV. Episcopatus sui XXXIX. ætatis verò LXXX. cum solus inter LII. Episcopos Aystettenses S. VVillibaldi annos XXXVI. quibus eidem Ecclesiæ præfuisse perhibetur, excessisset. Oculi eius nondum caligauerant, neque vnquam conspicillis vsus, aut memoria in tanta ætate destitutus erat. Elatus luctu publico in sepulchro, quod adhuc viuens in choro inter sacrarium & altare summum sibi locauerat, conditus est.

Euulgauit Episcopus iste anno Domini M.D.XX. Diploma; quo omnibus Diœcesanis suis imperabat, vt Bullã Leonis X. qua Lutheri doctrina & libri damnabantur, reciperent, palam promulgarent, idque, quod Bulla iubebat, sine cunctatione exequerentur. Quod diploma Luthero & Lutheranis Rhapsodis, ita placuit, vt in I. Tomum Germanicum Ienensem Germanicum relatum fuerit; vt & eiusdem argumẽti aliud diploma Philippi Episcopi Frisingensis, anno M.D.XXI. datum, idq; procurante clarissimo Theologo

logo Ioanne Eckio, cui promulgatio Pontificiæ Bullæ iniuncta fuerat.

De eodem Gabriele Episcopo Eckius in Oratione funebri. *Hoc mirandum occurrit in Reuerendissimi nostri Principis Episcopatu. Quod cum ipse quinquagesimus primus fuerit* (ita numerat Eckius) *in ordine Episcopus à sancto VVillibaldo & nullus ante eum annos regiminis VVillibaldi XXXVI. attigerit, adeo, vt sicut de Romano dicunt Pontifice; Non videbis annos Petri (scilicet 25.) sic Episcopo Eystettensi dicebant; non videbis annos VVillibaldi. Et tamen noster Gabriel, licet in prouecta ætate ad regimen assumptus, puta circa quinquagesimum ætatis annum, tum viuacissimus ipse tribus fermè annis S. VVillibaldũ superauit.* Hęc Eckius in Oratione, qua Gabrieli parentauit.

Idem Gabriel, vt & plures alij Episcopi, Principes politici, & Ciuitates, anno Domini M. D. XXXV. fœdus ad nouennium inierunt cum Carolo V. Imp. & Ferdinando Romanorum Rege; cum enim vis & violentia improborum in Imperio quotidie inualesceret, consultum duxerunt, vt plurium coitione se aduersus nefariorum machinationes communirent, scriptis etiam non paucis totius confœderationis legibus, quas manuscriptas legi; nescio num typis excusæ exstent.

LIII. Christophorus.

Huius electio, gubernatio & mors his verbis in Pontificali describuntur. *Reuerendus Pater & Dominus Christophorus ex Marschalckis in Bappenhaym S. Rom. Imp. ensiferis hæreditariis, patre VVilhelmo Equite Aurato, & Magdalena à Rechberg prognatus, cum à Patruo suo Gaspare Marschalcko Canonico Eystettensi, bene educatus à puero,*

&

& canonicatu ibidem, præterea etiam à fratre VVolffgango, Canonicatu in Ecclesia Constantiensi donatus esset, & vtroque in loco ita se gessisset, vt de probitate sua, & quam habebat erga decorem domus Dei cura, magnam apud plerosque expectationem concitasset, qua commendatior etiam erat, quam eruditionis opinione; defuncto Reuerendo Patre & Domino Gabriele, in Episcopum Aystettensem LIII. iam Presbyter declaratur, sub finem Decembris anno Domini M. D. XXXV. Is cùm religionis studiosus esset, & animaduerteret temporum vitio, prælatorumq́ negligentia disciplinam Ecclesiasticam collabi, & cultum diuinum in templo Dei segnius curari, indeq́ in vulgus offendicula quotidie emanare plurima, in hoc cum primis incubuit, non modo crebris admonitionibus, sed suo quoque exemplo, vt Clerum in officio, ad populi Christiani ædificationem, contineret: Eamq́ ob caussam festis diebus in templo Cathedræ suæ diuinis officiis, etiam antelucanis frequens interfuit. Benedictionem solennem impertitus est Margarethæ de Seckendorff Abbatissæ S. VValburgæ. A sede Apostolica magnis sumptibus impetrauit, vt Præpositura S. Viti Hernriedensis, asßignato Præposito ibidem trecentorum florenorum stipendio, mensæ adunaretur Episcopali, & Canonicatus Chori S. VVillibaldi, à Curialibus in posterum tuti, à solis Episcopis Aystettensibus conferrentur. Et cum egregia multa meditaretur, quibus Ecclesiæ curã, quam habebat singularem, testatam reliquisset, è spe media rerum gerendarum, morbo, quem ex iracundia conflasse videbatur, correptus, præter omnium opinionem, quod in corpore procero & robusto, bona elucebat habitudo, vigenti adhuc ætate, annum agens XLVII. constituto tamen prius anniuersario (vt vocant) suo, è viuis sublatus, & ad latus supradicti patrui sui in sinistra chori parte sepultus est. Anno Domini M. D. XXXIX. die XIX. Iunij.

LIV.

LIV. Mauricius.

Ex nobilissima Huttenica familia in Franconia progenitus, vir eximia pietate, multiplici doctrina, incomparabili morum suauitate ac variarum linguarum cognitione ornatissimus, ex Præposito summi Templi Herbipolitani constituitur Episcopus Eystettensis XXVII. Iunij anno M. D. XXXIX. non tamen, nisi post triennium consecratus, prout ipse sua manu in sæpius iam nominato Kalendario notauit, his nimirum verbis. *Anno M. D. XLII. sum ego Mauricius in Episcopum consecratus per R. P. D. Christophorum Episcopum Augustanum ex familia de Stadion XVII. die Septembris.* Natus est Mauricius ipso die S. Catharinę anno M. D. III. patre Bernardo de Hutten, cuius Natalem adnotat filius in Kalendario ad Epiphaniam Domini anni M. CCCC. LXXIV. obitum ad IX. Kalend. Martij anni M. D. XXXIX. Quo fit, vt filium Episcopali tiara ornatum non viderit, aliquot nempe mensibus prius exstinctus, quàm Mauritius ad S. Willibaldi cathedram eueheretur. Mater tamen vidit, quippe anno M. D. XLIV. demum mortua. Interfuit Mauricius Synodo Prouinciali Moguntinæ, anno M. D. XLIX. vt & Comitiis Imperialibus Augustanis anno M. D. XLVIII. Quem Sebastianus Archiepiscopus Moguntinus in præfatione Synodi vocat; *virum insigni eruditione praditum, & promouenda religionis Zelo mirificè flagrantem.* Heu quam dissimilis Mauricius iste Huttenus, alteri ex eadem familia Hutteno, nempe Vlrico, furiosissimo & clamosissimo Sectario, summo Lutheri amico, fautori, & promotori, qui tandem ab omnibus, ab ipso etiam Luthero de-

Xx sertus.

ſertus & proſcriptus, in Heluetia, quo ceu ad aſylum confugerat, miſeram animam exhalauit. Juſſu Caroli V. Imp. præſedit Mauricius Colloquio, quod inter Catholicos & Sectarios inſtitutum eſt anno Chriſti M. D. XLVI. vt non tantùm orthodoxi ſcriptores, ſed & ipſe Hæreticus Schleidanus teſtantur. Ex quo intelligas, quantæ Mauricius auctoritatis fuerit apud Auguſtiſſimum Imperatorem Carolum V. Mortuus eſt Mauricius anno Redemptoris M. D. LII. cui Valentinus Rothmarus, in Annalibus Ingolſtadienſis Academiæ tale monumentum erexit.

Viuat in æthereа præſul dignißimus arce,
Et decus & generis gloria prima ſui.
Non pietate minor, quàm faſcibus ille ſuperbus
Almoniis Princeps, nec minor arte fuit.
Clara viris domus illa ſacris, domus inclyta Muſis;
Nobilis ingeniis gens fuit illa bonis.

LV. Eberhardus.

Nobilis ab Hirnheim, Canonicus antea Eychſtettenſis & Præpoſitus Metropolitanus & Archidiaconus Salisburgenſis. Electus anno M. D. LIII. Mortuus anno M. D. LX. cui Rothmariana Muſa in Annalibus Academiæ Ingolſtadienſis hoc mnemoſynon poſuit:

Nunc inter cœli vita meliore penates
Iure ſuo fruitur princeps, Diuûmq; potitur
Aſpectu, duræ humanæ diſcrimina vitæ
Omnia poſt ſuperata, æterna in pace repoſtus.

Reformauit & in meliorem ordinem redegit Breuiarium Eyſtettenſe. Editioni præfixum eſt hoc in gentilitia inſignia Epigramma.

Cornua

Cornua viuacis, domus, hac, Hirenhaimia cerui,
Inclyta virtutum pramia ferre solet.
Candidus hac ambit calor, exornata recumbunt
In galea pariter cornua fulua fera.
Hac ab auis Eberharde tuis insignia capta,
Ornasti titulis, Pontificisq́ gradu.
Cornigeri vtq́ solent per secula viuere cerui,
Sic Eberharde tibi vita perennis eat.

Huic Eberhardo muneri misit Reuerendissimus & Illustrissimus S. R. E. Cardinalis & Episcopus Augustanus Otho *Speculum Prasulis*, à R.P. Claudio Iaio vno ex decem primis Societatis IESV Patribus collectum (quod non ita pridem euulgauimus) cum hoc suo chirographo, & Auctoris Encomio. *Speculum Prasulis collectum à Reuerendo & sancto viro Claudio Iaio Societatis IESV, & mihi donatum pro xenio prima Ianuarij M. D. XLV. Huius Speculi prasentem copiam transmitto Reuerendissimo in Christo Patri ac Domino, Domino Eberhardo, Episcopo Eystettensi, Domino & fratri meo obseruandissimo.*

Otho Cardinalis Augustanus & Elvvacensis.

LVI. Martinus.

Eberhardo successit Martinus ex nobili & peruetusta Schaumbergiorum familia, electus anno Redemptoris M. D. LX. XVII. die Iulij. Sedem tenuit triginta annos, obiit enim anno M. D. XC.

Nec scio, quis Episcopi huius vitam, mores & res gestas melius depinxerit, quàm Robertus Turnerus, vir disertissimus, partim in Oratione, quam III. Nonas Iulij in funere Martini Eychstadij dixit, Collegij Willibaldini tunc Professor & Præses, partim in epi-

Conciliis desumptas Petrus Archiepiscopus Moguntinus vnum in librum collegerat & congesserat; ne illis quidem omissis, quas Theodoricus Archiepiscopus anno M. CCCC. LI. in Concilio quodam promulgarat. Petierat Matthias Walcker Reutlingensis Typographus à Wilhelmo Episcopo Codicem statutorum Eystettensium: cui Wilhelmus hoc Epistolio respondit. *Dei gratia VVilhelmus, Episcopus Eystettensis fideli nostro dilecto Matthia VValcker de Reutlingen, salutem. Statutorum nostrorum synodalium ac prouincialium volumina, quæ à nobis summis precibus petis, ipsa itaque optata accipe: & accepta sedulò custodi: cumq; illorum opera vsus fueris, nobis fideliter remittere cures. Datæ in castro nostro Montis S. VVillibaldi die XX. Mensis Martij anno à Natiuitate Christi M. CCCC. LXXXIV.*

Sub hoc Episcopo natus est Eychstadij anno salutis M. CCCC. LXX. Willibaldus Pirckheimer, patre Ioanne Pirckheimero, I. V. Doctore, & Episcopi Eychstadiani Consiliario. Felix fuisset Willibaldus si in eius, cuius nomen ferebat, vestigiis permanens, Luthero & Lutherani verbi declamatoribus aures occlusisset; nec ab Euangelio, quo ipse natu maior erat, miserabiliter sese abduci permisisset: acer quidem hostis Sacramentariorum, vt testantur scripta eius in Ioannem Oecolampadium. Sed quid prodest odisse vnum Diabolum, si te alteri penitus & mordicus addicas? Id Willibaldo huic euenit; dum spretis Zvvinglio & Oecolampadio, totum se Luthero tradidit. De quo Rittershusius in vita Willibaldi. *Cum adoleuisset Bilibaldus à patre aula Eystadiensis Episcopi mancipatus fuit, non solùm vt aulicorum cognosceret mores, sed etiam vt in militia & artibus bellicis se exerceret; eò enim naturâ*

naturâ quodammodo ferebatur. Accidit eo tempore, vt Episcopus ille, à quamplurimis vrgeretur hostibus, qui latrocinando, & prædas agendo improuisas potius, quàm iustum ac indictum bellum inferendo prouinciam ipsius quotidianis incursionibus infestarent & deuastarent. Ibi se Bilibaldus equestri militia per biennium ita exercuit, vt non minus apud hostes cognitus, quàm Episcopo, Domino suo, charus & acceptus esset: nullo enim se defatigari labore permittebat, non vigiliis non inediâ, nullum declinabat onus, nullum periculum: sed quidquid iniungeretur, alacriter suscipiebat, & strenuè obibat, ea quoque à quibus alij difficultate deterriti, refugiebant. Qua tamen in re ita se gerebat, vt nihil temerè, nihil inconsideratè, sed omnia circumspectè, & maturo consilio ageret atque perficeret. Vnde fiebat, vt tam præfectis, quàm gregariis militibus acceptus esset. Verùm hæc Martia Bilibaldi facinora fortè ad successorem Wilhelmi pertinent, cui cum perditis Episcopatus inuasoribus diuturnum certamen fuit.

Interfuit Wilhelmus conuentui, quando Carolus Dux Burgundiæ cum Friderico III. Imp. Treuiris congressus est; teste Meiero in Annalibus Flandricis.

LII. Gabriel.

Res gestas vel potius epitomen rerum gestarum huius Antistitis transferam huc verbatim ex Appẽdice ad Gundackarum, nam qui scripsit, quisquis fuit, haud ineleganter scripsit.

Reuerendus pater & Dominus Gabriel. D. G. Episcopus Eystettensis LII. ex celebri Equitum de Eyb familia, quæ antea Ecclesiastica dignitate & doctrina præstantes plures, cumprimis verò Albertum huius patruelem Iuris vtriusque Consultum & Operis, cui Margarita Poëtica nomen est, aucto-

rem protulit, hunc tamen primum dedit Præsulem; Parentibus Ludouico de Eyb, Equite aurato, & Magdalena Adelmennin de Adelmansfelden, natus, anno M. CCCC. LV. in arce Arberg, cui Pater tum Præfectus erat; atque ibidem primis literarum rudimentis diligenter perceptis, Erfurdiam ablegatus, eruditionem ac laudem adeptus est non vulgarem. Inde Ticinum profectus, continuo septennio, in vno atque eodem domicilio, vt animi constantiam facilè agnosceres, iuri Pontificio ita incubuit, vt Doctoratus consequeretur insignia. Reuersus in Germaniam, cum esset Bambergensis, Herbipolensis, & Eystettensis Ecclesiarum Canonicus; & è viuis excederet Reuerendus Pater & Dominus VVilhelmus Episcopus Aystettensis, in demortui locum anno M. CCCC. XCVI. Non. Decembr. capitulariter lectus, & à Ruperto Episcopo Ratisponensi, Comite Palatino Rheni, assistentibus vtriusque Ecclesiæ Suffraganeis, aliisq́ suæ diœcesis Abbatibus & Prælatis, consecratus est.

Ea in functione ita se gessit, vt summis Pontificib. & Cæsaribus gratus, Episcopatui ornamēto, & suis omnib⁹ charus esset. Etenim pietate & religione sua Clerū in officio, & Ecclesias in dignitate pristina, quantum per temporum malignitatem & emergentes subinde hæreses fieri poterat, retinere à contagione immunes studuit. Ecclesiastica autem iura, & subditos suos singulari industria semper, præcipuè verò in Bauarico bello, quod diœcesi Aystettensi vtrinque imminebat, eamq́ in partes & perniciem suam rapturum videbatur; & postea in rusticis tumultibus summa prudentia tutatus est. Cumq́ hostes haberet plurimos, quo tempore Sueuica confœderatione nondum inita, perditi homines passim impunè pacem publicam interturbantes, incendio & rapinis infesti, grassabantur; non minori vsus est animo & vigilantia, in iis persequendis, & suis in securitatem asserendis. Etsi verò sæpius magnas in conuentibus

uentibus Imperij sequendis, & cohibendis Turcarum excursionibus, aliisq; tam Italicis, quàm Germanicis bellis; nonnullas quoque in emendis, extruendis & reparandis hinc inde ædibus faceret impensas, maluit tamen optimus Antistes parsimonia, quàm censu eam pecuniam conficere. Quæ id quoque effecit, vt, cum ter duntaxat Pontificatus sui tempore contributionem imperasset, & periculosa agricolarum seditione fermè solus Principum exactionibus abstinuisset, magnam tamen & pecuniarum & frumenti vim, post mortem relinqueret.

Episcopos consecrauit Vitum Truchses de Pomersfelden Bambergensem. Henricum de Liechtenaun, & Christophorum de Stadion Augustenses. Gasparem, & Fabianum Suffraganeos suos. VValpurga de Absperg Abbatissa ad S. VValpurgam, Aystadij solenni ritu initiata, benedixit.

Aetate iam ingrauescente, quanquam non modo à Principibus quibusdam, sed & ab ipso Cæsare atque Rege Rom. sollicitaretur, vt ex illustribus familiis, vnde plures Episcopatum ambiebant, coadiutorem aliquem admitteret, nunquam tamen neque precibus, neque minis eò impelli potuit, quòd ea res iuramento præstito aduersa, & Episcopatus exilior videbatur, quàm qui Ducis sumptuosi, quales plerumque sunt, imperium sine detrimento ferre diuturnum posset.

Senio tandem multisque laboribus confectus, cum mortem præsentisceret suam, triduo ante quàm è viuis excederet, conuocatis ad se in arcem S. VVillibaldi Canonicis primariis, administrationis suæ rationem reddidit, eosq; ad concordem successoris electionem cohortatus est. Mox suppliciter veniam rogans, si cui grauior fortè fuisset, idem se quoque vicissim facturum adfirmans, postulauit, vt hoc extremum dilectionis suæ testimonium passim è suggesto proponeretur, ipseq; Deo commendaretur. Abdicatis deinde omnibus huius mun-

di curis, soli Deo vacare, & mortem meditari cœpit. Adfuerunt tum præter Canonicos duos, Gasparem de Hürnhaym, & Mauricium de Hutten à Capitulo eò destinatos, Chilianus Leyb Cœnobiarcha, Rebdorffensis, & Leonhardus Angermayr eius Confessor, quos ad extremum vsque spiritum secum esse voluit. Sanctissimi demùm corporis Dominici, & vnctionis extremæ Sacramentis munitus, cereum tricubitalem, migrationis signum, manibus protendit, in hæc iusti Simeonis verba erumpens. Nunc dimittis seruum tuum Domine secundum verbum tuum in pace, &c. eumq; ita ardentem pro sacra Eucharistia repositorio in sacello arcis poni iussit, qui postea eodem ferè momento, quo præsul extinctus est, & ipse ad imum absumptus defecit, quod Prior Rebdorffensis admiratione quadam obseruauit. Mortuus est ergo pridie Kalen. Decembr. anno Domini M. D. XXXV. Episcopatus sui XXXIX. ætatis verò LXXX. cum solus inter LII. Episcopos Aystettenses S. VVillibaldi annos XXXVI. quibus eidem Ecclesiæ præfuisse perhibetur, excessisset. Oculi eius nondum caligauerant, neque vnquam conspicillis vsus, aut memoria in tanta ætate destitutus erat. Elatus luctu publico in sepulchro, quod adhuc viuens in choro inter sacrarium & altare summum sibi locauerat, conditus est.

Euulgauit Episcopus iste anno Domini M.D.XX. Diploma; quo omnibus Diœcesanis suis imperabat, vt Bullã Leonis X. qua Lutheri doctrina & libri damnabantur, reciperent, palam promulgarent, idque, quod Bulla iubebat, sine cunctatione exequerentur. Quod diploma Luthero & Lutheranis Rhapsodis, ita placuit, vt in I. Tomum Germanicum Ienensem Germanicum relatum fuerit; vt & eiusdem argumẽti aliud diploma Philippi Episcopi Frisingensis, anno M.D.XXI. datum, idq; procurante clarissimo Theologo

logo Ioanne Eckio, cui promulgatio Pontificiæ Bullæ iniuncta fuerat.

De eodem Gabriele Episcopo Eckius in Oratione funebri. *Hoc mirandum occurrit in Reuerendissimi nostri Principis Episcopatu. Quod cum ipse quinquagesimus primus fuerit* (ita numerat Eckius) *in ordine Episcopus à sancto VVillibaldo & nullus ante eum annos regiminis VVillibaldi XXXVI. attigerit, adeo, vt sicut de Romano dicunt Pontifice; Non videbis annos Petri (scilicet 25.) sic Episcopo Eystettensi dicebant; non videbis annos VVillibaldi. Et tamen noster Gabriel, licet in prouecta ætate ad regimen assumptus, puta circa quinquagesimum ætatis annum, tum viuacissimus ipse tribus fermè annis S. VVillibaldū superauit.* Hęc Eckius in Oratione, qua Gabrieli parentauit.

Idem Gabriel, vt & plures alij Episcopi, Principes politici, & Ciuitates, anno Domini M. D. XXXV. fœdus ad nouennium inierunt cum Carolo V. Imp. & Ferdinando Romanorum Rege; cum enim vis & violentia improborum in Imperio quotidie inualesceret, consultum duxerunt, vt plurium coitione se aduersus nefariorum machinationes communirent, scriptis etiam non paucis totius confœderationis legibus, quas manuscriptas legi; nescio num typis excusæ exstent.

LIII. Christophorus.

Huius electio, gubernatio & mors his verbis in Pontificali describuntur. *Reuerendus Pater & Dominus Christophorus ex Marschalckis in Bappenhaym S. Rom. Imp. ensiferis hæreditariis, patre VVilhelmo Equite Aurato, & Magdalena à Rechberg prognatus, cum à Patruo suo Gaspare Marschalcko Canonico Eystettensi, bene educatus à puero,*

&

& canonicatu ibidem, praterea etiam à fratre VVolffgango, Canonicatu in Ecclesia Constantiensi donatus esset, & vtroque in loco ita se gessisset, vt de probitate sua, & quam habebat erga decorem domus Dei cura, magnam apud plerosque expectationem concitasset, qua commendatior etiam erat, quam eruditionis opinione; defuncto Reuerendo Patre & Domino Gabriele, in Episcopum Aystettensem LIII. iam Presbyter declaratur, sub finem Decembris anno Domini M. D. XXXV. Is cùm religionis studiosus esset, & animaduerteret temporum vitio, pralatorumq; negligentia disciplinam Ecclesiasticam collabi, & cultum diuinum in templo Dei segnius curari, indeq; in vulgus offendicula quotidie emanare plurima, in hoc cum primis incubuit, non modo crebris admonitionibus, sed suo quoque exemplo, vt Clerum in officio, ad populi Christiani adificationem, contineret: Eamq; ob caussam festis diebus in templo Cathedra sua diuinis officiis, etiam antelucanis frequens interfuit. Benedictionem solennem impertitus est Margaretha de Seckendorff Abbatissa S. VValburga. A sede Apostolica magnis sumptibus impetrauit, vt Praepositura S. Viti Hernriedensis, aßignato Praeposito ibidem trecentorum florenorum stipendio, mensa adunaretur Episcopali, & Canonicatus Chori S. VVillibaldi, à Curialibus in posterum tuti, à solis Episcopis Aystettensibus conferrentur. Et cum egregia multa meditaretur, quibus Ecclesia curã, quam habebat singularem, testatam reliquisset, è spe media rerum gerendarum, morbo, quem ex iracundia conflasse videbatur, correptus, prater omnium opinionem, quod in corpore procero & robusto, bona elucebat habitudo, vigenti adhuc atate, annum agens XLVII. constituto tamen prius anniuersario (vt vocant) suo, è viuis sublatus, & ad latus supradicti patrui sui in sinistra chori parte sepultus est. Anno Domini M. D. XXXIX. die XIX. Iunij.

LIV.

LIV. Mauricius.

Ex nobilissima Huttenica familia in Franconia progenitus, vir eximia pietate, multiplici doctrina, incomparabili morum suauitate ac variarum linguarum cognitione ornatissimus, ex Præposito summi Templi Herbipolitani constituitur Episcopus Eystettensis XXVII. Iunij anno M.D.XXXIX. non tamen, nisi post triennium consecratus, prout ipse sua manu in sæpius iam nominato Kalendario notauit, his nimirum verbis. *Anno M.D.XLII. sum ego Mauricius in Episcopum consecratus per R. P. D. Christophorum Episcopum Augustanum ex familia de Stadion XVII. die Septembris.* Natus est Mauricius ipso die S. Catharinę anno M.D.III. patre Bernardo de Hutten, cuius Natalem adnotat filius in Kalendario ad Epiphaniam Domini anni M.CCCC.LXXIV. obitum ad IX. Kalend. Martij anni M.D.XXXIX. Quo fit, vt filium Episcopali tiara ornatum non viderit, aliquot nempe mensibus prius exstinctus, quàm Mauritius ad S. Willibaldi cathedram eueheretur. Mater tamen vidit, quippe anno M.D.XLIV. demum mortua. Interfuit Mauricius Synodo Prouinciali Moguntinæ, anno M.D.XLIX. vt & Comitiis Imperialibus Augustanis anno M.D.XLVIII. Quem Sebastianus Archiepiscopus Moguntinus in præfatione Synodi vocat; *virum insigni eruditione præditum, & promouendæ religionis zelo mirificè flagrantem.* Heu quam dissimilis Mauricius iste Huttenus, alteri ex eadem familia Hutteno, nempe Vlrico, furiosissimo & clamosissimo Sectario, summo Lutheri amico, fautori, & promotori, qui tandem ab omnibus, ab ipso etiam Luthero de-

uorum Eystettensium non intercideret, sed semper recens & quasi vegeta ad posteros transmitteretur.

LI. Wilhelmus.

Ex nobili familia de Reichennavv, Decretorum Doctor, antea Ecclesię Eystettensis Canonicus & Prępositus, electus in Episcopum XVI. die Ianuarij anno salutis M. CCCC. LXIV. Et à Pio II. Pontifice Max. confirmatus. Regalia accepit à Friderico III. Imp. Neustadij in Austria, cui charus & perquam acceptus erat, sæpiusque in Comitiis & conuentibus Imperij, vices Imperatoris gessit; à quo, vt & à Maximiliano filio, postea patris in Imperio successore, varia priuilegia & immunitates pro Ecclesia Eystettensi obtinuit.

Sub hoc Episcopo conditum est sanctimonialium Monasterium *Marienstein*, (Mariæ Lapis) inter Eychstadium & Rebdorffum; & aliud eiusdem sexus Mariæburg prope oppidum Arnbergam, vtriusque structuram & prouentus non parum sua liberalitate iuuit ac promouit. Festum præsentationis Deiparæ Virginis in Ecclesia cathedrali perque totam suam diœcesin celebrari iussit. Reliquias vel aliquid de Reliquiis S. Willibaldi, S. Walpurgæ, & S. Richardi vnà cum *Legendis, Officiis ac Responsoriis in Notis*, Regi Angliæ (qui vel Richardus III. vel Henricus VII. erat) transmisit, Cui sacra ista munera gratissima acciderunt; moxque in honorem istorum Cælitum diem festum indixit. Landishutæ cum Imperatore Friderico, multisque aliis tã Ecclesiasticis, quàm politicis principibus nuptias Ducis Bauariæ Georgij cohonestauit, vt scribit Andreas Ratisbonensis in Chronico anno M.CCCC. LXXV.

LXXV Facultates & reditus Episcopatus egregiè auxit, arcesq; & ciuitates communiit, seditq; XXXIII. annos, duos menses & vnum diem. Excessit hinc anno M. CCCC. XCVI. XV. Kalend. Decembris, sepultus in choro S. Willibaldi cum septuaginta circiter annos vitæ explesset. Tumulo hoc Epitaphium adscriptum legitur.

VVilhelmo Episcopo Eystettensi, viro omnium virtutum genere ornatissimo, quem ob singularem fidem atque prudentiam, Fridericus Cæsar, & Maximilianus Rex, non modò in consilium de maximis Imperij rebus præcipuum asciuerunt, sed etiam legatum, alter ad Matthiam Hunnorum, alter ad Carolum Gallorum reges miserunt: Maximilianus etiam post Friderici patris obitum, parentis loco in summis rebus habuit, & verbis compellare consueuit: Vixit in Episcopatu annis triginta tribus. Moritur in Messing, anno Domini M.CCCC. XCIV. XIV. Kal. Decembris.

Magnam si qua viro tribuit sapientia laudem,
Hic summo præsul dignus honore iacet.
Cui nihil obiiciunt inimici præter honestum
Crimen: quod Regi & Cæsari amicus erat.

Fuit hic Wilhelmus Academiæ Ingolstadiensis primus Cancellarius, & cum anno salutis M. CCCC. LXXII. Academia à fundatore suo Ludouico, solenni more initiaretur & propalaretur, adfuit idem Episcopus cum Episcopis Frisingensi, Augustano & Ratisbonensi, Regisque Hungarici Matthiæ Legato.

Auctoritate & approbatione Wilhelmi typis excusa sunt Decreta nonnulla synodorum Eystettensium, quas tam ipse Wilhelmus, quam Antecessores eius celebrauerant, additis etiam Constitutionibus synodalibus Moguntinis, quas ex variis Moguntinis

Vu Conci-

Conciliis desumptas Petrus Archiepiscopus Moguntinus vnum in librum collegerat & congesserat; ne illis quidem omissis, quas Theodoricus Archiepiscopus anno M. CCCC. LI. in Concilio quodam promulgarat. Petierat Matthias Walcker Reutlingensis Typographus à Wilhelmo Episcopo Codicem statutorum Eystettensium: cui Wilhelmus hoc Epistolio respondit. *Dei gratia VVilhelmus, Episcopus Eystettensis fideli nostro dilecto Matthiæ VValcker de Reutlingen, salutem. Statutorum nostrorum synodalium ac prouincialium volumina, quæ à nobis summis precibus petis, ipsa itaque optata accipe: & accepta sedulò custodi: cumq; illorum opera vsus fueris, nobis fideliter remittere cures. Data in castro nostro Montis S. VVillibaldi die XX. Mensis Martij anno à Natiuitate Christi M. CCCC. LXXXIV.*

Sub hoc Episcopo natus est Eychstadij anno salutis M. CCCC. LXX. Willibaldus Pirckheimer, patre Ioanne Pirckheimero, I. V. Doctore, & Episcopi Eychstadiani Consiliario. Felix fuisset Willibaldus si in eius, cuius nomen ferebat, vestigiis permanens, Luthero & Lutherani verbi declamatoribus aures occlusisset; nec ab Euangelio, quo ipse natu maior erat, miserabiliter sese abduci permisisset: acer quidem hostis Sacramentariorum, vt testantur scripta eius in Ioannem Oecolampadium. Sed quid prodest odisse vnum Diabolum, si te alteri penitus & mordicus addicas? Id Willibaldo huic euenit; dum spretis Zvvinglio & Oecolampadio, totum se Luthero tradidit. De quo Rittershusius in vita Willibaldi. *Cum adoleuisset Bilibaldus à patre aula Eystadiensis Episcopi mancipatus fuit, non solùm vt aulicorum cognosceret mores, sed etiam vt in militia & artibus bellicis se exerceret; eò enim naturâ*

naturâ quodammodo ferebatur. Accidit eo tempore, vt Episcopus ille, à quamplurimis vrgeretur hostibus, qui latrocinando, & prædas agendo improuisas potius, quàm iustum ac indictum bellum inferendo prouinciam ipsius quotidianis incursionibus infestarent & deuastarent. Ibi se Bilibaldus equestri militia per biennium ita exercuit, vt non minus apud hostes cognitus, quàm Episcopo, Domino suo, charus & acceptus esset: nullo enim se defatigari labore permittebat, non vigiliis non inediâ, nullum declinabat onus, nullum periculum: sed quidquid iniungeretur, alacriter suscipiebat, & strenuè obibat, ea quoque à quibus alij difficultate deterriti, refugiebant. Qua tamen in re ita se gerebat, vt nihil temerè, nihil inconsideratè, sed omnia circumspectè, & maturo consilio ageret atque perficeret. Vnde fiebat, vt tam præfectis, quàm gregariis militibus acceptus esset. Verùm hæc Martia Bilibaldi facinora fortè ad successorem Wilhelmi pertinent, cui cum perditis Episcopatus inuasoribus diuturnum certamen fuit.

Interfuit Wilhelmus conuentui, quando Carolus Dux Burgundiæ cum Friderico III. Imp. Treuiris congressus est; teste Meiero in Annalibus Flandricis.

LII. Gabriel.

Res gestas vel potius epitomen rerum gestarum huius Antistitis transferam huc verbatim ex Appēdice ad Gundackarum, nam qui scripsit, quisquis fuit, haud ineleganter scripsit.

Reuerendus pater & Dominus Gabriel. D. G. Episcopus Eystettensis LII. ex celebri Equitum de Eyb familia, quæ antea Ecclesiastica dignitate & doctrina præstantes plures, cumprimis verò Albertum huius patruelem Iuris vtriusque Consultum & Operis, cui Margarita Poëtica nomen est, aucto-

rem protulit, hunc tamen primum dedit Præsulem; Parentibus Ludouico de Eyb, Equite aurato, & Magdalena Adelmennin de Adelmansfelden, natus, anno M. CCCC. LV. in arce Arberg, cui Pater tum Præfectus erat; atque ibidem primis literarum rudimentis diligenter perceptis, Erfurdiam ablegatus, eruditionem ac laudem adeptus est non vulgarem. Inde Ticinum profectus, continuo septennio, in vno atque eodem domicilio, vt animi constantiam facilè agnosceres, iuri Pontificio ita incubuit, vt Doctoratus consequeretur insignia. Reuersus in Germaniam, cum esset Bambergensis, Herbipolensis, & Eystettensis Ecclesiarum Canonicus; & è viuis excederet Reuerendus Pater & Dominus VVilhelmus Episcopus Aystettensis, in demortui locum anno M. CCCC. XCVI. Non. Decembr. capitulariter lectus, & à Ruperto Episcopo Ratisponensi, Comite Palatino Rheni, assistentibus vtriusque Ecclesiæ Suffraganeis, aliisq́ suæ diœcesis Abbatibus & Prælatis, consecratus est.

Ea in functione ita se gessit, vt summis Pontificib. & Cæsaribus gratus, Episcopatui ornamēto, & suis omnibꝰ charus esset. Etenim pietate & religione sua Clerū in officio, & Ecclesias in dignitate pristina, quantum per temporum malignitatem & emergentes subinde hæreses fieri poterat, retinere à contagione immunes studuit. Ecclesiastica autem iura, & subditos suos singulari industria semper, præcipuè verò in Bauarico bello, quod diœcesi Aystettensi vtrinque imminebat, eamq́ in partes & perniciem suam rapturum videbatur; & postea in rusticis tumultibus summa prudentia tutatus est. Cumq́ hostes haberet plurimos, quo tempore Sueuica confœderatione nondum inita, perditi homines passim impunè pacem publicam interturbantes, incendio & rapinis infesti, grassabantur; non minori vsus est animo & vigilantia, in iis persequendis, & suis in securitatem asserendis. Etsi verò sæpius magnas in conuentibus

uentibus Imperij sequendis, & cohibendis Turcarum excursionibus, aliisq; tam Italicis, quàm Germanicis bellis; nonnullas quoque in emendis, extruendis & reparandis hinc inde ædibus faceret impensas, maluit tamen optimus Antistes parsimonia, quàm censu eam pecuniam conficere. Quæ id quoque effecit, vt, cum ter duntaxat Pontificatus sui tempore contributionem imperasset, & periculosa agricolarum seditione fermè solus Principum exactionibus abstinuisset, magnam tamen & pecuniarum & frumenti vim, post mortem relinqueret.

Episcopos consecrauit Vitum Truchses de Pomersfelden Bambergensem. Henricum de Liechtenaun, & Christophorum de Stadion Augustenses. Gasparem, & Fabianum Suffraganeos suos. VValpurga de Absperg Abbatissa ad S. VValpurgam, Aystadij solenni ritu initiata, benedixit.

Aetate iam ingrauescente, quanquam non modo à Principibus quibusdam, sed & ab ipso Cæsare atque Rege Rom. sollicitaretur, vt ex illustribus familiis, vnde plures Episcopatum ambiebant, coadiutorem aliquem admitteret, nunquam tamen neque precibus, neque minis eò impelli potuit, quòd ea res iuramento præstito aduersa, & Episcopatus exilior videbatur, quàm qui Ducis sumptuosi, quales plerumque sunt, imperium sine detrimento ferre diuturnum posset.

Senio tandem multisque laboribus confectus, cum mortem præsentisceret suam, triduo ante quàm è viuis excederet, conuocatis ad se in arcem S. VVillibaldi Canonicis primariis, administrationis suæ rationem reddidit, eosq; ad concordem successoris electionem cohortatus est. Mox suppliciter veniam rogans, si cui grauior fortè fuisset, idem se quoque vicissim facturum adfirmans, postulauit, vt hoc extremum dilectionis suæ testimonium passim è suggesto proponeretur, ipseq; Deo commendaretur. Abdicatis deinde omnibus huius mun-

di curis, soli Deo vacare, & mortem meditari cœpit. Adfuerunt tum præter Canonicos duos, Gasparem de Hürnhaym, & Mauricium de Hutten à Capitulo eò destinatos, Chilianus Leyb Cœnobiarcha, Rebdorffensis, & Leonhardus Angermayr eius Confessor, quos ad extremum vsque spiritum secum esse voluit. Sanctißimi demùm corporis Dominici, & vnctionis extremæ Sacramentis munitus, cereum tricubitalem, migrationis signum, manibus protendit, in hæc iusti Simeonis verba erumpens. Nunc dimittis seruum tuum Domine secundum verbum tuum in pace, &c. eumq́; ita ardentem pro sacra Eucharistiæ repositorio in sacello arcis poni iussit, qui postea eodem ferè momento, quo præsul extinctus est, & ipse ad imum absumptus defecit, quod Prior Rebdorffensis admiratione quadam obseruauit. Mortuus est ergo pridie Kalen. Decembr. anno Domini M. D. XXXV. Episcopatus sui XXXIX. ætatis verò LXXX. cum solus inter LII. Episcopos Aystettenses S. VVillibaldi annos XXXVI. quibus eidem Ecclesiæ præfuiße perhibetur, exceßisset. Oculi eius nondum caligauerant, neque vnquam conspicillis vsus, aut memoria in tanta ætate destitutus erat. Elatus luctu publico in sepulchro, quod adhuc viuens in choro inter sacrarium & altare summum sibi locauerat, conditus est.

Euulgauit Episcopus iste anno Domini M.D.XX. Diploma; quo omnibus Diœcesanis suis imperabat, vt Bullā Leonis X. qua Lutheri doctrina & libri damnabantur, reciperent, palam promulgarent, idque, quod Bulla iubebat, sine cunctatione exequerentur. Quod diploma Luthero & Lutheranis Rhapsodis, ita placuit, vt in I. Tomum Germanicum Ienensem Germanicum relatum fuerit; vt & eiusdem argumēti aliud diploma Philippi Episcopi Frisingensis, anno M.D.XXI. datum, idq́; procurante clarissimo Theologo

logo Ioanne Eckio, cui promulgatio Pontificiæ Bullæ iniuncta fuerat.

De eodem Gabriele Episcopo Eckius in Oratione funebri. *Hoc mirandum occurrit in Reuerendissimi nostri Principis Episcopatu. Quod cum ipse quinquagesimus primus fuerit* (ita numerat Eckius) *in ordine Episcopus à sancto VVillibaldo & nullus ante eum annos regiminis VVillibaldi XXXVI. attigerit, adeo, vt sicut de Romano dicunt Pontifice; Non videbis annos Petri (scilicet 25.) sic Episcopo Eystettensi dicebant; non videbis annos VVillibaldi. Et tamen noster Gabriel, licet in prouecta ætate ad regimen assumptus, puta circa quinquagesimum ætatis annum, tum viuacissimus ipse tribus fermè annis S. VVillibaldũ superauit.* Hęc Eckius in Oratione, qua Gabrieli parentauit.

Idem Gabriel, vt & plures alij Episcopi, Principes politici, & Ciuitates, anno Domini M. D. XXXV. fœdus ad nouennium inierunt cum Carolo V. Imp. & Ferdinando Romanorum Rege; cum enim vis & violentia improborum in Imperio quotidie inualesceret, consultum duxerunt, vt plurium coitione se aduersus nefariorum machinationes communirent, scriptis etiam non paucis totius confœderationis legibus, quas manuscriptas legi; nescio num typis excusæ exstent.

LIII. Christophorus.

Huius electio, gubernatio & mors his verbis in Pontificali describuntur. *Reuerendus Pater & Dominus Christophorus ex Marschalckis in Bappenhaym S. Rom. Imp. ensiferis hæreditariis, patre VVilhelmo Equite Aurato, & Magdalena à Rechberg prognatus, cum à Patruo suo Gaspare Marschalcko Canonico Eystettensi, bene educatus à puero,*

&

LIV. Mauricius.

Ex nobilissima Huttenica familia in Franconia progenitus, vir eximia pietate, multiplici doctrina, incomparabili morum suauitate ac variarum linguarum cognitione ornatissimus, ex Præposito summi Templi Herbipolitani constituitur Episcopus Eystettensis XXVII. Iunij anno M.D.XXXIX. non tamen, nisi post triennium consecratus, prout ipse sua manu in sæpius iam nominato Kalendario notauit, his nimirum verbis. *Anno M.D.XLII. sum ego Mauricius in Episcopum consecratus per R. P. D. Christophorum Episcopum Augustanum ex familia de Stadion XVII. die Septembris.* Natus est Mauricius ipso die S. Catharinę anno M.D.III. patre Bernardo de Hutten, cuius Natalem adnotat filius in Kalendario ad Epiphaniam Domini anni M.CCCC.LXXIV. obitum ad IX. Kalend. Martij anni M.D.XXXIX. Quo fit, vt filium Episcopali tiara ornatum non viderit, aliquot nempe mensibus prius exstinctus, quàm Mauritius ad S. Willibaldi cathedram eueheretur. Mater tamen vidit, quippe anno M.D.XLIV. demum mortua. Interfuit Mauricius Synodo Prouinciali Moguntinæ, anno M.D.XLIX. vt & Comitiis Imperialibus Augustanis anno M.D.XLVIII. Quem Sebastianus Archiepiscopus Moguntinus in præfatione Synodi vocat; *virum insigni eruditione præditum, & promouendæ religionis zelo mirificè flagrantem.* Heu quam dissimilis Mauricius iste Huttenus, alteri ex eadem familia Hutteno, nempe Vlrico, furiosissimo & clamosissimo Sectario, summo Lutheri amico, fautori, & promotori, qui tandem ab omnibus, ab ipso etiam Luthero de-

fertus & profcriptus, in Heluetia, quo ceu ad afylum confugerat, miferam animam exhalauit. Juffu Caroli V. Imp. præfedit Mauricius Colloquio, quod inter Catholicos & Sectarios inftitutum eft anno Chrifti M. D. XLVI. vt non tantùm orthodoxi fcriptores, fed & ipfe Hæreticus Schleidanus teftantur. Ex quo intelligas, quantæ Mauricius auctoritatis fuerit apud Auguftiffimum Imperatorem Carolum V. Mortuus eft Mauricius anno Redemptoris M. D. L I I. cui Valentinus Rothmarus, in Annalibus Ingolftadienfis Academiæ tale monumentum erexit.

Viuat in æthereà præful dignißimus arce,
Et decus & generis gloria prima fui.
Non pietate minor, quàm fafcibus ille fuperbus
Almoniis Princeps, nec minor arte fuit.
Clara viris domus illa facris, domus inclyta Mufis;
Nobilis ingeniis gens fuit illa bonis.

LV. Eberhardus.

Nobilis ab Hirnheim, Canonicus antea Eychftettenfis & Præpofitus Metropolitanus & Archidiaconus Salisburgenfis. Electus anno M. D. L I I I. Mortuus anno M. D. L X. cui Rothmariana Mufa in Annalibus Academiæ Ingolftadienfis hoc mnemofynon pofuit:

Nunc inter cæli vita meliore penates
Iure fuo fruitur princeps, Diuûmq; potitur
Afpectu, dura humana difcrimina vitæ
Omnia poft fuperata, æterna in pace repoftus.

Reformauit & in meliorem ordinem redegit Breuiarium Eyftettenfe. Editioni præfixum eft hoc in gentilitia infignia Epigramma.

Cornua

Cornua viuacis, domus, haec, Hirenhaimia cerui,
Inclyta virtutum præmia ferre solet.
Candidus haec ambit calor, exornata recumbunt
In galea pariter cornua fulua fera.
Hac ab auis Eberharde tuis insignia capta,
Ornasti titulis, Pontificisq; gradu.
Cornigeri vtq; solent per secula viuere cerui,
Sic Eberharde tibi vita perennis eat.

Huic Eberhardo muneri misit Reuerendissimus & Illustrissimus S. R. E. Cardinalis & Episcopus Augustanus Otho *Speculum Præsulis*, à R. P. Claudio Iaio vno ex decem primis Societatis IESV Patribus collectum (quod non ita pridem euulgauimus) cum hoc suo chirographo, & Auctoris Encomio. *Speculum Præsulis collectum à Reuerendo & sancto viro Claudio Iaio Societatis IESV, & mihi donatum pro xenio prima Ianuarij M. D. XLV. Huius Speculi præsentem copiam transmitto Reuerendissimo in Christo Patri ac Domino, Domino Eberhardo, Episcopo Eystettensi, Domino & fratri meo obseruandissimo.*

Otho Cardinalis Augustanus & Elvvacensis.

LVI. Martinus.

Eberhardo successit Martinus ex nobili & peruetusta Schaumbergiorum familia, electus anno Redemptoris M. D. LX. XVII. die Iulij. Sedem tenuit triginta annos, obiit enim anno M. D. XC.

Nec scio, quis Episcopi huius vitam, mores & res gestas melius depinxerit, quàm Robertus Turnerus, vir disertissimus, partim in Oratione, quam III. Nonas Iulij in funere Martini Eychstadij dixit, Collegij Willibaldini tunc Professor & Præses, partim in epi-

ſtola ad Cardinalem Alanum. Ex vtraque breuiter excerpemus, quæ ad rem noſtram facere videbuntur.

Prima ætas Martini.

Hæc pars vitæ, etſi aliis plures maculas aſpergat, quàm quæ poſſunt toto curſu abſtergere: tamen huic ita acta, imo exacta eſt, vt in eo næuulos illos communes, vix ac ne vix quidem inuenerimus. Nam poſtquam ſuas vitæ, & viç rationes ſegregauit à foro & mundo (ſegregauit autem in prima ætate) vitam vixit ſemper puram ſceleris, ſeiunctamque à contagione morbi illius, qui Eccleſiam primò perdidit & prodidit Luthero. At otioſam reprehendas hanc eius vitæ partem. Otioſam, & voluptatis morbo correptam aut corruptam quis credat? Nam voluptati & otio tam arcta eſt ſocietas & communio inter ſe, vt otium primò molliat mẽtem & ſubigat ad voluptatem, atq; voluptas mox, falſa ſpecie, ſeſe inſinuet, veræque virtutis neruum penitus incidat. Quanquam patior, vt reprehendas hanc vitæ partem perditam otio, ſi non inuenias totam poſitam in virtutis ſtudio, pulchrè poſitam, & ad ſeuerioris diſciplinæ calculum.

Primam ætatem non primis modò Grammaticis præceptis, ſed interiori etiam illa & politiori literatura quam probè tinxerit, imo latè imbuerit & infecerit, abundè loquitur oratio latina, quæ ſeni tam pura, tam prompta, vt videatur non ſolij maieſtatem iam diu conſilio tueri, ſed à ſchola ad curiam, aut à curia ad curam togamque principis iam primum tranſlatus. Neq; dixit ſolùm commodè, ſed tã alto fuit in literis iudicio, ſiue illud ars excoluerit, ſiue indiderit natura, vt ſtupuerim ſemel cum in Eraſmo, & laudãtem illud liberum, & reprehendentem hoc, quod omnes vident, affectatum. Neque hic ſtetit, ſed, quaſi profiteretur ſe cudendç linguç artificem, inuenit & in Bembi illo perpetuo ambitu, quod languebat, tardiusque ingrediebatur, quàm teres eius atque rotunda auris ferebat: & in Politiani arguto ſcitoque genere, quod hominis non omnino plumbei, aurem mentemque mirificè afficit ac demulcet. Ac ne putetis hanc eius orationem petitam ex alieno corde & ore, ipſe mihi oſtendit Politiani epiſtolas, & Herodianum ſua manu notatos, & aſteriſcis præſcriptos ad memoriam, ſubiecique

citque eandem se operam in Bembi historia Veneta fixisse, sed duriusculum, & longioris periodi circumductu reptantem veriùs quàm incedentem, non facere ad suum stomachum. O delicatum stomachum, & si hoc habitu natum, diuinum; si arte factum, primæ ætatis incuriam nemo mihi reprehendat.

Quanquam quid probo primam vitę partem positam in studio & stadio virtutis? Loquebatur id fama, loquebatur pectus instructum à prudentia, loquebatur perpetuus in mensa sermo, loquebatur ingenij oculus purus & acer, quo statim videbat in alicuius, & vultu, quod amaret; & oratione, quod reprehenderet. Audiui à viro bono, beneque oculato, cui illius vita non næuo & crepundiis, sed veris notis cognita, in historiæ, canonum, conciliorum peruolutatione ita contritum, vt quoties vellet mentem traducere à cura grauiori ad quietem, solitus sit in hęc adyta quasi diuersoria opportuna diuertere, vt antea sæpe trita, & iam nullo sibi labore peruia. id quod vt ego crederem, fecit illius perpetua consuetudo, qui in mensa plerumque nodum ex canone Conciliove ita commodè nexuit, & vel ipse soluit, vel aliis, tanquam Gordium, dente incidendum reliquit, vt sępe miratus fuerim, hac labe ætatis & principum, tantum aut senem potuisse, aut voluisse principem. Ista fortasse postea commodius, nisi pertineret ad rem, videre nunc, ex quo semine non otij, sed laboris, illa post seges Principis nata est, & effloruit.

Peregrinatio Martini in Italiam.

Neq; hoc semen est Germanici tantùm soli, quanquam sparsum hîc primò diligentia, occatum labore, pietate irrigatum, & gratiæ, tanquam solis, percoctu maturum exierit tandem in hanc Ecclesię Germanicę messem. Quippe cum probè intelligeret posse Troiæ, id est, domi, nasci Hectores, sed non posse nisi foris fieri Vlysses, vsu fieri, consuetudine fieri, peregrina disciplina fieri, & quasi Mineruæ manu, fingi: profectus Bononiam, omni semper humanitatis & doctrinæ laude politissimam, ita perpetuo & nunquam interciso prudentiæ humanitatisq; tenore exegit duos annos, vt æquè cieret amorem & in Germanis Italicę suauitatis, & in Italis prudentiæ cuiusdam Germanicæ. Post studia Bononiæ cœpta, fortuna vel potius prouidentia, fortunę victrix aut rectrix tulit in Italiam Augustanum Cardinalem, cuius Aulæ Martinus ag-

gregatus Romam vidit, atque in media labe ita nitidus vixit & ſegregatus Romam vidit, atque in media labe ita nitidus vixit & ſe-
ne labe, vt præbuerit occaſionē cuidam prudentiſſimo viro, committendi Martinum adhuc iuuenem cum Cardinale, mirandiſque duos ex vna gente diuerſiſſimi ingenij homines, quorum vnus ita Germanizabat, vt nihil videretur velle habere Itali; alter ita Italizabat, vt nihil penitus Germani.

Quare cùm multis prudentiæ & mititatis partim inſitæ, partim adſcitæ ſignis probaſſet Italis eſſe in Germano homine, quod debeat amari & coli, reddidit ſe Germaniç ſuç, ſecumq; refert. q. d? prudentiam? rem notam; iudicium? dixi. doctrinam? vidiſtis. quid tandem nouum retulit, & nō auditum? ipſe ſe retulit (mirum myſterium verbi) ipſe re retulit Germanorum Germaniſſimum, non Itali ſimiam, ipſe ſe, expreſſionem candoris, non factum arte vultum; ipſe ſe, ſuauitatis viuam imaginem, non delicias fictas; ipſe ſe affectuum magiſtrum, non aucupem ceremoniæ; ipſe ſe retulit, non oblitum externis moribus & ſceleribus ad contagionem, ſed molliſſimi ſimul & grauiſſimi genij formā quandam & exemplar. Quam grauitatis & mititatis perſonam tam conſtanter tuebatur iuuenis, ſenex, ſubditus, priuatus, vt diſcriminaretur tantum à ſene iuuenis, crine, à ſubdito priuatus, loco.

Decanatus Martini.

Hæc cum vel morum modeſtia, vel motuum mitigatio primum poſuit in Decanatu. quem hic virum? omnia vt dicendo exequar non ſinit tempus: & ipſius primus princepsque honor orationem hîc tanquam ad vadum hærentem, ad ſe toto impetu rapit. id tamē impetro & à reipſa, & ab ipſius principatu, vt moneam illum geſſiſſe Decanatum, ſumma moderatione; verbo, vt magiſtratum; re vt ſubditum, vix vt poſſit ſtatui, fueritne ſeuerior in ſe ſubditus, an mollior in alios magiſtratus. Mirus hic modus gerendę reipublicę, & eò magis mirus, quo verius tuebatur dignitatem, inueniebatque noua arte, vt ex auctoritate timorem, ſic ex auctoritatis vſu amorem.

Principatus Martini.

Cùm duo ſunt, quæ homines commendant omnes maximè maximos, eosque ponant propè diuinitatis gradum, facere & cedere: tum hæc duo ita ſunt plena difficultatum, & interſeptu obi- cum

eum pene inuia, vt in tota antiquitate vix legeris, qui & faciens nõ impegerit, & credens non titubarit, &c. Martinum vt non liberem omnino hominem ab ea pedica, quæ Apostolos ipsos implicuit; tamen Episcopum vt vindicem & asseram, facit eius omnis sermo, omnis cõsuetudo, omnis actio. Nota est illa illius vox ad principem virum, cur Luthero potius quàm Ambrosio? Witembergę quam Romæ credis? crederem, inquit ille, incredibilia? imo subiecit sanctus senex; idipsum credere; est incredibilia credere. Quanquam male pono momentum in vna eius voce, qui tota vita ita dixit, ita fecit, vt & vita verbo, & verbum vitæ, & vtrumque fidei fecerit fidem: vsque eo, vt ab hæretico audiuerim, si omnes sacerdotes fuissent hac vita Martini, nunquam secessio fuisset facta à Roma. Etsi hæreticus præposterè peteret momentum fidei à vita hominis, tamẽ maxima fuit laus Martino, sic vixisse, vt ipsi hostes statuerint eius fidem & vitã, vitæ sibi & fidei ęquissimam regulam. Caluino exprobrãti leuitatẽ nobis, qui credimus sub specie panis esse Christi carnem, respondisse fertur medicus verè & argutè; qui non credit Christo dicenti, grauiter impudens: qui credit, feliciter est stultus. Ad hanc normam Martinus Episcopus. Etsi enim oportuerit adferre rationem, cur crederet: tamen ita totus in orbis & vrbis nutu acquieuit, vt sine ratione mallet credere, quàm cum ratione insanire.

Purè ergo Episcopus noster credidit, profectò vt Episcopus. Purè tantum? imò constanter & piè. pietatem vidimus omnes, quicunque eum vidimus gementem, suspirantem, & tantum non flentem, quotiescunque rei vel in Gallia, vel in Flandria malè gestæ susurrus increbuit, & quasi amore in Romam grauidum, non prius conquiescentem, quàm aliquam è cœlo spei & consolationis auram sentisceret. Martine, possúntne hæc tempora te carere Episcopo? debent potius, quam possunt. Quam clarè nos vidimus eius pietatem, tam verè hæretici stupuerunt ipsius constantiam. Principes enim non nostrarum partium etsi omni suauitatis & officij genere complecteretur, tantumque deferret, quantum aut sanguini debuit, aut potuit vicinię, tamen cum ageretur Christus, cùm Ecclesia, cùm Roma, animus magnus & fœtus amore cœli, nõ cogitauit, contra quos, sed pro quibus diceret. Ex hoc genere multa sunt; verùm, quia mysteria aulæ semper cũ offensione, aliquando cum periculo efferuntur in vulgus, tantũ tango, quod

cuidam

cuidam magno, & alioqui bono viro se excusanti; quasi à Luthero, non à Caluino stantem; constanter responderit; Luthero, Caluino, omnibus ęquè extra septa Ecclesię vnam esse viam, aut prolapsionem potius, in flammam perpetuò vindicem. Quam senis aureoli vocem aureolus Princeps Bauariæ *Dux Philippus* ita arripuit, vt eam, quasi è cœlo lapsam, & gemmam constantiæ, quæ Episcopos debet maximè ornare, literis ad patrem suis intertexuerit. Macte Princeps *Philippe*, & tenax disciplinæ, in qua es imitatione exemploque magni Martini, hoc modo cresce ad magna.

Nolite tamen putare Martinum sic zelatorem, vt non meminerit modestiæ. Nam hæresin sic perdidit, vt hæreticus vellet suam hæresim, si perderetur, sic perdi. Oderat quidem hæresim, vt pestem; sed odio sancto, odio iudicij, odio, quod habuit amorem. Quanquam in eos, qui carnem sapiunt & sensum, vix cadit, vt intelligant amorem cum odio coniunctum, & ad concordiam miraculo mistum: tamen Episcopus Martinus hæresim ab hæretico, morbum, à morbido, contagionē ab infecto tam exquisita iudicij lima secreuit, vt arderet eius, quātum odium in hæresin tantus amor in hæreticos: factumque est hac moderatione, vt viderentur æquè & hæreses odisse eius amorem, & hæretici eius odium amâsse. Tanti est principem bene vti voce, bene vti ratione. In fide, & pro fide bene quidem & generose: pendamus actionem.

Nitida illa, & (vt vno verbo dicam) prisca. Nam Principem & Episcopum sustinebat tam pulchrè, vt nec Episcopum pollueret maiestate, nec vilitate minueret Principem. In incessu quid desideraris Principis? ita altus. Quid Episcopi? ita grauis. Vestis quidem Episcopi tota, sed vesti is eam auctoritatem conciliauit, vt videretur Principem non alia vestis melius ornare posse, quam Martiniana. In victu nec luxus, vt agnoscas Episcopum, nec luctus, vt mireris Principem. Alia sunt maiora, & quæ vix videntur posse in Principem simul & Episcopum cadere. Profusio fuit, quanta debuit esse Principis, & parcitas, quanta potuit esse Episcopi, &c.

Examinemus iam iudicij tanquam aurificis staterâ separatim illa, quæ sunt ita Principis, vt non videantur Episcopi. Principis duæ sunt Principes functiones, punire, audire. at quid puniuit? vix statuo apud me laudem clementiam, an admirer iustitiam. Nam sic egit, aut potius sic omnia egit, vt ęque eius & amaretur mitias,

&

& timeretur seueritas; si tamen seueritas possit dici, quæ tam fuit mitis ad veniam, aut mititas, quæ tam seuera ad normam. Non potest, hac carnis & temporis labe fieri, vt non inueniat aliquando Princeps in subdito, quod seueriori verbo non perstringat. Hæc causa si Martino obiecta (arrepta enim fuit nunquam) num oculum creditis acrem? labrum tremulum? ardentem maxillam? alia vultus terra ad speciem? omnia potius contraria extra vocem, quę iudicij sale mista, & carpebat aculeo, & capiebat amore: nisi culpa grauior aculeum requirebat & solum, & altum. Deus bone, quam acriter tum infixit? quem tamen, aut texit semper, aut deposuit, quoties exibat in publicum, explicuitq; frõtem, vocem, manum, alias mititatis suæ diuitias, tam abundè, tam apertè vt facilè peccans intelligeret, se correctum, non despectum, & ipsum finxisse, non exeruisse iram. Hoccine est, esse iudicem? patrem potius, ita amat. At quo modo non iudicem, qui punit? inueni exitum. Fuit iudex pater, quæ laus est Principis vna omnium maxima, &c.

De feminis stupor est, cum exegisse vitam, semper integram ab hac communi temporis & ordinis nostri contagione, & cauisse in vita nihil catius aut cautius, quàm ne admitterĕtur illæ in societatem sermonis, aut si admittendas postularet necessitas, nec solas, nec nisi illustres: cum quibus animaduertebatur, ita loqui, ita agere, vt ipsas, credo, suppuduerit aliquando, virginem pudorem, qui solet in oculo feminæ habere sedem, mutata iam sede, tutiorem locum inuenisse in vultu, in oculo, in toto corpore Martini.

Qualis Episcopus fuerit Martinus.

Principem inumbraui, in quo nihil Episcopi, Episcopum iam saxo videritis, in quo nihil Principis. Episcopi verum vultum, qui pingunt, non lineas tantum primas, sed eminentias, vmbras, totum deniq, habitum exprimunt ad formam Christi, qui boni Pastoris, id est, Episcopi nomen sibi, & facto primus confecit, & verbo solus vindicauit. Ego (inquit Ioannis 10.) sum pastor bonus. Non dicit tantum, vt pastor, sed facit, vt bonus, & facit tria, numero quidem pauca, sed fructu feracia, & posteritati semper futura indicia, verasque notas boni pastoris. Non teneo vos circuitionibus. Prima boni Pastoris nota est, quoddam quasi insigne non inductum, aut eductum è serie maiorum, sed Christi voce, & vita, tanquam filis purissimis prætextum. Vt animam suam ponat pro

ouibus. Durum inquis, durum, sed necessarium, nisi mercenarij nomen,& labem, velit subire. Mercenarius fugit, atque quia oues curat sibi, non se ouibus, lupi eas denti & laniatui obiicit, se vt præstet immunem. Ad hanc normam Martinus sanè pastor, & optimus pastor, posuit quidem animam pro ouibus suis, qui, quidquid vixit, illis vixit non sibi, tam scilicet mori, vt illæ viuerent, quam promptus viuere, ne illæ morerentur. Testis enim tota vita eius, in qua nihil ex bonis, quibus circumfluebat, terrenis præcerpens sibi ad voluptatem, dominus quidem omnium, se fecit seruum singulorum. sic enim precibus dispeseucrat diem, mensæ, caussis, litibus, aliis pietatis functionibus, vt sibi se seruaret, quantum Deus & suorum negotia reliquum facerent,&c. Non potuit quidem omnia, quæ instillauit amor, potuit tamen maxima; quæ tamen non potuit per se, voluit sane per alios. Hæc caussa, cur seminarium in ciuitate sua, ad Concilij Tridentini præscriptum instituerit,& primus Episcoporum in Germania instituerit: quòd suis instituerit; optimus pater, quod ad nutum Concilij, obedientissimus filius; quod primus Episcoporum, omine sanè bono,& vero, primus in Germania Episcopus. Nec sine fructu instituit. Nam in hoc seminario primum virtutis, doctrinæque lac suxerunt parochi, Iurisconsulti, Theologi, plurimi, optimi, doctissimi, si viui, rectè indices; si mortui, verè testes:& viui & mortui, profectò coronæ, & laureæ suæ in rempub. charitatis: quorum opera dum vtebatur (vtebatur sæpissimè & lubentissimè) facetè, sed quasi in sinu gaudens de suę charitatis messe, dicere solebat, se metere, quicquid hi serunt, verè sui, &c.

Charitas illius emanauit quemadmodũ boni ad bonos, sic Episcopi ad omnes: subditi si morerentur; moritur; si ægrotent, ægrotat: si angantur, angitur, si quid a flamma, aut imbre patiantur, ille mox vel flammam ignis, flamma charitatis, vel imbrẽ cœli, imbre oculi conatur æquare, imo vincere: sic vt omnes vnus omnium dolores doleat, vsurpetque cum Paulo, quis infirmatur, & ego non infirmor? singulare id est, & mentis in cœlum penitus subreptæ indicium. quod, quò tempore pestis ciuitatem hanc depascebatur, fœdoque populatu affligebat, ita sibi curæ fuit cura suorum, vt parochum, qui infectos adibat ipse infectus, sæpè ad se accerseret, neque periculo deterreretur, quò minus eum partim consilio iuuaret, partim mulceret consolatione, & viua charitatis voce

exem-

exemploque serio instillaret mortem, quam charitas induxerat, facilè esse contemnendam. periculum quicquid alij inculcabant; periculum sui, periculum Ecclesię, periculum reipub. ille constanter perstabat in ipso virtutis vestigio, edebatque voces illas verè Apostolicas, se mercenarium nō esse, sed cum suis vt velle viuere, sic posse mori. Menti verò, quam habet optimus parochus non deserendæ stationis è cœlo impressam, se id adiecturum momenti, vt hunc charitatis circum, quem diuino instinctu ingressus est, suo exemplo seriò curra, & percurrat. Stupemus in S. Carolo Borromæo, vrbis & Italiæ vero stupore, cum Mediolanenses suos, peste post natos homines longè contagiosissima, tabentes adiisse, excitâsse, lustrâsse, exemplo lustrasse, sacramento lustrasse, omni verbi factiq; luce lustrasse, verè Episcopum. Martinum nostrum, si non æquo propè latere, certè proximo post eum vestigio pono, qui, quod non valuit viribus effœtus, voluit Episcopus periculo, & quod fecit exemplum Borromæus, illud hic secutus sit maiori fortasse iudicio, qui mediam viam cœli insistens, se præbuerat orbi visendum, imo stupendum, mortis nec incursu temerarium principem, nec vitatu mercenarium Episcopum.

Morbus & mors Martini.

Postquam quatuordecim septimanarum languor, qui dicebatur potius, quam morbus, eum adfixerat lecto, rationes meæ ferebant, vt ab illo peterem auris copiam. Jntromissus pro more, postquam dolueram, verè dolueram, subnexueramq; spem, causam spe[illegible] alias aulæ potius tricas, quam Christi voces: excidit mihi tandē vox illa Christiana, è morbo nec multo, nec magno elucere valetudinem certam, tamen me sperare ad Dei voluntatē ita eum jam factum vsu, factum exemplo, factum librorum sacrorum lectione, vt sit excepturus æquè mortem, si feriat; atque vitam, si excipiat. Ille oculo in me contra morem intento, audaciam (inquit) verbi, sed vultu, inquit, medio inter ridentem, & pallentem, tu mihi primus mortem minaris & ominaris? excusanti mihi libertatem verbi, & pro timore spem, pro Christo obtrudenti mundum, frustra subiecit, & ex aulę disciplina argutaris post veram vocem: nec tamen est, cur timeas offensionem. Nam accipio, si Deus velit, nuncium, si nolit, amorem tuum. Istud est amare, illo tempore mihi mortis mentionem inijcere, quo al[illegible] vitam promittūt,

 &c.

& seni,certius, & morbido liberius, quàm robusto antea,& firmo à valetudine. Quo magis mihi places,qui sic mortali speras vitam, vt morbido timeas mortem. Neque sum tam ignarus mortalitatis,vt statuam mihi legem moriendi,alienam potius vocem, quàm Dei voluntatem, neq; hic primum lectus, me docuit mori, sed ille,qui ante decem annos meam valetudinem tentarat, & ad mortis portam, tanquam lapidem, grauissimè adflixerat. Lucrum ergo iam mihi est,quicquid viuo,& ab eo tempore vixi. Propè est,vt in Martino pingam Paulum,ita iustis verborum ponderibus pendit, lucrum vitæ, mortalitatis vim flabilem, mortis certam rationem, alienæ vocis ventum, sui lecti timorem , omnia tandem exeuntia in Dei voluntatē. At ne putetis vocem potius casus, quam iudicij:neque semel fuit dicta,neque vni,neque in vna causa.

Gratulanti Principi vicino restitutam valetudinem (exierat enim in vulgus spes) iubet agi gratias per literas, quæ, quod præferrent spem,omitte mihi si (inquit Secretario) spē,& subiice,de me fore illud,q Deus vult. Laus Germanorum est, valere iudicio, & inter Germanos hæc laus Thuringiorū & Saxonū maximè est. Verum noster Princeps,quātum Thuringij reliquos Germanos, tantū Thuringios vnus omnes iudicij vi vicit,& superauit. Quicquid vidit titubatum aut in officio,aut contra artem,id is quadam iudicij vel acie tam probè vidit,vel lima tā probè correxit,vt nihil vltra. Id firmus, quàm exquisitè fecit non est, cur moneam: cùm morbidus: imò moribùndus(quo tempore acies mentis corporis dolore retusa, vix se exerit) viderit pro spe humana diuinam voluntatem sufficiendam. Totum hunc non dicam solius Dei, qui sui totius Deum solum vult regulam? nihil mirum, si valetudinarius in Deum se totum abdat, qui valens omnia dicta , facta , cogitata ad Dei voluntatem,tanquam normam reuocauit. Quæ viui valentesq; terimus,ea morituri arripimus,boni bona,mali mala, siue dicta, siue facta.

Solent,fama illustres & nomine,illustria vsurpare elogia,pompæ hic,*plus vltra*;constantiæ ille,*pressus resurgo*;superbiæ vnus, *vel Cæsar, vel nihil*; alter modestiæ, *sto quasi casurus*; alius deniq; aliud, quod proximè repræsentet , quam quisque mentem habet, vel libatam ex cœlesti igni, vel terrenæ fæci immersam. Martinus vero noster quid præfert?ad pompam nihil,ad vsum verò illud: ich stets Gott heym/ id est, commendo rem Deo. O bonam, bone senex,

Cyno-

Cynosuram, ad quam dum vitæ tuæ, tanquam nauiculæ, clauum dirigis, appulisti in portum, & gloriæ, quæ vana, & felicitatis, quæ vera, quam nullus aut inuidiæ ventus euertere, aut calamitatis tempestas potest corrumpere. Quærin? quam habent hæc verba vim? princeps, si qua cura paulò mordacior, aut molestior incurrerat, cogitabat primum ipse secum, consultabat dein cum aliis. Nihil proficit suum? id reliquum est illi in Deo, ich setz Gott heym. Post hoc verbum, si vrgeret cura; certè eum vrsit, non pressit quasi hominem in cura, sine cura, vnde vt in vitæ perpetuo dolore, non audiebantur voces querelæ, nec vt fœminæ fractæ; sed (quasi mel mentis non posset fel verbi edere patientia) *Deus, quod tu vis: fiat voluntas tua Domine*, in manu Dei sum, isfigat, refigat; quod Domino placitum est. Etiamne Martine? tam non tuus, vt totus sis Dei? istud quidem est exprimere verè Episcopum, nisi verius Christum, qui quantus fuit, obedientiæ filius fuit, voluitq; nullus esse in morte vt possit esse totus ad voluntatem Patris, &c.

Propè mortem, mirum est, quam contempsit mortem. Roganti vni, quid optaret in hac vita amplius, respondit; mori, nec aliquid in hac aut scelerum sorde, aut hæreseon labe posse esse, quod ei vitam posset facere aut dulcem, aut optabilem: esse quidem sibi cordi & curæ, Ecclesiam suam, populũ suum, Eystadium suum, (ô voces pastoris bonas) sed vt se, sic hæc in manu esse Dei. Hactenus speramus illi vitam. Postquam Medicus clamat, mortẽ certã, Deus bone, quos gemitus? quas lacrymas? quos dolores suorum? nihil necesse, mercede eliciamus præficarum pullam & lacrymam. Tota ciuitas est luctus, tota ditio imber lacrymarum. Is tamen recto, & erecto animo ridere hanc hominum de se curam, in illam solum cogitationem intentus, alteque defixus, quomodo moriatur Deo. Quanquam frustra hanc curam curat. Nam vnus est ille bene moriendi modus, quem semper tenuit, benè viuere. Qui illi erat à sacra, secretaq; aure, quia nouit Principum animos difficillimè diuelli, à pleno titulorum, dignitatum, rerum humanarum affectu, voluit etiam hunc affectus in illo fundum tentare. Deus bone, quàm reperit purum? quàm defęcatum? quàm limpidum? & nullo mundi limo inspersum? est (inquit Confessarius) *Illustrißime Princeps*, tẽpus, quo testêre mundo, quanti facias mundum; respõdeasq; mentẽ tuam clarè, an res terrenas, vt necessario, sic libenter relinquas. Egon', inquit, libenter non relinquã res ter-

renas? nec meas? nec veras res? Quæ nobis videntur res, sunt vmbræ, quæ firmæ, sunt planè fluxæ.

Non multo post sistitur illi Christus panis specie tectus. Mox ille, titulos, inquit, bone Iesu, honores, agros, palatia, vitam, omnia, singula, quibus me supra me ornasti, tibi nunc cedo, liberè libenter. Quid hic primum laudo? mentem? est supra omnem laudem. Verbum? peribit illi vis à me verbo. Exemplum? exemplum quidem hoc, si qua laude aut via possum, optem subiici non principibus modo, sed omnibus etiam hominibus, qui in huius stadij meta, &c. Venit ad agonem, in quo quidquid athleta Christi debet, facit, pie facit, & cum fonte lacrymarum: ac quemadmodum sacerdos eum munit sacra confessione, & mensa; sic is se piat sacra lacryma, nec prius facit flendi finem, quàm ille muniendi. Piato, imo sacrato nulla amplius fluit lacryma, vngitur placidus, dicit vale placidus, monet placidus, & audit monentes, orat placidus, & quasi non pars mundi, sic ex mundi statione placidè exit. Multa vestigia diuini hominis, tanquam ad Deum recta exeuntis. Qua quisque vita fuit, fœda, integra; eius signum, anima claustrum iam corporis prærupturа, clarè edit. Dicunt auarus, opes, libidinosus, delitias; miles bella; nauta scopulos; bona, bonus. Martinus vt verus Episcopus, & in mundo viuens sine pice mundi: dispensat partes, Suffraganeo suo, concionandi, Capellano, celebrandi, aliis, alias functiones pie, diligenterq; obeundi. Si quid effert iam mens in corpore, quasi extra corpus, quid putatis illud? non mundum aut mundana, sed missas, Psalmos, Euangelium, resurrectionis spem, cœlum, Ecclesiam suam. Quid pergo? agon illius & extremus vitæ circus fuit totus in cura Episcopali, monet & monetur, mouetur & mouet; benedicit & benedicitur.

Id memorabile, quod sæpe suis, huic sacram manum, illi sacrum oculum, alteri sacrum osculum, omnibus sacram crucem & benedictionem sæpe impertierit, quasi sacer sacra tantùm cogitans, faciens, dicens. Duobus illis diebus, qui fuerunt seni, vitæ vltimi, *Adamus Fabricius*, qui præerat sacris eius concionibus & confessionibus, & *Laurentius Eisephius* Suffraganeus, viri à zelo & doctrina instructi, semper penè aderant illi, operamq;, quam malebant vigenti & viuo, moribundo iam piè nauant, præeuntes, nunc hunc, *Pater noster*, nunc illum, *Credo*; verumque iam alias orationes pius senex sequitur, tanta vultus vocisque suauitate, vt viderint

omnes

omnes in illo animi submissionem, quantam orationẽ mea nunquam æquem, qui senex iuuenum, pastor ouium, pater filiorum, vocem, nutumque non sequi tantum, sed obseruare etiam videbatur, atque hoc vltimum & maximum, vel suis modestiæ exemplum, vel sibi obedientiæ monumentum conficiebat. Omnia hic tanquam ouis, & obedientiæ infans alieno ductu, nisi quod sæpe iusserit sibi præiri illum psalmum. *Expectans expectaui Dominum.* De hoc psalmo video sanè fulgorem Spiritus sancti emicantem ex voce. Nam Sacramentis, lacrymis, orationibus piatus non clamat, *De profundis*, nec gemit, *miserere*; sed quasi carnem, mundum, Satanam ducens in triumpho, id vnum cogitat, dicit: *Expectans expectaui Dominum, & intendit mihi.*

Nocte, quæ fuit illi vltima, cœpit serio rogare de decima hora: quam, quia omnes norant longissimè abesse, putant delirium esse vocis. Magis putant, quod non multò post subiecerat voce contentius elata, decima adhuc non audita? tandem quasi ægrè ferens, horam optatam, diutius, quàm pro voto hęrere, iterum atque iterum, etiamne tam tardè decima? Quid vrges sancte senex decimam? veniet illa, veniet, quam festa tibi & fausta, tam nobis lacrymabilis & mœsta: cum cognituri sumus, quod prius interpretabamur, delirium vocis fuisse mysterium. Auditur enim iam decima, & ecce tu tuam animam nitidam illam, & à carnis Satanæq; nexu liberam reddis Deo tuo, nosq; deseris inter mundum & Dęmonem medios, imo sine te mortuos. Benè dixit vnus, cui senis cor visum, aut certè sæpius auditum, eum toto vitæ cursu creditum optimum, sed meliorem tamen semper fuisse, quam creditum. Id iam videmus clarè. Credimus ante tantùm Confessorem, vidimus in morte etiam Prophetam. Fuit præterea aliquid, eum mortuum in octaua corporis Christi. Nam cum is corpus Christi tanta reuerentia in vita semper coluisset, quanta hominum quisquam, & rem sacram toties fecisset, vt in funere, eius Suffraganeus argutè dixerit, res sacras fecisse eum plures, quam audierint alij: profectò hoc credo ex cœlo fluxisse in eum beneficium, vt quam diem reuerendissimè semper habuit & Ecclesia Christi corpori vero, sed mysticè velato, triumphum contra hęreticos decreuit, eum is videret & in terra vltimum, & in cœlo primum. Mallem nõ tam citò videret, non quod beato quicquam vellem præcerpere de sua felicitate, sed quod hæc eius felicitas, nobis fuit infelicitas, quantã scribendo non possum consequi.

Hæc

Hæc ex Turnero de Vita, rebus gestis, & morte Illustrissimi Martini excerpere volui; quia Turnero mores & actiones Martini cognitissima erant, qui vt Martini eximius cultor, ita & singularis admirator fuit. Magna porro huic Episcopo familiaritas fuit cum Serenissimis Bauariæ Principibus Alberto & Wilhelmo, à quibus sæpius Monachium inuitabatur.

LVII. Casparus.

Iustis Martino defunctoritè persolutis, ventum est ad noui Præsulis & Principis creationem. Creatus igitur concordibus Patrum suffragiis Ioannes Otho à Gemmingen, cathedralis Ecclesiæ Augustanæ Decanus, & Eystettensis Canonicus. Sed nullis siue Capituli, siue aliorum etiam principum virorum precibus & auctoritate adduci potuit, vt in Electionem cōsentiret, qui tamen paulò post, nempe anno salutis M.D. X C I. die X X I. Martij cathedram Augustanam moderandam suscepit, cum morte sua eam rectore destituisset Marquardus à Berg Episcopus. Cùm igitur Collegium Canonicorum de obtinendo consensu ab Othone desperauisset, de alio Præsule subrogando circumspexit, lectusque est Casparus ex nobili familia à Seckendorff. X I I I. Augusti anno salutis M. D. X C. qui, vt paulò post audiemus, Episcopatum inuitus, nec sine lacrymis, suscepit, ratus, nec forsan vanè, onus istud suis humeris impar esse; quod postea euentus quoque comprobauit; dato ei à Collegio Canonicorum coadiutore, X V I I I. Nouembris, anno gratiæ M.D.X C I I I. qui fuit Ioannes Conradus à Gemmingen Canonicus Ecclesiarum Eystettensis & Augustanæ; & huius etiam Decanus. Robertus Turnerus, vir

&

& humanis & diuinis literis excellenter excultus, in præfatione ad Casparum à Seckendorff, præfixa orationi funebri in obitum Martini Principis, laudat Casparum à cultu D. Virginis. *Primum, inquit, verumq́ semen boni Principis & Episcopi in vobis fuit D. Virginem amasse, coluisse, & intra annum, mille supra aureos in eius cultum posuisse, sic vt ausim Illustrißimum appellare D. Virginis filium, &c. Deinde lacrymæ illæ, quibus post Episcopatum oblatum, aliquot dies non ponebant modum, mihi videntur & filiæ boni animi, & ingentis spei, tanquam meßis, piæ matres: nam quemadmodum Episcopatum, tanquam consulatū prensare, infinitæ semper fuit ambitionis, & mali plerunque exitus: sic in Episcopatus curam subire, publicæ non priuatæ rei ergo, est animi grauidi charitate, quæ parit exemplum, famam, Zelum, tandem cælum, nisi fortè à Dei contemptu & neglectu peßimis obstetricibus excepta, exeat in abortū, Ecclesiæ heu infaustum semper abortum.* Obiit Casparus supremum diem XXVIII. Aprilis anno Redemptoris M. D. XCV. eo ipso die, quo Eystettensis populus participem se faciebat Iubilæi seu plenariæ Indulgentiæ quam Casparus à summo Pontifice impetrauerat.

LVIII. Ioannes Conradus.

Ex vetusta familia Nobilium à Gemmingen, successit Casparo, cui iam antea Coadiutor datus fuerat. Laudes huius Principis continētur in eius Epitaphio velut in quadam Epitome, & est tale.

Joannes Conradus à Gemmingen, Episcopus Aichstadianus, summa religionis, iustitiæ, prudentiæ gloria, sacro instrumento, in

quo hierotheca gemmis insignis eminet, splendidè aucto & exornato, grandi ære alieno per superiorum temporum difficultates contracto, dissoluto, ditione prolata, Arcis Willibaldinæ ædificio magna impensa inchoato, auro longa parsimonia collecto, in ærarium illato, optimè de Ecclesia & tota diœcesi meritus, vixit annis L I. sedit X I X. obiit anno Christi M. DC. X I I. V I I. Idus Nouembris. Ioannes Christophorus à Westerstetten Episcopus Aichstadianus Decessoris memoriæ grato animo P.

Erat Ioannes Conradus non tantum in grauioribus, sed etiam in politioribus disciplinis apprimè versatus: neque latinæ tantùm, sed & Italicæ & Gallicæ linguæ peritus. Optimus Oeconomus, vt in Epitaphio rectè prędicatur: qui exemplo suo docuit quantũ vectigal sit parsimonia, & attentio ad rem, tametsi parsimonia hæc non erat cymini sectrix, nam quando & vbi opus erat, liberalitatis suæ fontes largiter aperiebat, & quotidianus victus procul ab omni tenacitatis sorde aberat. Quis autem nescit, inter cæteras dotes, quas Apostolus Paulus 1. Tim. 3. in Episcopo desiderat, esse itidem Oeconomiam, seu rectam familiæ, & rerum, quæ ad familiam spectant, administrationem? hanc enim indicauit, cum postulat Episcopũ, *qui suæ domui bene præpositus sit*, & hoc ideo, *quia qui domui suæ praeesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligen-*

tiam

tiam habebit? Ordinariè enim, qui rem familiarem negligunt, omnesque prouentus inaniter effundunt & dilapidant, res quoque Ecclesiasticas in postremis ducunt. A quo vitio longissimè seiunctum fuisse Ioannem Conradum, testantur tot aurea & argentea vasa, tot pretiosissima & splendidissima vestimenta, aliaque vtensilia, quibus Ecclesiam, præsertim Sacellum Aulicum, exornauit.

Deinde his maximè temporibus necesse est, vt Episcopi ad Oeconomiam diligẽter attendant; cùm enim nõ tantùm habeant oues, vt pastores; sed etiam temporali iurisdictione adstrictos subditos, vt sacri Romani Imperij Principes; omnino curare debent, vt possint, si quę violentia ingruat, eam vel soli, vel ab aliis amicę adiuti, propulsare, &, quod vulgo teritur, vim vi repellere. Quem ad finem quid pecunia in promptu conferat, notius est, quàm vt longa oratione egeat. Circumfremunt vndique lupi hæretici, insidiantur non tantum animabus, sed & Episcoporum ditionibus; quarum licet complures iam in Germania deuorauerint, necdum tamen satiati sunt; habent enim naturam *ignis, qui nunquam dicit:* SVFFICIT, vt Salomon in Prouerbiis ait; oportet igitur, vt paratum sit subsidium, quo lupi faucibus siccis hiantes arceri queant, si qua vi repagula perrumpere, & in Episcopales possessiones irrumpere tentẽt. Quod sapienter Ioannes Conradus animaduertit. Neruo tamen belli conficiendo ita operam dabat, vt nemini grauis esset, nec insuetis exactionibus subditos vexaret & exhauriret, sed reditus annuos ea prudentia colligebat, impendebat, & expendebat, vt quid nouendecim annorum spatio facturus fuisset, si amplior & opulentior

Episcopatus obtigisset, omnes intelligant. Nec plura de hoc Illustrissimo Præsule, quia, vt initio dixi, omnia eius Encomia Epitaphio breuiter veluti compendio illigata sunt.

LIX. Ioannes Christophorus.

Joanni Conrado successit Ioannes Christophorus ex nobili & veteri stirpe à Westerstetten, IV. Decembris anno M.DC. XII. olim Ecclesiæ cathedralis Eystettensis Decanus; ex Decano Præpositus & Dominus Elvvacensis; quem principatum aliquot annos sapienter, iustè, & summa cum æquitatis laude administrauit, vt rectè factorum præmiator munificus, ita malefactorum vindex & vltor seuerus, præsertim veneficij; quam luem, latius præsertim per sexum femineum, manantem; vt cohiberet, nihil intentatum reliquit. Euectus postea ad cathedram Willibaldinam, Elvvacensi præpositura sese abdicauit, & ad S. Willibaldi mõtem commigrauit; in quo, tanquam in viuo exemplari intueri licet notas illas, quas in Episcopo desiderat S. Paulus, cùm ait; Episcopum debere esse *irreprehensibilem, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem, non vinolentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non cupidum, sua domui bene præpositum. Episcopus ex ipso nomine*, inquit Isidorus Pelusiota, *quid ipsius muneris atq; officij sit, perspectum habere debet. Eum enim inuisibilium & occultarum ferarum impetus, Ecclesiæ ignauias, Monachorum negligentias, iniquorum hominum improbitates, viduarum calamitates, pupillorum egestates, altaris suspiciones, Diaconorum morbos, iuuenum flagitia, senum mala consilia speculari oportet, atq; omni ex parte oculum esse, omnia prospicientem, nec quidquam*

Isid. lib. 2. epist. 149.

quam negligentem. Quorum si quid per incuriam prætermittatur, non ipse solus plectitur, sed etiam cum eo vniuersa persæpe Ecclesia.

Societatem IESV, quam semper amauit & fouit, Eystadium introduxit, Collegium Willibaldinum pro sede attribuit. Scholas aperire, vel potius veteres iam fermè collapsas instaurare, & alia ministeria Societati nostræ consueta obire iussit, iamq; fundamenta magnifici Templi pro Societatis vsibus iecit. Arcis quoque Willibaldinæ structuram ab Illustrissimo antecessore suo *Ioanne Conrado* cœptam, magno animo & sumptu ꝓsequitur, cui nihil magis cordi est, quàm vt pietas & religio vigeant. Qua de caussa nullis laboribus impensisue parcit; & quia à Parochis salus animarum præcipuè pendet, in id incumbit, vt pastorali curæ inepti remoueantur; apti substituantur: qui per Diœcesin quoq; suam Romanum Breuiarium; Missale, & alia ad ritus sacros spectantia promulgauit; quod à nonnullis vicinis Præsulibus, iam antea præstitum nouerat. Viuat optimus Pastor & Princeps, quia Episcopus *non sibi ipsi, sed subditis viuit*, vt ait supra nominatus Pelusiota. Nec plura addo; addent posteri, quibus maior res præclaras describendi copia quàm mihi.

EPILOGVS AD DIOECESEOS EYSTETTENSIS INCOLAS, QVI TAM SPIRITVALI, QVAM TEMPORALI Iurisdictione Illustrissimi Præsulis tenentur.

NVNC ad vos Diœceseos Eystettensis incolas, qui in S. Willibaldi fide immobiles perstitistis, mea se conuertit oratio. Summis laudibus euehenda est vestra in tantis finitimorum ruinis constantia, aliis enim ad Lutherum, aliis ad Zvvinglium & Caluinum, aliis ad alios Sectarios sturnatim aduolitantibus; vos insuper omnibus habitis, fidem Deo & Ecclesiæ Catholicæ in ipso salutifero baptismatis fonte obstrictam, sanctè & religiosè seruastis, nec operarios iniquitatis, sectarumque fabros, & Satanæ administros audiendos existimastis. Verè Satanæ ministros appellauerim; nam quidquid hic per ministerium *Prædicantium* seu *Logodulorum* fit, id totum fit impulsu & magisterio Satanę. qui, vt ait S Leo, *quos apertis & cruentis persecutionibus impugnare non sinitur, sub falsa Christiani nominis professione corrumpere nititur, habens hæreticos* (Prædicantes) *huic operi seruientes, quos à Catholica fide deuios sibique subiectos, militare in castris suis sub diuersis erroribus fecit: & sicut decipiendis primis hominibus ministerium sibi serpentis assumpsit; ita horum* (Prędicantium) *linguas ad seducendos rectorum animos veneno suæ falsitatis armauit, quorum sermo serpit vt cancer: humiliter irrepunt, blandè capiunt, molliter ligant, latenter occidunt: veniunt enim sicut Saluator prædixit sub vestitu ouium, intus autem sunt lupi rapaces. quia non possent veras &*

S. Leo serm. 5. de ieiunio decimi mensis.

& simplices oues fallere, nisi Christi nomine tegerent rabiem bestialem: in quibus omnibus operatur, qui cum sit veræ illuminationis inimicus, in lucis se Angelum transfigurat. Huius arte (Lutherus) *huius* (Carlstadius) *callet ingenio. Hoc duce agitur* (Zvvinglius) *hoc præcipitatur rectore* (Oecolampadius) *huius potestati famulatur* (Caluinus) *huius spiritui seruit* (Beza) *Tota denique bestiarum talium cohors, hoc præside ab Ecclesiæ vnitate discessit; hoc magistro à veritate desciuit; qui non solum per carnis concupiscentias, & per corporeas insidiatur illecebras, sed inter ipsa quoque semina fidei spargens Zizania falsitatum, veritatis studet violare culturam, vt quos non potuerit corrumpere malis actibus, impiis subuertat erroribus.*

S. Leo serm. 17 de passione Domini.

Fugite ergo, vt hactenus, ita & in posterum mundanæ argumenta doctrinæ, & viperea hæreticorũ vitate colloquia. Nihil vobis commune sit cum illis, qui Catholicæ aduersantes fidei, solo sunt nomine Christiani: non enim templum spiritus Dei, nec membra sunt Christi, sed falsis opinionibus implicati, tot species habent Diaboli, quot simulacra mendacij.

Optimè à vobis factum, *noluistis imitatores esse noctuæ, quæ licet per noctem vigilet, per diem tamen pigra vel cæca est, quæ grandibus oculis tenebrarum caligines diligit, splendorem solis horrescit. Istud animal hæreticorum atque gentilium figura est, qui tenebras amplectuntur Diaboli, lucem Saluatoris horrescunt, & grandibus disputationum oculis cernunt vana, non respiciunt sempiterna. Sunt enim acuti ad superstitiosa, hebetes ad diuina, qui dum se putant subtilibus euolare sermonibus, tanquam noctuæ veri luminis splendore turbantur,* quibus nihil optatius & iucũdius, quàm vt & alios in noctuas & vespertiliones transforment: *quia enim ipsi à veritate Euangelij recesserunt, & mendacia Diaboli sunt secuti, alios quoque volunt socios suæ perditionis effice-*

S. Maximus hom. 2 de non timendis hostibus.

S. Leo serm. de vitandis hæreticis.

efficere. Sed ſtudioſè vitandi ſunt, nec vlla cum illis habenda conſuetudo: *nam iuſto iudicio ab Eccleſiæ vnitate reiectis, nulla eſt tribuenda communio, quam nõ noſtris odiis, ſed ſuis ſceleribus perdiderunt: propria enim pertinacia perit, & ſua à Chriſto diſcedit inſania, qui eam impietatẽ, per quam ante ſe multos ſcit periiſſe, ſectatur, & religioſum ſibi atque Catholicum putat id, quod ſanctorum Patrum iudicio & in* (Lutheri) *perfidia, & in* (Zvvinglij) *dementia, & in* (Caluini) *inſania conſtat eſſe damnatum, vt adhuc quaſi nouæ & necdum damnatæ in perniciem animarum ſuarum conſentiant prauitati.*

Aſpicite ſeriem Præſulum veſtrorum à S. Willibaldo vſque ad hodiernum Reuerendiſſimum & Illuſtriſſimum Antiſtitem ac Principem *Ioannem Chriſtophorum.* Nullus inter hos Lutheranus, nullus Zvvinglianus, nullus Caluinianus, omnes eius fidei profeſſores, defenſores & propagatores, quæ in hanc Diœceſin à ſanctiſſimis viris Bonifacio, Willibaldo & Wunibaldo illata eſt. Crudeliter ſanè Deus vobiſcum & cum maioribus veſtris egiſſet, ſi à temporibus S. Willibaldi vos à recto religionis tramite aberrare permiſiſſet; nec reduxiſſet, niſi poſt annum ſalutis milleſimum quingenteſimum, quando flagitioſus Apoſtata, immemor Dei promiſſorumque ſuorum, Monialem inceſto Hymenæo ſibi copulauit.

Si ætas S. Bonifacij & S. Willibaldi tale portentum in luminis oras extuliſſet, bone Deus, quo ſtudio, qua cura impiis conatibus ſancti viri non occurriſſent. Si enim tanta diligentia ſeſe oppoſuerunt Ethelvvolffo, Adelberto, Clementi, Samſoni, & aliis peſtiferæ doctrinę diſſeminatoribus, quid non feciſſent iam, cùm *ſingularis iſte Ferus*, omnia demoliri & depaſci natus, plau-

plaudente tota Orci cauea, in publicum, publico omnium malo, processit? qui cum suis asseclis, in Confessionibus suis tam inconstans & variabilis fuit, vt Lutherani eas vix vsque ad hoc æuum nostrum fingere & refingere destiterint, vt proinde in illos conueniat, quod S. Basilius de Arianis scriptum reliquit: *Quoties fidem exponendo nouarunt? Ancyrae dederunt aliam; Seleuciæ aliam: aliam Constantinopoli, & aliam in Lampsaco, postea aliam dederunt in Nicæa Thraciæ, iam quoque aliam in Cyzico. At fides apud vos non alia in Seleucia, alia Constantinopoli, in Zelis alia, in Lampsaco alia, & alia Romæ*, sed vna eademque vbicunque S. Bonifacius & S. Willibaldus euangelizarunt. *State in fide*, monet S. Basilius. *Ipsum orbem inspicite, & videte, quàm modica sit ea portio, quæ hoc morbo* (hæreseos) *laborat, reliqua verò vniuersa Ecclesia, quæ ab orbis finibus vsque ad fines Euangelium recepit, sanam hanc & rectam doctrinam sectetur*. Concludo cum sancto Leone Pontifice: *Confidimus, quòd protectio Dei corda vestra, fidemque custodiat: vt cui hactenus fideliter obedistis, in aeternum, perseuerante Catholicæ fidei obseruantia, placeatis.*

S. Bas. epist. 81. & Epist. 73.

Basil. epist. 72.

S. Leo serm. de vitand. haeret.

Finis Catalogi Historici.

APPENDIX DE AVREATO, PRO LIBRO PRIMO OBSERVATIONVM.

CAPVT PRIMVM.

De nomine: & cui competat.

NOMEN est ab *Auro*. Vnde Auentinus lib. 2. Annalium Germanicorum, vertit, Goldberg/Goldstatt. Satis vetustum videtur; extant enim *Aureatenses* seu *Aureacenses* Episcopi apud Adelbertum, secundum Abbatem Heidenheimensem, & apud Anonymum Hasenrietanũ, scriptores rerum Eystettensium admodum antiquos, quorum testimonia & monumenta iam alibi produximus. At longè vetustius habendum, imò ab Ethnicis temporibus deducendum est, si Auentinus hanc lapidis antiqui inscriptionem rectè interpretatur.

DEO MERCVRIO CL. ROMANVS
DVPL. ALÆ AVR. V. S. L. L. M.

hoc est, Auentino Interprete. *Deo Mercurio Claudius Romanus dupla alæ Aureati viuus sibi legit locũ monumenti.*

Exstabat olim hic lapis cum aliis duobus, de quibus postea; in Arce Nassenfelssensi, nunc vnà cum aliis Eystadium translatus est; teste Auentino.

Gruterus in Appendice fol. 1085. N. 8. aliam inscriptionem refert his verbis:

In

In columna rupta inter Aureatum &
** VValkerstouen Banaria*

[* Wolkerzhofen pagus est Episcopi Eystettēsis proximus Nassenfelsio, & ad eiusdē parochiam spectans.]

. . . . S. L. SEPT. SEVERO
. . . . . ARABICO. ADIAB
. . . . . TRIB. POT. XIX. M. . . . .
. . . . . ET IMP. CÆS. M. A. . . . .
. . . NINO. PIO. INVIC. . . .
. . . PRINCIPI. TRIBVNIC
. . T. XIIII. IMP. III. COS. III.
. . . . . ORD. AVR. FELIC. PRIN
. . . . . IN. INDVL. . . . . . ISSIMIS

Vbi vides literas AVR. quas Auentinus proculdubio de *Aureato* acciperet, quandoquidem hæc inscriptio prope Nassenfelsium, quod ipse pro *Aureato* habet, reperta est. Visitur quoque Nassenfelsij in exteriore parte muri, quo cœmeterium ambitur, vetus inscriptio, in qua hæ etiam literę leguntur AVR. quas Auentinus si vidisset, haud grauatè de *Aureato* interpretatus fuisset.

Ad alterum quod attinet, quidam *Aureati* appellationem tribuunt Ingolstadio, moti ipso vocabulo Germanico, quasi Ingolstadium sit ein Goldstatt. Hinc Græcissantibus nonnullis *Chrysopolis*, Latinogręcè *Auripolis* nominatur. Alij Eystadium hoc nomine honorant Hinc passim Episcopi *Aureatenses*; imo & *Chrysopolitani* à *Chrysopoli*, hoc est, *Aureato* seu *Aureata* ciuitate. Auentinus, cui assentior, *Aureatum* pro Nassenfelsio habet (est autem Nassenfelsium, oppidum tribus horis Ingolstadio distans, sub ditione Episcopi Eystettensis) probant id antiquæ inscriptiones Nassenfelsij

repertæ, quas antea attulimus: nam Ingolſtadium ab Anglis, quaſi *Engelſtadium*, nomen accepiſſe, mihi fit probabile, vt ſentit quoq; Cambdenus in ſua Britannia; & ſunt alia eiuſdem nomenclaturæ loca, vt *Ingelheim*, ſeu *Engelheim*, patria Caroli Magni, *Engelburg*, *Engelreute*, & in Italia, *Angleria*, nam Angli Germani erant, gens quippe Saxonica, & ſæpe ex ſuis ſedibus in interiores Germaniæ partes, quin & in Italiam, cum aliis populis penetrabant, ſedesq; condebant & figebant, & nomine nationis inſigniebant. Quocirca non malè illi, qui *Ingolſtadium*, *Anglopolim* ſiue *Anglipolim* vocant: & eſt etiamnum Ingolſtadij villa, der Engelhoff / quam vulgò vrbis incunabula fuiſſe cenſent; nam ineptè ab *Angelis*, quaſi *Angelorum vrbem*: deduxeris; quamuis non defuêre, quibus hæc originatio arriſerit, quia nihil tam abſonum fingitur, quod approbatorem & laudatorem non inueniat.

Si quis tamen ab illis Anglis Ingolſtadium nomen adeptum putat, qui pietatis & fidei Chriſtianæ propagandæ cauſſa, ex Anglia Britannica in Germaniam magno numero ventitare ſolebant; cum hoc non pugnabo. Veriſimile enim eſt hic aliquẽ huius generis conſediſſe, & modico initio præclaræ vrbis fundamẽta ieciſſe; ſuadet id vicinitas Eyſtadij, quod totum ab Anglis eſt; Item S. Bonifacij, S. Willibaldi, & S. Wunibaldi per Boicam doctrinæ Euangelicæ prædicatio, pro quorum diſcipulis hoc loco manſiunculam aliquam conditam fuiſſe, à vero non abludit: quamuis forte Ingolſtadium Principibus & Regibus Francicis Carolo Martello, Carolomanno, & Pipino antiquius eſt, quia eius non vt rei nouæ meminit in ſuo *Teſtamento* Carolus Magnus, nam Ludouico filio ſuo natu

maxi-

maximo Boiariam attribuit, *ficut Thaßilo tenuit, exceptis duabus villis, quarum nomina ſunt, Ingoldeſtat, & Lutrahahoff, quas nos quondam Taßiloni beneficiauimus, & pertinent ad pagum*, (hoc eſt, ad ditionem, territorium) *qui dicitur Nortgouue.* Vbi vides *Ingolſtadium* in *Nortgcia*, ſiue Norico poni, quia ex ea parte ſitum eſt; vbi Noricum eſt; tametſi hodie vſque ad Danubium *Nortgauia* terminos ſuos non extendat; & Ingolſtadium non *Nortgauiæ*, ſed Boicæ annumeretur. Oportet autē iam eo tempore Ingolſtadium non exigui pretij fuiſſe, cum Taſſiloni in Feudum conceſſum fuerit.

Nec obſtat nomen *Villa*, quia vocabulum hoc, more Francico, etiam hodie, non tantum ſolitarias colonorum ædes, quas Germani *Hofas* vocant, ſed & integros pagos, oppida & ciuitates ſignificat. Et hoc itidem æuo lingua Gallica Lutetiam, *Villam* appellat: eſt autem Lutetia *Villa* profectò ſatis ampla & ſpatioſa.

Quæres, cui datum ſit Ingolſtadium, ſi non Ludouico? Id Carolus Magnus in ſuo Teſtamento nobis dat explicatum. Ita enim infit Imperator. *Partem Baioariæ, quæ dicitur Nortgauu, dilecto filio noſtro Carolo conceßimus.* Cum ergo Ingolſtadium eo tempore Norico acoenſeretur, non Ludouico, ſed Carolo in diuiſione ceſſit.

Jngolſtadij quoq; crebra mentio fit in Diplomatibus Ludouici Pij, Caroli Magni, filij, vt & aliorum Regum ac Imperatorum Francicorum, quibus varia Priuilegia Monaſterio S. Mauricij inferioris Altaichę conceduntur, vt proinde ex his antiquitas Ingolſtadij ſatis elucesſcat; nam Carolus Magnus creatus eſt Imperator anno Domini DCCC. Ex quo tempore alteri

tanti anni cum aliquo additamento fluxerunt. Et tamen iam ante Carolum Magnum Ingolstadium stabat, & vt coniectura est, florebat. Hæc de Ingolstadio breuiter dicta sunt.

Aureatũ non esse persuasum habeo, vti nec Eychstadium; quia nec in Hodœporico S. Willibaldi, nec in historia S. Wunibaldi, nec in S. Bonifacij vita scripta tam ea, quæ scripta est ab Othlono, quàm ea, quæ est à S. Willibaldo, Eychstadium, aliter, quàm Eychstadium nominatur; nec *Aureati* nomen vspiam apparet; & tamen probabile est scriptores istos primæuæ origini Eystadianæ synchronos, *Aureati* nomen haud silentio suo suppressuros fuisse. Maneat ergo hoc nomen & nominis gloria Nassenfelsio.

CAPVT SECVNDVM.

Aureatum seu Nassenfelsium fuisse stationem Romanorum.

LIQVET hoc primò ex antiquis inscriptionibus Romanis, quę Nassenfelsij detectæ. Duas vel tres antea protulimus. Nunc & istas duas accipe ex Auentino. Ex quo eas edidit Appianus, ex vtroque Gruterus.

Jnscriptio lapidis est ista.

JN HO. D. D. MARTI VICTORI
LILLI F. V. S. L. M.

Quam ita interpretatur Auentinus. *In honore Deorum Dearum* (vel, *dedicatum*) *Marti Victori Lillius filius viuus sibi legit Monumentum.*

Jnscriptio alterius lapidis sic habet.

I. O. M. DIIS DEABVSQVE PVB.
CONSTILVLIANVS.

hoc

hoc est, *Ioui Optimo Maximo Diis Deabusq́; Publius Constitutianus.*

II. Quia idem Auentinus testatur sibi à Reuerendissimo Gabriele ab Eyb, Episcopo Eystettensi, narratum esse; quotidie adhuc Nassofelsij erui præter numismata, *calcaria, fictilia Samia, & huiusmodi instrumēta, quæ mihi Gabriel Pontifex Eystettensis ostendit,* inquit Auentinus: & hodie etiam fama est ab agricolis Nassofelsiis, dum arant, prisca numismata, arma Ethnica, & hastas fractas reperiri; quæ omnia sunt argumenta stationis Romanæ contra incursus Germanorum. Jmò Auentinus valli, quod Romani cohibendis Germanis obiecerunt, principium ducit à Nassenfelsio, & per Köschingam Neostadium vsque traducit, vbi eius finem ponit: quod vallum ingenti fossa cingebatur, immissa palude, cuius fossæ vestigia adhuc circa Nassofelsium apparent; & imperita multitudo credit, *esse veterem Danubij aluecum,* illac enim fluxisse Danubium. Quod paulò verisimilius est, quam si quis diceret, Rhenum illac iter habuisse. Ipsius etiam *Valli* Germanis obiecti satis luculenta indicia non tantum Nassofelsij, sed & alibi visuntur; & vulgus appellat, auff dem Wal.

III. Quia circumcirca fuère Romanorum statiua, vbi adhuc hac ætate effodiuntur numismata aurea, argentea, ærea, varia supellex, instrumenta domus, saxa Romanis literis inscripta. *Quamuis lapidum atque huiusmodi monumentorum maxima pars partim confracta, & in calcem soluta, coctáque sit, partim obstructa, infossa, tectorióque oblita, & literis inuersis intrinsecus ad humum, pariet émue, legi non possit; in quibusdam iniuria cæli imbriumque elisa sunt literæ.* Quæ Auentini verba ad

Nasso-

Nassofelsium quoque propriè pertinent: eandem e-nim aleam subiit. Enumerat postea Auentinus speciatim inscriptiones quas temporis longinquitas ad Danubij oram reliquas fecit. Quas quilibet apud ipsum legere poterit.

Jllam tamen supra Ingolstadium ad Schutarum in pago Dinzelavv prostantem, prætermittere nequeo. Et est talis:

MERCVRIO TEMPLVM EX VOTO
SVSCEPTO CL. AVGVSTANVS
L L M.

hoc est, interprete Auentino, *Claudius Augustanus legit locum monumenti.*

Jllud sæpius miratus fui Ingolstadij nihil penitus huiusmodi monumentorum effodi, aut erui; & in tanta vicinia effodi aut erui. Nam *Keschinga* seu *Cæsarea* vno duntaxat milliari hinc distat; vbi in hunc vsq; diem aurei, argentei, ærei nummi siue ab aratoribus in agris, siue à fossoribus in ipso oppido inueniuntur, quorum plurimos vidi. Exstant ibidem tres lapides antiquis inscriptionibus decorati, quos, si lubet, apud Auentinum spectabis. Nihil simile Ingolstadij, quamuis & agrum latissimum possideat, & intra mœnia singulis fermè annis altissima fundamenta pro variis ædificiis iaciantur.

IV. Accedit, quòd Nassofelsij etiam quædam simulacra videntur, Ethnica, vt vulgaris persuasio est, v. g. non procul à Templo, imago feminæ conspicitur, terræ infixa, ad cuius pedes cubare fertur canis, nam infra terram est, si est; non supra; inde Dianam esse coniectant.

Juxta inferiorem portam visitur in saxo mulier boui

boui insidens. Quæ sine dubio est Europa à Ioue sub schemate tauri rapta. Alij in his nihil antiquitatis agnoscunt; sed recentioris æui plasmata esse censent; & tales effigies, quales olim, etiam in quorundam Christianorum templorum vestibulis saxeis sculpebantur, prout hodieque multis locis videre licet. Cæterum, vt *velle*, ita & *sentire* suum cuique est, & vt non vno voto, sic nec vno sensu viuitur.

V. Turris, quæ in Arce est, non planè incassum creditur à Romanis exstructa: solebant enim se & sua municissimis & solidissimis turribus munire, vnde & in hostes eruptiones facerent, & quò se, tutelæ gratia, reciperent. Talis certè turris est hæc Nassofelsica, in medio schutari alueo, saxo imposita; quæ, si bombardæ, nouitium inuentum, absint, vt tempore Romanorum aberant; assultus hostium facilè elidet.

Eiusdem generis arbitror turrim illam altissimam & densissimis muris constantem; quæ est in pago seu *Hoffmarchia Kaltenberg*, infra Landspergam, in latere Boico; nam & hanc oram ad Lycum amnem defendebant olim Romani aduersus Germanos; cui rei etiam hoc argumentum do; quia ante paucos annos, alio in pago, non procul inde disfito, cum colonus vomere terram proscinderet, eruit ollam plenam argenteis, iisq; non paucis nummis, adiunctis nonnullis æreis; qui excocti ita splendent, quasi iam primùm ex monetaria officina prodiissent, quos non sine admiratione vidi; nec tantum Augustorum sunt, vt Traiani, Titi, Antonini Pij, Seueri, Septimij Getæ, Alexandri, sed & Augustarum, vt Iuliæ Mammææ; Iuliæ Mœsæ, Iuliæ Paulæ, Plautillæ, Faustinæ, Iuliæ Aquiliæ Seueræ, Iuliæ Soëmiadis, & similium.

Porrò ex ſacris quoq; literis manifeſtum euadit, multis turres pro præſidio, aſylo, & propugnaculo fuiſſe, vt videre licet Iudicum cap. 8. & 9. & lib. 1. Machab. cap. 5. 6. 13. 16. & lib. 2. cap. 10.

VI. Denique in Pago Oebel, qui trans Scutarum, exiguo ſpatio à Naſſenfelſio diſtat, aiunt nonnulli exſtare itidem veteres inſcriptiones, quas ego non vidi. Templũ Pagi *Meggelanu*, qui eſt inter Naſſenfelſium & Weiſſenkirchen, pro Ethnica ſtructura vulgus habet. Et certè forma abit à communi Chriſtianis Templis vſitata forma. Secus eſt de Templo S. Laurentij Weiſſenkirchenſis, in eo enim ędificio nihil antiquitatis elucet.

CAPVT TERTIVM.

Quanta ciuitas fuerit Aureatum.

CIVITATEM fuiſſe, facilè conceſſerim; vt & hoc, euerſam cum aliis multis ab Hunnis, aliisque Romanorum hoſtibus; vt legere eſt apud Auentinum lib. 3. Annalium Boicorum, indéque quaſi ex ſparſis cineribus enatum hoc oppidum, quod hodie cernimus: Teſtátur id etiam rudera, quæ proxima ſylua ſpectatum exhibet, & in ipſo oppido, ferunt ſupereſſe ſubterraneos ſpecus ac fornices.

Fuiſſe verò tantam ciuitatem, quantam vulgus prædicat, maximam videlicet, ampliſſimam, & fermè ad Weiſſenkirchium vſq; extenſam, haud adducar, vt credam.

I. Quia ſi tanta fuiſſet, plura eius paſſim eruderarentur rudera, plures parietinæ ſeſe conſpiciendas præberent, plura monumenta colonus vomere, vel foſſor ligone detegeret; plura itidem ſpõte ſua emergerent,

gerent, quasi ab ipso æuo protrusa. Quis enim nescit spaciosissimas ciuitates, non posse ita aboleri, quin relinquantur frequentia indicia, vt videre licet in aliis euersis ciuitatibus: nam Augusta Rauracorum seu Rauricorum, non procul ab hodierna Basilea, magna erat ciuitas, sed postea funditus deleta, & in exiguum pagum, cui *Augst* nomen, conuersa. Et tamen quid ruderum, quid fornicum, quid ædificiorum sub terra dirutorum & semidirutorum non comparet? Quid insuper agricolæ & fossores quotidie non inueniunt? Consule Rhenanum lib. 3. rerum Germanicarum. Aliquid simile hîc fieri debebat, si Aureatum tanta ciuitas fuit. At in tota via, qua Nassenfelsio Weissenkirchium itur, quæ facies, quæ species euersæ quondam vrbis? Nec, vt audio, qui agros illos colunt, valde conqueruntur, nimis crebro ad rudera allisu & attritu, vomeres suos obtundi atque hebetari.

Accedit, quod ipse situs loci tantam Aureati amplitudinem, dissuadere videatur; vnde enim in hoc solo tot incolæ vitam tolerassent? An ex agricultura? At qui nam agri tantæ multitudini suffecissent? An ex militia? At fieri nequit, vt omnes militent. An ex mercatura? At nec omnes mercatores esse possunt; nec video quàm locus ille tantæ mercaturæ factitandæ idoneus fuerit; hostibus ex propinquo perpetim insidias tendentibus. An ex opificiis? Sed & hoc difficile creditu est.

Adde ad extremum, minores ciuitates longè esse aptiores pro præsidiis & propugnaculis, quàm vastissimas & amplissimas vrbes: cum igitur Romanis *Aureatum* pro præsidio & propugnaculo fuerit, longè procliuius est credere, in mediocribus potius quàm in maximis ciuitatibus numerari debere.

CAPVT QVARTVM.

Quid Henricus Pantaleon, & Franciscus Irenicus Nouatores de Aureato scripserint.

PANTALEON in opere Germanico, quod inscripsit, das Heldenbuch/ hoc est, *librũ Heroum*, valde suauiter de *Aureato* delirat. Ait, Willibaldum vel Svviggerum Comitem Hirsbergensem *excidisse quercetum iuxta Arcem Nassofelsiam, & ibi ædificasse Monasteriolum Aureatum dictum.* Quis verò veterum huius rei Auctor? nam vt tibi tam nouo Nouatori fidem habeamus, sine veterum testimoniis, id nunquam à nobis impetrabis. Nullus ex antiquis vnquã scripsit, S. Willibaldum consedisse Nassofelsij, condito ibidem cœnobio, priusquam ad Almonem seu Altimylam fluuium migraret, ibique Monasterium exstrueret: multò minus à quoquam proditum est, Monasteriolo iuxta Nassenfelsiam Arcem exstructo, *Aureati* nomẽ inditum fuisse, quia ipsum Nassofelsium, etiam longè ante S. Willibaldi tempora, *Aureatum* appellabatur. Videtur Pantaleon existimasse, Arcem Nassofelsiam eodem loco esse, quo est Eichstadium; sed fallitur; cum aliquot horis inde distet. Abeat ergo eò, vnde venit, hoc Monasteriolum, non Nassofelsij, sed in cerebro Pantaleonis ædificatũ. Qui addit Willibaldum, *querceto probè exciso, extruxisse ibi Monasterium Benedictinorum, nomine* Altmül/ pulchrè profectò. Altmül seu Almonius fluuius est, qui Monasterium illud præterlabebatur, quemadmodum etiam hodie præterlabitur Eychstadium. Fluminis nomen imperitè imponit Monasterio; & perinde facit ac si diceret: *Domus Petri iuxta Constantiam est Monasterium ad Rhenũ,*

ergo

ergo vocatur Rhenus. Inferior Altaicha in Bauaria est Monasterium ad Danubium; ergo vocatur Danubius. Monasterium Benedictinum à S. Willibaldo exstructum, non aliud, quam Eychstadij nomen habuit, à primo statim ortu suo; & inde ad ciuitatem ex Monasterio prognatam transiit.

Posthęc, inquit Pantaleon, *ibidem condita est ciuitas, à succisis quercubus Eychstat nominata.* Posterior fuit ciuitas Monasterio; & per consequens, posterius quoque nomen Eychstadij, ciuitati impositum est. Laudo tamen Pantaleonem, quod suo in *Heroum libro* etiam Episcopis Eychstettensibus locum concesserit; & quidem ea benignitate, vt licet eorum Indicem contexuisset, deinde tamen separatim de quibusdam scriberet, vt de Vdalfrido IX. Episcopo, de Reginoldo, de Heriberto, de Gebhardo, postea Pontifice Maximo, de Gundackaro, de Ioanne 38. Præsule, de Friderico IV. deniq; de Wilhelmo à Reichenavv. Istis omnibus peculiaris sedes & statio inter Heroas tribuitur. Non culpo, laudo magis. Jllud quærere lubet, ex Pantaleone, an in tota serie Episcoporum Eystettensium vsq; ad Illustrissimum Martinum à Schaumberg (eò enim Catalogum perduxit) aliquem Lutheranum Prædicantem aut Zvvinglianum Ministrum inuenerit, aut qui eius fidei fuerit, quæ à Luthero, Zvvinglio & Caluino tradita est?

Franciscus Irenicus lib. XI. Exegeseos Germaniæ ita scribit: *Aureatenses Bauari sunt incolæ regionis iuxta Eichistadium, vbi Reliquiæ S. VValpurgis sunt. Sic Celtes lib. 2. Odarum.*

Aureatensis decus omne terræ
Virgo, quæ pulchra rigat arua valle

Almonus, cunctos superans sapore
Flumine pisces.

Istis ergo Aureatensis terra est tota ditio circa Eystadium. Sed vnde *Aureatensis* vox & appellatio? vtique ab *Aureato.* At vbi hoc Aureatum? Id isti non explicant. Nec est insolitum, vt à loco aliquo toti territorio nomen veniat. Quid mirum ergo, si & ab Aureato totus ille Tractus, qui vsque ad Almonium flumen, Eystadium versus protenditur, *Aureatensis* appellatus sit.

Pergit Irenicus. *Aeneas Syluius in Epistola de laude Germanorum, vocat Eychstadium Dryopolim, ἀπὸ τῆς δρυὸς, καὶ πόλεως, à quercu & ciuitate.* Idem ab alijs quoque factum scio, nec admodum inscitè, cæterùm vsitata nomina retinere semper melius est; nam quid, & vbi sit Eychstadium, norunt pariter docti & indocti Aureatensis terræ indigenæ, At si sciscitetis, vbi sit *Dryopolis*, non tantùm illiterati, sed & multi ex literatis sibi nihil de hac ciuitate constare, palam profitebuntur.

Alij, inquit Irenicus, *Eichstadium* quasi *Edtstadium à solitudine dixerunt, & à S. VVillibaldo in deserto degente, principium duxisse.* Hoc posterius verum est; nam Eichstadium debet suam originem S. Willibaldo. Illud de *Edstadio*, quasi à solitudine deducto, commentis annumero, quia veteres à succisis quercubus nomen impositum constanter tradunt.

Illic, nempe Eychstadij, inquit Irenicus, *omni miraculo B. VValpurgis clarior coruscat, è cuius sepulchro oleum destillat.* Hoc elogium eò pluris pendendum est, quia venit à Prædicante; Fuit enim Irenicus quinti verbi tubicen. Quare quod B. Walpurgam laudat, quodq; miraculum olei agnoscit, in eo genium *Prædicanticum* supe-

ſuperauit, qui in celebrandis ſanctis Virginibus valdè parcus & reſtrictus eſſe ſolet.

CAPVT QVINTVM.

De Aureatenſibus Epiſcopis.

EYCHSTADIANI Antiſtites crebrò etiam *Aureatenſes* appellantur; vel quia à multis creditum eſt Aichſtadium eſſe vetus *Aureatum*; vel quia totus ille tractus, qui eſt à Naſſenfelſio, veteri *Aureato*, Aureatenſis, à primaria vrbe olim nuncupabatur. Quo in Tractu cum Epiſcopi Eyſtettenſes domicilium habeant, & reſideant, iure etiam *Aureatenſes* audiunt: Quod Conrado Celtæ & Irenico placuiſſe videtur.

Nec eſt quod quis dicat; Aureati fuiſſe Epiſcopos ante euerſionem vrbis, & multis annis ante S. Bonifacij & S. Willibaldi in eas oras aduentum; nam hoc iam alibi reiecimus, nec vllo vel in ſpeciem veriſimili argumento demonſtrari poteſt. vt nec illud Pantaleonis plaſma, ad Arcem Naſſenfelſiam à S. Willibaldo Monaſteriolum, cui nomen *Aureato*, exſtructum fuiſſe, & inde Epiſcopis *Aureatenſis* appellationem fluxiſſe.

Illud tamen exploratum eſt, vicinum Neoburgum ad Danubium ſuos Epiſcopos habuiſſe, vſque ad annum Redemptoris DCC.LXXII. quo *Manno* Eccleſiæ Neuburgenſi præerat; & in Concilio Dingolfingenſi primas inter omnes præſules tenebat. Hic tamen Epiſcopatus poſtea deſiit; nam poſt Mannonem nulla vllius Neoburgenſis Epiſcopi mentio exſtat, & Diœceſis magna pars Auguſtanæ Vindelicæ coniun-

coniuncta & inſerta eſt, vt ait Marcus Velſerus lib. 5. rerum Boicarum. Rectè dicit: *Magna pars*, nam quæ ex noſtra parte Danubij, ſita ſunt, Eychſtadiano Epiſcopatui ceſſiſſe videntur, quæ diuiſio etiam num durat; nam ipſum Neoburgum, & quæ nobis trans Danubium ſunt, ad Auguſtanum Epiſcopatum ſpectant, Reliqua ad Eychſtadianum, niſi quod iuxta Ingolſtadium pagus, trans Danubium, cui à Saluatore nomen eſt, cum aliquot adiunctis, ſub Diœceſi Eyſtettenſi cenſetur.

Meminit quoq; Epiſcopatus Neoburgici Auentinus lib. 2. Annalium Boicorum, & lib. 3. vbi huius Eccleſiæ Epiſcopum nominat *Beichterbum*. Cauſſam diſſoluendo Epiſcopatui Neoburgico dediſſe videtur nouus iamq; emergens Epiſcopatus Eyſtettenſis; nam quo tempore Manno Dingelfingenſi Synodo intererat, iam S. Willibaldus aliquot annis nouam cathedram Eyſtettenſem, Neoburgicæ viciniſſimam, rexerat. Hactenus de Aureato.

LECTO-

LECTORI.

IAm aliquoties diximus clarißimũ virum Henricum Canisium *I. V. D. & in Academia Ingolstadiensi SS. Canonum Professorem inclytum, optimè de historia Eystettensi fuisse meritum, quia Tomo IV. Antiquæ Lectionis produxit in lucem non modò primogeniam vitam S. Bonifacij, sed & Hodœporicum S. Willibaldi, historiam S. Wunibaldi, & aliam S. Walpurgis scriptam à Philippo XXXIX. Eystettensi Episcopo; eam denique, cuius Auctor est Wolffhardus Hasenrietanus. Quia tamẽ plerunq; vno duntaxat manuscripto codice, eoq; non satis correcto vsus est, non abs re fore iudicaui, si ex alio exemplari, quod mihi Episcopalis Bibliotheca subministrauit, varias lectiones enotandas curarem; vt si quis fortè aliquando Canisiana illa monumenta recusurus est, habeat, vnde menda emendet, & editionem suam meliorem faciat, delectu tamen adhibito, quia nec omnes codicis manuscripti scripturæ probæ sunt.*

VARIÆ LECTIONES IN HODOEPORICVM SANCTI WILLIBALDI TOM. IV. Antiq. Lect. p. 481.

Pag. 481. V. 13. (hagio, sancto) M.S. non habet.

Pag. 482. v. 8. ego fœmina, fragilique sexus imbecillitate corruptibilis. M.S. fragibiliq; sexus, &c. V. 13. ex multis frondosis frugerisque arboribus, florum varietate mistorum M. S. frugiferisque, &c. florum varietate onustorum. V. 15. vestræ memoriæ apta pauca excerpere M. S. memoriæ coapta pauca, &c. V. 18. non temeratis audacia freta M. S. temeritatis, &c. V. 21. & nihilominus M.S. non habet, &c. V. 23. Vt tanti operis celsitudine, &c. perficere dignatus est. M.S celsitudinem, &c.

Pag. 483. v. 13. ipso vidente & referente. M.S. & nobis referente. V. 20. quod benè non nouerim ego multo virorum M.S. multos vestrorum. V. 24. legis eruditione ei nihilominus indagatione. M.S. & nihilominus, &c. V. 26. de illorum genealogiæ stirpe, non aliundè propagatā. M.S. non habet. non. V. 31. perfectè proficiscentibus, aliquid memoriæ dignum lectoris legendi manibus imponere me libet. M.S. perfectè proficiscentium.

Pag. 484. V. 3. Billibaldus. M.S. Willibaldus. V. 4. ferocia politè planitās, prauorum gentilium, proteruasq; peccatorum spurcitias, &c. M.S. planitans spissas prauorum gentilium proteruasq;, &c. V. 10 Bunebaldus. M.S. Wunebaldus. V. 14. prectionis arma. M.S. protectionis parma. V. 15. vestræ commendamus perceptionis. M.S. perceptioni. V. 23. alme priorum exempla. M.S. alma, &c.

Pag. 485. V. 3. cunaculis amabilis, M. S. cunabulis amabilis. V. 6. prouidentia curam gerentium confortatus atque enutritus. M.S. confotus atque enutritus. V. 23. extinctum, glebaq; coopertū, dolore timebant. M.S. dolere timebant. V. 28. vt magis postea per orbem sua norma neophytis patula panderet vitæ præmia M. S. vt multis postea, &c. V. 30. ad pristinam redeamus iterum. M.S. nunc redeamus iterum.

Pag.486.V.16.ſtatimque priuſquam illi vota vouerunt.M.S. Statimque poſtquam,&c.V.25.illuſtrium,&c.præparare atq; perficere feſtinabant. M.S.atque proficere. V.31.Abbati,&c.Egbalt. M.S.Egwalt.

Pag.487. V.16. ſecundum prophetiarum vaticinium. M.S. Prophetarum,&c. V.26.inſtrumenta,&c. diu noctuque ſollicitè volutabat. M.S.die noctuque,&c. V.29.Cumque iſta ſedulò intra mentis volubilitatem reuolueret. M.S.ſedulè,&c.

Pag.488.V.3.cumq; aliquanti temporis intercapedine tranſacta M.S.intercardine tranſacta. V.13.ita vt,&c.literarum ſtudiis inhærendo die noctuque eatenus ingeret. M.S.vigeret. V.20.nec non in maniſſima mari diſcrinare decreuiſſet æquor M.S.nec non immaniſſima mari diſcriminare,&c.

Pag.489.V.1.illum demum præmiis,blandis oraculorum ſtudiis alloquendo. M.S.illum demum primitus blandis, &c. V.17. frater Bunebaldus. M.S.frater S.Wunebaldus. V.24.ſumptibus ſecum vitæ ſtipendiis.M.S.ſumptis,&c.V.26.Hamelea multa.M. S. Hamelea Mutha. V.28.temporis intercapedine.M.S.intercarpedine. V.30.Circio flante,ponte pollente. M.S.Ponto pollente. V.31.velocem aſcenderunt. M.S.celocem,&c.

Pag.490. V.14. vt præteritis temporũ intercapedinibus prope eſt iam inſtaret exitus ſui dies. M.S. intercarpedinibus propè inſtaret,&c. omiſſo. eſt.

Pag.491.V.16.febricitando & totiens algore frigeſcens.M.S. non habet.&c.

Pag.492.V.3.inhiando deſiderabat,quam illa fuit. M.S.inhiando deſiderabat,& maiorem iam tunc peregrinationis ignorantiam odire optabat, quam illa fuit. V.4. Tunc ille ſtrenuus. M.S. Tum. V.6. vt ſuarum opitulationem orationum illum ſequi dignarentur, rogabat. M.S. opitulatione orationum,&c. V.15.venerunt ad vrbem Caretanam. M.S.Caietam.V.27. vbi requieſcit corpus S.Agathæ. M.S.omiſit.requieſcit.

Pag.493. V.4.inde nauigantes in Aſiam,&c. M.S.inde nauigauerunt,&c.V.10.ibant ad fontem vnum in Mediauilla.M.S.disiungit.media villa. V.12.tinguebant panem in aquam. M.S.in aqua. V.18.Ibi ſedebant duo ſolitarij in ſtulite. M.S.in ſilice. V.29. Poſt natiuitatem Ioannis Baptiſtæ M.S. S.Ioannis,&c.V.31.& inde ambulauerunt,&c. M.S.ambulabant.

Pag.494. V.1.Castellum, quod dicitur Anthæ. M.S. Archæ. V.9. Confestimque pagani. M.S.confestimq;ue illi pagani. V.20. legem Deorum adimplere cupiunt. M.S.legem eorum,&c.

Pag.495. V.20. illum rogauit, vt Regi indicaret & præsidio illis foret. M.S.& in subsidio illis foret. V.24.ille interrogauit. M.S. ille Rex interrogauit.

Pag.496.V.1.inermes fuerant.M.S.fuerunt.V.11.& illi orantes. M.S.illic. V.14.Et ille est vicus in quo est Ecclesia, est Nazareth.M.S.Et ille vicus,in quo est Ecclesia,est Nazareth.V.18.Dominus aquam in vinum conuertit. M.S. aquas,&c.

Pag.497. V.5.Ibi fuit domus. M.S.Vbi fuit,&c. V.25.æstiuali tempore.M.S.Æstuali,&c. V.30.monasterium S.Ioannis Baptistæ. M.S.omisit sancti.

Pag.498. V.10. noster Willibaldus. M.S.noster S.Willibaldus.V.16.ad Galgala super vnum milliarum.M.S.super V.mil. V.121.fons,&c.venit Heliseus Propheta,& suscitauit illum.M.S.sanctificauit,&c. V.26.Et perrexerunt ad monasterium.M.S.& inde perrexerunt, &c.

Pag.499.V.3.quando inuenit,collocauit.M.S.quando inuenit, crucem collocauit. V.14.in illa petra sepulchri est ianua, per quam. M.S.est ianua facta, per quam. V.17.Crateres aurei. M.S. crateræ aurei. V.21.ante ianuam sepulchri iacet ille lapis. M.S.iacet ibi ille lapis.V.26.& tunc quando aliquantulum recreatus fuit. M.S.quando aliquid recreatus fuit. V.30.illic iacent infirmi.M.S. iacebant.

Pag.500. V.14. tunc eos reliquerunt abire. M. S. non habet abire.

Pag.501. V.16. Vbi Dominus noster natus est, septem milliariis ab Hierusalem.M.S.non habet noster. V I.milliariis,&c.

Pag.502. V.2.& ibi sedit Abbas. M.S.sedet, V.27.Et ibi suscitauit viduam. M.S.illic. V.32. venit in Cæsaream. M.S.ad Cæsaream.

Pag.503.V,2.venit ad vrbem Ptolomaidam.ista est,&c.M S. venit ad vrbem Salamancha.illa est,&c.V.11.Ptolomaida.M.S.Salamancha. V.17.& inde venerunt quarta vice ab Hierusalem. M.S.ad Hierusalem. V.18.ibi manentes aliquantum tempus. M.Et ibi,&c. aliquantulum,&c. S.Ioannes Baptista & Abdias,& Helisæus Propheta.M.S.Prophetæ.

Pag.

Pag.504. V.3. qui ducebat mulierem. M.S.vnam mulierem MS. habet in sequentibus. munerbam pro munerbæ. Item claudebant pro claudebat.

Pag.505. V.6.balsamum,&c. non reperiebant: & sic eos reliquerunt. M.S.non reperierunt,&c. V.21.Et illa Ecclesia filialis est illi Ecclesiæ in monte Oliueti. M.S.similis est illi,&c. V.24.qui erant in Synodo. M.S.qui erant ibi in Synodo.

Pag.506. V.8.niuans candidas niualesque cadentes de aëreis ætherum arcibus,&c. M.S. niualesque cadentes cateruas de æriis, &c. V.15.Ille fomex vel pumex. M.S.ille pumex vel fomex. V.16. de inferno illo ascendentem. M.S.non habet illo. V.22.visionum spectaculum explorata. M.S.visionum spectacula explorata.

Pag.507. V.4. & omnium erant & anni. M.S. & omnium erant X. anni. V.9. Statim ille magno mentis moderamine & dogmatum ingenio, felicem fratrum contubernium,&c. M.S. Statimque ille, &c. felicem fratrum contuberniam, &c. V.20.in alio monasterio, quod infra stat iuxta Raphito. M.S. iuxta amnem Raphito. V.25.illorumq; adminiculo,quam,&c.requirebat.M.S. quos requirebat.

Pag.508. V.7.se commendauerunt piûm precum patrocinio. M.S.pio,&c. V.23.qualiter modo multas migrando mundi istius permeauit mansiones.M.S.quali modo,&c.

Pag.509. V.10.placidis illum orationum oraculum rogando seu præcipiendo accessiuit. M.S.oraculis,&c.arcessiuit. V.13.petitionibus Pontificis simulq; visionibus, se,&c.obedientiam perficere promittebat.M.S.simulque iussionibus,&c.V.31.manebat ad S.Benedictum. M.S.manebat ibi ad,&c.

Pag.510. V.1.& inde venit Ticine vrbem. Et inde venit ad vrbem Brixiam. M. S. nō repetit venit. V.2. ad locum qui dicitur Charinta,&c. M.S.Charta,&c. V.16.almumque ibi habitationis locum explorando eligerent.M.S.ibidem.V.23.vndecimo Calendas Augusti fuit. M.S. XI.Kal.Augusti fuit.V.27.præcepit vt,&c. M.S. præcepit illi, vt, &c. V.28. vir Dei S.Willibaldus. M.S. non habet sanct⁹. V.30.in domo fratris sui Wunibaldi. M.S.S.Wunibaldi. V.vlt.ab eo,quo de Roma pgebat.M.S.quod de Roma,&c.

Pag.511. S.Bonifacius Archiepiscopus, atq; S.Burchardus & Wizo,&c. illum ordinandi consecrauerunt.M.S.ordinando, &c. V.11. quando in Episcopatum consecratus erat. M. S. in Episcopum,

pum, &c. V.14. ante natale S.Martini in Episcopatum consecratus est. M.S.ante natiuitatis S.Martini in Episcopum, &c. V.17. terminabo prolixo itineris meatu. M.S.prolixi,&c. V.26.cum tribus contribulibus. M.S,addit suis. V.28.in locum qui dicitur Eystet,monasterium construere incipiebat. M.S.in loco,&c.

P.512.V.6.apes prudentissimę,&c.properant. M.S.apes prudentissima properat.V.24.regendos suos enutrire fœtus. M.S.tegendo. V.26. & quemadmodum alumnos suos alere solet infantes.M.S.alumnus suos,&c.

Pag.513. Inde nunc clarat credentium turba. M.S. clara credentium turba. V.vlt.Finit vita S.Willibaldi.M.S.Explicit,&c.

VARIÆ LECTIONES IN VITAM S. WVNIBALDI ABBATIS Tom.IV,Antiq.lect.p.516.

Pag.516. V.4.exordiumque B.Wunebaldi. M.S.exordiumq; virtutum B.Wunebaldi. V.6.& licet opaca mentis ignauiæ præpedita. M.S. & licet opaca mentis ignauia præpeditæ. V.10. non audacitate propriarū confidens virium. M.S.Non audacitati,&c. V.10. sed quod Christo cooperante. M.S. sed quia,&c. V.20.& tam ille strenuus; M.S. Et tunc,&c. V.21.despectis pueritialibus incentiuorum lasciuiis. M.S.puerilibus. V.23.ad celsioris vitæ æternę meritorum profectiones inhiando properabat.M.S.ad celsiora vitæ æternæ meritorum prouectibus inhiando, properabat.

Pag.517.V.1.vsque ad maturam LX annorum.M.S.vsque ad maturam ætatem sexaginta annorum. V.2. vitæ moribus pollendo, proficiendo ad felicem vitæ prouentus est exitum. M.S.vitæ moribus pollendo ad felicem vitæ prouectus est terminum. V.6. amicorumque suorum carnalium affectum postponens. M.S.effectum postponens. V.10.maluit,quā præsentis vitæ huius flis. . . diuitiarum florere prosperitatibus. M.S.vitæ huius falsis diuitiarum,&c. V.12.in extremis barbarorum finibus. M.S.in externis. Ibid.Vitam ducere monachialem.M.S.Monachicam. V.15. Cum sagax ille votiua voluntatum adimplere optabat desideria. M.S. votiua voluntatis adimplere optaret desideria.V.16.statimq; Domino dispensante ad optatum & desideratū inchoauerit iter.M.S. statim Domino, &c. dispensante adoptatum, & diu desideratum

inchoa-

inchoauerunt iter. V.19. statimque ille suauiter. M.S. statim ille. Ibid. sociatus est comitatu patris. M.S. comitatui. V.22. Cum consilio & consultu nautarum. M.S. cum, &c. consulto nautarum. V. 23. nauilia adepti fuerant loca. M. nauicularia. Ibid. Et Oceani tūc illi marginem scandentes. M.S. Et ocius, &c. V.24. cerulæ aquæ limpharum inuaserunt liquida. M.S. cœruleaque lympharum inuaserunt liquida. V.29. voti campi. M.S. voti compotes. V.30. Deo impendebant gratias, quod, &c. portum videre meruerint. M.S. meruerunt.

Pag. 518. V.3. multisque in itinere sanctorum sacris se commendabant patrociniis. M.S. sanctorum se commendabant patrociniis. V.8. aura vitiosa & nebulosa, horridè irruentes congelescerentur. M.S. aura inuita & nebulata horride irruens, congelesceret. V.10. basilicam Petri. M.S. Basilicam B. Petri. V.13. sicut in alio scripto lib.---- ordine asserimus. M.S. & sicut alibi in alio scriptum ordine asseruimus. V.14. ægrotantem, etiam seminecem obtulerunt illic. M.S. ægrotantem, & iam seminecem obtulerunt illuc. V.16. terra tumatus. M.S. terra humatus. V.17. per campestria campium. M.S. per campestria camporum. V.19. contra immensas alpium ardua, &c. M.S. per immensa alpium. Ibid. vsq; ad niuatas atque nubilatas rupium saxaces desudantes scandere conabantur. M.S. vsque ad niuata atque nebulata rupium saxa desudantes scandere conarentur. V.22. vsque dum idonei ampla militum intrarunt terminos. M.S. vsque dum condonei amplos militum intrauerunt terminos. V.24. cum comitatu contribulum, ac collegum cœtu. M.S. cum comitatu contribulium ac collegarum cœtu. V.25. & statim. M.S. statim. V.27. remissionē omnium peccatorum postulantes. M.S. remissionem peccatorum omnipotentem postulantes. V.28. vt illius promoti patrocinio. M.S. vt illius parmati patrocinio. V. vlt. Et sic sollerter. M.S. & sic sollers.

Pag. 519. V.3. superni roris humida irrigatus. M.S. humido. V.6. perscripta pandimus. M.S. per scripta pandimus. V.7. quia sicut illic fore solet. M.S. quia sic illic. V.9. illic venientes. M.S. illuc venientes, V.10. Ast sic vt per centenos. M.S. Ast sic per centenos. V.11. falangas magna clade comprehensos. M.S. phalanges magna clade comprehensas. V.14. Willibaldus & Wunebaldus. M.S. sanctus Willibaldus & B. Wunebaldus, V.16. vt adiuuaret ambobus. M.S. vt adiuuaret ambos. V.19. cum vegetata illius fouere cœperunt

runt membra. M.S. quando vegetata illius fore cœperunt membra. V.23. vt magis iam didascalus, quam discipulus esse poterat. M.S. possit. V.25. contribulum collegas. M.S. contribulium. V.26. pandebantur in pudente illius pectore. M.S. pandebant in prudenti illius pectore. V.27. amoris suauitas mansueta, & zelus rectitudinis robustæ. M.S. amoris suauitatem mansuetam, & zelum rectitudinis robustum. V.29. septem. M.S. & septem.

Pag.520. V.1. si vllum, &c. secum ducere poterat. M.S. potuisset. V.6. incipiebat, &c. ꝓpinquos exhortare. M.S. exhortari. V.9. delabentis mundi huius liminis ad angustā. M.S. de labentis mundi huius limine. V.11. & sic ammonendo. M.S. & sic monendo. V.12. propinquorum atq; cognatum vicos & domos permeauit. M. cognatorum vicos peruiabat. V.19. Posthæc itaque cum electus Christi athleta. M.S. posthæc itaque electus ille Christi athleta. V.20. sancti Petrique basilicam. M.S. sanctique Petri. V.21. prouidæ circumspectionis grauitate. M.S. prouida circumspectionis grauitate. V.30. qua res reperire possit. M.S. quales reperire possit. V.32. multos contribulum. M.S. contribulium.

Pag.521. V.2. ad sacræ verbis obsequium. M.S. ad sacri verbi obsequium. Ibid. vt illæ fuissent cooperatores, rogabat. M.S. vt illi fierent. V.3. protinusque tunc, dum sciscitasset, venerandum virum Wunebaldum manere. M.S. Protinusque dum sciscitaretur venerandum virum B. Wunebaldum, &c. V.5. statimq; alloquendo. M.S. statim. V.7. vt, &c. solatium, &c. illo foret. M.S. illi. Ibid. propinquitatis & sanguinis copulatione. M.S. propinquitate, &c. V.10. Exhortationum eius oraculis &c. se perficere promisit. M.S. Exhortationum oraculis, &c. perficere promisit. V.12. Non multo transacto temporis supputatione. M.S. nō multa transacta, &c. V.18. collegum comitatu. M.S. collegarum. V.19. cumque perrexerunt. M.S. perrexissent. V.20. per prærupta. M.S. & per, &c. Ibid. per plana camporum, per lata, &c. M.S. & per plana, &c. & per lata. V.28. sermocinabant. M.S. sermocinabantur. V.29. sacra subter illis indagabant mysteria. M.S. sacra inter se indagabant mysteria.

Pag.522. V.1. aliquanto temporis spatio. M.S. aliquanti, &c. V.2. regularium monachicalis vitæ normam. M.S. regularis monachialis, &c. V.3. mente & moribus adimpleuit. M.S. & mēte, &c. V.4. & secundum canonicam ritè institutionis formam. M.S. rectæ institutionis, &c. V.8. commendatus erat illo sacro moderationis

tionis regimine. M.S.commendatum erat illi sacræ moderationis regimen. V.10.diuturnæ meditationis speculatione. M.S.diuturna. Ibid.ei assiduè scripturarum recitatione. M.& assidua,&c. V.11. primordiales prophetarum vaticinias. M.S.primordialia prophetarum vaticinia. V.12.expositiones manu aptos habere solet. M.S. manu aptas habere solebat. V.13.vt de illorum imitatione scripturarum. M.S.de illarum,&c. V.15.quotidiana semper habuit memoria. M.& quotidiana. V.16.& illa,quę mente meditabatur, Dei gratia,in ore prædicando,& in opere faciendo compleuerat. M.S. hæc omninò non habet. V.17.Cùm enim aliquantis euolutis annorum spatiis,incertas Baioariorum probare volebat incolas. M. S.Euolutis itaq; annorum spaciis,cum Baioariorum incertos probare vellet incolas. V.19.Vt latior & spatiosior Euangelici sermonis sata pullularent.M.S.vt latiora & spatiosiora. V.22.magnisque ab illo ditatus erat donorum dignitate.M.S.magnaque ditatus est ab illo,&c. V.24.atque in aliis pecuniarum opulentia. M.S.atque in alia,&c. V.26.multosque petentium. M.S.multos potentium. V.27.mediocres iniustæ copulationis coniugio nuptiarum, & nihilominus & luxuria pollutos, variosque paganorum præstigia, quantum potuit à prauitate prohibuit morum.M.S.copulationis coniugio nuptos, & nihilominus fornicariè pollutos, variisq; paganorum præstigiis, &c.

Pag.523. V.2.tanto quis diuitior elatus,magnanimitate tumidus, plaude pomposus. M.S. quantò quis diuitior elatus magnanimitate, tumidusque laude pomposus erat, V.6.graui multatur culpa sententiæ. M.S.culpæ sententia. V.9.id est,per humilitatem omnibus pari modo diuina partiebat. M.S.vt per humilitatē,&c. diuina partiretur. V.11.quia homines natura æquales genuit.M.S. omnes homines,&c. V.13.quæ vocatur Nordfisule. M.S.Nortfilise. V.15.& ab illo tempore,quo illic veniebat. M.S.illuc. V.16.desudans vt illos, quos sub sua habebat potestate. M.S. desudans illos,&c. V.18.sed secundum Euangelicam vocem. M.S.secundum Euangelij,&c. V.20.pax vestra super eam. M.S.super eam erit. V. 21.pax vestra ad vos reuertatur.M.S.reuertetur. V.22.in non multis terrarum locis.M.S.in nonnullis,&c.

Pag.524. V.3.aliis diuersa dapium dogmata,&c.pandebat.M. S.diuersarum dapium,&c.impendebat. V.4. Aliis qui arcana. M. S. & aliis,&c. V.6.lac & lenia ciborum. M.S.leniora, &c. V.12.vt

rigorem correptionis ore proferret peccanti. Sed pietatem compassionis clementer custodiuit in corde, M.S. vt, &c. proferret, &c. sed, &c. custodiret in corde. V.14. omnia omnibus, &c. M.S. & omnia, &c. V.15. Tum ille vir. M.S. Cum, &c. V.18. cum illius sic vtebatur. M.S. qui illius, &c. Ibid. & illam sic in operatione compleuit coopertam. M.S. in oratione compleuit, &c. V.19. Vt nulli. &c. nisi sola superni iudicis contemplatione, &c. notâ clarueran. M.S. vt nulli, &c. nisi soli superni iudicis contemplationi, &c. nota claruissent. V.22. sed mens humilis, & Deo deuotus, &c. M.S. deuota. Ibid. nunquam de bonorum dignitate elatus, nec iactantia extollatur humana, nec laude lætabitur labendo. M.S hæc nõ habet. V.26. opera execrando emendare non poterat. M.S. emendari non poterant. V.te 9. Et sicut dignus didasculus. M.S. sicut dignus didascalus. V.31. zelum, &c. ostendebat per timorem. M.S. ostendebat timorem.

Pag. 525. V.1. multa fari non est opus. M.S. multifariè non est opus. V.2. Quia nisi sic infirmitate cogebatur corporis, paruum vini potum vti solebat. M.S. Quia si quando infirmitate, &c. paruo vini potu, &c. V.3. vt iam, &c. probando maiorem parcebat gustando continentiam. M.S. vt iam, &c. probando maiorem pateretur gustando continentiam. V.6. in corde cogitando volutare cœpit. M.S. in corde volutãdo cogitare cœpit. V.7. an vspiam quidem locum intentioni suæ aptũ inuestigare possit. M.S. menti suę, &c. inuestigare posset. V.13. timebat ne, &c. vini opulentia monachicalẽ vitę frãgeret disciplinã. M S. & timebat, ne, &c. monachialis. V.16. Cumq; inde perrexit. M.S. perrexisset. Ibid. & venit, M.S. nõ habet, &c. V.15. Et illi inter se disputantes, & sollertis voluntatis arbitrio effectum perficere, atque implere potuissent. M.S. Et ibi inter se disputantes, & sollerter voluntates consiliabantur, qualiter suæ voluntatis arbitrio effectum perficere atq; implere potuisset. V.22. locum aptum illic reperierunt. M.S. repererunt. V.24. monasterium construxisse. M S. non habet. V.25. Quod Dominus virtute suæ pietatis, meritaque, &c. Christi confessoris clarere volebat, M.S. virtutem suæ pietatis, &c. V.28 & clara coram Deo. M.S. omittit, &c. V.29. Dei agonithetus. M.S. agonista. V.32. homines dabant illo. M S. illi.

Pag. 526. V.1. optantes, &c. cum illo partire. M S. partiri. V.2. vt ille in futuro perpetua illis præstare postularet, M.S. præstari. V.3.

regio,

regio,&c. agrestum erat,& sylua totum. M.S. inculta erat & sylua per totum. V.5. agresta syluarum loca,suo labore latantes arbores cædebat. M.S.agrestia syluarum loca, sua labore latans,&c. V.7. cardos erutando.M.S.carduos,&c. V.8.paucosque,&c.casulas instruendo collocauit.M.S.& paucas,&c. V.9.Asi tunc ille subsummatim,vt fore possit.M.S.vt fore poterat.V.11.Quia iam olim &c. M.S.quam iam olim,&c.V.14.adoptando ceu desiderans supernæ pietatis suffragio coarctatus inchoauerat.M.S.adoptando seu desiderando supernæ pietatis suffragio cohortatus inchoauerat. V. 15.& tunc perferre,&c.decreuisset.M.S.decreuerat.V.18.belligerus atque beatus barilion. M.S.belligerosus, &c. V.19.Cum,&c. inhabitare cœpit. M.S.dum,&c.inhabitare cœpisset. V.20.idololatria colentes, alij aruspicia obseruãtes,alij. M.S.idololatriam colentes. ibidem inuenit. Alij namque Aruspicia obseruantes, &c. V.21.diuinationes dæmonum dicentes. M.S.docentes. V.22.Alij incantationum friuola facientes, alij nigromanticas, sed & alias multas,quas nunc longum est enumerare,quas popularem & publicè perniciosa perficiebat,pro nefas,& nihilominus alios,qui iniustæ copulationis coniugio coniuncti,contra legẽ Domini vitialiter viciabant fornicaciali polluti spurcitia.M.S. Alij nicromantici.Sed & alia multa,quę nunc longum est enumerare,populariè& publicè perniciosè perficiebant profani. Et nihilominus alij qui, &c. vicialiter victitabant,fornicali spurcitia polluti.V.28.nonnulli,qui cum suis propriis propinquis,&c.nupti fuerant. M.S.Nonnulli cum propriis,&c. V.30.& quod his adhuc peius erat. M.S. peius est. ibid. quod multi,qui sacerdotalis ordinatione presbyteros,& sacro altari deseruire debuerant. M.S.multi,qui sacerdotali ordinatione presbyteri sacro altari,&c.V.32.immunditia & fornicatione magis, quàm diuina seruitutis solertia subditi,& refrænati fuerant, aliosque laicorum & clericorum concubinas iniustæ copulationis societate contaminatas. M.S. immunditiæ & fornicationi magis, quam diuinæ seruitutis solertiæ, se subdiderunt, refrænati sunt,aliique laicorum & clericorum concubinarum,iniustæ copulationis societate contaminati erant.

Pag.527. V.3. Istis omnibus ipse contradicendo, eosq; increpando,disiungebat. M.S.Istos omnes,&c. V.6.& licet lugubrem tamen discidium & distensionem inter illos faciebat. M.S. & licet lugubre tamen discidium,& discessionem, &c. V.9.dementatio-

nis causa, contra illum fremebando insidias illo tendebant, &c. ad comburendum, &c. M.S. dementiæ causa contra illum fremendo, insidias illi tendebant, &c. ad conterēdum. V.11. totiens, &c. illum perdere volebant. M.S. multotiens, &c. V.17. sacra seminando, M.S. sacra dogmata seminando. V.20. opera prauorum perniciosa corrigendo corrigebat. M.S. perpera prauorum perniciosa corripiendo corripiebat. V.21. suadēdo sedauit. M.S. sedabat. &c. V.22. quoniam contra atroces, &c. M.S. qui contra, &c. V.28. vt ille, &c. mitialiter demulcebat, M.S. demulceret. Ibid. & secundum scripturam. M.S. & iuxta scripturam. V.30. sic faciebat ille, M.S. & ille, V. vlt. ad rectam veritatem viam. M.S. veritatis.

Pag. 528. V.2 non habetur, quod est in M.S. Et iterum, & diligenter auditur qui diligitur. V.5. Cumque, &c. celsius & celsius conscendebat. M.S. cumque, &c. celsius conscendisset. V.9. cum diuinis seu sæculariis vitæ alimentis vbertim alendo pascebat. M.S. seu secularis vitæ, &c. V.13. acris luporum morsibus circumeundo obstabat, M.S. acribus, &c. V.14. intra ouile & Christi gregis caulas conuocādo. M.S. intra ouilis, &c. V.17. super gelidas aquarum latices. M.S. super gelidos, &c. V.18. de occidentali occasui plaga ad orientale ortu solis suo gregi gubernatorem, &c. prębere prædestinauit. M.S. de occidentali occasus plaga, ad orientalem ortum solis, suo grege gubernatorem, &c. præbere, &c. V.22. ad nemorosis æternæ vitæ aruis præeundo perducebat. M.S. ad nemorosa æternæ vitæ arua præeundo perducebat. V.23. Denique posthæc cumque. M.S. Cum. V.24. magisteriale dignitatis indole subditis. M.S. Magisteriali dignitatis indoli subditis. V.25. sed & etiam. M.S. omittit *&*. V.28. patula pandens. M.S. panderet. Ibid. ita vt rarò, &c. cessauit modulatio. M.S. cessaret.

Pag. 529. V.1. permanentes claruerunt oracula. M.S. permanentia. V.2. per arctam & celeberrimam cœlestis vitæ callem. M.S. per artum & celeberrimum. V.4. tunc transactis temporibus. M.S. omittit, *tunc*. V.5. Cumque venerandus. M.S. omittit. cumque. V.7. ægritudo iam tunc magis, quàm membra inualescebat. M.S. per membra. V.10. habebat corporis artos. M.S. artus. V.11. antequam de mundo pergeret. M.S. migraret. Ibid. tam infirmus tam imbecillus. M.S. tamque imbecillis. V.12. vt pergere non poterat. M.S. non potuerit. V.14. pergebat in Francios ad Megingozo. M.S. pergebat in Francos ad Megingozum. Ibid. veniebat ad Fulda

M.S. ad

M. S. ad Fuldam. V. 17. ita etiam tunc obitus sui diem imminere æstimabat. M. S. ita vt iã tunc, &c. æstimaret. V. 18. Et tunc post tres hebdomadas melius habebat. M. S. & post tres hebdomadas meli' habere cœpit. V. 19. pergebant, & venerunt, &c. & ibi manebant. M. S. pergebat & venit, &c. & ibi manebat. V. 23. & venit ad vrbem quæ vocatur Wirzburch. M. S. & venit ad Wirzburg. V. 27. Cumque mens, &c. deuotus & multo agilior, quam corpus perferre poterat. M. S. mens, &c. deuota, &c. potuerit.

Pag. 530. V. 1. vt eum illis consortium, vt eius communionem illo habere licitum foret. M. S. consortium vitæ & communionem illi, &c. V. 6. vt illic transiret. M. S. illuc. Ibid. Cumque ista cogitauerat ipse &, &c. volutabat. M. S. cogitaret, &c. &, &c. volutaret. V. 10. vt, &c. consilium darent. M. S. sibi darent. Ibid. Cumque congregauerunt & loquebantur, &c. M. S. congregarent, & loquerentur, &c. V. 11. & ille indicauit. M. S. & illi indicaret. V. 14. sic dixerunt. M. S. sine *sic*. V. 15. Quod illis melius videtur fuisse propter infirmitatem & imbecillitatem. M. S. quod illis melius esse videretur pro infirmitate & imbecillitate. V. 17. habitaculum, quod, &c. in agresta adquiesceret siluia. M. S. in agresti adquisierat sylua. V. 19. sed inhabitaret, sed adoptiuos natos, &c. M. S. & adoptiuos. V. 21. Domino acquisiuit. M. S. non habet, *Domino*. V. 23. sed, &c. coronatus virtutibus beatificatus ad vitæ æternæ peruenisset brauium. M. S. virtutibusque beatificatus, &c. perueniret, &c. V. 26. Et tunc, &c. M. S. nõ habet. V. 28. in vno latere canimate. M. S. caminate. V. 29. quando pro infirmitate poterat. M. S. præ infirmitate, &c. V. 30. qui prius quando ægritudo illa non fuerat impedimentum, aut rarò aut nunquam dies transiit, quin missam nõ faceret. M. S. quia prius, &c. quin missam faceret.

Pag. 531. V. 1. tunc itaque cumque. M. S. non habet, cumque. Ibid. membra, quas ille ipse per, &c. ad instar martyrio affligere solebat. M. S. membra, quæ, illa per, &c. ad instar martyrij. V. 6. affecta ac confecta, &c. manifestabant. M. S. atq; constricta, &c. V. 8. de temporalis huius laboribus, M. S. de temporalibus, &c. V. 10. fratrem suum venire rogabat ad eum. M. S. ad se. V. 11. Cumq;, &c. Willibaldus, &c. veniebat, & introibat. M. S. Cumque, &c. S. Willibaldus, &c. veniret introiuit, &c. V. 15. Tunc quippe, cũ ille mortem propè instare viderat. M. S. dum ille, &c. instare videret. V. 21. & Deo promisistis, M. S. non habet. Ibid. in omnibus seruare pro-

 perate.

perate. M.S.conferuare, &c. V.23.vinculum obedientiæ, quod mihi promisistis, & ego vos ligatos habebam. M.S.& quo ego vos obligatos habebam. V.24.rectæ institutionis formam, quam vos Deo subdidistis, M.S.qua vos Deo subdidistis. V.25 Nec meum est vobis laxare. M.S hoc vobis laxare. V.27.verborum & factorum, quæ, &c. obliuione tradidistis. M.S. aut factorum quæ, &c. obliuioni tradidistis. V.29. Et quidquã vobis per me contrarium accidisset. M.S. quidquid. V.31.remissionem vos omnium tribuite. M.S.remissionem nobis omnium tribuite.

Pag.532. V.2.quod nunc est, propè etiam imminet dies exitus mei, quia anima mea, &c. M.S.quia nunc propè imminet dies, &c. quo anima mea, &c. V.4.à laborũ requie, &c. sicut ipse mihi concedere dignetur debeo peruenire. M.S.ad laborum requiem, &c. sicut, &c.concedere dignatur debet peruenire. V.8.& rursum eleuatis in cœlum oculis. M.S.& sursum, &c. V.11.exhalauit spiritum. M.S.exhalabat, &c. V.14.oblationibus illum de mundo transiturum comitabãtur. M.S.illius de mundo transitum, &c. V.17.Illud sarcofagũ, &c. fuerat excisum. M.S.Ille sarcofagus, &c. fuerat excisus. V.21.diem obitus sui, antequam de mundo pergeret ille ipse pręsciuit.M.S.antequam de mundo transiret ipse præsciuit. V.30. vitã B.Wunebaldi Confessoris quod à sorore eius, & ab aliis venerãdis viris, quæ illo, &c.coniuncti fuerunt. M.S.Confessoris à sorore eius, & ab aliis venerãdis viris, qui illi, &c. coniuncti fuerant.

P.533. V.2.illo, &c.subditi. M.S.illi, &c. V.3.Istas, quas nunc capitulamus. M.S. Ista verò, quæ nunc capitulamus. V.6.Dominus per suam gratiam & merita Christi confessoris comparuere, hominibusq; præparere dignatus est.M.S.per, &c.merita sui confessoris comparare hominibusque compatare dignatus est. V.9. Postquam ille sanctum corpus eius, &c. tumatus. M.S.Postquam sanctum corpus eius, &c. tumatũ; V.12.Ille & alius presbyter cum eo.M.S.ille & alij presbyteri, &c.V.13.totam septimanam illã quotidie, &c. M.S.per totam septimanam illam.deest, *quotidie*. V.14. Cumque vnus intrauit in Ecclesiam.M.S.intraret. V.16.& cito, vt intrauit, tam magna Ecclesia miranda suauissimi odoris nectar obuiam illo, quando aperuit ianuam veniebat. M.S. & citò intrauit. Tum magnus & mirandus suauissimi odoris nectar obuiam illi.*cætera non habet*. V.20. Quod cum ille reperiebat, statim exibat foras.M.S. Quod cum ille sentiret, statim exiuit foras.22. qui cum

eo testis assertor fuisset fidelis. M.S. testis & assertor esset fidelis. V. 24. non poterant cognoscere. M.S. non potuerunt. V. 26. accidebat in illa Ecclesia. M.S. in ipsa, &c. V. 27. sancti Confessoris. M.S. non habet, *sancti*. Ibid. quod lumen, quod intus erat. M.S. vt lumē quod, &c. V. 28. sine manibus hominis ardere cœpit. M.S. sine manibus hominis incenderetur.

Pag. 534. V. 1. in dextera manu & in brachio illo, & sic, vt iam paralytica & pœne arida fiebat. M. S. in dextera manu & brachio illius, sic vt iam, &c. fieret. V. 3. illic veniebat. M.S. illuc, &c. V. 4. Et sic in istis primis appareat. M.S. & sic in istis primum apparebat. V. 7. nunc longum omnia, &c. intimare. M.S. longum est omnia, &c. intimare. V. 8. quas constat, quod Dominus suæ pietatis solatio, affectuque confessoris perficere dignatus est. M.S. quæ constat, quod, &c. affectuq; sui confessoris. V. 10. cumque Episcopus noster Willibaldus. M. S. Post aliquot annos Episcopus noster sanctus Willibaldus. V. 14. Ecclesiam, &c. maiora quam priora. M.S. maiorem quā priorem. V. 15. magnificatus faustus fulgebat. M.S. magnificatus faustusque fulgebat. Ibid. ita iam tunc, &c. celeberrimæ creuerint, &c. modulationes. M.S. iam tunc, &c. ita celeberrimæ, &c. modulationis. V. 17. Cum illi congregati celeriter cum Clero, &c. M.S. Tum illi. V. 20. confodentes fundauerunt lapides. M.S. fodientes, &c. V. 21. & finitimis firmando fabricauerunt. M.S. cum finitimis. V. 25. & sic illi attonantes sonitum audientes, &c. M.S. attonantis, &c. V. 29 postquam illud sublimatum in alto erectum. M.S. in alto est erectum. V. 30. sacro sæculorum satore seu omnium saluatore sacratum ipso die, &c. M.S. sacra sęculorum Satori seu omnium Saluatori sacrauit. In ipso die, &c.

Pag. 535. V. 1. Ipso die prius post vnū annum Willibaldus Ecclesiam, &c. cōsecrauit Saluatore. M.S. Ipso inquam die post annū vnum S. Willibaldus Ecclesiam, &c. consecrauit, &c. Saluatori. V. 5. Quod de illo viro præfecti illius. M.S. de illo vico. V. 12. esuriebat, tulit de farina Domini sui. M.S. tulitque. V. 13. Quod cum fecerit, timens tremere cœpit. M.S. quod cum fecisset. V. 15. furata est de farina monachorum. M.S. furabatur, &c. V. 16. repleuit modicum, quod prius dempsit. M.S. quem prius dempsit. Ibid. postquam illa molauit duorum modium, quæ intus faciebat nihil exiuit foras, &c. Postquam autem illa molere cœpit, duorum modiorum quod intus misit intra molam nihil exiuit foras. V. 18, cumq; illa

illa sic molans magnum temporis inducium, vsq; dum omne granum, quod habuit, molatum fuit, & nihil venit foras. M.S. cumq; illa molendo magnas temporis inducias consumeret, vsque dum omne granum, quod habuit molæ immisit, & nihil venit foras. V. 21. quia nescit quod euenerat. M.S, quæ nesciuit, &c. V. 22. indicauit molario quid acciderat. M.S. indicauit molendinario, quod acciderat, &c. Ibid. tunc illi consiliantes inter se quid fecissent. M.S. quid facerent. V. 25. vt, &c. illis adiuuare dignetur. M.S. vt, &c. illos adiuuare dignaretur. V. 26. & confitens postea peccatum. M.S. & confessa. V. 27. petitionumque patrantiam optimè meruerunt. M.S. petitionumque patratum obtinere meruerunt. V. 31. &c. pietate creditoris, suique sanctitatis potentia, facinora, &c. vetauerat in viuis prauè agentibus. M.S. pietate conditoris suæque sanctitatis potentia, facinora, &c. vetuerat, in viuis benè agentibus.

Pag. 536. V. 3. En igitur. M.S. non habet, *En*. Ibid. transacto temporum inducio & annorum curriculo. M.S. transactis temporum induciis & annorum curriculis. V. 4. cumque iam Dominus virtutem, &c. clarere pandereque procurabat. M.S. cum iam Dominus virtutem, &c. clarificare pandereque procuraret. V. 6. Cùm autem geminata, &c. M.S. non habet *autem*. V. 7. perspicuus aurora lucis ortu cum sole prorumperet, dies conceptione Ioannis Baptistę & nihilominus æquiparante, &c. M.S. perspicuus aurorę ortus cum sole prorumperet, diesque conceptionis S. Ioannis Baptistæ illuxisset, & nihilominus æquiperante, &c. V. 10. quod æquinoctium vocatur, quod denuo in anno primum crescente die, & secundò decrescente die solet fieri. M. S. quod æquinoctium autumnale vocatur, quod denuo in anno solet fieri, hoc est, primum crescente die, & iterum decrescente. V. 13. quem, &c. patula pandebat. M.S. quæ, &c. patula pandebatur. V. 15. Cum prædictus ille illustrandus. M.S. cum prædictus inquam illustratus. Ibid. inclytus æquinoctij per vitreas camporum planities oriendi illuxisset. M. S. inclytus æquiuocij dies, &c. oriendo illuxisset. V. 18. tegumentum tugurij. M.S. tegmen. V. 19. in tellure tectus tenebatur mouere. M.S. tectum tenebatur. V. 20. Cumq; illi foderunt. M.S. foderent. V. 21. velamen tegere, nares suas cooperire tentauerunt. M.S. velamine nares suas tegere cooperireque tentauerunt. V. 24. nectarem nesciebant, quę intus celata latebatur limo. M.S. Nectar nesciebant, quod intus celatum latitabat in limo. V. 25 cumq; illi

fodere

fodere cœperunt,&c. & illi duo intus manebant. M.S. fodere cœpissent,&c.& alij duo,&c. V.26. quorum alter sacerdotali dignitate presbyter & alter. M.S. presbyter erat & alter,&c. V.29. Cumq; illi fodientes ad antrum venerunt,&c. M.S. venissent, &c. V.30. statimque illam reperientes,integram & illæsam aperiebant. M.S. statim illum reperientes integrum atq; illæsum aperiebant. V.32. omniaque tuta in terra tumata comparuerunt. M.S. tumulata.

Pag. 537. V.1. illum mouentes de sepulchro, &c. gaudentes, noti campi leuiter de terra leuauerunt. M.S. votiq; compotes. V.2. de toto corpore integrum. M.S. non habet. *de*. V.4. Ille Episcopus hæc omnia sustinendo foras manebat. M.S. Episcopus autem omnia hæc sustinendo foris manebat. V.5. ambiguitate timidus; M.S. timidus erat. V. 6. incerta futurorum fata nesciens sollicitudine susceptus, de sui fratris corpore tam longè in terra tumato, qualis ipse,&c. apparere concederetur. M.S. facta nesciens sollicitudineque suspectus, de sui fratris corpore tã diu in terra tumulato, qualis ipse,&c. V.9. Sed tum Episcopus mentis tristitiam mæstitiamque deponens. M.S. Sed tu ô Episcope mentis mæstitiam tristitiamque depone. V.12. fœtidum resurgere reuenireq; fecit. M.S. reuiuiscereq;. Ibid. Ille nunc solidatũ,&c. seruabat. M.S. idem nunc. &c. V.16. Episcopus intrauit cum suo Clero in Ecclesiam. M.S. omisit. *cum suo Clero*. V.17. Cumq; illius Clerici hora completa fuerat tertia, Episcopus noster Willibaldus sacerdotali vestiebatur indumento, vt facta missarum solemnia, fidelis finitimum falangis canendo celebraret. M. Cumque hora diei tertia completa fuisset, Episcopus noster S. Willibaldus sacerdotali vestiebatur indumento, vt sacra missarum solemnia, fidelibus finitimorum phalangibus canendo celebraret. V.20. Nec longum fuit, sed quod celebratur Missarum solemnitatibus, illum porticum, qui fabricatus atq; paratus in Orientali tenebatur plaga, illum dedicando almis orationum exercitationibus Christo commendando. M. S. Nec longum fuit, celebratis missarum solemniis, statim illam porticũ, quæ fabricata atque parata in Orientali plaga tenebatur, hoc est, sanctuarium, almis orationum benedictionibus Christo commẽdando,&c. V.25. Non omnis illa Ecclesia adhuc edita subtiliter in sublime erigebatur, sed vnus porticus in Orientali plaga præpropere ponebatur, vt illic almus altissimi athleta poneretur in cripto. M. S. adhuc edita, subtiliterque in sublime fuerat erecta, sed vna

tantum porticus,&c.prępropero ponebatur opere,&c. vt illic,&c. in cripta. V.28.Postea Episcopus, & cuncta cum illo sacra piûm senatus,& nihilominus alij ciuiũ cuneos intrantes tumultuabant, & visione lætabantur, cùm sanctum Christi confessorem, visibilem coram populo publicè prolatum perspicere meruerunt. M.S. & cunctus satrapum senatus, & nihilominus ciuium cuneus, intrantes tumultuabantur, & lætabantur visione, quod sanctum Christi confessorem visibiliter publicè coram prolatum prospicere meruerunt.

Pag.538. V.1.intrauerunt suppliciter, & sanctorum subsidia rogabant, suoq; sanctitatis suffragio, suas commendauerunt animas. M.S.Intrauerunt itaque suppliciter,& sanctum suffragia rogabant,suæq; sanctitatis suffragio,&c. V.3.nullo erat latitus. M.S. nulli erat latens. V.7.almum honorate Wunebaldum sanctum,& cum Deo veneratum. Tunc ille venerandus atq; pius populi speculator intrauit, signum atq; pacis proprio porrigebat fratri, &c. M.S.almum honorate, Wunebaldum sanctum atq; pium populi speculatorem, intrauit sanctus, & sanctum salutauit, atq; signum pacis proprio porrigebat fratri. V.11.Dominum glorificando. M. S.Dominumq;ue glorificando.V.12.osculabatur fratrem ipse Episcopus. M.S.osculabatur ergo fratrẽ,&c.V.13.monasterium habebat. M.S.monasterium seruando docebat. V.14.sed & aliæ amicæ eius,atq; iuniores,quos ille erudiendo docebat. M.S hæc non habet. V.18.Cumq; sursum leuat⁹ fuerat in excelso, Presbyteri. M.S. Cumq; sursum leuatus fuisset in excelsum. V.19.Monachi tumultuantes circa tumbã. M.S. monachi tumultuantes circa tumbam condensabantur. V.20.&qui non poterat ad eum contingere,conabatur, vt saltem vna manu ad eum pertingẽdo perueniret. M.S. & qui non poterant eum contingere conabantur, vt saltem vnam manum porrigendo peruenirent. V.22.Cumq; illi psallentes,cœlestia modulantes portabant eum ad sepulchrum, M.S.cœlestiaq; modulantes portarent. V.25. iucundis iuuenum iubilationibus, qui suauis sanctorum sempiternis modulationibus garrule concinendo crepitabant eliganter, &c. M.S. iocundis iuuenum modulationibus,qui suauibus,&c.crepitabant eleganter. V.27.multis vocibus. M.S. multisque vocibus. V.29. cum magno honore ambulantes portabant sanctum, &c. M.S.non habet. *ambulantes*, V.30.in illo portico, de quo supra diximus. M.S.in illa porticu de qua,&c.

Pag.

Pag.539.V.2.Cumque missa acta erat.M S.cumque missa esset peracta.Ibid.& sancta solemnia celebrantur,omnisq; venerabiliter completa finiuntur, gratias agebant Deo, sanctoque Wunebaldo. Et posteaquam omnia benè erant acta, illi remeantes pergebant in arua ad suas macellas. M.S.& sancta solemnia celebrata omnisque venerabiliter completa, gratias agentes Deo & S.Wunebaldo remeabant vnusquisque ad propria.V.6.Crastina die,M. S.Crastina vero die.V.8.cumque illa veniebat &sedebat ad sepulchrum sancti Confessoris Christi. M.S.Cumque venisset & sederet,&c. sancti Confessoris.non habet, *Christi*.V.10.Subitò statim, &c.M S.caret,*statim*. ibid.membra crepitare cœperunt & reuiuere. M.S.& reuiuiscere. V.12.eius artus calebant. M.S.calefiebant. V.13.statim pristina restituta erat illa sanitas,& sic illa salua facta in illo loco reuixis artubus, & sano corpore sacrum velamen assumpsit. M. S.statim pristinæ restituta sanitati, in eodem loco sacrum velamen assumpsit. V.16.euenit,quod vnus homo vinctus ducebatur. M.S.vt vnus,&c. duceretur. V.18.ducebatur vinctus & astrictus M.S.non habet. V.19.monasterium illud,M.S.non habet, *illud*.V.23.Dominum deprecabat,sanctumq; Confessorem. M.S. Dominum deprecabatur per sanctum Confessorem suum. V.26. vincula cum quibus erat ligatus.M.S.non habet,*cum*.V.28.sanctæ Crucis signo suam signabat faciem. M.S.non habet,*crucis*. V.29. Et dum ille lætus & hilaris Dominum laudabat. M. S. Tum ille,&c.

P.541.Duo paragraphi sequuntur,in editione Canisiana quibus omnino manuscriptus caret.

VARIÆ LECTIONES IN VITAM S. WALBVRGIS TOM. IV. Antiquæ Lect. pag. 563.

Pag.564.V.1.Hinc est,quod sinceritati,&c.vitam,&c.offero. M.S.offerre.V.2.S.Walpurgis vitam à me transcribi petistis.M.S. prædictam S.Walpurgis vitam,&c.V.6.tum ex re petita.M.S.tum ex ore petita.V.18.fili Dei Iesu Christe. M.S.filij,&c.V.31.in æternam sublimationem commutantes. M.S. in æternam sublimitatem, &c.

Pag.565.Emendatiori stylo,quo possumus,vt decet exordia-

mur. M.S.quo possimus,&c.exordinamur. V.15. Virgo Deô placita. M.S. Dei placita. V.18.obducto tenebris ignorantiæ mundo. M. S. abducto. V.21.constituta est suis præire, M. S. constituta & suis præire. V. 28. Nimirum eum decebat. M.S.Nimirum enim decebat.

Pag.566. V.5. fratres germanitate vterinos habuisse legitur. M.S.Vteri hos. V.11.Beatus etiam Willibrordus. M.S.Sanctus etiam,&c.V.12.Sola sanctitate mirabilis,de eius. M.S. mirabilis martyr, de eius, &c. V.16.scriptum est, fore potest intelligi. M.S. scriptum est,& fore potest intelligi. V.23.sanctæ genealogiæ. M.S.sacræ, &c.

P.567.V.2.miræ fragrantię.M.S.flagrantię. V.6.Sole iustitię. M.S.solo.V.16.depasti,&c.reuertamur. M.S.depasci. V.25.Sciendum igitur.M.S.ergo.

Pag.568. V.6.ac Wunebaldi.M.S.ac B.Wunebaldi. V.8.quæ etiam pauperibus grauis esse solet. M. S. quæ & pauperibus, &c. V.23.Quod ita factum est.M.S.Quod & ita factum est.V.25.S.Bonifacius.M.S.Beatus, &c.

Pag.569. V.9.transmitteret. M.S.eum transmitteret.V.12.in Alemannia ad Pipinum. M.S.in Alamāniam ad Pyppinum.V.19. ad sacerdotij gradum,&c.promouit. M.S.non habet,*ad*. V.20.in laude,&c.acclamātibus. M.S.in laudem. V.27.ad tantum culmen perfectionis prouexit, vt, &c. M.S.prouexerit,vt,&c. V.30.Cum hæc,&c.gererentur.M.S.agerentur.

Pag.570.V.7.Ierosolymam.M.S.Ierosolymam venit.V.17.in monachum & fratrem.M.S.&c.confratrem.V.30.quam,&c.multoties eum liberauit. M.S.multotiens eum liberauerit.

Pag.571. V.1.lumen oculorum,&c. orbatus. M.S.lumine.V.19.& obediendum missus fuerit. M.S.& obediendum ei à Domino Papa missus fuerit.

Pag.572.V.7.qui vtriq; ad S.Bonifacium venientes. M.S.qui vterque. V.19.& in omni. M.S.non habet,*&*. V.vlt.successores eius. M.S.successores sui.

Pag.573. V.6. omnibus ritè succedentibus. M.S.&c.ritè sibi succedentibus.V.8.Vestis illa,&c. M.S. Vestis ista,&c. ibid.quo & summus Pontifex, M.S.quo etiam summus Pontifex. V.12.in exhibitionem consummatæ virtutis. M.S.in exhibitione. V.16.tractanda præmisimus.M.S.promisimus.

Pag.

Pag.574. V.1.decretum in factum prodiit.M.S.in factum producunt. V.20 cum ei aliquid licet.M.cum enim,&c.

Pag 575. V.14.in expensis & impensis. M.S.expensis vel impensis. ibid.prouisione,&c. quæ requirebantur. M.S.requirebatur. V.20.vt Deus deorum,&c. M.S.Et Deus,&c. V.22.benedictionis æternæ charismata requirens. M.S.futuræ benedictionis charismata inquirens.

Pag.576. V.23.loca sanctificationum circueuntes. M.S.circumeuntes. V.27.laudabilem atque amabilem omnibus nobis ostendit.M.S.amabilem atque laudabilem.

Pag.577. V.24.quatenus ad fratrem suum,&c.destinaret.M.S. quatenus eam ad fratrem, &c. V.25. Videlicet Wunebaldum Abbatem sanctissimum. M. S. videlicet sanctum Wunebaldum Abbatem sanctissimum. V.26.sub regulari custodiâ.M.S.non habet. *sub.*

Pag.578. V.5. Vt inibi Deo famulantes. M.S.Vbi inibi Deo famulantes. V.13.spirituali conuersatione. M.S.spirituali ædificatione. V.18. Et studio earundem se perfici satagebat. M.S. Et in studio,&c. V.23.sollicita in re & modo. M.S.sollicitè iure,& modo, &c. V.vlt. & circa partes Reni. M.S. etiam circa partes, &c.

Pag.580. V.3.Non tamen longè petitum. M.S. non tamen longè positum. V.4. quas & verbo. M.S. quas etiam verbo, &c. V.26.Veriti extollentiam oculorum.M.S.excellentiam,&c.V.30. mendicitate paupertatis laborantibus. M.S. mendicitati,&c.

Pag.581.V.7. Et,item: & ipse impendar,&c. M.S.Et iterum, &c.V.11.asile & portus. M.S.asilum & portus. V.14.Cum S.Wunebaldus.M.S.cum autem S.&c.V.27.nec non propter fratris dilectionem.M.S.*propter*.omisit.

Pag.582.V.3.humano adminiculo. M.S.ammidiculo,&c. V.11.fratris sui Wunebaldi.M.S.non habet,*VVunebaldi*.V.23.humili obedientia.M.S.humili obeditione.V.28.fuit,&c.tanta,&c.pietatis.M.S.tantæ,&c.

Pag.583. V.8.charitate sibi cunctos conuenientes superabat. M.S.sibi conuiuentes,&c. V.12.à,calore,charitateue dilectionis. M.S.&c.charitatiuæ dilectionis. V.16.quod scriptũ est. M.S.quoniam,&c. V.19.Et idem aduertit. M.S.Et iterum aduertit. V.31.& forma. M.S.in forma,&c.

Pag.584.V.4.in oratione positus Deo loquitur.M.S.non habet.*positus*. V.5.vt frequentius studeant esse in oratione. M.S.frequenter,&c. V.9.vt in dubio melius eligant;.in aduersitate non deficiant.M.S.& in aduersitate,&c.

Pag.585. V.1. Luminaribus accendendis. M.S. incendendis. V.7. Iniurias suas ac penurias consodalium suarum. M.S. omisit. *suas ac penurias*. V.10.Deo permittenti. M.S.petenti. V.18.sorores erant. M.S.Sorores eius erant. V.26.propter infirmitatem filiæ. M.S.non habet,*infirmitatem*.

Pag.586. V.9.sub custodia Christi custodita. M.S. Constituta,&c.V.15 in domum suam recepit. M.S.recipit.V.27.solam cum sola nocte illa reliquerunt.M.S.non habet:*solam,cum*.

Pag.587. V.5.aures suæ pietatis. M.S.deest suæ.V.30.inuincibilem eorum insaniam. M.S.eorundem,&c.

Pag.588. V.2.virginem gratiosam deuotè inclamauerint. M.S. virginem gratiosè deuotam inclamauerint. V.15.& tandem ægritudine.M.S.omisit.*tandem*.

Pag.589.V.2.Odor etiam nimiæ suauitatis. M.S.Odor enim miræ suauitatis. V.18.Deus omnipotens. M.S.Dominus omnipotens.

Pag.590.V.3.salubritate suauitatis tam recreati odoris curati sunt.M.S.tam recreatiui odoris,&c. V.8.ad feretrum,in quo sanctum corpus ferebatur,transiuit. M.S.non habet. *ad*. V.15.quod Mawenhaim dicitur.M.S.Mawnhaym,&c.V.16.inhabitabatur. M.S.inhabitatur.

Pag.591.V.6.ei per visum apparuit,vt ad Ecclesiam suam pergeret,imperauit. M.S.& vt ad Ecclesiam,&c.

Pag.592. V.6.ostia Ecclesiæ,&c.patula,&c. M.S.bacula. V.9. præsidia requirentes. M.S.inquirentes. V.10.vtraque manuum curuedine inhonesta gerens. M.S.vtraque manum curuedine inhonestam gerens. V.18.Nam cum dies festus,&c.adueniret, omnes de prouincia, &c. M.S. cum dies festus, &c. adueniret annus, omnes de prouincia,&c. V.24.secundum formam artis, quam in retroactis temporibus visitauerat. M.S.secundum, &c. temporibus in vsu habuit.V.28.euelli facilè non poterant. M.S.facilè non poterant separari. V.29.manus, incidit in tantum horribilem. M. S.&c.incidit in tantam horribilem.

Pag.593. V.3. Nam viuens ad limina virginis. M.S.Nam veniens, &c.

Pag.

Pag.595.V.18.perfectè illuminatus.M.S.illuminatur.V.21.& perscrutator maiestatis. M.S.& ideo perscrutator,&c. V.25.miraculum,&c. quod non est silentio consequendum. M.S. &c.silentio conegendum.

Pag.596.V.4.de manibus euanuerunt.M.S.euanuerant.V.5. itaque quod nulla,&c.M.S.ita quod nulla,&c.

Pag.598. V.18. interpella pro me ad Dominum pro conditione peccatorum meorum. M.S. pro condonatione peccatorum, &c.

Pag.599.V.7.receptum in vase mundo.M.S.receptum etiam in vase mundo. V.9.peccata illecebra,&c. M.S.peccata illecebræ. V.16.iniurias quas Episcopus,&c. sustinuit. M.S.omisit, *quas*. V. 26. liquor, quo intra spatium vnius anni nequaquam destillauerat. M.S.qui infra spatium,&c. V.28.vt ampulla,&c. adimpleretur. M.S. vt ampullam,&c. adimpleret.

Pag.600.V.8.emanatio sacri olei. M.S.omisit,*sacri*. V.15.Et item. M.S.Et iterum. V.19.habet enim promissionem vitæ. M.S.promissiones,&c.

Finis variarum lectionum in Historias S. VVillibaldi, S.VVunebaldi & S.VValpurgis.

INDEX

INDEX
IN VITAM SANCTI WILLIWALDI ET LIBROS II. OBSERVATIONUM.

A.

Adal-

Baua-

adire

C.

nico

Adel-

F.

Fulden-

C.

D.

nico

Adel-

Eystet-

F.

Fulden-

Cunda-

mus

I.

K.

L.

M.

N.

P.

R.

dum

V.

Y.

Z.

INDICVLVS

EPISCOPORVM EYSTETTENsium, ordine alphabetico.

Mauri-

Errata nonnulla, quæ Lectorem morari nonnihil possent.

Pag. prima, A. facie prima, in titulo, versu *3.* pro, XXIX. lege, XXXIX. Episcopi. Ead. pag. facie auersa, in epigrammate, versu *5.* à fine, pro, nuxit, lege, auxit. pag. *52.* vers. 5. Sueciæ, lege, Sueuiæ. p. *160.* v. 1. positur â, lege, positurà. p. 171. v. *29.* Teutonum, lege, Teutonicum, p. *176.* v. *1.* Deiorum, lege, Deirorum. p. *218.* v. antepenult. primæue, lege, primæuæ. p *242.* v. *2.* dicendum, lege, silendum. p. *258.* v. *28.* an decerno, lege, non decerno. p. *309*, v. *17.* Incurratur, lege, Incuruatur. p. *317.* v. *6.* Sextum, lege, Septimum. p. *336.* v. *28.* *ea quæ sequuntur verba Adelberti, vsq. ad finem capitis septimi, non erant maiori charactere imprimenda.* p. *337.* v. *5.* excelsi, lege, capitisi. p. *340.* v. *17.* Gerbehardi, lege, Gebehardi. p. *367.* v. *26.* Eberhardus, lege, Gebhardus. pag. *524.* v. *30.* *dele*, Germanicum. p. *530.* v. *4.* post vocabulum *Sectarios*; adde, Ratisbonæ.